

VIRTUE LIBERTY AND INDEPENDENCE

D. MAGNI AUSONII

BURDIGALENSIS

OPERA OMNIA.

VOL. I.

D. MAGNI AUSONII

BURDIGALENSIS

OPERA OMNIA

EX EDITIONE BIPONTINA

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN PRIMUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1823.

CONSPECTUS

EORUM QUÆ HAC EDITIONE

CONTINENTUR.

PRÆFATIO.

Ecce tandem Ausonius Burdigalensis Poëta, interpretatione ac notis jussu Regis Christianissimi olim illustratus, publicam aspicit lucem. Quo autem fato Opus multis abhinc annis inchoatum tamdiu intermissum fuerit paucis expediam.

Ubi primum agi cœptum est de Serenissimi Delphini nuptiis, cujus in usum prodierunt veteres plerique Scriptores commentariis juxta rationem a Montauserio Duce inventam explanati, ' Conticuerunt literæ illæ aulicæ,' summusque vir Petrus Daniel Huetius, qui eas in se partes receperat, ut operis procurator esset, destitit, ut ipse testatur [Comment. de rebus ad eum pertin. p. 289.]:

Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.

Itaque, cum in ea tempora incidisset Julianus Floridus, cui post navatam Apuleio operam Ausonii quoque interpretandi cura demandata fuerat, prelo subductum est opus ad centesimam et sexagesimam usque paginam [ad Com. Professor. xx.] excusum. Ac Librarii, quos Regis munificentia prius adjuverat, jam sumtus impensasque veriti, incepto destiterunt. Donec elapso fere triennio a Juliani Floridi morte, qui die Septembris decima tertia anni 1725. Parisiis obiit, ejusdem labor Typographo occurreret aut minus meticuloso, aut lucro minus inhianti. Igitur cum venisset in manus Jacobi Guerin, viri artis Typographicæ promovendæ studiosi, is rogare me cœpit, ut, si quid aliis

intento mihi superesset temporis, illud impenderem in curanda editione quam parabat.

Etsi animo prospiciebam quanti me labores manerent; audieram enim et Floridi tum interpretationem tum commentarios non satis limata esse, et eorum intercidisse nonnulla quæ supplenda essent: eam tamen provinciam ultro suscepi. Quod ut facerem, impulerunt me præsertim rationes duæ. Primo, quia non sine magno doloris sensu videbam literas Latinas jacere propemodum extinctas, ac futurum sperabam, ut eas excitaret nova editio Poëtæ qui Gallias olim ingenio suo illustraverat. Deinde ut, quantum in me esset, revocarem turbam ab eorum libellorum gustu, quos identidem nobis obtrudunt Græculi esurientes, et in quibus, præter lemma quo tanquam hamo decipitur, festivum nihil, omnia ineptiarum plena.

Quamobrem quæ jam excusa dixi, cum denuo Typis mandarentur, sedulus incubui in emendando Ausonii textu, collatis inter se editis quos undique conquisitos parare potui, aut mecum amantissime communicavit vir clarissimus Cl. Sallier Regiæ Bibliothecæ Custos; defuerunt enim codices manuscripti, nisi quod in eadem Bibliotheca reperi [No. 4740. et No. 4902.] Ludum Septem Sapientum, Periochas in Homerum, Versus Paschales, Catalogum Urbium, aliaque septem Opuscula.

Plurimus vero labor exhaustus in supplendis quæ interciderant e Floridi Commentariis, atque iis etiam, prelo sudante, corrigendis. Et cum animadverterem pleraque non satis ab illo explicata fuisse, quæ tenebricosa essent, et explicatus haberent difficiles, sed neque ab ullo tractata quæ ad historiam ævi potissimum Ausoniani pertinent, statui illius operi adjungere quæ ego aut observaveram, aut ille ab aliis observata omiserat.

Quod ut accuratius exequerer, verbosam Francisci Sylvii Ambianatis in quædam Edyllia Expositionem, Mariangeli Accursii Diatribas in totum Poëtam, Josephi Scaligeri Ausonianarum Lectionum libros duos, prolixos Eliæ Vineti Commentarios, et quicquid Turnebus, Barthiusque in

Adversariis, Lipsius in Electis, Gronovius in Observationibus, Canterus, Junius, Tollius, aliique annotarunt, qua potui diligentia pervolvi; et ex iis, quæ bona videbantur, laudatis auctoribus, in meas Animadversiones transtuli.[1] Quæ mala, et errori ansam præbere poterant, coargui. Sed præsertim exscripsi e perexiguo Martini Desposii Burdigalensis codice manuscripto, in quem forte fortuna incidi, [ad calcem unius editi e Bibliot. Reg.] quæ magis ad rem pertinebant. Perlegi temporum illorum quibus Poëta vixit historiam, cujus ope lux illi interdum accessit, sive reperto anno quo pleraque Carmina scripta fuerunt, sive cognitis ut plurimum iis quorum nomini inscribuntur. Denique si qua fuerunt quæ Ausonius ex aliis, aliique, ac nostrates maxime, ex illo expresserint, ea aut indicavi, aut retuli, ac relata inter se comparavi.

Nec tamen fallit me futurum aliquem qui laborem hunc nostrum quantulumcumque caperata fronte condemnet, objiciatque aut mea non esse quæcumque sine auctoris nomine protuli, aut neget me omnia quæ ad illustrandum Ausonium pertineant attigisse. At vero sciat me, si ab aliis cuncta mutuatus essem, Afranii exemplo usurum fuisse, qui, ut malevolorum quorumdam maledictis responderet, aiebat in Compitalibus:

> Fateor sumsi non a Menandro modo,
> Sed ut quisque habuit, quod conveniret mihi,
> Quod me non posse melius facere credidi.

Alterum quod spectat, etsi verum non diffiteor, merito objectum nego. Quippe si bonus est, quæ omisi, non oblita mihi, sed præterita existimet; norit quoque me non omnibus erutis usum, atque hæc verissime ab Ausonio dicta cogitet: [Præfat. Griph.] ALIUS ALIO PLURA INVENIRE POTEST, NEMO OMNIA.

1 Hasce, benevole Lector, Joannis Baptistæ Souchay Animadversiones in suo proprio loco sub textum inseruimus, et, quo facilius distinguas, sic * designavimus.

Ceterum operam Ausonio commodatam, tempusque in eo illustrando consumtum mihi gratularer, si quod Augusti Proavi causa susceptum fuerat, cederet aliquando in usum Serenissimi Delphini ejus Pronepotis. Certe ubi primum doceri cœperit ac discere, Patris et Avi exemplo excitatus Literas amabit, iisque, matura cum adoleverit ætas, favebit. Et vero cum existat ille certissimum pacis duraturæ pignus, quo melius pacto negotiorum intervalla dispungeret, interea dum Gallia tota Principibus otii sui auctoribus fausta omnia precabitur, laudesque Sapientissimi Administri eorum laudibus admiscebit.

Joannes Baptista Souchay,
Regiæ Inscript. et Human. Liter.
Academiæ Socius.

DISSERTATIO

DE VITA ET SCRIPTIS

AUSONII.

Etsi Ausonius Poëta, præter nomen Ausonii, nullum aliud sibi ipse vindicat; nec alio quoque tum Symmacho in Epistolis, tum cuilibet antiquo scriptori appellatur: eum tamen apud recentiores plura sortitum fuisse video. Equidem in illo exemplari Lugdunensi de quo postea, unicum apparere auctor Vinetus, tria vero in Joannis Tilii codice, eoque minus vetusto, D. Magnus Ausonius: quibus in Jodoci Badii editis Pæonii nomen accedere. Sed et in vetustissimis hoc legitur cum Ausonii nomine conjunctum, atque etiam in Tornæsianorum privilegio, nam in titulo non habetur, cum iisdem tribus quæ Ascensiani exhibent.

Quorum primum ab iis qui Tiliano codice ac editis plerisque decepti, expressis omnibus literis scriptitant Decium, inepte proferri jam diu nec semel observatum est.[a] Enim vero Decius gentis Romanæ, primisque Reipublicæ temporibus celebratissimæ, nomen fuit. Decimum autem inter prænomina usurpari solitum docent Romanorum Græcorumque monumenta. Magni vero cognomentum accepit, non, uti Scaliger existimat,[b] ab avo materno, qui certe ex Parentalibus fuit Cæcilius Argicius Arborius; sed ab avunculo, cui filii loco habitus, Æmilio Magno Arborio.

[a] Robort. de nom. Sigonius Emend. Vinet. Bælius.

[b] Auson. lect. cap. ult.

Pæonii appellationem quod spectat, Vinetus[c] recte conjecit exinde natam, quod illiterati homines eundem esse filium Poëtam ac Medicum patrem rati, ut magis hunc deceret vocatum fuisse, ita illum a PÆONE Medico apud Homerum peritissimo PÆONIUM vocaverunt.

Itaque Decimo Magno Ausonio 'natale solum' fuit Burdigala. Quo autem anno, quibusve Consulibus nusquam legitur, ac ne conjectura quidem assequi licet. Unum est quod in me receptum velim, eum ineunte sæculo quarto natum.[d] Etenim ex 'Gratiarum actione' constat, anno sui Consulatus, nempe 379. jam senem fuisse, tamque 'matura ætate,' ut Gratianus Imperator timere videretur, ne in eo ante deficeret vita, quam quæ deberet præstitisset. Idem ex eo colligas, quod, in Epistola ad patrem de suscepto filio, diversis continuo verbis ingerit se Parenti, cujus natales ad annum fere 286. retulimus, 'supparis ævi' esse.[e]

Parentem habuit JULIUM AUSONIUM 'non pœnitenda' quidem 'familia' ortum,[f] sed virtutibus magis quam stemmatibus conspicuum, suisque laudibus quam alienis clariorem.[g] Is patria Cossione Vasatum, domo Burdigala, arte in qua primas occupavit Medicus, bonorum de se judicium præstare studuit,[h] Sophorum doctrinam vita, potius quam sermone excoluit,[i] ac nonaginta annos 'cunctis officiis integer,'[k] nullo fortunæ telo petitus, Sapientumque alter omnium ore pronuntiatus, exegit.[l] Si fides habenda Scaligero, artis medicæ causa in Palatium arcessitus fuerat a Valentiniano I. De quo tamen apud Poëtam ipsum nihil omnino legitur. Certe Illyrico Præfectus fuit, sed honoris causa duntaxat, soloque titulo:

Præfectus magni nuncupor Illyrici,[m]

[c] In sua Præfat.
[d] In Burd. v. 8. Mosel. v. 449.
[e] Epist. I. v. 13.
[f] Grat. act.
[g] Edyll. II.
[h] V. 3. 4. V. 1. V. 13.
[i] Parent. I. v. 9. et 10.
[k] Edyll. II. v. 56. 61. 62.
[l] Parent. I. v. 9. 17. 18.
[m] Edyll. II. v. 52.

qualem Præfecturam Libanio oblatam docet Eunapius,[n] atque exercituum ducis titulum Sophistæ Proæresio delatum. Julius autem duxerat Æmiliam Æoniam,[o] Aquis Tarbellicis natam Patre Cæcilio Argicio Arborio, Æduo,[p] nobilissimi inter Sequanos generis viro. Qui temporibus tyrannicis, cum Victorinus[q] militaris industriæ vir, Gallieno Mediolani interfecto, summa rerum potiretur, et in Tetricos, Victorino quoque interemto, Imperium recidisset, proscriptus, omnibusque fortunis eversus, ad Civitatem Tarbellorum Aquas in Aquitaniam se receperat. Ibi ex honesta, sed minus opulenta muliere, quam uxorem habuit, Æmilia Corinthia Maura, suscepit liberos Æmilium Magnum Arborium,[r] de quo posthac agetur; Æmiliam Hilariam, quæ virginum ritu Deo se ipsa devovit;[s] Æmiliam Dryadiam, quam 'invida mors tædis jugalibus rapuit;'[t] Æmiliam tandem Æoniam, quam dixi Julio Ausonio nupsisse.

Quatuor quoque ex eo matrimonio suscepti liberi; Æmilia Melania, D. Magnus Ausonius, Avitianus, et Julia Dryadia. In his decessit infans Melania.[u] Acerba morte Avitianus[v] occubuit, dum ultra parentis expectationem in arte medica proficeret. Itaque superstites fuere Dryadia,[w] quæ Pomponii Maximi Rhetoris matrimonium diu non tenuit, sed eo viduata cœlibem vitam exegit; Decimusque Ausonius, ad quem nostra redit oratio.

Ubi primum in lucem editus est, Cæcilius Argicius Arborius, vir mathematicis disciplinis maxime instructus, verum Astrologiæ divinanti plus nimio deditus,[x] perscripto illius 'themate,' quod retexit mater sedula, solito majora de puero concepit.[y] Quod cum altius infixum sederet cu-

[n] Cap. 4.
[o] Parent. II. v. 1.
[p] Parent. IV. v. 3.
[q] V. 9. et seqq.
[r] Parent. III.
[s] Parent. VI. v. 8.
[t] Parent. XXV. v. 5. et 6.
[u] Parent. XXIX.
[v] Parent. XIII.
[w] Parent. XII.
[x] Parent. IV. v. 17.
[y] V. 19. et seqq.

riosi senis animo, nepotulum, qua fieri poterat diligentia, educandum curavit;[z] ne quid obstaret futuræ ejus magnitudini. Quare ab incunabulis non tam in gremio, quam in blandis austerisque Aviæ suæ sermonibus educatur,[a] et Hilariæ materteræ,[b] ac Juliæ Cataphroniæ Amitæ monitis imbuitur.[c] Mox Latinis literis, Græcis quoque,[d] quibus fatetur in his studiorum primordiis minus se delectatum, informatus a Corinthio, Sperchео, Macrino, Luciolo, Minervio, aliisque tum Grammaticis tum Rhetoribus Burdigalensibus, in disciplinam traditur avunculo Arborio.[e] Docebat is Tolosæ Rhetoricam[f] tanto auditorum concursu et applausu, ut, cum illius fama ad Constantinum usque pervenisset, uni e Cæsaribus instituendo præficeretur.[g]

Explorata felici ad optima quæque pueri indole, natum sibi nepotem gratulari cœpit Arborius, et futura animo prospiciens dixit sæpissime suis olim extiturum decori et ornamento.[h] Equidem eum nactus qui præceptoris industriam ac sedulitatem, parentis vero solicitudinem ac pietatem sibi præstaret, in bonis disciplinis et utraque lingua sic profecit, ut eos tandem ediderit culturæ atque ingenii fructus, quos majoribus nostris in pretio habitos iniquius paulo neglеximus.

Postquam avunculi disciplinæ summotus est, et excessit Tolosa quam in Claris urbibus vocat ‘altricem’[i] sui, in forensi palæstra aliquamdiu se exercuit, nec tamen politioribus literis vale dixit.[k] Verum ad alia, ut fere fit, naturali propensione abductus, fortasse etiam excitatus Arborii exemplo, qui docendi munere ad honores iter sibi fecerat, eandem provinciam suscepit Burdigalæ. Igitur orsus a Grammatica, inter æquales adeo inclaruit, ut mox Rhetor

[z] V. 28.
[a] Parent. v. v. 9. et 10.
[b] Parent. vi. v. 10.
[c] Parent. xxvi.
[d] Profess. viii. v. 12. et seqq. v. 9. et 10.
[e] Profess. x. v. 16.
[f] Profess. iii. v. 1.
[g] Profess. i. v. 11.
[h] Parent. iii. v. 13. v. 11. et 12. v. 12. et seq.
[i] In Tolosa.
[k] Præfat. ad Syagr. v. 15. et seqq.

eligeretur,[l] vicario ipsi succedente Acilio Glabrione. Interea Attusiam Lucanam Sabinam[m] duxit, Attusio Lucano Talisio patre natam, antiqui ac Senatorii inter Burdigalenses generis:[n] qui quidem Talisius eum sibi generum optaverat, sed fata intercesserant ne voti compos fieret.[o]

Videtur autem Ausonius, cum docere cœpit, jam natus fuisse annos triginta, totidemque posuisse in eo munere operoso. Quorum primum ex Epistola Syagrio inscripta constat:

> Exactisque dehinc per trina decennia fastis,
> Asserui doctor municipalem operam.[p]

Alterum colligitur ex infinitis prope locis, ubi se dictitat anno sui Consulatus maxime senem fuisse.[q]

Crescente vero indies illius fama, tandem a Valentiniano seniore in palatium accitus est, qui Gratianum erudiret.[r] Nam de fratre Valentiniano, etsi recentiorum plerique Scaligeri vestigia relegentes, ejus quoque pueritiam Ausonio creditam fuisse tradunt, nihil omnino in ejusdem scriptis occurrit.[s] Immo tempora intercedunt ne res ita se habuerit. Distant enim utriusque natales toto tredecim annorum intervallo: siquidem, ex Idatio et Chronico Alexandrino, Gratianus ineunte anno 359. in lucem editus est; Valentinianus vero anno 371. exeunte. Itaque hic disciplinæ maturus vix fuerit ante annum 377. quo ille manum ferulæ jam diu subduxerat, atque Ausonium suffecerat Probo Africæ, Illyrici et Italiæ Præfecto.

Gratianum[t] autem non iis modo artibus, quibus ætas puerilis informari solet, sed omnibus quoque disciplinis ita erudiit, ita ad omne virtutum genus instruxit, ut, si optimo

[l] Profess. XXIV. v. 6.
[m] Parent. IX.
[n] Parent. VIII. v. 1. 2.
[o] Parent. IX. v. 21. 22.
[p] V. 23. et 24.
[q] In Grat. act. et passim.
[r] Ad Syagr. v. 25. et seqq. in protreptico, &c.
[s] Mart. Hanckius de rer. Rom. Script. J. Alb. Fabr. Bibl. Lat. lib. III. cap. 10. Belet. Burdig. Academ. Fabric. Bibl. Lat. lib. III. cap. 10.
[t] Grat. act.

Imperatori contigisset vita diuturnior, maximos principes, vel ipso Ammiano fatente, æquaturus fuisset. Atque hæc fuit via qua se Poëta noster insinuavit in parentis et nati gratiam. Quorum quidem signa non semel, sed maxime dum adversus Suevos militarent,[u] comitatus est. Qua in expeditione, cum in prædam bellicam ipsi obtigisset puella venusta nomine Bissula, permulta lusit carmina, quæ delicatissima fuisse vel iis quæ supersunt indicatur.

Quam vero in demandata sibi provincia sedulus, quam Imperatori acceptus fuerit, probant diversa, ‘nomine Comitis’ ab eodem congesta munerum genera. Probat quoque tum Quæstura, quam et apud Gratianum exercuit;[v] tum etiam Consulatus, non delatus quidem, at certe promissus, ut ex iis patet quæ in Grat. actione habentur: ‘Sive te pondere conceptæ sponsionis exoneras; sive fidei commissum patris exsolvis.’[w] Ad Præfecturam enim quod attinet, suo loco adversus Scaligerum tuemur, illius non fuisse beneficium. Sed in fatis discipuli fuit, ut ea impleret quæ ab Argicio de Ausonii futura magnitudine diximus prævisa. Igitur postquam immatura mors Valentinianum patrem intercepisset, ille in remunerando præceptore omnium gratissimus, uti fuerat, licet imperator in audiendo obsequentissimus, eum Probo suffecit Præfecto Africæ, Illyrici, atque Italiæ; nec multo post Antonio Galliarum Præfecto.

Hæc quidem fere apud omnes recepta; sed inter eruditos non convenit, an duplicem præfecturam ita gesserit Ausonius, ut iterum fuerit Præfectus Prætorio. Iterum fuisse vult Rubenius,[x] negat Ægidius Lacarry e Societate Jesu. Quibus argumentis ipse viderit. Sic igitur in historia Præfectorum: ‘Ausonius Valentiniano mortuo Præfectus Prætorio factus, deinde Consulatu cumulatus, præterea scribit ante deberi Præfecturam quam Consulatum. Igitur Præfectus fuit Prætorio ante annum 379. quo Consul ex

[u] Anno 368.
[v] Grat. act.
[w] Ibid.
[x] In vita Mall. Theodori.

Fastis fuit.' Recte quidem hactenus. 'Atque etiam duplicem tunc illam Præfecturam fuisse ostendit versus Epicedii:

Præfectus Gallis et Libyæ et Latio.'

Verum esto duplicem fuisse. Quid tum efficitur? Gallias, Libyam, Latiumque simul complexam? Id probandum incumberet quod minime probatur. Etsi enim concessero agentem pro Consulatu gratias Poëtam tenuisse conjunctim cum suo nato Hesperio Præfecturam; Hesperiumque hoc eodem anno Illyrici, Italiæ, et Galliæ Prætorio Præfectum fuisse, non sequitur unam eandemque nostri Poëtæ Præfecturam extitisse quæ Gallias, Libyam, ac Latium simul complecteretur: præsertim si constet aliunde Hesperium quidem ineunte anno Italiæ, exeunte vero Galliæ Præfectum fuisse. Hoc autem probat Rubenius iis argumentis, quibus eo in genere validiora ne excogitari quidem possint. Scilicet, quinto post Valentiniani obitum mense, Probo Africæ, Illyrici, atque Italiæ Præfecto Ausonium successorem dedit Gratianus, ut patet ex lege 3. 'de Hæreticis.' Atqui eodem omnino tempore constat Antonium inscribi Præfectum Prætorio Galliarum, declaratque lex 34. 'de cursu publico,' anno insequente, nempe 377. in eadem præfectura mansisse parentem et natum; dum Antonius, ut lex 'de officio rectoris Provinciæ' testatur, Galliarum Præfecturam retineret: donec anno 379. Clypeis mutatis, Antonius Italiæ, ut docet lex 12. 'de pœnis;' Hesperius vero et Ausonius Galliæ Præfecti fuerunt, ut patet ex lege 'de cursu publico.' Illud ergo efficitur primo Italiæ, deinde Galliæ Prætorio Præfectum fuisse Ausonium, seu duplicem gessisse Præfecturam eo sensu quo negavit Lacarry. Præterea si Galliam simul cum Italia rexisset Ausonius, quis arbitretur ab eo in Gratiarum actione omittendum fuisse titulum, quo reliquis Præfectis longe antecelleret?

Quanquam autem illius administrationi, ut Symmachi verba usurpem, 'fructus optabiles omnium amor sponde-

ret,' mox eum cepit 'publici muneris fastidium:'[y] sive quod viro literarum amantissimo per negotia non liceret iis se tradere; sive quod annis ac docendi labore fractus, talia vix sustineret. Quæcumque tandem fastidii causa extiterit, auctor est Symmachus[z] eum ut missus fieret impense rogavisse. Missio quidem negata est, sed adjunctus Hesperius qui in curarum partem cum patre suo veniret. Igitur uterque conjunctim tenebat Galliarum Præfecturam,[a] Trevirisque agebat Ausonius, cum exeunte anno 378. Gratiani literas accepit, quibus certior fieret se in sequentem annum Consulem esse designatum, declaratum ac priorem renuntiatum, missa quoque palmata in qua Divus Constantius intextus erat.

Itaque ineunte anno 379. ipsisque, juxta ritum veterem, Kalendis Januariis Consulatum iniit. Neque enim audiendus Scaliger, ceterique interpretes ab eo in errorem abrepti, dum volunt Ausonium anno 382. Consulem fuisse. Certe ex Fastis aliter se res habet, ut cuivis promtum est cognoscere:

Anno 378.	Imp. Flav. Valens VI.	
	Imp. Flav. Valentinianus Junior.	
Anno 379.	D. Ausonius	*uterque Occidentis.*
	Hermogenianus Olybrius	
Anno 380.	Imp. Flav. Theodosius	*Orientis.*
	Imp. Flav. Gratianus	*Occidentis.*
Anno 381.	Postumius Syagrius I.	*Orientis.*
	Fl. Annius Eucherius, *al.* Evagrius	*Occidentis.*
Anno 382.	Fl. Antonius	*uterque Occidentis.*
	Postumius Syagrius II.	

Ex illa Consulum Serie causam erroris deprehendere licet. Nimirum interpretes decepti a Scaligero qui in Codice Theodosiano pro *Antonio* vult legi *Ausonium,* hujus Consulatum ad annum 382. retulerunt, quo anno constat

[y] Lib. IV. Epist. 42. edit. Amstel. in 12mo.

[z] Ibid.

[a] Grat. act.

Antonium, alium quidem ab Ausonio, ut modo probavimus,[b] Consulem fuisse.

Treviris quoque Gratiano pro Consulatu gratias egit, non quidem ut Florido[c] placet, 'in ipsis dignitatis primordiis;' quoniam, cum Sirmii tunc temporis ageret Imperator, 'per locorum intervalla interesse non poterat;'[d] verum 'in condendi honoris solennitate,'[e] nempe exeunte anno 379. ut constat ex legibus Sirmii Februario mense, Mediolani Julio, aliisque a Gratiano alibi datis: quo anno Treverim devenit nulla mora interposita, et quidem celerrime, at non ea celeritate, quæ, ut audacius paulo in Gratiarum actione effertur, famam auras præcedere solitam tardiorem faceret.

Elapso demum Consulatus anno, diu Galliarum Præfecturam non retinuit Ausonius; siquidem extat lex unica Cod. Justin. Mallio Theodoro Galliarum Præfecto scripta, et anni 280. Kalendis Juliis data. Itaque verisimile est eum in Palatio mansisse, donec Maximi tyranni fraude Gratianus e vivis tolleretur. Nec enim, uti et Rubenio, mihi persuadet Scaligeri auctoritas, aut eum secuti Burdigalensis Academici, qui novam Ausonii editionem pollicetur, duplici Præfectura atque ordinario Consulatu defunctum Poëtam in Orientem abiisse, et illic Asiæ Proconsulem, ac Diœceseos Asianæ Vicarium egisse. Nam, ut observat Rubenius,[f] lex 69. Cod. Theodos. de decurionibus, Valentiniano ac Valente Consulibus, id est, anno 365. ad Auxonium Diœceseos Asianæ[g] Vicarium data, eum spectat, qui, postquam anno 368. duobusque annis insequentibus Orientis Prætorio Præfectus fuisset, ultimum diem obiit anno 371. lex autem tertia Cod. Theodos. de fide Catholica, Syagrio et Eucherio Consulibus anno 381. Auxonio Asiæ Proconsuli scripta, ad hujus filium pertinet, neque Ausonium spectare potest.

[b] Supra, dum ageremus de duplici Præfect.
[c] Jul. Florid.
[d] Grat. act.
[e] Ibid.
[f] In vit. Mall. Theod.
[g] Ita legitur in Cod. Theod. non *Africanæ*, ut perperam legit Scaliger.

Igitur, ut superius dixi, palatio non excessit, quamdiu Gratianus viveret. Qui cum subita Maximi et exercituum defectione perterritus in Italiam transire meditaretur, Tyranni dolis circumventus Lugduni anno 383. interfectus est.[h] Atque eo cæso locum haud mutavisse Ausonium tradit Scaliger. Quibus momentis adductus, mihi latere fateor. Quis vero existimet Poëtam nostrum ibi mansisse, ubi Imperatoris alumni interfectorem oculis intueri, ac solio sedentem suspicere cogeretur? Quamobrem suspicor eum aut latuisse, aut alium tandem in locum secessisse, donec anno 388. Theodosius superatis Alpibus, atque Aquileiam improvisus adveniens, Maximum clausit, cepit, ac nudatum Imperatoriis insignibus morte mulctavit.[i] Unde Poëta[k] nonam inter claras urbes celebravit Aquileiam, ac spectatis Theodosii triumpho et 'Rutupini[l] latronis' supplicio felicem prædicavit.

Certe nulla suppetunt argumenta quibus probetur, eum in Palatio, aut etiam in urbe Treveri commoratum fuisse temporibus tyrannicis post annum 383. quo Hesperio suo Romam profecto scripsit epistolam[m] vere paterni affectus plenam.

An vero, postquam Gratiani ultor Tyrannum inferias ei misisset, in Palatio aut in urbe Ausonius habitaverit, incertum quam quod maxime; duo sunt tamen quæ mihi extra dubium posita videantur.

Unum, Theodosio et cognitum et in pretio Poëtam habitum, quippe quem optimus Imperator literis impense rogaverit, ut sibi mitteret varia quæ scripserat.[n] Nec desunt qui eum ab eodem Imperatore velint Patricia dignitate auctum. Quos inter Rubenius id primum tradidit, Epistola nixus ab Avantio Theodosii nomine vulgata. In qua

[h] Amm. Marcel. Orosius.

[i] Socr. lib. v. cap. 14.

[k] Clar. Urb. vii.

[l] *Rutupini*, id est Britanni: non quod revera Britannus esset Maximus, at quoniam in Britannia ageret, cum tyrannidem affectare cœpit. Consule Pacat. Zozim. lib. iv. &c.

[m] Epist. 3.

[n] Id patet ex versibus Theodosio inscriptis.

quidem Epistola[o] Ausonius 'parens' appellatur. Unde Rubenius infert eum Patricium fuisse. Siquidem, ubi Imperatores a Constantino rerum summa potiti 'parentis' titulum alicui tribuunt in 'Rescriptis,' id certum esse Patriciæ dignitatis indicium: Patricios enim ab Imperatoribus 'patres' vocari solitos constare tum ex Claudiano in Eutropium, tum ex Sozomeno lib. VIII. cap. 7. ac Philostorgio lib. II. cap. 4. Ea quidem verosimillima, sed nihil juvant in asserenda Ausonio Patricii dignitate, cum dubitetur an Theodosius vere scripserit Epistolam qua de agitur, nec aliud suppetat hujusce honoris in Ausonium collati argumentum.

Alterum dixi certissimum esse; eum scilicet otii causa in patriam nidumque senectæ se contulisse ante annum 392. Quo anno, dum Paulino in Hispania degenti scriberet,[p] narrat prædii in quo versabatur delicias et commoda. Prædium autem illud quod ipse appellat 'Noverum' ita describit, ut vicus apud Santones existimetur esse qui hodie dicitur *les Noulliers*. In eo aut aliis quæ prope Burdigalam tenuit, reliquam ætatem cum amicis molliter ac placide traduxit, atque annos plusquam octoginta natus ultimum diem obiit.

Uxorem unicam habuit Attusiam Lucanam Sabinam, quam ita dilexit, ut, ea licet[2] maturo funere sibi erepta,[q] quantum superfuit vitæ cœlebs exegerit. Eamque orbitatem 'post novem Olympiadas' dixerit, 'non contrectabile fulmen.' Liberos ex ea, præter Ausonium cognominem, atque in ipsa infantia demortuum, sustulit Hesperium Aquilium quem diximus cum ipso gessisse Galliarum Præfecturam, et filiam cujus meminit in Protreptico, quæque nupsit Euromio primum, ac deinde Thalassio. Equidem Vinetus, Scaliger, atque Ægidius Lacarry[r] contendunt

[o] Hæc inter testimonia fuit excusa.

[p] Epist. XXIV.

2 Errat Vinetus, dum ait eam anno ætatis duodetricesimo occubuisse, quando quidem ex Parent. IX. 'quater septenos Decembres' nondum impleverat.

[q] Parent. IX. Parent. X.

[r] Hist. præfect. Gall.

Euromium vocatum et Thalassium. Sed illi e duobus Ausonii generis unum efficiunt. Certe ejusdem generum Thalassium fuisse constat ex his Symmachi: 'Quæro igitur incertus animi quæ mihi nunc potissimum super viro honorabili' Thalassio genero tuo 'verba sumenda sint.'[s] Euromium itidem Ausonii generum fuisse ex Parent. XIV. perspicuum est. Rursus Euromium ac Thalassium diversos extitisse his fere argumentis probat vir Cl. Tillemont.[t] 1. In Euromii epitaphio, præter morem Poëtæ, qui singulis nominibus eos semper appellat quibus parentat, Thalassii nomen siletur; quod tamen præ ceteris declarandum fuit: siquidem tum apud Symmachum, tum in legibus non aliud profertur. 2. Ex eodem epitaphio patet Euromium 'oræ Illyricæ' duntaxat 'præsidem' extitisse; Thalassium autem pro Consule Africam obtinuisse evincitur legibus quatuor anni 378.[u] Treveris a Gratiano latis, et ad Thalassium Africæ Proconsulem datis: atque etiam his Epicedii in Julium:

Hujus ego et natum et generum pro Consule vidi.

Jam vero huic sententiæ adversatur, quod unam Ausonio puellam reliquit moriens uxor. Sed illa nubere potuit Euromio primum, deinde Thalassio, cum Euromius primævo flore juventæ raptus occidisset.

Atque non uxorem tantum dilexit Ausonius; sed ea fuit erga parentes aut alios sanguine conjunctos pietate, ut nullum unquam ejus officium desideraretur. Affectum quidem in Julium patrem testatur potissimum Epistola 'de suscepto filio:' qua in Epistola significat se 'illius annos nescire,' quos hæredi avido numerandos relinquit, sibique 'grata' esse 'supparis' cum eo 'ævi tempora.' Et si pietati summa tribuenda laus est, quis non debeat moveri, cum eundem tam pie lugeri videat in Villula? [v] Quod car-

[s] Lib. I. Epist. 19.
[t] Hist. Imp. not. 8. in Grat.
[u] Cod. Theod.
[v] Edyll. III.

men legere me non posse fateor, quin Poëtam non modo diligam, verum etiam amem.

Affectum in propinquos testantur carmina quibus commemorat singulos, Æmilium Arborium præsertim avunculum, quem tertium a parentibus eam ob rem celebrat, quod educatus atque institutus ab eo majora ipsi quam ceteris deberet, ac debere se profiteretur. Quid plura? Quos sibi amicos paravit, at paravit longe plurimos, coluit sanctissime. In his Probum consularem virum, Drepanium Pacatum, cujus extat oratio Theodosio dicta, Proculum, Syagrium observantia retinuit. Theonem Medulensem lepidissimum congerronem, Ursulum Grammaticum, Tetradium et Axium Paulum utrumque Poëtam tum gratia, tum facultatibus adjuvit. Paulinum, ob veterem cum illius patre necessitudinem aluit, instituit, ad summos honores perduxit.[w] Symmacho etsi religione dissidenti non defuit;[x] unde ille asserebat neminem esse omnium mortalium quem in officio amicitiæ cum Ausonio conferret.

Animi vero dotibus accessere dotes ingenii; nec vereor affirmare illum, si in ea tempora incidisset, quibus nihil probatum est præter ea quæ naturali pulchritudine exsurgerent, vel maximis viris parem futurum fuisse. Quod autem extitit suæ ætatis vitium, quærit interdum ab acutis, vibrantibusque sententiis laudem, et Schemati quod Rhetores *paronomasian* vocant plus nimio indulget. Cujusmodi hæc sunt Salo, Solo, Cœlo. Item sive legas, sive tegas, et potitur, patitur, &c. Unde nonnulli e Poëtarum choro eum prope excludunt, severius quidem quam par esset judicium exercentes: cum idem Schema Græcis ac Latinis optimæ notæ scriptoribus fuerit quoque in deliciis, quemadmodum allatis compluribus exemplis confirmat Vossius in Instit. orat. Præterea quam multa sunt ejusdem carmina quæ non modo non iis vitiis laborant, at simplicem etiam priscæque venustatis stylum ita redolent, ut, si in veteribus libris sine auctoris nomine apparerent, non nisi veteri cui-

[w] Paulin. Epist. in proleg. [x] Ibid.

dam atque ultra Virgilii ætatem ascribenda fuissent? In his Edyllia quædam, ut Epicedion in patrem, Villula, &c. atque inter Epistolas potissimum duæ. In quibus Edylliis Epistolisve sic affectus quos debuit expressit, ut natura ipsa loqui videatur. Ubi plus nativæ simplicitatis, plus doloris ac sensus quam in his Edyllii quod lusit, ubi primum in patriam redux villulam suam salutavit:

Salve hærediolum,[y] &c.

Quid naturæ magis accommodum quam ea Epistolæ patris ad filium alio profectum:

Jam super egelidæ,[z] &c

et infra:

Desertus vacuis solisque,[a] &c.

Quid jucundius aut suavius quam ea ad Paulinum, quem ut ad se alliciat narratis villæ suæ commodis, ita prosequitur:

Totque mea in Novero,[b] &c.

Denique quid magis tenerum ac blandum quam ea ejusdem Epistolæ:

Et quando iste meas,[c] &c.

Aut magis tenerum ac vehemens quam ea postremæ ad eundem Epistolæ; quam cum scriberet, admodum senex fuit:

Imprecer ex merito,[d] &c.

Omitto Rosas, Cupidinem cruciatum, ceteraque id genus poëmatia quæ e veteribus optimum sua fateri non puderet. Nec mirum plurima ei tam feliciter cessisse, qui exemplaria Græcorum nocturna manu ac diurna versaverat, e quorum Epigrammatis pleraque transtulit, imitationem professus; nonnulla vero prius tractata, ut judicii fuit

[y] Edyll. III. v. 1. et seqq.
[z] Epist. II. v. 4. et seqq.
[a] Vers. 13.
[b] Epist. XXIV. v. 95. et seqq.
[c] Vers. 122. et seqq.
[d] Vers. 53. et seqq.

acerrimi summique, miro artificio absolvit,[e] quale est Edyllium 'de ambiguitate eligendæ vitæ,' quod ex Posidippi seu Cratetis Epigrammate effinxit.

Equidem in aliis eum aliquando argutulum esse, nec sibi usque constare fateor. Sed plura sunt quæ cum luserit in castris itineribusve, non ita severos judices postulant: qualis Griphus de ternario, quem in expeditione, inter prandendum cœptum, ante cœnæ tempus absolvit,[f] ex quo tamen utpote varia ac multiplici eruditione referto plus ceperis fructus quam ex aliorum quorumdam numerosissimis paginis.

Verum, etiamsi nullo in pretio haberentur quæ dixi, tricisque viliora censerentur Griphus ille, Technopægnion, et quædam ludicra, (ut Epistolæ de Strenis ad Ursulum, de Ostreis ad Theonem,) quæ non tam lusit ut ingenium ostentaret, quam ut animi recreandi causa cum amicis jocaretur: carmen de Mosella[g] adeo excultum est, adeo numeris omnibus absolutum, ut eo solo magni Poëtæ nomen sibi comparare potuerit.

Neque aliter de Ausonio senserunt olim Hieronymus Aleander[h] vir de re literaria optime meritus, quem, ineunte sæculo decimo sexto, non pigebat in publico auditorio Ausonium explicare; aliique non infimæ notæ viri, qui postea eandem in Parisiensi universitate provinciam susceperunt.

Hactenus de Ausonii vita. Modo superest inquirendum an Christianus extiterit. Quod ego omitterem profecto, nisi viderem serio negari, eamque opinionem doctissimos habere auctores: Olaum Borrichium,[i] Guilielmum Caveum, Christophorum Hendreichium, Philippum Brietium, quin et virum insignis doctrinæ Ludovicum Antonium Muratorium,[k] qui quidem viri a Vossio fortasse decepti,

[e] Mariang. Accurs. in Diatrib.
[f] Epist. Gripho præfixa.
[g] Scalig. in Poëtic.
[h] Vide Præfat. edit. Ascens.
[i] Dissert. de Poët. Histor. Lit. p. 2.
[k] Pandectarum Brandeb. tom. 1. p. 360.

Ausonium Ethnicum fuisse uno ore pronuntiant.[l] His vero potissimum argumentis sententiam suam defendunt.

1. In quibusdam Epigrammatis, ac præsertim in Centone petulantior fuit ac lascivior.

2. Nonnulla in ejusdem scriptis occurrunt quæ redoleant profanas religiones.

3. Ipsi fuerunt cum Symmacho, nomini Christiano homine infensissimo, omnes amicitiæ necessitudines.

4. Denique,[m] eum tanquam a fide Christiana alienum subinde increpavit Paulinus: ipse ob piam solitudinem ab eo dementia notatus instar Bellerophontis.

Hæc autem adeo infirma atque imbecilla sunt, ut nullo negotio dilui queant. Et sane, quamvis concessero nonnulla Ausonii esse quæ flammis expiari debeant;[n] Centonesque Virgilianos, 'quibus castissimos versus libidinosæ affixit materiæ, plus dæmonem, quam hominem sapere, adolescentium pudicitiæ insidiantem:'[o] an tum efficietur eorum auctorem non fuisse Christianum? Quod si efficeretur, Poëtarum quam pauci eandem notam effugerent! Enimvero sua plerisque Juvenilia fuerunt, ut videantur eo persuasi, quod illorum quispiam dixit:

> Nam castum esse decet pium Poëtam.
> Ipsos versiculos nihil necesse est.

Ad Centonem quod attinet, Poëtam ipsum piguit 'Virgiliani carminis dignitatem tam joculari dehonestasse' materia. Sed rogabat qui jubere poterat Imperator Valentinianus, qui et nuptias quondam ejusmodi ludo descripserat, nec tamen religionis nomine suspectus venit. Ausonium certe in hoc non defendo, immo non excuso. Sed quam multi lasciviora fortasse scripserunt, quamvis Christiani, et injussi!

Idem esto judicium de quibusdam sententiis quæ minus deceant Christianum. Præterquam quod enim Ausonii

[l] Syntag. de Poët. Anecd. Bibl. Ambros. tom. I.

[m] Vossius, Brietius.

[n] Jul. Scal. in Poët.

[o] Briet. Syntag. de Poët.

ævo profanorum ritu sæpissime loquebantur, non solent Poëtæ eandem in verbis religionem adhibere, quam Theologi. Et in Nostratibus, quos honoris causa appellatos nolim, occurrunt iis quæ Ausonio objiciuntur, longe graviora.

Nec magis Ethnicum arguit tum illius cum Symmacho consensio, quæ in rebus humanis duntaxat esse potuit; tum etiam objurgatio qua Paulinum ab instituto revocare conatus est. Nam acerbiore nos etiamnum utimur, et ea quidem injusta, si quis cognatione aut amicitia nobis conjunctus idem ingreditur vitæ iter, quod Ausonius familiarem suum ingressum nolebat. Sed neque tam acerba fuit illius objurgatio, ut Paulinum, quemadmodum volunt, cum Bellerophonte conferret. Immo precatur, ut qui Paulino 'tam longa silentia suasit,'[p] Alpina pererret juga, ceu Bellerophon dicitur loca avia olim perlustrasse.

Jam vero si Paulinus objurgasset Ausonium tanquam a fide Christiana alienum, Vossio ejusque asseclis victus cederem. Sed non modo non eum increpavit hoc titulo, verum etiam Christi cultorem fuisse testatur his conceptis verbis:

> Inque tuo tantus nobis consensus amore est,
> Quantus et in Christo connexa mente colendo.[q]

Quo quidem testimonio, etiamsi nulla suppeterent in Ausonii scriptis, abunde probatur hunc extitisse Christianum. Plurima autem suppetunt; in his Versus Paschales, quos nonnulli perperam illi abjudicant, cum ex Præfatione Epicedii constet ejusdem auctoris esse ac ipsum Epicedion, quod nemo inficiatur Ausonii esse: 'Sequitur hanc summi Dei venerationem Epicedion patris mei.' Omitto Precationem matutinam, quæ Paulino, sed sine auctoritate tribuitur, quippe quæ inter Ausonii carmina occurrat in pervetusto codice Lugdunensi. Sileo Griphum in quo Deum

p Epist. xxv.
q Paulini Epist. ii. vers. 18. 19. inter proleg.

ter unum agnoscit. Epistolam denique in qua Ecclesiæ viciniam inter villæ suæ delicias et commoda recenset, prætereo; atque alia id genus sexcenta; quæ si deficerent, non idcirco sequeretur eum profanas religiones exercuisse.

Et sane, quis arbitretur eum a fœminis, quæ virginum ritu Deo se devoverant, altum et institutum, Deorum cultum hausisse? Præterea si Gratianus Imperator Christianus extitit, Christianum et Ausonium dici necesse est. Siquidem ex ea Epistola quæ in Gratiarum actione habetur, Gratianus Deum coluit quem ipsum Ausonius colere docuerat: 'Cum de Consulibus in annum creandis solus mecum volutarem, UT ME NOSTI, UT FACERE DEBUI, UT VELLE TE SCIVI, CONSILIUM MEUM AD DEUM RETULI.'

Atque his ita perculsi fuere nonnulli, quos inter Trithemius, ut non modo Christianum extitisse velint Ausonium, sed etiam Burdigalæ Episcopum fuisse: unde in editorum apud Tornæsium limine[r] exhibetur illius imago, circa quam leguntur hæc verba: D. AUSONIUS EPISCOPUS BURDEGAL. Verum ea tam incerta sunt quam falsa,[s] quæ Victor Giselinus affert, eum aliquando a Christiana fide descivisse. Quod ut confirmet, D. Augustinum testem appellat, qui tamen in allegato de Civitate Dei opere, ubi 'Claudianum' quidem 'gentilissimum' dicit, silet omnino de Ausonio.

Quæ cum alia confutatione non indigeant, veniendum ad alteram partem quæ de scriptis Ausonii erat.

Primo quidem extat Epigrammatum liber, quibus præmitti solitas Præfatiunculas tres, ad Theodosium unam, ad Syagrium alteram, ac tertiam ad Latinum Pacatum Drepanium, Julianus Floridus Scriverianam editionem secutus, ad calcem operum Ausonii rejecit. Epigrammata vero pleraque, ut memini me monere,[t] e Græcis transtulit. Unde miror a Francisco Vavassore dictum quod Martialem renovare videatur ac referre. Certe Ausonii Epigrammata

[r] An. 1558. in 8°.

[s] In Schol. ad II. lib. Prudent. C. Symmach.

[t] De Epigr. cap. 15.

pæne omnia non tam frigida vel inculta sunt, quam in Poëtica Scaliger voluit. Nonnulla ejusmodi esse fateor, atque in Animadversionibus probavi. Sed multa quoque delicatissima, et quæ Catullum spirent, inter ea reperiri, pauci erunt qui negent. Variis autem temporibus ea scripsit, quæ uno aut altero excepto nequaquam assignari possunt; cujusmodi tertium et quartum, quæ ad annum 368. pertinere in Animadversionibus nostris diximus. Sunt quoque Epigrammata quatuor quibus meminit Fastorum a se digestorum ab urbe condita ad annum 382. aut 383. in gratiam Hesperii filii. Quod opus, sive carmen id esset, seu soluta oratio, ad nos non pervenit.

Ephemeris, seu totius diei negotium, vario carminis genere. Quod quidem Diarium Poëtæ nostro abjudicant quicumque eum negant Christianum fuisse; nec enim aliter suam defendere sententiam possent. At vero jam observavimus nulla eos auctoritate niti, ac libellum quo de agitur, apparere in pervetusto codice Lugdunensi.

Ephemeridem excipiunt Parentalia, sive Carmina quibus Propinquorum laudes celebravit. Quæ ab eo scripta fuisse statim ab unius cujusque obitu verisimile est.

Sequitur Professorum Commemoratio qui vel peregrini Burdigalæ, vel qui Burdigalenses peregre docuerunt; eamque, uti Ephemeridem ac Parentalia, vario carminum genere exequitur.

Quibus subnectit Heroum Epitaphia qui bello Troico interfuerunt; quæ cum apud Philologum quendam reperisset, Latino sermone convertit, additis quoque aliquot aliorum Epitaphiis; inter quæ celebratissimum Didonis, totiesque linguis vernaculis expressum.

De duodecim Cæsaribus quorum Vitas Suetonius descripsit, monosticha, eaque triplicia in Hesperii filii gratiam condidit; quibus eorundem Cæsarum ordinem, imperii tempus, et mortem complectitur. Primus eorum Julius qui anno urbis 705. imperium suscepit, postremus autem Domitianus qui anno urbis 847. interfectus est.

De iisdem aliisque Cæsaribus Tetrasticha consignaverat,

quorum ultima temporum injuria interciderunt. Horum itidem primus quoque Julius; postremusque Heliogabalus qui anno urbis 974. in latrina vitam finire coactus est. Hæc autem de Cæsaribus Tetrasticha, non usque concinna sunt, sed juvandæ memoriæ aptissima; continentque præter Cæsarum nomina et seriem, illorum adumbratam effigiem.

Claras quoque Urbes ordine suo celebravit, præter Aquileiam cui nonum idcirco locum assignavit, quod Maximus eam legerit, cui 'exacto lustro piacula solveret;' unde illud de Aquileia carmen ceteris ab Ausonio insertum, aut singula de urbibus post Maximi fata, scripta fuisse constat.

Septem Sapientum sententias Iambis expressit post Consulatum suum, et huic Latino Drepanio Pacato dedicavit, cujus extat Panegyricus Theodosio Augusto Romæ tum dictus, cum ille Maximo Aquileiæ interfecto Romam triumphans rediisset. Easdem quoque sententias septenis versibus, iisque Elegiacis explicavit.

Supersunt Edyllia, Eclogarium, et Gratiarum actio de quibus quoque seorsim agemus. Inter Edyllia statim occurrunt versus Paschales de quibus jam egimus, et quos in Animadversionibus suspicamur ad annum 367. referendos, cum recens in aulam accitus esset Poëta.

Deinde Epicedion in patrem Julium, ac Villula: in quibus Josepho Scaligero videtur omnium quicunque idem tentaturi sunt conatus posse deterrere. De industria enim veterem illam simplicitatem affectat, et quantum potest, ad ejus characterem stylum suum convertit.

Protrepticon post Consulatum quoque scriptum ad nepotem ex nata filium Ausonium de studio puerili; quo significat Musas, quanquam severas, habere liberales animi remissiones; et eo quasi allicio admoto nititur adimere metum, quo angi solent tenelli puerulorum animi. Quod ubi se putat exsolvisse, docet qua patris ac suo exemplo ad honores obtinendos via insistere debeat: qui libri ad informandum studium legendi. Mox quædam interserit de suis

studiis, variisque honoribus quos gessit, ac præcipue Consulatum, quem nulla non arrepta occasione recantat.

Genethliacon eidem nepoti inscribitur, annum decimum et octavum ingresso.

Cupido cruci affixus Gregorio dedicatur, quem eodem pacto filium vocat, quo Paulinum ac Symmachum, amoris et benevolentiæ causa, utpote minus ætate provectos. Eundem ego suspicor esse de quo Sulp. Severus Histor. lib. II. tanquam Galliarum 383. Præfecto, et Symmachus lib. VII. Epist. 87. &c. Elegantissimum profecto est Poëmation illud, quod sæpe sæpius cum diversorum commentariis prodiit; habetque etiamnum plura explicatu difficilia, sed ea maxime quæ Semelen spectant.

Poëmatia quæ in alumnam suam luserat, ejusdem nomen ferunt. Periisse eorum maximam partem recte suspicatur Tollius ex duplici Præfatione qua muniuntur paucula quæ supersunt. Accedit quod in iisdem nihil inverecundi; nonnulla tamen in hoc libello fœda, seu liberiora paulo fuisse colligit Bælius ex his: 'admoneo ante bibas:' perperam quidem. Etenim in Præfatione Griphi Symmachum pariter hortatur, ut ipsum hilarior et dilutior legat; etsi hoc Edyllium nihil omnino habet inverecundi.

Precatio Consulis designati ad anni 378. diem ultimum pertinet, quo, fascibus sumtis, Janum votis ardentibus vocat. Quod non mirabitur qui noverit Consulatum olim adeo expetitum fuisse, ut Claud. in Consulat. Probi et Olybr. felicem dixerit 'uterum qui nomina parturiret annis,' et Libanius in Juliani Panegyrico iis ignoscat 'qui expetunt hunc locum, et ante alia postulant a Diis ut sella' Consulari 'gestentur.'

Precatio Kalendis Januariis annum spectat 379. quo Treveris Consulatum auspicatus est.

Mosellæ, quo Edyllio maximam laudem sibi vindicavit, annum 368. assignavimus, quo fusis prope Solicinium Alemannis, dimissoque in hyberna exercitu, Valentinianus et Gratianus Treverim se receperunt, ibique more Triumphan-

tum recepti. Est autem poëma de laudibus Mosellæ, ex aquæ limpitudine, ex navigandi facilitate, ex piscibus, ex villis et atriis quibus ripæ exornantur, ex pratis et aliis quæ flumini minus recte quam Poëtæ ingenio retuleris.

Griphum de Ternario lusit dum Imperatorum signa comitaretur, fortasse in expeditione de qua mox egimus. Ludicri Poëmatis genus, in quo ex jocis captat seria, seseque prodit quam maxime eruditum.

Technopægnion, aliud ludicri poëmatis genus, quod vocat ipse inertis otii sui inutile opusculum. Versiculi sunt quorum alii monosyllabis cœpti, monosyllabis desinunt; alii monosyllaba tantum habent in fine posita. Monosyllaba de literis Græcis ac Latinis inter Ausoniana reperit Mariang. Accursius, extantque in Insulensi exemplari.

Centonem nuptialem nemo est qui nesciat e Virgilii versibus confectum. Cujus Edyllii pars ultima tam lasciva tamque improba est, ut Poëtam religionis nomine suspectum fecerit. Quo anno concinnatum sit, incertum; certe fuit ante Valentiniani senioris fata, qui nuptiis ejusmodi ludo descriptis jusserat Ausonium idem exsequi.

Rosas, et quæ sequuntur Edyllia Vir bonus, *Ναὶ καὶ οὔ*, Ætates animalium, Musarum inventa, et Herculis Labores, diu credita Virgilii esse, Ausonio tandem, quem referunt auctorem potius quam Virgilium, asseruere Hieronymus Aleander, et Mariangelus Accursius.

Eclogarium varia continet, de ratione libræ, de ratione puerperii maturi, de Signis cœlestibus, de nominibus septem dierum, de mensibus, &c. Quæ quidem vulgo creduntur excerpta ex justis Ausonii operibus: quanquam carmen de signis cœlestibus, e cujus Præfatione versum ab Hieron. in commentariis in Ezechielem citari deprehendit vir Cl. Jacobus Cujacius, Ausonii esse sunt qui negent. Illud tamen in editis Tollii apparet: unde admiror eum expunxisse Tetrasticha de mensibus quæ Vinetus inter Edyllia non semel recensuit, et Julianum Floridum extra contextus seriem excudi curavisse. Equidem in Scaligeri

ac Pithœi Catalectis leguntur sine auctoris nomine. Sed Grævius aliique viri summi, dum incertum putant an sint Ausonii, ea judicant ipso non indigna. Censet vero Bucherius cap. 15. de doctr. temp. ea Poëtam nostrum lusisse in duodecim mensium Icones quas exhibet Kalendarium vetus cuidam Valentino dicatum sub Imperatore Constantio Illyrici Duci. Itaque in Animadversionibus nostris illa iterum damus, explicatis quoque Iconibus, (quæ habentur tum in Lambec. Bibl. Append. lib. IV. p. 276. et seqq. tum in Græv. Thes. tom. 8. atque etiam in antiq. explan. suppl. tom. 1.) quia vix sine illis versiculi possunt intelligi.

Non multa ante Epistolam de suscepto filio carmina scripsit Ausonius. Filius enim de quo hic agitur matri superstes non fuit, quæ ex Parental. IX. nondum impleverat 'septenos Decembres,' ubi juvenis juveni marito erepta est. Fortasse tunc annum vigesimum quintum agebat. Alioqui insulsa forent quæ toties inculcat se 'parentis ævo supparem esse.'

Ex Epistolæ II. titulo, ubi agitur de temporibus tyrannicis colligunt Vinetus et Floridus eam Treveri scriptam. Quibus temporibus occupata tyrannide Maximus Gratianum interfici jussit. Qua occasione, quo anno scriptum silent. Suspicor ad annum 384. referendam, quo Hesperius Treveri Romam a Valentiniano II. missus fuit, qui crimina Symmacho tum Romæ agenti objecta cognosceret. Certe Symmachus l. X. Ep. 43. sibi gratulatur, quod Hesperium habet administrationis suæ testem.

Epistolam ad Theonem quæ quarta habetur, scripsit nondum exactis disciplinæ imperatoriæ temporibus, ut patet ex versibus 93. et 94.

Nec fas est mihi regio magistro
Plebeiam numeros docere pulpam.

Iambos ad Probum misit Consuli jam renuntiato. Unde

colligitur scriptos fuisse anno 371. quo Probus Consulatum iniit; et versu 21.

Nam Consul æternum cluet,

confirmatur.

Epistolam ad Ursulum Grammaticum quæ decima octava occurrit, ante Valentiniani obitum scriptam docet versus ejusdem Epistolæ tertius, ubi 'quæstorem' se Poëta dicit: siquidem Valentiniano simul et Gratiano quæstorem fuisse constat tum ex Protreptico, tum ex Gratiarum actione.

Epistolam XIX. qua Pontio Paulino respondet, ante annum 389. scriptam necesse est, quo exeunte Paulinus in Hispaniam secessit, ut se paulatim a terrenarum rerum contemtu ad cœlestium amorem erigeret. Etenim ex Paulini carmine X. v. 19. perspicuum est jam tum Musis Poëticisque fabulis omnino eum valedixisse.

Idem esto judicium de Epistolis XX. XXI. et XXII. Neque enim Paulinus Hebromagum e dominio suo oppidum incoluit, nisi cum vitam communem ageret.

Reliquæ ad Paulinum scriptæ ab anno 390. quo Paulinum dixi in Hispaniam religionis ergo secessisse, ad annum 393. quo tres Ausonii Epistolæ Paulino una redditæ, ut ex ejusdem Paulini carmine X. colligitur.

Epistolæ autem juxta Tollianam, nostramque editionem apparent omnino viginti quinque, vario carminis genere, ac subinde nonnullis præmissa Epistola soluto sermone scripta.

De Gratiarum actione pro Consulatu anno 379. exeunte habita, mentio jam injecta est.

Periochas denique in Homeri Iliadem et Odysseam, fortasse dum Rhetoricam doceret, scripsit. In iis ea quæ fusius in libris suis Homerus disserit, summatim exponit, atque Homeri instar, leviter perstrictis quæ belli Trojani originem spectant, auspicatur ab anno istius belli nono, nec ultra pugnam Ulyxis cum Ithacensibus progreditur.

Omitto prudens versus Rophalicos quorum initium :

Spes Deus æternæ stationis conciliator.

Jamdudum enim receptum est eos non magis ascribendos Ausonio, quam Catonis disticha, quæ sub ejus nomine prodierunt aliquando. Disticha enim illa ab Ethnico scripta legenti patet; Ausonium vero Christianum fuisse abunde probavimus.

JOANNES BAPTISTA SOUCHAY.

TESTIMONIA ET JUDICIA

DIVERSORUM DE AUSONIO.

Incertus Auctor.

MORIGERÆ uxoris virtus cui contigit omnis:[a]
Fama pudicitiæ, lanificæque manus.
Conjugiique fides, et natos cura regendi,
Et gravitas comis, lætaque serietas.
Pulcher honore oris, tranquillo pectore comis,[b]
Facundo civis major ab ingenio.
Nosci inter primos cupiens, prior esse recusans,
Ipse tuo vivens segregus arbitrio.
Nullo felle tibi mens livida, tum sale multo[c]
Lingua dicax, blandis et sine lite jocis.
Mensa nitens, quam non censoria regula culpet.
Nec nolit Frugi Piso vocare suam.[d]
Comis convivis; nunquam inclamare clientes;
Ad famulos nunquam tristia verba loqui.
Grammatice ad Scaurum, atque Probum, promtissime Rhetor,[e]
Historiam callens Livii et Herodoti.
Omnis doctrinæ ratio tibi cognita, quantum
Condit sexcentis Varro voluminibus.
Aurea mens, vox suada tibi, tum sermo quietus,
Nec cunctator erat, nec properator erat.

[a] Epitaph. Æmil.
[b] Epit. Attusii.
[c] Epit. Tiberii.
[d] Epit. Lucioli.
[e] Epit. Staphylii.

Pulchra senecta, nitens habitus, procul ira dolusque:
  Et placidæ finis congrua meta tibi.
Commode, læte, benigne, abstemie, tam bone dandis,[f]
  Semper consiliis, quam taciturne datis.
Ergo qui nostræ legis otia tristia chartæ,
  Eloquium ne tu quære, sed officium,[g]
Quod claris doctisque viris pia cura parentat,
  Dum decus egregiæ commeminit patriæ.[h]

Symmachus, lib. I. Epist. II. ad Ausonium.

Nec mirum si eloquii nostri vena tenuata est; quam dudum neque ullius poëmatis tui, neque pedestrium voluminum lectione juvisti . . . . volitat tuus Mosella per manus sinusque multorum, divinis a te versibus consecratus . . . . Velim de te justo silentio vindicari, sed admiratio scriptorum sensum frangit injuriæ . . . . . Ita me Diis probabilem præstem, ut ego tuum carmen libris Maronis adjungo.

Idem, lib. I. Epist. VI. ad Ausonium.

Jamdudum nihil tribuis quod legamus. Totum me, inquies, emancipavit sibi cura Prætorii. Verum est. Potiris merito summa judicia. Sed maximas ingenii tui vires fortuna magna non onerat.

Idem, lib. I. Epist. XII. ad Ausonium.

Si te amor habet naturalis historiæ, quam Plinius elaboravit: en tibi libellos quorum præsentanea copia fuit: in quîs, ut arbitror, opulentæ eruditioni tuæ negligens veritatis librarius displicebit.

Idem, lib. I. Epist. XIX. ad Ausonium.

Merum gaudium mihi eruditionis tuæ scripta tribuerunt,

[f] Epit. Attilii.
[g] Ex Parent. Coronide.
[h] Vide quæ annotata sunt ad Præfatiunculas, 'Ausonius Syagrio suo S.' vs. 37. Not.

quæ Capuæ locatus accepi. Erat quippe in his oblita melle Tulliano festivitas .... Quid igitur magis mirer, sententiæ incertus addubito, ornamenta oris an pectoris tui. Quippe ita facundia antistas ceteris, ut sit formido rescribere ... indulge stylo, ut sæpe prodaris.

Idem, lib. I. Epist. XXV. ad Ausonium.

FALSO creditur judicii nesciam esse fortunam. Illa vero et præteritorum memor, et præsentium diligens, et prudens futuri tibi rependit quicquid ceteris præstitit. Non ergo vana, neque erratica est: a qua scimus alios domum cœpisse, te præmium.

Paulinus, Carm. X.

Vix Tullius et Maro tecum
Sustineant æquale jugum.

Sidonius Apollinaris, lib. IV. Epist. XIV. ad Polemium.

NAM tuorum pueritiæ comparatus, non solum Cornelios oratores, sed Ausonios quoque Poëtas vincere potes.

Joannes Ludovicus Vives, de Trad. Discipl. lib. III.

LONGE est his posterior Ausonius Gallus, ubique argutus et excitans, nec Lectorem sinit dormitare.

Lilius Gyraldus, de Poët. Dial. X.

IN Gripho quidem eruditio multa, varietas, et curiositas; judicii vero et nitoris, ut mihi quidem nunc videtur, parum. Sunt ejus quædam quæ e Græco in Latinum transtulit; in quibus argutiæ, salis, et leporis satis, quæ legisse aliquod est operæ pretium.

Idem, Dialog. XXI.

POEMATION composuit lepidissimus Poëta Ausonius ad Nepotulum ejusdem nominis Ausonii ex filia, quod Προτρεπτικὸν inscripsit, elegans sane et doctrinæ multijugæ.

Petrus Crinitus, de Poët. Lat.

In Mosella maximam laudem, ut est auctor Symmachus, jure optimo sibi vindicavit. Siquidem incredibili elegantia utitur in eo describendo. Fastorum præterea libros absolvit, opus magni laboris, ac multarum vigiliarum.

Erasmus, in Ciceroniano.

Ingenium ac doctrinam tribuo (Ausonio). Stylus aulæ delicias licentiamque resipit, quemadmodum et vita: Ciceronianus adeo non est, ut studio habuisse videatur aliter dicere, quam dixit Cicero. Proinde qui Ciceroniani nomen illi velit ascribere, pro honore contumeliam irrogarit homini: non aliter ac si quis Germanum appellaret, qui studeret haberi Gallus, etiamsi Germanus esset.

Jul. Cæsar Scaliger, lib. vi. Poëtices, cap. 5.

Ausonius ingenium magnum, acutum: stylus duriusculus. Multa scripsit non solum varia, sed etiam varie. Quare quid facere potuerit, non quid fecerit, potius judicandum. Utinam Epigrammata ne scripsisset. Nam et inculta sunt pæne omnia, et omnia dura: quædam etiam inepta, aut frigida, aut frivola, ut e Græcis satis habuit quæ exprimeret. Nonnulla vero adeo fœda atque detestanda, ut neque scriptore, neque auditore digna, non in spongiam incumbere merita sint, sed solis flammis expiari posse videantur. Sane sibi multum placuisse constat ex incuria scriptionum futurorum sæculorum securum, cum sibi videretur sui esse princeps. Eum vero piguisse castigationis videmus in ipsis Iambis; quos cum puriores inchoasset, fluere lutulentos permisit.

Et mox.

Inter cetera vero Poëmatia sunt, quæ ipse partim *Εἰδύλλια*, ut 'Griphum de numero ternario,' partim vocat Eclogas; sic enim inscribitur ea, quæ vitæ nostræ miserias de-

scribit; valde sane bona, et quovis magno Poëta digna. Sed longe illustrior illa in qua 'Cupido cruciatur.' Est enim docta, candida, neque carens numeris. Mosellam vero adeo excoluit, ut ea sola magni Poëtæ nomen sibi comparare potuerit. Est enim in ea multa ars tum dispositionis, tum elocutionis. Multa lumina figurarum, multum ingenii deprehendas.

Joannes Brodæus, lib. I. Miscellan. cap. 6.

AUSONIUS non tam inelegans, meo judicio, Poëta, quam volunt hi, qui eum ferreum contumeliose nominant.

Joannes Baptista Pius, Annot. poster. cap. 43.

QUIS apud Græcos dicendi jocandique artifices, quis apud Latinos supercilio gravitatis excellentes argutior, dulcior, mollior Ausonio?

Caspar Barthius, lib. III. Adversar. cap. 7.

CUI Poëtæ (Ausonio) infra hoc testimonium dabo, quicquid apud eum legitur, pro vere Latino habendum esse. Nihil enim quicquam sine antiquitatis exemplo posuit, ut fuit eruditior, quam pro eo ævo, et scriptorum eorum amator, qui nobis ademti sunt, nec sperantur unquam e tenebris emersuri oblivionis.

Idem, cap. 18.

ILLUD Carmen divinum Poëtæ ingenium indicat vel solum, ea ætate tam suaviter, tam pie, tam ex re ipsa, tam denique docte scriptum, ut longe abesse omnes illius ævi Vates a tam absolutæ divinitatis numeris existimem; sint licet et illi quæ nævos temporis redoleant, quos sane nemo per omnia evasit.

Idem, lib. XL. cap. 9.

TAM eruditus est scriptor Ausonius, ut vix possit alterum, tertiumve versum absolvere, quin egregiam aliquam rem gestam alludat.

Josephus Scaliger, in Notis ad Catalecta.

AUSONIUS nostras, Poëta post tempora Domitiani omnium eruditissimus, et in cujus lectione nemo operam suam luserit.

Idem, Epist. ad Nicol. Micaëlium.

SCIS quam non vulgaris eruditio sit in Poëmatis Ausonii. In quibus Griphus ternarii melioribus ævi nostri Grammaticis crucem fixit: quanquam conatus omnium elusit recondita, et velo ænigmatum summota doctrina.

Isaacus Casaubonus, in Notis ad Æl. Spartianum.

SED etiam apud castigatissimum Poëtam Ausonium.

Elias Vinetus, in Præfatione.

NULLAM Ausonius disciplinam ignoravit. Omnes Latinos Græcosque scriptores, quorum major pars intercidit, ad unguem novit. Hinc in ejus scriptis multa se ostendit et varia eruditio, ut cuivis legenti non statim queant intelligi.

G. Paradinus, in edit. Tornæs. ann. 1558.

OMNIBUS excultus numeris emergit in auras
Ausonius.

Idem.

NE virides lauros, et vinctas fasce secures,
Quodque tulit Musis Roma curule decus,
Ne Latii trabeas, summi gestamen honoris
Ætatis caries obruat una semel:
Denique neu memores capiant oblivia fastos
Consulis Ausonii, consulit ipse sibi;
Ingenii dum sculpta sacri monumenta per ævum,
Et dignum æterna luce relinquit opus.

Andræas Schottus, Observ. human. lib. II. cap. 33.

Elegans et acutum Ausonii Poëmation Gryphus est; in quo propter reconditam doctrinam, et occultos quosdam respectus, ingenium Poëta declaravit suum.

Baronius, ad annum D. 394.

Negari non potest Ausonium tum de Diis, tum de amatoriis rebus quam plurima cecinisse, ob eamque causam visum esse nonnullis potius Gentilem quam Christianum hominem.

Bellarminus, de Script. Ecclesiast. ad annum 390.

Ausonius Poëta magister fuit Gratiani Imperatoris, a quo et Consul creatus est anno D. 379. Scripsit multa profana. Scripsit etiam Epistolas aliquas Carmine ad S. Paulinum Nolanum; et extat sub ejus nomine apud Paulinum 'Precatio matutina ad Deum:' et inter opera Ausonii egregium Carmen 'de Resurrectione Dominica.' Ex quo Christianus fuisse intelligitur, quamvis de Diis Gentium nonnulla scripserit more Poëtarum.

Thomas Dempsterus, in elencho Scriptorum ad Rosini antiquitat. auctario præmisso.

D. Ausonius Burdigalensis, Poëta eruditissimus, licet durioris styli.

G. J. Vossius, de Poët. Lat.

Ausonius Burdigalensis vixit Valentiniano, Gratiano et Theodosio Imperatoribus, ac a Gratiano discipulo ad Consulatum etiam evectus fuit, post quem et varia jam senem scripsisse ipse indicat. Poëta fuit Gentilis, quemadmodum ex Paulino liquet, ut, quæ Christum celebrant, perperam illi sint tributa.

Augustus Buchnerus, in aucto Basil. Fabri thesauro.

Scripsit eleganter, ingeniose, et acute, stylo vero duri-

usculo multa et varia, partim probanda, partim vero improbanda.

Petrus Possinus, in Lexico suo Pachymeriano in voce Φυλακή.

Φυλακὴν hoc loco verti trihorium, quam vocem memini me legere apud auctorem satis antiquum nec indiligentem latinitatis Ausonium, in Mosella.

Cunr. Rittershusius, in Epist. ad Solom. Pantherum.

MULTA in illo viro (Ausonio) vere Magno, tecum una miror, multa suspicio ac veneror. Ut pauca de multis: illud in primis apud me monstri instar habet, hominem Christianum, et, ut apparet, non nomine tantum, sed et pectore et moribus, adeo sæpe lasciva atque improba scribere potuisse, ut nisi nomen Ausonii esset ascriptum, Bilbilitanum Poëtam te legere putes: ubi illud! 'Nullus sermo putris ex ore vestro egreditor.' Ubi illud! 'De omni verbo otioso rationem esse reddendam.' Quid adversus gravissima hæc interdicta virium habet illa excusatio, quæ est in Centone nuptiali!

Lasciva est nobis pagina, vita proba.

Hoc unum. Miror et illud, potuisse virum Christianum, cum infestissimo hujus nominis hoste Symmacho (talem enim illum fuisse constat ex ipsius Relatione ad Augg. et Prudentii, atque Ambrosii ad eam responsione) amicitiam colere, nec eam vulgarem, sed intimam; adeo ut alter alterum patrem indigitaret. Mirum hoc, inquam mihi. Nam quæ ceteris de rebus consensio esse potest, ubi in fundamento ipso, quod est vera Religio, aliqui dissentiunt! In amicitia autem rerum divinarum atque humanarum consensio summa requiritur. Porro suspicio in hoc viro acumen, leporem, ac rotunditatem, in primis Epigrammatum, quibus

Expleri mentem nequeo, ardescoque legendo.

Veneror et eruditionem multiplicem de Veterum fontibus haustam. Quid enim apud illos, sive Græcos, sive Latinos memorabile, qua verborum, qua rerum, quod non Ausonius delibarit? Ut de sententiis nunc dicam nihil: verba quam scite ab optimis Scriptoribus, Lucilio, Plauto, Terentio, Lucretio, Varrone, Cicerone, Virgilio, Horatio, Martiale, et plurimis aliis mutuatur!

Solomo Pantherus, in Epist. ad Joan. Posthium.

AUSONIUM Burdigalensem, Poëtam inprimis bonum, cum mihi superiore autumno bona sors obtulisset, primum suspicere et mirari, exinde propius inspicere, et diligentius contemplari perrexi.

Guilielmus Cave, in Hist. Literaria p. 220.

D. Magnus Ausonius . . . . vir Græce Latineque peritissimus, in poësi summus, cui non deerat ingenium lepidum, acutum, eruditio varia ex Veterum fontibus hausta. Haud bene conveniunt eruditi Christianis an Gentilibus sit annumerandus, &c.

Theophilus Raynaudus, Hyploth. contra ictum Calumniæ. Sect. 2. p. 56.

VERUM est Ausonium licentius, quam Christianum probum deceret, scripsisse nonnulla quibus aures castæ offenduntur. In dehortationibus item S. Paulini a statu contemtionis rerum caducarum, exhibuit se hominem a vera pietate alienum, et sæculi affectibus mersum, ut Baronius quoque notavit ad annum Christi 379. non tamen idololatra, vel fidei desertor unquam fuit.

Philippus Brietius, in Syntagmate de Poëtis.

DECIUS Ausonius Burdigalensis vixit sub Valentiniano, Gratiano, et Theodosio Imperatoribus; factus etiam Gratiani Præceptor, quem vendibilem Rhetorem effecerat, et a

quo vicissim creatus est Consul. Obiit circa annum 394. Ex Paulino certum est eum Ethnicum fuisse; quare opera Christiana huic adjudicari solita sine dubio alterius sunt. Quæ Catoni vulgo disticha tribuuntur, vere Ausonii sunt, ut observavit Canterus, nec improbat Vossius: quibus jam communiter subscribitur. Centones ejus Virgiliani non tantum impurissimi sunt, sed et impudentissimi, quibus castissimos versus libidinosæ affixit materiæ, opere, quod plus dæmonem, quam hominem saperet adolescentium pudicitiæ insidiantem.

Mart. Hanckius, de Roman. rerum Scriptoribus. p. 2. cap. 33.

De Mosella flumine, quod per Lotharingiam, Metensem Episcopatum, Lutzenburgensem Ducatum, et Trevirensem Archiepiscopatum Rheno illabitur, Idyllium scripsit (Ausonius). In eo res varias circa Mosellam notabiles commemorat.

D.[1] MAGNI AUSONII

BURDIGALENSIS

EPIGRAMMATA.

I. DE AUGUSTO. 1

PHŒBE potens numeris, præses Tritonia bellis,
Tu quoque ab aërio præpes Victoria lapsu,

Apollo qui præes carminibus, Pallas quæ præes bellis, et tu Victoria velox volatu

1 Alii *Decii*, alii *Decimi*. Vid. Not. Var. et Dissertationem De Vita et Script. Ausonii.

NOTÆ

De Augusto] Gratianum intellige.

1 *Præses Tritonia bellis*] Nec bellis tantum, verum etiam et artibus et literis. Tritonia dicta est a Tritone amne Libyæ, et palude Tritonide, in quam influit ille amnis, ubi educata fuisse perhibetur. Auctores Herodotus, Mela, et alii multi. Pausanias a Tritone, non Libyco illo amne, sed torrente prope Alalcomenas in Bœotia, Tritoniam dictam existimat. Alii alia afferunt, quæ vide fusius apud Lil. Gyrald. synt. 11.

2 *Ab aërio præpes Victoria lapsu*] Quæ de cœlo advolas et delaberis, utpote Dei donum. Recte præpetem dicit Victoriam. Alæ enim huic vulgo tribuuntur. Audi Apuleium, statuas ejus (quam Palmarem Deam vocat) graphice depingentem lib. II. Metamorph. 'Atria longe pulcherrima, columnis quadrifariam per singulos angulos stantibus, attollebant statuas Palmaris Deæ. Facies quaqua pinnis explicitis, sine gressu pilæ volubilis, instabile vestigium plantis roscidis decitantes, nec, ut maneant, inhærent; et jam volare creduntur.' Silius Italicus lib. v. 'Et niveis Victoria concolor alis.'

* *Tu quoque ab aërio præpes Victoria lapsu*] Mirum in modum se Tol-

Come serenatam duplici diademate frontem;
Serta ferens, quæ dona togæ, quæ præmia pugnæ.
Bellandi fandique potens Augustus, honorem

æthereo, orna frontem exhilaratam duabus coronis; gerens serta quæ sint munera togæ, et merces certaminis. Augustus clarus præliis et eloquio, dignus est duplici

NOTÆ

lius excruciat, ut probet 'præpetem' hic significare 'propitiam:' quasi vero debellatis hostibus propitiam adesse oporteret, cujus ope debellati sunt. 'Præpes' enim, quod cum Turnebo dixerim esse a Græco προπετὲς, id est, facile ac pronum ad labendum, 'volucrem' quoque significat. Sic Dædali pennas Maro 'præpetes' dicit; et apud A. Gell. lib. VI. cap. 6. Cn. Mattius Iliad. VII. Victoriam vocat 'præpetem,' hoc versu: 'Dum det vincenti præpes Victoria palmam.' Constat alioqui Deam ipsam olim fingi pingique alatam Veteribus solitam, recte profecto, ut ait Pacatus, quod hominum cum fortuna euntium non cursus est sed volatus. In senatu Victoriæ alatæ imaginem Romæ asservatam patet ex Lamprid. Alex. Sev. cap. 14. Palmam dextra gerit Victoriæ symbolum, unde 'palmaris Dea' Apuleio. Læva coronam tenet victoris capiti imponendam: Ovid. Trist. II. 'Ponat et in nitida laurea serta coma.' In nummo Titi alis caret, æternitatem ejus victoriarum denotans. Ceterum numen hoc irridet Prudentius contra Sym. XI. 35. 'Vincendi quæris dominam? Sua dextera cuique est, Et Deus omnipotens: non pexo crine virago, Nec nudo suspensa pede, strophioque revincta, Nec tumidas fluitante sinu vestita papillas.'

3 *Come serenatam*] Sic in Idyllio Mosellæ: 'Et alternas comunt Prætoria ripas.'

Frontem] Imperatoris intellige.

5 *Bellandi fandique potens Augustus*] Gratianus Ausonii nostri discipulus, de quo Aurel. Victor, in Epitome: 'Hic apud Argentarium oppidum Galliæ triginta Alamannorum millia in bello extinxit.' Et infra: 'Fuit autem Gratianus literis haud mediocriter institutus: carmen facere, ornate loqui, explicare controversias Rhetorum more,' &c.

* *Bellandi fandique potens Augustus*] Plerisque ambiguum videtur Theodosiumne an Gratianum 'Augusti' nomine Poëta intelligat. Gratianum intelligi nullus dubito. Quamvis enim 'bellandi potens' Theodosius fuerit, eundem literis mediocriter institutum tradunt Ammianus Marcellinus, et Aurelius Victor: hunc vero et in ipsa adolescentia reportasse insignem de Alemannis apud Argentarium (hodie *Colmar*) victoriam, et versus condendi, prosam eloquendi, controversias Rhetorum more dirimendi facundum fuisse. 'Fandi potentem' extitisse, auctor quoque Ausonius in Gratiarum Actione, ubi 'virtutes' ejus 'oratorias' laudat, eumque appellat doctissimum. Si cui videbitur ille Imperatori discipulo ac bene merenti assentari, fidem facient duæ quæ supersunt Epistolæ, quarum una in Grat. Act. 'Cum de Consulibus in annum creandis,' &c. altera inter Ambrosianas occurrit, nec minus habet ingenii, quam pietatis. Ambrosio Sacerdoti omnipotentis Dei Gratianus Augustus. 'Cupio valde ut quem recordor absentem, et cum quo mente sum, cum eo etiam corpore sim præsenti.

Bis meret: ut geminet titulos, qui prælia Musis
Temperat, et Geticum moderatur Apolline Martem.
Arma inter Chunosque truces, furtoque nocentes
Sauromatas, quantum cessat de tempore belli,
Indulget Clariis tantum inter castra Camœnis.

laude: ut insigniatur duobus titulis, quippe qui miscet Camœnis certamina, et temperat Phœbo Martem Geticum. Quantum temporis ipsi vacat a bello inter arma et Hunnos feroces, ac Sarmatas noxios rapinis, tantundem impendit Musis Clariis in

8 '*Cunos* absque *h*, et *Conos* habent quædam exemplaria Ausonii.' *Floridus.* 'Qui *Cimbros* pro *Conos* emendandum atque imprimendum curavere, quam sequantur annalium fidem, arbitrari satis non possumus.' *Accursius.* Vid. Not. Var.—10 Alii *Latiis.*

NOTÆ

Festina igitur ad me, Religiose Dei Sacerdos, ut doceas doctrinam vere credentem; non quod contentioni studeam, aut velim Deum magis verbis quam mente complecti; sed ut magis aperto pectori revelatio divinitus insidat. Docebit enim me ille, quem non nego, quem fateor Deum esse ac Dominum meum, non ei objiciens quam in me video creaturam, qui Christo nihil me posse addere confiteor; velle tamen, ut etiam Patri me commendem, Filium prædicando. Non ego in Deo verebor invidiam: non me talem laudatorem putabo, qui divinitatem verbis augeam,' &c.

7 *Geticum moderatur Apolline Martem*] Id est, Martis studia, studiis Apollinis. 'Geticus' solenne Martis epitheton, sicut et Threicius et Odrysius. Virg. l. III. Æneid. 'Gradivumque patrem, Geticis qui præsidet arvis.' Ferocissimi erant bellicosissimique Getæ et Thraces. Hinc Mars apud eos ortus credebatur, nomenque Getici et Thracii Odrysiique inde sumsit.

8 *Chunosque truces*] Scythicos populos, qui vulgo Hunni sive Huni, quibus ut facilius resisteret Gratianus, Theodosium ascivit in partem imperii. Sext. Aurel. Victor loco supra cit. 'Hic' Gratianus 'cum animadverteret Thraciam Daciamque tanquam genitales terras possidentibus Gotthis, Taifalis, atque omni pernicie atrocioribus Hunis, et Alanis, extremum periculum instare nomini Romano; accito ab Hispania Theodosio, cunctis faventibus, agenti annum a tricesimo tertium, imperium committit.' 'Chuni' etiam dicuntur a Paulino l. VI. de vita S. Martini: 'Cum subito pavefacta metu graviore Auxiliatores pateretur Gallia Chunos.'

9 *Sauromatas*] Qui et Sarmatæ dicuntur. Incolæ erant fluvii Tanais. His assignatam fuisse colendam partem illam agri, quæ Rheni inter et Mosellæ confluentem est, docet noster in Idyllio Mosellæ: 'Riguasque perenni fonte Tabernas, Arvaque Sauromatum nuper metata colonis.'

10 *Clariis, &c. Camœnis*] Quasi dicas Apollineis. Clarius Apollo dictus est, ut plerique volunt, a Claro urbe, et monte prope Colophonem Ioniæ, ubi fuit Apollinis Clarii specus, et in eo lacuna, cujus potu mira reddebantur oracula. Claros etiam fuit navale Colophonis. Quædam exemplaria hic non *Clariis* habent,

Vix posuit volucres stridentia tela sagittas:
Musarum ad calamos fertur manus, otia nescit:
Et commutata meditatur arundine carmen:
Sed carmen non molle modis; bella horrida Martis
Odrysii, Thressæque viraginis arma retractat.
Exulta, Æacide: celebraris vate superbo
Rursum: Romanusque tibi contingit Homerus.

ipsis castris. Statim atque deposuit sagittas celeres quæ sunt arma stridentia, manus ejus petit arundines Musarum, ignorat quietem; et mutato calamo molitur versus: at versus non infractos numeris; recinit horrida prælia Martis Thessali, et arma Amazonis Threiciæ. O Achilles, gaude, iterum decantaris a Poëta magnifico: et nactus es Homerum Romanum.

NOTÆ

sed *Latiis*, hoc est, Latinis seu Romanis.

13 *Et commutata meditatur arundine carmen*] Positis arundinibus sagittarum, sumit arundines seu calamos quibus scribitur. Ex arundinibus enim tum sagittæ, tum calami ad scribendum fiebant.

14 *Martis Odrysii*] Thracia 'Οδρυσὴ etiam dicta est. Unde Odrysius, Thracius. Epitheton est Martis, ut jam dixi.

15 *Thressæque viraginis*] Penthesileæ Amazonum Reginæ, quæ pugnavit pro Trojanis adversus Græcos. Apud Virgilium etiam Amazones Threiciæ dicuntur, l. Æneid. XI. 'Quales Threiciæ cum flumina Thermodontis Pulsant, et pictis bellantur Amazones armis:' ad quem locum Servius: 'Tanais fluvius est, qui separat Asiam ab Europa, circa quem antea Amazones habitaverunt, unde se postea ad Thermodonta fluvium transtulerunt,' &c. Sed observandum præter Thraciam quæ in Europa est, alteram fuisse in Asia circa Pontum, cujus meminit Xenophon Pædiæ Cyri l. VI. In Asiatica illa Thracia Thermodon amnis fuit, et Themiscyra Amazonum sedes, non autem in Europæa. De Amazonibus et earum origine ac regina Penthesilea vide Justinum l. II. c. 4. an extiterint consule Pet. dissert. de Amaz.

16 *Æacide*] Achilles Æaci nepos.

Vate superbo] Nimirum Imperatore Romano.

17 *Romanusque tibi contingit Homerus*] Imperator, qui Latino carmine tua nunc facta celebrat, quæ quondam Homerus Græco.

II. DE FERA A CÆSARE INTERFECTA. 2

Cedere quæ lato nescit fera saucia ferro,
Armatique urget tela cruenta viri;

Bestia quæ renuit cedere, licet sit cæsa ferro lato, et instat spiculis sanguinolentis

1 'Scoppa reposuit *Cedere* pro *Credere*, quod antea perperam legebatur.'

Quam grandes parvo patitur sub vulnere mortes,
  Et solam leti vim probat esse manum!
Mirantur casusque novos, subitasque ruinas:
  Quæritur, et fallit lumina plaga recens.
Nec contenta ictos letaliter ire per artus,
  Conjungit mortes una sagitta duas.
Plurima communi pereunt si fulminis ictu;
  Hæc quoque de cœlo vulnera missa putes.

viri armati; quam immane letum subit ex minuta plaga, et sic demonstrat mortem desumere tantum vim suam a manu qua illata est! Omnes admirantur novum leti modum, et repentinum lapsum belluæ. Vulnus recens perquiritur, et fugit oculos. Et telum, licet unicum, non satis habens transadigere mortifere membra percussa, consociat duas neces. Quandoquidem permulta intereunt eodem percussu fulminis, jure existimes etiam has plagas missas esse e cœlo.

Souchay.—3 '*Quam grandes ... mortes*] Durior locutio. Codex Joannis Tilii habebat: *Quam grandis.* Quod si retineas, legendum erit *mortem* pro *mortes*, ut sit sensus: *quam ingens bellua quam parvo ex vulnere moritur*,' *&c.* Julianus Floridus.—5 In cod. Tilii: *Mirantur* pro *Miratur:* forte melius *Miramur* conficit Tollius.—6 'Non dubium est expungendum illud versiculum: *Quas ferat a celeri vulnere dextra valens:* est enim ineptissimus, et ab illis audacibus Correctoribus, qui nihil non contaminant, importune hic obtrusus. Reponendus autem ille, quem in veteri codice reperit Mariangelus: *Quæritur et fallit lumina plaga recens.* Non dubito, quin primis temporibus ille versiculus in libris Ausonii desideraretur: et ad eam lacunam explendam munificos Correctores de suo illum versiculum Ausonio donasse.' *Scaliger.*

NOTÆ

De fera a Cæsare interfecta] A Cæsare Gratiano, quem jaculandi peritissimum fuisse Sext. Aurel. Victor, et Paulus Diaconus iisdem plane verbis testantur: 'Nihil aliud diu noctuque agere' inquiunt 'quam spiculis meditari; summæque voluptatis divinæque artis credere, destinata ferire.'

* Hic quoque de Gratiano agi minime dubium est, cui voluptas summa esset ferire bellnas diu noctuque: unde ab Ammiano cum Imperatore Commodo confertur; quanquam in illo nihil erat hujus immanitatis et sævitiæ.

1 *Lato ... ferro*] Venabulo, cujus ferrum latum est.

2 *Urget*] Mordendo, ut solent feræ ex vulnere in rabiem actæ.

4 *Et solam leti vim probat esse manum*] Simile est quod habet infra Epig. 6. 'Non vires ferri, sed ferientis agunt.'

6 *Fallit lumina plaga, &c.*] Adeo parva est, ut videri non possit.

8 *Conjungit mortes, &c.*] Nempe fera illa gravida erat, et matrem fœtumque eadem sagitta transfoderat.

* *Conjungit mortes una sagitta duas*] Mirandum sane Poëtam sic in adulationem demitti, ut rem tenuissimam adeo verbis extollat, subjiciatque videri missa de cœlo vulnera.

9 *Pereunt si fulminis ictu*] 'Si' hic sonat 'siquidem,' ut apud Horat. lib. III. Carm. Ode 22. 'Si figit adamantinos Summis verticibus dira necessitas Clavos,' &c.

III. DANUBIUS AUGG. ALLOQUITUR. 3

Illyricis regnator aquis, tibi, Nile, secundus
Danubius lætum profero fonte caput.
Salvere Augustos jubeo, natumque patremque,
Armiferis alui quos ego Pannoniis.

Ego Danubius secundus a te, o Nile, qui impero undis Illyricis, exero caput hilare ex mea scaturigine. Saluto Imperatores patrem et filium, quos ego educavi apud

Epigrammatis inscriptio, quam recentioribus voluminibus superinduxerunt, neque vera est, neque rei argumento consona.' *Accursius.*—2 Ms. Codex: *læto.* 'Τὸ *læto* certe ego τοῦ ποιητοῦ arbitror.' *Barthius.* Vid. inf.

NOTÆ

1 *Illyricis regnator aquis*] Ubi non Danubius, sed Ister dicitur. De ipso Plin. lib. IV. c. 12. 'Ortus hic in Germaniæ jugis montis Abnobæ, ex adverso Raurici Galliæ oppidi,' Augustam Rauracorum indigitare videtur, 'multis ultra Alpes millibus, ac per innumeras lapsus gentes Danubii nomine, immenso aquarum auctu, et, unde primum Illyricum alluit, Ister appellatus, sexaginta amnibus receptis medio ferme numero eorum navigabili, in Pontum vastis sex fluminibus evolvitur.' Dicitur autem *Illyricis regnator aquis*, quia fluviorum Illyrici longe maximus est, et plerorumque ex ipsis aquas tanquam vectigal excipit.

Tibi, Nile, secundus] Gell. Noct. Attic. l. X. cap. 7. 'Omnium fluminum, quæ in maria, qua Imperium Romanum est, fluunt, quam Græci τὴν εἴσω θάλασσαν appellant, maximum esse Nilum consentitur: proxima magnitudine esse Istrum scripsit Sallustius.' Idem habet Mela l. II.

* 2 *Danubius lætum profero fonte caput*] Poëtam scripsisse *læto* Barthius autumat, cui lubens accedo; cum enim populi a Valentiniano devicti Danubii fontes incolerent, ille, de quo per assentationem Poëta loquitur, lætitiæ sensus debuit inesse iisdem fontibus. Docet præterea Strabo lib. VII. superiores fluminis partes, *Danubium*, inferiores, *Istrum* appellatas fuisse.

3 *Augustos jubeo, natumque patremque*] Gratianum et ejus patrem Valentinianum, qui eum in partem imperii asciverat, sicut et Valentem fratrem, de quo mox. Huc facit locus Ammiani l. XXVII. 'Valentianus Cæsar,' Valentinianum intellige, 'morem institutum antiquitus supergressus, non Cæsares, sed Augustos germanum nuncupavit, et filium, benevole satis. Neque enim quisquam antehac ascivit sibi pari potestate collegam, præter Principem Marcum.'

4 *Armiferis alui quos ego Pannoniis*] Valentiniano et fratri Valenti pater fuit Gratianus, vir strenuus quidem, sed humili loco natus. Patria Cibalæ Pannoniæ oppidum. Quin et alii multi in Pannonia nati et educati fuere Cæsares; cum in ea diutissime Imperatores propter continuas irruptiones Barbarorum detinerentur. Un-

Nuntius Euxino jam nunc volo currere ponto:
Ut sciat hoc Superum cura secunda Valens,
Cæde, fuga, flammis stratos periisse Suevos;
Nec Rhenum Gallis limitis esse loco.
Quod si lege maris refluus mihi curreret amnis;
Huc possem victos inde referre Gothos.

Pannonias bellicosas. Volo jamjam devolvi in Pontum Euxinum, ad ferendum nuntium: ut Valens, qui est alter amor cœlitum, resciat hoc; Suevos nempe deletos internecione, fuga, et igne, interiisse; et jam Rhenum non esse Gallis vice termini. Quod si per leges maris liceret meo flumini remeare ad fontem; possem illinc renuntiare huc Gothos esse fractos.

—7 Tilianus codex habet *fractos.*

NOTÆ

de et Epigram. sequenti, dicit idem Danubius: 'Imperiis gravidas qua seco Pannonias.' Duplex apud Geographos vulgo distinguitur Pannonia; superior nempe, eas regiones juxta Ortelium continens, quæ hodie *Austria, Carinthia,* et *Carniola;* et inferior, quæ *Hungariæ* partem. Huic accenseri possunt Valeria, et Savia, aliæ, (secundum quosdam,) Panno-niæ. 'Armiferis Pannoniis' dicit, quia fines erant Romanæ ditionis, quæ Istro ab illa parte finiebatur; ideoque et sedes belli adversus Barbaros, Romano Imperio ab illis partibus imminentes.

6 *Superum cura secunda Valens*] Qui tum degebat in Thracia, Orientem regendum ex pacto cum fratre sortitus. Dicitur 'Superum cura secunda,' ut intelligatur Valentinianus esse prima eorum cura, utpote major natu, et præcipuæ imperii parti præpositus.

7 *Stratos periisse Suevos*] Stratos a Valentiniano. Beatus Rhenanus l. I. rerum Germanicarum ait intelligendos hoc loco non Suevos ipsos Germaniæ populos, quorum meminerunt Cæsar lib. IV. comment. Plin. Mela, Strabo, et alii, sed eos qui aliis, ut Ammiano, Alemani dicuntur; collectitiam gentem, qui se appellarent Suevos: quod eorum ex Suevis major esset fortasse pars.

* *Stratos periisse Suevos*] Hinc patet quo anno scriptum sit id carmen et quod sequitur. Constat enim Suevos ad internecionem usque deletos fuisse a Valentiniano, qui Gratianum sibi comitem adjunxerat; deletos, inquam, anno S. R. 368. prope *Solicinium,* hodie, ut vulgo creditur, *Sultium* in Ducatu Wittembergensi, non procul a Danubii fontibus. Certe Zosimus libro IV. Hist. diserte ait ex Barbarorum infinita multitudine paucos domum incolumes rediisse.

10 *Huc*] Ad meum fontem, ubi Suevos devicit Valentinianus.

Inde] E Ponto et Thracia.

Victos Gothos] A Valente, qui, quamvis aliquot eos primum expeditionibus fregisset, 'cum iis tamen lacrymabili bello commisso,' inquit Aurel. Victor in Epitom. 'sagittis saucius, in casam deportatur vilissimam, ubi supervenientibus Gothis, ignique supposito, incendio concrematus est.' Γότθοι prima syllaba positione longa apud Græcos Poëtas dicuntur, qui hic *Gothi* prima brevi, ut et *Getæ,* qui fuere eadem gens.

IV. IDEM EOSDEM ALLOQUITUR. 4

DANUBIUS penitis caput occultatus in oris,
Totus sub vestra jam ditione fluo:
Qua gelidum fontem mediis effundo Suevis,
Imperiis gravidas qua seco Pannonias,
Et qua dives aquis Scythico solvo ostia Ponto:
Omnia sub vestrum flumina mitto jugum.

Ego Danubius, qui habeo fontem absconditum in regionibus intimis, nunc delabor totus sub vestro imperio: qua emitto frigidam scaturiginem in mediis Suevis, qua divido Pannonias fœcundas Imperatorum, et qua abundans aquis laxo ostia in mare

---

'Legunt alii *penitus:* quod minus poëticum. Sic Plautus in Asinaria dixit: *Exscreare ex penitis faucibus.*' Souchay. *Penitis* probat Vinetus.—4 '*Imperiis gravidas*] Non placet, cum unum esset tantum imperium Romanum: quamvis conati sumus aliquando eam lectionem defendere. Sed ego puto, immo censeo legendum: *Emporiis gravidas qua seco Pannonias:* celeberrimæ enim fuerunt eæ provinciæ eo tempore, si quæ aliæ Pop. Romani.' *Scaliger.* Vid. Not. Var.

NOTÆ

1 *Penitis*] Reconditis et latentibus Romanorum respectu, quamdiu sub eorum ditione non fuerunt.

2 *Totus sub vestra jam ditione fluo*] Ex quo Valentinianus Suevos caput meum accolentes debellavit. Vide Epig. superius.

3 *Mediis effundo Suevis*] Ex monte Abnoba [Plin. loco supra relato], qui quidem mons in Suevia est.

4 *Imperiis gravidas*] Scaliger reponebat *Emporiis gravidas;* perperam. *Imperiis gravidas* optime interpretatur Elias Vinetus, 'quæ multos pepererunt Imperatores, ut Decium, Jovianum, Valentinianum, Valentem, Gratianum.' Sic Virg. l. IV. Æneid. 'Sed fore qui gravidam imperiis, belloque frementem Italiam regeret.' Ad quem locum procul dubio respexit Ausonius. Sic Claudianus Hispaniam dixit 'Principibus fœcundam,' eo quod Trajanum, Hadrianum, Theodosium, atque ejus filios, Imperatores tulisset.

5 *Dives aquis*] Receptis in meum alveum permultis fluviis. Plin. jam laudatus sexaginta dicit fluvios in Danubium fluere.

Scythico....Ponto] Ponto Euxino, cujus septemtrionales oras Scythæ accoluerunt; nunc Tartari dicuntur, gens barbara, et inhumana. Unde et ipse Pontus dictus est primum ἄξενος, id est, inhospitalis, postea vero εὔξενος et εὔξεινος, κατ' εὐφημίαν.

Solvo ostia] Quæ sex a Plinio memorantur l. IV. c. 12. 'In pontum,' inquit, 'vastis sex fluminibus evolvitur Ister. Primum ostium Peuces: mox ipsa Peuce insula, a qua proximus alveus appellatus, XIX. M. pass. magna palude sorbetur. Ex eodem alveo, et super Istropolim, lacus gignitur LXIII. M. passuum ambitu: Halmyrin vocant. Secundum ostium Naracustoma appellatur. Tertium Calostoma, juxta insulam Sarmaticam. Quartum Pseudostoma, et insula Conopon diabasis: postea Bo-

Augusto dabitur sed proxima palma Valenti.
  Inveniet fontes hic quoque, Nile, tuos.

Scythicum: subjicio omnes fluvios vestro imperio. Verum secunda gloria obtinget Imperatori Valenti. Ipse reperiet etiam tua capita, o Nile.

NOTÆ

reostoma, et Spireostoma. Singula autem ora tanta sunt, ut prodatur in quadraginta mill. passuum longitudinis vinci mare, dulcemque intelligi haustum.' Solinus Polyhist. c. 19. septimum addit ostium pigrum, ac palustri specie, non habens quod amni comparetur. Fortasse is intelligendus est Halmyris lacus Plinii e primo alveo genitus, ut habetur loco mox citato.

8 *Inveniet fontes hic quoque, Nile, tuos*] Devictis gentibus quæ eos accolunt; quemadmodum Valentinianus Danubii fontes invenit devictis Suevis. Nilus porro in orientali parte imperii fuit, quæ, ut jam dixi, Valenti obtigerat.

V. SUB VALENTIANI JUNIORIS SIGNO MARMOREO. 5

NUNC te marmoreum pro sumtu fecimus: at cum
Augustus frater remeaverit, aureus esto.

Nunc fecimus te ex marmore, ut licuit per sumtum: verum ubi Imperator frater tuus redierit, fies ex auro.

' Hæc est Epigraphe quam præfert Parisinus codex. Alii habent: *Imitatio Maroniana.* Et revera imitatio est horum Virgilii versuum ad Priapum Ecl. VII. ' Nunc te marmoreum,' &c.' *Floridus.* Vid. Not. Var.

NOTÆ

2 *Augustus frater*] Si legitima sit Epigraphe, intelligendus est Gratianus. Uxorem enim habuit Valentinianus senior Severam, ex qua Gratianum suscepit, antequam factus esset Imperator. Huic deinde alteram conjugem superinduxit Justinam, ex qua Valentinianum juniorem et tres filias suscepit; Justam, Gratam, et Gallam quæ nupsit Theodosio magno. Quod si, repudiata Parisini codicis Epigraphe, non junioris, sed senioris Valentiniani signo suppositos fuisse hos versus malis, ' Augustus frater' intelligendus erit Valens.

VI. PICTURÆ SUBDITI, UBI LEO UNA A GRATIANO SAGITTA OCCISUS EST. 6

QUOD leo tam tenui patitur sub arundine letum,
  Non vires ferri, sed ferientis agunt.

Quod leo obit mortem percussus sagitta tam exigua, hoc non fit virtute ferri, sed virtute percutientis.

NOTÆ

Picturæ subditi] Supple *versus.*
2 *Non vires ferri*] Simile est illud Epig. II. 'Et solam leti vim probat esse manum.'
* *Non vires ferri, sed ferientis agunt*] Huc pertinet aliquatenus, quod Castriotam respondisse memoriæ proditum est, cum acinacem Mahum. 2. missum indignarentur sui: 'Ferrum,' inquit, 'non brachium misi.'

VII. DE MATRE AUGUSTI. 7

Ante omnes alias felix tamen hoc ego dicar:
Sive Deum peperi fœmina, sive virum.

Ego prædicabor beata præ ceteris omnibus mulieribus, sed præcipue ob hunc meum filium, sive ego mulier enixa sim Deum, sive hominem.

NOTÆ

De matre Augusti] Severa matre Gratiani, quem Augustum, non Cæsarem, pater Valentinianus dixerat, ut jam observavi ex Ammiano.
2 *Sive Deum peperi*] Assentatio Christiano poëta indigna.

VIII. EXHORTATIO AD MODESTIAM. 8

Fama est, fictilibus cœnasse Agathoclea regem,
Atque abacum Samio sæpe onerasse luto.

Ferunt regem Agathoclem epulatum esse in vasis testaceis, et sæpe imposuisse

NOTÆ

* 1 *Fama est, fictilibus cœnasse Agathoclea regem*] Plutarchus in Apophtheg. rem narrat; et in libello de sui laude sic habet: Ἀγαθοκλῆς χρυσᾶ ποτήρια καὶ τορευτὰ τοῖς νεοῖς προπίνων, ἐκέλευσε καὶ κεράμεα κομισθῆναι. καὶ, τοιοῦτόν ἐστιν, ἔφη, τὸ ἐνδελεχὲς καὶ φιλόπονον καὶ ἀνδρεῖον· ἡμεῖς πάλαι ταῦτα, νῦν δὲ ἐκεῖνα ποιοῦμεν. Agathoclis exemplo, qui, si parentem non habuit figulum, creditus est tamen propter inopiam et obscuros natales habuisse, omnes ad modestiam hortatur Poëta elegantissimo illo Epigrammate.
Agathoclea regem] De quo vide Justinum lib. XXII. et XXIII.
2 *Samio sæpe onerasse luto*] Vasis fictilibus ex luto Samio factis; quod quidem lutum ad fictilia mensarum commendatissimum fuit. Plin. lib. XXXV. cap. 12. 'Major quoque pars hominum terrenis utitur vasis. Samia etiamnum in esculentis laudantur.' Samos insula est maris Interni, Cariæ adjacens.

Fercula gemmatis cum poneret horrida vasis,
  Et misceret opes pauperiemque simul:
Quærenti causam, respondit: Rex ego qui sum
  Sicaniæ, figulo sum genitore satus.
Fortunam reverenter habe, quicumque repente
  Dives ab exili progrediere loco.

abaco lutum Samium. Cum apponeret cibos agrestes in lancibus gemmis distinctis, atque una contemperaret divitias et paupertatem; cuidam sciscitanti cur id faceret, respondit: Ego, qui sum rex Siciliæ, procreatus sum patre figulo. Fer modeste fortunam quisquis es, qui subito evades opulentus ex tenui genere.

3 'Vossianus alter, quem eundem esse cum Tiliano Vincti codice suspicor, præferebat, *Pocula gemmatis quum poneret aurea vasis*, quod merito respuimus.' *Tollius.*

NOTÆ

3 *Horrida*] Agrestia, male condita; cum contra fictilibus lautiora et delicatiora poneret, sicque opes et pauperiem optime misceret simul. *Fercula horrida* dicuntur hic, ut 'horrida juventus' gigantes apud Horatium l. III. Ode 5. et 'horridi Germaniæ fœtus' pro barbaris atque incultis l. IV. Ode 5.

* 5 *Rex ego qui sum Sicaniæ*] Fallitur Vinetus, dum putat primam syllabam vocis *Sicaniæ* corripi non potuisse. Nam, si Maro corripuit in hoc versu l. VII. Æneid. 'Auruncæque manus, Rutuli, veteresque Sicani,' produxere Ovidius in Ibin: 'Plurima quæ flammis Sicanis Ætna vomit,' et Silius Italicus lib. XII. 'Sicana nunc tellus, nunc littora Ibera cruorem.' Sicilia autem olim dicta *Sicania*, a Sicano, quo duce Sicoris fluvii accolæ, relictis suis sedibus, Latioque pulsi, insulam Italiæ vicinam occuparunt. Servius in Æneidos VII.

6 *Figulo sum genitore satus*] Justinus l. XXII. 'Agathocles Siciliæ tyrannus, qui magnitudini prioris Dionysii successit, ad regni majestatem ex humili et sordido genere pervenit. Quippe in Sicilia patre figulo natus, non honestiorem pueritiam, quam principia originis habuit,' &c.

* *Figulo sum genitore satus*] Plutarchus in 'de sui laude' apud figulum educatum scribit, non ex figulo natum.

* 7 *Fortunam reverenter habe*] Fer modeste fortunam, ne, si reflaverit, cogat mutare sententiam. Neque enim, ut ait in Phœnissis poëta sapientissimus, opes mortalibus dedere Superi, nisi ut curent: et creditas iisdem, quum volunt, auferunt: Οὔτοι τὰ χρήματ' ἴδια κέκτηνται βροτοὶ, Τὰ τῶν Θεῶν δ' ἔχοντες ἐπιμελούμεθα· Ὅταν δὲ χρῇζωσ', αὔτ' ἀφαιροῦνται πάλιν. Ὁ δ' ὄλβος οὐ βέβαιος, ἀλλ' ἐφήμερος. quod recte dictum aiebat Demetrius Phalereus, rectius tamen Poëtam dicturum fuisse, si pro una die momentum temporis dixisset: εἰ μὴ μίαν ἡμέραν, ἀλλὰ στιγμὴν εἶπε χρόνου. Vide Plutarchum de consolatione ad Apollonium.

IX. DE SUIS POEMATIS. 9

Est jocus in nostris, sunt seria multa libellis:
  Stoicus has partes, has Epicurus agit.
Salva mihi veterum maneat dum regula morum;
  Ludat permissis sobria Musa jocis.

Lusus est in meis libris, sunt etiam multa seria: hic Stoicus sustinet personam suam, illic Epicurus. Dummodo norma morum antiquorum a me servetur inviolata, Musa mea modesta jocetur facetiis licitis.

1 'In hujus locum alius omnino voluminibus excusis circumfertur, hujusmodi: *Nostra simul certant variis epigrammata nugis.* An utrumque aliquando auctor suus ediderit, et utrum legitimum haberi voluerit, equidem non facile dixerim.' *Accursius.* 'Hunc versum reposuit, ex Ms. suo, Mariang. Accursius, loco illius qui in vulgatis circumferebatur: *Nostra simul certant variis Epigrammata nugis,* qui quidem videtur esse a manu supplentis lacunam, quæ hic forte hiabat in Mss. Genuinum esse Ausonii, quem Accursius protulit, minime dubitabit, qui eum cum Pentametro suo conferet: *Stoicus has partes, has Epicurus agit.*' Floridus. Vid. Not. Var.—4 Alii legunt *permistis,* alii *permixtis.* Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

2 *Stoicus*] Gravis et serius Philosophus. Stoici ἀπὸ τῆς στοᾶς, id est, 'a porticu' dicti, in qua Zeno eorum princeps philosophabatur.

Has partes] Seria.

Has] Jocos.

Epicurus] Epicureus, voluptarius, et frontis magis exporrectæ Philosophus.

3 *Veterum &c. morum*] Id est, proborum et integrorum. Sic apud Vell. Patercul. 'Apronius vir antiquissimi moris et priscæ gravitatis' dicitur. Contra, quo recentiores, eo deteriores mores habentur, juxta illud Horat. l. III. Od. 6. 'Ætas parentum, pejor avis, tulit Nos nequiores, mox daturos Progeniem vitiosiorem.'

* *Salva mihi veterum maneat dum regula morum*] Certe nullus ex illa sensus; perinde est ac si diceret Ausonius: Dummodo 'jocis permissis' ludat mea camœna, nil vetat quominus ea 'sobria' 'jocis ludat permissis.' Qui circulus an temere Ausonio tribuendus sit, viderit lector. Hæc vero *permixtis* sensum efficit pulcherrimum. Modo, inquit Poëta, intra recti normam Musa mea se contineat, nil vetat eam, ut quæ 'sobria' fuerit, ludere 'jocis *permixtis*,' seu jocos seriis permiscere. Uti revera fecit sæpissime, nam interdum fuit male sobria.

* 4 *Ludat permissis sobria musa jocis*] Interpres noster habet τὸ *permissis.* Scaliger et alii legunt *permixtis.* Quam lectionem utpote genuinam retinendam esse patet ex versu superiore.

Permissis] Alii legunt *permistis;* quod si malis, repone in interpretatione *admixtis, intersertis,* aut aliquid simile. Tamen quod sequitur, *sobria Musa,* videtur nostræ lectioni magis congruum.

X. IN EUMPINAM ADULTERAM. 10

Toxica zelotypo dedit uxor mœcha marito:
Nec satis ad mortem credidit esse datum.
Miscuit argenti letalia pondera vivi:
Cogeret ut celerem vis geminata necem.
Dividat hæc si quis, faciunt discreta venenum:
Antidotum sumet, qui sociata bibet.
Ergo, inter sese dum noxia pocula certant,
Cessit letalis noxa salutiferæ.

Conjux adultera propinavit venenum viro zelotypo; et existimavit non satis propinatum esse ad eum interimendum. Admiscuit hydrargyrum mortiferum magno pondere; ut virtus duplicata violenter acceleraret mortem. Si quis ea separet, separata faciunt toxicum: at qui sumet ea commixta, bibet antidotum. Igitur, dum venenatæ illæ potiones pugnant invicem, vis salutaris vicit mortiferam. Et

---

' Ita Lugdunensis codex: seu sic Barbarice *Eumpina* diceretur venefica illa mulier, seu librarii aliquid corruperint in eo nomine. Alii libri inscribebant: *De uxore, quæ virum voluit veneno necare.*' Vinetus. Scaliger scribendum putat: *In Eunapiam adulteram.* Tollius suspicatur scriptum fuisse: *In veneficam adulteram.*—6 ' *Sumit* et *bibit* erant in Tilii codice, pro *sumet* et *bibet:* quæ magis respondent ei, quod præcepit, *faciunt.* Tum *mortalis* pro *letalis* in sequente Pentametro.' *Vinetus.*

NOTÆ

1 *Toxica*] Plin. l. xvi. c. 10. ' Et esse ' taxos arbores ' in Arcadia, tam præsentis veneni, ut qui obdormiant sub ea, cibumve capiant, moriantur. Sunt qui et taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tinguntur.' Sed τοξικὸν potius dictum videtur, a τόξον arcus, qui, una cum sagittis ipso infectis, vibrabatur. Ovid. l. iv. de Ponto Eleg. 7. ' Aspicis et mitti sub adunco toxica ferro, Et telum causas mortis habere duas.'

3 *Argenti letalia pondera vivi*] Hoc videtur discrimen statuere Plinius inter argentum vivum et hydrargyrum; quod illud inveniatur in argenteis fodinis, hoc vero fiat et exprimatur ex minio. Porro utrumque venenum esse affirmat. Vide eum l. xxxiii. c. 6. et 8.

6 *Antidotum sumet, qui sociata bibet*] Alii lib. habent *sumit*, et *bibit*. Nempe alterum nimio calore mortem affert, alterum nimio frigore: sed, ubi permixta sunt, contrariæ illæ qualitates sese invicem retundunt. Ἀντίδοτον quasi contradatum, quod detur contra venenum.

7 *Inter sese dum noxia pocula certant*] Plin. lib. xxvii. cap. 2. de Aconito: ' Ea est natura ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, velut pari intus invento. Sola hæc pugna est, cum venenum in visceri-

Protinus et vacuos alvi petiere recessus,
Lubrica dejectis qua via nota cibis.
Quam pia cura Deum! prodest crudelior uxor:
Et cum fata volunt, bina venena juvant.

statim concesserunt in inanes sinus ventris, qua iter lubricum patet escis excretis. Quam benigna est providentia Deorum! ideo uxor juvat, quia est immitior; et duo toxica prosunt, quando visum est fatis.

NOTÆ

bus reperit: mirumque, exitialia ambo cum sint, duo venena in homine commoriuntur, ut homo supersit.'

11 *Prodest crudelior uxor*] Crudelior, quia duo venena propinavit, et ideo profuit: quæ quidem nocuisset, si fuisset minus crudelis, et unum tantum propinasset.

XI. ECHO AD PICTOREM. 11

Vane, quid affectas faciem mihi ponere, pictor,
Ignotamque oculis solicitare Deam?
Aëris et linguæ sum filia, mater inanis
Indicii, vocem quæ sine mente gero.
Extremos pereunte modos a fine reducens,
Ludificata sequor verba aliena meis.
Auribus in vestris habito penetrabilis Echo:
Et, si vis similem pingere, pinge sonum.

Pictor mendax, quare aggrederis mihi fingere vultum, et moliri aliquid circa Deam incognitam oculis? Filia sum aëris et linguæ, mater vanæ monstrationis, quæ habeo vocem absque animo. Retractans postremos sonos a fine eorum jam deficiente, excipio voces aliorum effingens eas meis vocibus. Ego Echo permeans in omnes partes sedem habeo in vestris auribus: et si cupis effingere mihi similem, pinge sonum.

NOTÆ

2 *Ignotamque oculis*] Et notam solummodo auribus.

* *Ignotamque oculis solicitare Deam*] Finxerunt Poëtæ Narcissi amore captam, cum ab eo sperneretur, doloris impatientia contabuisse, et corpore in saxum converso, nil præter vocem retinuisse. Unde incassum pictor oculis illam exhibere tentat, quæ auribus quidem audiri possit, oculis vero cerni nequeat.

3 *Mater inanis Indicii*] Dum enim sonum a læva reflectit, qui a dextra profectus erat; inducit in errorem, et persuadet causam soni ad lævam esse, quæ a dextra est.

* 7 *Penetrabilis Echo*] Voci repercussæ hoc nomen a Græcis inditum fuisse scribit Plinius, quoniam non est liberrimus vagandi campus, sed objecta reflectitur. Eadem Horatio dicitur 'imago:' 'Quem Deum, cu-

NOTÆ

jus recinet jocosa Nomen imago.' Sic quoque Virgilio appellatur, qui eam vel tribus his verbis eximie describit: 'Vocisque offensa resultat imago.'

* 8 *Et, si vis similem pingere, pinge sonum*] Ista profecto in mente habuit Franc. Vavassor, cum ita loquentem induceret Delphinum quem paucorum dierum infantem pictor nobilis pinxerat: 'Vane, quid affectas me tam cito pingere, pictor, Cum faciem toties mutet et ora puer? Forma patris generosa mihi est, matrisque venustas. Has formas, me vis pingere, pinge duas.'

XII. IN SIMULACRUM OCCASIONIS ET PŒNITENTIÆ. 12

Cujus opus? Phidiæ: qui signum Pallados, ejus
Quique Jovem fecit, tertia palma ego sum.

Cujus opus est hæc statua? Ego sum tertium specimen artis Phidiæ illius, qui sculpsit statuam Minervæ, et illius, qui sculpsit statuam Jovis. Sum Occasio, Dea

NOTÆ

1 *Cujus opus*] Hospes quispiam Occasionis simulacrum alloquitur, cui vicissim respondet Occasio. In hoc Epigrammate Ausonius Græcum Posidippi Epigramma imitatus est, quod in Anthologia extat, lib. IV. in quo Καιρὸν, id est, Occasionem describit, cui tamen comitem non dat Pœnitentiam, ut facit Ausonius.

Phidiæ] Lysippi tamen erat Posidippi Καιρὸς, non Phidiæ. Majoris ergo auctoritatis causa Phidiam noster significem, quam Lysippum dicere maluit; ad Martialis versus respiciens, qui Herculis signum Lysippi manu factum ob operis elegantiam Phidiæ credidisse se testatur, nec ab ea opinione divulsum, nisi lecta basis inscriptione. En ejus Epigramma 45. l. IX. 'Alcides modo Vindicem rogabam Esset cujus opus, laborque felix. Risit, (nam solet hoc,) levique nutu, Græce numquid, ait, Poëta, nescis? Inscripta est basis, indicatque nomen. Λυσίππου lego, Phidiæ putavi.' Ubi observa Martialem 'Phidiæ' primam syllabam producere, recte. Φείδιας enim Græcis est, prima per ει diphthongum longam, quam tamen syllabam Ausonius hic breviat licenter, coactus metri necessitate; quam licentiam in aliis non paucis a Græco fonte deductis sibi sumsit; exempli causa in Grypho ternarii numeri: 'Per trinas species trigonorum linea currit:' ubi 'trigonorum' secundam habet brevem, quæ tamen longa est, cum sit Græcum τρίγωνος per ω μέγα.

Qui signum Pallados, ejus Quique Jovem fecit] Pallados quidem Athenis, Jovis vero Olympii in Elide. Plin. l. XXXIV. c. 8. 'Phidias præter Jovem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit et ex ebore æque Minervam Athenis, quæ est in Parthenone astans. Ex ære vero, præter Amazonem supra dictam, Minervam tam eximiæ pulchritudinis, ut a forma cognomen acceperit,' &c. quæ vide ibidem. Sed nulla Occasionis ab ipso factæ mentio. Lysippum vero Occasionem fecisse ex ære, refert Callistratus, et publicasse Sicyone, quæ urbs Peloponnesi ejus patria fuit. Meminit et hujus Lysippei Καιροῦ Tzetzes in Chiliad.

Sum Dea, quæ rara, et paucis Occasio nota.
. Quid rotulæ insistis? Stare loco nequeo.
Quid talaria habes? Volucris sum. Mercurius quæ
Fortunare solet, tardo ego, cum volui.
Crine tegis faciem. Cognosci nolo. Sed heus tu
Occipiti calvo es. Ne tenear fugiens.
Quæ tibi juncta comes? Dicat tibi. Dic, rogo, quæ sis.
Sum Dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit.

rara, et cognita paucis. Quare stas in globo? Quia non possum consistere in loco. Quare geris alas in talis? Quia sum velox. Ego remoror, quando mihi libitum est, ea quibus Mercurius benignus aspirat. Velas vultum tuum capillis. Nolo agnosci. Verum heus tu non habes capillos in occipitio. Scilicet ne retinear, dum fugio. Quænam est illa quæ te comitatur? Ipsa tibi dicat. Dic mihi, quæso, quæ sis. Ego sum Dea, quam ne ipse quidem Cicero potuit nominare. Sum Dea, quæ

6 ‘ L. Gyraldus, nescio qua ratione ductus, reponendum censet hic *trado.*’ Floridus. Vid. inf.—8 ‘ Emendari posset: *Occipite es calvo.*’ Vine-

NOTÆ

3 *Sum Dea*] Latinis Occasio Dea, Græcis Καιρὸς Deus est. Quin et Phædrus l. v. fab. 8. Occasionem, seu Tempus virili habitu describit. Ejus versus sunt: ‘ Cursu volucri pendens in novacula Calvus, comosa fronte, nudo corpore, Quem si occuparis, teneas; elapsum semel Non ipse possit Jupiter reprehendere, Occasionem rerum significat brevem.’

5 *Mercurius quæ Fortunare solet*] Vide Prologum Amphitryonis Plauti.

* *Volucris sum. Mercurius quæ Fortunare solet, tardo ego, &c.*] Optime Gyraldus *trado.* Et sane quæ Mercurius fortunare solet, ut lucrum, quocumque modo fiat, seu mercatura, seu furto (Deus enim est mercatorum et furum) ‘ tradit ’ Occasio. Si legeris *tardo*, hic erit sensus: Donec ipsa me offeram, frustra lucrum expectes. Ceterum Occasio eodem, quo Fortuna, ornatu fingebatur. Et Fortuna aliquando dicta est Occasio, eo quod felices sint qui captare norunt temporum opportunitatem, et eo feliciores, quod si semel oblata prætermittetur, vix redibit expectata.

8 *Occipiti calvo es*] Occipiti, pro Occipite. Sic Pers. Sat. I. versu 62. ‘ Quos vivere jus est Occipiti cæco.’

9 *Dic, rogo, quæ sis*] Jam ab Occasione conversus ad Pœnitentiam hospes, alloquitur eam.

10 *Sum Dea, cui nomen nec Cicero ipse dedit*] Apud Ciceronem ‘ pœnitet ’ quidem et ‘ pœnitens ’ leguntur: nusquam ‘ pœnitudo,’ aut ‘ pœnitentia.’ Extat tamen ‘ pœnitentiæ’ vox apud ævi sequentis scriptores, Livium, Suetonium, Plinium utrumque, et alios. Quin et apud Phædrum ipsum Augusti libertum, in fragmento fabellæ obscœnæ legitur, sensu quidem obscœno, sed per allusionem ad ‘ pœnitentiæ’ in vulgari significatu vocabulum; quod, ipsum tunc temporis in usu fuisse, satis demonstrat.

Sum Dea, quæ facti, non factique exigo pœnas,
  Nempe ut pœniteat: sic METANŒA vocor.
Tu modo dic, quid agat tecum. Si quando volavi,
  Hæc manet: hanc retinent, quos ego præterii.
Tu quoque, dum rogitas, dum percontando moraris,
  Elapsam dices me tibi de manibus.

sumo supplicium admissorum, et prætermissorum, cum scilicet facio ut pœniteat. Ea de causa appellor Pœnitentia. Tu vero jam dic mihi, quid huic negotii sit tecum. Si aliquando avolavi, hæc restat. Ii, quos prælerlapsa sum, eam servant. Tu etiam, dum me interrogas, et dum tempus teris sciscitando, dices me aufugisse tibi e manibus.

tus. 'Lege *calva es.*' Gyraldus.—13 '*Quandoque volavi* Joannis Tilii liber vetus, et non male, si *quandoque* pro *quandocunque* sumatur, ut apud Horatium, De Arte Poëtica: *Quandoque bonus dormitat Homerus.*' Vinetus.

NOTÆ

11 *Facti, non factique*] Facti, quod non fuit faciendum: non facti, quod facere oportuit.

12 *Metanœa vocor*] Græcum est μετάνοια, quod usurpavit Ausonius, cum Latinum 'Pœnitentia' hexametri aut pentametri versus compositionem ingredi non posset.

13 *Tu modo dic, &c.*] Hæc ad Occasionis statuam.

Si quando volavi, Hæc manet] Elapsa nempe Occasione, sola remanet negligentiæ pœnitentia.

15 *Tu quoque, &c.*] Hospitem curiosius rogitantem, quasi otiosum perstringit. Simul docet, quanta celeritate soleat aufugere.

* *Dum percontando moraris, Elapsam dices me tibi de manibus*] Fortasse ad illud Horatii respexit, lib. I. Ode 11. 'Dum loquimur, fugerit invida Ætas.'

XIII. AD GALLAM PUELLAM JAM SENESCENTEM. 13

DICEBAM tibi: Galla, senescimus: effugit ætas.
  Utere vere tuo: casta puella, anus est.

Dicebam tibi: O Galla, fimus senes. Ætas elabitur. Utere tua juventa; puella

2 'Lectio est quorundam codicum Vineto laudatorum, quam, utpote honestiorem, præposui vulgatæ: *rene tuo.* Porro ut ver, anni quasi juventus est; ita puellæ juventus decenti Metaphora 'ver' ejus dicitur.' *Floridus.* '*Utere rene tuo*] Scio renes esse libidinis sedem: sed non spernenda lectio nonnullorum librorum: *Utere vere tuo.*' Grævius. *Rene* legit Tollius.

NOTÆ

1 *Dicebam tibi, &c.*] In eundem sensum extant epigrammata Græca duo Rufini ad Prodicen, quæ sunt 110. et 114. lib. VII. Ἀνθολογίας.

Sprevisti: obrepsit non intellecta senectus.
Nec revocare potes, qui periere, dies.
Nunc piget: et quereris, quod non aut ista voluntas
Tunc fuit: aut non est nunc ea forma tibi.
Da tamen amplexus: oblitaque gaudia junge.
Da, fruar: et, si non quod volo, quod volui.

pudica, est vetula. Contemsisti mea dicta. Senecta sensim acccssit, te non animadvertente. Et jam nequis reducere dies, qui perditi sunt. Nunc pœnitet te: et doles, quod vel tunc non fuerit tibi hæc lubido quæ nunc est: vel nunc non sit tibi illa pulchritudo, quæ tunc erat. Nihilominus complectere me: et revoca mihi complexu tuo voluptates jam deletas ex animo meo. Concede mihi, ut potiar te; et da mihi, si non quod cupio nunc, saltem quod olim concupivi.

NOTÆ

Casta puella, anus est] Perinde est ac si esset anus; nihil differt ab anu; cum Veneri non det operam; quæ res puellas a vetulis distinguit.

3 *Obrepsit non intellecta senectus*] Desumtum hoc ex Juvenal. Sat. IX. vers. 126. et seqq. 'Festinat enim decurrere velox Flosculus, angustæ miseræque brevissima vitæ Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas Poscimus, obrepit non intellecta senectus.'

5 *Et quereris, quod non aut ista voluntas, &c.*] Similiter Horatius Ode 10. l. IV. ad Ligurinum: 'Dices heu (quoties te in speculo videris alterum) Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit? Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?'

8 *Quod volui*] Dum pulchra eras et florenti ætatula.

XIV. DE LEPORE CAPTO A CANE MARINO. 14

Trinacrii quondam currentem in littoris ora
Ante canes leporem cœruleus rapuit.

Canis marinus cepit olim leporem currentem ante canes in plaga littoris

NOTÆ

De lepore capto a cane marino] Duo extant in l. I. Anthologiæ Epigrammata Græca Germanici Cæsaris in hunc leporem, ex quibus suum Ausonius desumsit; quæ, brevitatis causa, hic referre supersedebo.

1 *Trinacrii, &c.*] Locum fingit Ausonius ubi gestum sit quod refert, littus nempe Siculum. In Germanici Epigrammatis nulla loci mentio.

2 *Cœruleus*] Subintelligitur 'canis.' Sic etiam in primo Græco Epigrammate suppressa voce Κύων, legitur tantum Εἰνάλιος marinus. Porro pro 'marino' ponitur hic 'cœruleus,' perpetuum marinorum omnium Epitheton. Ovid. l. II. Metam. 'Cœruleos habet unda Deos,' &c.

At lepus: In me omnis terræ, pelagique rapina est,
Forsitan et cœli; si canis astra tenet.

Siculi. Lepus vero captus sic ait: Undique præda ego sum, telluris, et maris, fortasse etiam cœli; si canis est inter sidera.

NOTÆ

4 *Si canis astra tenet*] Nempe inter sidera memorantur Canis major qui et Sirius, Leporem aliud sidus sequens; et Canis minor qui etiam Canicula dicitur, et Procyon; quod majoris Canis ortum uno die præcedat. Aratus Φαινομ. 'Αντέλλει δ' ὕδρης κεφαλὴ, χαροπός τε λαγωὸς, Καὶ προκύων, πρότεροί τε πόδες κυνὸς αἰθομένοιο. 'Oritur autem Hydræ caput, glaucusque lepus: Et Procyon, et priores pedes canis ardentis.'

XV. DE PERGAMO SCRIPTORE FUGITIVO, QUI CAPTUS FUERAT. 15

TAM segnis scriptor, quam lentus, Pergame, cursor,
Fugisti: et primo captus es in stadio.
Ergo notas scripto tolerasti, Pergame, vultu:
Et quas neglexit dextera, frons patitur.

Pergame, qui es tam iners scriba, quam tardus cursor, aufugisti: et reprehensus es in primo stadio. Igitur, o Pergame, tulisti in facie tua exarata characteres: et frons tua tolerat eos, quos manus tua negligenter scribebat.

NOTÆ

De Pergamo scriptore fugitivo] Hic erat amanuensis, seu servus a manu, qui dictata ab hero scriberet, aut etiam exscriberet jam scripta. Tales habuere Antiqui servos, quorum opera in libris edendis utebantur, cum non suppeteret typographicæ artis facultas.

1 *Pergame*] Nomen a patria, ut videtur, servo inditum; quemadmodum 'Geta,' 'Syrus,' &c. Est autem Pergamus urbs Mysiæ ad Caicum amnem.

2 *Primo captus es in stadio*] Dum adhuc primum stadium decurreres. Erat autem stadium centum et viginti quinque passuum spatium.

3 *Notas scripto tolerasti, Pergame, vultu*] Literas illas, quæ fugitivorum et nequam servorum frontibus candenti ferro inuri, dein atramento perlini solebant, ut eminerent, crimenque testabantur, ob quod inustæ erant. Petronius: 'Implevit Eumolpus frontem utriusque' Encolpi et Gytonis 'ingentibus literis, et notum fugitivorum Epigramma per totam faciem liberali manu duxit.' Tales servi Apuleio nostro 'frontes literati' dicuntur lib. Metam. IX. Græcis στιγματίαι. Vide plura apud Lips. Elect. lib. II. cap. 15.

* *Ergo notas scripto tolerasti, Pergame, vultu*] Veræ literæ erant notæ illæ quæ fugitivorum servorum fronti inurebantur, causamque notæ continebant, puta CAVE a FUGITIVO. 'Servus inexpiabili nota per sum-

NOTÆ

mam oris contumeliam inustus.' Val. Max. vi. 8. Fugitivos autem illos vel per Fugitivarios (sic appellabant eos qui servos in domum herilem reduci curabant) conquisitos, vel per amicos notabant. Quandoque, ad tempus in custodiam publicam trudebant. Illis interdum pedes amputabant: vel eos quoque interficiebant.

XVI. IN EUNDEM PERGAMUM. 16

Pergame, non recte punitus, fronte subisti
 Supplicium, lentæ quod meruere manus.
At tu, qui dominus, peccantia membra coërce.
 Injustum falsos excruciare reos.
Aut inscribe istam, quæ non vult scribere, dextram:
 Aut profugos ferri pondere necte pedes.

Pergame, non bene punitus es. Nam dedisti pœnas fronte, quas manus tuæ segnes commeritæ sunt. Tu vero, qui es herus ejus, castiga partes corporis, quæ deliquerunt. Iniquum est torquere falso accusatos. Vel inure literas illi manui, quæ renuit scribere; vel constringe pedes fugitivos gravi ferro.

' Optime monuit Scaliger, hos versus a superioribus esse separandos, ut duo sint de eodem Pergamo Epigrammata: ut patet attendenti.' *Floridus.* Vid. etiam Not. Var. ad Epigramma præcedens.

NOTÆ

2 *Lentæ quod meruere manus*] Dum scribere recusant: sed nec manus tantum meruere, verum et pedes qui fugerant.

* 3 *Peccantia membra coërce*] Parte qua peccaverant improbi solebant puniri. Falsariis manus, ut patet ex Sueton. in Claud. et in Galba, fugitivis, ut dixi, pedes amputabantur: 'Si fugitivi servi deprehendantur transeuntes; aut pede amputato debilitentur, aut metallo dentur.' Lib. iii. cap. de fugitivis servis. Ad eam consuetudinem respexisse Ausonium nullus dubito; ideoque ait Pergamum non recte punitum, quod fronte pœnam subierit, quam pedes aut manus meruerant: 'pedes,' dum fugit: 'manus,' dum segniter scriberet.

* 6 *Necte pedes*] Ne iterum aufugiat. Sic vinciri catenis servos recens emtos probat ex Plauti Captivis Vinetus: 'Istos captivos duos Heri quos emi de præda de quæstoribus, His indito catenas singularias.'

XVII. DE MYRONE ET LAIDE. 17

Canus rogabat Laidis noctem Myron:
  Tulit repulsam protinus.
Causamque sensit: et caput fuligine
  Fucavit atra candidum.
Idemque vultu, crine non idem Myron,
  Orabat oratum prius.
Sed illa, formam cum capillo comparans,
  Similemque, non ipsum rata,
Fortasse et ipsum; sed volens ludo frui,
  Sic est adorta callidum:
Inepte, quid me, quod recusavi, rogas?
  Patri negavi jam tuo.

Myron canus petebat concubitum Laidis: passus est statim repulsam. Et animadvertit causam ejus; ac tinxit nigra fuligine caput canum. Et jam facie quidem idem Myron qui prius, sed diversus coma, petebat quod ante petierat. At illa, conferens vultum cum coma, et existimans eum similem quidem esse, sed non eundem; forsan etiam existimans eundem esse, sed cupiens se oblectare ludendo eum, sic affata est astutum illum: Stolide, quare a me petis quod denegavi? jam denegavi tuo patri.

NOTÆ

3 *Causamque sensit*] Nimirum quod parum ad Veneris munia aptus visus fuisset ea ætate, et cano capite.

* *Caput fuligine Fucavit atra candidum*] Discimus ex Plin. lib. xv. 22. quo pacto veteres fucarent capillos: scilicet utebantur prodeuntibus primum nuculis; idque compertum infectis tractatu manibus.

12 *Patri negavi jam tuo*] Jocus est Hadriani Imperatoris, quem respexisse, et alio detorsisse videtur Ausonius. De Hadriano sic Ælius Spartianus in ejus vita: 'Joca ejus plurima extant; nam fuit etiam dicaculus. Unde illud quoque innotuit, quod cum cuidam canescenti quiddam negasset, eidem iterum petenti, sed infecto capite, respondit: Jam hoc patri tuo negavi.'

* *Patri negavi jam tuo*] Hoc dicterium ex Imperatore Hadriano apud Ælium Spartianum mutuatum esse Poëtam, et in Laidem ac Myronem detorsisse, post Scaligerum cuncti ferme Interpretes asseverant. At vero fallitur Vinetus, et eum qui insecuti sunt, dum aiunt hoc voluisse Joan. Bapt. Pium. Ille enim nihil affirmat, immo suspicari videtur a Laidis dicto salsum hoc dicterium usurpasse Hadrianum. Cur illud ab Ausonio detortum fictumve quis existimet, non video. Certe veram narrari fabulam haud repugnat, si Myronem illum intelligas Bucula maxime nobilitatum, totiesque a poëtis et inter ceteros Ausonio decantatum. Cum enim, teste Plinio, floruerit Olympiade 87. illius tempora congruunt cum Laidis primæ temporibus, (nam duplex fuit, ut dicemus infra,) quam constat ex Aristophanis Scholiaste ad Plutum, septennem e Sicilia Corinthum, Archonte Chabria, hoc est, anno secundo Olymp. 91. advectam fuisse a Nicia.

XVIII. DE SE, ET UXORE. 18

LAIDAS, et Glyceras, lascivæ nomina famæ,
Conjux in nostro carmine cum legeret:
Ludere me dixit, falsoque in amore jocari.
Tanta illi nostra est de probitate fides.

Uxor mea cum legeret in meis versibus Laidas, et Glyceras, quæ sunt nomina famæ parum pudicæ; dixit me ridere, et ludere in ficto amore. Adeo certa est de mea integritate.

NOTÆ

* 1 *Laidas, et Glyceras*] Duplicem fuisse Laidem constat ex Athen. lib. XIII. ubi de Alcibiade loquens, ait itinerum comites eum semper habuisse Theodoten a qua sepultus fuit, et Damasandram junioris Laidis matrem: Δαμασάνδραν τῆς Λαΐδος τῆς νεωτέρας μετέρα. Quæ verba antiquiorem alteram supponere jam pridem observatum. 'Glyceram' Athenæus ibidem, Hyperide auctore, Thalassidis filiam, in Harpali Macedonis regia, quæ Tharsis fuit, vixisse tradit, ausamque prope Harpali statuam in Roso (Syriæ Antiochenæ oppido) et suam ex ære ponere. De eadem Strabo libro IX. narrat Thespiis eam dedicasse Cupidinem Praxitelis, quo signo ab ipso donata fuerat. Verum Athenæus lib. XVII. et Pausanias lib. I. pro Glycera Phrynen nominant.

Lascivæ nomina famæ] Nomina fœminarum impudicitiæ fama laborantium. Notior est famosa illa Corinthi meretrix Lais, quam ut plura de ea re scribere velim. Vide Erasm. Chiliad. I. centur. 4. ad illud adagium: 'Non est cujuslibet Corinthum appellere.'

2 *Conjux*] Attusia Lucana Sabina, de qua in Parentalibus Carmine nono.

* 3 *Ludere me dixit, falsoque in amore jocari*] Ovidius Metamorph. 'Nomine mentito veros exponit amores.'

* 4 *Tanta illi nostra est de probitate fides*] Mirum quam clausula hæc, uti nonnullorum Ausonii Epigrammatum, Catullum spiret, longeque absit ab argutiis Martialis.

XIX. AD UXOREM SUAM. 19

UXOR, vivamus, quod viximus: et teneamus
Nomina, quæ primo sumsimus in thalamo:

Conjux mea, vivamus, ut jam viximus: et servemus nomina, quæ cepimus initio

NOTÆ

2 *Nomina, quæ primo sumsimus in thalamo*] Sponsi et sponsæ intelligit Vinetus. Ego potius intelligam ἐρωτικὰ illa nomina, quibus amantes et novi sponsi sibi invicem blandiuntur, mi animule, deliciæ, corculum, mea voluptas, &c.

* *Et teneamus Nomina quæ primo sumsimus in thalamo*] Intellige non sponsi et sponsæ nomina, ut Vinetus, sed omnia blanda caritatis nomina, ut ipse loquitur Ausonius Epistola XXI. quæ est ad Paulinum, in Iambis vers. 26. et 27.

Nec ferat ulla dies, ut commutemur in ævo;
  Quin tibi sim juvenis, tuque puella mihi.
Nestore sim quamvis provectior, æmulaque annis
  Vincas Cumanam tu quoque Deiphoben;
Nos ignoremus, quid sit matura senectus.
  Scire ævi incertum, non numerare decet.

nostri connubii; ac nulla dies faciat ut immutemur ætate; quin ego sim tibi juvenis, et tu mihi puella. Tametsi ego sim senior Nestore, et tu superes Deiphoben Cumanam, contendens vetustate cum ea; nos nesciamus, quid sit senecta provecta. Par est nosse ætatem esse incertum, non autem eam computare.

8 Alii *ævi meritum* legunt. In textu ed. Tollianæ *ævi incertum* legitur, sed in Omissis Commissis, quæ illi ed. appenduntur, hæc lect. ut error typotheticus sic notatur: 'Nescio quo pacto pro *Scire ævi meritum*, a typothetis, *Scire ævi incertum* subjectum est: quod mendum ut benevolus Lector corrigat, rogamus.'

NOTÆ

5 *Nestore sim quamvis provectior*] Id est, etiam quando ero senior Nestore, et tu superabis Cumanam Deiphoben. Neque enim tunc, cum Epigramma hoc scriberet, aut ipse senex, aut ejus conjux vetula erat; cum ea viginti tantum et octo annos vixerit; quod ipse deflet in nono Carmine Parentalium: 'Non ego opes cassas, et inania gaudia plango. Sed, juvenis juveni quod mihi rapta viro.' Et infra: 'Quæ, modo septenos quater impletura Decembres, Liquisti natos, pignora nostra, duos.'

Nestore sim quamvis, &c.] Nestore Pyliorum rege, quem tres hominum ætates exegisse ait Homerus l. III. Odyss. hinc in proverbium cessit 'Nestorea senecta.'

6 *Cumanam . . . Deiphoben*] Glauci filiam Sibyllam Cumanam, quæ sic de se apud Ovid. l. Metam. XIV. 'Lux æterna mihi, caritura que fine dabatur, Si mea virginitas Phœbo patuisset amanti. Dum tamen hanc sperat, dum præcorrumpere donis Me cupit, Elige, ait, virgo Cumæa, quid optes: Optatis potiere tuis. Ego pulveris hausti Ostendens cumulum, quot haberet corpora pulvis, Tot mihi natales contingere vana rogavi,' &c. Et paulo post: 'Jam mihi sæcula septem Acta vides: superest, numeros ut pulveris æquem, Ter centum messes, ter centum musta videre.' Vide plura ibid. et lib. VI. Æneid. Virg.

* *Vincas Cumanam tu quoque Deiphoben*] Dicere potuisset 'Cumæam.' Sic Propertius maluit lib. II. Eleg. 2. vers. 68. 'Et si Cumææ sæcula vatis aget.'

* 7 *Nos ignoremus, quid sit matura senectus*] Sic vivamus amore mutuo conjuncti, ut vel in summa senectute juvenis tibi videar, tu mihi puella. Illud est profecto quod vocat ignorare quid sit senectus. In hanc sententiam Tibullus lib. I. Eleg. 7. 'Nos, Delia, amoris Exemplum cana stemus uterque coma.' Et Martialis lib. IV. Epigr. 13. 'Candida perpetuo reside, Concordia, lecto, Tamque pari semper sit Venus æqua jugo. Diligat illa

NOTÆ

senem quondam, sed et ipsa marito Tunc quoque cum fuerit, non videatur anus.'

8 *Scire ævi incertum*] Alii *ævi meritum* legunt; quod Vinetus exponit, 'scire quid ætas ferat.' Elige lector.

XX. IN MEROEN ANUM EBRIOSAM. 20

Qui primus Meroe nomen tibi condidit, ille
 Thesidæ nomen condidit Hippolyto.
Nam divinare est, nomen componere, quod sit
 Fortunæ, morum, vel necis indicium.
Protesilaë, tibi nomen sic fata dederunt:
 Victima quod Trojæ prima futurus eras.

Ille imposuit nomen Hippolyto filio Thesei, qui primus imposuit tibi nomen Meroë. Nam fingere nomen, quod designet fortunam, indolem, aut mortis genus, plane vaticinari est. Sic fata imposuerunt tibi nomen, o Protesilaë, quoniam

3 'Lege *nomen cui ponere.*' Barthius.—7 *Iasida* scribendum monet Scaliger.

NOTÆ

In Meroën anum ebriosam] Sic etiam Apul. lib. I. Metam. cauponam anum 'Meroën' appellat, ab eodem (ut videtur) etymo, a quo hic suam Ausonius; nempe a 'mero.'

2 *Thesidæ nomen condidit Hippolyto*] Hippolytus Thesei Athenarum Regis filius, Phædræ novercæ amore primum, deinde odiis exagitatus, cum in exilium proficisceretur, ab equis suis monstro marino exterritis raptatus per rupes ac dilaniatus interiit; quod mortis genus indicare nomen ejus videbatur. Est enim Ἵππος Græcis 'equus,' et λύεσθαι 'solvi,' unde ἱππολυτὸς 'ab equis dissolutus et dilaniatus.'

3 *Nomen componere*] Barthius reponebat *nomen cui ponere*, id est, *alicui.*

* *Nam divinare est, nomen componere, quod sit Fortunæ, morum, vel necis indicium*] Super nomine sæpissime luserunt Veteres, tum ut ex eo indolem ingeniumve arguerent, tum ut ex eo prænuntiatos eventus fuisse significarent. Sic Poëta noster Probum Præfectum Prætorio Probum esse ante vocatum, quam probus esset, dixit in Iambico ad eum scripto. Sic et Parentalium, de Pastore ex filio nepote quem testa e manu artificis elapsa percussit: 'Nomine quod casus dederat: quia fistula primum Pastorale melos concinuit genito. Sero intellectum vitæ brevis argumentum: Spiritus afflatis quod fugit e calamis.' Huc refer quod lib. III. de Vandal. persecut. Victor Uticensis: 'Victoria auctrix sui nominis;' quodque apud Fulgentium Rabirius de Methenia: 'Abstemium merulenta fugit Methenia nomen.' Vetus illud est, nec inolevit, ut nomen propriæ vel adversæ fortunæ præsagium existimetur. Rectene an secus disserit Brodæus in Miscellaneis.

5 *Protesilaë*] Iolaus Iphicli fuit filius, Protesilaus deinde dictus, qui,

Idmona quod vatem, medicum quod Iapida dicunt:
Discendas artes nomina præveniunt.
Et tu sic, Meroë: non quod sis atra colore,
Ut quæ Niliaca nascitur in Meroë:

futurus eras prima hostia Trojæ. Quando appellant vatem Idmonem, et medicum Iapidem; nomina illa antevertunt artes, quas illi sunt amplexuri. Tu quoque sic vocata es Meroë: non quia sis nigra colore, quemadmodum fœmina, quæ nascitur

Vid. inf. et Not. Var.—12 ' Magis arridet ea Quinctiani Stoæ lectio: *Potare*

NOTÆ

contemto oraculo, quo monebatur fore ut, si ad Trojam proficisceretur, omnium primus mortem oppeteret; nihilo secius illuc se contulit cum reliquis ducibus Græcis. Cumque primus e navi desiliisset in terram, atque Hectori occurrisset, Græcorum primus ab eo fuit interfectus. Mira narrat Plinius l. XVI. c. 44. de arboribus quæ in ejus sepulcro sunt, ex adverso Iliensium urbis, juxta Hellespontum sito; ' Quæ,' ut ait, ' omnibus ephebiis ejus, cum in tantum accrevere, ut Ilium aspiciant, inarescunt, rursusque adolescunt.' Quidam non ab Hectore, sed ab Ænea, alii ab Achate Æneæ amico interfectum Protesilaum dicunt.

Tibi nomen sic fata dederunt, &c.] Πρωτεσίλαος quoniam πρῶτος τοῦ λαοῦ primus e populo Græco erat ante Trojam periturus.

7 *Idmona quod vatem*] Insignis fuit augur et vates inter Argonautas Idmon, de quo multa Apollonius in Argonauticis, et post eum Valer. Flaccus. Nomen porro ejus Ἴδμων deductum videtur ab εἴδω ' scio,' et exponi potest, sciens, peritus.

Medicum quod Iapida dicunt] Ab ἰᾶσθαι ' mederi,' Iapis nomen aptum medico. De hoc Iapide Virg. l. XII. Æneid. ' Jamque aderat Phœbo ante alios dilectus Iapis Jasides,' &c. ' Ille ut depositi proferret fata parentis, Scire potestates herbarum, usumque medendi Maluit,' &c.

* *Medicum quod Iapida dicunt*] Ita pleraque exemplaria. *Iapiga* Tilianus codex. Parrhasius Epist. 43. emendat vel *Iasonu* ex Pindaro; vel ex Joanne Grammatico Homeri interprete in verbo Apis, *Apida:* sicque legendum putat: *Idmona quod vatem, medicumque quod Apida dicunt.* Gulielmus denique Canterus Nov. Lect. lib. III. cap. 15. legit *Iasida.* Sic enim, inquit, Iaso quoque et Panacea cum Asclepiadis conjunguntur. Quemadmodum igitur vatem scientia, ita Medicum arte sanandi præstare oportet. Sic illum *Idmona*, hunc *Iasidem* dicunt. Fuit etiam Idmon vates inter Argonautas, ut et Iapis in Virgilio medicus. Quam ego lectionem ceteris antepono. Est enim *Idmona* ab εἴδω, ' scio,' et *Iasida* ab ἰᾶσθαι, ' curare.' Et sic utriusque nomina discendas artes præveniunt, nimirum vatis et medici.

9 *Meroë: non quod sis atra colore, Ut quæ Niliaca nascitur in Meroë*] Meroë insula est Æthiopiæ, quam Nilus efficit; et urbs in ea, ejusdem nominis. Porro Æthiopes nigri sunt et tincti colore noctis, ut ait Petronius. Lucan. l. X. ' Vana fides veterum, Nilo, quo crescat in arva, Æthiopum prodesse nives. Non Arctos in illis Montibus, aut Boreas. Testis tibi

Infusum sed quod vinum non diluis undis,
Potare immixtum sueta merumque merum.

in Meroë insula Nili: sed quoniam non temperas aqua merum poculis infusum; cum solita sis bibere vinum non temperatum, et merum.

immixtum sueta merum Meroë.' Souchay. Vid. Not. Var.

NOTÆ

sole perusti Ipse color populi, calidique vaporibus Austri.' Sed et in Meroë præstantissimum fuisse vinum, testis est idem Lucanus, eodem lib. 'Manibusque ministrat Niliacas crystallus aquas, gemmæque capaces Excepere merum: sed non Mareotidos uvæ, Nobile sed paucis senium cui contulit annis Indomitum Meroë cogens spumare Falernum.'

XXI. NEMESIS, E GRÆCO. 21

Me lapidem quondam Persæ advexere, tropæum
Ut fierem bello: nunc ego sum Nemesis.

Persæ apportaverunt me olim adhuc lapidem, ut ex me facerent tropæum suo

NOTÆ

Nemesis] Quam Oceani et Noctis filiam fecit Hesiod. in Theogonia. De hac Ammianus Marcell. l. XIV. 'Hæc et hujusmodi quædam innumerabilia ultrix facinorum impiorum, bonorumque præmiatrix aliquoties operatur Adrastia; atque utinam semper; quam vocabulo duplici etiam Nemesin appellamus, jus quoddam sublime numinis efficacis, humanarum mentium opinione, lunari circulo superpositum; vel, ut definiunt alii, substantialis tutela generali potentia partilibus præsidens fatis: quam Theologi veteres fingentes Justitiæ filiam, ex abdita quadam æternitate tradunt omnia despectare terrena.' Et paulo post: 'Nunc erectas mentium cervices opprimit et enervat, nunc bonos ab imo suscitans ad bene vivendum extollit. Pinnas autem ideo illi fabulosa vetustas aptavit, ut adesse velocitate volucri cunctis existimetur. Et prætendere gubernaculum dedit, eique subdidit rotam, ut universitatem regere per elementa discurrens omnia non ignoretur.' Dicta est Nemesis teste Aristotele παρὰ τῆς ἑκάστῳ διανεμήσεως a distributione quæ unicuique fit. Adrastia vero, ut vult Pausan. παρὰ τοῦ διδράσκειν a fugiendo, quod nemo nocens meritam pœnam effugiat: quanquam alii aliud afferunt. Dicta præterea est Rhamnusia, a Rhamnunte pago Atticæ, ubi ipsius erat statua solido lapide, decem cubitorum magnitudine, Phidiæ, vel (ut alii volunt) Agoracriti opus; in quam statuam est hoc Epigramma Ausonii.

E Græco] Leonidæ; quod refertur Antholog. l. IV. ubi et nonnulla alia extant, in Nemesin, Græcorum Poëtarum Epigrammata.

1 *Me lapidem quondam, &c.*] Rem narrat Pausan. in Atticis. Interpre-

At sicut Græcis victoribus asto tropæum:
Punio sic Persas vaniloquos Nemesis.

bello; nunc vero ego sum Nemesis. Sed, quemadmodum sto in tropæum Græcis victoribus: sic, cum sim Nemesis, pœnas sumo de Persis jactantioribus.

NOTÆ

tis ejus verba subjungam. 'A Marathone,' inquit, 'stadiis XL. littorali via ad Oropum euntibus, Rhamnus occurrit. Domicilia incolarum ad mare posita sunt. Paulo intra continentem, Nemeseos fanum est, quæ Dea super ceteros Deos, adversus superbos inexorabilis est: ut Barbaris quoque, qui in Marathona venerant, hujus Deæ ira multum obstitisse videatur. Nam Athenarum opes adversus se contemnentes, jam tum Parium marmor acceperant, quod ad tropæum erigendum vehebant. Id marmor Phidias excidit in Deæ hujus statuam,' &c. Subdit Pausanias hanc statuam alas non habuisse; sed postea apud Smyrnæos alata ejus simulacra facta fuisse.

* *Me lapidem quondam, &c.*] Persæ Athenarum opes adversus se aspernati, marmor quod acceperant, ad tropæum erigendum vehebant. Id autem, iis apud Marathonem cæsis, Phidias excidit in Deæ statuam tenentis in altera manu ramum fraxineum, in altera phialam in qua Æthiopes efficti. Expressum illud Epigramma e Græco Leonidæ Antholog. lib. IV. *Καὶ μὲ λίθον Πέρσαι δεῦρ' ἤγαγον*, &c.

XXII. DE VARIETATE FORTUNÆ, E GRÆCO. 22

THESAURO invento, qui limina mortis inibat,
Liquit ovans laqueum, quo periturus erat.
At qui, quod terræ abdiderat, non reperit aurum,
Quem laqueum invenit, nexuit: et periit.

Ille qui ingrediebatur januam leti, cum reperisset thesaurum, gaudio gestiens reliquit restem, qua erat moriturus. Ille vero, qui non invenit aurum, quod defoderat humi, alligavit sibi restem, quam reperit: et se necavit.

NOTÆ

1 *Thesauro invento, &c.*] Hoc et sequens Epigramma e duobus Græcis desumta sunt, quæ extant l. II. Antholog. quorum prius Platoni, aut Antipatro tribuitur vulgo, et sic habet: *Χρυσὸν ἀνὴρ, ὁ μὲν εὗρεν, ὁ δ' ὤλεσεν· ὧν ὁ μὲν εὑρὼν, Ῥίψεν, ὁ δ' οὐχ εὑρὼν, λυγρὸν ἔδησε βρόχον.* 'Aurum vir, hic quidem invenit, ille vero amisit: quorum hic quidem, qui invenit, abjecit laqueum letalem; ille vero, qui non invenit, ligavit.' Posterius Statyllii Flacci nomen præ se fert in Anthologia; quod tamen Laërtius Platoni tribuit in vita ejus. Tale autem est: *Χρυσὸν ἀνὴρ εὑρὼν ἔλιπε βρόχον, αὐτὰρ ὁ χρυσὸν, Ὃν λίπεν, οὐχ εὑρὼν, ἧψεν, ὃν εὗρε, βρόχον.* 'Vir auro invento reliquit laqueum: sed ille auro, Quod reliquerat, non invento, nexuit, quem invenit, laqueum.'

XXIII. IDEM ALITER. 23

Qui laqueum collo nectebat, reperit aurum:
Thesaurique loco deposuit laqueum.
At qui condiderat, postquam non reperit aurum:
Aptavit collo, quem reperit laqueum.

Qui alligabat restem faucibus suis, invenit aurum: et condidit restem in locum thesauri. Verum qui defoderat aurum, ubi illud non invenit, alligavit jugulo restem, quam invenit.

'In Lugdunensibus membranis non fuit hoc tetrastichum, sed alterum hoc titulo: *De eo qui thesaurum reperit cum se laqueo vellet suspendere.*' Vinetus.

XXIV. DE THRASYBULO LACEDÆMONIO. 24

Excipis adverso quod pectore vulnera septem;
Arma superveheris quod, Thrasybule, tua;
Non dolor hic patris: Pitanæ sed gloria major.
Rarum, tam pulchro funere posse frui.

O Thrasybule, quod accipis septem plagas pectore opposito; et quod reportaris super tuis armis; non inde dolet pater tuus: sed gloria Pitanæ augetur. Rarum est, posse potiri morte tam decora. Ubi sodales tui posuerunt te in sandapila

NOTÆ

De Thrasybulo Lacedæmonio] Desumtum est hoc ex Græco, quod extat apud Plutarch. in Apophthegm. Laconicis et l. III. Antholog. sub nomine Dioscuridis. Τᾷ Πιτάνᾳ Θρασύβουλος ἐπ' ἀσπίδος ἤλυθεν ἄπνους, Ἑπτὰ πρὸς Ἀργείων τραύματα δεξάμενος, Δεικνὺς πρόσθια πάντα. τὸν αἱματόεντα δ' ὁ πρέσβυς Παῖδ' ἐπὶ πυρκαϊῆς Τύννιχος εἶπε τιθείς· Δειλοὶ κλαιέσθωσαν. Ἐγὼ δέ σε, τέκνον, ἄδακρυς Θάψω, τὸν, καὶ ἐμὸν, καὶ Λακεδαιμόνιον. 'Pitanam Thrasybulus in clypeo venit exanimus, Septem ab Argivis plagas cum accepisset, Ostendens adversas omnes. Quem cruentum senex Filium in rogum, Tynnichus dixit, ponens: Ignavi fleantur. Ego vero te, fili, sine lacrymis Sepeliam, talem, et meum, et Lacedæmonium.'

2 *Arma superveheris quod, Thrasybule, tua*] Referebatur nempe in clypeo. Sic apud Virgil. 'At Lausum socii exanimem super arma ferebant.' Vide sequens Epigramma.

3 *Pitanæ*] Pitana hæc Laconiæ urbs est Plutarcho, Plinio, Solino, et Polyæno; quam Pindarus juxta Eurotam fluvium locat. Est et Pitane Troadis oppidum Ptolem. Vitruvio et Straboni; Æolidis Stephano.

Quem postquam mœsto socii posuere feretro,
Talia magnanimus edidit orsa pater:
Flete alios: natus lacrymis non indiget ullis,
Et meus, et talis, et Lacedæmonius.

lugubri, tuus pater fortissimus cœpit proferre hæc verba: Lugete alios. Meus filius non opus habet ullis fletibus, cum sit et meus, et talis, et Spartanus.

NOTÆ

* 7 *Flete alios, natus lacrymis non indiget ullis*] Ex hoc spectare licet utriusque magnitudinem animi: 'nati' scilicet, qui pro patria fortiter dimicans mortem oppetiit; et 'parentis,' qui nati mortem tam constanti animo tulit. Præter Ausonium hoc Epigramma verterunt Philelphus et Erasmus in Apophthegmat. Laconicis.

8 *Et talis*] Plagis septem, iisque omnibus adversis, confectus.

Et Lacedæmonius] Apud Lacedæmonios enim, mortuos in acie liberos ne matres quidem lugebant, si modo fortiter occubuissent: quin immo eorum morte superbiebant, et ovantes domum referebant eorum cadavera, si plures adverso corpore excepisse eos plagas comperissent, quam averso. Contra, si plures averso, quam adverso iis inflictas cernerent, pudore ductæ in lacrymas erumpebant, eorumque cadavera aut relinquebant communi sepulcro humanda, aut ea clam tantum surrepta in sepulcra domestica deportabant, ut refert Ælian. l. XII. Histor. Variæ c. 21.

XXV. DE LACÆNA MATRE. 25

MATER Lacæna clypeo obarmans filium,
Cum hoc, inquit, aut in hoc redi.

Mater Spartana, cum aptaret scutum nato suo; Revertere cum hoc, inquit, aut super hoc.

NOTÆ

2 *Cum hoc, inquit, aut in hoc redi*] Id est, ne clypeum fugiendi causa abjicias; ut ignavi, qui ea de causa ῥιψάσπιδες dicti: sed refer illum tecum e pugna; aut tu ipse, morte fortiter obita, in eo feraris a sociis. Virg. l. x. Æneid. 'At socii multo gemitu lacrymisque Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.' Lacedæmonii liberos suos rebus bellicis a puero assuefaciebant, et clypeo illos, fere statim atque in lucem hanc prodierant, solebant imponere, posita juxta clypeum hasta; et qui aderant, acclamabant ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τὰν, supple ἀσπίδα, id est, 'Aut hunc clypeum' refer; 'aut super hoc' referaris.

* *Mater Lacæna, &c. Cum hoc aut in hoc redi*] Hæc vota sunt. Factum alterius Lacænæ habes in Anthol. lib. III. cap. 5. quod Ericii est. Illa cum profugum e bello suscepisset inermem, amisso præsertim clypeo, Demetrium filium, hasta transverberavit, indignum vita judicans qui pro patria renuisset mori. Et ilia trans-

NOTÆ

fodiens dixit: Morere, ne sis patriæ dedecus, nec enim, si timidos lac nostrum aluit, illa peccavit. *Κάτθανε, μηδ' ἐχέτω Σπάρτα ψόγον· οὐ γὰρ ἐκεῖνα Ἤμπλακεν εἰ δειλοὺς τοὐμὸν ἔθρεψε γάλα.*

XXVI. IN DIVITEM QUENDAM. 26

QUIDAM superbus opibus, et fastu tumens,
  Tantumque verbis nobilis,
Spernit vigentis clara sæcli nomina,
  Antiqua captans stemmata,
Martem, Remumque, et conditorem Romulum,
  Primos parentes nuncupans.
Hos ille Serum veste contexi jubet:
  Hos cœlat argento gravi,

Quidam elatus divitiis, et inflatus superbia, et clarus duntaxat jactantia, aspernatur illustria nomina præsentis ætatis, usurpans veteres prosapias, appellans Martem, et Remum, et Romulum fundatorem Urbis, suos primos genitores. Ipse curat eos intexi in vestibus sericis: insculpit eos argento ponderoso, pingens ceris

6 In Vossiano altero: *privos.*—9 ' Duos hic pluresve versiculos excidisse

NOTÆ

* 4 *Antiqua captans stemmata*] Stemma, Græce *στέμμα*, proprie lana ramo circumvoluta, denotat quoque originis seriem, quam per imagines vittis sive stemmatibus connexas exhibitam fuisse patet ex his Plinii XXXV. 2. ' Expressi cera vultus disponebantur armariis, ut essent imagines quæ comitarentur gentilitia funera .... Stemmata vero lineis discurrebant ad imagines pictas.' Et Senec. de Benef. III. 28. ' Nomina familiæ multis stemmatum illigata flexuris.'

* 5 *Primos parentes nuncupans*] Vossianus alter habet *privos*, optime; privum enim, quod est a *πρίω* ' divido,' et pro singulari accipitur, teste Festo, notat quoque eximium aliquid et electile, ut observat Torrentius ad illud Horatii II. Sat. V. 10. ' Sive aliud privum dabitur tibi.'

* 7 *Hos ille Serum veste contexi jubet*] Scilicet Martem et Romulum utpote majores ascitos. Quod usurpatum olim principibus testatur illa quam Ausonio Consuli declarato Gratianus misit togam in qua Constantius esset intextus.

Serum veste] Seres Asiæ populi sunt, ' Lanificio sylvarum nobiles,' ait Plin. l. VI. c. 17. ' perfusam aqua depectentes frondium canitiem: unde geminus fœminis nostris labor, redordiendi fila, rursusque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, ut in publico matrona transluceat,' &c. Eadem fere habent Solinus in Polyhist. et Ammianus Marcellinus l. XXIII.

* *Serum*] Seres illos inter Indum et Hydaspen amnes ponit Orosius lib. III. cap. 23. Sericum autem qua ra-

Ceris inurens januarum limina,
Et atriorum pegmata.

effigiem eorum in liminibus ostiorum, et pegmatis atriorum. Ideo, ut arbitror, quia

reor: non videtur enim hic versus cum præcedentibus cohærere.' *Tollius.* Vid. Not. inf.

NOTÆ

tione apud Seres conficeretur, an ex lanugine quadam arborum foliis adnascente, ut Plinio aliisque bene multis; an vero Bombycum opere, ut cunctis fere recentioribus placet, adhuc sub judice lis est. Latuit certe plerosque veteres, ideoque nihil, nisi quod ipsi conjectura assequerentur, ea de re attulerunt. Aliud *Bombycinum*, aliud *Sericum* esse contendit Lipsius in Notis ad II. Annal. Taciti: Scaliger negat exercit. 158. ad Cardanum, suamque gravioribus iis momentis sententiam fulcit. Igitur ex navigationum Commentariis liquet Sericum sine cultu ex arboribus detrahi, et quod hodie a Seribus in alia loca demittitur plane idem esse ac nostrum. Dalechampius quoque ad Plinii lib. XI. cap. 23. scribit se vidisse folia aliquot ex Perside et Arabia devecta, mori frondibus similia, at longiora paulo et angustiora, Serico vellere circumvoluta quod Bombyx intus latens neverat: ut Sericum Orientale, ac Bombycinum nostrum hoc tantum differant, quod in Oriente Bombyces illud sponte sua producant; apud nos vero non sine cura et industria.

8 *Argento gravi*] In vasis argenteis magni ponderis.

9 *Ceris inurens januarum limina*] Romuli et Remi imagines cera effingens in januis et in liminibus. 'Tria encaustices genera apud Veteres fuisse ex Plinio observari potest,' inquit Salmas. ad Solinum; 'unum quo tabulam discoloribus ceris inducebant et insternebant, ad quidlibet exprimendum, pingendumque, quas postea ceras inurebant, ut lævigarent et exæquarent. In hoc genere penicilli nullus erat usus. Alterum genus encaustices, quod in ebore et cornu, vericulo, sive cestro inurebatur: quod κεστρωτὸν inde vocabant. Tertium his duobus accessit genus, liquefactis igne ceris penicillo utendi.' Vel primo vel tertio modo inustas januas illas intellige.

* *Ceris inurens januarum limina*] Tollio non videtur versus hic cum præcedentibus cohærere, unde putat duos pluresve versiculos excidisse. Cohæret tamen optime. Scilicet dives ille, quem Poëta suggillat, opibus ut fere fit inflatus, novum se hominem qui celaret, ascitis inter majores suos Marte et Romulo, non illos modo serica veste contexi, aut argento cœlari, sed et pingi jusserat in atriorum pegmate, januarumque liminibus, pro Minerva, ut puto, cujus picturam exhibere solitæ erant privatarum ædium januæ.

* *Ceris inurens*] Est qui credat (quid enim absurdum est quod ab aliquo interprete creditum non sit?) cereos coram illis imaginibus quas pro statuis habet, accensos fuisse. *Ceris inurens* idem est ac ceris pingens. Ceras autem discolores habebant Pictores, quas tabulis inductas insternebant postea admoto igne, lævigabantque et exæquabant: ex quo hujusmodi opera 'encaustica' dicta. De ista cerographia consule Plinium,

Credo, quod illi nec pater certus fuit:
Et mater est vere lupa.

natus est incerto patre, et habet matrem plane lupam.

NOTÆ

et maxime Procopium serm. I. de ædific. Justiniani. *Atriorum pegmata*, intellige vel laquearia, vel potius ipsos atriorum parietes.

10 *Et atriorum pegmata*] Pegma, πῆγμα, machinæ prægrandis genus, a πήγνυμι 'compingo;' cujus meminere Martialis l. Spectac. Epig. II. 'Et surgunt media pegmata celsa via.' Seneca Epist. ad Lucilium, Josephus l. VII. de bello Judaico, ubi luculenta ejus extat descriptio jam a nobis allata ad Apuleii Metamorph. l. IV. et alii permulti. At hic de tali machina intelligendum Ausonium minime reor. Sunt alia pegmata ex ære aut marmore armamenta, teste Festo, quæ ut plurimum in atriis, quandoque in porticibus aulisque affigebantur, majorum aliorumque fortium virorum gesta certius, quam pictura, ostendentia. De his procul dubio sermo est in hoc Epigrammate. Potuerunt enim esse etiam et lignea; et quamvis ænea fuerint, ceris diversorum colorum liquefactis pingi; quod, ut jam observavimus, encaustices genus fuit.

11 *Illi nec pater certus fuit*] Quemadmodum neque Romulo, neque Remo; quibus mater Vestalis, Martem patrem fuisse dixit, 'seu ita rata,' inquit Livius, 'seu quia Deus auctor culpæ honestior erat.'

* *Credo, quod illi nec pater certus fuit*] Amari quidem sales, at quos dives ille promeruit, vereque ad illos pertinere dixerim qui et nostra ætate, humiles nati, dici nobiles student.

12 *Et mater est vere lupa*] Id est, meretrix. Martial. 'Abscondunt spurcas hæc monumenta lupas.' Alludit ad lupam, quæ Romulum et Remum lactasse fertur; quæque revera fuit Laurentia Faustuli pastoris uxor, vulgato corpore, ut inquit Livius, lupa inter pastores vocata.

XXVII. ANTISTHENES CYNICUS PHILOSOPHUS. 27

Inventor primus Cynices ego: quæ ratio istæc?
Alcides multo dicitur esse prior.

Ego sum primus repertor sectæ Cynicæ. Qui istud probas? Hercules fertur

1 *Cynicus* legit Scoppa.

NOTÆ

Antisthenes Cynicus] Hic Atheniensis fuit, Socratis auditor, a quo tolerantiam addidicit, et Cynicam sectam primus instituit, ut refert Diogenes Laërtius in ejus vita.

2 *Alcides multo dicitur esse prior*] Idem Antisthenes, ut refert Laërtius, quod labor bonum esset, magni Herculis ac Cyri exemplo persuadebat: et Diogenes ejus discipulus,

Alcida quondam fueram doctore secundus:
Nunc ego sum Cynices primus, et ille Deus.

fuisse longe prior. Olim fueram secundus, dum Hercules me doceret: at nunc ego sum primus sectæ Cynicæ; ille vero est Deus.

NOTÆ

apud Lucianum in vitarum auctione, imitari se Herculem profitetur, palliolum suum ejus leoninæ pelli comparans, pugnamque suam adversus voluptates, ejus certaminibus adversus monstra.

4 *Ille Deus*] Exuta in monte Oëta mortalitate. Vid. Ovid. IX. Metam.

XXVIII. IDEM. 28

Discipulus melior nulli, meliorve magister,
Εἰς ἀρετὴν συνέβη, καὶ Κυνικὴν σοφίην.
Dicere me novit verum, qui novit utrumque,
Καὶ Θεὸν Ἀλκείδην, καὶ κύνα Διογένην.

Nemini melior discipulus, aut melior magister contigit ad virtutem et sapientiam Cynicam, quam mihi. Ille scit me dicere verum, qui cognoscit ambos, et Alcidem Deum, et Diogenem canem.

Vid. Not. Var.

NOTÆ

1 *Discipulus melior nulli, &c.*] Subditi hi versus imagini Antisthenis Cynici, quibus inducitur ipse Antisthenes loquens. Huc facit quod ait Cicero in Rhetoricis: 'Artium magistros afferre laudem sive vituperationem discipulis; rursus discipulos magistris.'

4 Καὶ Θεὸν Ἀλκείδην] Magistrum Antisthenis et Cynicorum, ut ipsi gloriabantur. Vide Epigram. superius, et Notas nostras.

Καὶ κύνα Διογένην] Ejus, ut jam dixi, discipulum. Ab impudentia et mordacitate sua dicta est secta Κυνικὴ, id est, canina, et ipse Diogenes κύων 'canis.'

XXIX. LIBERO PATRI. 29

Αἰγύπτου μὲν Ὄσιρις ἐγὼ, Μυσῶν δὲ Φανάκης,

Ægypti quidem Osiris ego sum, Mysorum vero Phanaces, Bacchus inter

'Est notandum, Parisinum codicem monere, Græcum Carmen fragmentum esse, ut verear, ne tam Latinum quam Græcum, ut mendosa sunt, ita neque caput, neque pedes habeant.' *Vinetus.* 'Legitur hic in quodam

Βάκχος ἐνὶ ζωοῖσιν, ἐνὶ φθιμένοις Ἀϊδωνεύς,

vivos, inter mortuos Aidoneus, Ignigena, Bicornis, Titanicida, Dionyssus.

exemplari Αἰγυπτίοισιν Ὄσιρις, pro quo Mariang. Accursius legebat Αἰγυπτίων μὲν Ὄσιρις.' *Floridus.* In vulgatis Μυστῶν pro quo Lilius legit Μυσῶν. Vid. Not. inf. 'Fuit quando non Φανάκης, sed Φανάτης, reponendum censuerimus, quod constaret, Deum ipsum Græcis ita nuncupatum.' *Accursius.* Vid. Not. Var. et inf.—2 Ἐνὶ ζωοῖσιν, ἐνὶ φθιμένοισιν Ἀδωνεὺς scribit

NOTÆ

1 Αἰγύπτου μὲν Ὄσιρις ἐγὼ] Unius et ejusdem Dei apud varias gentes cognomina continet hoc Epigramma. Bacchum porro et Osirim eundem esse, probant Plutarch. et Diodorus, necnon et Tibullus l. I. Eleg. 7. 'Te canit atque suum pubes miratur Osirim Barbara, Memphitem plangere docta bovem.' Et infra: 'Hic docuit teneram palis adjungere vitem, Hic viridem dura cædere falce comam. Illi jucundos primum matura sapores Expressa incultis uva dedit pedibus. Ille liquor docuit voces inflectere cantu, Movit et ad certos nescia membra modos. Bacchus et agricolæ magno confecta labore Pectora tristitiæ dissoluenda dedit,' &c. Nec obstat, quod ab aliis Osiris Sol existimatur. Sol enim ipse Bacchus est, et Luna Ceres. Virg. l. I. Georg. 'Vos o clarissima mundi Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum, Liber, et alma Ceres,' &c. Vide Macrob. l. I. pag. 248. et sequentibus ubi fuse id probatur.

Μυσῶν δὲ Φανάκης] In vulgatis Μυστῶν, id est, 'Mystarum.' At cum in Latinis versibus, qui mox sequuntur, legendum sit *Mysi Phanacen nominant,* omnino legendum hic est Μυσῶν, ut legunt etiam Gyraldus et Scaliger. Mysi porro sunt Mysiæ populi; quæ regio est in Asia Minore, ad Hellespontum et sinum Adramytticum sita, contra Lesbum insulam, divisa in majorem et minorem Mysiam. Mysi a Thracibus separantur tantum Hellesponto. Porro Orpheus Thracius, a Macrobio laudatus lib. I. Saturnal. de Sole loquens, quem eundem ait esse ac Bacchum: Ὃν δὲ νῦν καλέουσι Φάνητά τε, καὶ Διόνυσον, &c. ubi Macrobius: 'Phaneta Orpheus dixit Solem ἀπὸ τῶν φωτὸς καὶ φανεροῦ, a lumine atque illuminatione, quia cunctis visitur cuncta conspiciens.' Unde suspicabatur Mariang. Accursius hic legendum Φανάτης pro Φανάκης. Sed in Latinis versibus legitur *Mysi Phanacen nominant.* Ac nihil quidem vetat scribi φανάκης pro φανάτης, τ Dorice transeunte in κ, ut in ποκὰ pro ποτέ.

2 Ἐνὶ φθιμένοις Ἀϊδωνεύς] Vox Ἀϊδωνεὺς formata videtur ab Ἅιδης, quod nomen est Plutonis. De Plutone certe intelligunt Philochorus Atthidis l. II. et Eusebius in Chronic. 'Fabula Proserpinæ quam rapuit Aidoneus, id est, Orcus rex Molossorum, cujus canis ingentis magnitudinis Cerberus nomine Pirithoum devoravit, qui ad raptum uxoris cum Theseo venerat,' &c. Meminit et Plutonis Aidonei Plutarch. in Theseo. Bacchum ergo hic Auson. eundem facit ac Plutonem. Diodorus etiam affirmat Serapin dici, tum Osirin, tum Dionysium, tum Ammonem, tum Jovem, et denique Plutonem.

Πυρογενὴς, δίκερως, τιτανολέτης, Διόνυσσος.

Accursius. Vid. inf.—3 Lilius Gregorius Τιτανολύτης videtur legisse. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

3 Πυρογενὴς] Et Πυριγενὴς, Ovidio 'Ignigena,' Anacreonti αἰθιόπαις apud Hesychium, et πυρίσπορος apud Orpheum in hymno. Natum quippe fabulantur Bacchum Semele fulmine percussa et cremata. Aliqui sic dictum putant a vini natura ignea.

Δίκερως] *Bicornis.* Dictus etiam est βούκερως, et ταυρόκερως, et ταυρόμορφος, et ταυροκέφαλος, et ταυρωπὸς, et ταυρομέτωπος ab Orpheo. Cornua Baccho tribuebantur, vel, ut ait Diodorus l. v. quia primus boves jugo junxerit; vel, ut idem ait l. iv. quod Ammonis filius fuerit, qui arietino capite erat cum cornibus; vel quia per cornua denotatur protervitas et contumacia, quæ ex vinolentia oriri solet. 'Cornua,' inquit Festus, 'Liberi Patris simulacro adjiciuntur, quem inventorem vini dicunt; eo quod homines nimio vino truces fiunt.' Apud Athenæum, et Interpretem Nicandri legitur, Dionysio cornua attributa, et ipsum 'Taurum,' et 'Tauriformem' dictum; quod Veteres cornu bovis pro poculo uterentur: unde etiam et κρατὴρ dici quibusdam videtur, quasi κεράτηρ a κέρας 'cornu.'

Τιτανολέτης] Titanum seu Gigantum perditor. Γιγαντολέτης in carmine in Bacchum lib. I. Antholog. relato cap. 38. quod est 'in Deos,' quod etiam epitheton Jovis est, sicut et γιγαντολέτωρ. Quin et Minerva apud Lucian. γιγαντολέτις dicitur. Acron ad illud Horat. 'Monet Sithoniis non levis Evius,' ait Bacchum in Gigantum bello, mutatum in leonem, Gigantem interfecisse, et tunc Jovem dixisse: εὖ υἱὲ id est 'bene, o fili,' unde postea dictus Euhyius, et Euius. Alii a Gigantibus fuisse discerptum Bacchum et postea vitæ redditum, fabulati sunt: quos inter Orpheus in Hymno. Quod etiam Arnobius gentibus objicit: 'Et tamen,' inquit 'isti qui hominem nos colere morte functum ignominiosa ridetis, nonne et Liberum vos Patrem membratim a Titanibus dissipatum fanorum consecrationi aptatis?' Unde hic non τιτανολέτης sed τιτανολύτης legit Gyraldus; quod exponit a Titanibus discerptum. Sed τιτανόλυτος scriptum oporteret, ut hic sensus eliceretur.

Διόνυσσος] Ἀπὸ Διὸς καὶ Νύσης, a Jove, cujus filius est, et Nysa, urbe Arabiæ, vel (ut alii volunt) Indiæ; in qua Bacchum femore exemtum Jovis, nutritum fuisse a Nymphis perhibent. Alii alias afferunt hujus nominis origines, quas vide apud Lil. Gyraldum et Natalem Comitem.

XXX. MYOBARBUM LIBERI PATRIS, SIGNO MARMOREO IN VILLA NOSTRA OMNIUM DEORUM ARGUMENTA HABENTIS. 30

Ogygia me Bacchum vocat.
Osirin Ægyptus putat.

Bœotia appellat me Bacchum. Ægyptus me habet pro Osiri. Mysi vocant

'Debet præponi pro lemmate illi Epigrammati Græco Αἰγύπτου μὲν, et sequenti Latino tantum præponendum lemma Item.' *Scaliger. Mixobar-*

NOTÆ

Myobarbum] Hanc Epigraphen Græcis versibus qui mox præcesserunt, præponendam existimat Scaliger; his vero Latinis præponendum pro lemmate 'Item:' cui accedo libens. *Mixobarbarum* legendum putabat Lil. Gyraldus, eo quod Græca, Latina, et Barbara Bacchi nomina simul bis Græcis et Latinis versibus continerentur. At Turnebus advers. l. III. c. 19. *Myobarbum* retinet, et dictum putat a 'mure' et 'barbo' vase, quo in Cereris Thesmophoriis utebantur. Scaliger ipsum refellit, et *Myobarbum* existimat nomen esse canthari potorii, quem in manu Bacchus habuerit, oblongum et angustissimum ab infima parte, qua basi suæ committebatur, ubi desinebat in turbinem subtilissimum, qui basem ipsam inibat: a qua similitudine et muris, et barbæ, quæ in conum desinit, nomen, Ibrida voce, ex Latino et Græco sermone insititium fuerit adeptus ille cantharus, et vocatus *Myobarbum:* in quo quidem cantharo hæc Bacchi nomina insculpta fuerint, eo quod Liber Pater nudus, et aliarum rerum inermis fingeretur, ut nihil haberet, in quo tituli illi poni possent, præter cantharum potorium. Non spernendam tamen crediderim Gyraldi lectionem *Mixobarbarum.* Et sane cum reliquis hujus Epigraphes vocibus magis convenire videtur. Erit enim recta series verborum: 'Mixobarbarum (Epigramma vel Carmen) subscriptum signo marmoreo Liberi Patris habentis argumenta (id est, insignia) omnium Deorum (quod quidem signum est) in nostra villa.' Atque hæc quidem Epigraphe satis ostendit alia adhuc habuisse Bacchum gestamina, quam cantharum; cum omnium Deorum argumenta habuisse eum declaret. Villa autem illa est Lucaniacus, de quo mox.

* *Myobarbum*] Ita fere legitur. Turnebus vult esse a Græcis vocibus Μῦς, mus, et βαρβος, vas quoddam in Cerealibus adhiberi solitum. Scaligero vox est e Græco et Latino sermone insititia, nomenque canthari potorii in conum desinentis, unde dictus est 'Myobarbum' a similitudine muris et barbæ. Verum in toto Epigrammate nihil de vase neque de cantharo, ut recte observat vir clarissimus Huetius, Huetiana p. 319. Ille igitur simulacrum ipsum intelligit, ab Ausonio Myobarbum quasi 'barbam in conum desinentem' appellatum, eo quod Bacchum imberbem pingi solitum, sic barbatum exhiberet, ut Hierapoli simulacra Apollinis Apollinem exhibuisse auctor Macro-

Mysi Phanacen nominant.
Dionyson Indi existimant.
Romana sacra Liberum.

Phanacen. Indi putant me esse Dionysium. Nominor Liber in sacris Romanis.

barum legendum putabat Gyraldus. Vid. inf.—3 Vid. inf. et Not. Var.—6

NOTÆ

bius. Sed ea quoque interpretatione admissa, nullus elici potest sensus, ut patet attendenti. Etenim Myobarbum Liberi patris signo marmoreo, erit signum Liberi patris signo marmoreo. Et cum in ea voce explicanda frustra desudarint summi viri, eo ipso suadetur aliter legendum. Lege igitur cum Gyraldo, *Mixo-barbarum.* Sic omnia belle cohærent: *Mixo-barbarum* (nam in eo carmine Græcis et Latinis miscentur barbara Bacchi nomina) carmen subscriptum 'signo marmoreo Liberi patris omnium Deorum argumenta habentis (quod signum est) in nostra villa. Potuit *mixo-barbum,* brevitatis causa scribi, unde non mirum in *myobarbum* mutatum fuisse.

1 *Ogygia*] Bœotia; sic dicta ab Ogyge Thebarum rege, qui Straboni, et Pausaniæ Ὠγυγὸς dicitur. Semele porro Bacchi mater Thebana erat, Cadmi et Harmonies filia.

2 *Osirin Ægyptus putat*] Vide quæ supra diximus ad Græcos versus, Αἰγύπτου μὲν Ὄσιρις ἐγώ. Et adde hunc Herodoti locum in Euterpe: θεοὺς γὰρ δὴ οὐ τοὺς αὐτοὺς ἅπαντες ὁμοίως Αἰγύπτιοι σέβονται, πλὴν Ἴσιός τε, καὶ Ὀσίριος τὸν δὴ Διόνυσον εἶναι λέγουσιν, hoc est: 'Non enim eosdem Deos similiter colunt universi Ægyptii, præter Isidem, et Osirin, quem Bacchum esse aiunt.'

3 *Mysi Phanacen nominant*] Quidam legebant *Mysæ,* alii, *Mystæ:* at cum varii hic enumerentur populi, apud quos variis nominibus Bacchus insignitur, nec *Mystæ* sint populus aliquis particularis, cum nationes omnes sua habeant sacra et suos mystas, omnino legendum *Mysi;* de quibus, et de voce *Phanacen,* vide quæ dixi ad Epig. Græcum superius.

4 *Dionyson Indi existimant*] A Nysa urbe Arabiæ, ut quidam volunt, aut Indiæ, ut volunt alii, et ut hic sentire videtur Ausonius, Bacchum dictum esse 'Dionysium,' jam diximus. Huc facit locus Pomp. Melæ de India: 'Urbium,' inquit, 'quas incolunt,' Indi, 'sunt autem plurimæ, Nysa est clarissima, et maxima: montium Meros Jovi sacer: famam hinc præcipuam habent, quod in illa genitum, in hujus specu Liberum arbitrantur esse nutritum. Unde Græcis auctoribus, ut femori Jovis insutum dicerent, aut materia ingessit, aut error.'

* *Dionyson Indi existimant*] Non inde sequitur Bacchum apud Indos eo nomine revera nuncupatum fuisse: at poëtam Græcorum more locutum annotat Cl. Antiquitatis explanatæ auctor. Supplem. Tom. I.

5 *Liberum*] 'Liber,' inquit Seneca, 'non ob licentiam linguæ dictus est inventor vini; sed quia liberat servitio curarum animum, asserit, vegetatque, et audaciorem in omnes conatus facit.' Alii alias afferunt nominis hujus rationes, quas fusius vide apud Lil. Gyrald. Syntag. 8.

Arabica gens Adoneum.
Lucaniacus Pantheum.

Natio Arabum vocat me Adonidem, Lucaniacus vocat me Pantheum.

Legitur et *Ædoneum.*

NOTÆ

6 *Arabica gens Adoneum*] Sic etiam 'Adonis' apud Plautum dicitur 'Adoneus' Menæchmis: 'Dic mihi, numquid vidisti unquam tabulam pictam in pariete, Ubi aquila Catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum?' Apud Sabæos Arabiæ gentem natum Adonidem ex Myrrha jam in arborem versa, refert Ovid. lib. Metam. x. Porro eundem esse Adonidem, ac Solem, pluribus probat Macrob. Saturnal. lib. I. pag. 258. quem quidem Solem Bacchum esse, fuse ostendit paulo supra. Rhodiginus etiam, ex Plutarchi Symposiacis, tradit idem numen esse Bacchum, et Adonidem.

7 *Lucaniacus*] Villa erat Ausonii, ad Pauliacum vicum in ripa Burdegalensi sita, ut observat Scaliger; duabus circiter leucis Vasconicis distans Burdegala. 'Lucanum fundum' Paulinus appellat.

* *Lucaniacus Pantheum*] Et sane, cum in diversis locis Deus ille, ut et ceteri, diversa nomina sortitus sit, Lucaniacus potuit eum appellare Pantheum, quo nomine imagunculas multorum Deorum insignia seu argumenta tenentes donabant. Præterea vetus est inscriptio, ut me docuit Martin. Desposius, apud Jul. Bulengerum lib. I. de licita et vetita Magia, cap. 29. Signum Liberi patris Panthei cum suis parergis, et Cupidines duo cum suis Lychnulis et lucerna Larum.

Pantheum] Πάνθεον, eo quod omnium, vel saltem multorum Deorum argumenta haberet, ut patet ex lemmate hujus Epigrammatis. 'Panthea' enim dixerunt signa illa et imagunculas, multorum Deorum symbola habentes, quas aut in hortis, aut in Lario habebant, aut etiam gestabant secum. De 'Pantheis' illis vide Jacobi Sponii 'Miscellanea eruditæ antiquitatis' sect. I. art. 5. Gisberti Cuperi 'Harpocratem,' et eruditi viri D. Baudelot de Dairval dissertationem Gallicam 'de utilitate peregrinationum' sectione 'de Diis Laribus;' ubi hujusmodi Bacchi Panthei icunculam ex ejus Musæo videbis pag. 219. Puer est nudus, ut Cupido et Bacchus finguntur, caput hedera redimitus, quod Bacchi argumentum est; loton Isidis in capite gestans, sinistra manu cornu-copiæ tenens, quod Cereris aut Fortunæ symbolum; dextræ vero digitum indicem ori admovens, quod est Sigalionis seu Harpocratis argumentum. Erat et Pantheon Romæ templum omnium Deorum, hodie *la Rotonda:* sed nihil ad hunc locum.

XXXI. IN CORYDONEM MARMOREUM. 31

Αἲξ, χίμαρος, πήρη, ποιμὴν, ῥαβδοῦχος, ἐλαίη,
Εἷς λίθος· ἐκ πάντων λιτὸς ἐγὼ Κορύδων.

Capra, caper, pera, pastor, virgifer, oliva, unus lapis sunt. Propter ea omnia ego Corydon sum exilis.

2 Quidam codices pro λιτὸς, minutus, habent αὐτὸς, ipse. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

2. 'Εκ πάντων λιτὸς ἐγὼ Κορύδων] Id est, quia hæc omnia, capra, caper, quos ego Corydon pasco, pera in qua panem gesto, pedum meum, oliva arbor, atque ego ipse Corydon, ex uno eodemque lapide sumus exsculpti; inde fit ut ego pastor sim tenuis et exiguus, qui alias grandior fuissem, si solus ex illo lapide fuissem effictus. Ludit Auson. in Paronomasia vocum λίθος 'lapis,' et λιτὸς 'exilis.'

* Λιτὸς ἐγὼ Κορύδων] Vinetus observat codices aliquos pro λιτὸς habere αὐτός. Quam lectionem etsi non rejicit, rejiciendam esse censeo: illa enim admissa nullus remanet sensus: cum αὐτὸς nihil aliud hic significet quam Ποιμὴν, qui in priore versu expressus est. Et in illud recideret Epigramma: Capræ, caper, Pastor, &c. unus lapis sunt, propter quæ omnia ego ipse sum Corydon. Quod quam insulsum sit nemo non videt. Verum si legeris λιτὸς, minutus, tum optimus exsurget sensus: nempe capra, Pastore, oliva ex uno lapide exsculptis factum est, ut ego Corydon exilis essem. Paronomasia in voce λιτός.

XXXII. IN SIMULACRUM SAPPHUS. 32

Lesbia Pieriis Sappho soror addita Musis,
Εἰμ' ἐνάτη Λυρικῶν, 'Αονίδων δεκάτη.

Ego Sappho Lesbia adjuncta soror Camœnis Pieriis, sum nona Poëtarum Lyricorum, decima vero Aonidum.

2 Εἶ ἐνάτη vulg.

NOTÆ

1 *Lesbia*] E Lesbo insula Ægei maris, Troadi et Mysiæ adjacente.

Pieriis Musis] A Pieridibus Pieri filiabus, quas cantu vicerunt Mysæ, et in picas mutarunt, dictas Musas Pierias innuit Ovid. Alii a Piero, vel Pieria monte, et regione Thessaliæ, vel (ut alii volunt) Macedoniæ, ubi Musas natas existimant. Phæd. in præfatione lib. III. Fabb. 'Ego, quem Pierio mater enixa est jugo, In quo Tonanti sancta Mnemosyne Jovi Fœcunda novies Artium peperit chorum.'

2 Εἰμ' ἐνάτη Λυρικῶν] Octo Lyrici sunt, Pindarus, Simonides, Stesichorus, Ibycus, Alcman, Bacchilides, Anacreon, et Alcæus: quibus Sap-

NOTÆ

pho nona additur, et jure quidem; quippe quæ et multa scripsit, quæ Suidas recenset, et interciderunt; et carmen illud invenit, quod ejus nomine Sapphicum dictum est. Scholiastes Lycophronis Lyricis decimam addit Corinnam poëtriam.

Ἀονίδων δεκάτη] Extat hoc Platonis Epigramma de Sappho Anthologiæ lib. I. c. 67. quod est in Poëtas. *Ἐννέα τὰς Μούσας φασίν τινες ὡς ὀλιγώρως. Ἠνίδε καὶ Σαπφὼ Λεσβόθεν ἡ δεκάτη,* Hoc est: 'Novem Musas dicunt quidam quam negligenter, Ecce vero et Sappho e Lesbo decima.' Et aliud incerti auctoris in novem Lyricos, cujus hi sunt duo postremi versus de Sappho: *Ἀνδρῶν δ' οὐκ ἐνάτη Σαπφὼ πέλεν, ἀλλ' ἐρατειναῖς Ἐν μούσαις δεκάτη Μοῦσα καταγράφεται.* Id est: 'Virorum vero non nona Sappho fuit, sed amandis In Musis decima Musa scribitur.'

* *Ἀονίδων δεκάτη*] Huc respexit Politianus in illo Epigrammate: 'Mnemosyne audito Senensis carmine Ciccbæ, Quando, inquit, decima est nata puella mihi?'

XXXIII. DEÆ VENERIS. 33

Orta salo, suscepta solo, patre edita Cœlo,
Æneadum genitrix, hic habito alma Venus.

Ego alma Venus, nata e mari, recepta in terra, genita patre Cœlo, mater Æneadum, hic habito.

NOTÆ

1 *Orta salo*] E spuma maris.

Suscepta solo] Cypro insula, in quam primum appulisse Venerem e mari emergentem ferunt.

Patre edita Cœlo] Fabulantur Saturnum Cœli sui patris virilia falce amputasse, quæ cum in mare decidissent, et spumam inter cadendum excitassent, ex illa spuma Venerem esse ortam. Observa paronomasiam, qua ludit Auson. in vocibus 'Salo,' 'Solo,' et 'Cœlo.'

* *Orta salo, suscepta solo, patre edita Cœlo*] In his vocibus 'Salo,' 'Solo,' 'Cœlo,' Paronomasia est seu annominatio quam Rhetores vocant per immutationem: quod schema in deliciis fuit Ausonio. Simile est hoc et iisdem vocibus Epist. 22. 'Sali et Soli commercio.' Et sequenti Epigr. 'Sive legat, quæ dabo, sive tegat.' Verum et familiare fuit optimæ notæ scriptoribus, tum Græcis tum Latinis: unde severum nimis judicium exercere mihi videntur, qui hoc idem Ausonio (quo autem in genere, et qua potissimum ætate) sic objiciunt, ut eum e Poëtarum choro prope excludant.

* *Orta salo*] E cruore Saturni, et spuma maris, unde Aphrodite appellata *ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ.* Et Horatio lib. III. Ode 26. 'Marina.' In hanc sententiam quoque Tibullus lib. I. Eleg. 2. 'Nam fuerit quicumque loquax, is sanguine natam Is Venerem e rapido sentiet esse mari.'

* 2 *Æneadum genitrix*] In nummis Juliæ Augustæ Septimii Severi uxoris legitur, teste Occone: VENOS. GEN. Venus genitrix.

Æneadum genitrix] Romanorum, qui generis sui auctores Æneam, et Venerem Æneæ matrem jactabant. Sic etiam de Venere Lucret. initio sui carminis: 'Æneadum genetrix, Divumque hominumque voluptas,' &c.

Hic habito] Subscripti erant hi versus Veneris simulacro, aut alicui ejus delubro inscripti.

XXXIV. AD LIBELLUM SUUM DE PROCULO. 34

Si tineas cariemque pati te, charta, necesse est;
Incipe versiculis ante perire meis.
Malo, inquis, tineis. Sapis, ærumnose libelle,
Perfungi mavis qui leviore malo.
Ast ego damnosæ nolo otia perdere Musæ,
Jacturam somni quæ parit atque olei.
Utilius dormire fuit, quam perdere somnum,
Atque oleum. Bene ais: causa sed ista mihi est.
Irascor Proculo, cujus facundia tanta est,
Quantus honor: scripsit plurima, quæ cohibet.

O charta, si oportet te experiri vermes et putredinem, incipe prius corrumpi meis carminibus. Verum, ais, malo corrumpi vermibus. Miser libelle, sapis; siquidem mavis subire minus malum. Verum ego nolo inutiliter insumere tempus Musæ damnosæ, quæ mihi creat damnum soporis et olei. Conducibilius erat dormire, quam perdere soporem et oleum. Recte dicis. Verum hæc est mihi causa perdendi: succenseo Proculo, cujus eloquentia tanta est, quanta ejus dignitas. Ipse

2 'Lego duabus vocibus *ante perire*, ut *ante* sit adverbium: non autem unica vox *anteperire*, quod quibusdam placere video.' *Floridus.*—3 *Malo, inquit, tineas* vulg.—4 Sic vetus liber. Alii quidam *Perfundi.* Primus et alter Vossianus: *quod leviore malo.*—8 Sic Scaliger ex Ms. pro *verum*, quod in aliis. Pro *mihi* legit etiam Scaliger *mea.*—9 'Vossii liber papyraceus et editio Ugoletti habebant; *Agat irascor.* Forte non ad Proculum, sed ad Latinum Pacatum referendum erit hoc Epigramma: ut fuerit *Pacato irascor.*' Tollius.

NOTÆ

* 1 *Si tineas cariemque pati, &c.*] Horatius de libro suo Epist. xx. 12. 'Tineas pasces taciturnus inertes.' Theodori Bezæ extat perlepidum carmen de Tinea, cujus interemtæ exuvias Musis consecrat.

2 *Versiculis ante perire meis*] Errat Vinetus, cum 'versiculis' hic in dandi casu positum existimat. Quod sequitur 'malo, inquis, tineis' satis ostendit esse in casu auferendi.

7 *Utilius dormire, &c.*] Verba sunt chartæ seu libelli.

9 *Irascor Proculo*] Ad eundem Proculum est Epigramma III. de Fastis. Eundem suspicatur Vinetus esse, qui in Codice Theodosiano, aliquot rescriptis Valentiniani, Theodosii, et Arcadii, Præfectus Prætorio vocatur. Certe quod hic sequitur, 'Cujus facundia tanta est, Quantus honor,' satis ostendit esse eum in alto aliquo dignitatis gradu constitutum.

* *Irascor Proculo*] Tatiani filio, variis, iisque amplissimis muneribus perfuncto ab anno R. S. 382. quo Orientis Comes creatus fuit, ad annum 392. quo Rufini insidiis circumventus, ut apud Zozimum lib. IV. legere est, Lictoris gladio cervicem præbuit. Ea quidem ætate non fuit alter Proculus cui libellum Poëta de-

Hunc studeo ulcisci; et promta est hæc ultio vati:
  Qui sua non edit carmina, nostra legat.
Hujus in arbitrio est, seu te juvenescere cedro,
  Seu jubeat duris vermibus esse cibum.
Huic ego, quod nobis superest ignobilis otî,
  Deputo: sive legat, quæ dabo, sive tegat.

composuit permulta, quæ supprimit. Cupio sumere vindictam de eo; atque hæc vindicta facilis est mihi poëtæ: ipse qui non profert in lucem suos versus, legat nostros. Penes ipsum est, sive velit te vigentem servari cedro, sive te præbere escam sævis tineis. Ego destino ei quicquid mihi restat otii obscuri: seu legat ea quæ ipsi dabo, seu illa abscondat.

NOTÆ

dicare potuerit. Quem autem libellum? Nullus dubito quin Fastos a se digestos intelligat, de quibus ad eundem, ut puto, Proculum Epigramm. III. de Fastis: 'Urbis ab æternæ deductam rege Quirino Annorum seriem cum, Procule, accipies.' Hinc patet illud ipsum quo Fastos suos pollicetur, carmine prius de quo agitur conditum fuisse. Cum autem Epigrammate laudato Consulatum Proculo auguretur Ausonius, suspicari licet Epigramma scriptum fuisse circa annum 382. quo, ut jam dixi, Proculus Orientis Comes renuntiatus fuit; carmen vero post biennium ad summum. Proculus enim, anno 384. magistratu depulsus est, ut patet ex Libanio. Fortasse etiam postquam in Principis gratiam rediit, et alia obivit munera.

12 *Qui sua non edit carmina, nostra legat*] En ultionem: modeste Ausonius de suis carminibus sentiens, eorum lectionem supplicii loco futuram Proculo innuit, utpote malorum.

13 *Juvenescere cedro*] Hoc est, seu te ob versus tibi inaratos dignam judicaverit, quæ serveris quasi juvenis inviolata a tineis et carie, ope olei cedrini. Plin. l. XVI. c. 39. 'At cedrus in Creta, Africa, Syria laudatissima. Cedri oleo peruncta materies nec tineam nec cariem sentit.' Vitruvius l. II. c. 9. 'Item cedrus et juniperus easdem habent virtutes et utilitates: sed quemadmodum ex cupressu et pinu resina, sic ex cedro oleum, quod cedreum dicitur, nascitur; quo reliquæ res cum sunt unctæ (uti etiam libri) a tineis et a carie non læduntur.'

15 *Ignobilis otî*] Expressum est ex illo Virgilii in fine lib. IV. Georg. 'studiis florentem ignobilis otî.' Otium porro quod Musis consecratur a poëtis ignobile dicitur, comparatione facta ad munia bellica, et administrationem Reipublicæ et Magistratuum.

16 *Sive legat, quæ dabo, sive tegat*] Paronomasia vocum 'legat' et 'tegat;' quam figuram ad satictatem affectat Ausonius.

XXXV. DE NOMINE CUJUSDAM LUCII, SCULPTO IN MARMORE. 35

Lucius una quidem, geminis sed dissita punctis
 Litera; prænomen sic L. . nota sola facit.
Post M incisum est: puto sic M. non tota videtur.
 Dissiluit saxi fragmine læsus apex.
Nec quisquam, Marius, seu Martius, anne Metellus
 Hic jaceat, certis noverit indiciis.
Truncatis convulsa jacent elementa figuris,
 Omnia confusis interiere notis.
Miremur periisse homines? monumenta fatiscunt,
 Mors etiam saxis, nominibusque venit.

Lucius una litera quidem, sed a ceteris remota duobus punctis; unicus character efficit prænomen hoc modo L . . deinde M est insculptum; sic arbitror M. tota litera non videtur. Summitas ejus excussa est violata fragmento lapidis. Neque ullus potest dignoscere indubitatis signis, an Marius, vel Marcius, an vero Metellus hic situs sit. Literæ jacent distractæ mutilatis figuris, nomina periere perturbatis characteribus. Et nos mirabimur homines mortuos fuisse? monumenta pereunt, mors contingit quoque lapidibus et nominibus.

2 'In ed. Ugoletti L desiderari in suis ad me literis Cl. Grævius monuit, unde suspicer Ausonio scriptum L litera divisa pro L.' *Tollius.* 'Dissita nempe a sequenti litera M. duobus punctis, hoc modo L . . M. Nec placet quod vult Tollius, L in hoc versu interruptum scribi hoc modo L.' *Floridus.* —3 'Periculum ἐκθλίψεως τοῦ M ante primam syllabam *incisum,* vitari potuit legendo: *M. post incisum est.*' Idem. 'Sic scribatur M apice resecto.' *Idem.* —5 '*Nec quisquam Marcus*] Non potuit Ausonius scribere *Marcus,* quia jam dixerat *Lucio* prænomen fuisse. Nemo autem unquam simul *Lucius* et *Marcus.* Scribo: *Nec quisquam Marius, seu Martius:* ita omnia sunt gentilia.' *Gronovius.* 'Lego: *Nec quisquam Murius, seu Murtius.* Prænomen enim *Marcus* hic nullum locum habet, cum L. prænomen significarit, literæ vero nomen exprimentes interciderint. Mallem etiam versu præcedente: *Post L. incisum est;* post literam L, qua prænomen indicabatur, saxum erat fractum, et literæ obliteratæ, ut non nisi apices superessent et vix M dimidium cognosci posset.' *Grævius.*—8 'Sine dubio legendum: *Nomina confusis interiere notis.*' Idem. Vid. inf.

NOTÆ

2 *Prænomen*] Nempe Lucius.

5 *Marius, seu Martius, anne Metellus, &c.*] Quæ tria nomina a litera M, quæ sola supererat, pariter incipiunt.

8 *Omnia confusis, &c.*] Grævius reponit *nomina;* quod amplector libens, et in interpretatione secutus sum. Pro eo facit quod sequitur: 'Mors etiam saxis, nominibusque venit.'

9 *Miremur periisse homines? &c.*] In hanc sententiam sunt hæc Rutilii Numatiani Itiner. l. I. 'Non indignemur mortalia corpora solvi. Cernimus exemplis oppida posse mori.'

10 *Mors etiam saxis, &c.*] Juvenal. Sat. x. vers. 146. 'Quandoquidem

NOTÆ

data sunt ipsis quoque fata sepulcris.'

* *Mors etiam saxis nominibusque venit*] Cicero pro Marcello: 'Nihil est opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat et consumat vetustas.' Non abludit quod in appendice Virgilii habetur de Athenis, et aliis urbibus p. 196. 'Hæc sunt quas merito quondam est mirata vetustas. Magnarum rerum magna sepulcra vides.' Et quod Torquato Tasso, canto 15. *Muoiono le citta, muoiono i regni, &c.*

XXXVI. DE SABINA UXORE. 36

Sive probas Tyrio textam subtegmine vestem:
Seu placet inscripti commoditas tituli:
Ipsius hoc dominæ concinnat utrumque venustas;
Has geminas artes una Sabina colit.

Seu laudes vestem textam subtegmine purpureo: sive elegantia lemmatis in ea picti tibi placeat: elegantia dominæ ejus componit hæc duo; Sabina una exercet has duas artes.

'Lemma hujus Epigrammatis sic est concinnandum: *De Sabina uxore.* Fuisse enim ejus uxorem apparet ex Parentalium Epigrammatum x. Et lemmata sequentium duorum Epigrammatum non alia debent esse quam: *De eadem.*' Grævius.

NOTÆ

De Sabina uxore] Attusia Sabina, de qua est Carmen nonum Parentalium.

1 *Tyrio*] Purpureo, a Tyro urbe Phœniciæ, conchylio et purpura insigni.

* *Sive probas Tyrio textam subtegmine vestem*] Subtegmen (sive, ut alii, subtamen, quasi contractum e subteximen) proprie est quod subit stamini; fila nempe inter stamen immissa. Quod totum artificium eleganter describit Ovid. Metam. vi. 55. De veste agit Poëta noster figuris variata; (qualia olim apud Phrygios maxime Peristromata, et qualem trabeam ipsi Consuli declarato misit Gratianus, in qua Constantius intextus erat, ut patet ex Gratiarum Actione;) titulique quorum figuræ essent, juxta Veterum consuetudinem, exponebant.

* *Commoditas tituli*] Pro titulo commodo, id est, conveniente, ut infra in illo eodem Epigrammate 'Dominæ venustas' pro 'Domina venusta.' Sic et apud Phædrum lib. I. Fab. 3. de Graculo: 'Nec hanc repulsam tua sentiret calamitas:' id est, nec tu calamitosus sentires. Et eodem lib. Fab. 13. 'Corvi deceptus stupor,' id est, Corvus stupidus. Item apud Catullum: 'Talis iste meus stupor.'

XXXVII. DE EADEM SABINA. 37

Laudet Achæmenias Orientis gloria telas:
Molle aurum pallis, Græcia, texe tuis;

Superbia Orientis jactet tapetia Persica: Græcia intexe tuis pallis aurum duc-

Non minus Ausoniam celebret dum fama Sabinam,
Parcentem magnis sumtibus, arte parem.

tile; modo fama non minus jactet Sabinam Romanam, parem arte; sed parcentem ingentibus impensis.

NOTÆ

1 *Achæmenias*] Persicas. Achæmenidæ Herodoto l. I. sunt gens Persidis, ex qua Persarum reges oriundi et dicti Achæmenes. Ἀχαιμενία Stephano pars est Persidis regionis.

* *Laudet Achæmenias Orientis gloria telas*] Achæmenias, id est, Persicas, seu Parthicas, quæ prodibant e textrino Judæorum, acu perficiebantur, et fabulosas duntaxat animalium figuras continebant: cujusmodi sunt Gryphus, Hippalectryones, similiaque monstra. Quæ omnia fuse probat Is. Vossius ad Catullianum Epithal. Thetidis et Pelei.

Telas] Aulæa, tapetia, qualia Plautus 'Babylouica,' et 'belluata' nominat. Quicquid enim texitur, 'tela' dici potest.

2 *Molle aurum pallis, Græcia, &c.*] Virg. l. I. Æneid. 'Pallam signis auroque rigentem, Et circumtextum croceo velamen acantho, Ornatus Argivæ Helenæ.'

* *Molle aurum pallis, Græcia, texe tuis*] Vestes illæ auro intextæ vocabantur Attalicæ, quia Rex Attalus artem invenit vestibus aurum intexendi. Plin. VIII. 48.

3 *Ausoniam celebret dum fama Sabinam*] Non quod re vera Sabina Ausonii uxor ex urbe Roma, aut ex Italia, quæ Ausonia est, oriunda esset; erat enim Burdigalensis; sed quoniam Romana civitate insignita.

* *Celebret dum fama Sabinam*] Ob texendi artem jure laudatam observat Desposius: fœminis enim, inquit ex D. Chrysostomo Homil. 34. I. Cor. φάσματος σοφίαν Deus tradidit. At quam potior mihi videtur laus illa: 'Parcentem magnis sumtibus, arte parem' esse Orientis et Græciæ textricibus: suosque versus textis suis inscribere, ut Minervam duplici titulo æmuletur!

4 *Arte parem*] Achæmeniis et Græcis textricibus.

XXXVIII. DE EADEM SABINA. 38

LICIA qui texunt et carmina; carmina Musis,
Licia contribuunt, casta Minerva, tibi.

Qui texunt stamina et componunt versus; dedicant versus Musis, stamina vero

NOTÆ

1 *Licia qui texunt, &c.*] Loquens inducitur ipsa Sabina. 'Licia' porro hic pro 'telis' quæ ex liciis, id est, filis, texuntur.

* *Licia qui texunt et carmina*] Verbum texendi venustissime transferri ad Musarum dona, et ingenii quoscumque fœtus diserte probat, allatis ex Livio, Paterculo, Tullio, &c. locis, Broukhus. ad ultimum Panegyr. Messal. 'Inceptis de te subtexam carmina chartis.'

2 *Casta Minerva*] Quæ lanificio non minus præes, quam armis.

Ast ego rem sociam non dissociabo Sabina,
  Versibus inscripsi quæ mea texta meis.

tibi, o pudica Pallas. Verum ego Sabina non separabo res inter se congruentes: quippe quæ scripsi mea carmina in meis textis.

XXXIX. QUALEM VELIT AMICAM. 39

HANC volo, quæ non volt; illam quæ volt, ego nolo.
  Vincere volt animos, non satiare Venus.
Oblatas sperno illecebras, detrecto negatas.
  Nec satiare animum, nec cruciare volo.
Nec bis cincta Diana placet, nec nuda Cythere.
  Illa voluptatis nil habet, hæc nimium.

Ego volo illam quæ non vult; nolo illam quæ vult. Venus vult domare animos, non autem eos satiare. Fastidio delicias mihi oblatas; non sector eas quæ mihi denegantur. Nec volo explere cupiditatem, nec torquere animum. Neque Diana cincta duplici zona mihi placet, neque Venus nuda. Illa nullas habet delicias, hæc

Vid. Not. inf.—8 *Fœmina, quæ jungat* Vulg. Vid. Not. Var.

NOTÆ

1 *Hanc volo, quæ non volt, &c.*] Scilicet: 'Crescunt difficili gaudia jurgio; Acceditque magis, quæ refugit Venus:' ut ait Claudianus in Fescenninis.

* *Vincere volt animos, non satiare Venus*] Ambigit Desposius an *Vincere* genuina sit lectio. Mallet *Pascere;* verum editi et scripti repugnant codices. 'Vincere' exponit 'sibi subjicere:' recte. 'Satiare' interpretatur 'voluptate afficere.' Hoc male. 'Satiare' enim est satietatem seu fastidium parere. 'Mortalibus suarum rerum satietas est, alienarumque aviditas.' Plin. XII. 17. ibi satietas et aviditas opponuntur. Requirit præterea sensus Epigrammatis ut 'satiare' eo modo intelligatur quo intelligendum dixi.

3 *Oblatus sperno illecebras*] Petronius, 'Nolo, quod cupio, statim tenere; Nec victoria mi placet parata.'

4 *Nec satiare animum, nec, &c.*] Martialis Epig. LVII. l. I. ad Flaccum, qualem puellam velit: 'Nec volo quod cruciat; nec volo quod satiat.'

5 *Nec bis cincta Diana*] Id est, nimium pudica, quasi cincta duplici zona. Notissimus Veterum mos, apud quos maritus novam nuptam facturus uxorem, zonam ejus virginalem solvebat. Phyllis Demophoonti apud Ovid. 'Cui mea virginitas avibus libata sinistris, Castaque fallaci zona recincta manu.' Itaque per 'bis cinctam' Dianam, intellige pertinacis pudicitiæ virginem; qualis erat Diana.

Nec nuda Cythere] Puella quæ faciliorem se præbeat; qualis Venus, Cythere dicta, et Cytheræa, et Cytheris a Cythera urbe Cypri insulæ; vel, ut alii volunt, a Cythera insula prope Maleæ promontorium, ipsi sacra; hodie *Cerigo.*

6 *Illa*] Diana.

Callida sed mediæ Veneris mihi venditet artem
Fœmina, cui jungar; quod volo, nolo vocet.

plures quam par sit. Verum solers mulier, cui me applicabo, venditet mihi artem voluptatis mediæ; appellet nolo, quod est volo.

NOTÆ

Hæc] Venus.

7 *Mediæ Veneris*] Nec facilioris, nec difficilioris.

* 8 *Fœmina, cui jungar; quod volo, nolo vocet*] Recte Interpres noster: *vocet nolo* quod est *volo*. Hæc e Martialis lib. v. Epig. 83. ad Dindymum videntur expressa: 'Insequeris, fugio, fugis, insequor: hæc mihi mens est. Velle tuum nolo, Dindyme, nolle volo.'

XL. DE CHRESTO ET ACINDYNO FRATRIBUS. 40

Χρῆστος, Ἀκίνδυνος, εἰσὶν ἀδελφεοὶ, οἰκτρὰ δὲ τέκνα,
Moribus ambo malis nomina falsa gerunt.
Οὐδ' οὗτος χρηστὸς, οὐδ' οὗτος ἀκίνδυνός ἐστιν.
Una potest ambos litera corrigere.
Αἴκεν Χρῆστος ἕλῃ, καὶ Ἀκίνδυνος ἄλφ' ἀπολέσσῃ·
Κίνδυνος hic fiet: frater *Ἄχρηστος* erit.

Chrestos et Acindynos sunt fratres: miseri autem filii, cum ambo sint moribus improbis, habent falsa nomina. Neque ille Chrestos est, id est, frugi; neque hic Acindynos, id est, sine periculo. Una litera potest emendare utrumque. Si nempe Chrestos assumat alpha, et Acindynos illud amittat. Hic enim evadet Cindynos, id est, periculum: frater autem ejus jam erit Achrestos, id est, nullius frugis.

1 'Alter liber: *αὐτοὶ ἀδελφεοί*. Posset hic versus ita concipi: *Χρῆστος, Ἀκίνδυνος. οὗτοι ἀδελφεοὶ, οἰκτρὰ δὲ τέκνα*: atque ita expressus est in antiqua Ugoletti editione.' *Tollius*.—5 Scaliger in margine Ἄκεν notaverat. 'Parisiensis codex hic habet Αἴκεν χρῆστος ἔχῃ παρ' Ἀκινδύνου ἄλφα ἀδελφοῦ. Sic et in primo versu legitur, *αὐτοὶ ἀδελφεοὶ*, pro *εἰσὶν ἀδελφεοί*.' *Vinetus*.

NOTÆ

1 *Οἰκτρὰ δὲ τέκνα*] Id est, *κακὰ τέκνα*, 'mali filii.'

3 *Οὐδ' οὗτος ἀκίνδυνός ἐστιν*] *Ἀκίνδυνος* sine periculo; cui periculum nullum subest; cui fidere tuto possis.

6 *Κίνδυνος hic fiet, &c.*] Inter Philippi Macedonis Apophthegmata refertur hic jocus, Ausoniano haud multum absimilis: 'Duo erant fratres in ejus satellitio, quorum alteri Ἀμφότερος, quod Græcis sonat ambo, alteri Ἑκάτερος, quod illis sonat uterque. Philippus itaque animadvertens Ἑκάτερον esse cordatum, ac gerendis rebus accommodum, contra Ἀμφότερον ineptum ac degenerem, invertit illis nomina, dicens: Ἑκάτερον esse Ἀμφότερον, Ἀμφότερον autem esse

NOTÆ

Οὐδέτερον, id est neutrum; significans alterum fratrum, videlicet Hecateron, duorum in se virtutes complecti, alteri nihil relictum. Itaque ei qui Amphoteros dicebatur, mutavit nomen in contrarium, ut Οὐδέτερος diceretur, quasi nullius pretii.'

XLI. DE IISDEM. 41

GERMANI fratres sunt, Chrestos, Acindynos alter.
Falsum nomen utrique: sed ut verum sit utrique,
Alpha suum Chresto det Acindynos: ipse sine alpha
Permaneat; verum nomen uterque geret.

Sunt duo fratres germani, unus Chrestos, alter Acindynos. Ambo habent falsum nomen: sed ut ambo habeant verum, Acindynos donet suum alpha Chresto, ipse vero remaneat absque alpha; ambo habebunt verum nomen.

2 'Hic versus concinnatus est a Correctoribus, quia, ut puto, vacabat ibi spatium, et lacuna in veteri libro. Nam id facile probatur, tum quia Pentameter non est, ut ultimus; tum quia coactus, neque liber est: et, si verum profiteri licet, primum illud distichon non puto esse Ausonii. Sufficit enim ultimum lemma Epigrammatis.' *Scaliger.* Vid. inf.

NOTÆ

2 *Falsum nomen utrique, &c.*] Deberet hic versus esse Pentameter. Supposititium existimat Scaliger, et a correctoribus concinnatum, atque huc insertum ad supplendam lacunam, quæ in Mss. extiterit. Quin immo et totum hoc primum distichum ei non videtur fuisse Ausonii, sed posterius tantum 'Alpha suum Chresto,' &c.

* Expunge cum Scaligero duos priores versus, quia coactus alter, et uterque redundans. Ultimum sufficit lemma Epigrammatis quod bene unico illo disticho absolvitur: *Alpha suum Chresto det Acyndinos; ipse sine alpha Permaneat. Verum nomen uterque geret.* Sic erit. 'Achrestos' et 'Cyndinos,' et uterque vero nomine appellabitur. Qui enim 'Chrestos' antea, id est 'frugi,' jam intelligetur nullius frugi: et qui prius 'Acyndinos,' id est 'sine periculo,' intelligetur 'cui periculum,' seu a quo cavendum siet.

4 *Verum nomen uterque geret*] Hic Cindynos, ille vero Achrestos; ut in superiori Epigrammate.

XLII. DE PALLADE, ET VENERE ARMATA. 42

ARMATAM vidit Venerem Lacedæmone Pallas.
Nunc certemus, ait, judice vel Paride.

Pallas vidit apud Spartam Venerem armatam, et dixit ei: Contendamus nunc

Cui Venus: Armatam tu me, temeraria, temnis;
Quæ, quo te vici tempore, nuda fui?

etiam arbitro Paride. Cui Venus respondit: O temeraria, tu me spernis armatam, quæ eram nuda eo tempore, quo superavi te?

Vid. Not. Var.

NOTÆ

1 *Armatam vidit Venerem Lacedæmone, &c.*] Lactant. l. I. Institut. c. 20. refert Lacedæmonios ædem et simulacrum posuisse Veneri armatæ, post fusos fugatosque ab armatis Spartanis mulieribus Messenios, qui, obsidentibus urbem suam Lacædemoniis, ad diripiendam Lacedæmonem, deceptis obsessoribus suis, furtim cucurrerant. Extant porro de Venere armata aliquot Græca Epigrammata l. IV. Anthologiæ; ex quibus, his duobus Ausonianis simile est illud: Παλλὰς τὰν Κυθέρειαν ἔνοπλον ἔειπεν ἰδοῦσα, Κύπρι, θέλεις οὕτως ἐς κρίσιν ἐρχόμεθα; Ἡ δ' ἁπαλὸν γελάσασα, Τί μοι σάκος ἀντίον αἴρειν; Εἰ γυμνὴ νικῶ, πῶς ὅταν ὅπλα λάβω; Hoc est: 'Pallas Cythereani armatam cum vidisset, dixit: Cypri, visne sic in judicium veniamus? Illa vero molle ridens, quid mihi scutum contra te capere opus est? Si nuda vinco, quomodo quando arma cepero?'

* *Armatam vidit Venerem*] Hoc versibus Gallicis expressum juvat ex libro inscripto *Managiana* afferre: *Pallas ayant vû l'autre jour A Sparte la mere d'Amour, Harnois au dos et casque en tête: ça, lui dit-elle brusquement, Vien, combattons presentement. De mon côté me voici prête. Le ton sans doute est un peu fier, Lui dit Venus sans être émuë: Dans l'état où je suis, peux-tu me défier, Moi qui t'ai sçû vaincre étant nuë?*

2 *Judice vel Paride*] Qui formæ palmam tibi olim addixit, spretis me et Junone.

4 *Quæ, quo te vici tempore, nuda fui*] Judicaturus quippe inter Deas de pulchritudine Paris, nudas videre voluit, quo æquiorem ferret sententiam. Vide Luciani Κρίσιν Θεῶν, et Isocrat. Ἑλένης Ἐγκώμιον.

XLIII. IDEM ALITER. 43

ARMATAM Pallas Venerem Lacedæmone visens,
Visne, ut judicium sic ineamus? ait.
Cui Venus arridens: Quid me galeata lacessis?
Vincere si possum nuda, quid arma gerens?

Pallas cum videret Spartæ Venerem armatam, Visne, inquit, ut subeamus judicium hoc ornatu? Cui Venus respondit arridens: Quare provocas me casside armata? si possum te superare nuda, quid potero armata?

NOTÆ

* 1 *Armatam Pallas Venerem, &c.*] Persimile est illud Anton. Sebast. Minturni: 'Armatam Venerem aspiceret cum Cæsia Pallas, Vis Cypri, judicium sic subeamus, ait. Quæ tenerum ridens: Clypeos attollere contra Audes? si vici nuda, quid arma ferens?'

XLIV. AD PHILOMUSUM GRAMMATICUM. 44

Emtis quod libris tibi bibliotheca referta est;
Doctum, et grammaticum te, Philomuse, putas?
Hoc genere et chordas, et plectra, et barbita conde.
Omnia mercatus, cras citharœdus eris.

O Philomuse, existimas te esse doctum, et grammaticum, quia habes bibliothecam plenam librorum emtorum? Eadem ratione reconde apud te fides, et plectra, et lyras. Cum emeris hæc omnia, cras eris lyricen.

4 'Parisiensis codex *Hodie* pro *Omnia* habebat, hoc est, anapæstum pro dactylo: et *mercator* pro *mercatus*. Lucius Scoppa hic vult legere: *Hoc die mercator*: sed ipse viderit, quomodo poterit sic constare metrum. Quinctianus vero Stoa *mercatus*, et non *mercator* legit: qui etiam: *Hoc die*, quod primo loco probat Scoppa, castigandum censet, *Hoc here*: ut sit *here* pro *heri*, respondeatque ei, quod est *cras*: quamvis vidisset antiquum librum, ut ait, in quo legebatur, *Omnia mercatus*. *Mercator hodie* legi potest, ut *h* vim consonantis habeat; et secunda sede sit dactylus.' *Vinetus*. 'Quidam cod. habet: *Hodie mercatus*: quod contra leges metri peccat. Alii melius paulo: *Mercator hodie*, ultima syllaba vocis *Mercator* licenter producta: sed scriptam lectionem, veteribus exemplaribus fultam, nihil necesse est solicitare.' *Floridus*.

NOTÆ

1 *Emtis quod libris, &c.*] Extat Luciani oratio hujus argumenti, πρὸς ἀπαίδευτον, καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον, adversus indoctum libros multos ementem.

XLV. IN STATUAM RUFI RHETORIS SEMIVIRI ET ELINGUIS. 45

Rhetoris hæc Rufi statua est: nil verius; ipsa est.
Ipsa adeo linguam non habet, et cerebrum:

Signum hoc est Rufi rhetoris: nihil est verius; ipsum est. Etenim ipsum caret

1 'Codices duo Vossii habebant: *Ipse est* et *Ipse adeo*.' Floridus. *Ipse*

NOTÆ

1 *Rhetoris hæc Rufi statua est*] Varia sunt in Antholog. lib. II. et IV. Epigrammata in rhetores ineptos et insulsos, his Ausonianis adeo similia, ut vel hæc ex illis, vel ex his illa expressa videantur.

* *Rhetoris hæc Rufi statua est, nil verius, ipsa est*] Legendum *ipsa*, non *ipse*, vult Scoppa lib. I. conlect. cap. 13. et Tollius probat ad hunc Ausonii locum; siquidem Poëta non vult ipsam statuam esse Rufum, sed ea

Et riget, et surda est, et non videt: omnia Rufi.
Unum dissimile est: mollior ille fuit.

lingua et cerebro: et stupet, et est surdum, et non cernit. Hæc omnia sunt Rufi. In uno tantum discrepant; quod ille fuit mollior hac statua.

adeo legitur a multis, teste Vineto. Vid. inf. et Not. Var.—3 In utroque Vossiano: *hæc sibi constant.*

NOTÆ

Rufum fideliter expressum. Male autem in Tornæsianis legitur et interpungitur: *nil verius ipsa.*

Suspicatur Vinetus rhetorem illum, ac Sextum de quo extant in Anthologiæ lib. II. Epigrammata duo, eosdem esse cum Sexto Rufo, qui rerum gestarum populi Romani Epitomen scripsit, et Valentiniano dedicavit. Mera suspicio, et quæ nullam veri speciem præ se ferat.

4 *Mollior ille fuit*] Quam ejus statua saxea. Sed mollem dicit rhetorem ad ejus mores spectans; erat quippe semivir, ut habetur in lemmate hujus Epigrammatis, et propudiosæ atque effœminatæ libidinis.

XLVI. IN TABULAM, UBI ERAT PICTA IMAGO RUFI RHETORIS. 46

Elinguem quis te dicentis imagine pinxit?
Dic mihi, Rufe: taces: nil tibi tam simile est.

Quis depinxit te specie orantis, cum sis mutus? dic mihi, o Rufe: siles. Nihil est tam simile tibi.

1 *Dicentem in imagine* mallet Scoppa.

NOTÆ

1 *Elinguem quis te, &c.*] Simile est illud Anthologiæ l. IV. Εἰς εἰκόνα ῥήτορος ἀφυοῦς. Τίς σε τὸν οὐ λαλέοντα τυπῷ ῥητῆρος ἔγραψε; Σιγᾷς; οὐ λαλέεις; οὐδὲν ὁμοιότερον. 'Quis te non loquentem forma dicentis pinxit? Taces? non loqueris? nihil similius.'

XLVII. DE EADEM TABULA. 47

Hæc Rufi tabula est: nil verius. Ipse ubi Rufus?
In cathedra. Quid agit? Hoc, quod et in tabula.

Hæc tabella est Rufi: nihil verius est. Ubi est ipse Rufus? Est in cathedra. Quid ibi agit? Hoc ipsum, quod agit in tabella.

NOTÆ

2 *Hoc, quod et in tabula*] Nempe tacet in cathedra, sicut et in tabula.

XLVIII. DE EODEM RUFO. 48

REMINISCO Rufus dixit in versu suo.
COR ergo versus, immo Rufus non habet.

Rufus in suo carmine dixit Reminisco: carmen igitur, aut potius Rufus non habet Cor.

NOTÆ

1 *Reminisco Rufus dixit in versu suo*] Cum *Reminiscor* dicere debuisset.

2 *Immo Rufus non habet*] 'Cor' hic prudentiam significat: hinc cordatus, prudens et sapiens. Ait ergo Rufum esse futilem et vecordem.

XLIX. IDEM. 49

QUI REMINISCO putat se dicere posse Latine;
Hic, ubi Co scriptum est, legeret COR, si cor haberet.

Qui existimat se posse dicere Latine Reminisco; ille legeret Cor, ubi scriptum est Co, si esset Cordatus.

L. DE EODEM RUFO. 50

RUFUS vocatus rhetor olim ad nuptias,
Celebri (fit ut) convivio,
Grammaticæ ut artis se peritum ostenderet,
Hæc vota dixit nuptiis:
Et masculini, et feminini gignite,
Generisque neutri filios.

Rufus rhetor invitatus aliquando ad nuptias, frequenti convivio, ut mos est; quo probaret se esse doctum in arte Grammatica, nuncupavit hæc vota pro illo connubio: Generate liberos generis masculini, et fœminini, ac neutrius.

2 Ms. *Celebri ut fit convivio.*

NOTÆ

6 *Generisque neutri filios*] Vinetus Hermaphroditos intelligit, seu Androgynos: sed ii utriusque generis potius, quam neutrius videntur esse. Magis placet quod vult Accursius: 'In eo derideri rhetoris imperiti vecordiam, quod, dum ostentator ipse artis bonum ominari nascituris putat, mortem imprudentia verborum statim natis imprecatus fuerat.' Ratio hujus expositionis plana est ex Epigrammate Palladæ, quod est Anthol. l. I. cap. 37. 'In mortem et mortuos.' Illud autem sic habet: Παλλαδᾶ, ἐπὶ δυσὶ βρέφεσιν ἅμα τεχθεῖσι, καὶ εὐθὺς ἀποθανοῦσι. Γραμματικοῦ θυγάτηρ ἔτε-

NOTÆ

κεν φιλότητι μιγεῖσα, Παιδίον ἀρσενικὸν, θηλυκὸν, οὐδέτερον. Hoc est, Palladæ, in duos infantes simul natos et infantes mortuos: 'Grammatici filia peperit amore commixta Puerum masculum, fœmineum, et neutrum.'

LI. IMAGO RUFI RHETORIS. 51

ORE pulchro, et ore muto, scire vis quæ sim? Volo.
  Imago Rufi rhetoris Pictavici.
Diceret sed ipse, vellem, rhetor hoc mi. Non potest.
  Cur? Ipse rhetor est imago imaginis.

Cum sim formoso vultu, et ore muto, visne nosse quænam sim? Cupio. Sum effigies Rufi rhetoris Pictavici. At cuperem ut ipse Rhetor mihi diceret hoc. Ipse nequit. Quare? quia ipse rhetor est effigies suæ effigiei.

2 'Sic hoc loco ediderunt Lugdunenses, cum in vetusto codice reperissent scriptum: *Pictavice* pro *Pictalici, Pictatici, Pictivici,* quæ in aliis codicibus legebantur.' *Vinetus Pictavicæ* legit Tollius.

NOTÆ

2 *Rhetoris Pictavici*] Pictones dicti etiam sunt Pictavi. Hinc Pictavicus rhetor, qui apud Pictones docebat.

4 *Ipse rhetor est imago imaginis*] Est magis mutus, quam ipsa ejus imago, quæ plus habet rhetoris, et dicentis, quam ipse habeat. Extant lib. II. Antholog. duo Epigrammata in hanc sententiam. Alterum incerti auctoris: Εἰκὼν ἡ Σέξτου μελετᾷ, Σέξτος δὲ σιωπᾷ. Ῥήτωρ ἦν εἰκὼν, ὁ δὲ ῥήτωρ εἰκόνος εἰκών. 'Imago Sexti meditatur, Sextus vero tacet. Imago est rhetor, rhetor vero imaginis imago.' Alterum est Ammiani, et sic habet: Ῥήτορος ἁ δ' εἰκών. ὁ δὲ ῥήτωρ ῥήτορος εἰκών. Καὶ πῶς; οὐ λαλέει. οὐδὲν ὁμοιότερον. 'Rhetoris hæc est imago: rhetor vero rhetoris imago. Et quomodo? non loquitur. Nihil similius.'

* *Ipse rhetor est imago imaginis*] Sic Ronsardus Gallice: *L'image de Thomas medite quelque chose, Et Thomas au Parquet se tait à bouche close. L'image est Advocat, à voir son parlant trait; Et Thomas n'est sinon portrait de son portrait.*

LII. DE EADEM RUFI STATUA. 52

RHETORIS hæc Rufi statua est: si saxea, Rufi.
  Cur id ais? semper saxeus ipse fuit.

Hoc signum est Rufi rhetoris. Si est lapideum, est signum Rufi. Quare hoc dicis? quia ipse semper fuit lapideus.

10 '*Si saxea Rufus* prætulerim, quod est in scriptis, et in editione Ugo-

letti antiqua, *si saxea, Rufi* sc. statua est. Nam si hic admittenda sit vulgata, in primo quoque carmine legendum foret, *ipse est*, nimirum Rufus: uti et libri volunt, in quibus, et sequenti versu, *Ipse adeo, &c.* quod tamen nemo fecerit, qui utramque lectionem recte perpenderit.' *Tollius.* Vid. inf.

NOTÆ

1 *Si saxea, Rufi*] Vinetus legit; *si saxea, Rufus;* quod exponit: 'si hæc statua est saxea, Rufus ipse est, non statua; quoniam ipse semper fuit lapis, caudex, stipes, asinus, plumbeus.' Sed in Mss. et in antiqua editione Ugoletti legitur: *si saxea, Rufi.* Quæ lectio suo etiam sale non caret. Legitur l. iv. Anthol. cap. 31. quod est 'In imagines Rhetorum,' facetum Palladæ distichum in Gessium quendam, huic Epigrammati satis conveniens: Κωφὸν, ἄναυδον ὁρῶν τὸν Γέσσιον, εἰ λίθος ἐστὶ, Δήλιε, μαντεύου, τίς τίνος ἐστὶ λίθος. 'Surdum, mutum videns Gessium, si lapis est, Delie Apollo, divina uter utrius est lapis,' hoc est, statua.

LIII. DE DIOGENE CYNICO PHILOSOPHO. 53

PERA, polenta, tribon, baculus, scyphus, arcta supellex
  Ista fuit Cynici: sed putat hanc nimiam.
Namque cavis manibus cernens potare bubulcum,
  Cur, scyphe, te, dixit, gesto supervacuum?

Sacculus, polenta, pallium, scipio, crater, hæc fuit angusta supellex Philosophi Cynici: verum existimat adhuc eam esse nimis amplam. Cum enim videret bubulcum bibentem in cavis manuum volis: O crater, inquit, quare porto te superfluum?

2 '*Hoc nimium*, liber scriptus: forte, *hæc nimia:* hæc omnia scil. quæ commemorata sunt.' *Tollius.* 'Optime *nimiam*, quæ vox refertur ad *supellex.* Frustra igitur hanc lectionem Tollius profert: *hæc nimia.*' Souchay.—3 'Nihil muto: posset tamen legi *puellum* facili et familiari *p* in *b* conversione: puerum enim fuisse Laërtius, Seneca, Hieronymus, Sarisber, testantur.' *Tollius.*

NOTÆ

1 *Pera*] In peram Philosophicam lusit Crates flexis ad hoc Homericis versibus, quibus ille Cretam insulam nobilitat; quorum initium: Πήρη τις πόλις ἐστὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι τύφῳ, Καλὴ καὶ πίειρα, &c. reliqua vide apud Laërtium in ejus vita.

Polenta] Farina hordeacea, et ex ea cibus.

Tribon] Græcum est τρίβων 'pallium.'

3 *Cavis manibus cernens potare, &c.*] Rem narrat Laërtius in Cynici Diogenis vita, et Seneca Epist. 91.

Bubulcum] Παιδίον habet Laërtius, hoc est, 'puerum;' quod etiam habet Seneca.

LIV. DE CRŒSO ET EODEM DIOGENE. 54

Effigiem, rex Crœse, tuam, ditissime regum,
Vidit apud manes Diogenes Cynicus.
Constitit utque procul, solito majore cachinno
Concussus, dixit: Quid tibi divitiæ
Nunc prosunt, regum rex o ditissime, cum sis
Sicut ego solus, me quoque pauperior?
Nam quæcumque habui, mecum fero: cum nihil ipse
Ex tantis tecum, Crœse, feras opibus.

O rex Crœse, regum opulentissime, Diogenes Cynicus vidit tuum simulacrum apud Inferos. Atque ubi a longe restitit, commotus risu majore quam solebat, ait: O rex, locupletissime regum, cui jam usui tibi sunt tuæ opes, cum sis solus quemadmodum ego, et pauperior etiam me? porto enim mecum omnia, quæ possedi: cum tu, o Crœse, nihil portes tecum ex tantis divitiis.

1 In primo Vossiano Carmen hoc duobus tantum hisce distichis expressum legebatur: *Effigiem rex Crœse, &c. Nil, inquit, tibi Crœse tuum superat: mihi cuncta. Nudus eram: sic sum: nil habui: hoc habeo.* Pulmanniana editio addit et hoc: *Rex ait: haud egui, cum tu mendice careres Omnibus: et careo si modo, non egeo.*

NOTÆ

1 *Effigiem, rex Crœse, tuam, &c.*] Expressum videtur hoc Epigramma, paucis exceptis, ex illo incerti auctoris, quod habetur lib. primo Anthol. cap. 12. Εἰς αὐτάρκειαν. Ἐλθὼν εἰς Ἀΐδην, ὅτε δὴ σοφὸν ἤνυσε γῆρας Διογένης ὁ Κύων, Κροῖσον ἰδὼν ἐγέλα. Καὶ στρώσας ὁ γέρων τὸ τριβώνιον ἐγγὺς ἐκείνου Τοῦ πολὺν ἐκ ποταμοῦ χρυσὸν ἀφυσσαμένου, Εἶπεν, ἐμοὶ καὶ νῦν πλείων τόπος. Ὅσσα γὰρ εἶχον Πάντα φέρω σὺν ἐμοὶ, Κροῖσε, σὺ δ' οὐδὲν ἔχεις. Hoc est: 'Profectus ad Inferos, cum sapientem exegisset senectutem Diogenes canis, Crœsum intuitus ridebat. Et strato senex pallio prope illum, Qui multum ex fluvio aurum hauserat, Dixit: Mihi et nunc plus loci. Quæcumque enim habebam, Omnia fero mecum, Crœse: tu vero nihil habes.' Notior prædives Lydorum rex Crœsus, quam ut necesse sit plura de ipso afferre. In altero ex Vossii codicibus Epigramma hoc duobus tantum constat distichis, nempe primo illo *Effigiem rex Crœse tuam, &c.* et hoc altero: *Nil, inquit, tibi Crœse tuum superat: mihi cuncta. Nudus eram; sic sum: nil habui, hoc habeo.* Editio Pulmanni addit et hoc distichon: *Rex ait: Haud egui, cum tu mendice careres Omnibus, et careo si modo, non egeo.*

LV. LAIS DICANS VENERI SPECULUM SUUM. 55

Lais anus Veneri speculum dico: dignum habeat se
Æterna æternum forma ministerium.
At mihi nullus in hoc usus, quia cernere talem
Qualis sum, nolo: qualis eram, nequeo.

Ego Lais jam vetula consecro meum speculum Veneri: pulchritudo æterna habeat instrumentum æternum se dignum. Mihi vero jam ipsum nulli usui est; quoniam nolo aspicere me talem, qualis nunc sum: non possum vero me talem aspicere, qualis eram olim.

NOTÆ

1 *Lais*] Nobilis illa Corinthi meretrix, de qua proverbium: 'Non est cujusvis Corinthum appellere.' Ad quod vide Erasmum.

Veneri speculum dico] Quatuor extant de hoc Laidis anus speculo Epigrammata l. vi. Antholog. ex quibus primum, Platoni tributum, huic Ausoniano perquam simile; est hujusmodi. Ἡ σοβαρὸν γελάσασα καθ' Ἑλλάδος, ἡ τὸν ἐραστῶν Ἑσμὸν ἐνὶ προθύροις Λαῒς ἔχουσα νέων, Τῇ Παφίῃ τὸ κάτοπτρον. Ἐπεὶ τοίη μὲν ὁρᾶσθαι Οὐκ ἐθέλω· οἵη δ' ἦν πάρος, οὐ δύναμαι. Hoc est: 'Ego Lais quæ insolenter dirisi Græciam, quæ amatorum Juvenum multitudinem pro foribus habebam, Veneri speculum dico; quando talis videri qualis sum Nolo: qualis vero eram prius, non possum.'

* *Lais anus Veneri speculum dico, &c.*] Elegantissimum carmen, in quo nedum ab archetypo decidat Ausonius, huic videtur antecellere. Hoc ipsum habes Gallicis versibus in Antibaill. *Contrainte par les ans qui rident mon visage: Je t'offre ce miroir, ô mere des Amours. Il sied bien à Venus de se mirer toujours, Mais une glace, helas! n'est plus à mon usage. Y voir ce que je fus, y voir ce que je suis; L'un je ne le veux pas, l'autre je ne le puis.* Atque ad calcem Heroidum Ovidii, quas et Gallicis versibus expressit idem Richerius qui elegantissimas Fabulas nuper edidit: *Je t'offre mon miroir, Venus: aux Immortelles Il est toujours utile; elles sont toujours belles. Pour moi, comme je suis j' ai honte de m'y voir: M'y voir comme je fus n'est pas en mon pouvoir.*

LVI. DE CASTORE, POLLUCE, ET HELENA. 56

Istos, tergemino nasci quos cernis ab ovo,
Patribus ambiguis et matribus assere natos.

Affirma hos, quos vides oriri a triplici ovo, esse ortos patribus et matribus

NOTÆ

1 *Tergemino*] Triplex ovum dicit in Gripho ternarii numeri. Dicitur autem tergeminum, vel triplex ovum illud; quod ex eo tres prodierint, Castor, Pollux, et Helena. Quanquam sunt, qui dicant duo fuisse ova,

Hos genuit Nemesis: sed Leda puerpera fovit.
Tyndareus pater his, et Jupiter. Hic putat; hic scit.

dubiis. Nemesis procreavit eos: verum Leda puerpera eos fovit sinu. Tyndarus est eis pater, item et Jupiter. Ille existimat se esse patrem; hic certo novit se esse.

NOTÆ

ex quorum altero Castor et Helena, ex altero Pollux et Clytæmnestra nati sunt.

2 *Patribus ambiguis*] Jovis enim erant filii, qui Tyndarei putabantur.

Et matribus] Item ambiguis. Non constabat enim ex Ledane, an ex Nemesi.

3 *Hos genuit Nemesis*] Hæc enim, ut narrant Hyginus, et Pausanias in Atticis, ab Jove compressa, qui oloris formam induerat, ovum peperit.

Sed Leda puerpera fovit] Ovum enim a Nemesi procreatum Mercurius jussu Jovis Spartam detulit, et projecit in Ledæ, Thyestæ filiæ, gremium; quod ovum cum illa fovisset, Castor, Pollux, et Helena ex eo prodierunt. Multi tamen affirmant Ledam solam ovum illud et peperisse et fovisse. Unde Lactant. l. I. divin. Institut. eandem fuisse Nemesin et Ledam existimat. Vide plura apud Cœlium Rhodig. l. XI. cap. 19. et Lil. Gyraldum syntagm. 5.

4 *Hic putat*] Tyndareus.

Hic scit] Jupiter.

LVII. DE IMAGINE VENERIS SCULPTA A PRAXITELE. 57

VERA Venus Gnidiam cum vidit Cyprida, dixit:
Vidisti nudam me, puto, Praxitele.

Vera Venus quando aspexit Venerem Gnidiam, dixit: O Praxitele conspexisti

1 Sic Mss. Codices, non *Fictam* habent.—4 *In arbitrium* Vossianus alter.

NOTÆ

1 *Vera Venus Gnidiam*] Multa sunt in illud Gnidium simulacrum Veneris Græca Epigrammata l. IV. Anthol. cap. 12 inter quæ duo sunt præsertim, ex quibus hoc Ausonianum expressum videtur. Alterum est incerti auctoris distichum, quod sic habet: 'Α Κύπρις τὰν Κύπριν ἐνὶ Κνίδῳ εἶπεν ἰδοῦσα, Φεῦ, Φεῦ· ποῦ γυμνὴν εἶδέ με Πραξιτέλης; 'Cypris Cyprin in Cnido cum vidisset, dixit: Vah, Vah! ubi nudam vidit me Praxiteles?' Alterum est Hexastichum sub nomine Platonis: 'Η Παφίη Κυθέρεια δι' οἴδματος ἐς Κνίδον ἦλθε, Βουλομένη κατιδεῖν εἰκόνα τὴν ἰδίην. Πάντη δ' ἀθρήσασα περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ, Φθέγξατο, ποῦ γυμνὴν εἶδέ με Πραξιτέλης; Πραξιτέλης οὐκ εἶδεν ἃ μὴ θέμις, ἀλλ' ὁ σίδηρος Ἔξεσ', Ἄρης οἵαν ἤθελε τὴν Παφίην. 'Paphia Cytherea per fluctus in Cnidum venit, Volens videre imaginem propriam. Undique vero circumspiciens in excelsa regione, dixit: Ubi nudam vidit me Praxiteles? Praxiteles non vidit quæ nefas est. Sed

Non vidi, nec fas: sed ferro opus omne polimus.
Ferrum Gradivi Martis in arbitrio.
Qualem igitur domino scierant placuisse Cytheren,
Talem fecerunt ferrea cœla Deam.

me nudam, ut existimo. Nequaquam conspexi, neque licitum est: verum expolimus omnia nostra opera ferro. Ferrum est in potestate Martis Gradivi. Itaque cœltes ferrei talem formaverunt Deam Venerem, qualem noverant placuisse suo domino.

NOTÆ

ferrum Sculpsit Paphiam, qualem Mars eam voluit.' Est autem Gnidus urbs in Doride regione, Veneri sacra, et signo ejus marmoreo Praxitelis opere nobilitata, cujus meminerunt inter ceteros Plin. l. XXXVI. Arnob. l. VI. Lucianus in Dialogo, qui inscribitur Ἔρωτες, Val. Max. l. VIII. c. 11.

* *Vera Venus Gnidiam cum vidit Cyprida*] Venerem hanc veluti spirantem in Pario marmore, vesano cujusdam juvenis amore, et Nicomedis grandi Gnidiorum ære alieno permutare eam conati æstimatione præcipue insignem, ut viderent, multi navigaverunt Gnidum. Praxitelis qui Plinio lib. XXXIV. cap. 8. floruisse dicitur Olympiad. 104. operum pulcherrimum fuit, ad Phrynes quam perdite amabat exemplar ficta, si Athenæo fides, lib. XIII. Eam, cum Theodosius moriens Arcadium inter et Honorium divisisset imperium, Byzantii etiamnum spectatam fuisse auctor Cedrenus. Unde patet Ausonio spectatam fuisse.

In illud Veneris simulacrum complura sunt in Antholog. Epig.

4 *Ferrum Gradivi Martis in arbitrio*] Supple *est*. Martis porro in arbitrio ferrum esse dicitur; quod bellorum sit Deus, in quibus ferreis armis pugnatur. Hinc et apud Chymicos ferrum Mars dicitur.

Gradivi Martis] Festus: 'Gradivus Mars appellatus est a gradiendo in bello ultro citroque: sive a vibratione hastæ, quod Græci dicunt κραδαίνειν: vel, ut alii dicunt, quia gramine sit ortus; quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximæ est honorationis.'

* 2 *Vidisti nudam me, puto, Praxitele*] Nuda erat Venus Gnidia, omni circumjectæ vestis involucro destituta, nisi quod manuum altera quasi minus attendens pudenda tegeret. Alteram idem fecerat velata specie; et utramque simul cum venderet, eodemque pretio deferret, Coi, quorum optio erat, nudam rejecerunt, severum id ac pudicum rati: Gnidii autem rejectam emerunt immensa differentia famæ. Plin. lib. XXXVI. cap. 5.

* 3 *Non vidi, nec fas*] Nec enim Dii videntur; aut eorum quempiam si cui mortalium videre contigit, non impune abiit. Testis Tiresias, qui visa Pallade cæcus effectus est.

* *Ferrum Gradivi Martis in arbitrio*] Quid inde? An sequitur cœla quod ferrea sint Venerem facere debuisse, qualem sciebant (si scirent tamen) Marti placuisse? In his falsitas quædam quæ non parum venustatis detrahit Epigrammati. Eadem in Græco non occurrit, cujus ea est clausula: Ἀλλ' ὁ σίδηρος Ἔξεσ' Ἄρης οἵαν ἤθελε τὴν Παφίην.

5 *Domino*] Marti, cujus nota sunt cum Venere adulteria.

LVIII. IN BUCULAM ÆREAM MYRONIS. 58

Bucula sum, cœlo genitoris facta Myronis
Ærea: nec factam me puto, sed genitam.
Sic me taurus init: sic proxima bucula mugit:
Sic vitulus sitiens ubera nostra petit.
Miraris, quod fallo gregem? gregis ipse magister
Inter pascentes me numerare solet.

Sum juvenca ænea formata cælte Myronis mei patris: neque existimo me effictam esse, sed genitam. Ita taurus salit in me: ita juvenca proxima mugit: ita vitulus sitiens venit ad mea ubera. An miraris, quod armento impono? ipse bubulcus armenti consuevit me recensere inter pascentes.

2 Ausonium scripsisse non *factam* sed *fictam* credit Vinetus.—5 Tilianus: *si fallo.*

NOTÆ

1 *Bucula sum, &c.*] In hanc Myronis buculam diversorum extant Græca Epigrammata ad triginta sex l. IV. Anthol. cap. 7. quorum nonnulla hic imitatus est Ausonius.

Genitoris facta Myronis] Quasi eam non arte fecerit, sed vivam genuerit. De hoc Myrone Petronius Arbiter: 'Myron, qui pæne hominum animas, ferarumque ære comprehendit, non invenit hæredem.' Phædrus l. v. Fab. 1. 'Ut quidam artifices nostro faciunt sæculo; Qui pretium operibus majus inveniunt, novo Si marmori adscripserunt Praxitelem suo, Myronem argento,' &c.

* *Bucula sum cœlo genitoris facta Myronis*] Buculam hanc Ciceronis ævo spectatam etiamnum Athenis, discimus ex Verrina IV. Eandem in foro Pacis Romæ vidit Procopius, ut ipse testatur de bello Gothico lib. IV. cap. 21. Myron autem Eleutheris natus, Ageladis discipulus, floruit Olympiad. 87. cum Polycleto, Scopa, &c. Plinius, lib. XXXIV. cap. 8.

* *Gregis ipse magister, Inter pascentes me numerare solet*] Eadem fere sententia clauduntur Epigrammata LXVII. et LXVIII. Ceterum etsi Myronis Buculam veræ simillimam fuisse testantur Poëtæ, non alia re tamen æque nobilitatam puto ac eorum certamine. Etenim, si Tullio fides in claris Orator. 'Nondum Myronis satis ad veritatem adducta.'

2 *Nec factam me puto, sed genitam*] Desumtum videtur ex hoc pentametro Græco, Epigram. XV. de eadem bucula, lib. IV. cap. 7. 'Α δὲ Μύρωνος χεὶρ οὐ πλάσεν, ἀλλ' ἔτεκεν, 'Manus autem Myronis non formavit, sed genuit.'

LIX. DE EADEM BUCULA. 59

UBERA quid pulsas frigentia matris ahenæ,
O vitule, et succum lactis ab ære petis?
Hunc quoque præstarem, si me pro parte parasset
Exteriore Myron, interiore Deus.

O vitule, quare premis ubera frigida matris æreæ, et cupis exprimere ex ære liquorem lactis? præberem etiam hunc, si Deus me conformasset quod ad partes internas, sicut Myron me conformavit quod ad externas.

2 Ita vett. Exempl. non *O vitula* præferunt. Vid. Not. Var.

NOTÆ

1 *Ubera quid pulsas, &c.*] Huc facit Antipatri Sidonii Epig. ex eod. Anthol. capite. *Μόσχε, τί μοι λαγόνεσσι προσέρχεαι; τίπτε δὲ μυκᾷ; Ἀ τέχνα μαζοῖς οὐκ ἐνέθηκε γάλα.* 'Vitule, quid ad meas mammas accedis? quid vero mugis? Ars mammis non subdidit lac.'

LX. AD DÆDALUM, DE EADEM BUCULA. 60

DÆDALE, cur vana consumis in arte laborem?
Me potius clausæ subjice Pasiphaæ.
Illecebras veræ si vis dare, Dædale, vaccæ;
Viva tibi species vacca Myronis erit.

Dædale, quare insumis operam in vano artificio? suppone me potius in locum Pasiphaës inclusæ. Dædale, si vis tribuere vaccæ artificiali illectamenta veræ bovis, vacca Myronis erit tibi imago viva.

NOTÆ

1 *Dædale, &c.*] Notus est ex fabulis infandus Pasiphaës amor; quo ut frueretur, vaccæ ligneæ a Dædalo fabricatæ, et veræ vaccæ corio indutæ, includi voluit. Hinc natus Minotaurus. Vide Hygin. Palæphatum, Philostratum in Iconibus, et alios.

2 *Clausæ subjice Pasiphaæ*] Ipsa Pasiphaë subjecta fuit tauro. Itaque intellige, ad sensum interpretationis nostræ, subjice, vel suppone in locum Pasiphaës, machina lignea inclusæ.

LXI. EADEM DE SE. 61

Errasti, attendens hæc ilia nostra, juvence,
Non manus artificis lac dedit uberibus.

Hallucinatus es, o vitule, considerans hæc mea ilia. Manus fabri non suppeditavit lac meis uberibus.

NOTÆ

1 *Errasti, &c.*] Maxime accedit hoc ad Epigramma Antipatri Sidonii, quod supra retuli ad Epig. LIX. 'Ubera quid pulsas,' &c.

LXII. EADEM. 62

Pasce greges procul hinc, ne, quæso, bubulce, Myronis
Æs, veluti spirans, cum bubus exagites.

Bubulce pasce tua armenta longe hinc, ne compellas (precor,) una cum tuis bobus, vaccam æream Myronis quasi vivam.

NOTÆ

1 *Pasce greges procul hinc*] Conversum est hoc e Græco Anacreontis relato eodem lib. Anthol. IV. cap. 7. Ep. 3. Βουκόλε, τὰν ἀγέλαν πόῤῥω νέμε, μὴ τὸ Μύρωνος Βοΐδιον ὡς ἔμπνουν βουσὶ συνεξελάσῃς. 'Bubulce, armentum procul pascê: ne Myronis Buculam, ut vivam, una cum bubus exagites.'

LXIII. EADEM. 63

Me vitulus cernens, immugiet: irruet in me
Taurus amans: pastor cum grege mittet agens.

Vitulus videns me, mugiet ad me. Taurus amore percitus faciet impetum in me. Bubulcus me compellet agens cum suo armento.

2 Quid si legatur *ovans* pro lætanti; quærit Accursius. Quædam editiones præferunt *amans*.

NOTÆ

1 *Me vitulus cernens, &c.*] Simile est Demetrii Bithyni in Anth. l. IV. c. 7. Ep. 18. Ἤν μ' ἐσίδῃ μόσχος, μυκήσεται. ἢν δέ γε ταῦρος, Βήσεται. ἢν δὲ νομεὺς, εἰς ἀγέλην ἐλάσει. 'Si me viderit vitulus, mugiet; si vero taurus, Inscendet; si autem pastor, in armentum abiget.'

* *Me vitulus cernens, &c.*] Simile ait interpres noster quod habet Demetrius Bithynus in Anthol. lib. IV. cap. 7. at quanto mihi videtur antecellere Demetrianum? Simplicius quidem est ac longe venustius, nec tanto verborum gyro includitur.

LXIV. DE EADEM MYRONIS BUCULA. 64

ÆREA mugitum poterat dare vacca Myronis:
Sed timet artificis deterere ingenium.
Fingere nam similem vivæ, quam vivere, plus est;
Nec sunt facta Dei mira, sed artificis.

Bos ænea Myronis poterat edere mugitum: sed veretur detrahere de solertia fabri. Majus enim est formare similem vivæ, quam viventem; et opera Dei non sunt mirabilia, sed opera fabri.

NOTÆ

3 *Fingere nam similem vivæ, quam vivere, plus est*] Non constabit sensus, nisi aliquid suppleas, et exponas quasi legatur: 'fingere nam similem vivæ plus est, quam vivere eam quam tu formaveris.' Sensum hunc, non verba omnia, in interpretatione posui.

4 *Nec sunt facta Dei mira*] Quia vulgaria sunt, et iis assuevimus.

Sed artificis] Quippe rariora. Sic nemo miratur columbas volantes. Sed columba illa lignea volatilis, quam solerti arte fecisse Archytam Tarentinum ex Favorino refert Gellius l. x. Noct. Attic. c. 12. cui non mira videretur?

LXV. EADEM BUCULA DE SE. 65

ÆREA bos steteram; mactata est vacca Minervæ:
Sed Dea proflatam transtulit huc animam.
Et modo sum duplex: pars ærea, pars animata.
Hæc manus artificis dicitur, illa Deæ.

Ego constiteram vacca ænea; vacca fuit immolata Minervæ; verum Dea transportavit in me spiritum quem exhalaverat; et nunc sum gemina: pars nempe ænea, et pars spirans. Illa appellatur solertia manus fabri, hæc vero Deæ.

NOTÆ

4 *Hæc manus artificis dicitur*] Pars scilicet ærea.

Illa] Pars animata; contra communem usum. Vulgo enim pronomen 'hic' ad partem divisionis propiorem refertur, 'ille' ad remotiorem.

LXVI. AD TAURUM EADEM BUCULA. 66

QUID me, taure, paras, specie deceptus, inire?
Non sum ego Minoæ machina Pasiphaæ.

Juvence, quare moliris me inscendere, deceptus forma? Ego nequaquam sum machina Pasiphaës Minoiæ.

NOTÆ

* 1 *Quid me taure paras, specie deceptus, inire*] Val. Max. lib. VIII. narrat errorem equi visa equæ pictura hinnitum edere coacti, et canum latratus aspectu canis picti incitatos, taurumque ad amorem et concubitum æneæ item vaccæ, nimiæ similitudinis irritamento, Syracusis compulsum.

2 *Minoæ*] Uxoris Minois Cretæ regis. Vide supra Epig. LX.

LXVII. DE EADEM MYRONIS BUCULA. 67

NEC dum caduco Sole, jam sub vespere,
Ageret juvencas cum domum pastor suas,
Suam relinquens, me minabat, ut suam.

Cum bubulcus compelleret vaccas suas domum vespera jam appropinquante, sole nondum occidente, omittens unam ex suis, agebat me, quasi suam.

3 *Monebat* Vulg. Vid. Not. Var.

NOTÆ

3 *Me minabat*] Hoc est, agebat. 'Minare' Latini dixerunt pro eo, quod nos Franci *mener* dicimus, ut jam observavi ad Apuleium; cujus hæc loca proferre operæ pretium esse duxi, l. III. Metamorph. seu de Asino: 'Nos duos asinos, et equum meum, productos e stabulo, quantum potest gravibus sarcinis onerant, et domo jam vacua minantes, baculis exigunt.' lib. VII. 'Adveniunt illi vinarios utres ferentes, et gregatim pecua comminantes.' l. VIII. 'Rursum itaque me refertum sarcinis planis gladiis minantes, perveniunt ad quandam nobilem civitatem.' Extant et exempla in vulgata Sacrarum Scripturarum versione, Exodi c. 3. 'Cumque minasset gregem ad interiora deserti.' Isaiæ c. 10. 'Leo et ovis simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos.' Vide præterea Cujacium ad tit. 17. l. I. recept. sent. Julii Pauli. Ibi assentit Ant. Loiselo qui censuerat legendum *minabat* pro *monebat*.

LXVIII. DE EADEM BUCULA. 68

UNAM juvencam pastor forte amiserat;
  Numerumque jussus reddere,
Me defuisse conquerebatur, sequi
  Quæ noluissem ceteras.

Forte bubulcus perdiderat unam vaccam; cumque imperaretur ei, ut exhiberet numerum solitum, querebatur me abesse, quæ noluissem sequi reliquas.

NOTÆ

* 2 *Numerumque jussus reddere*] A pascuis revertens: 'Bisque die numerant ambo pecus.' Virgil. Eclog. III. ad quod Servius: 'Et dum redit ad pascua, et dum revertitur.'

LXIX. QUÆ SEXUM MUTARINT. 69

Vallebanæ (nova res, et vix credenda poëtis;
Sed quæ de vera promitur historia)
Fœmineam in speciem convertit masculus ales;
Pavaque de pavo constitit ante oculos.
Cuncti admirantur monstrum: sed mollior agna
Astitit in tenerum de grege versa marem.
Quid stolidi ad speciem notæ novitatis hebetis?
An vos Nasonis carmina non legitis?
Cænida convertit proles Saturnia Consus:
Ambiguoque fuit corpore Tiresias.

Avis mas mutatus est in sexum fœmineum Vallebanæ (res insolens, et quæ ægre fidem inveniat apud Poëtas; quæ tamen eruitur ex vera historia) et pava conspecta est facta ex pavone. Omnes stupent ad hoc prodigium: at agna tenera ex grege stetit ante oculos mutata in juvenem agnum. O stulti, quare obstupescitis ad aspectum novitatis jam cognitæ? an non legitis versus Nasonis? Neptunus filius Saturni mutavit Cænida; et Tiresias habuit corpus dubium. Fons Salmacis con-

Aliud lemma subjicit Vinetus: *In eum qui muliebria patiebatur.*—1 '*Vallebanæ res nota*] Male hæc distincta. Corrige: *Vallebanæ (nova res, et vix credenda poëtis; Sed quæ de vera promitur historia) Fœmineam, &c.* In Tiliano fuit: *joca res*, unde *nova res* legendum existimavi: nam τὸ *nota* insulsum est, et minime admittendum. Si enim *res nota*, quomodo *vix credenda poëtis*,' et ideo versu septimo ad speciem hujus novitatis hebentes castigantur, quia non incognitum dicit esse puer, qui exempla pluscula affert. *Nova* igitur Vallebanæ, licet alibi *nota*.' Tollius.—8 Alia exemplar. *habetis.* —9 'Melius hic legas *Cænida* ex altero Vossiano codice, quam *Cæneu:* ut est in veteribus edd.' *Floridus.* *Cænida* etiam prætulit Tollius.

NOTÆ

1 *Vallebanæ, (nova res, &c.*] Inducitur effœminatus aliquis puer hæc dicens, quo suam excuset mollitiem.

Vallebanæ] Ignoratur hic locus. Mentio habetur 'Vallis Ibauæ,' vel 'Vallaibanæ' cujusdam Hispaniæ vallis, in gestis Ludovici Pii Francorum Regis. Memoratur etiam a Tscudo in Alpibus 'Vallis bona.' Ex alterutra harum coalescere potuit hæc *Vallebana.*

3 *Convertit*] Conversus fuit, neutra significatione.

4 *Pavaque de pavo*] Dicitur et pavo pavonis, et pavus pavi; ex quo Ausonius *pava* fecit, ut significaret pavonem fœminam.

* 5 *Agna...in tenerum de grege versa marem*] Id primum Neronis principatu quadrupedibus accidisse, si tamen accidit, existimat Plinius lib. II. cap. 49. 'Ostentabat certe,' inquit, 'Hermaphroditas subjunctas Carpento suo equas, in Treverico Galliæ agro repertas, ceu plane visenda res esset Principem terrarum insidere portentis.'

7 *Hebetis*] Obstupescitis: usitatius est 'hebescitis.'

9 *Cænida convertit proles Saturnia*

Vidit semivirum fons Salmacis Hermaphroditum:
 Vidit nubentem Plinius Androgynum.
Nec satis antiquum, quod Campana in Benevento
 Unus epheborum virgo repente fuit.

spexit Hermaphroditum semimarem: Plinius conspexit Androgynum nubentem. Neque valde pridem est, cum in Campaniæ urbe Benevento puella extitit subito unus

NOTÆ

Consus] Cænis, Elati Lapitæ filia, a Neptuno compressa, in pudicitiæ amissæ præmium ab ipso impetravit, ut in virum fortissimum mutaretur, qui a nullo vulnerari posset. Quo facto, quæ Cænis prius dicebatur, postea Cæneus appellatus est. Rem narrat Ovid. Metam. l. XII.

Consus] Qui et Neptunus equestris a Romanis vocatus est. Hinc Consualia ludi in ejus honorem, qui postea Circenses, et Ludi magni, et Romani dicti sunt. Consum alii consilii Deum scribunt, a quo Romulus consilium de rapiendis Sabinis acceperit. Et sanctus Aug. l. IV. de Civit. Dei, Consum a consilio dando denominatum ait. Sed hic Consus proculdubio Neptunus est.

10 *Ambiguoque fuit corpore Tiresias*] Hic, percussis baculo duobus serpentibus, de viro 'factus (mirabile) fœmina, septem Egerat autumnos,' ut ait Ovid. l. III. Metam. Octavo, rursus iisdem percussis, in formam priorem redierat.

11 *Semivirum ... Hermaphroditum*] Ex viro et fœmina conflatum, Hermaphrodito scilicet Veneris et Mercurii filio, et Salmaci nympha; cujus fons in Caria, ad quem fuisse Veneris et Mercurii fanum ait Vitr. l. II. ubi vulgatam fabulam refutans, affirmat fontis hujus aquam 'non impudico morbi vitio, sed humanitatis dulcedine mollitis animis barbarorum, eam famam esse adeptam;' cum scilicet de colonis Græcis unus ad eum fontem, propter bonitatem aquæ, quæstus causa tabernam omnibus copiis instruxisset, eamque exercendo barbaros Caras et Lelegas, qui in montes sese receperant, allectasset, atque e duro feroque more in Græcorum consuetudinem, et suavitatem reduxisset. Atque Hermaphroditi quidem fictioni locum videntur dedisse duo illa fana Veneris et Mercurii, prope Salmacidis fontem posita. Salmacis et Hermaphroditi amores et metamorphosin vide apud Ovid. lib. IV.

12 *Vidit nubentem Plinius Androgynum*] Ne hic Androgynum intelligas, qui utriusque sexus habuerit insignia, et simul mas et fœmina fuerit, (quæ vulgata est hujus vocis significatio,) sed eum qui ex fœmina mas repente fuerit factus. Locum Plinii, ad quem respexit Ausonius, habes l. VII. cap. 4. 'Ex fœminis mutari in mares, non est fabulosum. Invenimus in Annalibus P. Licinio Crasso, C. Cass. Longino Coss. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, jussuque Aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit, visum a se Argis Arescontem cui nomen Arescusæ fuisset; nupsisse etiam, mox barbam et virilitatem provenisse, uxoremque duxisse: ejusdem sortis et Smyrnæ puerum a se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem, nuptiarum die, L. Cossicium civem Tisdritanum:' quem Plinii locum A. Gellius mutatis aliquibus verbis refert lib. VIII. noct. Attic.

13 *Campana in Benevento*] Subin-

Nolo tamen veteris documenta arcessere famæ.
Ecce ego sum factus fœmina de puero.

ex pueris. Non est tamen animus petere testimonia ex historia antiquitatis. En ego ex puero evasi fœmina.

NOTÆ

tellige *urbe.* Beneventum in Campania est.

14 *Unus epheborum virgo repente fuit*] Anceps oratio. Incertum enim, an sic accipienda sit : 'Unus epheborum repente fuit virgo;' an vero sic : 'virgo repente fuit unus epheborum.' Sed magis placet posterior acceptio. Plurima enim exempla passim leguntur puellarum in mares subito conversarum ; cum nullum extet, nisi fabulosum, puerorum mutatorum in fœminas. Quanquam, ut aperiam quod sentio, non minus ἀδύνατος mihi videtur veræ fœminæ in marem conversio, quam maris in fœminam. Quod ad exempla spectat, quæ afferuntur ; in quibusdam dolus subesse potuit, in aliis species tantum mutationis fuit, non vera mutatio : cum scilicet qui revera mas erat, sed fœmina videbatur, virilibus quæ aliquo conformationis vitio intra alvum retenta eousque delituerant, subito erumpentibus, se marem prodidit.

* *Unus epheborum virgo repente fuit*] Interpreti nostro assentior, cui magis arridet ista acceptio : 'Virgo repente fuit unus epheborum.' Ceterum quod ille censet fieri non posse ut vera fœmina in marem convertatur, probat apprime Stephanus Rodericus in libro 'de natura muliebri' inscripto et Hanoviæ edito 1654. in 4. Ibi refellit quæ Hippocrates affert exempla Phætusæ Pythei uxoris, et Namisiæ Gorgippi ; contenditque Hippocratem non docuisse mutationem sexus, sed habitus tantummodo. Idem dixeris de Heraide Samiadis cujusdam uxore, et de quadam Epidauria in viros mutatis, de quibus fuse Diodorus apud Photium cod. 244.

16 *Sum factus fœmina de puero*] Non sexus mutatione, sed mollitie.

LXX. AD PYTHAGORAM DE MARCO. 70

PYTHAGORA Euphorbi, reparas qui semina rerum,
Corporibusque novis das reduces animas,

NOTÆ

1 *Pythagora Euphorbi*] Sic ipse apud Ovidium Metam. lib. XV. Pythagoras : 'Morte carent animæ, semperque priore relicta Sede, novis domibus vivunt habitantque receptæ. Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli Panthoides Euphorbus eram,' &c. Euphorbo mortuo animam suam in Hermotimi corpus transisse aiebat, ab Hermotimo in Pyrrhum Delium piscatorem, atque ex illo in Pythagoram, referente Laërtio in ejus vita. In belluina quoque corpora migrare animas docebat. Quam doctrinam eum ab Ægyptiis hausisse narrat Herodot. lib. II. Plato quidem ad diversa corpora animam statim pro vitæ prioris meritis transitum facere docuit (quod proprie μετεμψύχωσιν dixeris) Pythagoras vero, redire, sed post tempus, tradidit.

Dic, quid erit Marcus jam fata novissima functus,
Si redeat vitam rursus in aëriam.
Quis Marcus? Feles nuper pullaria dictus,
Corrupit totum qui puerile secus,
Perversæ Veneris postico vulnere fossor,
Lucili vatis subulo pulliprema.
Non taurus, non mulus erit, non hippocamelus,
Non caper, aut aries, sed scarabæus erit.

6 Sic legendum mavult Scaliger, non *puerile decus*, quæ est Vulg. Idem quoque sentit Tollius. Vid. Not. Var.—8 *Pullipremo* conjicit Turnebus. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

5 *Feles nuper pullaria dictus*] Puerorum fur, raptor, et corruptor. Feles enim furaces sunt et rapaces; et Veteres pueros etiam *pullos* vocabant. *Turnebus.*

Feles nuper pullaria] Ejusmodi feles pullarias Græci παιδοπίπας vocarunt. Glossarium: pullarius ὁ παιδεραστής. Ad id exemplum Plautus 'pullariam' dextram manum vocavit, quam Aristophanes dixisset σκιμαλίστριαν. *Scaliger.*

8 *Subulo pulliprema*] Lucilius *subuloni*, id est, pertulori et veluti subula perforanti, velut epitheton adjecit *Pullipremo*, compressor puerorum et pædico. Subulam vero partem eam per translationem dixit, quæ honeste nominari non potest. *Turnebus.* Sed et *pulliprema*, non *pullipremo* legendum. Neque est id quod vult Turnebus: significat enim potius puerorum plagiarium. Nam premere est ἀποκρύπτειν, furto clepere. *Scaliger.*

9 *Hippocamelus*] De animalibus quæ ex equo et camelo fiunt, nil meminit se legere Vinetus; idcirco per 'Hippocamelum' intelligit magnum aliquem camelum e montibus Caspiis.

10 *Sed scarabæus erit*] Scarabæorum more tunc in stercore et oleto volutabitur. Brodæus miscellan. lib. I. cap. 6.

LXXI. SUBSCRIPTUM PICTURÆ CRISPÆ MULIERIS IMPUDICÆ. 71

Præter legitimi genitalia fœdera cœtus,
Reperit obscœnas Veneres vitiosa libido.

NOTÆ

1 *Genitalia fœdera*] Quæ generandi causa ineuntur. *Vinetus.*

Cœtus] Concubitus, ut in Epig. CVI. et in extrema Ephemeride. Similiter dixit Lucretius: 'Nil tamen hoc ad nos: qui cœtu conjugioque Corporis, atque animæ, consistimus uniter apti.' In extremo lib. I. et passim. *Idem.*

Herculis hæredi quam Lemnia suasit egestas,
Quam toga facundi scenis agitavit Afrani,
Et quam Nolanis capitalis luxus inussit.
Crispa tamen cunctas exercet corpore in uno.
Deglubit, fellat, molitur per utramque cavernam;
Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.

NOTÆ

3 *Herculis hæredi*] Philoctetæ Pœantis filio, quem Hercules rogum subiturus arcu et sagittis donavit. *Idem.*

Lemnia suasit egestas] Alii Veneri ultrici ascribunt: remque ad hunc referunt modum. Cum jam paulo serius responsum Græcis fuisset, Herculis sagittis ad Ilii expugnationem opus esse, accersitus e Lemno Philoctetes, Paridem læsit. Quo vulnere ille mortuus est. Paridis itaque sui mortem ut ulcisceretur Venus, insanum Pathicæ libidinis amorem Philoctetæ injecit. Hanc tamen Fabellam non infestiviter ridet Martialis lib. II. Epigr. in Sertorium quendam. Ceterum si de Philoctete plura vis, eaque nonnunquam inter se pugnantia, lege Socratis Philocteten, Quinctum Calabrum, Diodorum, Philostrati junioris Εἰκόνας et Ἡρωικὰ, et M. Ciceronem de Finibus II. et V. et Tuscul. lib. II. Servium in Virgilium, Lud. Cælium lib. VI. cap. 1. et postremo Andr. Aleiatum, Παρέργων lib. V. cap. 6. *Vinetus.* Scholiastes Thucydidis, lib. I. Καὶ Φιλοκτήτης διὰ τὸν Πάριδος θάνατον θήλειαν νόσον νοσήσας, καὶ μὴ φέρων τὴν αἰσχύνην, ἀπελθὼν ἐκ τῆς πατρίδος, ἔκτισε πόλιν, ἣν διὰ τὸ πάθος Μολαχίαν ἐκάλεσε. *Tollius.*

5 *Et quam Nolanis*] Satis indicat Ausonius in illo Ænigmate, 'in triclinio Coa, in cubiculo Nola,' objici Clodiæ oris obscœnitatem, et omnem infandam libidinem, qua notati sunt Nolani: ut cum libidinosa et lasciva esset in convivio, et quædam Venus Coa in cubiculo, a nulla obscœnitate abhorreret. *Turnebus.*

Capitalis] Ludit in hac voce quæ ambigua est. Suetonius adeatur in Tiberio, de pictura Atalantæ 'ore' morigerantis. Nam hisce tribus versibus triplex obscœnitas indicatur, quas sequens versus omnes exprimit. *Tollius.*

7 *Molitur*] Job. 'Molat alteri uxor mea.' *Desposius.*

8 *Ne quid inexpertum*] Quarti Æneidos versus 415. *Vinetus.*

LXXII. DE ACHILLA, QUI DISSECUIT CALVARIAM. 72

Abjecta in triviis inhumati glabra jacebat
Testa hominis, nudum jam cute calvitium.

Cranium depile hominis insepulti, calvaria jam spoliata pelle, jacebat in compitis.

NOTÆ

De Achilla, qui dissecuit calvariam] Vinetus alium titulum ex veteri libro affert, *De eo qui testam hominis immisericorditer dissipare voluit.* Extat porro similis argumenti Epigramma Græcum incerti auctoris lib. I. An-

Fleverunt alii: fletu non motus Achillas,
  Insuper et silicis verbere dissecuit.
Eminus ergo icto rediit lapis ultor ab osse;
  Auctorisque sui frontem oculosque petit.
Sic utinam certos manus impia dirigat ictus,
  Auctorem ut feriant tela retorta suum.

Ceteri luxerunt: at Achillas minime affectus illo luctu, discidit præterea ipsam ictu lapidis. Igitur lapis vindex resiliit eminus a cranio percusso; et ferit frontem et oculos sui impulsoris. O utinam sacrilega dextra ita semper libret ictus directos, ut tela remissa percutiant suum vibratorem.

8 'Alia exemplaria: *In proprium ut redeant tela retorta caput:* ceterum qui fuit in impressis exemplaribus titulus de Achilla, qui dissecuit calvariam, is fuit: *De eo qui testam hominis immisericorditer dissipare voluit.*' Vinetus.

NOTÆ

thol. quod incipit: Κρανίον ἐν τριόδοισι κατοιχομένου τις ἐσαθρῶν, &c.

1 *In triviis*] In quæ sordes et purgamenta abjiciebantur. Petron. 'Quæ striges comederunt nervos tuos? aut quod purgamentum nocte calcasti in trivio, aut cadaver?' Eustathius Casaubono laudatus ad l. VI. c. 16. Athenæi: *καθαρμῶν ἐκβολαὶ εἰς τὰς τριόδους ἐγίνοντο.* 'Purgamentorum projectiones in trivia fiebant.'

2 *Testa hominis*] Os capitis, cranium vulgo dictum, quod cum cute carnibusque nudatum est, testam ex argilla satis refert. Hinc nostrum vernaculum *tête.*

3 *Achillas*] Impii illius percussoris nomen in Epigrammate Græco tacetur. Ausonius Achillam nominat, tacita (ut videtur) illius Achillæ detestatione, qui Pompeii caput percusserat.

LXXIII. DE ALCONE MEDICO, ET DIODORO HARUSPICE. 73

LANGUENTI Marco dixit Diodorus haruspex,
  Ad vitam non plus sex superesse dies.

Diodorus Haruspex dixit Marco ægrotanti, non plures dies quam sex restare

NOTÆ

De Alcone medico] Mariang. Accurs. mavult, *de Alconte,* ut sit Ἀλκῶν Ἀλκόντος, quod nomen medici extat etiam apud Martialem; 'Alconti, Dasioque, Symmachoque.' Est porro inter Epigrammata Græca l. Anthol. II. haud absimilis argumenti Lucillii cujusdam, quod vide.

1 *Diodorus haruspex*] Donatus ad illud Phormionis, 'Haruspex vetuit ante brumam aliquid negotii incipere: Haruspex,' inquit, 'ab haruga derivatur, quæ est hostia,' sic dicta 'ab hara, in qua concluditur et asservatur.' Haruspex igitur ab harugis inspiciendis.

Sed medicus Divis fatisque potentior Alcon,
Falsum convicit illico haruspicium:
Tractavitque manum victuri, ni tetigisset.
Illico nam Marco sex periere dies.

ipsi ad vivendum. Verum Alcon medicus valentior Diis et fatis, protinus demonstravit ejus prædictionem esse falsam; et tetigit manum ægri, qui victurus erat, nisi eam tractavisset. Extemplo enim Marcus jacturam fecit illorum sex dierum.

4 'Ellipsis τοῦ *esse*, quam duriorem existimans Tollius subjicit, sed absque auctoritate Mss. *Falsi convicit illico haruspicium.*' Floridus.

NOTÆ

3 *Divis fatisque potentior*] 'Fatis' quidem, quæ sex adhuc vitæ dies Marco destinabant; 'Divis' vero, qui eundem numerum ipsi denuntiabant per suum Haruspicem.

* 5 *Tractavitque manum*] Ut ex arteriæ pulsu deprehenderet morbi habitum; sed vel ipso medici contactu æger necatus est. In Græco simili sensu et clausula: ἐκτείνας μόνον ἥψατο. Plura ejusdem argumenti in Antholog. Non enim hodie primum et sale perfricantur medici, et coluntur.

Victuri, ni tetigisset. Illico nam Marco, &c.] Hic est sensus: Marcus, qui sex adhuc dies ex responso haruspicis victurus erat, pestifero medici contactu necatus, illico efflavit animam.

6 *Illico nam Marco*] Hæc refer ad 'Falsum convicit illico haruspicium.'

LXXIV. DE SIGNO JOVIS ET ALCONE MEDICO. 74

Alcon hesterno signum Jovis attigit: ille,
Quamvis marmoreus, vim patitur medici.

Alcon tractavit heri statuam Jovis. Ille, licet sit marmoreus, experitur virtutem

NOTÆ

De signo Jovis et Alcone medico] Expressum videtur ex hoc ejusdem Lucillii disticho, eodem l. Anthol. nisi quod, quem Marcum vocat Lucillius, Alconem noster appellat. Est autem tale: Τοῦ λιθίνου Διὸς ἐχθὲς ὁ κλινικὸς ἥψατο Μάρκος. Καὶ λίθος ὤν, καὶ Ζεὺς, σήμερον ἐκφέρεται. Hoc est: 'Lapideum Jovem heri Clinicus tetigit Marcus. Et quamvis sit lapis, et Jupiter, hodie effertur.'

1 *Hesterno*] Supple *die*.

2 *Quamvis marmoreus, vim patitur medici*] Hujus sententiæ videtur jocus distichi Virgilio tributi, quod refertur in Epigrammatum veterum collectione a Pithœo adornata, p. 36. de calice, qui a medico tractatus, casu aliquo fractus est: 'Arretine calix mensis decorate paternis, Ante manus medici,' (sic enim legendum in notis suis monet Pithœus) 'quam bene sanus eras!'

* *Ille, Quamvis marmoreus, vim patitur*

Ecce hodie jussus transferri ex æde vetusta,
Effertur: quamvis sit Deus, atque lapis.

medici. Hodie enim cum mandatum sit eum transportari ex veteri templo, effertur; tametsi sit Deus, et marmoreus quidem.

NOTÆ

medici] Næ ridiculum est quod annotante Desposio vult Peleus in act. Forens. lib. II. cap. 65. 'vim' illam ad halitum referri, quia medici spurca et sordida contrectant, unde Æsculapium Θεὸν σκατοφάγον vocat Aristophanes.

4 *Effertur*] Lusus est in hac voce. Efferri enim dicuntur mortui, cum eorum cadavera e domo ad sepulturam deportantur; et efferuntur statuæ, cum loco moventur. Lamprid. in Elagabalo: 'Lapides, qui Divi dicuntur, ex proprio templo Dianæ Laodiceæ, ex adyto suo, in quo eos Orestes posuerat, efferre voluit.' Ludit in eadem voce 'efferri' Plautus Amphit. act. I. sc. 1. 'Merc. Faciam ego hodie te superbum ni hinc abis. Sos. Quonam modo? Merc. Efferere, non abibis; si ego fustem sumsero.' Lectica enim tam mortui efferebantur, quam vivi divites gestabantur.

* *Effertur: quamvis sit Deus, atque lapis*] Vitiosum illud Epigramma, quippe cujus acumen ex falso oritur. Ludit nempe Poëta in voce 'Effertur,' Lucillium male imitatus qui pariter luserat in voce ἐκφέρεται. Dixi acumen in falso positum esse; falsum enim est, signum Jovis marmoreum eo sensu elatum fuisse quo mortuorum cadavera e domo ad sepulturam deportantur. Falsum quoque, idem eo sensu elatum fuisse quo signa transferuntur e loco in locum, elatum, inquam, quod Alcon medicus illud manu tractaverat.

LXXV. IN EUNOMUM MEDICUM. 75

LANGUENTEM Caium moriturum dixerat olim
Eunomus: evasit fati ope, non medici.
Paulo post ipsum videt, aut vidisse putavit,
Pallentem, et multa mortis in effigie.

Eunomus quondam dixerat Caium, qui tum ægrotabat, obiturum esse. Convaluit auxilio fati, non autem medici. Brevi post tempore aspexit, aut credidit se aspexisse, eum pallidum, et perquam similem mortuo. Quis tu es? rogat. Ego sum

1 'Sic Vinetus ex veteri libro, cum prius inepte legeretur *dixerat ægrum.*'

NOTÆ

3 *Ipsum videt, aut vidisse putavit*] Eunomus Caium, scilicet in somnis.

Quis tu? Caius, ait. Vivisne? Hic abnuit. At quid
Nunc agis hic? Jussu Ditis, ait, venio;
Ut, quia notitiam rerumque hominumque tenerem,
Accirem medicos. Eunomus obriguit.
Tum Caius: Metuas nihil, Eunome: dixi ego et omnes,
Nullum, qui saperet, dicere te medicum.

Caius, inquit. An vivis? Ille negat. Sed quid hic nunc facis? Venio, inquit, mandato Plutonis; ut, quoniam habeo cognitionem rerum et hominum, accersam medicos. Ad hæc verba Eunomus obstupuit. Tunc Caius dixit ei: Eunome nihil time. Ego et cuncti affirmavimus neminem sanæ mentis te appellare medicum.

Floridus.—6 ‘ *Missu Ditis*] Ita recte Scaliger edidit: alii et scriptus liber, *jussu.*’ Tollius.—8 ‘ *Acciperem medicos*] Scribendum *Accirem* ex vett. cod.’ *Accursius.*—9 Quidam codices: *dico ego ad omnes.* ‘ Alter scriptus: *dixi ego et omnes,* uti et in suis Pulmaunus invenit.’ *Tollius.* Vid. Not. inf.

NOTÆ

5 *Quis tu*] Hoc rogat Eunomus.

Caius, ait] Caius hoc respondet.

8 *Accirem medicos*] Ad Inferos scilicet, quod iis opus haberet Pluto.

Eunomus obriguit] Metu ne sibi descendendum foret ‘ illuc unde negant redire quenquam.’

9 *Dixi ego et omnes*] Placet, quod in Pulmanni Mss. legitur, *dixi ego et omnes.* Melius enim quadrat cum eo, quod sequitur, ‘ Nullum, qui saperet,’ &c. si enim *dico* retineas, legendum videtur *Nullum qui sapiat.* Porro, *dixi, &c.* intellige, Plutoni, cum mihi mandata sua traderet de accersendis medicis, teque forte una cum ceteris nominaret, ego et omnes, quotquot aderamus tibi noti, diximus nullum, qui saperet, te appellare medicum: adeo ignarus es medicæ artis.

LXXVI. IN HOMINEM VOCIS ABSONÆ. 76

Latratus catulorum, hinnitus fingis equorum,
Caprigenumque pecus, lanigerosque greges
Balatu assimilas: asinos quoque rudere dicas,
Cum vis Arcadium fingere, Marce, pecus.

Imitaris latratus canum, hinnitus equorum, et refers balando capras et oves: affirmes etiam asinos rudere, quando vis, o Marce, imitari pecus illud Arcadicum.

4 In edd. Delph. et Tol. legitur *Arcadicum.* ‘ *Cum vis Arcadicum*] Ita Pentameter ille restituendus: quod quare mutavit Lugdunensis corrector?’

NOTÆ

4 *Arcadium .. pecus*] Persio ‘ Arcadiæ pecuaria.’ Asinos intellige.

Gallorum cantus, et ovantes gutture corvos,
 Et quicquid vocum bellua et ales habet.
Omnia cum simules ita vere, ut ficta negentur;
 Non potes humanæ vocis habere sonum.

Imitaris cantus gallorum, et corvos lætantes gutture, et voces omnes, quas habent bestiæ et aves. Cum tam native imiteris hæc omnia, ut affirmetur ea non esse simulata; non vales assequi sonum vocis humanæ.

Scaliger. — 6 ‘ Felicem hanc restitutionem Tollii conjecturæ debemus. Legebatur antea inconcinnius longe: *Et quicquid vocum bellua talis habet.*’ Floridus.

NOTÆ

5 *Et ovantes gutture corvos*] Desumtum hemistichium ex hoc Virgilii versu 423. lib. I. Georgic. ‘Et lætæ pecudes, et ovantes gutture corvi.’

* 7 *Omnia cum simules ita vere, ut ficta negentur*] Talis apud Phædrum lib. v. Fab. 5. Scurra ille qui porcelli vocem sic imitabatur sua, verum ut pallio subesse contenderent. Sunt qui laudes captent ex his mimicis artibus, quæ quidem ingenuos non decent. Illis, inquit Plato de Republ. lib. III. interdictum est hactenus insanire, aut insanientes imitari.

LXXVII. AD CRISPAM. 77

Deformem quidam te dicunt, Crispa: at ego istud
 Nescio: mi pulchra es; judice me satis est.
Quin etiam cupio, junctus quia zelus amori est,
 Ut videare aliis fœda, decora mihi.

Nonnulli affirmant te esse turpem, o Crispa: verum ego hoc ignoro. Mihi formosa es; sufficit quod pulchra sis mea sententia. Quinimmo et, quia zelotypia comitatur amorem, opto ut ceteris videaris deformis, mihi vero pulchra.

1 ‘ Τὸ *at* in scripto non comparet; et abesse potest: nam in *ego* elisio sæpe negligitur: versus saltem sic mollior erit, qui nunc perquam durus est.’ *Tollius.* ‘ Negat Tollius τὸ *at* in scripto comparere; certe si absit, versus erit mollior.’ *Souchay.*

NOTÆ

* 2 *Mi pulchra es*] Scite vulgo dicitur nullum reperiri deformem amasium, propterea quod amanti vel non pulchra pulcherrima videantur; quod eleganter Theocritus extulit in Ecloga VI. Ἦ γὰρ ἔρωτι Πολλάκις ὦ Πολύφαμε τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται.

4 *Ut videare aliis fœda, decora mihi*] Tibullus l. IV. ad amicam: ‘ Atque utinam possis uni mihi bella videri, Displiceas aliis; sic ego tutus ero.’

LXXVIII. QUALEM VELIT HABERE AMICAM. 78

Sit mihi talis amica, velim,
Jurgia quæ temere incipiat;
Nec studeat quasi casta loqui.
Pulchra, procax, petulante manu:
Verbera quæ ferat, et regerat;
Cæsaque ad oscula confugiat.
Nam nisi moribus his fuerit:
Casta, modesta, pudenter agens,
(Dicere abominor) uxor erit.

Optem habere hujusmodi amicam: quæ suscitet rixas nulla de causa: neque curet loqui tanquam pudica: quæ sit formosa, lasciva, manu procaci: quæ patiatur ictus, et reddat; et verberata recurrat ad basia. Etenim nisi sit ita morata, sed pudica, modesta, verecunde se gerens, (horresco effari,) erit conjux, non amica.

NOTÆ

* 8 *Casta, modesta, pudenter agens, (Dicere abominor) uxor erit*] Huc sane respexit Poëtarum quos fert nostra ætas facile Princeps in Epig. VIII. quod habetur tom. II. edit. Amstel. 1626. *Car ne trouver ..... Qu'une matrone honnête, prude, et sage; En verité, ce n'est maîtresse avoir, C'est prendre femme et vivre en son ménage.*

LXXIX. AD CUPIDINEM, EX GRÆCO. 79

Hoc, quod amare vocant, misce, aut dissolve, Cupido.
Aut neutrum flammis ure, vel ure duos.

Cupido, contempera id quod appellant amare, aut dirime illud. Vel neutrum incende tuis ignibus, vel incende ambos.

NOTÆ

Ad Cupidinem, ex Græco] Ex hoc Lucillii, ut videtur, Epigrammate quod extat l. I. Anthologiæ: Ἢ τὸ φιλεῖν περίγραψον, Ἔρως, ὅλον, ἢ τὸ φιλεῖσθαι Πρόσθες, ἵν' ἢ λύσῃς τὸν πόθον, ἢ κεράσῃς. 'Aut amare illud expunge (o Amor) totum, aut amari Adjunge, ut vel solvas desiderium, vel misceas.'

LXXX. AD DIONEM DE AMORE SUO. 80

Aut restingue ignem, quo torreor, alma Dione:
Aut transire jube: vel face utrimque parem.

Alma Venus, vel extingue flammam qua uror: vel præcipe ut a me abeat: vel redde illam æqualem ab utraque parte.

2 'Sic legendum *face*, non *fac*, si velis constare metri rationem.' *Floridus.* Idem sentit Accursius. *Utrumque parem* Vulg.

NOTÆ

1 *Aut restingue ignem, &c.*] In hanc fere sententiam est illud Ruffini in Anthologia: *Ἢ δυσὶν οὐκ ἴσχυσας ἴσην φλόγα, πυρφόρε, καῦσαι, Τὴν ἐνὶ καιομένην ἢ σβέσον, ἢ μετάθες.* 'Si duobus non potuisti æqualem flammam, o ignifer Amor, incendere, Uni incensam vel serva, vel transfer.'

* *Aut restingue ignem, &c.*] In eam sententiam Tibullus lib. IV. Eleg. 4. 'Nec sis nunc injusta Venus, vel serviat æque Vinctus uterque tibi, vel mea vincla leva.'

Alma Dione] Venus, quæ sæpius Dionæa, sed et non raro Dione dicitur, matris nomine. Quidam enim Jovis et Diones filiam fuisse Venerem scripserunt, cum alii ex spuma maris et Cœli genitalibus ortam dicant; ut exposuimus ad illud Ausonii Epigr. 'Orta salo, suscepta solo, patre edita Cœlo, Æneadum genitrix hic habito alma Venus.'

* 2 *Vel face utrimque parem*] Non aliter Martialis lib. VI. Epig. 21. 'Plaga juvat: sed tu jam Dea cæde duos.'

Utrimque parem] Ignem scilicet parem ex parte amicæ, et ex parte mei.

LXXXI. EX GRÆCO, *ἀρχὴ τὸ ἥμισυ παντός.* 81

Incipe: dimidium facti est, cœpisse. Supersit
Dimidium: rursum hoc incipe; et efficies.

Inchoa: inchoasse est media pars facti. Restat media pars: inchoa hanc iterum; et perages.

1 *Superfit* ed. Tol. Vid. Not. Var.

NOTÆ

Ἀρχὴ τὸ ἥμισυ παντός] 'Principium est dimidium totius operis.' Videtur desumta hæc sententia ex hoc in Luciani somnio, seu vita: *Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός·* quod Hesiodi esse, ex ipsius Luciani Hermotimo colligi posse videtur.

1 *Incipe: dimidium facti, &c.*] Noster in Technopægnio: 'Incipe: quicquid agas, pro toto est prima operis pars.' Horat. in Epist. 'Dimidium facti, qui cœpit, habet: sapere aude,' &c. Vide Erasmum Chiliad. I. centur. 2. ad adagium, 'Principium dimidium totius.'

LXXXII. EX GRÆCO, Ἁ χάρις ἁ βραδύπους ἄχαρις χάρις. 82

Gratia, quæ tarda est, ingrata est: gratia namque
Cum fieri properat, gratia grata magis.

Beneficium quod est lentum, parum placet. Beneficium enim cum cito exhibetur, est beneficium magis jucundum.

Ipsam inscriptionem summovendam putat Accursius. Vid. Not. Var.

NOTÆ

Ἁ χάρις, *&c.*] Id est, 'Gratia quæ lento pede venit, ingrata gratia est.' Existimat Erasmus initium esse carminis Heroici ex Epigrammate quopiam, quod interciderit. Mariang. Accursius tollendum esse hoc lemma existimat, et subjungit Epigramma Luciani ex Anthologia, Erasmo etiam laudatum; ex quo Ausonium suum hoc transtulisse putat: Ὠκεῖαι χάριτες γλυκερώτεραι. ἢν δὲ βραδύνῃ, Πᾶσα χάρις κενεὴ, μηδὲ λέγοιτο χάρις. Id est: 'Celeres gratiæ dulciores. Omnis autem gratia, si Tarda sit, inanis est, neque dicenda est gratia.'

1 *Gratia, quæ tarda est, &c.*] Vide Erasm. in proverb. 'bis dat, qui cito dat;' et Senecam de beneficiis l. xi. cap. 1. et cap. 5. Huc facit Martialis Epig. 30. l. vi. 'Sex sestertia si statim dedisses, Cum dixti mihi: sume, tolle, dono; Deberem tibi, Pæte, pro ducentis. At nunc cum dederis diu moratus, Post septem, puto, vel novem Kalendas, Vis dicam tibi veriora veris? Sex sestertia, Pæte, perdidisti.' Ejusdem sententiæ est Ausonii Epigramma sequens: 'Si bene quid facias,' &c.

LXXXIII. IDEM. 83

Si bene quid facias, facias cito: nam cito factum
Gratum erit: ingratum gratia tarda facit.

Si aliquod beneficium præstas, præsta ocyus. Quod enim exhibitum erit propere, erit jucundum. At beneficium lentius injucundum fiet.

NOTÆ

* 2 *Ingratum gratia tarda facit*] Efficit bene factum injucundum. Non aliter Seneca lib. ii. de Benef. 'Ingratum est beneficium quod diu inter manus dantis hæsit.'

LXXXIV. IN SALTATOREM INEPTUM. 84

Deceptæ felix casus se miscuit arti.
  Histrio, saltavit qui Capanea, ruit.
Idem, qui Nioben saltavit, saxeus, ut tum
  Spectator veram crediderit Nioben.
In Canace, visus multo felicior ipsa:
  Quod non hic gladio viscera dissecuit.

Casus fortunatus concurrit cum arte aberrante. Mimus, qui saltando exhibuit Capaneum, concidit. Idem ille qui saltavit Nioben, ita fuit lapideus, ut spectatores tunc existimaverint eum esse veram Nioben. At in Canace saltanda, apparuit longe fortunatior ipsa: quoniam ipse non discidit sibi præcordia ense, quemadmodum illa.

5 Desposius legit *infelicior*. Vid. Not. inf. et Not. Var.

NOTÆ

* 1 *Deceptæ felix casus se miscuit arti*] Nihil apud Interpretes super his, 'deceptæ arti:' unde optavit Desposius ut ea attigissent; verum ipse ad amussim interpretatur, scilicet a saltatore imperito deceptæ artis injuriam fors ulta est, dum ruit imprudens, cum saltaret Capanea, et sic ducem illum e muris hostilibus dejectum optime imitatus est, uti et Nioben in saxum conversam, dum tarde saltaret.

2 *Histrio, saltavit qui Capanea, ruit*] Qui Capaneum in scena saltando referebat, præter intentionem, et quia gravior erat et parum solers, cecidit; sicque Capaneum melius, quam in animo habuerat, imitatus est. Fuit autem Capaneus unus ex iis Argivis, qui una cum Polynice ad bellum Thebanum iverunt: qui cum scalis admotis Thebanos muros superare niteretur, a Thebanis dejectus fuit e scalis, et lapidibus tanta vi obrutus, ut inde fabulati sint eum, quod esset contemtor Deorum, a Jove fulmine percussum. Vid. Stat. in Thebaide, et Vegetium l. IV. rei militaris.

3 *Idem, qui Nioben saltavit, saxeus, &c.*] Idem dum Nioben fabulam repræsentat, tam tarde saltavit, ut saxum potius videretur quam saltator; sicque optime referret Nioben, conspecta liberorum suorum nece, in saxum rigescentem. Vide Ovid. Metamorph. l. VI. Fab. 2.

5 *In Canace*] Fuit hæc Æoli filia, quæ, cum ex incesto Macarei fratris concubitu filium peperisset, misso a patre gladio jussa est se interficere. Vid. Ovid. Epist. 11.

* *In Canace, visus multo felicior ipsa*] Desposio legenti *infelicior* accedo, et interpungo: *In Canace visus multo infelicior, ipsa Quod non hic gladio viscera dissecuit.* Et quidem si vulgatam lectionem retinebis, jam sales nulli, nullum acumen. Ineptus ille quem in saltandis Capaneo et Niobe fors adjuverat, *visus infelicior* in saltanda Canace, quia dum sibi viscera *ipsa* gladio non dissecuit, male Canacen expressit, quæ illud ipsum parentis jussu fecerat; nec inepto saltatore theatrum liberavit.

6 *Quod non hic gladio viscera disse-*

NOTÆ

cuit] Quod tamen bonum factum, si fecisset: theatrum enim inepto saltatore liberasset. Totum hoc Epigramma persimile est Græco Lucillii l. II. Anthol. quod incipit : Πάντα καθ' ἱστορίην ὀρχούμενος, &c.

LXXXV. DE EODEM. 85

DAPHNEN et Nioben saltavit simius idem;
Ligneus ut Daphne, saxeus ut Niobe.

Idem Mimus exhibuit saltando Daphnen et Nioben; ligneus quemadmodum Daphne, et lapideus tanquam Niobe.

NOTÆ

1 *Daphnen et Nioben, &c.*] Simile est Palladæ Epig. Anthol. l. II. Δάφνην καὶ Νιόβην ὠρχήσατο Μέμφις ὁ σιμὸς, Ὡς ξύλινος Δάφνην, ὡς λίθινος Νιόβην. Id est: 'Daphnen et Nioben saltavit Memphis ille simus; Ut ligneus Daphnen, ut saxeus Nioben.'

Simius idem] Idem ille Mimus, quem simum fuisse, Græcum Epigramma innuit. Sed et a simo simius dictus; quippe qui simis sit naribus.

* *Simius idem*] Saltator ille, in quem duo hæc sunt Ausonii Epigrammata, Palladæ, in eodem Anthol. libro quo supra, vocatur Memphis. Utrum Palladam Ausonius, an Palladas Ausonium in illo Epigrammate expresserit incertum, quippe quos eadem ætate vixisse colligit Vinetus ex Epigrammate in Themistium philosophum. Simius, qui perinde ac simius alios imitatur.

2 *Ligneus ut Daphne*] Quæ ex puella in laurum arborem conversa legitur Metamorph. l. I. Fab. 14.

LXXXVI. DODRALIS POTIO. 86

DODRA ex dodrante est: sic collige: jus, aqua, vinum,
Sal, oleum, panis, mel, piper, herba, novem.

Dodra dicta est a dodrante; infer hoc sic: jus, aqua, vinum, sal, oleum, panis, mel, piper, olus, ex quibus fit, sunt novem.

'Ita in veteri libro, non *Dodra.*' Scaliger.

NOTÆ

1 *Dodra ex dodrante est*] Dodrans apud JCtos tres quartas totius assis partes continet, hoc est, novem uncias; duodecim enim assem efficiunt. Hinc potionem dodralem, seu dodram dictam ait Noster; quod novem rerum speciebus hic enumeratis constaret, quemadmodum dodrans ex novem unciis. De hac porro potione nihil habemus, nisi hic. Itaque quis fuerit usus ejus, et vis, parum notum est.

Jus] An ex carnibus, an ex aliis rebus?

2 *Herba*] Quod genus herbæ vel oleris, non liquet.

LXXXVII. DE EADEM. 87

DODRA vocor. Quæ causa? Novem species gero. Quæ sunt?
Jus, aqua, mel, vinum, panis, piper, herba, oleum, sal.

Appellor dodra. Quamobrem? Quia contineo in me novem genera rerum. Quænam sunt? Jus, aqua, mel, vinum, panis, piper, olus, oleum, et sal.

LXXXVIII. DE EADEM DODRA POTIONE. 88

Δοδρα πότος καὶ ἀριθμὸς, ἔχω μέλι, οἶνον, ἔλαιον,
Ἄρτον, ἅλας, βοτάνην, ζωμὸν, ὕδωρ, πέπερι.

Ego dodra potio et numerus, habeo mel, vinum, oleum, panem, sal, herbam, jus, aquam, piper.

1 ‘ Parisinus codex: *Δόδρα ποτὸν, καὶ ἀριθμός.* Alii: *Δόδρα ποτὸν καὶ ἀριθμόν.* Lugdunensis vetustus Græcum Epigramma non habebat, sed priori Latinorum titulum præfigebat *In Dodralem:* et alteri, *Idem.* Quis autem hujus potionis usus foret et vis, parum comperi.’ *Vinetus.*

LXXXIX. DE JURISCONSULTO, QUI UXOREM HABEBAT ADULTERAM. 89

JURISCONSULTO, cui vivit adultera conjux,
Papia lex placuit, Julia displicuit.

Lex Papia probata est Jurisconsulto, qui habet uxorem adulteram: Julia vero lex

1 ‘ Grævius reponit *nubit;* [Vid. Not. Var.] frustra: Retine antiquam lectionem *vivit.* Melius quadrat cum Epigrammatis lemmate, ubi non legitur: *qui uxorem ducebat;* sed: *qui uxorem habebat adulteram.*’ Floridus.—

NOTÆ

2 *Papia lex placuit*] Pap. Poppæam intelligit, ab Aug. quidem latam, sed Coss. qui tunc erant M. Pappius Mutilus, Q. Poppæus Secundus, nominibus insignitam. Hæc, multorum liberorum patribus plurimum favebat, præ cœlibibus et orbis. Non mirum ergo si JCto nostro placuerit, cui, licet male mari, adulteriis uxor liberos quærebat.

Julia displicuit] Qua maritus quæstum ex conjugis suæ adulteriis faciens, tanquam adulter punitur: l. VIII. ff. ad legem Jul. de adulteriis coërcendis.

* *Papia lex placuit: Julia displicuit*]

Quæritis, unde hæc sit distantia? Semivir ipse
Scatiniam metuens, non metuit Titiam.

ei non est probata. Rogatis quæ causa sit hujus discriminis? ipse cum sit pathicus et reformidet legem Scatiniam, non timet legem Titiam.

1 Alii *Scantiniam.*

NOTÆ

Hic multa eaque paulo obscuriora congessit Interpres noster. Cujus loci, neque a Vineto neque a Tollio satis intellecti, facilem et perspicuam interpretationem petere potuit ex P. Pithœi lib. II. cap. 2. Igitur ait Poëta, Jurisconsulto cuidam, uxorem adulteram habenti, placuisse Papiam legem, quæ contra cœlibes lata esset, displicuisse Juliam, qua quidem lege ut adulter puniebatur maritus quæstum ex conjugis suæ adulteriis faciens.

4 *Scatiniam metuens*] A C. Scatinio Aricino Trib. plebis, ut vult Manut. latam; vel a P. Scatinio quodam, ut refert Pomp. Lætus. Hac animadversum in pathicos, ut memorat Beroaldus ad Sueton. Domitian. Hujus meminit Juven. satira 2. v. 44. ubi secundam vocis *Scatinia* producit, quam hic Auson. corripit: at Val. Max. l. VI. cap. 1. refert C. Scantinium Capitolinum Trib. plebis, quod Cl. Marcelli Ædilis curulis filium corrumpere voluisset, a Marcello coram populo citatum, ceteris tribunis intercedere recusantibus, pœnas dedisse. Idem habet Plut. in vita Marcelli: quod si verum sit, lex Scantinia non a latore suo, sed a reo cujus causa primum lata fuerit, nomen sortita videtur; sicut Senatus-Consultum Macedonianum a fœneratore Macedone, in cujus et ceterorum fœneratorum odium factum fuit.

Non metuit Titiam] Vinetus hic locum citat ex Taciti l. II. Annal. vulgatarum quarundam editionum lectionem secutus: 'Consurgunt patres, legemque Titiam flagitant, qua cavetur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam donumve accipiat.' Ex quo commodum sane sensum huic Auson. loco eruit; tam imperitum scilicet fuisse JCtum illum ut nemo sanæ mentis eum oblata pecunia fuerit ad causam orandam invitaturus; sicque non habuisse ipsum unde legem Titiam timeret, in eos latam, qui causæ orandæ gratia pecuniam acciperent. At Lipsius, ad illum locum Taciti, probat ex optimis editt. et Mss. cod. non *Titiam* ibi, sed *Cinciam* legendum esse; quam constat a M. Cincio Trib. plebis latam anno U. C. DXLIX. et ab Augusto renovatam. De hac Livius l. XXXIV. 'Quid legem Cinciam excitavit de donis et muneribus, nisi quia vectigalis jam et stipendiaria plebs esse senatui cœperat?' aliud ergo quærendum. Titias quidem leges duas reperio; alteram Agrariam, de qua Cicero pro Mur. et l. II. de Orat. a Sext. Titio Trib. plebis latam, qua cautum fuit, ut vectigal agris publice assignatis impositum Quæstor colligeret: alteram de lusu, cujus mentio in Digestis lege 3. tit. 'de Aleat.' qua, sicut et Publicia, et Cornelia, prohibebatur ne quis sponsionem faceret in ludis, nisi in iis ubi pro virtute certamen est; scilicet ubi certatur hasta, vel pilo jaciendo, vel currendo, saliendo, luctando, pugnando. At illæ leges quid ad locum Ausonii? Titiæ tamen mu-

NOTÆ

neralis nullum, nisi in corrupto Taciti loco, vestigium. Quid si, ut Papiæ Poppeæ et aliis multis, ita Ciniæ duplex nomen fuerit Titiæ Cinciæ; unde variæ apud Tacit. lectioni ansa, et lux huic Ausonii loco?

* *Scatiniam metuens, non metuit Titiam*] Hujus diversitatis rationem, nempe quod placuit lex Papia, displicuit Julia, ex aliarum quoque legum nominibus rationem facetissime Poëta reddit. Dicit enim Jurisconsultum ipsum semivirum et parum pudicum, *Scatiniam* legem, seu potius *Scantiniam* (sic enim apud Suetonium aliosque) metuisse, quæ contra impudicos lata est, ideoque demum uxorem duxisse secundum legem Papiam, ut vitium hoc tegeret: quæ lex Papia ob eam rem ipsi placuit. At Titiam non metuisse, in eos latam qui causæ orandæ gratia pecuniam acciperent, cum ei nemo munera offerret, et idcirco eum oporteret aliunde rem facere, nempe ex uxoris adulteriis et lenocinio suo, contra legem Juliam, qua illud vetabatur, quæque idcirco ei displicuit.

XC. AD ZOILUM, QUI UXOREM MŒCHAM DUXERAT. 90

SEMIVIR uxorem duxisti, Zoile, mœcham.
O quantus fiet quæstus utrimque domi!
Cum dabit uxori molitor tuus, et tibi adulter,
Quantum deprensi damna pudoris ement!

4 Pro *Quantum* Floridus, Toll. et Græevius malunt *Quanto* vel *Quanti.*

NOTÆ

4 *Quantum deprensi*] Non intelligo, nisi legamus *Quanto*, vel *Quanti;* et *emere* accipiamus pro *redimere.* Uxori tuæ persolvet, qui te fruetur, et tibi, qui uxore tua, tantum, quanto, qui deprehenduntur mœchi, solent redimere infamiam, vel amissum pudorem. *Deprensi* primo casu plurativo. Sensus vocis, qui apud Horatium: 'Deprensi non bella est fama Treboni.' Apuleius in Apologia: 'Neque enim ulli ad introëundum metus est, nisi qui pretium marito non attulit. Ita ei lecti sui contumelia vectigalis est. Olim solens suo, nunc conjugis corpore vulgo meret. Cum ipso plerique, (nec mentior,) cum ipso, inquam, de uxoris noctibus paciscuntur. Hinc jam mimica illa inter virum et uxorem nota collusio. Qui amplam stipem mulieri detulerunt, nemo eos observat, suo arbitratu discedunt. Qui inaniores venere, signo dato pro adulteris deprehenduntur: et quasi ad discendum venerint, non prius abeunt, quam aliquid scripserint.' Ita enim legendum, ubi vulgo, *Hinc jam inquam illa.* Gronovius.

Quantum deprensi, &c.] Scribendum, *ement.* Pro *Quantum,* malim *Quanti.* Sensus est, quanto argento mulctabuntur ii, qui a te, vel uxore, in alterutrius concubitu fuerint deprensi? Certe nisi aliquid scripserint, non sic abibunt. Celeberrimus Græ-

Sed modo quæ vobis lucrosa libido videtur,
  Jacturam, senio mox subeunte, feret.
Incipient operas conducti vendere mœchi,
  Quos modo munificos lena juventa tenet.

Vid. inf.—8 Ed. Delph. et Toll. legunt *dabit.* 'Pro *dabit*, etiam *dabat* non incommode legi posset. Utrumque non malum.' *Tollius.*

NOTÆ

vius in suis ad me literis: Probo *ement;* sed et scribendum censeo: *Quanti deprensi damna pudoris ement.* Tollius.

6 *Jacturam, senio*] Contra illa Afranii in divortio apud Nonium: 'Vigilans, ac solers, sicca, sana, sobria, Virosa non sum; et si sum, non desunt mihi, Qui ultro dant: ætas integra est, formæ satis.' *Idem.*

8 *Lena juventa tenet* [*dabit*] Id est, quamdiu iste flos vigorque ætatis, qui libidinosam ad se allicit juventutem, manebit, liberales ac munera offerentes amatores accedent: at ille ubi perierit, væ victis, ipsi ἀντιπελαργεῖν (si per jocum ita loqui liceat) cogemini. *Idem.*

XCI. AD VENEREM *Δύσερως.* 91

Hanc amo, quæ me odit: contra, hanc, quoniam me amat, odi.
  Compone inter nos, si potes, alma Venus.
Perfacile id faciam: mores mutabo, et amores.
  Oderit hæc, amet hæc. Rursus idem patiar.
Vis ambas ut ames? Si diligat utraque, vellem.
  Hoc tibi tu præsta, Marce; ut ameris, ama.

Amo hanc, quæ me aversatur: e contrario, aversor illam, quia me amat. Alma Venus, fac ut conveniat inter nos, si id valeas efficere. Facillime efficiam hoc: immutabo ingenia, et amores earum, ita ut hæc te aversetur, illa te amet. Iterum experiar eosdem affectus. Visne amare utramque? Velim, si modo ambæ me ament. Marce, effice hoc ipse tibi: ama, ut ameris.

NOTÆ

* Inducit hic Poëta, ut in Carmine sequenti, Dyseron seu morosum cum Venere disserentem.

Δύσερως] Difficilis et morosus in amore.

1 *Hanc amo, quæ me odit, &c.*] Sic Ovid. Amor. l. II. Eleg. 19. 'Quod sequitur, fugio; quod fugit, usque sequor.'

3 *Perfacile id faciam*] Hæc Venus. *Mores mutabo, et amores*] Frivola paronomasia; quales multæ apud hunc auctorem.

4 *Rursus idem patiar*] Hæc dyseros.

6 *Marce; ut ameris, ama*] Hemistichium hoc desumtum ex Epig. 11. lib. VI. Martialis 'in Marcum:' 'Quod non sit Pylades hoc tempore,' &c. Cujus ultimum distichum sic habet: 'Ut præstem Pyladen, aliquis mihi præstet Oresten. Hoc non fit verbis; Marce, ut ameris, ama.'

XCII. ITEM. 92

Suasisti, Venus, ecce, duas dyseros ut amarem.
  Odit utraque: aliud da modo consilium.
Vince datis ambas. Cupio: verum arcta domi res.
  Pellice promissis. Nulla fides inopi.
Attestare Deos. Nec fas mihi fallere Divos.
  Pervigila ante fores. Nocte capi metuo.
Scribe elegos. Nequeo, Musarum et Apollinis expers.
  Frange fores. Pœnas judicii metuo.

En, o Venus, consilium dedisti, ut ego morosus amator amarem duas. At ambæ me aversantur: jam præbe mihi aliud consilium. Supera utramque donis. Per-velim: sed angustæ opes mihi sunt domi. Devinci eas pollicitationibus. Non creditur pauperi. Jura per Deos. At non licet mihi decipere Deos. Excuba ante januam earum. Vereor ne comprehendar noctu. Compone elegias. Non possum, quippe qui non novi Musas, neque Apollinem. Perrumpe januam. Timeo ne puniar

7 In ed. Toll. lemma est: *Ad eandem.*—1 ‘*Suasisti, Venus alma, duas* [*Glyceras ut amarem*] Antiquus codex: *Suasisti, Venus ecce, duas dyseros ut amarem:* qui et hoc facit alterius Epigrammatis principium, præfixo titulo ΔΥΣΕΡΩΣ.’ *Vinetus.* ‘Recte Pulmanniana editio, secuta veterem codicem, Vineti hæc duo Epigrammata divisit: diversissima enim sunt.’ *Grævius.*—Heinsius hic legendum contendit: *Antestare.* Vid. inf.—13 ‘Loco horum

NOTÆ

2 *Odit utraque*] Observa vocem *utraque* media producta, quam tamen superiori Epigrammate corripuit: ‘si diligat utraque vellem,’ et quæ revera brevis est. Sed non hoc solum loco productam reperies apud hunc auctorem; sed etiam vers. 22. Epistolæ ad patrem: ‘Et placuisse reor geminis ætatibus, ut se Non festinato tempore utraque daret.’ Secutus scilicet Ausonius suorum temporum morem, ibi produxit syllabam, ubi prosodia erat. Exempla ejusdem vocis media producta usurpatæ ex Prudentio citat hæc Scaliger. Ex elogio Eulaliæ virginis in hoc versu dactylico: ‘Frivola utraque, et utraque nihil.’ Ex Cathemerino hymno 10. ‘Tua sunt tua, Rector, utraque.’ Ex Apotheosi: ‘Spargebat Dominus, sunt unum fulmen utraque.’

* 3 *Vince datis ambas*] *Datis,* muneribus. Quod ex Plauto abunde demonstrasse Passeratium observat ad illud Propertii lib. III. Eleg. 13. Broukhus. ‘Heu nullis capta Lycinna datis.’

* 5 *Attestare Deos*] Doctissimus vir, N. Heinsius, contendit hic legendum *Antestare;* quæ vox juris antiqua est, et quam præter Plautum usurpavit quoque Horatius lib. I. Sat. 9. Glossis veteribus *Antestari* est in testimonium advocare. Vid. Notas Drakenbor. ad Silii Italici vs. 441. lib. IX.

6 *Nocte capi metuo*] A vigilibus urbem circumeuntibus.

8 *Pœnas judicii metuo*] In effractores constitutas, scilicet fustium percussionem, et in opus temporarium

Stulte ab amore mori pateris: non vis ob amorem.
  Malo miser dici, quam miser atque reus.
Suasi, quod potui: tu alios modo consule. Dic quos?
  Quod sibi suaserunt, Phædra et Elissa dabunt,
Quod Canace, Phyllisque, et fastidita Phaoni.
  Hoc das consilium? Tale datur miseris.

a judice. Insane, sustines perire ex amore; et renuis perire propter tuum amorem. Malo vocari ærumnosus, quam ærumnosus simul et nocens. Dedi tibi consilium quod potui: jam tu percontare alios. Cedo quos? Phædra et Dido dabunt tibi consilium, quod sibi sumserunt. Quodque etiam Canace et Phyllis, et puella contemta a Phaone sumserunt. Hoccine mihi consilium præbes? Tale præbetur ærumnosis.

duorum versuum, qui ex Lugdunensi codice sunt repositi, in vulgatis legebatur: *Phædra, et Elissa tibi dent laqueum, aut gladium. Præcipitem pelago, vel Leucados elige rupem.*' Floridus. 'Hi versus in Lugdunensi codice fuerunt: *Quod sibi suaserunt Phædra et Elisa dabunt, Quod Canace Phillisque et fastidiata Phaonis.* Sed quid verbi, *fastidiata Phaonis? Fastidita Phaoni* potius.' Vinetus. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

dationem, si diurni sint effractores; si vero nocturni, fustium percussionem et damnationem ad metalla, ut patet ex l. II. ff. 'de effractoribus, et expilatoribus.'

12 *Quod sibi suaserunt, &c.*] Laqueum, aut gladium.

Phædra] Laqueum. Hæc enim cum se ab Hippolyto privigno, cui incestos suos ignes fassa fuerat, spretam cerneret, laqueo vitam finiisse narratur, scriptis prius ad Theseum maritum literis, quibus Hippolytum stupri, quod ille fuerat tantopere abominatus, accusabat.

Elissa] Gladium cui, post Æneæ discessum, incubuisse dicitur apud Virg. l. IV. Æneid.

* *Phædra et Elissa dabunt*] Scribitur passim *Elisa*. Gemino sibilo opus esse contendunt viri docti. Docet Etymologici M. textor eam vocari Tyriorum lingua *Ellessar* seu *Elissam:* unde patet scripturam hanc esse retinendam.

13 *Quod Canace*] Ensem a patre sibi missum post deprehensos incestos ejus et fratris amores. Vid. supra Epig. LXXXIV.

Phyllisque] Laqueum, ut Phædra. Phyllis Lycurgi Thracum regis et Crustumenæ filia Demophoontem Thesei et Phædræ filium, e Trojano bello redeuntem, cum hospitio lectoque excepisset; ipseque, audita Mnesthei Athenarum tyranni morte, Athenas negotiorum suorum causa se contulisset, diutiusque ibi moraretur, quam Phyllidi discedens promiserat; hæc, zelotypia et amoris impatientia, laqueo se suspendit, atque in amygdalum arborem foliorum expertem mutata, reducis Demophoontis amplexu folia edidisse narratur. Vid. ejus Epist. ad Demophoontem inter Ovidii Epistolas secundam.

Et fastidita Phaoni] Quod Sappho, a Phaone contemta, elegit; scilicet præcipitium. Hæc enim ex Leucadis insulæ rupe in mare se dejecisse amoris impatientia narratur. Vide ultimam Epistol. Ovidii. Hic ergo ultima amantium spem omnem abjicientium perfugia proponit dyseroti Ve-

NOTÆ

nus, quæ apud Apul. l. iv. Metamorph. puella, e sinu sponsi a prædonibus rapta, his verbis complectitur: 'Hem nunc certe, nunc maxime funditus perii; nunc spei salutiferæ renuntiavi. Laqueus, aut gladius, aut certe præcipitium proculdubio capessendum est.'

14 *Hoc das consilium*] Verba sunt dyserotis.

Tale datur miseris] Hæc Venus.

XCIII. PULCHRUM DEI RESPONSUM. 93

Doctus Hylas cæstu, Phegeus catus arte palæstræ,
  Clarus Olympiacis et Lycus in stadiis,
An possent omnes venturo vincere agone,
  Hammonem Libyæ consuluere Deum.
Sed Deus, ut sapiens, Dabitur victoria vobis
  Indubitata quidem, si caveatis, ait,

Hylas peritus contendere cæstu, Phegeus solers in arte luctæ, et Lycus inclytus in stadiis Olympiacis, sciscitati sunt Jovem Hammonem numen Libyæ, utrum possent superare cunctos in proximo certamine. At Deus, utpote prudens, dixit eis: Certa quidem palma vos manet, si modo detis operam, ut nemo superet Hylam

NOTÆ

Pulchrum Dei responsum] Immo nugatorium et scurrile, ut legenti patet.

1 *Doctus Hylas cæstu, &c.*] Persimile extat Lucillii, l. ii. Anthologiæ; nisi quod loco Phegei, et Lyci, Onesimum habet et Meneclem; et loco Hammonis, Olympum.

Doctus cæstu] Πύκτης 'pugil,' et certamen quod cæstibus fit, 'pugilatus' vocatur. Erant cæstus massæ ex corio bubulo, plumbo infuso et ferro conflatæ, quibus pugnaturi manus obarmabant, loris circum brachia revinctis. Vide certamen Entelli et Daretis apud Virg. l. v. Æneid.

* *Doctus Hylas cæstu*] Apollonius initio Argonaut. ii. cæstus appellat ἱμάντας; erant enim ex bubulo corio. Id certaminis genus pulchre apud Virgilium Æneid. v. describitur.

Catus arte palæstræ] Luctator peritus, 'palæstrita' παλαιστής.

* *Catus arte palæstræ*] Illud ex Horatii Ode ad Mercurium lib. i. 'Qui feros cultus hominum recentum Voce formasti catus et decoræ More palæstræ.'

2 *Clarus Olympiacis in stadiis*] Σταδιεὺς, qui scilicet cursu contendebat in stadiis, aut circis. His tribus certaminum generibus si δισκοβολίαν 'disci jactationem,' et ἅλμα 'saltationem' adjicias, habebis Græcorum πένταθλον. Latinorum 'quinquertium;' quinque scilicet agones Olympicos.

4 *Hammonem Libyæ*] Celeberrimum fuit Hammonis Jovis in Libya oraculum, quod etiam consuluisse memoratur Alexander Magnus. Non Hammonem habet prædictum Lucillii Epigramma, sed Olympum vatem.

5 *Ut sapiens*] Immo ut nugator maximus.

Dabitur victoria vobis, . . . si caveatis, . . . Ne quis Hylam, &c.] Id est, dabitur vobis victoria, si victores evaseritis.

Ne quis Hylam cæstu, ne quis certamine luctæ
Phegea, ne cursu te, Lyce, prætereat.

pugilatu, nemo vincat Phegea in agone palæstræ, ac nemo anteeat te cursu, o Lyce.

NOTÆ

* 6 *Si caveatis, ait, Ne quis, &c.*] Ridicula responsio, quæ in Græco Lucillii, Anthol. lib. II. vatis Olympi est; hic vero Hammonis ipsius. Quod sine consilio factum a Poëta vix mihi persuaserim. Certe irridere voluit gentium Deos, detortis in ipsum Hammonem telis quæ Lucillius in vates miserat.

XCIV. DE HERMIONES ZONA. 94

PUNICA turgentes redimibat zona papillas
Hermiones: zonæ textum elegeion erat:
Qui legis hunc titulum, Paphie tibi mandat, ames me;
Exemploque tuo neminem amare vetes.

Purpureum strophium circumdabat tumentes mammillas Hermiones: strophio intextum erat hoc Carmen: O tu, qui legis hanc inscriptionem, Venus tibi imperat, ut me ames; nec prohibeas quenquam ad tuum exemplum me amare.

NOTÆ

1 *Redimibat zona papillas*] *Redimibat* pro *redimiebat:* hujusmodi porro zonam seu fasciam pectoralem, papillarum tumori coërcendo aptam, ' strophium ' dixere.

2 *Hermiones*] Cujus Hermiones? filiæne Menelai et Helenæ, cujus Epistola extat ad Orestem inter Ovidianas? an vero Hermiones sive Harmoniæ, Martis et Veneris filiæ, quæ Cadmo nupsit? Certe, quæ Hermione Menelai scribit Oresti apud Ovidium, parum consentiunt cum hoc elegeii illius versu: ' Exemploque tuo neminem amare vetes.' Crediderim potius de Harmonia, seu Hermione, Martis et Veneris filia, hoc Epigramma esse intelligendum: at de zona illa et elegeio nihil reperio. Meminerunt tamen monilis et pepli a Vulcano fabricati, et ipsi Harmoniæ a Cadmo, vel (ut aliis placet) a Pallade dati, aliorumque munerum ipsi Harmoniæ a Diis in ejus nuptiis datorum, inter quæ potuerit esse hæc zona elegeio subdecorata, et a Venere Matre donata. Huic conjecturæ favere videntur hæc verba: 'Paphie tibi mandat, ames me.'

* *Zonæ textum elegeion erat*] Distichon. Vocem hanc ita sumi a Pausania aliisque Græcis notat Henricus Stephanus sub finem Anthologiæ suæ. *Despos.*

XCV. DE HYLA, QUEM NAIADES RAPUERUNT. 95

Aspice, quam blandæ necis ambitione fruatur,
Letifera experiens gaudia, pulcher Hylas!
Oscula et infestos inter moriturus amores,
Ancipites patitur Naiadas, Eumenidas.

Vide quam jucundæ mortis gloria potiatur formosus Hylas, degustans mortiferas voluptates: periturus inter basia et blanditias exitiales, experitur incertum Naiadasne, an Furias.

NOTÆ

2 *Letifera experiens gaudia*] Dum scilicet a Naiadibus, sui amantibus, infra aquas rapitur; unde ipsi mors. Is porro Hylas est Theodamantis et Menodices filius, egregia forma juvenis, Herculis Colchos petentis comes, qui cum aquatum ivisset ad fontem quendam in Mœsia, a Nymphis illius fontis raptus traditur. Rem narrant Apollon. Argonaut. I. Servius, Theocrit. et alii. Vide Erasm. in proverb. 'Hylam inclamas.'

4 *Ancipites patitur Naiadas, Eumenidas*] Id est, incertum est Naiadesne Nymphæ illæ dicendæ sint, quæ eum rapuerunt; an Eumenides. Naiades quidem erant, si earum naturam respicias; in aquis enim degebant: at Eumenides Hylæ fuerunt; eum enim demerserunt Orco. Eumenides Furiæ sunt, infernæ Deæ.

XCVI. AD NYMPHAS NARCISSUM PERSEQUENTES. 96

Furitis, procaces Naiades,
Amore sævo et irrito.

Lascivæ Naiades, insanitis amore crudeli, et inani. Hic puer fiet flos.

' *Ad Nymphas, quæ Hylam merserunt*] Lemmata hæc omnia a librariis assuta sunt: at hoc ab omnium stupidissimo. Si formandum est aliud, scribe, *Ad Nymphas Narcissum persequentes*: patet ex proxime sequentibus.' *Tollius.* Vid. Not. inf.

NOTÆ

Ad Nymphas Narcissum persequentes] Lemma hoc reposuit Tollius loco illius, *ad Nymphas quæ Hylam merserunt;* quod erat in vetustis codd. errore Librariorum, quodque huic epigrammati minime conveniebat. Neque enim Hylam in florem conversum fuisse usquam legitur, sed Narcissum, de quo sequentia Epigramm.

1 *Furitis, procaces Naiades, &c.*] Quæ Naiades? Echo quidem Nympha amore Narcissi inflammata legitur: at de Naiadibus nihil. Nymphas ego intelligo fontis illius, in quo dum se conspicit, sui ipsius amore corripitur, ac pæne demergitur, dum suo simulacro potiendi causa sese inclinat incautius.

Ephebus iste flos erit.

NOTÆ

3 *Ephebus iste flos erit*] Qui nomen ejus etiamnum servat. Vide Metam. l. III. Fab. 7.

XCVII. DE NARCISSO, QUI SUI IPSIUS AMORE CAPTUS ERAT. 97

Si cuperes alium, posses, Narcisse, potiri.
Nunc tibi amoris adest copia: fructus abest.

Narcisse, si amares alium, posses eo frui. Jam facultas tibi datur tui amoris: at non potes eo frui.

NOTÆ

* 1 *Si cuperes alium, posses, Narcisse, potiri*] Narcissus Cephissi amnis ex Liriope filius, Nympharum amorem aspernatus, conspecta in fontis speculo imagine sua, sui amore captus fertur; cumque nulla potiundi amoris spes esset, nimio desiderio extinctus, et in florem sui nominis mutatus.

Id carmen sic interpretatus est, quem jam laudavi, vir Cl. Richerius. *Si tu brulois de cette ardeur extrême Pour un autre que pour toi même, Narcisse, tu pourrois contenter ton desir. Tu possedes l'objet, sans jouir du plaisir.*

2 *Amoris adest copia: fructus abest*] Ipse Narcissus apud Ovid. loco mox citato: 'Quod cupio mecum est: inopem me copia fecit.'

XCVIII. DE EODEM. 98

Quid non ex hujus forma pateretur amator,
Ipse suam qui sic deperit effigiem?

Quidnam amator non perferret ex pulchritudine hujus pueri, qui ita perdite amat ipse suam imaginem?

XCIX. IN ECHO DOLENTEM PROPTER MORTEM NARCISSI. 99

Commoritur, Narcisse, tibi resonabilis Echo,
Vocis ad extremos exanimata modos:

Narcisse, Echo resonans moritur tecum, extincta ad ultimos sonos tuæ vocis; atque

NOTÆ

In Echo dolentem, &c.] Vid. Ovid. l. III. Metam.

* *Resonabilis Echo*] Ovidius quoque eam vocat resonabilem, Metamor. lib. III. vs. 358.

Et pereuntis adhuc gemitum resecuta querelis,
Ultima nunc etiam verba loquentis amat.

excipiens etiam suis questibus ejulatum morientis, amat etiamnum postremas voces loquentis.

NOTÆ

3 *Resecuta*] Vox parum trita, qua etiam utitur hic auctor ultima Epistola ad Paulinum, ubi de Echo loquens: 'Solatur nostras Echo resecuta querelas.' Sed et Ovid. l. VIII. Metam. Fab. ult. ubi de Erisichthonis filia, Neptuni munere, in piscatorem conversa: 'Illa Dei munus bene cedere sensit: et a se Se quæri gaudens, his est resecuta rogantem: Quisquis,' &c.

* *Et gemitum resecuta querelis*] Idem elegantissime expressit in 'Amaryllidis desiderio' Buchananus: 'Sola meos planctus Echo miserata, gementi Adgemit, et quoties suspiria pectore duco, Hæc quoque vicino toties suspirat ab antro.'

* 4 *Ultima nunc etiam verba loquentis amat*] Ingeniose fingit Poëta Echonem ideo verba ultima referre, quod extremos Narcissi quem deperibat gemitus referre amavit. Rem aliter Ovidius narrat. Vult enim Junonem, postquam sensit se longis Nymphæ sermonibus teneri, dum fugerent Jovis sui amasiæ, hoc fecisse, ut posset novissima duntaxat verba de multis reddere.

C. DE HERMAPHRODITO. 100

MERCURIO genitore satus, genitrice Cythere,
Nominis ut mixti, sic corporis Hermaphroditus,

Hermaphroditus genitus patre Mercurio, matre Venere, quemadmodum nominis,

NOTÆ

* Nota Hermaphroditi et Salmacidis fabula, quam Strabo lib. XIV. aliique in eam fere sententiam sic exponunt, ut referant ad inertiam quæ vires frangit.

De Hermaphrodito] Vide Epig. LXIX. vers. 11.

2 *Nominis ut mixti*] Coaluit enim ejus nomen ex nominibus utriusque parentis Ἑρμοῦ scilicet et Ἀφροδίτης, Mercurii, et Veneris.

Hermaphroditus] Ex Græcorum poëtarum catalectis Carmen hoc affert Tollius in Hermaphroditum balneo viris mulieribusque communi præpositum: *Ἀνδράσιν Ἑρμῆς εἰμί· γυναιξὶ δὲ Κύπρις ὁρῶμαι. Ἀμφοτέρων δὲ φέρω σύμβολά μοι τοκέων. Τοὔνεκεν οὐκ ἀλόγως με τὸν Ἑρμαφρόδιτον ἔθεντο Ἀνδρογύνοις λουτροῖς παῖδα τὸν ἀμφίβολον.* Id est: 'Viris Mercurius sum; mulieribus vero Venus videor. Amborum autem meorum parentum signa gero. Itaque non immerito me Hermaphroditum præposuerunt Balneis virorum et mulierum communibus, cum sim puer sexus dubii.'

Concretus sexu, sed non perfectus, utroque:
Ambiguæ Veneris, neutro potiundus amori.

ita et corporis compositi, conflatus ex utroque sexu, at non absolutus ex omni parte; Veneris dubiæ, neutro amori fruendus.

CI. DE CONJUNCTIONE SALMACIS CUM HERMAPHRODITO. 101

SALMACIS optato concreta est nympha marito.
  Felix virgo, sibi si scit inesse virum.
Et tu formosæ, juvenis, permixte puellæ,
  Bis felix, unum si licet esse duos.

Nympha Salmacis coaluit cum conjuge cupito. Fortunata puella, si novit se habere in se virum. Tu vero, o juvenis, qui coaluisti cum pulchra virgine, bis fortunatus es, si unus possis esse duo.

NOTÆ

1 *Salmacis optato, &c.*] Vide Ovid. l. IV. Metam. Fab. 6.

4 *Unum si licet esse duos*] Sic Narcissus l. III. Metam. 'O utinam a nostro secedere corpore possem!'

CII. AD APOLLINEM, DE DAPHNE PUELLA FUGIENTE. 102

PONE arcum, Pæan, celeresque reconde sagittas:
  Non te virgo fugit, sed tua tela timet.

Apollo, depone arcum, et repone tela velocia: puella hæc non te refugit, verum metuit tuas sagittas.

NOTÆ

1 *Pone arcum, Pæan*] Pæan unum est ex Apollinis nominibus. De Daphne vide Ovid. l. I. Metam.

* *Pone arcum, Pæan, celeresque reconde sagittas*] *Pæan*, ita dictus Apollo ἀπὸ τοῦ παίειν a 'ferire:' qua voce ferunt Latonam usam cum Apollinem hortaretur impetum in Pythona serpentem facere, ipsumque sagittis incessere. Plura si velis adi Gyrald. Historiæ Deorum Syntag. 7. Ceterum Ausonius ad illum Juvenalis Sat. 6. versum respexisse videtur: 'Parce, precor, Pæan, et tu Dea pone sagittas.'

* 2 *Non te virgo fugit, sed tua tela timet*] Super eodem argumento luserunt plurimi; at mea quidem sententia nemo felicius quam vir omni disciplinarum genere excultissimus Fontenellus, eo Carmine quod incipit in hunc modum: *Je suis, crioit jadis Apollon à Daphné, &c.* Quodque lubens exscriberem, nisi scirem hoc in omnium ore versari.

CIII. AD CORTICEM, QUO DAPHNE TEGEBATUR. 103

Invide cur properas cortex operire puellam?
Laurea debetur Phœbo, si virgo negatur.

Cortex invide, quare festinas obtegere virginem hanc? laurus danda est Apollini, si puella ipsi non datur.

2 ‘*Si virgo necatur*] Hæc frigida sunt, sine sale et acumine, quod huic Epigrammati reddideris, si legas: *si virgo negatur.*’ Grævius. *Si virgo negatur* probat Floridus.

NOTÆ

1 *Invide cortex*] Qui Daphnen amanti Phœbo subtrahis.

* *Invide cur properas cortex operire puellam*] Distichon illud minus intellectu facile quam videtur prima fronte: nullusque in eo sensus, si totum a Poëta prolatum supponitur. Idem planus, si in priore versu intelligatur Poëta loqui, in altero cortex respondere.

2 *Laurea debetur Phœbo, si virgo negatur*] Phœbus apud Ovid. ‘At quoniam conjux mea non potes esse, Arbor eris certe, dixit, mea: semper habebunt Te coma, te citharæ, te nostræ (laure) pharetræ.’

CIV. IN DUAS SORORES DIVERSORUM MORUM. 104

Delia, vos miramur: et est mirabile, quod tam
  Dissimiles estis, tuque sororque tua.
Hæc habitu casto, cum non sit, casta videtur;
  Tu, præter cultum, nil meretricis habes.
Cum casti mores tibi sint, huic cultus honestus:
  Te tamen et cultus damnat, et actus eam.

O Delia, admiramur vos: et sane mirum est, quod tu et tua soror adeo discrepatis inter vos. Hæc ornata ut pudicam decet, videtur pudica, quamvis non sit; in te vero nihil est meretricium, nisi ornatus. Cum vita tibi sit pudica, illi vero castus ornatus; ornatus tamen te arguit, et mores illam.

NOTÆ

* 6 *Te tamen et cultus damnat*] Adhibenda enim est quædam reverentia adversus homines, et optimi cujusque et reliquorum. Itaque non modo castam esse, sed et videri oportet.

CV. AD GALLAM. 105

Vado, sed sine me; quia te sine: nec, nisi tecum,
Totus ero; pars cum sim altera, Galla, tui.
Vado tamen, sed dimidius: vado minor ipso
Dimidio: nec me jam locus unus habet.
Nam tecum fere totus ero, quocumque recedam.
Pars veniet mecum quantulacumque mei.
Separor unus ego: sed partem sumo minorem
Ipse mei; tecum pars mea major abit.
Si redeam, tibi totus ero: pars nulla vacabit,
Quæ mox non redeat in tua jura. Vale.

Ego eo, verum absque me ipso; quia eo absque te: neque ero totus, nisi fuero tecum; quandoquidem sum dimidia pars tui. Ego eo nihilominus, sed dimidius tantum. Quin etiam eo minor ipso dimidio: et nunc non unus tantum locus me tenet. Ero enim pæne totus tecum, in quemcumque locum abiero. Quam minima pars mei me comitabitur. Ego unus dividor: verum ipse capio minorem partem mei. Maxima pars mei abscedit tecum. Si revertar, ero totus tuus: nulla pars mei erit vacua, quæ non revertatur in tuam potestatem. Vale.

NOTÆ

* 1 *Vado, sed sine me, &c.*] Vix delicato palato sapiet illud Epigramma. Non sic veteres illi ætatis aureæ scriptores, et Horatius maxime, qui postquam Mæcenati dixit lib. II. Od. 17. 'Ah, te meæ si partem animæ rapit Maturior vis, quid moror altera, Nec carus æque, nec superstes Integer?' Nihil ultra adjicit, nec idem variis continuo verbis ingerit.

2 *Pars cum sim altera tui*] Sic passim amantes, et amici. Sic Horat. Od. 3. l. I. 'Navis, quæ tibi creditum Debes Virgilium, finibus Atticis Reddas incolumem, precor: Et serves animæ dimidium meæ.'

CVI. IN VENEREM ANADYOMENEN. 106

Emersam pelagi nuper genitalibus undis
Cyprin Apellei cerne laboris opus:

Aspice Venerem recens editam e fœcundis fluctibus maris, opus elaboratum ab

NOTÆ

In Venerem Anadyomenen] Hoc est, exeuntem, e mari scilicet.

* *In Venerem Anadyomenen*] Sic modo Venerem illam appellat Plinius lib. XXXV. modo, Græcam vocem interpretans, 'exeuntem e mari.' Celebratur hæc Venus Apellea, quæ in Coa insula olim conspiciebatur, et posthac, Strabone teste lib. XIV. dedicata est Divo Augusto consecran-

Ut complexa manu madidos salis æquore crines
Humidulis spumas stringit utraque comis.
Jam tibi nos, Cypri, Juno inquit, et innuba Pallas,
Cedimus, et formæ præmia deferimus.

Apelle: quomodo apprehensis utraque manu capillis aqua maris udis, detergit spumas ex crinibus madentibus. Nunc nos tibi cedimus, o Venus, aiunt Juno et Pallas innupta, atque concedimus tibi palmam pulchritudinis.

NOTÆ

te Patri generis sui Patronam. Præter laudatum ab Interprete nostro Anthologiæ Epigramma lib. IV. quod exprimere studuit Ausonius, alia quatuor ibidem reperire est in hanc Apellis Anadyomenen.

1 *Emersam pelagi, &c.*] Vide supra Epig. XXXIII. 'Orta salo,' &c. Desumtum est hoc in Venerem Anadyomenen Epigramma ex Græco Antipatri Sidonii, quod legitur l. IV. Anthologiæ, et incipit: Τὰν ἀναδυομέναν ἀπὸ ματέρος, &c.

4 *Spumas*] Ex spuma enim maris natam Venerem fabulati sunt. Unde et Græcis Ἀφροδίτη dicta est, ab ἄφρος 'spuma.'

5 *Jam tibi nos, Cypri, &c.*] Confer Epig. XLII. et XLIII. supra.

CVII. IN PUERUM FORMOSUM. 107

Dum dubitat natura, marem, faceretne puellam:
Factus es, o pulcher, pæne puella, puer.

Cum natura ambigeret, an formaret masculum an feminam: o formose puer fere puella formatus es.

1 *Faceretve* reponendum monet Tollius. Vid. Not. Var.—2 Al. *Natus es.*

NOTÆ

1 *Marem, faceretne puellam*] Tollius reponit *faceretve puellam:* sed reclamat hic locus Horatii Sat. 8. l. I. 'Cum faber incertus scamnum, faceretne Priapum.' Quam lectionem in tribus optimis codicibus Vatic. Faër. Tornes. et Jannoct. reperiri testatur ambinus. Agnoscenda igitur hic est ellipsis unius, *ne*, vel *an;* ut sit sensus: Dum natura dubitat maremne, puellamne faceret.

* *Dum dubitat natura, marem, &c.*] Non cujusque mortalis hoc distichon esse dicebat Joannes Auratus, quo revera nullum elegantius excogitari potest. Habetur quoque in Appendice Virgilii, cujus, an Ausonii fuerit, dubitandi locus est. Ut ut sit formam illam qua pueri sint fœminis simillimi, plures Veterum descripserunt. Horat. lib. II. Ode 5. de Cnidio Gyge forma præter ceteros conspicuo. 'Quem si puellarum insereres choro, Mire sagaces falleret hospites Discrimen obscurum, solutis Crinibus, ambiguoque vultu.' Ovidius Metam.

NOTÆ

VIII. de Atalanta: 'Talis erat cultu facies, quam dicere vere Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.' Idem Poëta Metam. IX. de Iphi: 'Cultus erat pueri: facies quam sive puellæ Sive dares puero, fieret formosus uterque.' Claudianus lib. II. de Raptu Proserpinæ: 'At Triviæ lenis species, et multus in ore Frater erat, Phœbique genas et lumina Phœbi Esse putes, solusque dabat discrimina sexus.' Ea quidem venustatis plena; sed Ausonianis cedere nemo nisi ἄμουσος negabit. Omitto hexastichon ejusdem sententiæ in Petronianis catalectis Lotichii, &c.

CVIII. IN SCABIOSUM POLYGITONEM. 108

THERMARUM in solio si quis Polygitona vidit
Ulcera membrorum scabie putrefacta foventem,
Præposuit cunctis spectacula talia ludis.
Principio tremulis gannitibus aëra pulsat,
Verbaque lascivos meretricum imitantia cœtus
Vibrat, et obscœnæ numeros pruriginis implet.
Brachia deinde rotat, velut enthea dæmone Mænas,
Pectus, crura, latus, ventrem, femora, inguina, suras,
Tergum, colla, humeros, luteæ Symplegadis antrum:
Tam diversa locis vaga carnificina pererrat,
Donec marcentem calidi fervore lavacri
Blandus letali solvat dulcedine morbus.

NOTÆ

1 *Thermarum in solio*] Solium sedile est in labro seu lacu balneorum, non autem ipse lacus, quod vult Vinetus. Argumento sit vel hic Suetonii locus in Augusto: 'At quoties, nervorum causa, marinis Albulisque calidis utendum esset, contentus hoc erat, ut insidens ligneo solio, quod ipse Hispanico verbo Duretam vocabat, manus ac pedes alternis jactaret.' *Jul. Floridus.*

7 *Velut enthea dæmone Mænas*] Mænades ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, quod est 'furere' et 'insanire,' dictæ sunt, quæ et Bacchæ et Bacchantes; mulieres nempe Bacchi Orgia celebrantes, Bacchico furore percitæ; quales illæ quæ Pentheum diripuerunt, et quæ Orpheum. Enthea est, quæ Θεὸν 'Deum' intus habet, 'afflata numine.' *Idem.*

9 *Symplegadis antrum*] Podicem inter ambas nates, veluti cavernam inter ambas Symplegadas, situm. Sic etiam Martialis lib. XI. Epigr. C. in Lesbiam, nates Symplegadas vocat: 'Sic constringuntur gemina Symplegade culi.' Sunt autem Symplegades, seu Cyaneæ Insulæ, scopuli duo in Euxini ostio, non procul invicem distantes, ideoque concurrere eos finxerunt, quod navigantibus modo huc, modo illuc ventorum impetu delatis, modo disjungi, modo coire vi-

Desectos sic fama viros, ubi cassa libido
Fœmineos cœtus, et non sua bella lacessit,
Irrita vexato consumere gaudia lecto:
Titillata brevi cum jam sub fine voluptas
Fervet, et ingesto peragit ludibria morsu.
Turpia non aliter Polygiton membra resolvit.
Et quia debentur suprema piacula vitæ,
Ad Phlegethonteas sese jam præparat undas.

20 *Præparet* Vulg.

NOTÆ

deantur. Hinc et nomen Symplegadum sortitæ sunt ἀπὸ τοῦ συμπλήττεσθαι quod collidantur. *Idem.*

13 *Desectos ... viros*] Castratos, et Eunuchos Græcis dictos: quos Terentiana illa Pythias, mulierum amatores esse maximos, sed nihil posse audierat. *Vinetus.*

20 *Ad Phlegethonteas sese jam præparat undas*] Nimirum tepidi fervore lavacri sese præparat ad undas Phlegethontis inferni fluvii, ad quem mox descensurus est, quique Virgilio dicitur 'rapidus flammis torrentibus amnis;' quod sonat ejus nomen φλεγέθων. Est enim Græcis φλεγέθειν, 'comburere.' *Jul. Floridus.*

CIX. DE QUODAM SILVIO BONO, QUI ERAT BRITO. 109

Silvius ille Bonus, qui carmina nostra lacessit,
  Nostra magis meruit disticha Brito Bonus.

Ille Silvius Bonus, qui insectatur meos versus, magis promeritus est mea disticha, quoniam est Britannus, et Bonus.

'Epigramma de Britone in sex est dividendum, cum inscriptionibus: *De eodem:* ut bene Scaliger monuit.' *Grævius.* Vid. Not. Var.

NOTÆ

* Britoni huic, in quem sex disticha, nomen fuit Silvius, cognomen Bonus, ex quo argutiæ opportunitatem captat Poëta. Utrum is Brito ex majore vel minore Britannia oriundus fuerit, non promtum est dicere: quanquam, inquit Desposius, ad Albionem Poëtam respicere, vero magis simile est; tunc enim Armoricam nondum aut raro viderant Britanni. Certe Britones Cismarinos Petr. Abælardus lib. I. Epist. 1. describit tanquam 'a moribus omnium pariter dissidentes.'

De quodam Silvio Bono, qui erat Brito] Huic Silvio nomen erat 'Bonus,' et præterea erat 'Brito.' Ludit ergo in his omnibus distichis Ausonius in voce 'Bonus,' quam a statu nominis proprii ad conditionem nominis adjectivi retrahit; aitque repugnare, ut aliquis simul Brito sit et bonus.

CX. ITEM. 110

Silvius hic Bonus est. Quis Silvius? Iste Britannus.
Aut Brito hic non est Silvius, aut malus est.

Hic Silvius est Bonus. Quis Silvius? hic Britannus. Hic Silvius non est Britannus, vel est improbus.

CXI. ITEM. 111

Silvius iste Bonus fertur, ferturque Britannus:
Quis credat civem degenerasse bonum?

Hic Silvius dicitur esse Bonus, et dicitur quoque esse Brito: quis existimet bonum popularem discessisse a moribus patriis?

NOTÆ

2 *Quis credat civem degenerasse bonum*] Id est, factum esse bonum ex malo, qui debebat esse, si patriæ, ut bonum et non degenerem civem decet, ingenium moresque servasset.

CXII. ITEM. 112

Nemo bonus Brito est: si simplex Silvius esse
Incipiat, simplex desinet esse Bonus.

Nullus Britannus est bonus. Si Silvius cœperit esse simplex, cessabit ille simplex esse Bonus.

2 ‘ *Incipiat, simplex desinet*] Mariangelus: *desinet;* quod si admittimus etiam *Incipiet* scribendum erit.’ *Tollius.* ‘ Malo hic cum Mariang. Accursio *desinet*, quam *desinat.*’ Floridus.

NOTÆ

1 *Si simplex Silvius esse Incipiat*] Id est, si ut verus Brito esse credatur, alterum nomen abjiciat, nempe ‘Bonus;’ et incipiat esse simplex Silvius, hoc est, tantum Silvius.

2 *Simplex desinet esse Bonus*] Jam eveniet ut qui simplex est, non sit bonus; quod παράδοξον videtur. Geminus porro lusus est; in voce nempe ‘Bonus’ nomine proprio, et nomine adjectivo, ut jam monui; et in voce ‘simplex,’ quæ modo opponitur multiplici et concreto, modo vafro, versuto, et maligno.

CXIII. ITEM. 113

SILVIUS hic Bonus est: sed Brito est Silvius idem:
Simplicior res est, credite, Brito malus.

Iste Silvius est Bonus. At idem Silvius est Britannus. Credite mihi, Britannus improbus est aliquid simplicius.

NOTÆ

2 *Simplicior res est, credite, Brito malus*] Hoc vult scilicet: cum Britones per se mali sint, nec quisquam bonus, nisi accersita aliunde probitate, esse possit; rem minus multo concretam aut compositam esse Britonem malum, quam Britonem bonum: cum, si Britonem solum dicas, illico malum intelligere sit.

CXIV. ITEM. 114

SILVI, Brito, Bonus: quamvis homo non bonus esse
Ferris; nec se quit jungere Brito Bono.

O Silvi, tu es Britannus, et vocaris Bonus: quanquam diceris non esse bonus vir; neque Britannus potest conjungi cum Bono.

CXV. IN FURIPPUM. 115

PARS te Furippum vocitat, pars vero Furippum;
Altera producens, altera corripiens.
Elige, utrum malis: aut tende, aut corripe nomen.
Conveniet quodvis, fur, furiose, tibi.

Quidam te appellant Fūrippum, quidam autem Fŭrippum; illi protrahentes primam syllabam tui nominis, hi breviantes. Selige quod magis tibi lubet: vel produc, vel brevia tuum nomen. Utrumlibet tibi congruet, fur, aut furiosus.

NOTÆ

4 *Conveniet quodvis, fur, furiose, tibi*] Fur quidem, si primam nominis tui producas; erit enim tunc 'Furippus' insignis fur, ut notat Vinetus. Hæc namque nomina ἵππος et βοῦς, 'equus' et 'bos,' in compositione significationem vocis intendunt: vid. Epig. LXX. Si vero contrahas, a furendo deductum videbitur 'Furippus,' et sonabit valde furiosum.

* *Conveniet quodvis, fur, furiose, tibi*] Virulentum acumen, et a quo abhorreat Lector ingenuus; si enim, ut pulchre Seneca, 'non est jocus esse malignum,' quid erit contumeliosum esse?

CXVI. EPICURI OPINIO. 116

QUOD est beatum, morte et æternum carens,
Nec sibi parit negotium, nec alteri.

Quod est felix, et perpetuo immune ab interitu, neque sibi molestiam exhibet, neque alteri.

1 *Quid* Vulg.

NOTÆ

1 *Quod est beatum, &c. Nec sibi parit negotium, &c.*] Hanc sententiam Epicuri sic exprimit Diogenes Laërtius: Τὸ μακάριον, καὶ ἄφθαρτον, οὔτε αὐτὸ πράγματα ἔχει, οὔτε ἄλλῳ παρέχει. Meminit hujus Cicero l. I. de natura Deorum: 'Quæ enim,' inquit, 'nobis natura informationem Deorum ipsorum dedit, eadem insculpsit in mentibus, ut eos æternos et beatos haberemus. Quod si ita est, vere exposita illa sententia est ab Epicuro; quod æternum beatumque sit, id nec habere ipsum negotii quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira neque gratia teneri; quod, quæ talia essent, imbecilla esse omnia,' &c. Contra hanc Epicureorum sententiam disputant Lactantius in libro de Ira Dei, et Maximus Tyrius sermone decimo nono, quos vide.

CXVII. DE HOMINE PIGRO. 117

SANUS piger febriente multo est nequior.
Potat duplum, dapesque duplices devorat.

Deses homo bene valens longe deterior est febricitante. Bibit enim bis tantum, et deglutit bis tantum ciborum.

NOTÆ

1 *Sanus piger, &c.*] Expressit hæc Ausonius ex illis Menandri apud Stobæum capite περὶ ἀργίας· Ἀργὸς δ' ὑγιαίνων τοῦ πυρέττοντος πολὺ Ἔστ' ἀθλιώτερος, διπλᾶ οἷα γοῦν μάτην Ἐσθίει. Id est: 'Piger vero bene valens febricitante multo Est miserior: duplum videlicet frustra Comedit.' Affertur eadem ex Menandro sententia, non iisdem omnino verbis, a Theophylacto Simocato Ep. LXI. Ἀργὸς γὰρ ὢν ἀθλιώτερος εἶ τοῦ πυρέσσοντος, ἐσθίων μάτην διπλάσια. 'Si piger sis, miserior es febricitante; cum frustra comedas dupla.'

CXVIII. IN DIDUS IMAGINEM. 118

ILLA ego sum Dido vultu, quem conspicis, hospes,
Assimilata modis pulchraque mirificis.

Ego sum Dido hac facie quam intueris, o viator, formosa et repræsentata mirum

Talis eram: sed non, Maro quam mihi finxit, erat mens;
Vita nec incestis læta cupidinibus.
Namque nec Æneas vidit me Troius unquam,
Nec Libyam advenit classibus Iliacis.
Sed furias fugiens atque arma procacis Iarbæ,
Servavi, fateor, morte pudicitiam,
Pectore transfixo: castus quod perculit ensis,
Non furor, aut læso crudus amore dolor.
Sic cecidisse juvat: vixi sine vulnere famæ.
Ulta virum, positis mœnibus, oppetii.

in modum. Eram hujusmodi: verum non is mihi erat animus, quem Virgilius mihi commentus est; neque mea vita gaudebat amoribus impudicis. Etenim neque Æneas Trojanus me unquam aspexit, neque appulit in Libyam navibus Trojanis. Verum ego vitare volens furorem et arma Iarbæ protervi, (non inficior,) custodivi castitatem mea nece, perfosso pectore: quod pudicus gladius feriit, non autem vesania, aut dolor crudelis ex amore violato conceptus. Gaudeo interiisse hoc modo. Vixi absque læsione meæ famæ. Mortua sum, postquam ulta fui mortem mariti

1 Legendum *Illo* contendunt Barthius, et in suis ad Tollium Literis Grævius. *Illo* igitur in textum recepit Tollius.—9 '*Castos quod pertulit enses*] Lege: *castus quod perculit ensis.* 'Castus ensis' est, qui castitatis conservandæ tuendæque gratia adhibetur, non furore, aut læsi amoris ergo: posset et legi: *castum quod perculit ensis;* sed prior emendatio magis placet: quæ et celeber. Grævio probatur.' *Tollius.*—10 *Læsos* Vulg. Vid. Not. Var.

NOTÆ

In Didus imaginem] Extat incerti auctoris Epigramma l. IV. Anthologiæ, Ausoniano huic persimile: Ἀρχέτυπον Διδοῦς ἐρικυδέος, &c.

3 *Sed non, Maro quam mihi finxit, erat mens*] De hac Virgilii fictione sic Macrob. Saturn. l. V. c. 17. 'Bene in rem suam vertit quicquid ubicumque invenit imitandum: adeo ut de Argonauticorum quarto, quorum scriptor est Apollonius, librum Æneidos suæ quartum totum pæne formaverit, ad Didonem vel Ænean amatoriam continentiam Medeæ circa Jasonem transferendo: quod ita elegantius auctore digessit, ut fabula lascivientis Didonis, quam falsam novit universitas, per tot tamen sæcula speciem veritatis obtineat, ... tantum valuit pulchritudo narrandi, ut omnes Phœnissæ castitatis conscii, nec ignari manum sibi injecisse reginam, ne pateretur damnum pudoris, conniveant tamen fabulæ, et intra conscientiam veri fidem prementes, malint pro vero celebrari, quod pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit.'

5 *Namque nec Æneas, &c.*] Quod in odium Carthaginiensium commentus est Virgil.

7 *Procacis Iarbæ*] Gætulorum regis, importuni Didus amatoris; cujus ut odiosos complexus vitaret, gladio sibi pectus confodit ipso die nuptiarum, quas cum eo contrahere a po-

Invida cur in me stimulasti Musa Maronem,
  Fingeret ut nostræ damna pudicitiæ?
Vos magis historicis, lectores, credite de me,
  Quam qui furta Deum concubitusque canunt
Falsidici vates; temerant qui carmine verum,
  Humanisque Deos assimilant vitiis.

mei, et condidi muros. O Musa invida, quare instigasti Virgilium adversus me, ut comminisceretur me jacturam fecisse meæ castitatis? Vos, lectores, habete potius fidem historicis de me, quam mendacibus poëtis, qui celebrant furta et coitus Deorum; qui violant verum suis versibus, et fingunt Deos similes peccatis hominum.

NOTÆ

pulo suo, pacem hoc fœdere redimere cupiente, coacta fuerat. Ovid. Fast. III.

12 *Ulta virum, positis mœnibus, oppetii*] Alludit ad hæc Didus morientis verba Æneid. IV. 'Urbem præclaram statui, mea mœnia vidi: Ulta virum, pœnas inimico a fratre recepi.'

* *Ulta virum*] Quomodo ulta? Quia nulli avaro, ut ait Servius, major est pœna quam amittere pecuniam propter quam scelus commiserat. At I. Æneid. 'Portantur avari Pygmalionis opes pelago, dux fœmina facti.'

* 13 *Invida cur in me stimulasti Musa Maronem*] Ut divinus ille Poëta 'Marcelli citra magna virtutum merita perpetuavit gloriam;' sic 'poëtica licentia fidem pervertens historiæ, Didonem, licet pudicissima fuerit, hospitis, quem ex ratione temporum videre non potuit, incesto amore posteris persuasit fuisse correptam.' Hæc ex Sarisberiensi in Polycratico lib. VIII. Tollius. Nemo autem nescit Didonis et Æneæ fabulam commentum esse in odium Carthaginis quæ Romæ fuerat æmula.

* 17 *Falsidici vates; temerant qui carmine verum*] Sic Euripides, ut ex illius Scholiaste discimus, Medeam confinxit filios suos occidisse. Ceterum in Anthologiæ lib. IV. extare persimile huic Epigramma monuit Interpres noster. Nec infeliciter idem argumentum tractavit inter recentiores Marullus: Dido in annulo. 'Tu qui me casusque meos in imagine parva Aspicis, et digito tristia fata refers; Vera hæc effigies, nec vera est, Hospes, Elisæ; Sed non vera necis causa pudendus amor. Nec mihi Phryx nocuit, nec enim Phryga novimus ullum; Cura sed antiqui casta tenaxque tori, Quam ne conjugio Libyci violare Tyranni Cogerer, hac cecidi fortiter usa manu. At vos o Vates, si sunt hæc præmia laudi, Quæ feret incesti fœmina adulterii?'

CXIX. DE TRIBUS INCESTIS. 119

Tres uno in lecto: stuprum duo perpetiuntur,
  Et duo committunt: quatuor esse reor.

NOTÆ

De tribus Incestis] Per hoc Epigramma impurissimum nihil aliud intelligitur, quam id genus hominum, quos flagitiosissimus et libidinosissi-

Falleris: extremis da singula crimina: et illum
Bis numeres medium, qui facit et patitur.

NOTÆ

mus princeps Tiberius Spintrias vocabat. Nam Spinteres sunt catenulæ tribus symplegmatibus annulorum connexæ. Unde Spintriarum vocabulum hircoso et olido seni excogitatum. *Scaliger.*

1 *Tres uno in lecto*] Strato lib. II. Anthologiæ, cap. εἰς ἀσελγεῖς, utercumque Poëtarum major natu fuerit: Ἡ κλίνη πάσχοντας ἔχει δύο, καὶ δύο δρῶντας· Οὓς σὺ δοκεῖς πάντως τέσσαρας, εἰσὶ δὲ τρεῖς. Ἢν δὲ πύθῃ, πῶς τοῦτο; τὸν ἐν μέσσῳ δὶς ἀρίθμει, Κοινὰ πρὸς ἀμφοτέρους ἔργα σαλευόμενον. *Vinetus.*

4 *Qui facit et patitur*] Nefandæ libidinis historiam narrat Seneca in extremo libro Nat. Quæst. primo. *Idem.*

CXX. IN CASTOREM. 120

Lambere cum vellet mediorum membra virorum
Castor, nec posset vulgus habere domi,
Reperit, ut nullum fellator perderet inguen:
Uxoris cœpit lingere membra suæ.

NOTÆ

1 *Lambere cum vellet, &c.*] Genus libidinis de quo Horatius in Epod. et passim Martialis.

CXXI. DE AMISSA PUELLA. 121

Tres fuerant Charites: sed dum mea Lesbia vixit,
Quatuor: ut periit, tres numerantur item.

Tres fuerant Gratiæ: verum fuerunt quatuor, donec mea Lesbia fuit in vivis. Postquam mortua est, tres recensentur ut prius.

NOTÆ

1 *Tres fuerant Charites*] Aglaia, Euphrosyne, Thalia; Jovis et Eurynomes filiæ, apud Hesiodum.

* *Tres fuerant Charites*] Recte observat Mussipontinus Epigrammatum elector, ex hoc Ausonii Carmine innumera fluxisse.

CXXII. IN FAUSTULUM STATURÆ BREVIS ANICII PROBINI. 122

FAUSTULUS insidens formicæ, ut magno elephanto,
  Decidit, et terræ terga supina dedit.
Moxque idem ad mortem est mulctatus calcibus ejus,
  Perditus ut posset vix retinere animam.
Vix tamen est fatus : Quid rides, improbe Livor,
  Quod cecidi? cecidit non aliter Phaëthon.

Faustulus cum equitaret in formica, tanquam in elephante ingenti, delapsus est, et prostratus humi in dorsum. Et statim percussus est ilte idem ejus pedibus ad necem usque, adeo ut pessime mulctatus ægre posset retinere spiritum. Ægre tamen hæc dixit : Quare rides, o mala invidia, quoniam corrui? Phaëthon corruit eodem modo.

5 '*Quid rides, improbe liber* habebant omnia exemplaria: ubi *livor* pro livide et invide, non *liber* legendum indicarunt Lucilii Græca.' *Vinetus.* *Livor* emendandum putat etiam Accursius. Vid. Not. Var.

NOTÆ

In Faustulum staturæ brevis Anicii Probini] Intellige nanum Anicii Probini. Est porro in hoc Epigrammate insulsa hyperbole, quæ desumta et expressa videtur ex Græco Lucillii εἰς λεπτοὺς l. II. Anthol. 'Ἱππεύων μύρμηκι Μενέστρατος, &c.

* 1 *Faustutus insidens formicæ*] Maxime vitiosum Epigramma, e Lucillii Græco conversum, continensque hyperbolen non ultra fidem modo, sed et ultra modum.

* 6 *Cecidit non aliter Phaëthon*] Dii magni horribile et sacrum mendacium, exclamat elector mox laudatus, licet fabulosam Herodoti, Ctesiæque Indicam formicam accipias. Et sane absurdum est Phaëthontis e cœlo lapsum conferri cum Faustuli hujus e formicæ dorso lapsu.

CXXIII. IN EUNUM LIGURITOREM. 123

EUNE, quid affectas vendentem Phyllida odores?
  Diceris hanc mediam lambere, non molere.
Perspice, ne mercis fallant te nomina : vel, ne
  Aëre Seplasiæ decipiare, cave,

NOTÆ

4 *Aëre*] Odore, fragrantia. *Vinetus.*

Seplasiæ] Capuæ, quam inter claras urbes suas celebrat Ausonius, platea fuit Seplasia, in qua unguentarii negotiabantur, ait Asconius in orationem contra L. Pisonem. Meminit Cicero in Verrem, et Val. Max. lib. IX. in cap. de Luxuria, ubi de Annibale et exercitu Punico. *Idem.*

Dum Custon Costonque putas communis odoris,
Et Nardum et Sardas esse sapore pari.

NOTÆ

5 *Dum Custon*] Allusit ad mulieris fortasse genitale, quod etiam Græcis dicitur κύστος: cum alioqui etiam 'cisthos' sit frutex, ex quo, ut ex proximo Epig. apparet, Salgama fiebant, quæ non exhalant jucundum odorem, cum salsamenta referant: sub eo frutice hypocisthis nascitur. *Turnebus.*

Philippus Beroaldus in Annot. legendum censuit *Custon*, cum scriptum reperisset, *Dum cicton coctonque:* verum ut hoc recte restituisse demus, cur ex illo non fecerit *cisthum* potius quam *cysthon*, sive *custon?* Est κύστος quidem, sive ut in Acarnensibus Aristophanis aspiratur κύσθος, vulva et pudendum mulieris, sed κίστος fruticis genus est, quemadmodum et κόστος, costo longe cedens odore quamvis unica literula ab eo differat. Sic 'nardum' et 'sardum,' 'salgamum' et 'balsamum' ille idem esse putabat, ut jocatur Ausonius, propter vocum similitudinem. De *Cisto* et *Costo* Dioscorides et Plinius. *Vinetus.*

6 *Et Nardum, et Sardas*] Dicitur *Nardus* fœmineo genere, et neutro *Nardum.* Frutex est gravi et crassa radice, sed brevi ac nigra fragilique. 'Sincerum,' inquit Plinius lib. XII. 'Nardum levitate deprehenditur, et colore rufo, odorisque suavitate, et gustu maxime siccante os, sapore jucundo.' Hinc Nardinum vinum, et Nardinum unguentum. Sardas vero, quæ Græcis Τριχίαι et Τριχίδες, Sardinas nostras esse putant. Sunt ingratissimi saporis pisciculi, nisi recentes edantur. Vide Rondelet. de piscibus. *Idem.*

CXXIV. IN EUNDEM EUNUM. 124

DIVERSA infelix et lambit, et olfacit Eunus.
Dissimilem olfactum naris, et oris habet.

NOTÆ

1 *Diversa infelix*] Est quoque diversum in eundem Eunum Epigramma, quod cum Epigraphe (*in eundem,*) suo numero distinguendum censuit Vinetus.

CXXV. IN EUNDEM EUNUM. 125

SALGAMA non hoc sunt, quod balsama: cedite odores.
Nec male olere mihi, nec bene olere placet.

NOTÆ

1 *Salgama*] Videntur a sale nomen invenisse. Sunt enim ita appellata, quæcumque ex herbis, pomis, radicibus condiebantur muria, sale, aceto; et asservabantur comedenda: cujusmodi sunt portulaca, pira, olivæ, cucumeres. Columella lib. XII. 'Post hoc præceptum, locum et vasa idonea

NOTÆ

Salgamis præparari jubent.' Idem lib. x. 'Tempore non alio, vili quoque Salgama merce, Capparis, et tristes iuulæ, ferulæque minaces Plantantur.' Inde Salgamarii, qui condiunt Salgama, dicti apud eundem auctor. eodem lib. xii. extremo. Est in lib. xii. Codicis Justin. titulus de *Salgamo* hospitibus non præstando. Quem locum Andr. Alciatus et Phil. Beroald. quomodocunque legerint, is sic habet in aliquot vetustis exemplaribus, quæ contuli: 'Ne quis comitum, vel tribunorum, aut præpositorum, aut militum, nomine Salgami, culcitram, lignum, oleum, a suis extorqueat hospitibus: sed nec volentibus hospitibus in prædictis speciebus aliquid auferat, sed provinciales sint nostri hac præbitione securi, comitibus Tribunis, vel certe præpositis militibusque gravi vexationi subjacentibus.' *Vinetus.*

CXXVI. IN EUNDEM EUNUM. 126

Λαΐς, Ἔρως, et *Ἴτυς, Χείρων,* et *Ἔρως, Ἴτυς* alter,
Nomina si scribis, prima elementa adime:
Ut facias verbum, quod tu facis, Eune magister.
Dicere me Latium non decet opprobrium.

NOTÆ

2 *Nomina*] Ita veterum quispiam poëtarum ex primis syllabis nominum, Penelope, Dido, Canus, Remus, obscœnum composuerat verbum PEDICARE: 'Penelopes primam Didonis prima sequatur, Et primum Cani syllaba prima Remi.' Unde didicissent Grammatici quidam diligentes turpium verborum expositores, non esse *pædicare* scribendum, ἀπὸ τοῦ παιδὸς, id est a pucro. Sed est in eodem obscœno poëmate Epigramma aliud, quod hanc rem confirmet: 'Cum loquor, una mihi peccatur litera: nam T P dico semper: blæsaque lingua mihi est.' *Vinetus.*

4 *Dicere me Latium*] At satis Latine, ac sine ullis ambagibus mox dicet. Sed ut in eo noster culpandus, ita contra laudandus Æschines est, qui sibi ne vivendum quidem existimabat, si tam obscœna in concione aperte nominaret. Verba ejus sunt ex orat. in Timarchum: Καὶ τοιαῦτα ἁμαρτήματα, καὶ τοιαύτας ὕβρεις ἐγὼ ἀκήκοα γεγονέναι ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τούτου εἰς τὸ σῶμα τοῦ Τιμάρχου, οἵας ἐγὼ μὰ τὸν Δία τὸν Ὀλύμπιον οὐκ ἂν τολμήσαιμι πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. ἃ γὰρ αὐτὸς ἔργῳ πράττων οὐκ ᾐσχύνετο, ταῦτ' ἐγὼ λόγῳ μόνον σαφῶς ἐν ὑμῖν εἰπὼν οὐκ ἂν ἐδεξάμην ζῆν. *Tollius.*

CXXVII. IN EUNDEM. 127

Eune, quod uxoris gravidæ putria inguina lambis,
Festinas glossas non natis tradere natis.

NOTÆ

2 *Festinas glossas*] Γλῶσσα lingua proprie: et glossa expositio, interpretatione eorum, qui literas docent. Hunc postea magistrum vocat Auso-

NOTÆ

nius. *Vinetus.* In veteri Epigram. 'Qui caput ad lævam deicit, glossemata vobis Tradidit, os nullum, vel potius pugilis.' 'Glossas,' hoc est glossemata tradere: et id notat verbum 'deicit.' Inclinare enim, dejicere, occultare caput in ea libidine proprie dicuntur. Quod ne alios nominem, Cicero aliquot locis significat de Sexto Claudio, prægustatore, ut appellat, libidinum P. Clodii. *Palmerius in Spicilegio.*

CXXVIII. AD EUNDEM PÆDAGOGUM LIGURITOREM. 128

Eunus Syriscus inguinum liguritor,
Opicus magister (sic eum docet Phyllis)
Muliebre membrum quadriangulum cernit:
Triquetro coactu Δ literam ducit.
De valle femorum altrinsecus pares rugas
Mediumque, fissi rima qua patet, callem
Ψ dicit esse: nam trifissilis forma est.
Cui ipse linguam cum dedit suam, Λ est:
Veramque in illis esse Φ notam sentit.
Quid, imperite, ρ putas ibi scriptum,

NOTÆ

1 *Eunus Syriscus*] Eunus is appellabatur qui servile bellum commovit; eumque natione Syrum fuisse prodidit Livius. Quare suum Eunum Ausonius quod Syrum appellet, id ad Eunum illum Syrum alludere videtur. Est enim Σύρισκος diminutum ab eo quod est Σύρος, vel vetusto Terentii Interprete auctore. *Vinetus.*

2 *Opicus Magister*] Obscœnus, indoctus. Idem vocabulum Poëta usurpat Carm. XXIII. de Profess. et Epist. V. ad Theonem. *Idem.*

Fuere populi Italiæ Opici, inhonesti et obscœni, ut in vitium abierit. Itaque poëta Eunum Liguritorem Opicum Magistrum appellat. *Turnebus.*

Scholiastes Juvenalis ad vers. 207. Sat. III. ''Οπίζειν Græci dicunt de iis qui imperite loquuntur. Alii Opicos dicunt eos, qui fœdam vocem habent.' Et ad vers. 454. Sat. V. 'Opicæ, imperitæ, male pronuntiantis.' *Tollius.*

8 Λ *est*] Scaliger Comment. in Priap. legit *labda est.* Dictum, inquit, a Labda litera quæ prima est in λείχειν vel λεσβιάζειν, quia Lesbii ea infamia flagrarunt. Hujuscemodi quoque detestandæ libidinis homines 'Labdas' vocat Varro Margopoli περὶ ἀρχῆς. Id veteres Latini vocabant, 'offendere buccam.' Varro Marcipore: 'Deinde mittit virile veretrum in frumen: offendit buccam Volumnia.' Hoc est μολύνει τὸ στόμα. Illudere ori dixit Suetonius. *Scaliger.*

9 Φ *notam sentit*] Vult indicatum putorem et sentinam turpissimæ illius partis: quam cum liguritor ille attigisset, merito illud φ pronuntiabat, quod solemus in odore tetro. Apud Plautum Senex, cum Pseudolus ei in os irructasset, 'Phu, in malam crucem.' In Charisio pessime scriptum

Ubi locari *I* convenit longum?
Miselle doctor, ȣ tibi sit obscœno,
Tuumque nomen Θ sectilis signet.

NOTÆ

de Interjectione: 'Fafæ, ut cum putoris aliquid perhorrescimus, quæ vox numquid Ægyptium pathos ducit?' Repone *Fu, fu, cum putoris, &c.* Lipsius.

11 *Ubi locari I convenit longum*] Iota longum appellat eam partem, qua viri sunt, quæ suo nomine honeste non potest appellari. *Turnebus.*

Vossius lib. I. Artis Gr. cap. 29. putat per 'Iota longum' figuram suspensi denotari. Unde sequitur: 'ȣ tibi sit obscœno.' Nam ȣ ex Veterum more, vocat simplicem vocalem *o;* per eam vero signat laqueum; quia is quando collo circumdatur, literam *o* refert. Suspendi igitur Eunum optat. Hæc Vossius et ante eum Lipsius. *Tollius.*

12 *ȣ tibi sit obscœno*] Est imprecatio: ut tibi obscœno contingat ȣ, hoc est, laqueus. Nam ȣ habet formam laquei collo involuti: mandat igitur ei suspendium. Id sequenti versu declaratur: 'Tuumque nomen Θ sectilis signet.' Erat enim litera condemnatoria, quæ præcipiebat θανατοῦν. Martialis: 'Nosti mortiferum Prætoris, Castrice, Signum? Est operæ pretium discere Theta novum.' Quin et in castris militem ex cohorte morte dispunctum hæc nota significabat, ut videmus in veteribus inscriptionibus. *Scaliger.*

CXXIX. IN MEDEÆ IMAGINEM. 129

MEDEAM vellet cum pingere Timomachi mens,
Volventem in natos crudum animo facinus;

Cum ingenium Timomachi cuperet pingere Medeam, mente agitantem dirum scelus

NOTÆ

In Medeæ imaginem] Lib. IV. Anthol. cap. εἰς ἡρωΐδας, extant duo Græca Epigrammata in eandem imaginem; alterum Antiphili Byzantii, alterum incerti auctoris: quæ vide.

1 *Timomachi mens*] In altero Græcorum Epigrammatum Τιμομάχου χεὶρ 'Timomachi manus,' in altero τέχνη Τιμομάχου 'ars Timomachi.' De hac porro Medeæ statua Timomachi manu elaborata sic Plin. l. XXXV. nat. historiæ c. 11. 'Timomachus Byzantius, Cæsaris Dictatoris ætate, Ajacem ei pinxit et Medeam, ab eo in Veneris genitricis æde positas, octoginta talentis venumdatas.' Et infra eod. cap. 'Illud vero perquam rarum, ac memoria dignum, etiam suprema opera artificum imperfectasque tabulas, sicut Irim Aristidis, Tyndaridas Nicomachi, Medeam Timomachi, et quam diximus Venerem Apellis, in majori admiratione esse, quam perfecta. Quippe in iis lineamenta reliqua, ipsæque cogitationes artificum spectantur: atque in lenocinio commendationis dolor est; manus, cum id agerent, extinctæ desiderantur.'

2 *Volventem*] Ex zelotypia.

Immanem exhausit rerum in diversa laborem,
Fingeret affectum matris ut ambiguum.
Ira subest lacrymis, miseratio non caret ira.
Alterutrum videas, ut sit in alterutro.
Cunctantem satis est: nam digna est sanguine mater
Natorum; tua non dextera, Timomache.

adversus suos filios; insumsit laborem immensum ad res contrarias pingendas, ut scilicet exprimeret ancipitem affectum matris. Furor apparet sub lacrymis ejus, misericordia cum ira conjuncta est. Aspicias quomodo alterum inest alteri. Satis est pinxisse eam cunctabundam. Hanc enim matrem decet fundere cruorem filiorum suorum; tuam vero manum non decet, o Timomache.

7 *Indigna est sanguine* Vulg. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

In natos] Quos ex Jasone susceperat. Mermerum et Phereten nominat Pausanias in Corinthiacis.

Crudum animo facinus] Cædem eorum, quam perpetravit.

7 *Cunctantem satis est*] Subintellige *pinxisse*, aut aliquid simile.

Nam digna est sanguine mater Natorum] Sic recte Mariang. Accursius et ad mentem Antiphili Byzantii Epigram. supra laudato: Αἷμα δὲ τέκνων Ἔπρεπε Μηδείῃ, κ' οὐ χερὶ Τιμομάχου. cum prius legeretur *indigna est sanguine, &c.* Digna autem sanguine natorum dicitur mater illa; non quia mater, sed quoniam Medea, impotens fœmina, crudelis, venefica, omni scelere coinquinata, et, quod caput rei est, zelotypa.

8 *Tua non dextera, Timomache*] Quæ polluta videretur, si matrem exhibuisset natorum sanguine fœdatam.

CXXX. IN EANDEM. 130

Quis te pictorum simulavit, pessima Colchis,
In natos crudum volvere mente nefas?
Usque adeone sitis puerorum haurire cruorem,
Ut ne picta quidem parcere cæde velis?

Quisnam ex pictoribus, o scelestissima Colchis, pinxit te agitantem animo facinus crudele adversus tuos filios? an tantopere cupis fundere sanguinem istorum puerorum, ut vel picta tantum nolis abstinere ab homicidio? An tori succuba insti-

NOTÆ

1 *Quis te pictorum, &c.*] Epigrammatis hujus sensus expressus est e Græco Philippi cujusdam l. IV. Antholog. quod incipit: Τίς σου, Κολχὶς ἄθεσμε, συνέγραφεν, &c. Sunt et eodem in libro Anthol. septem alia in hanc Medeæ picturam diversorum Græca Epigrammata: quæ vide.

Colchis] Medea Æetæ Colchorum regis filia.

Numnam te pellex stimulat? numne alter Iason,
Altera vel Glauce, sunt tibi causa necis?
Quin ne picta quidem sis barbara: namque tui vim
Cera tenax zeli concipit immodicam.
Laudo Timomachum, matrem quod pinxit in ense
Cunctantem, prolis sanguine ne maculet.

gat? an alter Jason, aut altera Creusa impellunt te ad istam cædem? Quin etiam fis barbara, etiamsi tantum picta sis. Cera enim retinens figurarum exprimit immoderatam violentiam tuæ zelotypiæ. Laudo Timomachum, quoniam repræsentavit matrem cum gladio dubitantem, ne inquinet eam cruore filiorum.

6 'Lege *Quin et*, id est, *Quin etiam*, et *fis*, non *sis;* ut sensus in interpretatione expressus.' *Floridus.* 'Legitur et, *tua mens:* et, *tua amens:* et, *tui mens*, pro *tui vim:* annotatque Mariangelus ex Aleandro, legi posse, *namque tumentis.* Sic *Creta* pro *Cera*, et *cæli* pro *zeli:*' sed in Græco *Cera*, hoc est, cerata tabula, vel cerea imago: et *zelus* amor vel zelotypia.' *Vinetus.* Vid. inf. et Not. Var.—9 *Pinxit in ensem* Vulg. Vid. Not. Var.

NOTÆ

6 *Glauce*] Quæ et Creusa, Creontis Corinthiorum regis filia, quam Jason duxit, repudiata Medea: cujus contumeliæ ipsa impatiens, filios ex Jasone susceptos interfecit, novam nuptam venenatæ pallæ munere una cum Creontis regia concremavit.

8 *Cera*] Quidam *creta.* At Græcum Ep. cum habeat ἐν κηρῷ, *cera* hic est legendum. Nec minus enim ceris variorum colorum resolutis et inductis pingebant, quam cretis tritis et dilutis. Plin. l. XXII. c. 14. 'Variosque in colores pigmentis trahitur' cera 'ad reddendas similitudines,' &c. Ejusmodi picturæ encausticæ dictæ sunt. Idem Plin. l. XXXV. c. 11. 'Ceris pingere ac picturam inurere quis primus excogitaverit, non constat. Quidam Aristidis inventum putant, postea consummatum a Praxitele. Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ extitere, ut Polygnoti, et Nicanoris, et Arcesilai Pariorum. Lysippus quoque Æginæ picturæ suæ inscripsit ἐνέκαυσεν,' id est, inussit, 'quod profecto non fecisset, nisi encaustica inventa.' Vide Epigram. XXVI. notata ad hæc verba: 'Ceris inurens januarum limina,' &c.

9 *Matrem quod pinxit in ense Cunctantem*] Id est 'cum ense,' vel 'tenentem ensem;' ense armatam, et cunctantem, feriretne eo natos. Sic apud Virg. 'Horridus in jaculis et pelle Libystidis ursæ;' sic Florus l. I. 'Juventus in equis et armis.'

* *Laudo Timomachum, matrem quod pinxit in ense Cunctantem*] Laudandus profecto nobilis pictor qui δικαιοσύνην τῆς γραφῆς haud neglexerit, nec ἀλήθειαν plusquam par erat secutus sit; illud enim Horatii, 'Nec pueros coram populo Medea trucidet,' locum habet in Pictura quemadmodum in Poësi. Sic, ut observat Servius, non induxit Maro occidentem se Didonem, sed ostendit occisam. Sic etiam apud Tragicos non videtur quemadmodum fit cædes, sed facta narratur.

CXXXI. IN QUENDAM, QUI LÆVIA SIBI INGUINA FACIEBAT. 131

Inguina quod calido lævas tibi dropace, causa est:
Irritant volsas levia membra lupas.
Sed quod et elixo plantaria podice vellis,
Et teris incusas pumice Clazomenas:
Causa latet: bimarem nisi quod patientia morbum
Appetit: et tergo fœmina, pube vir es.

NOTÆ

1 *Lævas tibi dropace*] Δρώπαξ unguenti genus, ex resina seu pice, ad pilos evellendos et levigandam cutem. *Vinetus.*

Non inguina sibi tantum molliores hi semiviri levabant, sed et faciem. Nota mollities Othonis vulso corpore faciem quotidie rasitantis, et ne barbatus unquam esset, madido pane linentis. Effœminatas quoque hasce delicias Clodii acerbissima nota perstringentem, si lubet, audi Ciceronem: 'Tu elegans, tu solus urbanus, quem decet muliebris ornatus, quem incessus psaltriæ: qui levare vultum, qui mollire vocem potes.' *Tollius.*

2 *Volsas . . . lupas*] Vulsas, glabras, et depiles meretrices. *Vinetus.*

3 *Plantaria*] Pilos; imitatus Persium in Sat. IV. 'Tu cum maxillis balanatum gausape pectas, Inguinibus quare detonsus gurgulio extet? Quinque palæstritæ licet hæc plantaria vellant, Elixasque nates labefactent forcipe adunca, Non tamen ista filix ullo mansuescit aratro.' *Idem.*

4 *Et teris incusas*] Asperas. Incusus lapis apud Virgilium in Georgicis. Persius: 'Incusaque pingui Auro dona feram.' *Scaliger.*

Pumice] Lapidis genere, quo levantur poliunturque aspera et scabra. *Vinetus.*

Clazomenas] Versus est obscœnus et perdifficilis, in quo lepos inest, quod et Clazomenæ urbis nomen significatur, et Clazomenii quoque obscœni habebantur. Sed et nates pathici sic appellat, quod frangantur incesta ac nefanda Venere: nam κλάζεσθαι est frangi et dividi. *Turnebus.*

CXXXII. IN CÆCUM, ET CLAUDUM. 132

Insidens cæco graditur pede claudus utroque.
Quo caret alteruter, sumit ab alterutro.

Claudus ambobus pedibus incedit gestatus a cæco. Alter ab altero mutuatur id,

NOTÆ

1 *Insidens cæco, &c.*] Quatuor extant in hoc argumentum Epigrammata Græca Anthol. l. I. c. 4. ex quibus hoc Leonidæ afferre non pige-

Cæcus namque pedes claudo gressumque ministrat:
At claudus cæco lumina pro pedibus.

quod non habet. Etenim cæcus præbet claudo pedes et incessum: claudus vero præbet cæco oculos pro pedibus.

NOTÆ

bit, quod his Ausonianis satis respondet: Τυφλὸς ἀλητεύων χωλὸν πόδας ἠέρταζεν, Ὄμμασιν ἀλλοτρίοις ἀντεραυιζόμενος. Ἄμφω δ' ἡμιτελεῖς πρὸς ἑνὸς φύσιν ἡρμόσθησαν, Τοὐλλιπὲς ἀλλήλοις ἀντιπαρασχόμενοι. Id est: 'Cæcus errans claudum pedibus portabat, Oculis alienis remuneratus. Ambo autem semiperfecti ad unius naturam coaptati sunt, Quod deerat sibi invicem retribuentes.'

* *Insidens cæco graditur pede claudus utroque*] Huc facit quod Orat. II. de Pauper. ait Gregor. Nyssenus, eos propter membrorum inopiam ministris egere, quos ob inopiam inveniunt. Sic enim qui aliquo membro caret, id ab eo qui habet, et alio aliquo rursus caret, mutuum sumere, ut utriusque imbecillitas hac veluti compensatione fulcitur.

CXXXIII. IDEM. 133

Ambulat insidens cæco pede captus utroque:
Atque alterna subit munia debilitas.
Nam cæcus claudo pede commodat: ille vicissim
Mutua dat cæco lumina pro pedibus.

Orbatus ambobus pedibus incedit, incumbens cæco: et infirmi illi præstant sibi mutua officia. Cæcus enim juvat claudum pedibus: ille vice versa commodat suos oculos cæco pro pedibus.

CXXXIV. DE DIVITE ET PAUPERE. 134

Non est dives opum dives, nec pauper inopsque
Infelix: alio nec magis alter eget.
Dives eget gemmis, Cereali munere pauper.
Sed cum egeant ambo, pauper egens minus est.

Abundans divitiis non est locuples: neque egenus et pauper est miser: neque alter plurium indiget, quam alter. Opulentus indiget pretiosis lapillis, inops indiget donis Cereris. At cum uterque indigeat, inops minus indigens est.

NOTÆ

4 *Pauper egens minus est*] Panis enim, cujus egens est pauper, vilior multo est gemmis, quibus eget dives, et longe facilius parari potest. In hanc sententiam Apul. in Apologia: 'Is plurimum habebit, qui minimum desiderabit.'

CXXXV. DE PENELOPE. 135

Intemerata procis, et tot servata per annos
  Oscula, vix ipsi cognita Telemacho.
Hinc mea virginitas facibus tibi luxit adultis:
  Arsit et invidia principe verus amor.
Sæpe ego mentitis tremui nova fœmina somnis;
  Lapsaque non merito sunt mihi verba sono.
Et tamen ignotos sensi experrecta dolores,
  Strataque tentavi sicca pavente manu.
Nam tibi anhelanti, supremaque bella moventi
  Paruit indulgens et sine voce dolor;
Dente nihil violare fero, nihil unguibus ausæ;
  Fœdera nam tacita pace peregit amor.

Oscula illibata amatoribus, et custodita per tot annos, vixque nota ipsi Telemacho. Deinde mea virginitas pro te illustrata est tædis incensis: et amor sincerus inflammatus est in fideli principe. Sæpe ego rudis mulier trepidavi in falsis somniis; et voces mihi elapsæ sunt non digno murmure: et tamen, ubi sum experrecta, dolores antea ignotos sensi, manuque timida siccum tentavi thalamum. Dolor enim mutus, et obsequiosus paruit tibi anhelanti, et bella moventi ultima; cum non ausa essem lædere quicquam sævo dente, aut unguibus: amor enim conciliavit inter nos pacem

3 'Vulgo hic legitur *lusit*, minus apte. G. Canterus reposuit *luxit*, quod antiquitus sæpe sic scriptum *lucsit;* unde suspicatur *lusit* per corruptionem tractum esse.' *Floridus.*—4 *In fida principe* conjicit Floridus. Vid. Not. inf.

NOTÆ

De Penelope] Fragmentum hoc esse justi poëmatis recte monet Scaliger. Porro titulo huic *de Penelope* locum dedisse videntur duo priores versus, in quibus de Procis et Telemacho mentio injicitur. Sed si extarent primi hujus fragmenti versus, forte titulum alium nobis suppeditarent. Nam, ut aperiam quod suspicor, oscula Penelopes commemorata hic tantum mihi videntur similitudinis alicujus gratia cum castis osculis mulieris illius, quæ hic maritum alloquitur, quæcumque tandem illa sit. Conjecturam meam fulciunt quæ sequuntur ab hoc disticho aliena: 'Hinc mea virginitas,' &c.

3 *Facibus tibi luxit adultis*] Facibus scilicet jugalibus, cum ipsa virgo flammeo velata in domum ejus duceretur.

4 *Arsit et invidia principe verus amor*] Quid sibi velit *invidia principe*, et quis sit hujus versiculi sensus, ut verum fatear, non satis capio. Fortasse legendum *in fida principe*. Sic certe apertus sensus efficietur, quem in interpretatione exhibui: et hinc colligere erit principem fœminam hic loqui. De conjectura hac judica, lector.

Denique non aviam tremulo clamore vocavi:
Nec prior obsequio serva cucurrit anus.
Ipsa verecundo tetigi pallore puellas,
Impositum teneri fassa pudoris opus.

tacito fœdere. Postremo non accivi aviam vociferatione trepida: neque vetula ancilla promtior ad obediendum accurrit. Ego ipsa movi virgines pallore meo pudibundo, prodens vultu opus teneri pudoris amissi, ad quod adacta sum.

CXXXVI. IN GRAMMATICUM. 136

Felix Grammaticus non est: sed nec fuit unquam;
Nec quisquam est felix nomine Grammaticus.
At si quis felix præter fatum extitit unquam;
Is demum excessit Grammaticos canonas.

Felix non est Grammaticus: at neque unquam fuit; neque ullus nunc est Grammaticus qui vocetur felix. Verum si ullus unquam fuit felix contra fatorum decretum, ille tandem prætergressus est regulas Grammaticæ.

NOTÆ

In Grammaticum] Cui nomen *Felix*, in qua voce totum Epigrammatis acumen vertitur.

* 1 *Felix Grammaticus non est*] Ut enim ait Juvenalis: 'Occidit miseros crambe repetita magistros.' Et, 'Culpa docentis Scilicet arguitur, quod læva in parte mamillæ Nil salit Arcadico juveni.'

CXXXVII. DE INFAUSTO MATRIMONIO GRAMMATICI. 137

Arma virumque docens, atque arma virumque peritus,
Non duxi uxorem, sed magis arma, domum.

Ego qui doceo arma virumque, et qui scio inprimis arma virumque, non deduxi

NOTÆ

1 *Arma virumque docens*] Virgilii Æneida, cujus initium, 'Arma virumque cano.'

* *Arma virumque docens*] Monet Vinetus similem esse libro Anthol. I. lusum Palladæ (quem ineptissimum literatorem nec immerito vocat Scaliger) ex principio Iliados.

* 2 *Non duxi uxorem, sed magis arma, domum*] Expressum illud videtur ex Euripidis Andromache, act. I. ubi hæc Androm. Ἰλίῳ αἰπεινᾷ Πάρις οὐ γάμον, ἀλλά τιν' ἄταν Ἠγάγετ' εὐναίαν εἰς θαλάμους Ἑλέναν.

Namque dies totos, totasque ex ordine noctes
 Litibus oppugnat meque, meumque larem ;
Atque ut perpetuis dotata a Marte duellis,
 Arma in me tollit, nec datur ulla quies.
Jamque repugnanti dedam me, ut denique victum
 Jurget ob hoc solum, jurgia quod fugiam.

conjugem in domum meam, sed potius arma. Ipsa enim vexat jurgiis et me et meam domum per solidos dies et solidas noctes uno tenore: et veluti a Marte in dotem acceperit assidua certamina, erigit arma adversus me, et nulla cessatio mihi conceditur. Et mox permittam me ipsi contra luctanti; ut tandem cum victus fuero, propter id tantum mecum rixetur, quod vitem rixas.

NOTÆ

* 5 *Dotata . . . duellis*] Ovidius de arte amandi II. 'Dos est uxoria lites.'

* 8 *Jurget ob hoc solum, jurgia quod fugiam*] Alludit fortasse ad Xantippen ea de causa sæpissime infestam Socrati.

CXXXVIII. DE AUXILIO GRAMMATICO. 138

Emendata potest quænam vox esse magistri,
 Nomen qui proprium cum vitio loquitur?
Auxilium te nempe vocas. Inscite magister,
 Da rectum casum; jam Solicismus eris.

Quænam oratio potest esse castigata præceptoris, qui peccat cum effert suum ipsius nomen? scilicet appellas te Auxilium. Præceptor ignare, cedo nominativum casum tui nominis; statim erit solœcismus.

In Auxilium legendum monet Scaliger.—4 *Solicismus* defendit Salmasius. Vid. Not. Var.

NOTÆ

De auxilio Grammatico] Ut a voce desiderium factum est nomen proprium Desiderius, a præsidium nomen Præsidius, et alia similia; sic ab auxilium, Auxilius, nomen illius Grammatici.

4 *Da rectum casum*] Erit Auxilius; quod qui loco τοῦ auxilium diceret, solœcismum certe faceret.

Solicismus eris] Usitatissimum fuisse Ausonii ætate observat Salmasius, quæ per *æ* a Græca diphthongo *οι* scriberentur, per *ι* solum scribere: sic synaliphe pro synalœphe: cimiterium pro cœmiterium. Quin et Aulidus, pro Aulœdus, apud Martianum Capellam, et tragidi pro tragœdi in glossis reperitur. Σολικισμὸς igitur pro σολοικισμὸς, sublato *ο* diphthongi *οι* et retento solum *ι*.

CXXXIX. DE FRATRIBUS THEBANIS. 139

Nec Stygiis lucis ineunt sua fœdera fratres
Œdipodionidæ, de misero ah miseri!
Namque etiam ex uno surgentes aggere flammæ
In diversa sui dissiliunt cineris.
Infandos juvenes! quos nec discordia cassos
Luce, nec in semet linquit atrox animus.
Atque utinam et Thebas quissent partirier ipsas,
Regnorum et metas, ut cinerum nebulas!

Fratres filii Œdipi, (proh quam infelices nati ex infelici patre!) ne in sylvis quidem infernis redeunt in concordiam. Flammæ enim quoque prodeuntes ex eadem pyra diffugiunt in partes diversas a suo cinere. O juvenes scelestos! quos neque odium, neque mens in se ipsam sæva deserit etiam vita privatos. Atque utinam potuissent dividere ipsas Thebas, et fines suorum regnorum, quemadmodum dividunt fumum sui busti!

NOTÆ

1 *Nec Stygiis lucis*] Id est, ne post mortem quidem.

Fratres Œdipodionidæ] Eteocles et Polynices filii Œdipodis.

* 2 *De misero*] Œdipode, parentis sui Laii interfectore, matris suæ Jocastæ sponso, e qua duos fratres miseros Eteoclen et Polynicen suscepit.

3 *Ex uno surgentes aggere flammæ In diversa, &c.*] Statius de hoc fraterni rogi dissidio l. xii. Thebaidos, vs. 429. et seqq. 'Ecce iterum fratris primos ut contigit artus Ignis edax, tremuere rogi, et novus advena bustis Pellitur, exundant diviso vertice flammæ, Alternosque apices abrupta luce coruscant: Pallidus Eumenidum veluti commiserit ignes Orcus, uterque minax globus, et conatur uterque Longius: ipsæ etiam commoto pondere, paulum Secessere trabes,' &c. Vid. Pausan. in Bœoticis, Euripid. in Phœnissis, Ovid. l. v. Trist. Eleg. 6.

7 *Atque utinam et Thebas quissent partirier ipsas*] Quod cum non possent, sic inter se pacti erant, ut alternis annis imperarent. Atque inde discordia et bellum inter eos ortum; cum Eteocles, cui, utpote natu majori, primus imperii annus cesserat, regnandi dulcedine illectus, petenti ex fœdere fratri regnum vicissim tradere noluisset. Est in hos fratres Bianoris Epigramma l. iii. Anthol. cap. 14. quod vide.

CXL. DE INGRATIS, EX MENANDRO. 140

Nil homine terra pejus ingrato creat.
Vicinus, hospes, notus, ignotus, cliens,

Tellus nihil producit deterius homine ingrato. Sive sit vicinus, sive hospes,

Et si qua genera civium sunt id genus,
Si quid petenti promtus opis impertias;
Ut misereare, gratia actutum perit.

sive cognitus, sive incognitus, sive cliens, et si qui alii populares sunt hujus generis, si tu præsto præbeas aliquod subsidium ipsi roganti, ut ut te ejus misereat, illico intercidit tibi omnis gratia.

3 *Et si qua genera sunt id civium genus* Vulg.

NOTÆ

* 1 *Nil homine pejus ingrato*] Hoc enim genus hominum omnibus est adversum, miseris præsertim quibus nocent, dum aliorum ingenium ex eorum ingenio probatur. Opportuna igitur hic est, ut ait J. Gruterus in Notis ad Syrum, Xisti Pythagorei admonitio: 'Ne te impediat a benefaciendo homo ingratus.'

5 *Ut misereare*] Vel, ita ut ejus miserearis, vel potius (quod in Interpretatione expressi) 'ut ut ejus miserearis,' hoc est, quoquo modo ejus misertus, ipsi subvenias.

CXLI. DE DEMOSTHENE. 141

Discere si cupis, a doctis quam multa licebit.

Si vis discere, poteris discere plurima a peritis. Cura ut ea, quæ scis, altius

1 '*Discere si cupias*] Hæc sensum non habent. Habebunt autem, si leviter immutaveris: *Discere si cupis, a doctis quam multa licebit.* Grævius. Vid.

NOTÆ

De Demosthene] Quæ sit hujus Epigraphes ratio, et quomodo hæc ad Demosthenem pertineant, non satis video. Nisi forte versus hos, 'Quæ nosti, meditando velis inolescere menti. Quæ didicisti, haud dum dicendo absumere tendas,' referre velis ad diutinam illam Demosthenis meditationem et exercitationem, qua priusquam in forum prodiret, nativam eorrexit balbutiem, et summam dicendi facilitatem sibi comparavit.

* 1 *Discere, &c.*] Multis difficultatibus intricatum Carmen, etsi perbreve: cujus sensum Hugolinus Martellius (quem Bælius observat Episc. Glandat. fuisse) integro volumine corrupit, judice Naudæo in Syntag. de studio liberali, dum in eo Carmine sex ad expedite discendum gradus invenire tentavit. Igitur juxta Naudæum, nihil aliud sibi voluit Ausonius, nisi modum edocere quo docti homines multa loqui possint ex tempore. Qui quidem modus in eo positus videtur, ut quæ jam optime norunt, menti inolescere velint; quæ nondum recte didicerint, frequenter dicendo assumere, et altius memoriæ infigere conentur. Sicque totum Epigr. legit, ac interpungit: *Discere si cupias doctus quam multa, licebit. Quæ nosti, meditando velis inolescere*

Quæ nosti, meditando velis inolescere menti.
Quæ didicisti, haud dum dicendo absumere tendas.

infigantur animo recogitando. Neque adhuc velis consumere quæ didicisti, ea eloquendo præpropere.

Not. Var.—3 *Discendo adsumere tendas* ed. Toll. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

menti: Quæ didicisti haud-dum, dicendo adsumere tendas.

3 *Quæ didicisti haud dum, discendo adsumere tendas*] Hæc est Pulmanni et Grævii correctio. Prius legebatur *Quæ didicisti, haud dum dicendo absumere tendas;* cujus sensum quia non perceperunt statim, correxerunt quod intelligebant minus. Ego retinendam hanc lectionem censeo, quam sic expono: Ne statim velis, ea, quæ didicisti, priusquam animo alte insederint, dicendo futiliter efferre in vulgus.

CXLII. DE UXORE DEFORMI. 142

Deformis uxor cui sit, ancilla elegans,
Uxorem habere, subigere ancillam velit.

NOTÆ

1 *Elegans*] Vetus Glossarium: 'Aἰρετὸς, Elegans, formosus, speciosus.'

2 *Subigere*] Proprie *subjicere.* Hic nequiora denotat. Ideo hoc verbum ad libidinem ipsam exprobrandam usurparunt milites triumphalibus in Cæsarem jocis. Sueton. in Cæsare, cap. 49.

CXLIII. DE FORTUNÆ VARIETATE. 143

Fortuna nunquam sistit in eodem statu.
Semper movetur: variat, et mutat vices,
Et summa in imum vertit, ac versa erigit.

Nunquam Fortuna manet in eodem situ. Perpetuo agitatur: mutat et invertit suas vicissitudines, et dejicit suprema in infimum, atque extollit dejecta.

NOTÆ

* 1 *Fortuna....summa in imum vertit*] In hanc sententiam Juvenalis: 'Si fortuna volet fies de Rhetore Consul, Si volet hæc eadem fies de Consule Rhetor.' Et Horatius magnifice I. Carm. 35. quod est ad Fortunam: 'Præsens vel imo tollere de gradu Mortale corpus, vel superbos Vertere funeribus triumphos.'

CXLIV. IN STELLAM. 144

Stella, prius superis fulgebas Lucifer: at nunc
Extinctus, cassis lumine Vesper eris.

O Stella, lucebas antehac apud vivos tanquam Lucifer: jam vero cum sis mortuus, eris Vesper apud privatos vita.

NOTÆ

1 *Stella, prius superis, &c.*] Exprimit Græcum hoc Platonis lib. III. Anthol. et apud Diogenem Laërt. in ejus vita, et Apuleium, in Apologia: *Ἀστὴρ, πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐνὶ ζωοῖσιν ἑῷος, Νῦν δὲ θανὼν λάμπεις ἕσπερος ἐν φθιμένοις.* Id est: 'Stella, prius quidem lucebas inter vivos Lucifer, Nunc vero mortuus luces Vesper inter mortuos.' Ἀστὴρ nomen fuit pueri a Platone amati, quemadmodum Stella hic, et sæpe apud Martialem, pueri nomen est. Alludit autem ad stellam Veneris, *φωσφόρον* Græcis dictam; 'quæ,' ut ait Plin. l. II. 'Solem præveniens, et ante matutinum exoriens, Lucifer nomen accepit, ut Sol alter diem maturans. Contra, ab occasu refulgens, nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens.'

CXLV. EX MENANDRO. 145

Re fruere, ut natus mortalis: dilige sed rem,
Tanquam immortalis: sors est in utroque verenda.

Utere tuis opibus, tanquam genitus mortalis; at cura tuas opes, quasi sis immortalis. Utrimque enim fortuna timenda est.

NOTÆ

1 *Re fruere, ut natus mortalis*] Non extant Græca Menandri, e quibus hæc conversa esse innuit titulus. At illa lib. I. Anthol. sub Luciani nomine leguntur huc facientia: *Ὡς τεθνηξόμενος, τῶν σῶν ἀγαθῶν ἀπόλαυε, Ὡς δὲ βιωσόμενος, φείδεο σῶν κτεάνων. Ἐστι δ' ἀνὴρ σοφὸς οὗτος, ὃς ἄμφω ταῦτα νοήσας, Φειδοῖ καὶ δαπάνῃ μέτρον ἐφηρμόσατο.* Id est: 'Tanquam moriturus, tuis bonis fruere: Ut vero victurus, parce tuis opibus. Est enim vir sapiens hic qui, ambobus consideratis, Parsimoniæ et sumtui modum adhibuit.' similia habet Isocrates ad Demonicum.

* *Re fruere, ut natus mortalis, &c.*] Ejusdem acuminis est quod de Rhodiis Isocrates: 'Comedunt ut cras morituri, ædificant ut semper victuri.'

2 *Sors est in utroque verenda*] Si nempe rei parcior es, in mediis opibus indigebis, genium tuum semper misere defraudans: si negligentior sis, quam par est, et genio nimis indulseris; brevi decides in pudendam egestatem.

CXLVI. AD NOTARIUM VELOCISSIME EXCIPIENTEM. 146

PUER, notarum præpetum
Solers minister, advola.
Bipatens pugillar expedi,

Heus puer, perite minister notarum celerum, accurre. Para codicillum utrimque

In vetusto Tilii libro erat titulus: *In notarium in scribendo velocissimum.*—

NOTÆ

Ad Notarium, &c.] Alium titulum profert Vinetus ex vetusto libro Tilii: *In Notarium in scribendo velocissimum.* Notarius autem est, qui loquentis verba compendii causa notis excipit, ταχυγράφος, ob scribendi celeritatem, et σημειογράφος, quod signis (id est, notis) scriberet, in Glossis dictus. Suidæ ὑπογραφεὺς exceptor. Duplex fuit apud Veteres scribendi ratio, fusa scilicet et compendiaria. Illa, Græcis καλλιγραφία dicta, verba singula suis omnibus literis exprimebat, qua hodie utimur: hæc, ταχυγραφία (Notaria Latinis) notis seu signis singulis singulas syllabas, et sæpe singula vocabula excipiebat. Desiit hæc esse in usu. Extant tamen aliquot veterum notarum collectiones, Valerii Probi Grammatici, Petri Diaconi ad Conradum primum Imperatorem; est et Magnonis notarum juris collectio ad Carolum Regem. Notarum inventionem Euseb. in Chronico Tironi Ciceronis liberto tribuit. Post eum Isidorus Persannium quendam et Philargium, quem Samium fuisse ait Diaconus ad Conradum Imperatorem, et Aquilam Mæcenatis libertum notarum inventores nominat, l. I. Orig. c. 21. Lipsius in Epist. ad Leonardum Lessium S. I. Theologum, quæ est 27. Centuriæ primæ ad Belgas, Græcis inventarum notarum gloriam dat, ac nominatim Xenophonti philosopho et historico, de quo Diog. Laërt. in ejus vita: καὶ πρῶτος ὑποσημειωσάμενος τὰ λεγόμενα, εἰς ἀνθρώπους ἤγαγεν. 'Primus notis excipiens dicta' Socratis, 'in lucem hominesque protulit.' Isidorus dicto loco et Pet. Diacon. l. ad Conrad. addunt Senecam (Lipsius patrem intelligit) contracto omnium digestoque, et aucto numero, opus effecisse in quinque millia notarum.

* *Ad Notarium*] Notarius est qui verba non perscribit, sed signat. 'Notarius, qui per signa scribit.' Glossæ. Duplex enim apud Veteres scribendi ratio, scripturæ, et notariæ. Rationem scribendi per literas, ut faciliorem, primam discebant, alteram non nisi aliquo post tempore, utpote quæ, si Isidoro fides lib. I. cap. 31. notarum ad quinque millia contineret: 'In puerilibus literis' ars 'prima est Abecedaria, secunda Notaria,' inquit Fulgentius Mythol. in Orpheo.

1 *Puer, notarum præpetum*] Carmen est Iambicum dimetrum.

Præpetum] Velocium, quibus velociter scribitur.

* *Notarum præpetum*] Notarii scilicet, ut Manilii lib. IV. verbis utar: 'Linguam superant, cursumque loquentis.'

3 *Bipatens pugillar*] 'Pugillares' et 'pugillaria' numero multitudinis vulgo leguntur: at 'pugillar' in singu-

Cui multa fandi copia,
Punctis peracta singulis,
Ut una vox absolvitur.
Evolvo libros uberes,
Instarque densæ grandinis
Torrente lingua perstrepo.
Tibi nec aures ambigunt,
Nec occupatur pagina.
Et mota parce dextera
Volat per æquor cereum.
Cum maxime nunc proloquor,
Circumloquentis ambitu,
Tu sensa nostri pectoris

patulum, in quo larga oratio, exarata singulis punctis singulas voces exprimentibus, perscribitur tanquam unicum verbum. Perlego libros copiosos, et pronuntio lingua præcipiti ad exemplum spissæ grandinis. Et tamen neque aures tuæ dubitont, neque pogina tua impletur. Et manus tua leviter agitata currit per planitiem ceream. Nunc cum inprimis loquor circuitu circumloquentis, tu jam habes notatas

11 ‘*Nec aucupatur pagina*] Scribe, uti in secundo Vossiano legitur: *Nec occupatur pagina*, id est, non impletur statim, sed multa, immo innumera, verba tuis Notis breviter expressa recipit et complectitur. Ita vero et in Ugoletti editione, et alia antiqua Lugdunensi Seb. Gryphii, quæ anno 1537. prodiit, se invenisse mihi indicavit Cl. Grævius.’ *Tollius*. Vid. inf.—

NOTÆ

lari raro invenias. De pugillaribus vide Agell. lib. XVII. c. 9.

* *Bipatens*] Cujusmodi liber cum aperitur. Pugillarium materia e buxo, citro, lapide atro in tenuissimas laminas dissecto, ebore etiam, cujus generis protulit clar. Antiq. explanatæ auctor, in Tom. III.

* 4 *Cui multa fandi copia*] Pugillari, in quo plurimæ notæ, quarum singulis dictiones integræ indicantur, seu, ut ‘una vox, absolvuntur.’

5 *Punctis*] Notulis instar punctorum minutis.

* *Punctis peracta singulis*] Quæ puncta Ausonius, Plutarchus in Catone vocat Σημεῖα ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων ἔχοντα: ‘Signa in parvis et brevibus figuris, multarum literarum vim includentia.’

11 *Nec occupatur*] Sic Tollius ex Vossiano Ms. et quibusdam vett. editt. plano satis et aperto sensu: nec suo tamen sensu caret, quod est in quibusdam aliis, *Nec aucupatur*; id est, non divinas scribendo, neque arripis quod tibi primum in mentem venit, quod faciunt ii, qui cum celerius dictantis verba elapsa sunt, aucupantur extremos eorum sonos, et consona quædam iis, sæpe valde absurda, scribunt.

13 *Per æquor cereum*] Per planitiem pugillarium cera illitam. Titinnius apud Charisium: ‘Velim ego osse arare campum cereum.’

Ut dicta jam ceris tenes.
Sentire tam velox mihi
Vellem dedisset mens mea,
Quam præpetis dextræ fuga
Tu me loquentem prævenis.
Quis, quæso, quis me prodidit?
Quis ista jam dixit tibi,
Quæ cogitabam dicere?
Quæ furta corde in intimo
Exercet ales dextera?
Quis ordo rerum tam novus,
Veniat in aures ut tuas,
Quod lingua nondum absolverit?
Doctrina non hæc præstitit:
Nec ulla tam velox manus
Celeripedis compendii.

in tuis pugillaribus cogitationes mei animi; perinde ac si jam prolatæ essent. Cuperem ut meus animus mihi concessisset cogitare æque celeriter, ac tu me dicentem antevertis cursu manus volucris. Quis, oro, quis revelavit tibi mentem meam? quis jam tibi aperuit ea, quæ meditabar loqui? qualia furta tua præpes manus perpetrat in imo meo pectore? quænam est hæc tam nova rerum dispositio, ut id perveniat ad tuas aures, quod mea lingua necdum peregit? Non scientia tibi tribuit ista: neque est ulla alia dextra adeo volucris ad currendum compendii causa. Natura,

17 *Vix dicta jam* Vulg. Vid. Not. Var.

NOTÆ

17 *Ut dicta*] Sic Tollius: in vulgatis *vix dicta;* quod non sperno. Huc pertinent ista Manilii Astronom. l. IV. ubi de eo qui sub Virginis signo natus sit: 'Hic et scriptor erit felix, cui litera verbum est, Quique notis linguam superet, cursumque loquentis. Excipiet longas nova per compendia voces.'

* 22 *Quis me prodidit? Quis ista jam dixit tibi, Quæ cogitabam dicere*] Elegantissimum illud profecto, uti et Carmen integrum, quod meliori ætate dignissimum esse vere dixerim, nec ulli in hoc genere mihi videtur cedere, tum sententiis ac verbis, tum numero maxime, qui omnium velocissimus oculis quasi subjicit miram Notarii celeritatem, de quo Martialis: 'Nondum lingua, suum dextra peregit opus.'

28 *Veniat in aures ut tuas, Quod lingua nondum absolverit*] Martial. l. XIV. Epig. 208. Notarius. 'Currant verba licet, manus est velocior illis: Nondum lingua, suum dextra peregit opus.'

32 *Celeripedis compendii*] Celeripes qui pedes habet celeres apud Ciceronem Epistolarum ad Atticum libro

Natura munus hoc tibi,
Deusque donum tradidit:
Quæ loquerer ut scires prius;
Idemque velles, quod volo.

et Deus, dederunt tibi hanc dotem, et hoc munus: ut nosses quæ dicerem, ante quam ea dixissem: et idem intenderes, quod ego intendo.

NOTÆ

nono: 'Venit autem eo ipso die ille celeripes, quem Salvius dixerat. Attulit uberrimas tuas literas.'

AUSONII

EPIGRAMMATA IV.

QUIBUS FASTORUM A SE DIGESTORUM MEMINIT.

I. AUSONIUS HESPERIO FILIO SALUTEM. 147

IGNOTA æternæ ne sint tibi tempora Romæ,
  Regibus, et Patrum ducta sub imperiis,
Digessi Fastos, et nomina perpetis ævi,
  Sparsa jacent Latiam si qua per historiam.

Ne anni Romæ immortalis, transacti sub Regibus, et sub auctoritate Senatorum, sint tibi incogniti, disposui ordine Fastos, et nomina temporum continua serie ductorum; quæcumque sunt dispersa per historiam Romanam. Fruere his, cape lucu-

1 Alii hoc loco *Hectoreæ* pro *æternæ* legendum censuerunt.—3 ' Quidam *præpetis* legunt, hoc est, velocis: quod quamvis ævo, seu tempori, satis conveniat, minus tamen quadrat huic loco, quam *perpetis*.' Floridus. Vid. Not.

NOTÆ

Ausonius Hesperio, &c.] In quibusdam codicibus legitur hæc Epigraphe: *De suo fastorum libro ad Gregorium.* In aliis *Conclusio. Ausonius Hesperio filio salutem.* Unde patet versus hos in fine Fastorum, quorum hic meminit, scriptos fuisse. Hesperius porro hic Ausonii fuit ex Sabina conjuge filius, ut patebit ex dicendis ad Carmen IX. Parentalium.

1 *Æternæ...Romæ*] Epitheton urbis dominæ frequens apud Ovidium, Julium, Frontinum, Marcellinum, et alios. Æterni quoque dicti Rom. Imperatores. Symmach. Ep. IV. ad Auson. ' Cum æternorum Principum jam pridem signa comitarer.'

3 *Digessi Fastos*] Periere Ausoniani illi Fasti, sive metris sive prosa oratione scripti; nec de iis quicquam ad nos pervenit, præter hæc quatuor Epigrammata.

Sit tuus hic fructus, vigilatas accipe noctes.
  Obsequitur studio nostra lucerna tuo.
Tu quoque venturos per longum consere Janos,
  Ut mea congessit pagina præteritos.
Exemplum jam patris habes, ut protinus et te
  Aggreget Ausoniis purpura Consulibus.

brationes factas a nobis vigilando per noctes. Lampas mea obsecundat tuo studio. Tu etiam collige annos futuros in multum ævum, quemadmodum mea charta collegit ante actos. Nunc habes exemplum patris, ut purpura te etiam mox consociet Consulibus Romanis.

Var.—8 'Lugdunensis, *digessit*, ut supra, *Digessi Fastos:* præferam tamen vulgatam, et ex ea in præcedenti versu pro *consere* malim *congere:* uti contra *consere Janos*, pro *congere* in Epist. xx. illic enim transigere significat, hic autem connectere.' *Tollius.*—10 Alii *Applicet.* Codex Tilii a Vineto citatus distichum hoc sic legit: *Exemplo confide meo. Sic protinus et te Explicet Ausoniis purpura Consulibus.*

NOTÆ

Nomina perpetis ævi] Id est, nomina Consulum ceterorumque Magistratuum, atque etiam Imperatorum, qui per ævum illud rem Romanam administrarunt.

Perpetis ævi] Id est, perpetui, continui.

* 5 *Vigilatas accipe noctes*] Fructum noctium quas in iis digerendis insomnes duxi. Sic Juvenalis Sat. vii. vers. 27. 'Frange miser calamos, vigilataque prælia dele.'

7 *Venturos per longum consere Janos*] Id est, diu vive, et multos annos vitæ numera. Jani pro annis, synecdoche partis pro toto.

9 *Ut protinus et te Aggreget Ausoniis, &c.*] Id est, ut tu quoque dein post me Consul fias. Votum est patris, quod in filio adimpletum non fuit. Proconsulem factum esse probat Ausonii nostri Epicedium in Julium patrem: sed obtigisse ei consulatum, nihil est unde conjici possit.

II. SUPPUTATIO AB URBE CONDITA IN CONSULATUM NOSTRUM. 148

Annis undecies centum conjunge quaternos:

Adde quatuor annos mille et centum annis, et præterea undecies unum, junge

NOTÆ

1 *Annis undecies centum, &c.*] Si numeros hosce omnes in unum colligas, efficientur mille centum et octodecim anni ab Urbe condita ad Ausonii consulatum; ut patet ex hoc schemate: qui numerus etiam ex sequenti Epigram. colligitur. At plures ab U. C. ad Ausonium Consulem anni in Fastis Consularibus

	1100
	4
	11
	3
	1118

Undecies unumque super, trieterida necte.
Hæc erit æternæ series ab origine Romæ.

tres annos. Hic erit numerus a primordiis Romæ immortalis.

2 'Ex antiquo libro lege: *Undecies, unamque super trieterida necte.*' Scaliger. 'In vetere libro liquidissime legitur *unumque*, licet ex eodem Scaliger *unamque* restituat.' *Tollius.*

NOTÆ

Sigonii, Haloandri, Onuphrii, aliisque vulgatis numerantur. Hi enim Decium Ausonium Magnum cum Hermogeniano Olybrio Consulem exhibent anno U. C. 1132. millesimo centesimo tricesimo secundo, Christi 379. Sed cum de conditæ Romæ tempore inter auctores non satis constet, aliique maturius, alii tardius conditam existiment; non mirum si Ausonii rationes cum nostris Fastis non congruant. Eratosthenes, Pomponius Atticus, M. Tullius, Cornel. Nepos, quos Chronographi nostri sequuntur, Romæ incunabula statuunt circa Olympiadem sextam aut septimam. Alii, quos secutus videtur Ausonius, tardius paulo conditam Urbem memorant; ut Fabius Pictor Olymp. VIII. Lucius Cincius Olymp. XII.

2 *Undecies unumque*] Et undecies unum, hoc est, undecim.

Trieterida] Spatium trium annorum. Græcum est τριετηρίς.

III. DE EODEM AD PROCULUM. 149

URBIS ab æternæ deductam rege Quirino
Annorum seriem cum, Procule, accipies;
Mille annos, centumque, et bis fluxisse novenos
Consulis Ausonii nomen adusque leges.
Fors erit, ut, lustrum cum se cumulaverit istis,
Confectam Proculus signet Olympiadem.

Procule, quando disces ordinem annorum tractum a Romulo rege immortalis civitatis; leges mille, et centum, et octodecim annos elapsos fuisse usque ad annum insignitum nomine Ausonii Consulis. Fortasse eveniet, ut postquam spatium unius Olympiadis superadditum fuerit his, Proculus denominet extremum annum illius.

NOTÆ

1 *Quirino*] Romulo.

2 *Procule*] Is est de quo Epig. XXXIV. ad libellum suum.

6 *Signet*] Suo nomine; cum erit Consul: quem tamen consulatum ei auguratur Ausonius, assecutus non est Proculus iste; neque inter Consules legitur ejus nomen.

IV. IN FINE EJUSDEM LIBRI ADDITI. 150

Hactenus ascripsi Fastos. Si sors volet, ultra
Adjiciam: si non, qui legis, adjicies.
Scire cupis, qui sim? titulum, qui quartus ab imo est,
Quære; leges nomen Consulis Ausonii.

Annotavi hucusque Fastos. Si fatum sinat, addam adhuc: sin autem minus, tu qui legis, addes. Visne nosse quis ego sim? investiga titulum qui quartus est ab ultimo; leges nomen Consulis Ausonii.

3 Pro *imo* legebatur olim *uno*. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

1 *Hactenus*] Ad annum (ut videtur) ab U. C. juxta Ausonii calcul. MCXXIII. Quatuor enim post se Consules in suis Fastis scriptos innuit hoc Epigram. se vero anno U. C. MCXIX. Epigram. superiori.

3 *Titulum, qui quartus ab imo est*] Id est, ascendendo ab extremo Consulum titulo, sursum versus. Si quatuor Consules præter ipsum extremum numeres, quartus erit Ausonius horum Fastorum scriptor. Hinc patet quamobrem Epigram. superiori scripserit: 'Fors erit, ut, lustrum cum se cumulaverit istis, Confectam Proculus signet Olympiadem.' Ab Ausonio scilicet Consule jam quartus agebatur annus, et Consules ad eum usque annum ejus Fastis comprehensi: supererat igitur, ut amico Proculo consulatum in quintum annum, qui proxime secuturus erat, auguraretur.

* *Titulum, qui quartus ab imo est Quære*] Lipsius restituit *imo*, cum antea legeretur *uno*. Et sane Lipsii lectionem retinendam esse suadet votum quo superiori carmine Proculo Consulatum auguratur Poëta. Nisi enim ad annum U. C. 1123. exactam Fastorum seriem perduxerit, insulsum erit illius votum, quippe quod impleri non potuisset, nisi post lustrum elapsum, quo demum Proculus Olympiadem signasset, Consul renuntiatus.

AUSONII

BURDIGALENSIS

EPHEMERIS,

ID EST,

TOTIUS DIEI NEGOTIUM. 151

MANE jam clarum reserat fenestras.
Jam strepit nidis vigilax hirundo.
Tu, velut primam, mediamque noctem,
    Parmeno, dormis.
Dormiunt glires hyemem perennem,
Sed cibo parcunt: tibi causa somni,

Jam diluculum lucidum aperit fenestras. Jam hirundo vigil garrit in nidis. Tu vero, o Parmeno, stertis quasi in prima aut media parte noctis. Glires dormiunt per totam hyemem; at abstinent cibo. Tu sic dormis, quoniam plurimum bibis,

NOTÆ

Ephemeris] Græcum est ἐφημερὶς, significatque diarium, quo omnium unoquoque die gestorum ratio constat. Hac Ephemeride Ausonius diversi generis versibus complexus fuerat totius diei negotia: sed ejus pars magna intercidit.

2 *Vigilax*] Columella lib. VII. cap. 12. de canibus: 'Maxime autem debent in custodia vigilaces conspici,' &c.

3 *Primam, mediamque noctem*] Quo tempore altissimus est somnus.

4 *Parmeno*] Apposite confictum nomen pigro famulo, quasi a Græco παραμένειν, permanere, cessare.

5 *Dormiunt glires hyemem perennem*] Martialis l. XIII. Epigrammatum cui 'Xenia' nomen est, Epig. LIX. de glire: 'Tota mihi dormitur hyems, et pinguior illo Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.' Vide Plin. l. VIII. cap. 57.

Multa quod potas, nimiaque tendis
    Mole saginam.
Inde nec flexas sonus intrat aures:
Et locum mentis sopor altus urget,
Nec coruscantis oculos lacessunt
    Fulgura lucis.
Annuam quondam juveni quietem,
Noctis et lucis vicibus manentem,
Fabulæ fingunt, cui Luna somnos
    Continuarit.
Surge, nugator lacerande virgis:
Surge; ne longus tibi somnus, unde

et distendis arvinam in nimiam crassitiem. Hinc est, quod strepitus non penetrat aures tuas sinuosas: et profundus somnus premit sedem animi tui, et splendor diei micantis non solicitat tua lumina. Fabulæ attribuunt olim somnum unius anni, durantem per vices diei et noctis, cuidam adolescenti, cui Luna produxerit soporem. Consurge heus nugo, digne qui lanieris flagris: consurge; ne diutinus sopor tibi

7 'Ita ed. Tornæsiana anni 1558. Suspicatur Tollius Poëtam scripsisse *cædis*, et respexisse ad illud Plauti in Mostell. 'Este, effercite vos, saginam cædite.' At vero si Juvenalis Sat. IV. vers. 67. dicere potuit: 'Propera stomachum laxare saginis;' cur Ausonio per oppositionem dicere non licuit:

NOTÆ

7 *Multa quod potas*] Multum, nimium.

10 *Locum mentis*] Caput, cerebrum.

13 *Annuam...quietem*] Nec annuam modo, sed (si Mythicis credamus) perpetuam; aut saltem, ut quidam volunt, triginta annorum.

Juveni] Endymioni pastori, Athlii filio.

15 *Cui Luna somnos Continuarit*] Ejus videlicet amore capta, et quo facilius liberiusque eo potiretur. Alii Endymionem ipsum aiunt, cum ei Luna a Jove impetrasset, ut quicquid optaret, id ferret, optasse ut perpetuum dormiret somnum *ἀθάνατος καὶ ἀγήρως μένων*, immortalis manens et senii expers. De eo Cicero Tusculan. Quæst. l. I. 'Endymion vero, si fabulam audire volumus, nescio quando in Latmio obdormivit, qui est mons Cariæ: nondum, opinor, est experrectus.' Hinc adagium, *'Ενδυμίωνος ὕπνον καθεύδειν*, 'Endymionis somnum dormire,' in eos, qui somno atque otio nimis indulgent. Locum Endymionis fabulæ dedisse ait Plin. l. II. c. 9. quod ipse omnium primus Lunæ cursum et phases varias contemplatus fuerit, ideoque creditus fuerit ejus amasius.

* *Cui Luna somnos Continuarit*] Sunt qui narrent eum (Endymionem Athlii filium) perpetuo somno damnatum a Jove, quod Junonem amaret in cœlum assumtus. Cic. I. Tuscul.

18 *Ne longus tibi somnus, unde Non times, detur*] Somnus nempe mortis, sævioribus verberum ictibus inductus. Desumsit hæc Ausonius ex hac

Non times, detur: rape membra molli,
Parmeno, lecto.
Fors et hæc somnum tibi cantilena
Sapphico suadet modulata versu.
Lesbiæ depelle modum quietis,
Acer Iambe.

accersatur, unde non metuis. Heus Parmeno, aufer ocyus tuos artus e molli cubili. Forsan et hæc cantio expressa carmine Sapphico invitat te ad soporem. Iambe mordax, discute longitudinem somni Lesbio carmine conciliati.

nimia tendis Mole saginam?' Souchay. Vid. Not. Var.—23 '*Lesbii depelle modum*] Sic prorsus exemplar, nisi quod supra *um* habebat syllabam *ul*, sed alio additum calamo, et quæ versum corrumpat, si *modulum* legas.' *Vinetus. Lesbiæ* est emendatio Scaligeri.

NOTÆ

strophe Horatii lib. III. Od. 11. ad Mercurium, ubi de Hypermnestra maritum monente, cum ceteræ sorores suos conjuges interficerent: 'Surge, quæ dixit juveni marito, Surge; ne longus tibi somnus, unde Non times, detur: socerum et scelestas Falle sorores.'

* *Ne longus tibi somnus, unde Non times, detur*] Ne te excitatum virgis lacerem, et repetitis verberibus exanimem.

23 *Lesbiæ...quietis*] Somni, quem inducit huic nebuloni suavitas versuum Sapphicorum, quibus eum compello; cujusmodi versus Sappho Lesbia puella invenit.

* *Lesbiæ depelle modum quietis, Acer Iambe*] Felix ab uno carminis genere ad aliud transitus!

24 *Acer Iambe*] Iræ et rabiei minister. Horat. in Arte Poëtica: 'Archilochum proprio rabies armavit Iambo.'

ITEM PARECBASIS. 152

PUER, eja, surge: et calceos,
Et linteam da sindonem.
Da, quicquid est, amictui
Quod jam parasti, ut prodeam.

Heus puer, surge: cedo meos calceos, et tunicam linteam. Cedo id omne quod jam præparasti ad me vestiendum, ut egrediar domo. Cedo aquam fontanam, qua

NOTÆ

Item Parecbasis] Digressio, a Sapphico nempe carmine ad dimetrum Iambicum.

2 *Et linteam da sindonem*] Tunicam interiorem linteam, *chemise.*

Da rore fontano abluam
Manus, et os, et lumina.
Pateatque, fac, sacrarium
Nullo paratu extrinsecus.
Pia verba, vota innoxia,
Rei divinæ copia est.
Nec thus cremandum postulo,
Nec liba crusti mellei:
Foculumque vivi cespitis
Vanis relinquo altaribus.
Deus precandus est mihi,
Ac filius summi Dei,
Majestas uniusmodi,
Sociata sacro Spiritu.

lavem manus, et os, et oculos. Et aperi mihi sacellum, absque ullo apparatu foris quæsito. Voces piæ et vota innocua abunde sunt ad rem divinam faciendam. Non peto thus adolendum, neque liba quibus sit crustum mellitum: et permitto aris inanium Deorum focum structum e cespite virenti. Deus est mihi orandus, et Natus supremi Dei, cui æqualis est cum eo majestas juncta Sancto Spiritui. Atque

18 *Spiritui* Vulg. Vid. Not. Var.—22 'Habebat hic versiculos tres margo

NOTÆ

7 *Sacrarium*] Locus erat in ædibus, Numinis cultui dicatus, nec apud Christianos tantum, sed et apud Paganos; quibus Lararium vulgo dicebatur, a Laribus domesticis Diis in eo inclusis.

* 11 *Nec thus cremandum postulo, Nec liba crusti mellei*] Alludit Poëta ad ea quæ Osiri sive Baccho offerebantur; jure enim, libo et melle (utpote qui ea mortales docuisse creditus) colebatur. Ovid. lib. III. Fast. 'Melle Pater fruitur, liboque infusa calenti Jure repertori candida mella damus.' Et Tib. lib. I. Eleg. 8. 'Tibi dem thuris honores, Libaque Mopsopio dulcia melle feram.'

12 *Nec liba, &c.*] Cujusmodi rebus Deos suos propitiare Pagani solent.

13 *Foculumque vivi cespitis*] Horat. l. I. Od. 19. 'Hic vivum mihi cespitem, hic Verbenas, pueri, ponite, thuraque, Bimi cum patera meri. Mactata veniet lenior hostia.'

14 *Vanis relinquo altaribus*] Altaribus Paganorum, quibus vana Numina coluntur.

18 *Spiritu*] Dativus quartæ declinationis, pro *spiritui*; de quo Priscianus in fine l. VII. Exempla non pauca protulimus in nostris ad Apuleium Notis. Satis sint hic duo hæc; alterum Lucillii apud Nonium: 'Quod sumtum atque epulas victu præponis honesto.' Alterum Catulli, in Nupt. Pelei et Thet. 'Et sese mortali ostendere cœtu Cœlicolæ nondum spreta pietate solebant.'

Et ecce jam vota ordior:
Et cogitatio numinis
Præsentiam sentit pavens.
Pavetne quicquam spes, fides?

en nunc initium facio orandi: et mens mea jam sentit præsentiam Dei, sibi timens. At spes et fides metuuntne aliquid?

interior, in quorum primo nullam potui agnoscere literam: in reliquis duobus erat: *Pavetne mequam spes, fides:* quod non intelligo, quid sibi velit.' *Vinetus.* 'Sic restituit hunc versiculum Tollius. Monet tamen recentiori eum manu scriptum fuisse in optimo codice; unde sibi merito suppositionis suspectum.' *Floridus.* Vid. Not. Var. 'Habuit Vinetus in suo ad marginem: *Pavet neme quam spes, fides;* nullo sensu.' *Floridus.* 'Expunge insulsum hunc versiculum, quem ex margine sui codicis Vinetus huc transtulit, a nugatore aliquo confictum, et miror a Tollio ut et nostro interprete excusum. Certe in ed. Tornæsiana non comparet. Qui etsi compareret, expungendus tamen, ut indignus non tantum Ausonio, sed quolibet sano homine: quorsum enim, amabo, exclamatio ista: *Pavetne quicquam spes, fides?* Postquam Poëta dixit: *Et ecce vota jam ordior: Et cogitatio numinis Præsentiam sentit pavens.* Quorsum, inquam, absurda ista exclamatio seu correctio? Itane eum, qui numinis præsentiam sentit, pavere non debere quantumvis credat et speret? Sublato autem illo versiculo, nil quod optime non cohæreat cum orationis sequentis priore versu. Hic nemo nisi plane ἄμουσος mihi, credo, adversabitur.' *Souchay.*

NOTÆ

* 19 *Et ecce jam vota ordior*] Incipio precari, ut apud Silium Ital. vers. 1. 'ordior arma,' est, incipio bellum describere. Notat Drakenb. in hunc Silii versum, esse cui minus hoc Latinum videatur, *ordior arma*, quasi Poëta dicere debuisset, *ordior ab armis.* Hunc vero delicatulum censorem refellit vir doctissimus exemplo Gratii, qui ævo Augusteo eandem loquendi formulam usurpavit in Cyneg. vers. 23. 'Carmine et arma dabo venandi, et persequar artem Armorum, cassesque plagarumque ordiar astum.' Affert quoque exemplum ex Ausonio, sed quod Silio nil faveat, utpote ex deterioris ætatis petitum scriptore. Imo ego utrumque et Gratii et Silii exemplum Ausonio favere contendo.

ORATIO. 153

Omnipotens, solo mentis mihi cognite cultu,
Ignorate malis, et nulli ignote piorum:

O tu qui cuncta vales, quem novi tantum adoratione animi, quem improbi ne-

1 'Sic vetus exemplar Lugdunense, cum hoc titulo, *Oratio.* Alia ad hunc modum, *Omnipotens, quem mente colo, pater unice rerum,* hoc lemmate, *Precatio matutina ad omnipotentem Deum,* cum sola extaret, ex media sua Ephemeride

Principio, extremoque carens: antiquior ævo,
Quod fuit, aut veniet: cujus formamque, modumque
Nec mens complecti poterit, nec lingua profari:
Cernere quem solus, coramque audire jubentem
Fas habet, et patriam propter considere dextram,
Ipse opifex rerum, rebus causa ipse creandis,
Ipse Dei verbum, verbum Deus, anticipator
Mundi, quem facturus erat: generatus in illo
Tempore, quo tempus nondum fuit: editus ante

sciunt, et quem nemo proborum ignorat: qui neque initium habes, neque finem: vetustior tempore, quod præteriit, vel quod futurum est: cujus imaginem et magnitudinem neque animus valebit comprehendere, neque lingua exprimere: quem videre, et cujus jussa manifesto audire, et sedere ad dextram paternam ei soli licet, qui formator est rerum omnium, et causa cur creatæ sint, qui ipse verbum est Dei, et verbum Deus, prior orbe, quem erat conditurus: illo tempore genitus, quo tempus

excerpta.' *Vinetus.*—8 *Caussa ipsa* Vulg. vett. libri, *ipse :* quod probat Tol-

NOTÆ

1 *Omnipotens, &c.*] Perelegantis hujus precationis auctorem Paulinum, in particula quadam Ms. exemplaris Hieronymi Aleandri inscriptum, vidisse se testatur Mariang. Accursius: vulgo tamen Ausonio attribuitur. Et certe nisi tota Ephemeris Ausonii negetur esse, non video cur hæc ejus pars, cum ceteris tam bene congruens, ipsi abjudicetur. Scripta porro lectio est Lugdunensis exemplaris. Alia sic habent teste Vineto, *Precatio matutina ad omnipotentem Deum: Omnipotens, quem mente colo, pater unice rerum, &c.*

* *Omnipotens, solo mentis, &c.*] Apud Sylvium Ambianatem, qui luculente, si fides ipsi Sylvio, at quam prolixe carmen illud exposuit, legitur: *Omnipotens quem mente colo, pater unice rerum.*

* 3 *Antiquior ævo*] Ævum definit Censorinus de die natali cap. 4. 'Tempus unum et maximum immensum sine origine, sine fine; quod eodem modo semper fuit, semper futurum est, nec ad quenquam hominum magis quam ad alterum pertinet.' Juxta Philosophos 'Ævum' differt ab æternitate, ut 'æternitas' duratio sit finis pariter et principii expers: 'Ævum' careat quidem fine, non perinde principio. Hoc sensu Poëta ævum accepit, siquidem priore sensu Deus non est ævo antiquior, cum ævum sic intellectum non aliud sit quam Deus ipse.

* 4 *Cujus formamque, modumque*] Nemo, nisi Deus ipse, Dei formam et modum novit. Quod pulchre hoc versu exprimitur: *Pour le bien définir, il faut estre lui-même.*

* *Ipse opifex rerum, &c.*] Versus ille et sequentes octo qui desiderantur apud Sylvium, occurrunt in editione Tornæsiana anni 1558. in 8°. quæ plura Ausonii continet non ante vulgata.

8 *Rebus causa ipse creandis, &c.*] Vide Nicænum symbolum.

Quam jubar, et rutilus cœlum illustraret Eous:
Quo sine nil actum, per quem facta omnia: cujus
In cœlo solium: cui subdita terra sedenti,
Et mare, et obscuræ chaos insuperabile noctis:
Irrequies, cuncta ipse movens, vegetator inertum:
Non genito genitore Deus, qui fraude superbi
Offensus populi, gentes in regna vocavit,
Stirpis adoptivæ meliore propage colendus:
Cernere quem licuit proavis: quo numine viso,
Et patrem vidisse datum: contagia nostra
Qui tulit, et diri passus ludibria leti,

nondum extabat: productus priusquam Sol, et lucidus Eous illuminaret cœlum: sine quo nihil factum est: per quem cuncta sunt creata: cujus thronus est in cœlo: cui sedenti tellus est supposita, sicut et mare, et immensa abyssus atræ caliginis: semper agens, ipse agitans omnia, vigorem dans rebus segnibus; Deus genitus a patre non genito, qui iratus ob dolum populi arrogantis, accivit nationes in suum regnum, adorandus a præstantiore sobole filiorum a se adoptatorum: quem videre datum est nostris proavis: quo Deo viso, permissum est etiam aspicere ejus Patrem: qui sustinuit peccata nostra, et perpessus ignominiam mortis crudelis, de-

lius. vid. inf.—14 *Cujus Est cœlum solium* mavult Tollius.—33 *Prodidit* Vulg.

NOTÆ

12 *Et rutilus . . . Eous*] Lucifer. Cinna in Smyrna: 'Te matutinus flentem conspexit Eous. Et flentem paulo vidit post Hesperus idem.'

13 *Quo sine nil actum*] Desumta hæc ex initio Evangelii D. Joannis.

Cujus In cœlo solium; cui subdita terra sedenti] Esaias cap. 66. 'Cœlum sedes mea est, dicit Dominus; terra autem scabellum pedum meorum.'

15 *Et obscuræ chaos insuperabile noctis.*] Inferna terræ loca intellige, Erebum paganorum.

Insuperabile] A luce; quo Solis lumen pervadere nequit.

17 *Fraude superbi populi*] Judæorum, qui Dei populus præcipuo jure erant; quo quidem jure perfidia sua exciderunt, et gentes in eorum locum sunt vocatæ. Vide Paulum Epist. ad Romanos, et Act. Apost. cap. 11.

18 *Gentes*] Ceteras nationes, quæ ex Judæorum genere non erant.

19 *Stirpis adoptivæ*] Vide Paul. Epist. ad Rom. c. 11. ubi de oleastro fractis oleæ ramis insito.

* *Meliore propage colendus*] Propages et propago dicuntur. 'Salvete gemini, mea propages sanguinis.' Pacuv. apud Nonium, Propages proprie vitis suppressa, significat metaphorice sobolem seu genus. Vide Festum.

20 *Proavis*] Inter quos sub humana carne conversatus est.

Quo numine viso, Et patrem vidisse datum] Evang. Joan. cap. 14. 'Dicit ci Philippus: Domine ostende nobis Patrem, et sufficit nobis. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem.'

Esse iter æternæ docuit remeabile vitæ :
Nec solam remeare animam, sed corpore toto
Cœlestes intrare plagas, et inane sepulcri
Arcanum vacuis adopertum linquere terris.
Nate patris summi, nostroque salutifer ævo,
Virtutes patrias genitor cui tradidit omnes,
Nil ex invidia retinens, plenusque datorum;
Pande viam precibus, patriasque hæc perfer ad aures.
Da, Pater, invictam contra omnia crimina mentem,
Vipereumque nefas nocituri averte veneni.
Sit satis, antiquam serpens quod perdidit Evam,
Deceptumque adjunxit Adam: nos sera nepotum
Semina, veridicis ætas prædicta prophetis,
Vitemus laqueos, quos letifer implicat anguis.
Pande viam, quæ me post vincula corporis ægri
In sublime ferat: puri qua lactea cœli

monstravit viam patere ad redeundum in vitam æternam: ac non solam animam reverti, verum eam ingredi in regiones cœlestes una cum toto suo corpore, et relinquere telluri, quam deserit, vacuum capulum tumuli contectum.

O fili supremi parentis, qui salutem attulisti nostro sæculo, cui pater dedit universas dotes paternas, nihil reservans ex invidia, et adhuc abundans iis quæ tibi dedit; patefac iter meis precibus, atque hæc defer ad aures tui parentis.

O Pater, tribue mihi animum infractum adversus cuncta scelera, et depelle a me noxium virus sceleris serpentini. Sufficiat quod anguis pessumdedit priscam Evam, eique addidit Adam circumventum: nos tarda proles ejus nepotum, progenies prænuntiata a vatibus veracibus, effugiamus pedicas, quas serpens mortifer nectit. Aperi iter, quod post compedes miseri hujus corporis deducat me sursum, qua parte

—35 Vetus codex, *olim.*—38 Alii libri: *qua me ....feram.*—39 'Prætulerim,

NOTÆ

* 22 *Ludibria leti*] Recte *ludibria:* qua voce Poëta revocat irrisiones quæ servatoris mortem vel præcesseruut, vel comitatæ sunt, vel etiam insecutæ fuerunt.

* 25 *Docuit . . . inane sepulcri . . . linquere terris*] Sepulcra nostra, inquit Sylvius, futura esse vacua, hoc est, sine corporibus nostris, docemur eo quod in Christi tumulo, postquam se ipse a morte reduxit, inventa sunt duntaxat sudarium et linteamina.

* 29 *Nil ex invidia retinens*] Gratianus imperator Poëtæ nostri discipulus, Epistola jam laudata : 'Non ego in Deo verebor invidiam,' alludens fortasse ad illud præceptoris sui.

38 *Lactea cœli Semita*] Proclo, *ὁ κύκλος τοῦ γάλακτος.* Vid. Ovid. l. II. Metam.

* *Lactea cœli Semita*] Totum illud juxta Veterum sententiam profertur, qui, teste Macrobio lib. I. in Somn.

Semita ventosæ superat vaga lumina Lunæ.
Qua proceres abiere pii, quaque integer olim
Raptus quadrijugo penetrat super æthera curru
Helias, et solido cum corpore prævius Enoch.
Da, Pater, æterni speratam luminis auram:
Si lapides non juro Deos, unumque verendi

via lactea cœli transcendit erraticum sidus Lunæ ventosæ; qua pii Patriarchæ evaserunt, et qua totus Helias meavit quondam supra ætherem, sublatus curru quadrijugo, et Enoch qui eum præcessit cum integro corpore.

Tribue mihi, o Pater, auram expectatam lucis æternæ: si non juro per numina

nubila Lunæ, ut in Pulmanni editione, et in utroque Vossiano reperi: et confirmat quod in fine Ephemeridis legitur: 'Iste per obliquos,' &c.' *Tollius.* Vid. Not. inf.—40 Vetus codex, *Quam* pro *Qua* duobus locis.—41 *Aëra* Vulg.—43 '*Spiratam luminis auram*] Quis dubitet, quin emendandum sit:

NOTÆ

Scipionis, credebant per duo Tropica signa, Capricornum et Cancrum, quæ lacteus circulus intersecat, quæque Physici Solis portas appellant, animas de cœlo in terras meare, et de terris in cœlum remeare: unde hominum una, altera Deorum vocabatur; hominum Cancer, quia per hunc in inferiora descensum esse: Capricornus Deorum, quia per illum animas in propriæ immortalitatis sedem, et in Deorum numerum reverti putabant.

39 *Ventosæ superat vaga lumina Lunæ*] Sic Scaligerana editio, quam male solicitat Tollius, reponendo *nubila* pro *lumina*. Quid enim sibi volunt *nubila Lunæ?* Ejus porro *lumina* recte *vaga* hic appellantur, cum ex planetis nullus sit, cujus error oculis nostris sit magis obvius. Ventosa autem dicitur Luna, quod rubore suo ventos prænuntiet. Aratus: Καί *οἱ ἐπὶ χροιῇ τεκμαίρεο μηνὸς ἑκάστου. Πάντη γὰρ καθαρῇ κε μάλ' εὔδια τεκμήραιο· Πάντα δ' ἐρευθομένῃ δοκέειν ἀνέμοιο κελεύθους· Ἄλλοθι δ' ἄλλο μελαινομένῃ, δοκέειν ὑετοῖο.* Id est: 'Atque ex ejus' Lunæ 'colore signa capesse mensis cujusque. Omnino enim pura cum sit, serenitatem observato. Omnino vero rubens, conjicito venti meatus. Alias aliter nigricans, conjicito pluviam.' Quod Virgil. sic expressit Georg. I. 'Luna revertentes cum primum colligit ignes, Si nigrum obscuro comprenderit aëra cornu, Maximus agricolis pelagoque parabitur imber: At si virgineum suffuderit ore ruborem, Ventus erit; vento semper rubet aurea Phœbe,' &c.

40 *Proceres abiere pii*] Sancti Patriarchæ.

* *Qua proceres abiere pii*] Scipioni de animis Beatorum ostenso lacteo dictum est: HINC PROFECTI, HUC REVERTUNTUR. Macrob. loco laudato.

Integer olim Raptus, Helias] Regum lib. IV. cap. 2.

42 *Et solido cum corpore prævius Enoch*] Non ille Caini filius, sed Enoch alter de stirpe Seth, filius Jared, et pater Mathusalem; de quo Genes. cap. 5. vers. 24. 'Ambulavitque cum Deo, et non apparuit; quia tulit eum Deus.'

44 *Si lapides non juro Deos*] Si non

Suspiciens altare sacri, libamina vitæ
Intemerata fero: si te Dominique, Deique
Unigenæ cognosco Patrem, missumque duobus,
Qui super æquoreas volitabat Spiritus undas.
Da, genitor, veniam, cruciataque pectora purga:
Si te non pecudum fibris, non sanguine fuso
Quæro: nec arcanis Numen conjecto sub extis:
Si scelere abstineo, errori obnoxius, et si

lapidea, et venerans tantum unam aram, in qua exhibetur sacrificium tremendum, offero ibi sacrificium vitæ integræ: si agnosco te parentem Domini et Dei nostri unigeniti, et Spiritum emissum ab ambobus, qui ferebatur supra aquas maris. Ignosce delictis meis, o Pater, et munda cor meum: si te non investigo in fibris pecorum, neque in eorum cruore effuso: neque suspicor Deum latere sub occultis visceribus: si contineo me a crimine, licet sim expositus errori: sive adeo cupio

speratam luminis auram.' Grævius.—47 Scripserunt alii: *Unigeni.* Sic Grævius pro *mistumque duobus.*—51 'Scribendum *arcanis* non *carnis,* uti in Ms. Cod.' *Accursius.*—52 Alter Voss. *sceleri. Errori ipse obnoxius* Vulg. *Erro-*

NOTÆ

juro per Deos lapideos, quales colebant Pagani. Jusjurandum porro actus cum sit religiosus, non debet a quoquam fieri nisi per eum Deum, quem colit; et summi Deorum hic honor est proprius; ut ait Apul. in de Deo Socratis. Respexisse videtur Auson. ad 'Jovem lapidem,' per quem jurabant antiqui. Favorinus apud Gell. l. I. c. 21. 'Jovem lapidem, quod sanctissimum jusjurandum est habitum, paratus sum ego jurare,' &c. Apuleius noster dicto loco: 'Quid igitur censes? jurabo per Jovem lapidem, Romano vetustissimo ritu?' ubi vide Notas nostras. Et Erasmum Chiliad. II. cent. 6. adagio 'Jovem lapidem jurare.'

* *Si lapides non juro Deos*] Antiquorum Idola significare videtur ad contemtum, ut Turnebus existimat. Fortasse etiam respexit ad Jovem lapidem, per quem jurabant Veteres, ideo lapidem dictum, quod juraturi silicem manu tenebant, dicebantque, ut docet Sextus Pompeius, SI SCIENS FALLO, ME DIESPITER SALVA URBE ARCEQUE BONIS EJICIAT, UT EGO HUNC LAPIDEM.

Verendi . . . altare sacri] Aram in qua offertur verendum sacrificium corporis et sanguinis Christi.

47 *Missumque duobus*] Notum ex Theologia Spiritum Sanctum, a Patre et Filio procedentem, ab utroque mitti.

48 *Qui super æquoreas*] Vide Genes. cap. 1. vers. 2.

49 *Cruciata*] Pravis affectibus.

50 *Non pecudum fibris*] Paganorum haruspicinam carpit.

51 *Numen*] Numinum præsagia. Vide Apul. de Deo Socratis.

52 *Si scelere abstineo*] Hiatus est in penthemimeri, quem alii aliter supplent: nihil ego interseruerim. Non videtur hic hiatus ab Ausoniana licentia valde alienus; cum breves syllabas ab eo productas, et longas correptas jam observaverimus, et exem-

Opto magis, quam fido, bonus purusque probari.
Confessam dignare animam: si membra caduca
Execror, et tacitum si pœnitet: altaque sensus
Formido excruciat, tormentaque sera gehennæ
Anticipat, patiturque suos mens saucia manes.
Da, Pater, hæc nostro fieri rata vota precatu.
Nil metuam, cupiamque nihil: satis hoc rear esse,

potius, quam confido haberi probus et intemeratus. Recipe in tuam clientelam animam tibi devotam: si detestor hos artus mortales, ac si pœnitet me interius: et si gravis metus torquet meos sensus, et prævertit tardas pœnas inferni, atque animus meus læsus experitur suos cruciatus. Concede, Pater, meis precibus, ut hæc vota firma fiant, ut nihil timeam, et nihil optem: existimem id mihi sufficere, quod

rique obnoxius scribendum malit Accursius. Vid. inf. et Not. Var.—57 'Nolo hanc, cum proba sit lectio et scriptorum codicum consensu confirmata, solicitare: non possum tamen non indicare, quoties hunc locum legerem, me vel invitum legisse: *patiturque suos mens conscia manes:* atque hæc jam scripseram, cum itidem legisse Turnebum comperio, lib. XXII. c. 1. Adv. videantur porro Plutarchus de sera numinis vindicta, Cic. pro Roscio Ame-

NOTÆ

pla non pauca similis hiatus ex ipso Virgilio proferre facile sit. Hæc plurium instar sunto. Eclog. III. 'Et succus pecori, et lac subducitur agnis.' Item: 'Stant et Juniperi, et castaneæ hirsutæ.' et Georg. I. 'Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur.'

* 54 *Confessam dignare animam*] Id est trinum te et unum esse confitentem animam dignare, supple, *æterni sperata luminis aura*, quam superius, vers. 43. rogavit Patrem.

* *Si membra caduca Execror*] Plurima eodem sensu apud D. Paulum: 'Cupio dissolvi,' &c.

56 *Gehennæ*] Sæpius occurrit in sacris libris hæc vox: erat porro *Ghe-Hinnom* vallis ad radices montis Moria haud procul Hierusalem; in qua, relicto veri Dei cultu, filios suos Baalim immolabant et incendebant. Unde et locus, in quo torquendi sunt post mortem sontes, Gehenna passim ab ipso Christo Domino in Evangelio nominatur.

57 *Patiturque suos mens saucia manes*] Id est, ante tempus torquetur dolore et sensu scelerum suorum, ac cogitatione suppliciorum æternorum: quæ quidem cogitatio veluti umbra infesta omnibus locis adest, et pœnas a me reposcit, quales pati olim possem in Orco. Legit Turnebus l. Adversar. XXII. c. 1. *mens conscia*, quod mihi magis probatur, quam *saucia:* in confesso est apud omnes, scelerum conscientia sontes maxime torqueri.

* *Patiturque suos mens saucia manes*] Conscientiæ stimulos et animi morsus poëtice Manes appellat, alludens fortasse ad illas umbras, quæ, juxta Lucianum in Necrom. corporibus nostris semper adsunt; ubi primum vita functi sumus, nos accusant, redarguunt quicquid in vita peccatum est. Anchises lib. Æn. VI. vers. 743. 'Quisque suos patimur manes.' Ubi videsis quæ brevissime simul et doctissime Ruæus annotavit.

Quod satis est: nil turpe velim: nec causa pudoris
Sim mihi: non faciam cuiquam, quæ tempore eodem
Nolim facta mihi: nec vero crimine lædar,
Nec maculer dubio: paulum distare videtur
Suspectus vereque reus: male posse facultas
Nulla sit: at bene posse adsit tranquilla potestas.
Sim tenui victu, atque habitu: sim carus amicis:
Et semper genitor, sine vulnere nominis hujus.

revera sufficit. Nihil fœdum cupiam: neque ego quicquam admittam, cujus postmodum me pudeat. Nemini faciam, quæ tum temporis nolim mihi ipsi fieri. Neque inquiner vero scelere, neque aspergar ambiguo: videtur parum interesse inter suspectum criminis, et vere sontem. Nullam habeam potestatem male agendi: sed habeam securam facultatem bene faciendi. Contentus sim cibis, et vestibus modicis. Diligar ab amicis meis. Et sim semper pater, neque hoc nomen in me lædatur.

rino, Pacatus in Panegyr. ad Theodosium,' &c. *Tollius.*—61 *Nec faciam* Vulg. *Non faciam* reposuit Tollius.—64 ' *Mala* pro *male* codex antiquus: sed in Paulini oratione etiam *male velle*, quod mihi probatius: *male velle facultas Nulla sit: at bene posse adsit tranquilla potestas.*' Vinetus.—65 *Et bene* Vulg. —67 ' Pithœus hunc versum citans, legit: *Et pater et conjunx, sine vulnere nominis hujus:* utrum ex antiquo libro, an memoria lapsus, haud facile dixerim.'

NOTÆ

* 59 *Satis hoc rear esse, Quod satis est*] Votum sapiente dignum; animus enim noster, ut pulchre Tullius Paradox. VI. oportet se judicet divitem, non hominum sermo, neque possessiones nostræ, nihil sibi deesse putet, nihil curet amplius. Omnia nimirum habet qui nihil concupiscit: eo quidem certius qui cuncta possidet, quia dominium rerum collabi solet; bonæ mentis usurpatio nullum tristioris fortunæ recipit incursum. Ita Cornelia Gracchorum mater apud Val. Max. lib. IV. cap. 4.

* 63 *Paulum distare videtur Suspectus vereque reus*] Etenim negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam dissoluti. Cic. Offic. lib. I.

* 66 *Sim tenui victu, atque habitu*] Utrumque ad valetudinem, non ad voluptatem referenda esse tradit ibidem Cicero.

67 *Et semper genitor, sine vulnere nominis hujus*] Nomen genitoris vulnus patitur, cum moriuntur liberi, et orbatur pater. Igitur hic proli suæ incolumitatem precatur Ausonius.

**Et semper genitor, sine vulnere nominis hujus*] Mihi superstites sint nati! Votum parentibus familiare, quos ideo superstitiosos dictos fuisse auctor est Cicero lib. de Nat. Deorum II. Proximis his diebus Regina nostra Maria marito Ludovico filium, Gallis vero omnibus, immo et orbi universo lætitiam incredibilem peperit. Quapropter Gallia tota supplicationibus religiosis Deo immortali grates persolvit, Regi et Reginæ gratulatur, Deumque efflagitat, ut Regi, cum Nestoris annos impleverit, Regis filius quem Delphinum appellamus, superstes sit. Hæc fere, præter mutata nomina, Sylvius, qui suos

Non animo doleam, non corpore: cuncta quietis
Fungantur membra officiis: nec saucius ullis
Partibus amissum quicquam desideret usus.
Pace fruar: securus agam: miracula terræ
Nulla putem: suprema mihi cum venerit hora,
Nec timeat mortem bene conscia vita, nec optet.
Purus ab occultis cum, te indulgente, videbor,
Omnia despiciam: fuerit cum sola voluptas
Judicium sperare tuum; quod dum sua differt
Tempora, cunctaturque dies, procul exige sævum
Insidiatorem blandis erroribus anguem.
Hæc pia, sed mœsto trepidantia vota reatu,
Christe, apud æternum placabilis assere patrem,

Non sim æger mente, neque corpore: omnia mea membra tranquille faciant sua officia: neque eorum usus ulla parte læsus quicquam amittat, aut ulla re deficiat. Potiar quiete. Vivam tranquille. Nihil existimem admiratione dignum in terra. Quando ultima hora mihi advenerit, vita mea, innocentiæ suæ certa, neque metuat, neque cupiat mortem. Spernam universa, quando videbor mundatus a secretis peccatis, te id mihi concedente: quando unicum meum gaudium erit sperare tuum judicium; quod donec prorogat suam horam, et dies ejus moratur, arce longe dirum serpentem insidias mihi struentem vitiis dulcibus. O Christe propitiator, corrobora coram patre æterno hæc vota, pia quidem, sed trementia ob culpas quibus contristor;

Tollius.—80 '*Nate* est in optimo libro. Sed et Pulmannus in margine suæ editionis exhibuit. Videtur non inelegans, propter ἀντίθεσιν τοῦ *patrem*. At

NOTÆ

in illud Ausonii commentarios scribebat, dum Claudia marito Francisco Delphinum pareret.

71 *Miracula terræ Nulla putem*] Nihil in terreno hoc domicilio credam admiratione dignum: sed, contemtis terrenis, semper anhelem ad cœlestia.

* *Miracula terræ Nulla putem*] Longe aberrat Sylvius, dum sic interpretatur: 'Quæ in terra fiunt miranda, ea non putem miracula, cujusmodi permulta sunt apud Plinium et Val. Max. lib. I. tit. de Mirac.' Poëtæ mentem recte assecutus est Interpres noster, dum ea 'terræ miracula' intellexit de rerum terrenarum contemtu.

72 *Suprema mihi cum venerit hora*] Cum mortis tempus venerit. Desumtum ex hoc Tibulli l. I. Eleg. 1. 'Te spectem, supremà mihi cum venerit hora, Te teneam moriens deficiente manu.'

* 73 *Nec timeat mortem .. nec optet*] Desumtum illud ex Martialis lib. X. Epigr. XLVII. 'Summum nec metuas diem, nec optes.' Quod unus e nostratibus sic expressit: *Las d'esperer et de me plaindre Des Grands, de la Cour et du Sort, C'est ici que j'attends la mort Sans la desirer, ni la craindre.*

* 78 *Blandis erroribus*] Peccatis, inquit Sylvius, quibus damnamur et perimus. Errare enim dictum putat Verrius ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν, a pereundo.

Salvator, Deus, ac Dominus, mens, gloria, verbum,
Filius, ex vero verus, de lumine lumen,
Æterno cum patre manens, in sæcula regnans.
Consona quem celebrant modulati carmina David:
Et responsuris ferit aëra vocibus Amen.

tu qui es sospitator noster, Deus, et Dominus, animus, gloria tui patris, verbum, Filius, verus Deus ex vero Deo, lux ex luce procedens, habitans cum patre æterno, regnans in æternum. Quem cantica concordantia Davidis dulce canentis prædicant: et vox Amen expressa clamoribus respondentium pulsat aërem.

mox sequitur: *Filius ex vero verus.*' Tollius.—82 'Sic Mariangelus Accursius et Tollius ex altero Vossiano codice. Vinetus habet: *Et vero verum, de lumine lumen:* quod etsi sensu non careat, melius tamen convenit Tollii lectio cum hoc symboli Nicæni: 'Lumen de Lumine, Deum verum de Deo vero,' et cum his Paschalibus versibus nostri Ausonii: 'Concedis terris totum similemque paremque, Ex vero verum, vivaque ab origine vivum.' *Floridus.* Vid. Not. Var.—84 'Quod antea legebamus: *Consona quem celebrat modulato carmine plebes,* hoc fuit in codice membrano: *Consona quem celebrant modulati carmina David.*' Vinetus. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

Blandis, id est, in quæ delabimur, eorum dulcedine illecti tanquam pisces hamis, quos piscator induit escis.

80 *Christe*] Per quem reconciliationem accepimus, et habemus accessum ad patrem; ut ait Paulus.

84 *Consona quem celebrant modulati carmina David, &c.*] Sic reposuit Vinetus ex antiquo codice. Cantabantur nimirum, sicut etiamnum fit in cœtibus Christianorum, Davidis Psalmi, in quibus tot passim occurrunt de Christo vaticinia; atque in fine Psalmorum plebs respondebat Amen. Huc faciunt illa Paulini in Nicetam: 'Præcinet cunctis, tuba ceu resultans, Lingua Nicetæ modulata Christum: Psallet alternis citharista toto Æquore David. Audient Amen tremefacta cete,' &c. non omnino tamen improbandum censuerim veterem lectionem: *Consona quem celebrat modulato carmine plebes.*

EGRESSIO. 154

SATIS precum datum Deo.
Quamvis satis nunquam rei

Jam satis precationum exhibitum est Deo a me. Quanquam nunquam satisfiat

2 'Sic correxit Gronovius, quod in vulgatis legebatur *reis.*' Floridus. '*Quamvis satis nunquam rei Fiat precatu numinis*] Tollius et noster sic legunt ex Gronovio, cujus ea est restitutio seu potius corruptio: etenim in omnibus editis, in Tornæsianis præsertim, habetur *reis*, quod placuit Gronovio mutare in *rei*, tum absque auctoritate, tum absque necessitate. Quin et minus in-

Fiat precatu Numini.
Habitum forensem da, puer.
Dicendum amicis est Ave,
Valeque; quod fit mutuum.
Quod cum per horas quatuor
Inclinet ad meridiem;
Monendus est jam Sosias.

Deo precibus peccatoris. Heus puer, cedo vestem forensem. Salutandi mihi sunt amici mei; quod reciproce fieri solet. Quoniam autem Sol, emensis quatuor horis, jam vergit ad meridiem; nunc Sosias est mihi commonefaciendus.

---

tricatus est sensus si priscam retineas lectionem. Satis, inquit Poëta, Deum precatus sum; quod cum paulo durius videretur, sic emendat sequentibus versiculis: *Etsi nunquam satis fit a reis precatu numinis.* Puderet me talibus immorari diutius.' *Souchay.*—7 'Hic autem timeo, ut ne quid interciderit: vel corruperint quippiam librarii.' *Vinetus.* 'Hic, ne quid interciderit, timent Vinetus et Tollius. Verum hæc continua serie leguntur in Tornæsianis, et sic intelligi posse probat interpres noster.' *Souchay.* Vid. not. inf.

NOTÆ

4 *Habitum forensem*] Togam, qua induti causas in foro agebant. Nec in foro modo, sed et tota passim in urbe togæ usus erat. De toga vide Lazarum Bayfium 'de re vestiaria,' cap. 9.

7 *Quod cum per horas quatuor Inclinet ad meridiem*] Si qua sit hic lacuna (quod suspicatur Vinetus) inter superiorem versum, *Valeque quod fit mutuum,* et hunc, *Quod cum per horas quatuor,* intelligendam esse existimo. Satis enim cohærent hi duo versus: *Quod cum per horas quatuor Inclinet ad meridiem,* supple *Sol,* vel *dies:* nempe e sex horis, quas Veteres quacumque anni tempestate numerabant ab ortu Solis (unde diei sumebant initium,) usque ad meridiem, totidem a meridie ad occasum ejus numerantes; quæque proinde æstate longiores, hyeme breviores: ex aliis, inquam, sex horis antemeridianis jam quatuor erant elapsæ, et Sol per quintam horam ad meridiem properabat; quod infra ait his verbis: 'Quartam jam totus in horam Sol calet, ad quintam flectitur umbra notam.'

9 *Sosias*] Coquus, de quo infra.

LOCUS INVITATIONIS. 155

Tempus vocandis namque amicis appetit;
Ne nos, vel illi, demoremur prandium:

Etenim hora instat invitandorum amicorum; ne aut nos, aut ipsi retardemus

Propere per ædes curre vicinas, puer.
Scis ipse, qui sint: jamque dum loquor, redi.
Quinque advocavi: sex enim convivium
Cum rege justum: si super, convicium est.
Abiit; relicti nos sumus cum Sosia.

prandium: puer, curre cito per propinquas domos. Tu nosti, quinam illi sint: et mox revertere, dum loquor. Invitavi quinque. Nam sex una cum convivatore efficiunt legitimum convivium: si plures sint, tumultus est. Excessit ille; nos remansimus cum Sosia.

NOTÆ

2 *Ne nos*] Amicum aliquem alloquitur, qui et ipse cum aliis, quos puer monitum iverat, pransurus erat. Eundem amicum etiam alloquitur infra cum ait: 'relicti nos sumus cum Sosia.'

* *Ne nos, vel illi, demoremur prandium*] In Tornæsianis sine interpunctione legitur: *Ne nos vel illis demoremur prandium.* Meliori quidem sensu: id est, ne ipsis horam prandii producamus, dum eos sero monebimus instare; nam ex his quæ infra puero dicit Poëta, 'scis ipse qui sint,' patet jam vocatos fuisse.

5 *Sex enim*] Quinque scilicet invitati, et amicus ille de quo supra.

Sex enim convivium Cum rege justum: si super, convicium est] 'Convicium' hic strepitum et clamorem significat, et est dictum quasi *convocium.* Vetus proverbium est 'septem convivium, novem convicium;' de quo Erasmus Chiliad. I. centuria 3. Hujus meminit Julius Capitolinus in vita L. Veri Imperatoris: 'Et notissimum quidem,' inquit, 'ejus fertur tale convivium, in quo primum duodecimus accubuisse dicitur; cum sit notissimum dictum de numero convivarum: Septem convivium, novem vero convicium.' Varro tamen apud Gellium l. XIII. c. 11. minus angustos fines præscribit convivarum numero. Dicit enim convivarum numerum incipere oportere a Gratiarum numero, et progredi ad Musarum; id est, proficisci a tribus, et consistere in novem; ut cum paucissimi convivæ sunt, non pauciores sint, quam tres: cum plurimi, non plures quam novem.

6 *Cum Rege*] Συμποσιάρχον et βασιλέα atque etiam στρατηγὸν Græci dixere: Latini vulgo 'Magistrum convivii.' Plautus in Sticho 'strategum,' Varro 'Modimperatorem,' quod modum imperaret bibendi; Horatius 'bibendi arbitrum.' Is sorte lectus, talorum scilicet jactu, convivio præerat, et leges dabat bibendi. Horatius l. I. Od. 4. 'Nec regna vini sortiere talis.' et l. II. Od. 7. 'Quem Venus' is erat faustissimus talorum jactus 'arbitrum Dicet bibendi?' solebant et tenuioris fortunæ clientes, potentiores patronos, et parasiti, eos qui se pascerent, Reges appellare. Juven. Sat. V. 'Fructus amicitiæ magnæ cibus: imputat hunc Rex, Et quamvis rarum, tamen imputat.' Plautus Menæchmis: 'Parasitus, qui suo regi tantum concivit mali.'

LOCUS ORDINANDI COQUI. 156

SOSIA, prandendum est: quartam jam totus in horam
Sol calet: ad quintam flectitur umbra notam.
An vegeto madeant condita obsonia gustu,
(Fallere namque solent) experiundo proba.
Concute ferventes palmis volventibus ollas,
Tinge celer digitos jure calente tuos:
Vibranti lambat quos humida lingua recursu.
* * *

Sosia, prandendum est. Jam Sol fervet totus incumbens in horam quartam: umbra vergit ad quintam lineam. Explora gustando, num cibi jurulenti sint conditi subtili sapore (solent enim fallere). Agita manibus versantibus ollas bullientes, intinge cito digitos tuos in jus fervens: quos tua lingua madida lingat celeri reflexu. * *

NOTÆ

1 *Quartam jam totus in horam Sol calet: ad quintam, &c.*] Id est, (si inæquales illas Veterum horas ad nostras utcumque revocare velimus) elapsa jam est hora decima matutina, et dies ad undecimam vergit.

2 *Ad quintam flectitur umbra notam*] Umbra styli in solario jam tendit ad lineam horæ quintæ, quæ horæ nostræ circiter undecimæ antemeridianæ respondebat.

* 5 *Concute ferventes palmis volventibus ollas, &c.*] Rem coquinariam graphice depingit.

DESUNT MULTA. 157

* * *

QUADRUPEDUM, et volucrum, vel cum terrena marinis

* * * *quadrupedum, atque avium, aut quando belluæ terrestres con-*

NOTÆ

1 *Quadrupedum, et volucrum, &c.*] Desunt quamplurima huic Ephemeridi, temporum injuria et incuria librariorum amissa; si modo, quod verisimillimum est, totius diei negotium Ausonius in ea complexus fuerit: desunt quippe prandium, negotia reliquæ diei, cœna, et decubitus ad somnum capiendum. Qui enim sequuntur versus descriptionem habent somniorum, quæ inter dormiendum phantasiæ obversantur.

Quadrupedum, et volucrum] Ut constet his verbis sensus aliquis, intellige in prioribus versibus, qui desunt, institutam fuisse ab Ausonio comparationem imaginum et formarum variarum (quæ ipsius menti inter dormiendum obversari et mox evanescere solitæ erant) cum formis

Monstra admiscentur: donec purgantibus Euris
Difflatæ liquidum tenuentur in aëra nubes.
Nunc fora, nunc lites, lati modo pompa theatri
Visitur: et turmas equitum, cædesque latronum
Perpetior: lacerat nostros fera bellua vultus;
Aut in sanguinea gladio grassamur arena.
Per mare navifragum gradior pedes: et freta cursu
Transilio, et subitis volito super aëra pennis.
Infandas etiam veneres, incestaque noctis
Dedecora, et tragicos patimur per somnia cœtus.

junguntur marinis; quousque nubila expulsa ventis ea converrentibus rarescant in aërem clarum. Modo video fora, modo controversias, modo magnificentiam ampli theatri: et patior catervas equitum, et strages prædonum: bestia crudelis laniat meam faciem, vel discurro cum ense per arenam cruentam. Incedo pedibus per mare naufragum: et trajicio pelagus currendo, et volo super aërem alis mihi repente enatis. Perpetior quoque in somniis Veneres illicitas, et obscœna probra noctis, et

4 *Læti* legendum inquit Græviu. Vid. inf.—9 *Pinnis* liber vetus.—16 'Sic

NOTÆ

quadrupedum et volucrum, atque etiam monstrorum quasi ex marinis et terrestribus belluis conflatorum; quæ nonnunquam in nubibus conspiciuntur, ac mox vento nubes dissipante, aut saltem earum situm mutante, evanescunt.

4 *Nunc fora, nunc lites*] Aliud genus somniorum; cum videtur sibi causas agere, aut audire in foro. Huc faciunt Lucretii versus lib. IV. 'Et quo quisque fere studio devinctus adhæret, Aut quibus in rebus multum sumus ante morati, Atque in qua ratione fuit contenta magis mens; In somnis eadem plerumque videmur obire: Causidici causas agere, et componere leges; Induperatores pugnare, ac prælia obire; Nautæ contractum cum ventis cernere bellum.'

* *Lati modo pompa theatri*] Lege *læti*, inquit Grævius, 'eo enim se conferebant, ut ludis et spectaculis se oblectarent.' Verum nil opus sollicitare vulgatam lectionem: cum enim eo se conferrent multi, *latum* oportuit theatrum esse, ut revera fuit.

6 *Lacerat nostros fera bellua vultus*] Mihi videor a bestia aliqua discerpi et laniari, ut amphitheatro damnati ad bestias.

7 *Aut in sanguinea, &c.*] Aut tanquam gladiator, mihi videor discurrere, et decertare in arena Amphitheatri, occisorum sanguine cruentata.

* 10 *Infandas etiam veneres . . . patimur per somnia*] Huc facit quod pæne tritum est: non magis ob stupri visionem damnabimur, quam ob martyrii coronabimur.

11 *Tragicos . . . cœtus*] Incestos et nefarios congressus; quales Œdipi cum Jocasta matre, Myrrhæ cum patre Cinyra, &c. ex quibus sæpe tragœdiarum argumenta sumuntur.

Perfugium tamen est, quotiens portenta soporum
Solvit rupta pudore quies, et imagine fœda
Libera mens vigilat: totum bene conscia lectum
Pertractat secura manus: probrosa recedit
Culpa tori, et profugi minuiscunt crimina somni.
Cerno, triumphantes inter, me plaudere: rursum
Inter captivos trahor exarmatus Alanos.
Templa Deum, sanctasque fores, palatiaque aurea
Specto, et Sarrano videor discumbere in ostro:
Et mox fumosis conviva accumbo popinis.
  Divinum perhibent vatem, sub frondibus ulmi
Vana ignavorum simulacra locasse soporum,
Et geminas numero portas: quæ fornice eburno
Semper fallaces glomerat super aëra formas:
Altera, quæ veros emittit cornea visus.
Quod si de dubiis conceditur optio nobis;

funestos congressus. Habeo tamen aliquod præsidium, quoties somnus abruptus pudore dissipavit monstra illa somniorum, atque animus meus vigilat solutus phantasmate: nempe manus mea innocentiæ suæ certa tuto contrectat totum cubile: turpe crimen lecti evanescit, et minuuntur scelera somnii recedentis. Postea videor mihi plaudere inter triumphantes: deinde rapior inermis una cum Alanis captivis. Aspicio delubra Deorum et sacras valvas, atque aureas Regias, et videor mihi recumbere in purpura Tyria: et paulo post discumbo compotator in cauponis fumosis. Narrant divinum poëtam posuisse inanes formas somniorum inertium sub foliis ulmi unius, et assignasse eis duas numero januas: quarum altera quæ concamerata est ebore, volvit super æthera simulacra semper mendacia: altera quæ ex cornu conflata est, effundit species veras. Quod si permittitur mihi electio in rebus ambiguis,

Scaliger veterem lectionem emendavit *munus cum*, cujus nullus erat sensus.'

NOTÆ

18 *Alanos*] Alani; 'Αλαῦνοι Ptolemæo, qui eos, sicut et Plinius, Sarmatiæ Europææ populos facit. Cum his et Gothis Sarmatisque frequentia erant, Ausonii ætate, Imperatoribus Romanis prælia.

20 *Sarrano*] Tyrio. Sarra, (Hebræis *Tsour*,) civitas est Phœniciæ, postea Tyrus dicta, purpura nobilis.

22 *Divinum vatem*] Virgilium.

Sub frondibus ulmi Vana ignavorum, &c.] Lib. VI. Æneid. 'In medio ramos annosaque brachia pandit Ulmus opaca, ingens: quam sedem somnia vulgo Vana tenere ferunt, foliisque sub omnibus hæreut.'

24 *Et geminas numero portas, &c.*] Eodem libro sexto sub finem: 'Sunt geminæ somni portæ: quarum altera fertur Cornea; qua veris facilis datur exitus umbris: Altera candenti perfecta nitens elephanto; Sed falsa ad cœlum mittunt insomnia Manes:' atque hæc desumsit ex lib. XIX. Odysseæ vers. 562. Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσιν ὀνείρων. Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται, αἱ δ' ἐλέφαντι, &c. vide Virgilii interpretes, et Macrobium

Deesse fidem lætis melius, quam vana timeri:
Ecce ego jam malim falli: nam, dum modo semper
Tristia vanescant, potius caruisse fruendis,
Quam trepidare malis: satis est bene, si metus absit.
Sunt et qui fletus, et gaudia controversa
Conjectent; varioque trahant eventa relatu.
Ite per obliquos cœli, mala somnia, mundos,
Irrequieta vagi qua difflant nubila nimbi;
Lunares habitate polos: quid nostra subitis
Limina, et angusti tenebrosa cubilia tecti?
Me sinite ignavas placidum traducere noctes,
Dum redeat roseo mihi Lucifer aureus ortu.
Quod si me nullis vexatum nocte figuris,
Mollis tranquillo permulserit aëre somnus;
Hunc lucum, nostro viridis qui frondet in agro

satius est læta somnia mentiri, quam metui inania. Ego igitur nunc magis opto decipi lætis. Modo enim funesta discedant, magis cupiam frustrari bonis, quam metuere mala. Sat bene mihi est, si caream timore. Non desunt qui expŏnant in contrariam partem lacrymas, et gaudia; et conjectent exitus referendo ea in diversum. Funesta somnia abite per obliquos orbes cœli, qua venti huc illuc errantes dispellunt nubes instabiles: incolite cœlum Lunæ; quare ingredimini nostras januas et obscuros recessus exigui tori? permittite me quietum transigere noctes otiosas, donec rutilus Lucifer mihi revertatur exortu puniceo. Quod si placidus sopor demulserit me aura quieta nullis simulacris turbatum per noctem; consecro nemus

Floridus.—32 *Controversorum* Vulg. pro quo *controversum* malunt Floridus et Vinetus.

NOTÆ

priore commentario in somnium Scipionis.

28 *Deesse fidem lætis melius, quam vana timeri*] Id est, malo habere læta somnia, tametsi ea me semper deceptura sint, nec unquam eventura sint bona quæ mihi promittunt; quam habere tristia et funesta, quamvis vana futura et effectu caritura.

* 31 *Satis est bene, si metus absit*] Etenim ut in Syri ac Senecæ sententiis habetur: 'Metus cum venit, rarum habet somnus locum.'

32 *Sunt et qui fletus, et gaudia controversa, &c.*] Id est, sunt qui ex tristibus somniis prosperos eventus, et contra ex lætis infaustos conjectent. *Controversa*] Mallem *controversum* adverbium, id est, in contrariam partem; quod et Vineto placet. Ceterum secunda syllaba vocis *controversa*, quam hic, et Idyllio cui titulus Ναὶ καὶ οὐ Πυθαγορικὸν, producit Ausonius; corripitur a Sidonio Apollinari in Phalæcio carmine Epist. 11. lib. VIII. in voce *controversiarum*: 'Nunc flammant Satiræ, et tyrannicarum Declamatio controversiarum.'

42 *Hunc lucum, &c.*] Unam tantum ulmum somniorum habitationi tribuit

Ulmeus, excubiis habitandum dedico vestris.

illud ulmeum, quod viret foliis in nostro fundo, incolendum vestris vigiliis.

NOTÆ

Virgilius: at Ausonius totum eis ulmeum lucum pollicetur habitandum; modo ipsum non turbent inter dormiendum, sed sinant quietas noctes ducere.

* 42 *Hunc lucum ... excubiis habitandum dedico vestris*] Respexisse videtur ad illud Catulli quo Lampsaceno Deo lucum dedicat: 'Hunc lucum tibi dedico, consecroque,' &c.

AUSONII

BURDIGALENSIS

PARENTALIA.

PRÆFATIO. 158

Scio versiculis meis evenire, ut fastidiose legantur: quippe sic meritum est eorum. Sed quosdam solet commendare materia: et aliquotiens fortasse Lectorem solum lemma solicitat tituli, ut festivitate persuasus, et ineptiam ferre contentus sit.[a] * Hoc opusculum nec materia amœnum est, nec appellatione jucundum. Habet mœstam religionem, qua carorum meorum obitus tristi affectione commemoro. Titulus libelli est, Parentalia.[b] * Antiquæ ap-

Compertum habeo accidere meis versibus, ut legantur cum tædio: nempe ita merentur. At materia solet pretium addere nonnullis; et forte aliquando sola inscriptio argumenti invitat Lectorem, ut inductus venustate non dedignetur etiam tolerare nugas. Hoc vero opusculum neque jucundum est materia sua, neque gratum titulo suo. Continet tristem pietatem, qua refero mœsto affectu mortes meorum dilectorum. Inscriptio libri est PARENTALIA. Vetus est nomen diei destinati

NOTÆ

* [a] *Lectorem solum lemma solicitat tituli, ut festivitate persuasus et ineptiam ferre contentus sit*] Quis hæc legens non putet nostra describi tempora? Scilicet esurientes Græculi nobis libellos obtrudunt, in quibus præter lemma, quo tanquam hamo escis induto pisces decipiunt, festivum nihil, omnia ineptiarum plena.

[b] *Parentalia*] Justa sunt et convivia, quæ in funere parentum et amicorum celebrantur. Hic versus intellige, quibus parentum et cognatorum fato functorum pio officio memoriam recolit.

pellationis hic dies,[c] et jam inde ab Numa[d] cognatorum inferiis[e] institutus: nec quicquam sanctius habet reverentia superstitum, quam ut amissos venerabiliter recordetur.

sacris funebribus consanguineorum ab ipsius Numæ tempore: et pietas vivorum nihil habet religiosius, quam ut honorificam mentionem faciat mortuorum.

NOTÆ

* [c] *Antiquæ appellationis hic dies*] Dies hic mensis Februarii decimus nonus, sive undecimus ante Kalendas Martii: unde canit Ovid. lib. Fastorum II. 'Non tamen hoc ultra, quanquam de mense supersunt Luciferi quot habent carmina nostra pedes.'

[d] *Ab Numa*] Qui, ut ait Macrobius Saturn. l. I. pag. 218. statuit ut Februario mense justa Diis Manibus solverentur: quem morem Ovid. ab Ænea usque repetit Fastorum lib. II. 'Hunc morem Æneas pietatis idoneus auctor Attulit in terras, juste Latine, tuas. Ille patris genio solennia dona ferebat; Hinc populi ritus edidicere novos,' &c.

[e] *Inferiis*] Festus: 'Inferiæ, sacrificia quæ Diis Manibus inferebant.'

ITEM PRÆFATIO VERSIBUS ANNOTATA. 159

Nomina carorum jam condita funere justo,
  Fleta prius lacrymis, nunc memorabo modis,
Nuda, sine ornatu, fandique carentia cultu.
  Sufficit inferiis exequialis honos.
Nænia funereis satis officiosa querelis,
  Annua ne tacitus munera prætereas:

Nunc celebrabo versibus nomina meorum familiarium jam sepultorum exequiis legitimis, quos antehac deflevi lacrymis; sed memorabo ea simpliciter, absque eloquentia, et sine ornamentis orationis. Honor exequiarum sufficit sacris funeribus. Lugubre Carmen satis exhibet officii in questibus exequialibus, ne prætermittas

' Carminis hujus titulus erat: *Item Præfatio versibus annotata*, cum liber sic inscriptus fuisset, et ejus principium, *Incipiunt Parentalia feliciter. Præfatio in Prosa.* Qui tituli, multique sic alibi alii, alterius omnino sunt artifi-

NOTÆ

2 *Fleta prius lacrymis*] Cum scilicet humo conderentur.

3 *Nuda*] Refer ad 'nomina carorum memorabo.'

4 *Sufficit inferiis exequialis honos*] Ovid. II. Fast. 'Parva petunt Manes: pietas pro divite grata est Munere, non avidos Styx habet ima Deos,' &c.

5 *Nænia*] Festus: 'Nænia est Carmen quod in funere, laudandi gratia, cantatur ad tibiam,' &c. Nonius

Quæ Numa cognatis solennia dedicat umbris:
Ut gradus aut mortis postulat, aut generis.
Hoc satis et tumulis, satis et telluris egenis;
Voce ciere animas funeris instar habet.
Gaudent compositi cineres sua nomina dici:
Frontibus hoc scriptis et monumenta jubent.
Ille etiam, mœsti cui defuit urna sepulcri,
Nomine ter dicto pæne sepultus erit.
At tu, quicumque es, Lector, qui fata meorum
Dignaris mœstis commemorare Elegis,

silentio justa quotannis persolvenda: quæ Numa consecrat anniversaria Manibus consanguineorum; prout ordo vel mortis vel cognationis id poscit. Id sufficit et sepultis, et carentibus sepulcro: vocare clamore Manes pro exequiis est. Cineres sepulti lætantur sua nomina pronuntiari: sepulcra ipsa id præcipiunt suis scriptis frontibus. Is quoque qui caret urna tristis tumuli, fere erit tumulatus, si nomen ejus ter pronuncietur. Tu vero, quisquis es, o Lector, qui non gravaris recensere

cis, quam ipsius Ausonii.' *Vinetus.*—15 Legendum putat Barthius *lectu qui*

NOTÆ

Marcellus: 'Nænia ineptum et inconditum Carmen quod adducta pretio mulier, quæ Præfica diceretur, iis, quibus propinqui non essent, mortuis exhiberet,' &c.

6 *Annua ne tacitus munera*] Hunc morem annua sacra mortuis faciendi habet Virgil. l. v. Æneid. ubi Æneas justa soluturus Anchisæ patri: 'Jamque dies, ni fallor, adest, quem semper acerbum, Semper honoratum, (sic Di voluistis,) habebo: Hunc ego Gætulis agerem si Syrtibus exul, Argolicove mari deprensus, et urbe Mycenæ: Annua vota tamen, solennesque ordine pompas Exequerer, struerem que suis altaria donis.'

8 *Ut gradus aut mortis, &c.*] Ita ut, qui priores decesserunt, aut cognatione sunt propinquiores, priores etiam commemorentur.

9 *Tumulis*] 'Tumuli' hic pro 'tumulatis,' metonymia continentis pro contento.

* *Hoc satis et tumulis, satis et telluris egenis*] Næniam officiosam quotannis cantari, tam 'tumulis,' sepultis, quam 'telluris egenis,' seu non sepultis, 'satis est.' Immo voce 'ciere animas,' necdum humo contectis corporibus, 'funeris instar habet.'

10 *Voce ciere animas funeris instar habet*] Infra: 'Ille etiam, mœsti cui defuit urna sepulcri, Nomine ter dicto pæne sepultus erit.' Sic Ulysses apud Homerum, socios a Ciconibus interfectos cum humare non possit, ter unumquemque eorum vocat, Odyss. l. IX. vers. 62. Æneas apud Virg. l. VI. sic Deiphobum affatur apud Inferos: 'Mihi fama suprema Nocte tulit, fessum vasta te cæde Pelasgum Procubuisse super confusæ stragis acervum. Tunc egomet tumulum Rhœteo in littore inanem Constitui, et magna Manes ter voce vocavi.' Tumulum inanem Græci κενοτάφιον dicunt: atque ejusmodi

Inconcussa tuæ percurras tempora vitæ:
Et præter justum funera nulla fleas.

funera meorum cognatorum in his Elegis lugubribus, peragas spatia tuæ vitæ imperturbata: et nullas mortes lugeas nisi maturas.

fata meorum Dignaris mæstis commemorata Elegis.—18 *Præter nostrum* conjicit Barthius, quod ei valde placet, notat Floridus.

NOTÆ

tumulum, una cum trina conclamatione, satis esse existimabant, ut quis sepultus videretur, neque cogeretur centum annos circum Cocyti littora errare; licet ejus cadaver nudum fortasse jaceret in ignota arena.

18 *Et præter justum*] Vel 'plus quam par æquumque est;' vel, ut Vinetus explicat, 'præter senile funus.' Sed mihi valde placet conjectura Barthii qui reponit *præter nostrum*, hoc est, nostrorum, ut sit sensus: tu, qui pio cum doloris sensu legis in his Elegis fata meorum, percurras utinam vitam imperturbatam, neque necesse habeas ulla alia funera flere, quam hæc meorum parentum, quæ nunc legis: quod mire convenit cum hoc Martialis Epitaphio Glauciæ l. VI. Epig. XXVIII. 'Qui fles talia, nil fleas, viator.'

I. JULIUS AUSONIUS, PATER. 160

PRIMUS in his pater Ausonius; quem ponere primum,
Etsi cunctetur filius, ordo jubet.
Cura Dei, placidæ functus quod honore senectæ,
Undecies binas vixit Olympiadas.

Inter hos primus est meus genitor Ausonius; quem series rerum præcipit memorare primum: quamvis ego filius ejus reluctanter id faciam. Providentia Dei factum est, ut decurreret senectutem tranquillam et honestam: vixit bis undecim

NOTÆ

* 1 *Primus in his pater*] Julius Ausonius, patria Cossione Vasatum, domo Burdigala, arte medicus: quæ omnia patent ex Epicedio in eundem Julium.

2 *Etsi cunctetur*] Præ dolore ac mœrore.

4 *Undecies binas vixit Olympiadas*] Viginti duas Olympiadas, id est, octoginta octo annos. Olympiades quinto quoque anno redibant. Itaque spatium unius Olympiadis quatuor erat annorum solidorum: dimidiam addit Olympiadem in Epicedio Noster. Vixisse enim eum ait nonaginta annos.

* *Undecies binas vixit Olympiadas*] In Epicedio dimidiam addit Olympiadem. Cum igitur Julius vixerit nonaginta annos, videritque, ut ex Epicedio liquet, Ausonium Poëtam Galliæ Præfectum, (quod munus obire

Omnia quæ voluit, qui prospera vidit: et idem
Optavit quicquid, contigit, ut voluit.
Non quia fatorum nimia indulgentia: sed quod
Tam moderata illi vota fuere viro.
Quem sua contendit septem Sapientibus ætas,
Quorum doctrinam moribus excoluit:
Viveret ut potius, quam diceret arte sophorum,
Quanquam et facundo non rudis ingenio.
Præditus et vitas hominum ratione medendi
Porrigere, et fatis amplificare moras.

Olympiadas. Ipse vidit fausta omnia, quæ optavit: et quodcumque ipse cupivit, illud evenit quod optavit. Non quod fata essent ei benigniora; sed quoniam desideria hujus viri fuerunt valde modesta. Hic ab hominibus sui ævi comparatus fuit septem Sapientibus; quorum exornavit præcepta vita sua: dando operam ut viveret magis, quam loqueretur juxta præcepta sapientum: quamvis erat ingenio diserto, nec imperitus. Doctus etiam extendere vitas hominum arte medica, et

5 Tollius reponit *eidem*, cui assentitur Floridus.—13 *Providus* conjicit Gronovius. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

non potuit ante decimam septimam Septembris diem anni 376. qua die Antonius, Æliæ Flaccillæ, Theodosii Magni uxoris, pater vulgo creditus, illud ipsum obibat,) ac eundem præterea non viderit Consulem anno 379. renuntiatum, ut probat illud Epicedii, 'Consul ut ipse foret, spes mihi certa fuit:' ex his colligo Julium Ausonium e vita excessisse circa annum 378. natum circa annum 286.

* 5 *Qui prospera vidit*] Natum vidit Gallis, et Libyæ, et Latio Præfectum. Vidit hujus et natum Hesperium et generum Thalassium Africæ Proconsules, ipse Præfectus Illyrici.

* 11 *Viveret ut potius, quam diceret arte sophorum*] Etenim, ut probe Seneca, si pars virtutis disciplina constat, pars quoque constat exercitatione. Unde apud Clement. Strom. II. Zeno Stoicus malle se dictitabat unum videre Indum qui sponte in rogum se conjiceret, quam singulos de patientia disserentes audire. Nec sapit certe, qui sermone duntaxat sapit, at ille vere sapiens dicendus qui pauca virtute disserit, fidemque sermonibus vita sua conciliat. Ita fere Greg. Theol. quem allegat Lipsius ad Manud. ad Stoic. Phil. lib. III. cap. 24.

13 *Præditus .... Porrigere*] Observa novam vocis 'præditus' cum infinitivo constructionem, 'Præditus porrigere,' pro eo quod diceres 'Præditus arte porrigendi:' Nisi Gronovium sequi malis, loco *præditus*, legentem *providus*. Hunc porro Ausonium, aut alium cognominem, de re medica scripsisse tradit Marcellus Empiricus.

Inde et perfunctæ manet hæc reverentia vitæ;
  Ætas nostra illi quod dedit hunc titulum:
Ut nullum Ausonius, quem sectaretur, habebat;
  Sic nullum, qui se nunc imitetur, habet.

dilationem afferre morti. Hinc factum est, ut hic honos remanserit ejus vitæ jam peractæ; quod nostrum ævum tribuit ei hanc laudem: Quemadmodum Ausonius neminem habebat, quem sequeretur; ita nunc neminem habet, qui ipsum assequatur.

NOTÆ

* 17 et 18 *Ut nullum Ausonius, &c.*] Detorta hæc ab ingenio ad mores, ex Vell. Paterc. lib. I. cap. 5. ubi de Homero ait: 'Quod neque ante illum, quem ille imitaretur, neque post illum, qui eum imitari posset, inventus est;' perperamque in 'Censura auctorum' occurrunt, inter testimonia de Ausonio Poëta.

II. ÆMILIA ÆONIA, MATER. 161

PROXIMA tu, genitrix Æonia, sanguine mixto
  Tarbellæ matris, patris et Æduici.
Morigeræ uxoris virtus cui contigit omnis,
  Fama pudicitiæ, lanificæque manus,
Conjugiique fides, et natos cura regendi,
  Et gravitas comis, lætaque serietas.

O Æonia mater mea, quæ orta es ex permixto sanguine matris Tarbellæ, et patris Ædui; tu proxime sequeris patrem meum. Tu quæ sortita es cunctas virtutes conjugis obsequentis; existimationem castitatis, et manus deditas lanificio; fidelitatem conjugalem, et solicitudinem instituendi filios; et lenem severitatem, et

1 Vetus liber, *genetrix.*

NOTÆ

* 1 *Proxima tu, genitrix Æonia*] Æmilia Æonia, Aquis Tarbellicis nata, patre Cæcilio Arborio Æduo, matre Æmilia Corinthia Maura, per jocum sic dicta, quod cute fusca esset. Vid. Parent. v.

2 *Tarbellæ matris*] Tarbelli, Galliæ Aquitanicæ populi (Quatuor signani etiam dicti) in illo tractu videntur fuisse, qui hodie Bigerros, Bearnenses, Aquenses, et Bajonenses complectitur.

Æduici] Ex Æduorum regione. Ædui porro, quorum frequens apud Cæsarem mentio, in ea regione erant, quæ hodie Burgundia. Horum caput Augustodunum, hodie *Autun.*

6 *Lætaque serietas*] A serius, serietas, vox melioris ævi scriptoribus non usitata: reperitur apud Sidonium Apollinarem in Narbone: 'Risus, serietas, dicacitates:' et Ep. IX. l. I. 'Post nuptias Patricii Recimeris tandem reditum est in publicam serietatem.'

Æternum placidos Manes complexa mariti,
  Viva thorum quondam, functa fove tumulum.

gravitatem hilarem. Amplectens in perpetuum umbram quietam tui conjugis, calefac nunc ejus sepulcrum, tu quæ olim dum viveres fovisti ejus lectum.

III. ÆMILIUS MAGNUS ARBORIUS, AVUNCULUS. 162

Culta mihi est pietas, patre primum et matre vocatis:
  Dicere sed rea fit, tertius Arborius.
Quem primum memorare nefas mihi, patre secundo:
  Rursum non primum ponere, pæne nefas.

Functus sum pietatis officio, cum a principio appellavi patrem et matrem meam. Verum eadem pietas tenetur appellare Arborium tertio loco. Quem scelus mihi esset celebrare primum, ponendo patrem secundo loco: et tamen fere scelus est non

2 'Sic fuit scriptum hoc loco, et non, *Dicetur serie*, ut ediderunt, qui quod erat in vetere libro, non potuerant legere. Quanquam hoc *Dicere sed rea fit* (ita illic *set* antiquo more, pro *sed*) non satis video, quid sit, nec quomodo cohæreat cum eo quod sequitur.' *Vinetus.* Quid si? *Diceris, et rea fit, tertius Arborius:* vel *Dicêris* (*rea fit*) quærit Tollius. Vid. inf. et Not. Var.—

NOTÆ

Æmilius, &c.] Hic filius fuit Cæcilii Argicii Arborii, de quo est sequens Carmen IV. frater Æmiliæ Æoniæ, matris Ausonii; de qua Carmen superius.

2 *Dicere sed rea fit, &c.*] Hunc sensum affert Scaliger: 'si dico, tertius est Arborius, est rea pietas; non est ex pietatis officio:' sed mihi non probatur. Expone 'sed mea pietas rea fit,' id est, 'obligatur dicere, tertius est Arborius.' Hæc enim est significatio vocis 'reus' apud JCtos, apud quos legitur sæpissime 'reus debendi,' et titulus est, in instit. Justin. 'de duobus reis stipulandi et promittendi.' Consule Interpretationem.

* *Dicere sed rea fit, tertius Arborius*] Gronovius Vinetum irridet ea se negantem intelligere, idcoque suscipit explicanda. Recte quidem exponit *rea fit*, obligatur, tenetur pietas, ut loquuntur Jurisconsulti. Similiter Paulinus Epist. II. ad Auson. vers. 26. 'Nec patris inculti pietas rea.' Reliquum autem, *Dicere tertius Arborius*, fateor me non magis capere quam Tollium. Legendum igitur: *Dicere, et rea fit*, supple, pietas, *tertius Arborius.* Vel uti Lugdunenses ediderunt, sed mutata interpunctione: *Diceris, serie tertius, Arborius.* Id est, *Arborius* pro *Arbori*, quod familiare Ausonio est, diceris ordine tertius. Utram vis lectionem eligas, nihil erit intellectu difficile.

* *Arborius*] Æmilius Magnus Poëtæ nostri avunculus, Tolosæ et Narbonis Rhetor, causarumque actor disertissimus apud Hispaniæ tribunalia. Deinde sub Constantino Magno accitus in arces Byzantii, unum e Cæsaribus edocuit, ibique mature occubuit.

Temperies adhibenda. . . . .
Ante alios: quanquam patre secundus erit.
Tu frater genitricis, et unanimis genitoris:
Et mihi qui fueris, quod pater, et genitrix:
Qui me lactentem, puerum, juvenemque, virumque
Artibus ornasti, quas didicisse juvat.
Te sibi Palladiæ antetulit toga docta Tolosæ:
Te Narbonensis Gallia præposuit,
Ornasti cujus Latio sermone tribunal,
Et fora Hiberorum, quæque Novempopulis.

constituere primum. Utendum est aliquo temperamento, * * * *ipse ponendus est ante ceteros: licet futurus sit secundus a patre. Tu frater eras meæ matris, et concors cum patre meo: et fuisti mihi instar patris, et matris: quippe qui excoluisti me infantem lactentem, deinde puerum, post adolescentem et virum, per artes quas utile est edoctum fuisse. Docti patroni Tolosæ Palladiæ te sibi ante posuerunt: Gallia Narbonensis te suis prætulit, cujus forum condecorasti eloquio Romano, et tribunalia Hispanorum, et ea quæ sunt in Novempopulana. Inde cum nomen tuum*

5 'Sic possis explere lacunam: *Temperies adhibenda, mihi nempe ille canendus.*' Floridus. 'Hujus loci lacunam sic olim explevi: *Temperies adhibenda mihi: memorabo priorem.* Rectius vero Tollius: *Temperies adhibenda igitur: memorabere primus.*' Souchay.—6 Tollius putat melius: *quanquam a patre.* sed vid. Not. Var.—7 *Genitori* reponit Gronovius, quod probat Souchay.—9 *Qui me*

NOTÆ

Vide Professorum commemorat. Carmen XVI.

4 *Non primum ponere pæne nefas*] Quia me dilexit filii loco.

6 *Patre secundus erit*] Ellipsis est præpositionis *a*. Eadem Ellipsi dixit Horat. 'alium sapiente, bonoque.'

10 *Artibus ornasti, quas didicisse juvat*] Bonis artibus.

11 *Palladiæ...Tolosæ*] Vel in qua florent artes, quibus Minerva Dea præest; vel etiam, quæ sub peculiari hujus Deæ tutela est; ut innuere videntur hi versus Sidonii Apollinaris a Vineto laudati de St. Saturnino, quem Tolosani, in media sua urbe Christum prædicantem, interfecerunt: 'Quem negatorem Jovis, ac Minervæ, Et crucis Christi bona confitentem, Junxit ad tauri latus injugati Plebs furibunda:' cum enim Jovis et Minervæ mentionem facit, satis indicat hæc Tolosanis numina præcipuo cultu fuisse adorata: in carmine quoque XVII. Professorum, de Exuperio: 'Palladiæ toga te primum venerata Tolosæ.' Quin et Martialis Epig. 101. l. IX. Palladiam Tolosam appellat: 'Marcus, Palladiæ non inficianda Tolosæ Gloria,' &c. Porro quo tempore Rhetoricam docebat Tolosæ hic Arborius, videtur habuisse secum Ausonium nostrum sororis suæ filium tum puerum, quem unice diligebat. Ipse enim Ausonius carmine 'de claris urbibus,' Tolosam celebrans, eam dicit suam altricem.

Toga docta] Advocati Oratores causarum apud Tolosam; quos tu Rhe-

Hinc, tenus Europam fama crescente, perito
  Constantinopolis rhetore te viguit.
Tu per mille modos, per mille oracula fandi
  Doctus, facundus, tum celer, atque memor.
Tu, postquam primis placui tibi traditus annis,
  Dixisti, nato me, satis esse tibi.
Me tibi, me patribus clarum decus esse professus,
  Dictasti fatis verba notanda meis.

ad extremam usque Europam proferretur, Constantinopolis floruit te docto Rhetore. Tu fuisti peritus, et disertus per mille vias et per mille enuntiationes dicendi, et præterea promtus in discendo, et memoria valens. Postquam ego datus in tuam disciplinam statim a puero probatus sum tibi, dixisti te satis habere filiorum in me uno. Cum palam diceres me futurum magno honori tibi, et parentibus meis, pronuntiasti voces quæ scribendæ erant a meis fatis. Vale igitur, o avuncule, qui nunc

lactantem legunt edd. Delph. et Toll.—15 Sic legendum ac distinguendum putat Grævius: *Hactenus Europam, fama crescente perito.* Vid. inf.—18 *Tu celer* scribit Grævius.—22 Quid si legendum? *Fastis*, ut habetur in Lugdunensibus, quærit Souchay. Vid. Not. Var.

NOTÆ

tor Latinam eloquentiam docuisti. Metonymia est, 'toga' pro 'togatis.'

14 *Hiberorum*] Qui te auditum veniebant, eloquentiam e tuo fonte hausturi.

Quæque Novempopulis] Et fora quæ erant apud Novempopulos. Hi novem populi Aquitaniam tertiam constituunt, Novempopulanam Sexto Rufo et Novempopuloniam in veteri provinciarum nomenclatore dictam; et varie recensentur: a Massono, Vibisci, Vasates, Meduli, Boii, Auscii, Convenæ, Consorani, Bigerriones, et Tarbelli: in veteri provinciarum nomenclatore non novem, sed undecim ejus populi, quorum metropolis Augusta Ausciorum, *Ausch*, Auschi, (nempe Auscii,) Aquenses, Lactorates, Convenæ, Consorani, Boii, Beernenses, Aturenses, Bigerrones, Elloronenses, Ellosates. Nicolaus Samson novem hos populos recenset: Auscios, (quorum pars Sontiates,) Elusates, Vasates, Datios, (alias Cosates,) Tarbellos, Benearnos, Bigerros, Convenas, et Consoranos. Novempopulana Cœnali *Gascoigne.*

15 *Hinc, tenus Europam*] Quosque Europa extenditur. Observa præpositionem *tenus* cum accusativo, quæ ablativum singularem, et genitivum pluralem vulgo regit: similiter et Valerius Flaccus in Argonauticis *tenus* posuit cum accusativo: 'Et Tanaim tenus immenso descendit ab Euro.'

* *Hinc, tenus Europam fama crescente, &c.*] Recte Interpres noster, 'fama crescente ad extremam usque Europam.' Unde miror ea Grævium non assequi, nisi legatur, *hactenus Europam*, subaudiendo ex superiore versu *ornasti:* quasi Constantinopolis, qua in urbe Rhetor viguit Arborius, ad Europam non pertineret.

22 *Dictasti fatis verba notanda meis*] Id est, ea de me dixisti, quæ, cum

Ergo vale, Elysiam sortitus, avuncule, sedem.
Hæc tibi de Musis carmina libo tuis.

degis in campis Elysiis. Ego tibi offero hos versus, quos tuæ Camœnæ me docuerunt facere.

NOTÆ

evenerint postea, videntur a te sic dicta, ut a fatis meis exciperentur, ac notarentur. Similis formula extat apud Statium l. II. Thebaidos, ubi Œdipus super natorum corpora prostratus ait: 'Heu dolor, heu justo magis exaudita parentis Vota, malæque preces! Quisnam fuit ille Deorum, Qui stetit orantem juxta, præreptaque verba Dictavit fatis.' Existimabant fata Jovi assistere cum tabulis, quibus ex ore ejus exceptum notabant, quicquid cuique homini eventurum erat. Latinus Pacatus in Panegyrico: 'Utrum te tamen ipse admones? an, ut illi majestatis tuæ participi Deo feruntur assistere fata cum tabulis, sic tibi aliqua vis divina subservit; quæ, quod dixeris, scribat, et suggerat?' idem Apuleius l. II. attribuit Osiridi, qui et Jupiter est summus Deorum: 'Nam sibi visus est' Ausonius Marcellus 'quiete proxima, dum magno Deo coronas exaptat, et de ejus ore, quo singulorum fata dictat, audisse; mitti sibi Madaurensem,' &c. Alludere Ausonium censet Scaliger ad veterum superstitionem, qui, quo die nomina pueris imponebant, 'fata scribenda advocabant,' hoc est, ut puero bona omina captarentur, et ex nomine, et ex iis omnibus, quæ ab Horoscopo ad eum usque diem contigerant. Tertullianus Scaligero laudatus: 'Omnes idololatria obstetrice nascuntur: dum adhuc ipsi uteri infulis apud idola confectis redimiti genimina sua dæmoniorum candidata profitentur: dum in partu, Lucinæ et Dianæ ejulatur: dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur: dum ultima die fata scribenda advocantur;' quo die ultimo quodcumque omen arripere poterant in bonam partem ad imponendum puero nomen, id arripiebant, atque id vocabant *fata*.

* *Dictasti fatis verba notanda meis*] Illud ut explicaret Scaliger multa huc congessit erudita sane et verosimillima, quæ Noster exscripsit.

23 *Ergo vale*] Solenne in exequiis vale dicere mortuo. Virg. l. II. Æneid. 'Salve æternum mihi maxime Palla, Æternumque vale.'

* *Ergo vale*] Solenne in exequiis 'salve' et 'vale' dicere mortuis, 'non quod aut valere aut salvi esse possint,' inquit Servius ad Æneidos undecimum, 'sed quod ab his recedimus, eos nusquam visuri.' Soliti Veteres plerumque hæc verba subjungere: 'Nos te ordine, quo natura permiserit, cuncti sequemur.' Sed ea non hujus loci.

Elysiam...sedem] Sedem piorum, cœlum. Ex mente Paganorum loquitur Ausonius, quamvis Christianus: sed hoc more poëtico.

24 *Hæc tibi de Musis carmina libo tuis*] Id est, consecro tibi hæc carmina, quæ si scribere possum, acceptum tibi referre debeo. Tu enim in poëtica, quemadmodum et in ceteris artibus, me erudisti; et, si qua mihi est poëtica facultas, hanc tu mihi fecisti.

IV. CÆCILIUS ARGICIUS ARBORIUS, AVUS. 163

Officiosa, pium ne desere, pagina, munus.
  Maternum post hos commemoremus avum
Arborium, Æduico ductum de stemmate nomen,
  Complexum multas nobilitate domus:
Qua Lugdunensis provincia, quaque potentes
  Ædues, Alpino quaque Vienna jugo.
Invida sed nimium generique opibusque superbis
  Ærumna incubuit: namque avus et genitor
Proscripti, regnum cum Victorinus haberet
  Victor; et in Tetricos recidit imperium.

O pagina pia, ne omittas officium tuæ pietatis. Celebremus post hos avum meum maternum Arborium; quod nomen tractum est ex prosapia Ædua, et cujus claritas comprehendit plurimas familias in provincia Lugdunensi, apud Æduos opulentos, et in provincia Viennensi expansa per cacumina Alpium. Verum calamitas nimis maligna exagitavit nostram prosapiam, et magnificas ejus opes. Avus enim meus et pater ejus proscripti sunt, dum Victorinus Victor imperium obtineret; et cum

10 'Sic fuit in exemplari: sed quia *re* corripi solet, quæ hoc loco producenda est, qui *re* in *de* mutaverunt, emendassent potius: *in Tetricos reccidit imperium.* Sed vide quæ de verbo hoc monuimus in Ludo Sapientum.' *Vine-*

NOTÆ

Avus] Maternus, pater nempe illius Æmilii Magni Arborii, de quo superiori Carmine, et Æmiliæ Æoniæ matris Ausonii, de qua 2°. Carmine.

2 *Post hos*] Patrem, matrem, avunculum; de quibus tria superiora Carmina sunt.

* *Maternum post hos commemoremus avum*] Cæcilium Argicium Arborium, Æduum, virum domi nobilissimum, qui, Galliis incubante Tetrico, proscriptus patria et omnibus bonis, secessit in oppidum Novempopulaniæ Aquas Tarbellicas, ibique Æmiliam tenuis fortunæ uxorem Poëtæ nostri matrem duxit. Illum perperam Scaliger confudit cum Æmilio Magno Arborio, dum in vita Ausonii dixit: 'Tanto viro nascitur D. Magnus Ausonius nomine avi materni.' Avus enim Cæcilius Argicius Arborius fuit.

6 *Alpino quaque Vienna jugo*] Id est, provincia Viennensis, quæ per Alpes extenditur. Alpium enim jugis a mari interno ad Rhætos usque continentur eæ partes provinciæ Viennensis, quæ quarta et quinta Viennenses sunt appellatæ. De eadem Vienna Ausonius l. 'de claris urbibus,' Carmine 'de Arelate' ait: 'Alpinis opulenta Vienna colonis.'

9 *Victorinus*] Is sub Gallieno rem Romanam male administrante, post interfectos Posthumum et Lollianum, Galliarum invasit imperium, 'vir strenuissimus,' inquit Eutropius, sed qui, 'cum nimiæ libidinis esset, et matrimonia aliena corrumperet,' Co-

Tum profugum in terris, per quas erumpit Aturrus,
 Tarbellique furor perstrepit Oceani,
Grassantis dudum fortunæ tela paventem
 Pauperis Æmiliæ conditio implicuit.
Mox tenuis multo quæsita pecunia nisu,
 Solamen fesso, non et opes tribuit.
Tu cœli numeros, et conscia sidera fati
 Callebas, studium dissimulanter agens.

imperium translatum est ad Tetricos. Tunc cum exularet in illis regionibus per quas Aturrus influit in mare, et ubi tempestates Oceani Tarbellici murmurant; cumque reformidaret ictus fortunæ jam diu in ipsum sævientis, obstrinxit se nuptiis Æmiliæ inopis fœminæ. Paulo post exigua pecunia, quam magno conatu paraverat, attulit ei defatigato solatium, non tamen divitias. Tu, o ave, noveras motus cœli, atque astra quibus nota est sors hominum, celans illud studium. Tenor etiam

NOTÆ

loniæ Agrippinæ, imperii sui anno secundo, interfectus est. Huic successit Tetricus Senator Romanus, 'qui,' ut ait Eutropius, 'Aquitaniam honore Præsidis administrans, absens a militibus Imperator electus est; et apud Burdigalam purpuram sumsit.' Hujus quoque filius, Tetricus Minor cognominatus, Cæsar appellatus fuit. Vide Trebellium Pollionem in triginta tyrannis.

* *Regnum cum Victorinus haberet Victor*] Militaris industriæ vir, a Posthumo seniore in partem imperii vocatus, Gallieno Mediolani interfecto, ipse remansit in imperio.

10 *In Tetricos*] Patrem et filium, de quibus supra. Ii victi ab Aureliano, et in triumphum ducti, magnis postea honoribus cumulati sunt; ut refert Pollio.

Recidit] 'Αρχαϊσμῷ primam syllabam producit; ut Lucretius in 'reducere' et aliis multis.

* *Et in Tetricos recidit imperium*] Victorino a quodam Actuario cujus uxorem stupraverat, e factione Agrippinæ, percusso anni sui imperii secundo, filioque Victorino adhuc puerulo pariter interemto, imperium recidit in patrem ac filium; patrem C. Pesuvium dictum, pop. Rom. Senatorem, quem ad capessendum imperium instigavit Victorina mortuis conjuge et nato. Treb. Poll. de triginta Tyran. cap. 23. et 24.

11 *Aturrus*] Fluvius in Tarbellis, *l'Adour*.

12 *Tarbelli*] Tarbelli populi Aquitaniæ ad Oceanum; quorum caput Aquæ Augustæ, Tarbellicæ etiam dictæ, *Dacqs*.

14 *Pauperis Æmiliæ*] Æmiliæ Corinthiæ Mauræ, aviæ Ausonii; de qua proximum Carmen v. Hujus filia fuit Æmilia Æonia Ausonii mater.

Conditio] Nuptiæ, proprie. Hinc formula repudii: 'conditione tua non utor.'

17 *Cœli numeros*] Harmoniam illam cœlestem ex variis astrorum motibus, aspectibusque, et Syzygiis conflatam.

Et conscia sidera fati] Expressum ex hoc Virgilii Æneid. iv. 'Testatur moritura Deos, et conscia fati Sidera.'

18 *Studium dissimulanter agens*] Quippe quod tunc, quemadmodum et ante, male audiret in publico, atque etiamnum male audiat. Ejecti sæpe

Non ignota tibi nostræ quoque formula vitæ,
  Signatis quam tu condideras tabulis;
Prodita non unquam: sed matris cura retexit,
  Sedula quam timidi cura tegebat avi.
Tu novies denos vitam cum duxeris annos,
  Expertus fortis tela cavenda Deæ,
Amissum flesti post trina decennia natum.
  Saucius, atque uno lumine cassus eras.
Dicebas sed te solatia longa fovere;
  Quod mea præcipuus fata maneret honos.

meæ vitæ non fuit tibi incognitus, quem tu commiseras tabellis obsignatis; qui nunquam fuit manifestatus: verum solertia meæ matris aperuit eum, quem diligens solicitudo avi meticulosi occultabat. Tu postquam vixisti nonaginta annos, et perpessus es ictus metuendos Fortunæ, plorasti filium tuum tibi ereptum post triginta annos. Vulneratus eras, et orbatus altero oculo. Verum aiebas te refici longinquo solamine; quoniam primaria dignitas destinaretur meis fatis. Et nunc, cum

tus. Alii *imperium recidit.*—22 Codex optimus: *sedula quod timidi.*—24 *Expertus Fortis* ed. Toll. quæ est emendatio Grævii.—25 *Amissum fletu* Vulg.—26 Scaliger suspicatur legendum *ocle tuo* ex scriptura vet. *ocleruo* pro quo substituit corrector Lugdunensis: *extincto.* Lipsius *ac lævo.* Sed cur non *dextro,* potius? quærit Barthius. Valde est speciosa Lipsii conjectura; verisimilior Barthii, inquit Tollius, qui e primo Scaligerianæ editionis intuitu suspicabatur: *Saucius ac,* vel *atque uno.* Notaverat deinceps in margine Scali-

NOTÆ

Roma Mathematici; de quo genere hominum Tacitus lib. Histor. I. c. 4. 'Genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax; quod in civitate nostra et vetabitur semper, et retinebitur.'

19 *Formula vitæ*] Thema nativitatis, γένεσις, Suetonio 'genitura:' unde futuros vitæ casus prædicere se jactant Genethliaci illi.

24 *Fortis...Deæ*] Fortunæ. Fors Fortuna Dea ædem habuit trans Tiberim. Dies ei festus erat VIII. Kal. Quintiles. De hac Ovid. Fast. VI. 'Quam cito venerunt Fortunæ Fortis honores, Post septem luces Junius actus erit. Ite, Deam læti Fortem celebrate, Quirites, In Tiberis ripa munera Regis habet:' ædem nempe ipsi a Servio Tullo exstructam.

26 *Atque uno lumine*] Lipsius explosa Scaligeri conjectura *ocle tuo* ex voce corrupta *oclerao* quæ in vett. editt. erat, *ac lævo* restituit, et *lævum lumen* intelligit filium quo fuerat orbatus, et qui ei tanquam alter oculorum carus erat: quod Barthius respuit, quia filius dextrum potius lumen, quam lævum dicendus esset, superstite tantum filia. Retineo *atque uno.* liberi, et amici quoque, *oculi* sæpe appellantur. Quintilianus, lib. VI. 'Mihi filius minor quintum egressus annum, ut in malis agerem, prior alterum e duobus eruit lumen.' Apuleius de Critia et Carino: 'Hoc mihi vos eritis, quod duo sunt oculi.'

Et modo conciliis animarum mixte piorum
  Fata tui certe nota nepotis habes.
Sentis, quod Quæstor, quod te Præfectus, et idem
  Consul, honorifico munere commemoro.

permistus es cœtibus animarum sanctorum, profecto perspectam habes sortem tui nepotis. Animudvertis nunc te officio honorifico celebrari a me, qui fui Quæstor, Præfectus, utque idem Consul.

ger, *Saucius os, lævo.* Vid. inf. et Not. Var.—29 *Animarum mista priorum* Vulg.

NOTÆ

29 *Conciliis animarum, &c.*] Cœtibus nempe Beatorum, in Elysiis campis.

30 *Nepotis*] Mea fata, qui sum nepos tuus.

* 31 *Sentis, quod Quæstor ... et idem Consul, &c.*] Hinc liquet Parentalia, pleraque saltem, non nisi post annum 379. quo, ut jam diximus, Consulatum iniit Ausonius, scripta fuisse, atque, ut ego arbitror, postquam interfecto Gratiano in agrum Santonicum se recepisset.

V. ÆMILIA CORINTHIA MAURA, AVIA. 164

ÆMILIAM nunc fare aviam, pia cura nepotis;
  Conjux prædicto quæ fuit Arborio.
Nomen huic joculare datum: cute fusca quod, olim
  Æquales inter Maura vocata fuit.
Sed non atra animo; qui clarior esset olore,
  Et non calcata qui nive candidior.
Hæc non deliciis ignoscere promta pudendis,
  Ad perpendiculum seque suosque habuit.
Hæc me præreptum cunis, et ab ubere matris,
  Blanda sub austeris imbuit imperiis.

Officiosa solicitudo nepotis, memora jam aviam Æmiliam; quæ fuit uxor supra memorati Arborii. Impositum est ei nomen jocosum: quia erat subnigra cute, appellata quondam fuit Maura inter coævas. Verum non fuit nigra mente; quippe quæ erat nitidior cycno, et purior nive quam nemo pedibus trivit. Ea non proclivis ad parcendum turpibus voluptatibus, formavit se et suos ad amussim. Ea me rapuit ab ipsis incunabulis, et a mamma meæ matris, atque instituit comiter sub modera-

NOTÆ

1 *Æmiliam*] Pauperem illam Aquensem civem, de qua Carmine superiori.

4 *Maura*] Quasi e Mauritania esset, ubi nigri homines.

8 *Ad perpendiculum*] Ad normam et amussim rectæ rationis, et severæ virtutis. Metaphora est a fabris.

* 9 *Hæc me præreptum cunis*] Æmilia Corinthia uxor Arborii, de quo

Tranquillos aviæ cineres præstate quieti
Æternum Manes, si pia verba loquor.

mine tamen severo. O placidi Manes reddite cineres meæ aviæ quietos in perpetuum, si quæ dico verba, pia sunt.

NOTÆ

supra, quæ Poëtam nostrum Tolosæ aluit, donec circa annum 325. in Rhetoricis Magistro usus est eodem Arborio. Consule Imperatorum historiam a viro Cl. Tillemont conscriptam, in Grat. p. 185.

* 11 *Tranquillos aviæ cineres præstate quieti Æternum Manes*] Alludit ad veterem formulam qua mortuis precabantur, 'ut bene,' vel 'placide quiescerent,' aut 'molliter jacerent.' Sic Tibullus lib. II. Eleg. ult. 'Sic bene sub tenera parva quiescat humo.' Tacitus in vita Agricolæ: 'Si quis piorum manibus locus, si, ut sapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnæ animæ, PLACIDE QUIESCAS.' Inscriptio Prænestina: OSSA TIBI BENE QUIESCANT. Plura apud Kirchmann. de Funer. Roman. l. III. c. 9.

VI. ÆMILIA HILARIA, MATERTERA, VIRGO DEVOTA. 165

TUQUE gradu generis matertera, sed vice matris,
Affectu nati commemoranda pio,
Æmilia, in cunis Hilarî cognomen adepta,
Quod læta, et pueri comis ad effigiem,
Reddebas verum non dissimulanter ephebum,
More virum medicis artibus experiens.
Fœminei sexus odium tibi semper: et inde
Crevit devotæ virginitatis amor;
Quæ tibi septenos novies est culta per annos.
Quique ævi finis, ipse pudicitiæ.

Tu quoque quæ es mea matertera ordine cognationis; sed quæ mihi es loco matris, mihi celebranda es pio amore filii, tu, o Æmilia, quæ consecuta es nomen Hilarii in ipsis cunis; quia eras hilaris, et blanda instar pueri, exhibebas nativa specie verum puerum, perita etiam medicarum artium ad exemplum virorum. Perpetuo aversata es sexum muliebrem: atque ea de causa invaluit apud te studium sanctæ castimoniæ; quam servasti per sexaginta tres annos. Et idem fuit tibi

NOTÆ

Virgo devota] Deo dicata et consecrata, quæ virginitatem voverat, ἀσκήτρια Græcis.

1 *Matertera*] Soror matris Æmiliæ Æoniæ. 'Matertera' Festo dicitur, quasi 'mater altera.'

* *Tuque gradu generis matertera*] Æmiliæ Æoniæ, et Æmilii magni Arborii soror.

3 *Hilarî*] Quia marem potius, quam fœminam ore renidenti referebat, non *Hilaria*, sed *Hilarius* appellata fuerat.

* 8 *Crevit devotæ virginitatis amor*]

Hæc, quia uti mater monitis et amore fovebas,
Supremis reddo filius exequiis.

finis virginitatis, qui fuit vitæ. Ego quasi sim filius tuus, exhibeo hæc carmina tuis novissimis inferiis; quoniam complectebaris me charitate, et præceptis instituebas quasi mater.

NOTÆ

Scilicet ipsa Deo se devoverat, cum aliud esset devotarum virginum genus, earum nempe quas parentes devovebant.

VII. CL. CONTENTUS, ET JULIUS CALIPPIO, PATRUI. 166

Et patruos, Elegea, meos reminiscere cantu:
Contentum, tellus quem Rutupina tegit;
Magna cui et variæ quæsita pecunia sortis,
Hæredis nullo nomine tuta perit.
Raptus enim lætis, et adhuc florentibus annis,
Trans mare, et ignaris fratribus oppetiit.

O Elegia, fac quoque mentionem meorum patruorum in tuo Carmine: Contenti scilicet, quem terra Britannica habet sepultum; a quo magnæ divitiæ, et diversis negotiationibus partæ, interciderunt nullius hæredis nomine defensæ. Obiit enim mortem trans mare, et fratribus insciis, sublatus in ætate adhuc viridi ac vegeta.

1 Priscianus habet hunc versum: *Et parvos elegea meos reminiscere cantus.*

NOTÆ

1 *Elegea*] Græcum est ἐλεγεῖα et ἐλεγεῖον, et diphthongus ει tam in *e* quam in *i* a Latinis verti solet. Sic Cytherea, et Thalea, pro Cythereια et Thaleια.

* *Et patruos, Elegea, meos, &c.*] Cl. Contentum et Julium Calippionem Julii Ausonii fratres, quorum ille ingentem pecuniam in Britannia partam, morte præventus diripiendam externis reliquit, hic patrimonio exhausto nepotes nomine tenus hæredes habuit.

2 *Tellus quem Rutupina, &c.*] Rutupiæ, Ῥουτούπιαι Ptolemæo, appellatur urbs Cantiorum in Albione, seu Britannia insula; et Rutupina littora, Britannica apud Lucanum lib. VI. Phars. 'Aut vaga cum Tethis, Rutupinave littora fervent, Unda Caledonios fallit turbata Britannos.'

* 3 *Variæ quæsita pecunia sortis*] An immani fœnore, ut Scaligero placet in vita Ausonii? an varia negotiatione, quod magis probaverim?

* 4 *Hæredis nullo nomine tuta perit*] Interpres noster explicat, 'nullo hæredis nomine defensam:' quod fateor me non intelligere, nisi velit 'hæredibus neglectam.' Et quidem neglectam oportuit, siquidem ignaris fratribus obiit, ut infra Ausonius. Hinc colligo Desposium male divinasse, dum legeret: *Hæredi, nullo nomine tuta, perit.* Id est, nullo debitorum nomine defensa.

6 *Trans mare*] In terra Rutupina scilicet, id est, insula Britannia; ubi

Julius in longam produxit fata senectam,
  Affectus damnis innumerabilibus;
Qui comis, blandusque, et mensa commodus uncta,
  Hæredes solo nomine nos habuit.
Ambo pii, vultu similes, joca seria mixti,
  Ævi fortunam non habuere parem.
Discreti quanquam tumulis et honore jacetis,
  Commune hoc verbi munus habete, Vale.

At Julius vitam protraxit ad multam usque senectutem, perpessus dispendia innumera. Qui cum fuerit urbanus, benignus et facilis, mensa utens lauta, reliquit nos hæredes nomine tenus. Ambo fuere pii, similes facie, admiscentes seria jocis; sed non habuerunt similem vitæ sortem. O Patrui, tametsi conditi estis in sepulcris dissitis et diversis exequiis, nihilominus accipite muneris loco hanc vocem utrique communem futuram, Vale.

NOTÆ

negotiabatur, et morbo correptus obiit.

10 *Hæredes solo nomine*] Quia 'qui sic vivunt, haud multum hæredem adjuvant,' inquit Comicus.

14 *Vale*] Quo verbo et abeuntes, et mortuos etiam prosequi solebant. Virg. Æneid. xi. 'Salve æternum mihi maxime Palla, Æternumque vale.'

* *Commune hoc verbi munus*] Vale, quam vocem in exequiis familiarem fuisse jam monui, et in his Parentalibus Poëta sæpe sæpius usurpat.

VIII. ATTUSIUS LUCANUS TALISIUS, SOCER. 167

Qui proceres, veteremque volet celebrare Senatum,
  Claraque ab exortu stemmata Burdigalæ;
Teque, tuumque genus memoret, Lucane Talisi,
  Moribus ornasti qui veteres proavos.
Pulcher honore oris, tranquillo pectore, comis,
  Facundo civis major ab ingenio:
Venatu, et ruris cultu, victusque nitore,
  Omne ævum peragens; publica despiciens:
Nosci inter primos cupiens, prior esse recusans,
  Ipse tuo vivens segregus arbitrio.

Quisquis volet prædicare optimates, et antiquum Senatum, et nobiles prosapias Burdigalæ ab ejus origine; is prædicare debet te, et stirpem tuam, o Lucane Talisi; qui decori fuisti priscis tuis proavis vitæ tuæ ratione. Formosus fuisti decore vultus, quieta mente, affabilis, civis ingenio et eloquentia præstans: transigens totam ætatem venatione, et agricultura, ac munditie victus; aspernans publica munera: avens dignosci inter principes civitatis, renuens esse primus, ipse vivens ad tuum libitum sejunctus a turba. Tu cupiebas me tibi generum, dum

Optabas tu me generum florente juventa:
Optare hoc tantum, non et habere datum.
Vota probant Superi, meritisque faventia sanctis
Implent fata, viri quod voluere boni.
Et nunc perpetui sentis sub honore sepulcri,
Quam reverens natæ, quamque tui maneam.
Cœlebs namque gener nunc hæc pia munera solvo:
Nam et cœlebs nunquam desinet esse gener.

in flore essem ætatis: licuit tibi solum hoc cupere, non etiam consequi. Dii optatis annuunt, et fata, benevola piis meritis, perficiunt quod viri probi optaverunt. Et nunc etiam sub munere æterni tumuli percipis, quam observans filiæ tuæ, et tui ipsius pergam esse. Etenim ego gener tuus nunc viduus exhibeo tibi hunc pium honorem: gener enim tuus etsi cœlebs, nunquam cessabit esse gener tuus.

10 '*Segregus* respuit genius Latinæ linguæ. Lege: *Ipse tuo vivens segregis arbitrio.*' Græviuss.—12 Ita legendum monet Scaliger ex veteri libro.

NOTÆ

10 *Segregus*] 'Segrex' Sidonio Apollinari, est secretus et remotus ab aliis. Mavult hic Græviuss *segregis* legere, ex Latinæ linguæ analogia; ut sit 'tuo segregis arbitrio,' hoc est, 'arbitrio tui ipsius segregis.'

* *Ipse tuo vivens segregus arbitrio*] Recte Græviuss reponit *segregis*, ita 'segregem vitam' dixit Seneca de Benef. IV. 18. Prudentius Hamart. vers. 66. 'segrege regno,' et vers. 803. 'segrege forma.' Et pluries Sidonius. 'Segregis' est a 'segrex,' vel 'segregis:' unde patet falli Interpretem nostrum, cum allata Grævii emendatione ait, 'ut sit arbitrio tui ipsius segregis.' Rectus enim casus est 'segregis.'

12 *Non et habere datum*] Quippe morte raptus es, antequam id videres.

14 *Viri quod voluere boni*] Tu, et pater meus; connubium scilicet meum cum tua filia.

16 *Reverens natæ*] Cui mortuæ aliam substituere uxorem nolo, servans sepultæ meos amores.

* 18 *Nam et cœlebs nunquam desinet esse gener*] Hic quoque fallitur, dum hunc versiculum sic exponit: 'gener enim tuus etsi cœlebs, nunquam cessabit esse gener tuus.' Immo sensus est: 'gener tuus, qui etiamnum cœlebs est, nunquam desinet esse cœlebs,' seu, 'nunquam alterum tentabit hymenæum.' Et sane uxorem suam tam impense dilexit Ausonius, ut post ejus mortem amplius 45. annos cœlebs vixerit.

IX. ATTUSIA LUCANA SABINA, UXOR. 168

HACTENUS ut caros, ita justo funere fletos
Functa piis cecinit nænia nostra modis.

Huc usque lugubre meum Carmen, defunctum piis numeris, celebravit majores

Nunc dolor, atque cruces, nec contrectabile fulmen,
  Conjugis ereptæ mors memoranda mihi.
Nobilis a proavis, et origine clara Senatus;
  Moribus usque bonis clara Sabina magis.
Te juvenis primis luxi deceptus in annis,
  Perque novem cœlebs te fleo Olympiadas.
Nec licet obductum senio sopire dolorem:
  Semper crudescit nam mihi pœna recens.
Admittunt alii solatia temporis ægri:
  Hæc graviora facit vulnera longa dies.
Torqueo deceptos ego vita cœlibe canos;
  Quoque magis solus, hoc mage mœstus ago.
Vulnus alit, quod muta domus silet, et torus alget;
  Quod mala non cuiquam, non bona participo.

quemadmodum dilectos, ita etiam debitis exequiis ploratos. Jam dolor adest, et cruciatus, et fulmen non tangendum, scilicet canendum est mihi letum uxoris sublatæ. Sabina fuisti clara a majoribus, et illustris ortu Senatorio; sed illustrior vita semper proba. Te flevi juvenis orbatus te in primis annis conjugii, et te lugeo viduus per novem Olympiadas. Nec mihi datur sedare dolorem retusum senectute: nam mihi semper renovatur cruciatus recens. Alii laborantes animo solamen capiunt a tempore: at temporis spatium reddit hanc meam plagam acerbiorem. Ego senectam meam orbatam excrucio viduus vivendo; et quo vivo solitarius magis, eo etiam vivo tristior. Hoc fovet meum malum, quod muta domus conticescit, et lectus friget; et quod cum nemine communico mala, neque bona. Lugeo, si uxor

7 *Primis luxu deceptus* Vulg.—8 Liber præstantiss. *defleo Olympiadas*: nec aliter censuit legendum Barthius.—11 Al. *ægre.*

NOTÆ

3 *Nec contrectabile*] Quod tangere non possum, quin illo adurar: μεταφορικῶς ista.

* *Nec contrectabile fulmen*] Eodem fere sensu Quintilianus in libri sexti Procemio: 'Ut prorsus possint hinc esse tanti fulminis metus.'

5 *Origine clara Senatus*] Filia scilicet Attusii Lucani Talisii Patricii Burdegalensis, de quo superiori Carmine.

7 *Deceptus*] Orbatus. Virg. IV. Æneid. 'Postquam primus amor deceptam morte fefellit.'

8 *Novem Olympiadas*] Olympia quinto quoque anno recurrente celebrabantur: itaque Olympias, seu spatium ab Olympiis ad proxima Olympia, quatuor annorum solidorum erat; et novem Olympiades triginta sex annos conficiebant.

* 9 *Nec licet obductum senio sopire dolorem*] Quintilianus ibidem uxorem deflens: 'insanabilem attulit marito dolorem,' &c.

11 *Ægri*] Mente et animo, solamen accipiunt lapsu temporis; juxta illud Senecæ in Agamemnone: 'Quod ratio nequiit, sæpe sanavit mora.' et illud Diphili: Λύπης δὲ πάσης γίγνετ'

Mœreo, si conjux alii bona: mœreo contra,
  Si mala: ad exemplum tu mihi semper ades.
Tu mihi crux ab utraque venis: sive est mala, quod tu
  Dissimilis fueris; seu bona, quod similis.
Non ego opes cassas, et inania gaudia plango:
  Sed juvenis juveni quod mihi rapta viro.
Læta, pudica, gravis, genus inclyta, et inclyta forma,
  Et dolor atque decus conjugis Ausonii.
Quæ modo septenos quater impletura Decembres,
  Liquisti natos, pignora nostra, duos.
Illa favore Dei, sicut tua vota fuerunt,
  Florent, optatis accumulata bonis.
Et precor, ut vigeant: tandemque, superstite utroque,
  Nuntiet hoc cineri nostra favilla tuo.

est alii bona: contra vero lugeo, si est mala: tu mihi usque obversaris unde exemplum sumam. Tu me crucias in utriusque cogitatione: seu sit mala, quod tu dissimilis illi fueris: seu bona, quod ei fueris similis. Ego non queror divitias inanes, et vanas voluptates tecum amissas: sed quod ipsa juvenis erepta mihi fuisti juveni marito. Hilaris, casta, gravis, clara natalibus, et pulchritudine insignis, dolor simul et honor mariti Ausonii. Quæ mox completura quater septem annos, reliquisti mihi duos liberos, pignora nostri conjugii. Illi, quemadmodum optabas, vigent benignitate numinis, desideratis bonis cumulati. Et oro Deum ut floreant; ac denique, ambobus viventibus, cinis meus id referat tuo cineri.

NOTÆ

ἰατρὸς χρόνος. 'Omnis mœroris medicus est tempus.'

16 *Participo*] Ut faciebam tecum, dum viveres; et curas omnes, mœrores, gaudia, in sinum tuum effundebam.

21 *Opes cassas et inania gaudia*] Quorum jactura levis est et reparabilis.

24 *Et dolor atque decus*] Expressum ex hoc Virgil. x. Æneid. de Pallante occiso: 'O dolor atque decus magnum rediture parenti.'

25 *Decembres*] Annos: Synecdoche.

26 *Natos ... duos*] Alterum Hesperium; alterum vel Gregorium illum, ad quem mittit Cupidinem cruci affixum; vel, si hunc affectu non natura filium (ut suspicatur Vinetus) dicere velimus, filia intelligenda est, ex qua nepotem habuit Ausonium, ad quem est Protrepticon: nam Ausonius filius, de quo est Carmen proximum, non videtur matri fuisse superstes.

* *Liquisti natos, pignora nostra, duos*] Mares ambos, an marem et fœminam? inquit Vinetus: Marem aio alterum, Hesperium scilicet, in cujus gratiam Fastos se scripsisse dicit Ausonius, (nam parvulus Ausonius matri certe superstes non fuit, quippe qui, cum obiit, prima absolvere verba non valeret,) Fœminam alteram, cujus meminit in Protreptico, quæque Euromio primum, deinde Thalassio nupsit, ut dicemus in Parental. XIV.

30 *Nuntiet hoc*] Nempe vivere utrumque, et valere.

X. AUSONIUS PARVULUS, FILIUS. 169

Non ego te infletum memori fraudabo querela,
Primus, nate, meo nomine dicte puer:
Murmura quem primis meditantem absolvere verbis,
Indolis ut plenæ planximus exequiis.
Tu gremio in proavi funus commune locatus,
Invidiam tumuli ne paterere tui.

Ego non te frustrabor questu memori non defletum, o fili, puer qui primus appellatus es meo nomine: quem funere luximus, veluti ætatis perfectæ, licet tunc conareris tantum primis voculis sonos perfectos edere. Tu positus es in gremio proavi communibus exequiis, ne laborares invidia, si sepulcrum tibi seorsum haberes.

4 '*Indolis et plene*] Ita Lugdunenses ediderunt, cum non *plene*, sed absque *l*, *pene* esset in exemplari quomodocumque legendum sit.' *Vinetus.* '*Indolis et pæne*] Forte, *Indolis at plenæ*. Sed melius, *Indolis ut plenæ*: id est, tanquam plenæ indolis puerum, seu adolescentem, te planximus, quamvis in ipsa infantia mortuum.' *Tollius.*

NOTÆ

* 4 *Indolis ut plenæ planximus*] Quasi jam adolevisses.

* 5 *Tu gremio in proavi funus commune locatus*] Hellenismus. Respexit ad ritum veterem quo neque infantibus pueris inferias ferebant, neque cetera faciebant pro mortuis fieri solita, neque sepulcra exstruebant: eo quod, inquit Plutarchus Consolat. ad uxorem, nondum his terra communicata est, neque eorum quicquam quæ terra nascuntur: οὐ γὰρ μέτεστι γῆς οὐδὲν, οὔτε τῶν περὶ γῆν αὐτοῖς.

6 *Invidiam tumuli ne, &c.*] Id est, tu conditus es in sepulcro proavi tui, ne quispiam invideret tibi, et perperam esse factum diceret, si monumentum tibi tantulo puero exstructum esset seorsum.

XI. PASTOR, NEPOS EX FILIO. 170

Tu quoque maturos, puer immature, dolores
Irrumpis, mœsti luctus acerbus avi.

Tu etiam puer acerbo funere elate, inseris te luctibus meis ex maturis funeribus

NOTÆ

1 *Tu quoque*] Quemadmodum mox fecit Ausonius filius.

Maturos . . . dolores] Conceptos ex mortibus maturis eorum, qui supra celebrati sunt.

Pastor care nepos, spes cujus certa fuit res,
  Hesperii patris tertia progenies.
Nomine, quod casus dederat: quia fistula primum
  Pastorale melos concinuit genito.
Sero intellectum vitæ brevis argumentum:
  Spiritus afflatis quod fugit e calamis.
Occidis emissæ percussus pondere testæ,
  Abjecit tecto quam manus artificis.
Non fuit artificis manus hæc: manus illa cruenti
  Certa fuit fati, supposítura reum.
Heu, quæ vota mihi! quæ rumpis gaudia, Pastor!
  Illa meum petiit tegula missa caput.
Dignior o, nostræ gemeres qui fata senectæ;
  Et quererere meas mœstus ad exequias!

conceptis, tu qui avo dolenti causa es gravis planctus. Pastor nepos dilecte, qui certissimam de te spem faciebas, tertia proles parentis Hesperii. Appellatus es nomine, quod fors imposuerat: quoniam tibia cecinit tibi recens nato pastoralem cantilenam. Tardius cognitum est illud fuisse signum vitæ angustæ: quia flatus effugit ex calamis inflatis. Moreris ictus pondere tegulæ elapsæ; quam manus fabri emisit e tecto. Non fuit hæc manus fabri: illa fuit manus inevitabilis fati crudelis, quæ voluit substituere suo loco reum tuæ mortis fabrum. Heu qualia vota, quantas voluptates mihi abrumpis, o Pastor! Illa tegula conjecta ruit in meum caput. O! tu dignior eras, qui plorares sortem meæ senectutis; et tristis plangeres in meo funere.

NOTÆ

3 *Spes cujus certa fuit res*] Id est, de quo tam certam spem conceperam, ut rem ipsam tenere me jam arbitrarer. Opponitur *spes rei* in Protreptico infra: 'Vel re, vel spe, mihi porge fruendum.' et in Professoribus Burdigalæ, Carmine xi. de Herculano sororis filio: 'Spem magis, quam rem, fruendam præbuisti avunculo.' Cicero in Verrem l. iii. 'Cum in provincia tam locuplete ac referta, non modo rem, sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquam feceris.'

* *Spes cujus certa fuit res*] Res enim est finis spei. Seneca apud Tacitum: 'Decimus quartus annus est ex quo spei tuæ sum admotus.' Eodem sensu Quintil. in libri vi. Prooemio, de nato sibi acerbo funere erepto: 'Non flosculos, sicut prior, sed . . . certos atque deformatos fructus ostenderat.'

10 *Artificis*] Tectoris.

12 *Supposítura*] Loco fati.

Reum] Tectorem, cui tam crudelem pueri mortem fatum malebat tribui, quam sibi.

14 *Meum petiit*] Dum tuum peteret.

15 *Dignior, &c.*] Ætate tua, quam par erat meæ esse superstitem.

XII. JULIA DRYADIA, SOROR. 171

Si qua fuit virtus, cuperet quam fœmina prudens
Esse suam, soror hac Dryadia enituit.
Quin etiam multas habuit, quas sexus habere
Fortior optaret, nobilitasque virum.
Docta satis vitamque colo, famamque tueri;
Docta bonos mores ipsa, suosque docens.
Et verum vita cui carius, unaque cura,
Nosse Deum, et fratrem diligere ante alios.
Conjuge adhuc juvenis caruit; sed seria vitam
Moribus austeras æquiparavit anus.

Si virtus aliqua extitit, quam mulier sapiens vellet suam esse, soror mea Dryadia hac claruit. Quin etiam possedit plurimas, quas validior sexus et virorum excellentia cuperet possidere. Sat perita nendo sustentare vitam, et famam suam: instituta ipsa bonis moribus, et suos instituens. Et cui unica cura, et vita pretiosius erat, cognoscere verum Deum, et amare fratrem præ ceteris. Orbata est viro adhuc juvenis: at gravis moribus æquavit vivendi ratione anus severas. Extendit

2 Lego, inquit Scaliger, ex vestigiis ejusdem libri *hac non Dryadia fuit?* quam lect. sic improbat Gronovius: ‘ Hoc Scaligeri, non Ausonii est, qui *Dryadiam* prima longa et tertia brevi ponit Carm. XXIII. et XXV. In Ms. erat: *Dryadia non ruit,* lege; *Soror hac Dryadia enituit.* Tacitus Annal. XI. ‘ cogitaret plebem, quæ toga enitesceret.’ ’ ‘ Ex emendatione Gronovii est lectio hæc, quam puram putam Ausonii existimo.’ *Floridus.* ‘ *Esse suam cupiit hanc Dryadeia soror*] Ita Lugdunenses ediderunt, cum haberet exemplar: *Esse suam soror hac Driadria non ruit.* Quod cum legisset studiosorum quispiam veterum doctorumque hominum, mendosumque animadvertisset, singulas negationis literas perscripserat: et inter eas aliquid scripserat, sed quod ipse legeret, alii non item, nisi forte syllabam *vi* repositam voluerit. Conveniret namque satis *viruit* pro *non ruit:* et pleraque pentametra sic trisyllabis finit Ausonius. Aliæ porro sunt *Driadiæ* in Carmine XXIII. et XXV. quas per vocalem Latinam cunctas scribebat antiquus librarius: producunt vero cunctæ primam syllabam: et hic *Driadia,* cui Lugdunenses *e* non debuerunt addere: sic notata erat, *Driadria:* quibus apicibus multas syllabas longas per totum illum librum notatas observavimus.’ *Vinetus.*—9 ‘ Hæc non capio. Pulmanniana editio legit: *viduata marito.* Quod si ex Mss. haustum, alteri non dubitem lectioni præferre.’ *Grævius.* Vid. inf.

NOTÆ

5 *Vitamque colo, famamque*] Virgil. Æneid. VIII. ‘Ceu fœmina primum, Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerva, Impositum cinerem, et sopitos suscitat ignes, Noctem addens operi; famulasque ad lumina longo Exercet penso, castum ut servare cubile Conjugis, et possit parvos educere natos.’

8 *Fratrem*] Me Ausonium.

9 *Conjuge*] Pomponio Maximo, de quo est Carmen XV. infra, ut suspi-

Produxit celerem per sena decennia vitam,
Inque domo, ac tecto, quo pater, oppetiit.

fugacem vitam per sexaginta annos; et obiit in iisdem ædibus, et sub eodem tecto quo pater ejus obierat.

NOTÆ

cari est ex his illius Carminis versibus: 'Conjux namque meæ tu consociate sorori, Ævi fruge tui destituis viduam:' qui versus mire cum hoc loco consentiunt.

Seria vitam] Negat se hæc capere Grævius; quod ego non capio, cum plana sint et aperta: 'Seria vitam' locutione Græca est, 'seria quod ad vitam,' id est, 'gravis moribus:' qua in re, quanquam adhuc juvenis, æquabat vel severissimas anus.

XIII. AVITIANUS, FRATER. 172

Avitianum, Musa, germanum meum
  Dona querela funebri.
Minor iste natu me, sed ingenio prior
  Artes paternas imbibit.
Verum juventæ flore læto perfrui,
  Ævique supra puberis
Exire metas, vetuit infesta Atropos.
  Heu quem dolorem sauciis,
Heu quanta vitæ decora, quem cultum spei,
  Germane pubes, deseris!

O Camœna, impertire Avitianum fratrem meum lugubri nænia: iste minor me ætate, sed major ingenio, didicit artes patrias. At Parca inimica prohibuit eum frui læto flore juventutis, et superare terminos pubertatis. Heu quantum luctum relinquis afflictis! heu quantos vitæ honores, quantum apparatum spei frater

3 'Ita ex eodem libro plane legendum. Vides, quantum sibi permiserit Corrector Lugdunensis.' *Scaliger.* 'Sic fuit in exemplari.' *Vinetus.*—9 'Hos tres versus ex emendatione Gronovii sic reposui loco horum: *Heu quanta vitæ decora Quem cultum spei, quem dolorem sauciis! Germane pubes deseris!* Sic levi transpositione, et sensus et metri lex sibi constat. Frustra hic se torquent Vinetus, et Scaliger.' *Floridus.* Scaliger legendum censet: *Quem sæpe luctum, quem dolorem sauciis Germane pubes deseris.* '*Quem sæpe luctum, quem dolorem sauciis*] Sic edidit Scaliger. Ante legebatur in ed. Pulman. *Quem cultum spei, quem dolorem sociis.* Quod procul dubio ex veteribus libris habuerunt. Inde commode rescribendum duxerim: *Quam*

NOTÆ

7 *Atropos*] Ex Parcis tribus una, filum vitæ abrumpens, juxta hunc versum: 'Clotho colum retinet, Lachesis net, et Atropos occat.'

Germane, carnis lege, et ortu sanguinis,
Amore pæne filius.

pubes derelinquis! frater nascendi conditione, et sanguinis origine; prope filius caritate.

multum spei, quem dolorem sauciis. Ταυτολογία enim est, *quem luctum, quem dolorem.*' Grævius. Vid. Not. Var.

XIV. VAL. LATINUS EURONIUS, GENER. 173

O GENERIS clari decus, o mihi funus acerbum,
Euroni, e juvenum lecte cohorte gener,

O ornamentum illustris prosapiæ, o mihi duro leto erepte Euroni, quem generum

Vallatinus Vulg. 'Admittenda est, nisi fallor, veteris libri lectio, in quo *Euromius* appellatur, vocabulo Græco ab εὖ et ῥώμη.' *Tollius. Euronius* de-

NOTÆ

2 *Euroni*] *Euromi* legendum, vocabulum Græcum, ab εὖ 'bene' et ῥώμη 'robur.' Euromius ergo robustum sonat.

* *Euromi, e juvenum lecte cohorte gener*] Euromius ille duxerat uxorem Ausonii natam, cui miratur Vinetus ipsum non parentasse; sed ita factum arbitror quia patri superstes fuit. Idem Vinetus, Scaliger, et Ægidius Lacarry e S. J. in Hist. Galliarum sub Præfectis Prætorio, Euromium contendunt vocatum fuisse et Thalassium, atque ita e duobus unum efficiunt, duobus, inquam, Ausonii generis. Certe Ausonii generum fuisse Thalassium liquet ex his Symmachi lib. I. Ep. 19. 'Quæro igitur incertus animi, quæ mihi nunc potissimum super viro honorabili Thelassio genero tuo verba sumenda sint.' Euromium itidem Ausonii generum fuisse probat Carmen de quo agimus. Rursus Euromium ac Thalassium diversos extitisse, his fere argumentis probat sæpe laudandus Imperatorum Historiæ scriptor, Not. 28. in Gratianum. 1°. In Euromii Epitaphio, præter morem Ausonii, qui semper cunctis appellat nominibus eos quibus parentat, Thalassii nomen siletur, quod tamen præ ceteris declarandum fuit, siquidem tum apud Symmachum, tum in legibus non aliud profertur. 2°. Ex eodem Epitaphio patet Euromium oræ Illyricæ tantummodo præsidem fuisse: Thalassium autem pro Consule Africam obtinuisse constat, tum ex codice Theodos. in quo extant quatuor leges anni 378. latæ Treviris a Gratiano, et ad Thalassium Africæ Proconsulem datæ; tum etiam ex his Epicedii in Julium: 'Hujus ego et natum et generum pro Consule vidi.' Jam vero huic sententiæ illud adversatur, quod unam Ausonio puellam reliquit moriens uxor. Sed illa nubere potuit Euromio primum, deinde Thalassio, cum Euromius primævo flore juventæ raptus occidisset.

Occidis in primæ raptus mihi flore juventæ,
  Lactentis nati vix bene note pater.
Tu procerum de stirpe satus, prægressus et ipsos,
  Unde genus claræ nobilitatis erat:
Ore decens, bonus ingenio, facundus, et omni
  Dexteritate vigens, præcipuusque fide.
Hoc Præfecturæ sedes, hoc Illyris ora
  Præside te experta est, fiscus et ipse cliens.
Nil ævi brevitate tamen tibi laudis ademtum:
  Indole maturus, funere acerbus obis.

elegeram e turba juvenum; moreris ereptus mihi in flore incipientis juventutis, parens filii adhuc lactentis, nondum ei cognitus. Tu ortus e sobole optimatum, superasti eos ipsos, a quibus ortum illustrem ducebas. Decorus facie, ingenio pollens, eloquens, et præditus omnimoda solertia, ac præstans fide. Id sensit provincia cui præfuisti, id littus Illyricum te Præfecto, et fiscus ipse a te defensus. Nihil tamen laudis tibi ablatum est brevitate vitæ: moreris immaturus leto, maturus ingenio.

fendit Scaliger. Vid. Not. Var.—3 'Ita vetus liber: sed melius puto, *primo*. Sic Carm. Parental. xx. 'Ereptus primis ævi florentis in annis.'' *Tollius.*—10 Vetus liber *cluens.*

NOTÆ

9 *Præfecturæ sedes*] Quæ fuerit illa præfectura, non potest ex his, quæ de illo Euromio extant, deprehendi. Fortasse eandem hic intelligit, quam mox subjungit, oram Illyrici: ut idem duobus modis expresserit.

10 *Fiscus et ipse cliens*] Nempe fuerit ille fisci advocatus.

* *Fiscus et ipse cliens*] Fiscos spartea esse utensilia ad majoris summæ pecunias capiendas; unde quia major summa publicæ quam privatæ pecuniæ, pro censu privato loculos et arcam, pro publico thesauro ærario fiscum dictum fuisse, docet Ausonius in Ciceron.

12 *Indole maturus*] Senex moribus, juvenis ætate.

XV. POMPONIUS MAXIMUS, AFFINIS. 174

Et te germanum, non sanguine, sed vice fratris,
  Maxime, devinctum nænia nostra canet.

Te quoque carmen meum celebrabit, o Maxime, non ortu mihi fratrem, sed loco

2 *Canent* plurale in exemplari.—6 '*Saucia proh casum*] Ita lego ex vesti-

Conjux namque meæ tu consociate sorori,
  Ævi fruge tui destituis viduam.
Non domus hoc tantum sensit tua: sensit acerbum
  Saucia proh! casum curia Burdigalæ,
Te primore vigens, te deficiente relabens,
  Inque Valentinum te moriente cadens.
Heu! quare nato, cur fruge et flore nepotum,
  Ereptus nobis, Maxime, non frueris?
Sed frueris: divina habitat si portio Manes;
  Quæque futura olim gaudia, nosse datur.
Longior hic etiam lætorum fructus habetur,
  Anticipasse diu, quæ modo participas.

fratris conjunctum. Nam tu conjunctus meæ sorori maritus, deseris ipsam viduam in flore tuæ ætatis. Non solum tua domus hoc sensit: curia Burdigalæ vulnerata, proh! duram sortem experta est, florens te principe, te moriente retrolabens, et recidens in Valentinum te obeunte. Heu! Maxime, quare sublatus a nobis non frueris filio, et nepotibus flore juventutis vigentibus? At frueris illis: si mens divinæ particula auræ habitat Inferos; et si ei conceditur cognoscere voluptates sibi aliquando venturas. Hæc quoque diuturnior fruitio prosperorum existimatur jam pridem antevertisse ea quibus nunc frueris.

giis prisci libri.' *Scaliger.*—9 *Qui a fruge* Vulg.—11 *Sed frueris* correctio.

NOTÆ

* 1 *Et te germanum, non sanguine, sed vice fratris*] Pomponium Maximum Juliæ Dryadiæ Ausonii sororis maritum, quo adhuc juvenis viduata, in cœlibatu permansit 'per sena decennia,' ut ex Carmine XII. patet.

4 *Ævi fruge tui destituis*] Id est, moriendo in flore ætatis privas uxorem tuam fructu vitæ tuæ.

8 *Inque Valentinum*] In manus et sub auctoritatem Valentini.

9 *Nato*] Arborio, marito Veriæ Liceriæ, de qua proximo Carmine: non autem Herculano, ut vult Vinetus. Hic quippe mortuus quoque erat, nec posset de eo dixisse Ausonius, 'quare nato non frueris?' qui jam non esset.

Nepotum] Filiorum Megentiræ, Pomponii filiæ; duorum scilicet superstitum ex quatuor, de quibus Carmine XXIII.

* *Heu! quare nato . . . non frueris*] Arborio Veriæ Liceriæ marito, de qua Carmine proximo, 'Cur fruge et flore nepotum.' Natorum ex Megentira ejusdem Pomponii Maximi filia, quorum duo annis pubescentibus occubuerunt, Paulinus et Dryadia; reliqui duo longioris vitæ, sed ignoti.

11 *Divina . . . portio*] Anima rationalis, quam ex ipsa Deorum natura profluxisse existimarunt, et divinæ particulam auræ appellarunt.

* *Divina habitat si portio Manes*] Anima divinæ particula auræ Manium sedem si habitat.

14 *Anticipasse diu, &c.*] Id est, quod prævideris jam dudum honores ali-

NOTÆ

quos, quibus tui nepotes nunc eminent.

Participas] Cum ipsis; cum eorum sensus ad te usque, licet mortuum, penetret.

XVI. VERIA LICERIA, UXOR ARBORII SORORIS FILII. 175

Tu quoque, vel nuruis mihi nomine, vel vice natæ,
  Veria, supremi carmen honoris habe.
Cujus si probitas, si forma et fama, fidesque
  Morigeræ uxoris, lanificæque manus,
Nunc laudanda forent; procul et de Manibus imis
  Arcessenda esset vox proavi Eusebii:
Qui quoniam, functo jam pridem conditus ævo,
  Transcripsit partes in mea verba suas;
Accipe funereas, neptis defleta, querelas,
  Conjux Arborii commemoranda mei.
Cui parva ingentis luctus solatia linquens
  Destituis natum, quo magis excrucias.

Tu etiam, quæ mihi fuisti instar nuruis, aut loco filiæ, o Veria, accipe carmen ultimi officii. Cujus si nunc celebranda esset probitas, pulchritudo, et fama, ac fidelitas uxoris obsequentis, et manus deditæ lanificio; excitanda esset longe et ab imis Inferis vox Eusebii proavi tui: qui quia, jam dudum perfunctus vita et tumulatus, vices suas transmisit meis vocibus; accipe funebres lamentationes, o neptis plorata, uxor celebranda mei Arborii, cui relinquens exiguum solamen magni mœroris filium deseris, quo gravius eum torques. Verum ne deficiat te cura cari con-

1 '*Tu quoque vel nurus*] Priorem syllabam ubique corripit *nurus*. *Nuruis* legi potest, more vetusto: sed *neptis* fortasse melius, ut eam postea vocat.' *Vinetus*. Scaliger legit, *nuruis*.—6 *Accersenda est uxor proavi* Vulg. In exemplari est: *Acc. uxor est p. Esset vox* est emendatio Vineti. Vid. Not. Var.

NOTÆ

1 *Nuruis mihi nomine*] Quia maritum tuum Arborium filii instar diligo: quanquam sit tantum meæ sororis filius.

Vel vice natæ] Quia te ipsam, ut filiam, amo.

6 *Vox proavi Eusebii*] Sic lego cum Vineto. Eusebius ille orator aliquis fuerit, aut poëta præstans, proavus Liceriæ.

10 *Arborii*] Filii Juliæ Dryadiæ (sororis Ausonii, de qua Carmine XII.) et Pomponii Maximi, de quo Carm. XV.

At tibi dilecti ne desit cura mariti,
 Juncta colis thalamo nunc monumenta tuo.
Hic, ubi primus hymen, sedes ibi mœsta sepulcri:
 Nupta magis dici, quam tumulata potes.

jugis, nunc habitas sepulcrum proximum tuo thalamo. Hic ubi fuerunt tibi prima connubia, illic est nunc tristis locus tumuli; sicque potes potius appellari nupta, quam sepulta.

NOTÆ

14 *Juncta colis thalamo, &c.*] Nempe maritus, desiderio ipsius, sepulcrum ipsi prope cubile suum exstruxerat; ut ei, quam posset, proximus esset.

16 *Nupta magis, &c.*] Quia pæne conjuncta es marito.

* *Nupta magis dici, quam tumulata potes*] Maritus ipsi tumulum prope thalamum exstruxerat suum, unde magis nupta quam tumulata dicitur Poëtæ. Arguta hæc et hyberna frigidiora nive.

XVII. POMPONIUS MAXIMUS HERCULANUS, SORORIS FILIUS. 176

Nec Herculanum genitum germana mea,
Modulamine nænia tristi
Tacitum sine honore relinquat:
Super indole cujus adulti
Magnæ bona copia laudis.
Verum memorare magis, quam
Functum laudare decebit.
Decus hoc matrisque, meumque,
In tempore puberis ævi
Vis perculit invida fati.

Neque carmen nostrum mœstis modulis indictum linquat sine laude Herculanum, prognatum sorore mea: super cujus juvenis ingenio copia ampla erat laudis ingentis. Sed melius conveniet mihi referre simpliciter dotes tuas, quam te prædicare mortuum. Vis invida mortis percussit hunc juvenem, qui erat honor matris suæ, et

3 *Relinquas* Vulg. *Relinquat* optimus codex, et ita reposuit Tollius.—11

NOTÆ

1 *Herculanum*] Filium Pomponii Maximi, de quo est Carmen xv. et Juliæ Dryadiæ Ausonii sororis, de qua Carm. xii.

Eheu! quem, Maxime, fructum?
Facunde, et musice, et acer,
Mente bonus, ingenio ingens,
Volucer pede, corpore pulcher,
Lingua catus, ore canorus,
Cape munus triste parentum,
Lacrymabilis orsa querelæ;
Quæ funereum modulatus
Tibi mœstus avunculus offert.

meus, in ætate pubertatis. Eheu! o Maxime, qualem fructum ex te percepimus? eloquens, et musicæ sciens, et promtus manu, bonæ mentis, magni ingenii, celer cursu, formosus corpore, subtilis lingua, canorus ore, accipe mœstum donum parentum, compositionem flebilis næniæ, quam funebre canens avunculus tibi offert mærens.

'*Te quem maxime fructum*] Hunc versum undecimum cum nec hic quicquam agentem, nec plenum cernerent Lugdunenses, eum sic emendandum, ac in nonum locum transferendum putaverunt: *Et spei maxime fructum.* Cum esset in exemplari: *Te quem maxime fructum,* et Pomponio huic unum ex nominibus foret *Maximus.*' Vinetus. Vid. Not. Var. et inf.—13 *Mentem bonus* mavult Gronovius.—15 '*Lingua catus*] Ita lego. *Catus lingua,* ut 'cata dicta' Ennio. Vid. Varronem.' *Scaliger.*—16 'Ita partim ex veteri libro, partim ex conjectura versus hos restituo.' *Idem.*

NOTÆ

11 *Eheu! quem, Maxime, fructum, &c.*] Hæc vulgata lectio est, cujus sensum expressi in interpretatione. Placet nihilominus valde Gronovii correctio, legentis: *Eheu! quam, Maxime, frustra Facunde, et musice, et acer!* hoc est, quam frustra prædite tot dotibus! quam parum tibi profuit facundum esse! &c. Usitatum lugentibus dolere inutilem fuisse mortuis pietatem, facundiam, ceterasque dotes; quarum ope fati vim effugere non potuerint. Virgil. Æneid. III. 'Nec te tua plurima, Panthu, Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.'

16 *Munus triste parentum*] Officium funebre, Parentalia.

XVIII. FL. SANCTUS, MARITUS PUDENTILLÆ, QUÆ SOROR SABINÆ MEÆ. 177

Qui joca lætitiamque colis, qui tristia damnas,
Nec metuis quenquam, nec metuendus agis;

Quisquis lusibus et gaudio vacas, qui odisti mœsta, neque ullum times, neque

Qui nullum insidiis captas, nec lite lacessis,
Sed justam et clemens vitam agis, et sapiens;
Tranquillos Manes, supremaque mitia Sancti
Ore pio, et verbis advenerare bonis:
Militiam nullo qui turbine sedulus egit;
Præside lætatus quo Rutupinus ager.
Octoginta annos cujus tranquilla senectus
Nullo mutavit deteriore die.
Ergo precare favens, ut qualia tempora vitæ,
Talia et ad Manes otia Sanctus agat.

vivis timendus; quisquis nemini tendis dolos, neque ullum provocas lite, sed mansuetus et sapiens vitam degis innoxiam; venerare ore pio, et vocibus faustis quietam umbram, et lene funus Sancti, qui diligenter militavit absque ullo adverso casu; quo præfecto Britannica regio gavisa est. Cujus placida senectus octoginta suos annos non commutavit ullo pejori die. Igitur opta benignus, ut Sanctus tali fruatur quiete apud Inferos, quali usus est dum viveret.

4 'Ita restituit Canterus lib. III. lect. cap. 10. cum antea nullo sensu legeretur, etiam apud Vinetum: *Sed justa et clemens vita, magis sapiens.*' Souchay. Vid. Not. Var.—11 'Recte emendat Desposius *tempore*: qualia otia dum viveret placidus semper, talia apud Manes agat, efflagito.' *Idem.*

NOTÆ

2 *Agis*] Vitam scilicet.

5 *Supremaque mitia*] Τὸ 'Suprema' substantive positum pro 'morte.'

8 *Rutupinus ager*] Britannia. Carm. VII. supra; 'Tellus quem Rutupina tegit.' Ubi vide quæ notavi.

XIX. NAMIA PUDENTILLA, AFFINIS. 178

Tuque Pudentillam verbis affare supremis,
Quæ famæ curam, quæ probitatis habes.

Et tu, o quæcumque mulier curam geris famæ et probitatis, alloquere verbis

NOTÆ

1 *Pudentillam*] Uxorem Sancti, de quo Carmine superiori, et sororem Sabinæ, Ausonii uxoris.

* *Tuque Pudentillam*] Attusiæ Lucanæ Sabinæ Ausonii uxoris sororem, et Flavii Sancti, de quo superiori Carmine, conjugem; Namiam quoque dictam, quod nomen vernaculum mulieris honestamentum esse, ut *domnas* Hispanis et Italis, Desposius ait.

Nobilis hæc, frugi, proba, læta, pudica, decora,
  Conjugium Sancti jugiter hæc habuit.
Inviolata tuens castæ præconia vitæ,
  Rexit opes proprias, otia agente viro:
Non ideo exprobrans, aut fronte obducta, marito,
  Quod gereret totam fœmina sola domum.
Heu! nimium juvenis, sed læta superstite nato,
  Atque viro, patiens fata suprema obiit:
Unanimis nostræ et quondam germana Sabinæ,
  Et mihi inoffenso nomine dicta soror.
Nunc etiam Manes placidos pia cura retractat;
  Atque Pudentillam fantis honore colit.

novissimis Pudentillam. Hæc ortu inclyta, frugi, bona, hilaris, casta, pulchra, mansit semper in connubio Sancti; conservans illibatam laudem morum pudicorum, administravit sua bona, dum maritus otiaretur: non tamen propterea objiciens viro, aut caperans frontem; quod ipsa mulier totam domum sola gubernaret. Heu! nimis juvenis, sed tamen læta quod relinqueret filium, et maritum superstites, mortem patienter oppetiit: concors olim et soror Sabinæ meæ uxori et a me appellata constanti nomine soror. Nunc quoque pia cura mea resumit ejus Manes quietos, et funerea commemoratione veneratur Pudentillam.

---

8 'Gerere domum, pro administrare rem familiarem, non memini me legisse: nec damno tamen: puto nihilominus olim scriptum fuisse: *Quod regeret*, transpositis tantum literis.' *Tollius.* Idem sentit Souchay.—14 'Ita Scaliger ex libro vetere. Suspicabatur Vinetus, *fratris amore colit;* quod mallem. Mire enim consonat cum superiore pentametro.' *Floridus.* '*Fratris amore*] *Onore* sine *h*, pro isto *amore*, in exemplari: et *fantis* pro *fratris: fantis honore* legendum. Vide primum versum, et libri hujus Præfationem versibus scriptam.' *Vinetus.* Vid. inf.

NOTÆ

* 8 *Gereret domum*] Eidem Desposio recte observatum inusitatam esse hanc loquendi formulam, etsi vir moriens imperfectam domum relinquere Homero et Catullo dicatur.

12 *Inoffenso nomine*] Quo nomine semper digna fuit, et cujus nominis caritatem nullo unquam facto dictove læsi.

* 14 *Fantis honore colit*] Mallet Interpres noster *fratris amore colit*, quia, inquit, mire illud consonat cum superiore pentametro. Malo ego, Scaligerum secutus, *fantis honore*, quia illud pentametrum 'mire consonat' cum hexametro suo: 'Nunc etiam Manes placidos pia cura retractat.' Quod quam belle cohæreat cum his, *fantis honore colit*, id est, funerea commemoratione, quis non videt? Nam affari Manes, inquit ipse Ausonius, 'funeris instar habet.'

XX. LUCANUS TALISIUS * CURAM FILII. 179

Nec jam tu metris, spes unica, ephebe Talisi
Consobrine, meis immemoratus eris.
Ereptus primis ævi florentis in annis:
Jam tamen et conjux, jam properate pater.
Festinasse putes fatum; ne funus acerbum
Duceret hoc genitor, tam cito factus avus.

Neque tu, o juvenis Talisi mi cognate, sola spes, jam indictus eris meis versibus. Sublatus es e vita in primis annis vigentis juventæ: jam tamen maritus, et propere factus pater. Credas fatum properasse; ut ne pater tuus existimaret hanc mortem immaturam esse, cum tam propere evasisset avus.

'Scaliger suspicatur legendum: *Lucanus Talisius levir Att. filius*, hoc est, Attusii. Tollius vult legi: *Lucanus Talisius Att. Lucani filius.* Erat in veteri libro: *Lucanus Talisius cura filii;* unde fortasse legendum: *Lucanus Talisius cura filius;* id est, non natura, sed amore, studio, et cura filius, quem Ausonius filii diligebat loco: unde et eum spem unicam appellat primo versu.' *Floridus.* Vid. Not. Var.—1 'Sic legendum omnino ex Tollii conjectura, non autem *nec tantum matris;* ut sit sensus, quem in interpretatione expressi. Facilis fuit corruptio ex *jam tu* in *tantum*, et *metris* in *matris;* quod sensum non efficit planum.' *Idem.* Vid. Not. Var.—6 Optimum exemplar exhibebat: *Diceret hoc genitor.*

NOTÆ

4 *Properate pater*] Pro properatus, antiptosi vocativi pro nominativo, poëtis satis familiari. II. Æneid. 'Quibus Hector ab oris Expectate venis?' pro expectatus.

XXI. ATTUSIA LUCANA TALISIA. ERMINISCIUS REGULUS, AFFINIS. 180

Notitia exilis nobis, Attusia, tecum,
Cumque tuo plane conjuge nulla fuit.

Parva mihi fuit notitia tecum, o Attusia, et nulla prorsus cum tuo marito: sed

'In antiquo codice non *Erminiscius*, sed *Erminuscius* scribebatur.' *Vinetus.*

NOTÆ

* 1 *Notitia exilis nobis, Attusia, tecum*] Attusia Lucana Talisia, Attusiæ Lucanæ Sabinæ Ausonii uxoris soror, et Namiæ Pudentillæ. Nupsit Er-

Verum tu nostræ soror es germana Sabinæ ;
  Affinis quoque tu, Regule, nomen habes.
Sortitos igitur tam cara vocabula nobis,
  Stringamus mœsti carminis obsequio.
Quamvis Santonica procul in tellure jacentes,
  Pervenit ad Manes exequialis honos.

tu es germana soror meæ uxoris Sabinæ; tu etiam, o Regule, appellaris meus affinis. Ergo prosequamur tantisper officio funebris næniæ conjuges nactos nomina tam dilecta nobis. Funebris honor pertingit ad vestros usque Manes, quanquam sepultos longe in terra Santonica.

NOTÆ

miniscio Regulo, qui et in eo Carmine cum ipsa celebratur.

2 *Cumque tuo plane conjuge*] Erminiscio Regulo.

7 *Quamvis, &c. Pervenit ad Manes exequialis honos*] Hinc mos peregre mortuis, aut demersis in mari, tumulos in littore inanes exstruendi, et ipsorum Manes ter voce vocandi ; quo fieri credebant, ut quiescerent, perinde ac si sepulti essent a suis.

XXII. SEVERUS CENSOR JULIANUS, CONSOCER. 181

Desinite, o veteres, Calpurnia nomina, Frugi
  Ut proprium hoc vestræ gentis habere decus.
Nec solus semper Censor Cato, nec sibi solus
  Justus Aristides, his placeant titulis.

O prisci Calpurnii cognomento Frugi, cessate existimare, hunc honorem peculiarem esse vestræ familiæ. Neque Cato Censor solus, neque Aristides justus solus se

NOTÆ

* *Severus Censor Julianus, consocer*] Utro modo consoceri fuerint Julianus hic et Ausonius, ignorare se fatetur Interpres noster; an quod Ausonii filius uxorem duxerit Juliani filiam ? An quod Ausonii filia Juliani filio nupserit ? Nullus tamen dubitandi locus : etenim geminam duntaxat sobolem Ausonio reliquit Sabina, scilicet puellam quam Euromio primum ac deinde Thalassio nupsisse diximus ad Parental. XIV. et Hesperium Aquilium, quo Juliani filiam uxorem ducente, consoceri fuerunt idem Julianus et Ausonius Poëta, nec videntur aliter esse potuisse.

Consocer] Consoceri dicti, quorum alterius filiam filius alterius duxit uxorem.

1 *Calpurnia nomina, Frugi*] Pisonum cognomentum fuit *Frugi ;* quod, inditum primo L. Calpurnio Pisoni (qui cum Mucio Scævola an. U. C. sexcentesimo vigesimo primo Consul fuit) ob eximiam ejus virtutem atque integritatem, in totam Calpurniorum familiam transiit postea.

3 *Censor Cato*] An. U. C. quingentesimo septuagesimo nono. De hoc vide Livium lib. XXXIX. Vult hic Au-

Nam sapiens quicumque fuit, verumque fidemque
Qui coluit, comitem se tibi, Censor, agat.
Tu gravis, et comis, cum justitiaque remissus,
Austeris doctus jungere temperiem.
Tu non ascito tibi me, nec sanguine juncto,
Optasti nostras consociare domos.
Nempe aliqua in nobis morum simulacra tuorum
Effigies nostri præbuit ingenii:
Aut jam Fortunæ sic se vertigo rotabat,
Ut pondus fatis tam bona vota darent.
Si quid apud Manes sentis, fovet hoc tibi mentem,
Quod fieri optaras, id voluisse Deum.

jactent semper his nominibus. Nam quisquis fuit sapiens, et cultor veri ac probitatis, gerat se tibi socium, o Censor. Tu gravis simul, et suavis, clemens, et justus, gnarus consociare moderationem severitati. Cum non essem tibi devinctus, neque conjunctus genere, voluisti conjungere nostras familias. Scilicet imago meæ indolis exhibuit tibi aliquam speciem morum tuorum in me: vel Fortunæ rota sic jam se vertebat, ut tam bona vota adderent fatis momentum. Si quis tibi sensus superest apud Inferos, hoc delectat tuum animum; quod Deus annuerit tuis votis.

13 Legendum monet Grævius: *At jam fortunæ.*

NOTÆ

sonius consocerum suum Severum Julianum etiam Frugi, prætereaque Censorii, ac Justi cognomentis dignum videri.

4 *Justus Aristides*] Aristides cognomento Δίκαιος, Atheniensis fuit, nobilitate et justitia insignis; pulsus in exilium a Themistocle, a quo dissentiebat, ac postea revocatus metu Xerxis Persarum Regis cum ingenti exercitu venientis, post multos gestos magistratus, in tanta paupertate obiit, ut vix haberet unde efferretur.

10 *Nostras consociare domos*] Per liberorum nostrorum connubium.

16 *Quod fieri optaras, id voluisse Deum*] Hinc apparet matrimonium illud filii Ausonii cum filia Censoris, aut filii Censoris cum filia Ausonii (neque enim satis patet, utro modo consoceri fuerint) mortuo demum Censore, factum esse; quod, eo vivo, fuerat destinatum.

XXIII. PAULINUS ET DRYADIA, FILII PAULINI ET MEGENTIRÆ SORORIS FILIÆ. 182

Qui nomen vultumque patris, Pauline, gerebas,
Amissi specimen qui genitoris eras:
Propter quem luctus miseræ decedere matris
Cœperat; offerret cum tua forma patrem;
Redderet et mores, et moribus adderet illud,
Paulinus caruit quo pater, eloquium:
Eriperis lætis, et pubescentibus annis,
Crudaque adhuc matris pectora solicitas.
Flemus enim raptam thalami de sede sororem,
Heu! non maturo funere, Dryadiam.
Flemus: ego in primis, qui matris avunculus, et vos
Natorum tanquam diligo progeniem.
Illa manus inter genitricis, et oscula patris
Occidit, Hispana tum regione procul.

Pauline, qui habebas nomen et faciem patris, qui eras imago patris mortui: cujus gratia mœror infelicis matris cœperat abire, cum tuus vultus exhiberet genitorem tuum, et repræsentaret mores ejus, et adjiceret ad illius mores facundiam istam, quæ desiderata est in Paulino patre: raperis in ætate læta, et adhuc pubescente; et irritas matris animum recenti vulnere adhuc mærentem. Nam ploramus, heu! Dryadiam sororem tuam ereptam e toro, morte acerba. Ploramus: ego præcipue, qui sum avunculus matris vestræ, et amo vos tanquam sobolem filiorum meorum. Illa mortua est in ulnis matris, et inter patris oscula, procul hinc in terra Hispana

In exemplari erat: *Paulinus et Diadria filii Paulini et Migentire sororis filii.* —3 *Matri* conjicit Tollius, quod legendum arbitratur Souchay.—4 '*Efferret cum tua*] Scribe, sensu postulante: *offerret.*' Grævius.

NOTÆ

2 *Specimen*] Imago et species. Ab antiquo 'specio;' unde 'aspicio,' et alia.

3 *Luctus*] De morte mariti patris tui.

* *Luctus miseræ decedere matris Cœperat; offerret cum tua forma patrem*] Arbitror legendum *matri:* quod magis Latinum. Pulchre autem eundem affectum exprimit Virgilius lib. Æneid. IV. vs.327. ubi sic loquentem inducit Didonem: 'Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset Ante fugam soboles, si quis mihi parvulus aula Luderet Æneas, qui te tantum ore referret; Non equidem omnino capta aut deserta viderer.'

8 *Crudaque adhuc*] Nondum ad cicatricem perductis vulneribus, quæ ex sororis tuæ Dryadiæ et patris tui Paulini morte pectori ejus erant impressa. Metaphora est a fructibus.

9 *Thalami de sede*] Quæ ipsi, jam maturæ viro, parabatur.

Quam tener, et primo, nove flos, decerperis ævo,
Nondum purpureas cinctus, ephebe, genas!
Quatuor ediderat nunc facta puerpera partus:
Funera sed tumulis jam geminata dedit.
Sit satis hoc, Pauline pater: divisio facta est:
Debetur matri cetera progenies.

ubi tum degebant. Quam tener et prima juventa carperis, o flos recens, o adolescens nondum velatus barba malas rubicundas! Jam enixa protulerat mater quatuor natos: sed jam condidit sepulcris duos mortuos. Sufficiat hoc, o pater Pauline. Partitio peracta est: quod superest natorum, debet servari matri.

NOTÆ

13 *Manus inter, &c.*] Quod solatium aliquod morientibus afferebat.

* *Inter oscula patris Occidit*] Solenne erat Antiquis morientes propinquos osculari, eorumque corpora, donec animam exhalarent, amplecti; tum quia, ut peregre abeuntes, sic morientes osculo dimittendos censuerunt, mortem enim 'abitionem' dixere; tum quia exeuntem animam in se transferri voluerunt, et posse arbitrati sunt.

14 *Hispana tum regione*] Tarracone, ubi pater ejus Corrector erat; ut Carmine sequenti habetur.

* 15 *Primo, nove flos, decerperis ævo*] Solent Poëtæ cum languenti aut decerpto flore mortem immaturam conferre. Sic Virgilius Æneid IX. v. 435. de Euryalo: 'Purpureus veluti cum flos succisus aratro Languescit moriens; lassove papavera collo Demisere caput, pluvia cum forte gravantur.' Et lib. XI. v. 68. Sic et Statius lib. III. Sylv. III. v. 127. 'Qualia pallentes declinant lilia culmos, Pubentesque rosæ primos moriuntur ad Austros, Aut ubi verna novis expirat purpura pratis.' Item lib. v. Sylv. I. v. 148. Sylv. v. v. 16.

17 *Quatuor ediderat*] Mater tua.

19 *Pauline pater*] Apostrophe ad mortuum.

Divisio] Liberorum.

Facta est] Te inter et uxorem. Duos ex quatuor tecum habes apud Inferos: relinquere jam debes reliquos duos, qui supersunt, matri eorum, quæ tibi superstes vivit.

XXIV. PAULINUS, SORORIS GENER. 183

QUI lætum ingenium, mores qui diligit æquos,
Quique fidem sancta cum pietate colit;
Paulini Manes mecum veneratus, amicis
Irroret lacrymis, annua liba ferens.

Qui amat hilarem indolem, et æquabilem vitæ rationem, et qui colit fidem cum sancta pietate; is veneretur mecum cineres Paulini, et irriget eos amicis fletibus, afferens ad ejus tumulum quotannis liba. Æqualis mihi eras, Pauline, et sortitus

Æquævus, Pauline, mihi; natamque sororis
Indeptus thalamo: sic mihi pæne gener.
Stirpis Aquitanæ mater tibi: nam genitori
Cossio Vasatum, municipale genus.
Scrinia Præfecti meritus, rationibus inde
Præpositus Libycis, præmia opima capis.
Nam Correcturæ tibi Tarraco Hibera tribunal
Præbuit, affectans esse clienta tibi.

connubio filiam meæ sororis: sic fere mihi gener fuisti. Matrem habuisti originis Aquensis. Pater autem ortus erat Cossione, municipio Vasatum. Meritus es Præfecturam Scriniorum, postea præfectus rationibus Libyæ, percipis lauta præmia. Nam Tarraco urbs Hispana dedit tibi tribunal Correcturæ, cupiens tibi

6 Ita legit Scaliger.

NOTÆ

* 4 *Annua liba ferens*] Libum inter cibos ferales. Adi Kirchm. de Funer. Rom. lib. IV. cap. 8.

7 *Stirpis Aquitanæ*] Proprie dictæ, id est, ex Aquis Augustis Tarbellorum oppido, (vulgo *d'Acqs*,) ut intelligit Vinetus; a quibus Aquis incolæ Aquitani proprie dicti nomen fecerunt toti Aquitaniæ majori, cujus ipsi exigua pars sunt.

8 *Cossio Vasatum*] Vasates, Aquitaniæ majoris illius, quæ minorem, (de qua supra,) et alias provincias multas complectitur, populi sunt: *Bazadois*, quorum caput Cossio, *Bazas*.

*. *Cossio Vasatum*] Eo quoque nomine appellatur a Ptolemæo, postea de pagi nomine, ut pleræque Galliarum urbes, *Vasates* dicta. Urbs in arenoso loco posita, de qua sic Sidonius Epist. ad Trigetium: 'Tantumne te Vasatium civitas, non cespiti imposita, sed pulveri, tantum Syrticus ager ac vagum solum, et volatiles ventis altercantibus arenæ te possident, ut,' &c.

9 *Scrinia Præfecti*] Hypallage; id est, Præfecturam Scriniorum. Hujusmodi Præfecti Magistri, et Comites sacri scrinii, et Antigrapharii, et Scriniarii dicebantur.

Rationibus inde Præpositus Libycis] Rationalis, dicebatur ejusmodi præfectus, et Procurator Cæsaris, et Procurator fisci.

11 *Correcturæ*] Papinianus lege 'Legatus 20. ff. De officio Præsidis: Legatus Cæsaris, id est, præses, vel corrector provinciæ, abdicando se non amittit imperium.' Ejusmodi Correctorum cognitio in provinciis eadem erat, quæ Præfecti urbi, vel Prætorio, Consulum etiam, et Prætorum Romæ; ut patet ex lege 'Ex omnibus causis 10. ff.' dicto titulo 'de officio Præsidis.' Correctoris nomen et munus adhuc in Hispania manet in usu, appellaturque *Corregidor*.

Tarraco Hibera] Urbs ad Iberum amnem, *Tarragona* hodie. Nomen dedit maximæ Hispaniæ parti, quæ dicta est Tarraconensis.

12 *Esse clienta tibi*] Regi a te, et corrigi.

Tu socrum pro matre colens, affinis haberi
  Non poteras; nati cum fruerere loco.
Inter concordes vixisti fidus amicos,
  Duodeviginti functus Olympiadas.

parere. Tu venerans socrum loco matris, non poteras existimari affinis; cum habereris vice filii. Vixisti fideliter inter amicos unanimes, peracto curriculo octodecim Olympiadum.

NOTÆ

13 *Affinis*] Affinis tantum illius. *Haberi Non poteras*] Cum in te filii pietas, non affinis modo obsequium animadverteretur.

XXV. ÆMILIA DRYADIA, MATERTERA. 184

Te quoque Dryadiam materteram,
  Flebilibus modulis,
Germana genitus, prope filius,
  Ore pio veneror.
Quam thalamo, tædisque jugalibus
  Invida mors rapuit;
Mutavitque torum feretri vice
  Exequialis honor.
Discebas in me, matertera,
  Mater uti fieres.
Unde modo hoc mœstum tibi defero
  Filius officium.

Colo te etiam ore pio, numeris lugubribus, o Dryadia matertera mea, ego prognatus sorore tua, pæne filius. Te quum letum invidens eripuit toro, et facibus nuptialibus: et funebris pompa commutavit thalamum tuum sarcophago. Discebas in me, o matertera, quomodo fieres mater. Ideoque ego tuus pæne filius, hoc tibi exhibeo triste obsequium.

1 'Ita vetus liber.' *Scaliger.*

NOTÆ

* 1 *Te quoque Dryadiam materteram*] Æmiliam Dryadiam, Æmiliæ Æoniæ Ausonii matris sororem.

9 *Discebas in me, &c.*] Id est, animi et caritatis maternæ periculum in me faciebas; experiebaris me amando, quo pacto amares filios tuos, si quando nupta esses et mater.

XXVI. JULIA CATAPHRONIA, AMITA. 185

Quin et funereis amitam impartire querelis,
  Musa, Cataphroniam.
Innuba devotæ quæ virginitatis amorem,
  Parcaque anus coluit:
Et mihi, quod potuit, quamvis de paupere summa,
  Mater uti, attribuit.
Ergo commemorata, Ave; mœstumque vocata
  Pro genitrice, Vale.

Quin etiam, o Musa, tribue amitæ Cataphroniæ funebres questus. Quæ innupta, et parca anus coluit amorem sanctæ virginitatis. Et, quasi mater esset, mihi dedit quod potuit, etsi de tenui summa. Igitur salve, celebrata meis versibus; et vale, lugubriter appellata tanquam mater.

NOTÆ

* 2 *Cataphroniam*] Juliam Cataphroniam Julii Ausonii sororem, ideoque Poëtæ amitam, non materteram, ut ait Scaliger in vita Ausonii; quod et Bælius observavit, in voce Ausonius.

3 *Devotæ*] Deo promissæ, et consecratæ.

7 *Commemorata, Ave*] Non fit elisio, licenter.

XXVII. JULIA VENERIA, AMITA. 186

Et amita Veneria properiter obiit:
Cui brevia mela modifica recino;
Cinis uti placidula supera vigeat,
Loca tacita celeripes adeat Erebi.

Amita quoque Veneria cito mortua est: cui canto brevia carmina modulata; ut cinis ejus quietus sit superne, et ipsa pernix descendat ad sedes Averni silentes.

4 *Celeripes et adeat loca tacita Erebi* ed. Toll.

NOTÆ

1 *Et amita Veneria properiter, &c.*] Celeritatem mortis illius exprimit versibus, totis ex brevibus syllabis conflatis, Pyrrhichicis.

4 *Loca tacita, &c.*] Sic Scaliger versum hunc reponit, pro: *Celeripes et adeat loca tacita Erebi;* in quo breves omnes syllabæ non essent, ut in ceteris. *Cinis supera* fœmineo genere, ut apud Catullum et alios. Ista autem ex Veterum opinione; qui non posse quiescere cineres et umbram putabant, nisi, (justis omnibus perfectis,) cinis humo, et Manes Inferis conderentur prorsus.

XXVIII. JULIA IDALIA, CONSOBRINA. 187

Parva etiam fuit Idalia;
Nomine prædita quæ Paphiæ,
Et speciem meruit Veneris;
Quæ genita est mihi pæne soror:
Filia nam fuit hæc amitæ,
Quam celebrat sub honore pio
Nænia, carmine funereo.

Fuit quoque parva Idalia, quæ insignita nomine Paphiæ Veneris, habuit quoque formam ejus. Quæ uata est mihi fere germana. Fuit enim hæc filia amitæ meæ, quam Carmen meum memorat cantu funebri sub pio officio.

NOTÆ

2 *Nomine prædita quæ Paphiæ*] Veneris scilicet, quæ Cytherea ab insula Cythero; Paphia ab urbe Papho insulæ Cypri; et Idalia ab Idalio oppido, et nemore ejusdem insulæ, aut Ida monte.

XXIX. ÆMILIA MELANIA, SOROR. 188

Æmilia, hos, vix nota mihi soror, accipe questus
  Debent quos cineri mœsta Elegea tuo.
Conjunxit nostras æquæva infantia cunas:
  Uno quamvis tu Consule major eras.
Invida sed nimium Lachesis properata peregit
  Tempora; et ad Manes funera acerba dedit.

Æmilia, germana mea vix mihi cognita, accipe hæc lamenta, quæ tristes mei elegi debent tuo cineri. Æqualis infantia junxit nostra incunabula: quanquam tu grandior me eras uno anno. Verum Lachesis invida nimis acceleravit tempus mortis tuæ; et misit te ad Inferos morte immatura. Igitur vale tu quæ ante me missa es:

1 Sic Lugdunenses, quod erat *Emiliamixnota.* Vid. Not. Var.—2 Vetus

NOTÆ

2 *Mœsta Elegea*] 'Ελεγεῖα in plurali.

4 *Uno....Consule*] Uno anno; Metonymia adjuncti.

5 *Lachesis*] Una ex Parcis, cujus nomen a λαγχάνω, 'sortior.'

Properata peregit] Quippe adhuc infans obierat; idcirco vix nota Ausonio fratri.

Præmissa ergo vale: Manesque verere parentum;
Qui majore ævo, quique minore venit.

et venerare umbras parentum nostrorum; tum illius qui grandior natu ad te pergit, tum illius qui junior.

liber habebat *Debent* non *Debet*, recte, judice Scaligero.—8 *Quique minore venis.* Vulg.

NOTÆ

8 *Qui majore ævo*] Julium Ausonium patrem intellige, qui undecies binas vixit Olympiadas. Carm. v. supra.

Quique minore] Intelligenda Æmilia Æonia mater: Carmine secundo supra.

XXX. POMPONIA URBICA, CONSOCRUS, UXOR JULIANI CENSORIS. 189

Ut generis clari, veterum sic fœmina morum
Urbica, Censoris nobilitata toro;
Ingenitis pollens virtutibus, auctaque et illis
Quas docuit conjux, quas pater, et genitrix:
Quas habuit Tanaquil, quas Pythagorea Theano,
Quæque sine exemplo est in nece functa viri.
Et tibi si fatum sic permutare dedisset,
Viveret hoc nostro tempore Censor adhuc.
Sed neque tu viduo longum cruciata sub ævo,
Protinus optato fine secuta virum.

Urbica mulier ut stirpis inclytæ, sic morum antiquorum, illustrata connubio Censoris; præstans virtutibus innatis, et locupletata illis quas maritus, et quas pater, ac mater te docuerunt: quas Tanaquil habuit, quas Theano Pythagorea, et ea quæ in morte mariti mortua est absque exemplo. Tibi quoque si fatum concessisset ita permutare, Censor adhuc viveret hac nostra ætate. At neque tu diu cruciata es vitam ducens cœlibem, quia statim secuta es maritum cupita morte. Jam ego Auso-

NOTÆ

2 *Censoris*] Severi Censoris Juliani, de quo Carmine XXII.

5 *Tanaquil*] Uxor Tarquinii Prisci Romæ regis, auguriorum totiusque Hetruscæ doctrinæ peritissima.

Pythagorea Theano] Pythagoræ vel uxor vel discipula; quæ, teste Diogene Laërtio, multa scripsit, ex quibus nihil superest præter Epistolas paucas.

6 *Quæque sine exemplo, &c.*] Alcestin intelligit, quæ sua morte mariti Admeti vitam redemisse fertur: videndus Æschylus in tragœdia Alcestide. Errat Vinetus, dum Arriam hic putat designari Pæti uxorem.

7 *Sic permutare dedisset*] Ut dederat Alcestidi.

Annua nunc mœstis ferimus tibi justa querelis,
Cum genero et natis consocer Ausonius.

nius tuus consocer una cum genero et filiis, persolvimus tibi anniversarias inferias mœstis questibus.

NOTÆ

12 *Cum genero*] An Ausonii, an Urbicæ consocrus ejus, non satis liquet.

AUSONII TABULA GENEALOGICA,

AD HORUM PARENTALIUM CARMINUM INTELLIGENTIAM, EX ELIÆ VINETI COMMENTARIIS.

AUSONII POETÆ

Avus maternus	Cæcilius Argicius Arborius	Carm. IV. et XVI. de	Parental. Professor.
Avia materna	Æmilia Corinthia Maura	Carm. V.	Parental.
Pater	Julius Ausonius Medicus	Carm. I. et XXX.	Parental. Edyll.
Mater	Æmilia Æonia	Carm. II.	Parental.
Patrui	Claudius Contentus et Julius Calippio	Carm. VII.	Parental.
Amitæ	Julia Cataphronia	Carm. XXVI.	Parental.
	Julia Veneria	Carm. XXVII.	Parental.
Avunculus	Æmilius Magnus Arborius	Carm. III. et XVI. de	Parental. Professor.
Materteræ	Æmilia Hilaria	Carm. VI.	Parental.
	Æmilia Dryadia	Carm. XXV.	Parental.
Frater	Avitianus	Carm. XIII.	Parental.
Sorores	Julia Dryadia	Carm. XII.	Parental.
	Æmilia Melania, fratri vix cognita	Carm. XXIX.	Parental.
Consobrinus	Lucanus Talisius	Carm. XX.	Parental.
Consobrina	Julia Idalia	Carm. XXVIII.	Parental.
Socer	Attusius Lucanus Talisius	Carm. VIII.	Parental.
Uxor	Attusia Lucana Sabina	Carm. IX.	Parental.
Uxoris sorores	Namia Pudentilla	Carm. XIX.	Parental.
	Attusia Lucana Talisia	Carm. XXI.	Parental.
Uxoris frater	Attusius Lucanus Talisius filius	Carm. XX.	Parental.
Affines	Pomponius Maximus	Carm. XV.	Parental.
	Erminiscius Regulus	Carm. XXI.	Parental.
	Fl. Sanctus	Carm. XVIII.	Parental.
Consocer	Severus Censor Julianus	Carm. XXII.	Parental.
Consocrus	Pomponia Urbica	Carm. XXX.	Parental.
Sororis gener	Paulinus	Carm. XXIV.	Parental.
Sororis nepotes	Paulinus et Dryadia	Carm. XXIII.	Parental.
Filii	Ausonius	Carm. X.	Parental.
	Hesperius	Carm. XI.	Parental.
Nepotes	Ex Hesperio filio, Pastor et duo alii	Carm. XI.	Parental.
	Ex filia, Ausonius	in Protreptico et Genethliaco.	
	Ex sorore: Arborius	Carm. XVI.	Parental.
	Ex sorore: P. M. Herculanus	Carm. XVII. et XI. de	Parental. Professor.
Neptes	Ex sorore, Megentira,	Carm. XXIII.	Parental.
	et uxor Nepotis, Veria Liceria	Carm. XVI.	Parental.
Gener	Val. Latinus Euromius	Carm. XIV.	Parental.

COMMEMORATIO

PROFESSORUM

BURDIGALENSIUM.

PRÆFATIO. 190

Vos etiam, quos nulla mihi cognatio junxit,
  Sed fama, et caræ religio patriæ,
Et studium in libris, et sedula cura docendi,
  Commemorabo, viros morte obita celebres.
Fors erit, ut nostros Manes sic asserat olim,
  Exemplo cupiet qui pius esse meo.

Vos quoque celebrabo, viros inclytos fato functos, quos nulla consanguinitas mecum conjunxit, sed fama et caritas dilectæ patriæ, et studium in libris positum, et assidua opera in docendo. Forsan eveniet, ut aliquando ab oblivione vindicet Manes meos aliquis, qui volet pius esse ad instar mei.

NOTÆ

* Grævius existimat alium Titulum huic libello præfixum ab Ausonio ; et quoniam Parentalia continet ut prior, Parentalium secundum, veluti Heroum Epitaphia tertium librum fuisse. Quod, inquit, ipsa Epitaphiorum Præfatio ostendit. Quæ quidem Grævii sententia mihi non videtur a vero discrepare.

3 *Cura docendi*] Fuerat enim et ipse Ausonius Rhetoricæ Professor. Ideoque hanc Professorum commemorationem subjungit Parentalibus, motus pio in cives et collegas suos affectu.

5 *Asserat*] Ab oblivione, idque pia hujusmodi commemoratione.

I. TIBERIUS VICTOR MINERVIUS, ORATOR. 191

Primus Burdigalæ columen dicere, Minervi,
  Alter Rhetoricæ Quintiliane togæ.
Illustres quondam quo præceptore fuerunt
  Constantinopolis, Roma, dehinc patria,
Non equidem certans cum majestate duarum:
  Solo sed potior nomine, quod patria.
Asserat usque licet Fabium Calagurris alumnum:
  Non sit Burdigalæ dum cathedra inferior.
Mille foro dedit hæc juvenes; bis mille Senatus
  Adjecit numero, purpureisque togis;
Me quoque: sed quoniam multa est prætexta, silebo;
  Teque canam de te, non ab honore meo.

Primus celebraberis a me, o Minervi, columen Burdigalæ, qui es alter Quintilianus togæ oratoriæ. Quo magistro claruerunt olim Constantinopolis, Roma, et deinde patria, quæ quidem non contendit cum dignitate illarum duarum: sed ei carior fuit solo nomine, quia patria erat. Esto Calagurris vindicet sibi semper alumnum Quintilianum: dummodo cathedra Burdigalæ ei non cedat. Hæc suppeditavit foro mille juvenes; addidit duo millia ordini Senatorum, et togis purpuratis; me etiam: verum quia plurimi sunt prætexta toga insignes, tacebo; et te laudabo

9 'Optimus liber, *hic:* quod forte melius, ut de Tiberio accipiatur.' *Tollius.*—11 'Non placet τὸ *multa.* Forte melius *quoniam nota est.*' Grono-

NOTÆ

Tiberius Victor Minervius] De hoc Eusebius in Chronico ad annum a Christo anno 349. 'Minervius Burdigalensis Rhetor Romæ florentissime docet.' Is pater videtur fuisse Alethii Minervii, de quo est Carmen sextum infra.

5 *Duarum*] Constantinopoleos et Romæ.

6 *Potior*] Tibi carior.

7 *Fabium*] Marcum Fabium Quintilianum, institutionum Rhetoricarum auctorem. De hoc Euseb. ad annum Christi 71. 'Marcus Fabius Quintilianus Romam a Galba perducitur.' Et ad annum 90. 'Quintilianus ex Hispania Calagurritanus, primus Romæ publicam scholam, et salarium e fisco accepit.'

Calagurris] Urbs est Vasconum in Hispania, ad Iberum amnem. Hodie *Calahorra,* in finibus Navarræ et Castiliæ veteris.

9 *Hæc*] Burdigalæ cathedra, docente Minervio. Alius liber Tollio laudatus habet *hic;* quod melius mihi videtur, utpote ad Minervii laudem peculiarius pertinens.

Juvenes] Causarum patronos.

11 *Multa est prætexta*] Gronovius mavult *nota,* quam *multa;* ex quo tamen commodum sensum elicui in Interpretatione. Posset nihilominus hoc adhuc modo exponi: 'sed hic

Sive panegyricos placeat contendere libros,
  In Panathenaicis tu numerandus eris:
Seu libeat fictas ludorum evolvere lites,
  Ancipitem palmam Quintilianus habet.
Dicendi torrens tibi copia: quæ tamen aurum,
  Non etiam luteam volveret illuviem.
Et Demosthenicum, quod ter primum ille vocavit,
  In te sic viguit, cedat ut ipse tibi.

a te ipso, non a magistratu meo. Seu lubeat conferre orationes Panegyricas a te scriptas cum aliorum orationibus tu censendus eris in Panathenaicis: seu velis explicare confictas scholarum controversias, Quintilianus ambiget de victoria. Erat tibi vehemens facundia: quæ nihilominus volveret aurum, non autem simul sordes cœnosas. Et illa virtus Demosthenis, quam ipse ter appellavit præcipuam totius artis, sic emicuit in te, ut ipse tibi cedat. Addamne etiam dotes naturales tibi

vius.—13 'Dura locutio, nisi *contendere* pro conferre et comparare sumas. Si res mei foret arbitrii, scriberem: *Sive Panegyricis placeat contendere libris:* uti Statius lib. I. Sylv. 'Seu tibi Pindaricis animus contendere plectris.' '

NOTÆ

præteritam mihi fuisse multam prætextam,' id est, 'me gessisse plures magistratus;' ita ut τὸ *quoniam* hic nihil aliud sonet quam *quod.*

14 *In Panathenaicis, &c.*] Id est, Panegyrici tui eodem numero censendi erunt, ac Panathenaicus Isocratis Panegyricus, in quo omnes ingenii vires et omnem oratoriæ artis ornatum adhibuit Atticus ille pater eloquentiæ; cujus e ludo, tanquam ex equo Trojano, eloquentiæ principes extiterunt innumeri, ut ait Tullius l. II. de Oratore.

* *In Panathenaicis tu numerandus eris*] Orat. Isocratis, de qua Interpretes, Panathenaicus dicta, seu quod in Panathenæis, Erichthonii et Thesei, qui Athenienses sparsim habitantes in urbem coëgerint, gratia institutis recitata fuit: seu potius quod Atheniensium laudes ab ovo, ut aiunt, orditur. Referta autem illa est oratio multiplici doctrina, iisque commentis quæ simul oblectare et juvare queant. Ejusdem argumenti et nominis orationem scripsit Aristides, non infelici Isocratis æmulatione. Igitur in Panathenaicis numerandus, est eodem pretio habendus quo Isocrates et Aristides, qui Panathenaicas orationes scripserunt.

15 *Fictas....lites*] Declamationes quibus in ludis juvenes exercentur.

16 *Quintilianus*] Tanta cum laude in foro versatus; qui tamen, tecum compositus, non certus erit de victoria.

17 *Quæ tamen aurum*] Pergit in allegoria torrentis aquæ, arenam volventis.

18 *Luteam*] Horat. lib. I. Satir. 4. de Lucilio Satirarum scriptore: 'Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.'

19 *Et Demosthenicum, quod ter primum, &c.*] Actionem seu pronuntiationem intelligit. Interrogatus enim Demosthenes, quid primum esset in toto dicendi opere, 'actionem' re-

Anne et divini bona naturalia doni
  Adjiciam? memori quam fueris animo?
Audita ut, vel lecta semel, ceu fixa teneres;
  Auribus et libris esset ut una fides?
Vidimus et quondam tabulæ certamine longo,
  Omnes qui fuerant, enumerasse bolos;
Alternis vicibus quos præcipitante rotatu,
  Fundunt excisi per cava buxa gradus:
Narrantem fido per singula puncta recursu,
  Quæ data, per longas quæ revocata moras.

concessas divino munere? quam valueris memoria? quomodo scires ea quæ semel aut audiveras, aut legeras, tanquam ea altius infixisses animo; adeo ut tam tuto credi posset tuis auribus, quam libris? Vidimus etiam aliquando post diuturnum lusum in abaco, te recensuisse omnes jactus, qui fuerant emissi; quos gradus insculpti fritillo buxeo cavo emittunt alternatim præcipiti versatione: cum referres fideli repetitione singulorum punctorum, quænam missa erant, et quænam retracta per

Tollius.—23 '*Aut* pro *ut* hic fuit. Sed *ut* omnino legendum: quod Lugdu-

NOTÆ

spondit: quid secundum, 'actionem:' quid tertium, 'actionem,' ut refert Cicero lib. III. de Oratore, et Quintilianus Instit. Oratoriarum lib. XI. cap. 3.

21 *Divini, &c. doni*] Memoriæ divinitatem quoque tribuit Fab. Quintil. l. XI. c. 2. 'Nesciretur tamen quanta vis esset ejus, (memoriæ,) quanta divinitas illa, nisi in hoc lumen orandi vim extulisset.' Hanc tamen idem non ita a natura pendere ait, quin arte quoque atque exercitatione plurimum confirmetur, atque augeatur.

24 *Auribus et libris, &c.*] Id est, commissa tuis auribus, tam distincte, et firmiter auditu infigebantur tuæ memoriæ, quam scribendo infigi possent chartis; adeo ut tibi postea recitanti tam credendum esset, quam libro in quo essent exarata.

25 *Vidimus, &c.*] Simile est quod Quintilianus, loco citato supra, de Scævola quodam memorat; qui victus in lusu duodecim scruporum, dum rus tendit, repetito totius certaminis ordine, quo dato errasset recordatus, rediit ad eum quocum luserat; isque ita factum esse confessus est.

* *Tabulæ certamine longo*] Ludus hic Desposio videtur idem cum eo de quo Quintilianus lib. II. de memoria agens, nobisque *Tric-trac* appellato. Omnes bolos qui fuerant interpretatur, *tous les coups de dés.* Per singula puucta intelligit calculos varie pro tesserarum jactu collocatos: ut Minervius ille teneret qua in sede quolibet jactu calculi positi essent.

26 *Bolos*] Tesserarum jactus, βόλους a βάλλω, 'jacio.'

28 *Excisi per cava buxa gradus*] Nempe pyrgus ille, seu fritillus buxeus, per quem mittebantur tali, intus excavatus erat, et exsculptus gradatim; ut agitati coucussique tali, in graduum offendentes supercilia, volutarentur, incertiorque jactus esset. Unde et Sidon. Apollinaris: 'Tessera frequens eboratis resultatura pyrgo-

Nullo felle tibi mens livida; tum sale multo
  Lingua dicax, blandis et sine lite jocis.
Mensa nitens, quam non censoria regula culpet;
  Nec nolit Frugi Piso vocare suam:
Nonnunquam pollens natalibus, et dape festa;
  Non tamen angustas ut tenuaret opes.
Quanquam hæredis egens, bis sex quinquennia functus,
  Fletus es a nobis, ut pater, et juvenis.
Et nunc, sive aliquid post fata extrema supersit,
  Vivis adhuc, ævi, quod periit, meminens:
Sive nihil superest, nec habent longa otia sensus,
  Tu tibi vixisti: nos tua fama juvat.

longum spatium temporis. Animus erat tibi nulla acrimonia invidens; præterea lingua plurima urbanitate jocosa, suavibus cavillis et absque rixa. Mensa tibi erat elegans, quam edictum Censoris non possit damnare; et quam Piso Frugi non recuset appellare suam. Aliquando lautior natali tuo die, et festivis epulis: non ita tamen ut minueret tenues tuas facultates. Quamvis careres hærede, et sexaginta annos vixeris, defletus es a nobis tanquam parens, et juvenis. Et nunc, sive restat aliquid post supremam diem, vivis adhuc, reminiscens vitæ hic anteactæ: sive nihil restat, neque superest sensus ullus in longa illa requie, tu vixisti tibi: nos vero gaudemus de tua fama.

nenses restituerunt.' *Vinetus.*—37 *Tanquam* Vulg.—40 Alii *memorans.*

NOTÆ

rum gradibus.'

30 *Quæ data, &c.*] Hinc datorum lusus apud nos dicitur, *jeu de dés.* Dabant scilicet quos volebant valere bolos seu jactus; quos vero nolebant valere, revocabant; *ils rompoient les dés.*

34 *Frugi Piso*] Vide Notas nostras ad Carmen XXII. Parentalium supra, quod incipit: 'Desinite, o veteres, Calpurnia nomina, Frugi.'

37 *Hæredis*] Sui, seu filii qui tibi ab intestato hæres esset. Neque enim sic intelligendum, quasi, qui testamento esset ab eo scriptus, noluisset adire ejus hæreditatem.

38 *Ut pater, et juvenis*] Hæc opponit orbitati ejus et senectuti, de quibus versu superiore.

40 *Meminens*] Participium a memini, sequioris Latinæ linguæ ætatis. Legitur apud Priscianum l. XI. et hoc utitur non semel Sidon. Apollinaris.

41 *Longa otia*] Quæ post mortem contingunt.

II. LATINUS ALCIMUS ALETHIUS, RHETOR. 192

Nec me nepotes impii silentii
  Reum ciebunt, Alcime:

Neque posteri me accusabunt inofficiosæ taciturnitatis, o Alcime: et dicent quidem

Minusque dignum, non et oblitum ferent
  Tuæ ministrum memoriæ;
Opponit unum quem viris prioribus
  Ætas recentis temporis.
Palmæ forensis, et Camœnarum decus,
  Exemplar unum in literis;
Quas aut Athenis docta coluit Græcia,
  Aut Roma per Latium colit.
Moresne fabor, et tenorem regulæ,
  Adusque vitæ terminum?
Quod laude clarus, quod paratus literis,
  Omnem refugisti ambitum?
Te nemo gravior, vel fuit comis magis,
  Aut liberalis indigis:
Danda salute, si forum res posceret;
  Studio docendi, si scholam.

me parum idoneum esse præconem tuæ laudis; sed non dicent me esse tui immemorem: tui (inquam,) quem præsens ævum contendit solum cum priscis viris. Ornamentum togæ, et Musarum, unicum specimen in literis; quas vel docta Græcia excoluit Athenis, vel quas Roma excolit per Latium. An eloquar mores tuos, et normam vivendi constantem, quam tenuisti usque ad finem vitæ? dicamne te inclytum fama, et in literis semper paratum, ab omni ambitione abhorruisse? Nemo fuit gravior te, aut suavior, aut largior in egenos; defendendo vitam, si vocarentur in judicium; erudiendo studiose, si institutione egerent. Illi quos tu consecrabas

3 Sic restituit Vinetus ex *Munusque*, quod erat prius. *Minusque* etiam defendit, et scribendum monet Grævius.—11 'Falsam nobis et adulterinam monetam cuderunt in illo versu: *Mirerne formam:* quia scilicet non poterant assequi veterem hanc scripturam: *Moresne favor:* quod scriptum est pro *fabor*, solenni illo librariorum errore.' *Scaliger.* 'Sic fuit in exem-

NOTÆ

Latinus Alcimus, &c.] Hujus, et Delphidii, de quo infra Carmine v. meminit Hieronymus Eusebii interpres in Chronicis, ad annum Christi 360. 'Alcimus,' inquit, 'et Delphidius Rhetores in Aquitania florentissime docent.' Alcimum Scaliger ex Sidonio observat ex Sonnicis fuisse, qui Nitiobrigibus vicini erant. Nitiobriges porro ii erant, quos nunc Aginnenses, (*d'Agenois,*) dicimus. Alcimus, nomen ab ἀλκὴ, 'fortem' sonat; Alethius, ab ἀληθὴς, 'veracem.'

* 2 *Reum ciebunt, Alcime*] Hujus abundantiam laudat Sidonius lib. v. Epist. 10.

Vivent per omnem posterorum memoriam,
  Quos tu sacræ famæ dabas.
Et Julianum tu magis famæ dabis,
  Quam sceptra, quæ tenuit brevi.
Sallustio plus conferent libri tui,
  Quam consulatus addidit.
Morum tuorum, decoris, et facundiæ
  Formam dedisti filiis.
Ignosce, nostri læsus obsequio styli:
  Amoris hoc crimen tui est;
Quod digna nequiens promere, officium colo,
  Injuriose sedulus.
Quiesce placidus, et caduci corporis
  Damnum repende gloria.

famæ, vivent per omnem memoriam posterorum. Et tu magis commendabis famæ Julianum, quam imperium quo potitus est per breve tempus. Scripta tua plus tribuent gloriæ Sallustio, quam ei consulatus suus tribuit. Præbuisti liberis tuis exemplar morum tuorum, laudis, et eloquii. Condona mihi quod te offenderim meo stylo rudi, dum te celebrare cupio. Culpa hæc refundenda est in amorem quo te prosequor; quod cum non possim proferre te digna, fungor tamen meo officio in te officiosus etiam cum injuria. Requiesce tranquille, et compensa fama tui jacturam infirmi corporis.

plari, et non, *Mirerne formam.'* Vinetus.—20 '*Sacratæ famæ das*] *Sacræ famæ dabas*, Goropius, ut monuit Pulmannus.' *Vinetus.* 'Fama cur sacra? Puto Ausonium scripsisse: *Quos tu sacros famæ dabas*, hoc est, consecrabas famæ.' *Grævius.* Idem sentit Floridus.

NOTÆ

21 *Julianum*] Apostatam illum, cujus historiam scripserat hic Alcimus; quæ quidem intercidit, contra quam rebatur Ausonius, qui æternos fore libros ejus augurabatur. Aliorum Alcimorum sunt, quæ scripta extant; ut recte observat Vinetus.

22 *Quam sceptra, quæ tenuit brevi*] Imperium Romanum, quod hic Julianus Augustus rexit (post patruelem suum Constantinum) menses ad summum novem; occisus a Persis anno Christi 366. ætatis ipsius 32. ut ex Eusebio et Eutropio patet.

23 *Sallustio*] Secundo Sallustio, cujus meminit Ammianus Marcellinus lib. XXII. et XXIII. Is Præfectus Galliarum fuit, et collega Juliani in Consulatu; proindeque partem in ejus historia, ab Alcimo hoc scripta, habuit non mediocrem.

24 *Consulatus*] Cum Juliano quartum Consule gestus.

31 *Caduci corporis Damnum repende gloria*] Consonum est quod ait Tullius (pro Milone) de gloria; hanc esse 'quæ brevitatem vitæ posteritatis memoria consolatur,' &c.

III. LUCIOLUS, RHETOR. 193

Rhetora Luciolum condiscipulum, atque magistrum,
  Collegamque dehinc, nænia mœsta refer;
Facundum, doctumque virum, seu lege metrorum
  Condita, seu prosis solveret orsa modis:
Eripuit patri Lachesis quem funere acerbo,
  Linquentem natos sexui utroque duos:
Nequaquam meritis cujus responderit hæres,
  Obscuros quamvis nunc tua fama juvet.
Mitis amice, bonus frater, fidissime conjux,
  Nate pius; genitor, pœnitet, ut fueris.

Carmen triste, memora Luciolum Rhetorem, condiscipulum meum, ac deinde magistrum, posteaque collegam; virum eloquentem et eruditum, sive proferret opera scripta carminibus strictis, sive soluta oratione: quem Parca abstulit patri morte immatura, relinquentem duos liberos in utroque sexu: cujus virtutibus hæredes nullatenus responderunt, quanquam nunc tua gloria honori sit ipsis vitam agentibus ignobilem. Suavis amice, bone frater, marite fidelissime, pie fili; pater, cujus-

1 'Sic recte Vinetus, ex *cum discipulo,* quod legebatur.' *Floridus.* Vid. Not. Var.—4 Al. *prorsis.* *Ora* pro *orsa* reponit Græviius. Vid. inf. et Not. Var. —5 '*Eripuit patr.*] Pro *Eripuit patriæ.* Vetus codex habet *patri.*' Scaliger. '*Patriæ*] *Patri,* una syllaba minus, in exemplari.' *Vinetus.* '*Patri*] Fortasse melius *patriæ.*' Floridus.—6 Lege: *sexu in utroque duos:* quod et Pulmannus vidit.' *Græviius.* '*Utroque* pro *utrique* positum vult Vinetus. Malim cum Pulmanno: *sexu in utroque duos,* id est, marem et fœminam; vel duos mares, et duas fœminas.' *Floridus.*

NOTÆ

2 *Collegamque*] In professione, cum scilicet Rhetor factus est Ausonius.

4 *Orsa*] Nihil immutandum; *Orsa* sunt opera cœpta, ab *ordior* Statius lib. I. Sylvarum: 'Seu plana solutis Cum struis orsa modis: seu cum tibi dulcis in artem Frangitur, et nostras curat facundia leges.' Frustra ergo Græviius *ora* pro *orsa* reponit; quod cum *Condita* cohærere non potest: quid enim sunt *condita ora?*

* *Seu prosis solveret orsa modis*] Frustra Græviius hanc lectionem sollicitat, negans capere se quid sit 'solvere orsa condita prosis modis.' Τὸ *solvere orsa* opponitur τῷ *ligare,* seu lege metrorum condere.

10 *Genitor, pœnitet, ut fueris*] Nempe infelix pater fuerat, qui degeneres, et se indignos liberos procrearat.

* *Nate pius*] Ita sæpe Ausonius non sine Veterum exemplo. Ut Plautum aliosque omittam, Virg. Æneid. I. vs. 668. 'Nate meæ vires, mea magna potentia solus.' Et 'Adsis lætitiæ Bacchus dator,' eodem, lib. V. 738.

Comis convivis, nunquam inclamare clientes,
  Ad famulos nunquam tristia verba loqui.
Ut placidos mores, tranquillos sic cole Manes;
  Et cape ab Ausonio munus, amice, Vale.

modi te fuisse nollem. Blandus erga convivas, nunquam solitus increpare clientes, nec unquam molesta verba dicere servis. Ut pacate vixisti, sic etiam placide mortuus degas; atque accipias, o amice, ab Ausonio hoc munus, Vale.

IV. ATTIUS PATERA PATER, RHETOR. 194

ÆTATE quanquam viceris dictos prius,
  Patera, fandi nobilis:
Tamen, quod ævo floruisti proximo,
  Juvenisque te vidi senem,
Honore mœstæ non carebis næniæ,
  Doctor potentum Rhetorum.
Tu Bajocassis stirpe Druidarum satus,
  Si fama non fallit fidem,

Quamvis præcesseris ævo memoratos supra, o Patera clare eloquio: nihilominus, quia vixisti proximo sæculo, et ego juvenis te vidi grandævum, non destitueris honore lugubris carminis, o Magister summorum Oratorum. Tu ortus prosapia

Vocem *pater* ex *Patera* ab indocto librario repetitam esse suspicatur Vinetus.—1 ' Hic *o* in *i* mutavisse profiteor: ubi erat *doctos prius*.' Vinetus. Legendum *dictos prius* monet Grævius.—7 ' *Tu Bajocassi* restituit Pithœus pro *Tuba Gocassi*.' Vinetus. Vid. inf. et Not. Var. *Tu Bajocassis* legendum monet Scaliger. ' Videtur scriptum fuisse *Bajocassi stirpe:* ut ultimum *s* vocis *Bajocassis* assumtum fuerit postea ex primo *s* vocis *stirpe*.' Floridus.

NOTÆ

Attius Patera Pater] Hieronymus Eusebii interpres in Chronicis, ad annum Christi 339. ' Pather Rhetor Romæ gloriosissime docet.' Hic *Pather* idem est, qui Ausonio *Patera*. *Patherius* quoque in Epistola ad Hedibiam: ' Majores tui Patherius atque Delphidius.' Vocis ' Pateræ' etymon subjicit Ausonius infra.

1 *Dictos prius*] Tiberium Minervium, Alcimum Alethium, et Luciolum.

* 2 *Patera, fandi nobilis*] Hic e stirpe Druidarum satus, dictus est Patera, a vase lato et patente, (quo, velut ex Cic. VI. Ver. et alibi passim liquet, ad res divinas antiquitus utebantur,) quemadmodum illius pater et frater Phœbicii dicti a Phœbo Apolline, cui ministrabant, et ejusdem filio cognomen fuit Delphidius a Delphis urbe Apollini sacra. Scilicet iis nominibus Auctor antiq. explan. Supplem. Tom. II. p. 12. observat eos indicari, qui quadam generis successione alius post aliam ministraturi et sacerdotio functuri essent.

7 *Tu Bajocassis, stirpe Druidarum*] Bajocassum, vel Bajocassium, vel

Beleni sacratum ducis e templo genus:
Et inde vobis nomina:
Tibi Pateræ: sic ministros nuncupant
Apollinaris mystici.

Druidarum apud Bajocasses, si fama non mentitur nobis, trahis genus sacrum ex delubro Beleni: atque hinc cognominata estis: tu Patera: sic mystici appellant

NOTÆ

Bajocassæ, et Bajocasses urbs est secundæ Lugdunensis (quæ hodie Normannia) cujus nomen *Baieux*. A Bajocassibus populis, qui iidem videntur esse, qui Bellocassi apud Cæsarem, et Bellocasses apud Plinium, nomen sumsit: amisso suo, quod quale fuerit, ignoramus. Sic Lutetia a Parisiis populis appellata est Paris, amisso veteri nomine. Bajocasses inter Aremoricas gentes reponit infra Carm. x. de Phæbitio, hujus patre, loquens.

* *Tu Bajocassis stirpe Druidarum satus*] Legendum profecto *Bajocassi*, cum Petro Pithœo, qui hunc præsertim versum feliciter restituit, antea omnino depravatum. Legebatur enim *Tuba cocassi stirpe satur*. Bajocasses autem eos contendit qui apud Cæsarem Velocasses, et Veliocasses; eorumque appellationem Ausonii sæculo convenire, quippe quæ in aliis ejusdem ætatis scriptoribus occurrat.

Stirpe Druidarum] Druidæ, ut norunt omnes qui Cæsaris Commentarios legerunt, sapientes Gallorum erant, et sacrorum præsides, judicesque controversiarum, et juventutis institutores. De his videndus est Cæsar Comment. l. vi. Plinius Nat. Hist. lib. xvi. sub finem, ubi de visco agit.

9 *Beleni*] Belenus a βέλος, quod sagittam significat, incliuatum nomen Apollinis apud Gallos, qui etiam Belenium appellabant herbam, qua iuungebant sagittas. Hoc quoque nomine apud Aquileiam colebatur Apollo, ut patet ex Herodiano in Maximinis, qui eum Βελὶν vocat, et Julio Capitolino, cujus hæc sunt verba in Maximinis: 'Cum igitur frustra obsideret Aquileiam Maximinus, legatos in eandem urbem misit, quibus populus pæne consenserat, nisi Menophilus cum collega restitisset, dicens etiam Deum Belenum per Aruspices spopondisse Maximinum esse vincendum. Unde etiam postea Maximini milites jactasse dicuntur Apollinem contra se pugnasse; nec illam Maximi aut Senatus, sed Deorum fuisse victoriam. Quod quidem idcirco ab his fictum esse dicunt, quod erubescebant armatos se pæne ab inermibus victos.' De Beleno plura vide apud Vossium de Idololatria lib. xi. cap. 16. Ab eodem etymo dictus est Apollo 'Εκατηβελέτης et 'Εκατηβόλος, quod sagittas, id est, radios, longe jacularetur.

* *Beleni, &c.*] Notum ex variis scriptoribus, puta Cæsare, Lucano, Lactantio, Minutio Felice, Tacito quoque et Luciano, Gallorum veterum Deos fuisse Teutatem, sive Mercurium, Hesum seu Martem, Taranim sive Jovem, Ogmium seu Herculem, Serapim sive Plutonem, quem Galli suum parentem prædicabant; Apollinem denique: at quo nomine ab ipsis cultus, scilicet Beleni, lateret etiamnum, nisi ex Charpini libro illud Ausonii editum fuisset.

12 *Apollinaris*] Id est, *Apollinares*, secundum veterem scribendi rationem

Fratri, patrique nomen a Phœbo datum:
Natoque de Delphis tuo.
Doctrina nulli tanta in illo tempore,
Cursusque tot fandi et rotæ.
Memor, disertus, lucida facundia,
Canore, cultu præditus,
Salibus modestus, felle nullo perlitus,
Vini, cibique abstemius,
Lætus, pudicus, pulcher; in senio quoque, ut
Aquilæ senectus, aut equi.

ministros Apollinis. Cognomen impositum est fratri, et patri tuo a Phœbo: et filio tuo a Delphis. Nemini tanta fuit eruditio, et tanta volubilitas, et tot circuitus loquendi in illo ævo. Memoria valens, facundus, instructus claro eloquio, voce sonora, et ornatu; moderatus jocis, nullo felle madens, temperans in cibo, in potu sobrius, hilaris, castus, formosus ; etiam in senectute, qualis est senectus aquilæ, vel equi.

—18 Ita quatuor hi versus legendi sunt, monet Scaliger. In exemplari erat *Cursusque notandi et rota.* '*Carere cultum præditus*] Et hoc quid sibi vult? Ubi *cultu* pro *cultum* Lugdunenses ediderunt: et *Canore* pro *Carere* Scaliger emendavit.' *Vinetus.* Vid. Not. Var. et inf.—19 'Melius: *Salibus modestis.*' Scaliger. Heinsius legit *perlitis.* Et ita vetus liber.

NOTÆ

ut omnis, tris, &c. pro omnes, tres, &c. apud Sallustium, Tacitum, &c.

13 *Fratri, patrique*] Quæ Phœbicii, vel Phœbadii dicti sunt; ut videbimus infra ad Carm. x.

14 *Natoque de Delphis tuo*] Is fuit Attius Tyro Delphidius, de quo Carmen sequens est.

16 *Cursusque tot fandi et rotæ*] Sic emendavit Scaliger. 'Rotæ' sunt hic circuitus orationis, seu, ut Græca voce appellant Rhetores, 'Periodi.'

* *Cursusque tot fandi et rotæ*] Rotam hic noster interpretatur Periodum, cui non possum accedere. Per 'cursus' et 'rotas' Poëta intelligit orationis impetum quæ velut rota concitata volvitur; forte per geminam hanc vocem, geminam facultatem oratoriam et Poëticam. Poëtæ quidem quadrigariis comparari solent, unde currus, equi, campus iis sæpe tribuitur.

18 *Canore, cultu præditus*] Canore vocat, a recto canorus. Sic sæpius vocandi casum cum recto simul ponit Ausonius; ut videre est passim, et maxime in Carmine XVII. Parentalium, quod est de Pomp. Maximo Herculano. Hæc autem lectio ex emendatione est Scaligeri. Legebatur prius: *Carere cultum præditus;* quod fortasse erat pro *Carere cultu præditus,* sublato *m.* Unde sensus elici potest, quod 'nativa quadam simplicitate placere nosset, absque artificio.' Sic Carm. I. Parentalium vocem 'præditus' jungit cum infinitivo: 'Præditus et vitas hominum ratione medendi Porrigere, et fatis amplificare moras.'

22 *Ut Aquilæ senectus, aut equi*] 'Αετοῦ γῆρας, κορύδου νεότης, 'aquilæ senectus, galeritæ juventus' in pro-

NOTÆ

verbiis; de vivida viridique senecta, quæ præstantior est quorumdam juventute. Equos vero in senectute canescentes canities deformes non facit.

V. ATTIUS TIRO DELPHIDIUS, RHETOR.

FACUNDE, docte, lingua et ingenio celer,
  Jocis amœne, Delphidi,
Subtextus esto flebili threno patris,
  Laudi ut subibas æmulus.
Tu pæne ab ipsis orsus incunabulis
  Dei poëta nobilis,
Sertum coronæ præferens Olympiæ,
  Puer celebrasti Jovem.

Delphidi diserte, erudite, velox eloquio et ingenio, jucunde salibus, esto subjunctus tristi lesso patris tui, quemadmodum subjunctus ei eras virtutis ejus imitator. Tu clarus Dei vates exorsus fere ab ipsis cunis, gestans sertum coronæ Capitolinæ, adhuc puer cecinisti Jovem. Deinde constrinxisti poëma metrorum

1 ' Conjunctionem addidit Pithœus: quam et sensus et metrum require.

NOTÆ

Attius Tiro Delphidius] Filius is est Attii Pateræ, de quo Carmine superiori. *Delphidius* a Delphis appellatus est, ut habetur eodem Carmine.

* Prosa versuque Gallias illustrasse Delphidium auctor est Hieronymus Epist. ad Hedibiam: ' Majores tui Paterius atque Delphidius, quorum alter, antequam ego nascerer, Rhetoricam Romæ docuit, alter me jam adolescentulo omnes Gallias, prosa versuque, suo illustravit ingenio.'

6 *Dei poëta*] Beleni, seu Apollinis; de quo Carmine superiori.

7 *Sertum coronæ præferens Olympiæ, &c.*] Laudat Delphidium Ausonius, quod adhuc puer, recitatis in Jovis laudem versibus, coronam meruerit in Capitolinis agonibus. 'Sertum coronæ Olympiæ' appellat coronam e quernis frondibus lemnisco sertam, id est, vinctam, quæ victori dabatur in illis agonibus. ' Capitolina quercus' Juvenali; 'Tarpeiæ quercus' Martiali dicuntur. Agones illi Capitolini, ad exemplum Olympicorum, (unde sertum coronæ Olympiæ hic, pro Capitolinæ dicitur) instituti sunt a Domitiano Imperatore XII. Consule cum Sergio Cornelio Dolabella. In iis artifices omnis generis certabant, Citharœdi, Poëtæ, Scenici; ut fuse probat Scaliger, qui in iis recitasse Statium Thebaidem suam observat, sed non placuisse, et contra eum alios fuisse coronatos. Ab his agonibus Poëtarum laureatorum morem manasse idem putat. Illi quippe anti-

Mox inde cursim more torrentis freti,
Epos ligasti metricum:
Ut nullus æqua lege liber carminum
Orationem texeret.
Celebrata varie cujus eloquentia
Domi forisque claruit:
Seu tu cohortis Præsulem Prætoriæ;
Provinciarum aut judices
Coleres, tuendis additus clientibus,
Famæ et salutis sauciis.

modis raptim, instar freti æstuantis: adeo ut nemo solutus simili lege metrorum sic contexeret orationem. Cujus facundia diversimode prædicata inclyta fuit domi, et foris: sive tu adjungeres te ad Præfectum Prætorio; sive ad Judices Provinciales, addictus defendendis clientibus periclitantibus de fama aut de capite. For-

bat.' *Vinetus.*—10 'Recte Pithœus, *ligasti* pro *legasti*, metro ita poscente, et sensu.' *Idem.*—12 *Orationem nexeret* legendum monet Scaliger, quod improbat Tollius, qui defendit *texeret.*—17 *Coleris* erat in exemplari. Pro *addictus clientis*, quæ est vulg. emendat Scaliger, ut nos, *additis clientibus. Clientiis* mavult Vinetus. *Cluentis* in exemplari.—18 Grævius legit: *Famæ*,

NOTÆ

quitus ab ipsis Cæsaribus Germanis coronabantur, magnoque in pretio habiti semper apud Italos et Germanos, qui hunc honorem virtute ingenii consecuti essent. Fuit et Albanus agon ab eodem Domitiano institutus, alius a Capitolino, et minus nobilis.

10 *Epos*] Græcis 'verbum' et 'versus;' κατ' ἐξοχὴν vero 'poëma heroicum:' 'Epos,' inquit Diomedes, 'est Carmen hexametron, divinarum rerum, et heroicarum, humanarumque comprehensio.'

15 *Cohortis Præsulem Prætoriæ*] Præfectum Prætorio, quæ dignitas ab initio militaris tantum et equestris fuit. Is enim Præfectus Prætorio dicebatur, qui seu Prætorianis, seu Præsidiariis militibus præerat; qui Prætorio, sive tabernaculo Cæsarum, sacri Principis corporis custodes aderant. Primus Senatoriam iis dignitatem addidit Alexander Severus, teste Lampridio in ejus vita. Ex quo tempore in tantum aucta est dignitas illa, ut jam non armorum tantum, sed et legum, jurisdictionisque omnis summa penes Præfectum Prætorio tanquam imperii vicarium, fuerit. Vice enim sacra Principis judicabat, Præsides provinciarum suæ censuræ subditos habebat, pro arbitrio promovebat et removebat, ab eorumque sententiis ipse appellabatur: cum ab eo appellaretur nullus, sed tantum supplicandi Principis licentia superesset; ut patet ex lege unica Cod. 'de sententiis Præfectorum Prætorio.' Fuit autem initio unus tantum Præfectus Prætorio. Duos postea constituit Commodus, motus conspiratione Perennis Præfecti Prætorio, ut habet Herodianus lib. I. Constantinus deinde quatuor creavit, videlicet Præfectum Prætorio Ori-

Felix, quietis si maneres literis,
Opus Camœnarum colens:
Nec odia magnis concitata litibus
Armaret ultor impetus:
Nec inquieto temporis tyrannici
Palatio te attolleres.
Dum spem remotam semper arcessis tibi,
Fastidiosus obviæ,
Tuumque mavis esse, quam fati, bonum;
Desiderasti plurima,

tunatus, si vacares tantum literis tranquillis, incumbens operi Musarum: neque ardor vindictæ armaret in te odia excitata a te magnis accusationibus, neque te eveheres in aula turbata tempore quo multi tyrannidem affectarunt. Dum quæris tibi semper spem longinquam, contemnens oblatam, et mavis tibi ipsi acceptum referre bonum tuum, quam fato, concupiisti multa; discurrens per genera omnia

NOTÆ

entis, Præfectum Prætorio Illyrici, Præfectum Prætorio Italiæ, et Præfectum Prætorio Galliarum. Addidit Justinianus, sed amissis jam Galliis, Præfectum Prætorio Africæ.

16 *Provinciarum aut judices*] Quales erant Præsides provinciarum, legati Proconsulum, Procuratores Cæsaris, Præfectus Augustalis, Juridicus Alexandriæ, &c.

17 *Tuendis additus clientibus*] Sic omnino legi postulat metri lex et sensus; non autem, *addictus clientiis.* Porro, quam acer causidicus fuerit hic Delphidius, agnosci potest ex hoc Ammiani loco initio libri XVIII. ubi de severitate Juliani in judiciis: 'Numerium,' inquit, 'Narbonensis paulo ante rectorem accusatum ut furem, inusitato censorio rigore pro tribunali palam admissis volentibus audiebat. Qui cum insita ratione defenderet objecta, nec posset in quoquam confutari, Delphidius orator acerrimus, vehementer eum impugnans, documentorum inopia percitus exclamavit: Ecquis, florentissime Cæsar, nocens esse poterit usquam, si negare suffecerit? circa quem Julianus prudenter motus ex tempore: Ecquis, ait, innocens esse poterit, si accusare sufficiet?'

18 *Famæ, et salutis sauciis*] 'Famæ saucius' dicitur, ut 'dubius animi,' aliaque ejusmodi non pauca apud Apuleium aliosque, sequioris præsertim ævi, scriptores.

21 *Nec odia*] Numerii præsertim Rectoris Galliæ Narbonensis, contra quem causam provinciæ susceperat.

23 *Temporis tyrannici*] Quo, contendentibus inter se de Imperio Constantini Magni filiis, Magnentius, Vetranio, Decentius, Nepotianus, Sylvanus, aliique tyranni exorti sunt.

25 *Dum spem remotam, &c.*] Desultoriam illam cupiditatem bene exprimit Lucretius lib. III. 'Sed, dum abest, quod avemus; id exsuperare videtur Cetera; post, aliud, cum contigit illud, avemus.'

27 *Tuumque mavis esse, quam fati, bonum*] Id est, mavis industriæ tuæ et virtuti felicitatem tuam debere, quam fato; et propterea fastidis bona tibi a fortuna oblata, quibus felix esse posses; ut majora secteris, quæ tuis solum meritis assecutus videaris.

Vagus per omnes dignitatum formulas,
Meritusque plura, quam gerens.
Unde insecuto criminum motu gravi,
Donatus ærumnis patris:
Mox inde Rhetor, nec docendi pertinax,
Curam fefellisti patrum;
Minus malorum munere expertus Dei,
Medio quod ævi raptus es:
Errore quod non deviantis filiæ,
Pœnaque læsus conjugis.

Magistratuum, et plura consecutus, quam recte administrans. Unde gravi tempestate accusationum secuta, condonatus lacrymis patris: tum postea Rhetor nequaquam assiduus in docendo, decepisti curam parentum; minus malorum sensisti Dei beneficio, quod sublatus es e vivis media ætate; quoniam non fuisti sauciatus errore filiæ tuæ aberrantis, et supplicio tuæ uxoris.

aut salutis sauciis.—35 Ita corrigit Scaliger.—37 *Deviantis filii* Vulg.—38 Sic legendum monet Vinetus pro *Pœnæque.*

NOTÆ

31 *Criminum motu gravi*] Accusationum quæ adversus te intendebantur. Quæ autem et quantæ essent illæ ignoratur.

32 *Donatus ærumnis patris*] Id est, lacrymis et precibus patris Pateræ, optimi et doctisssimi senis, quem tua calamitas mœrore conficiebat, remissum est supplicium quo eras afficiendus.

34 *Patrum*] Qui tibi spes suas, liberos nempe, in disciplinam tradiderant; quos tam negligenter instituebas.

* 36 *Medio quod ævi raptus es*] Quo anno haud liquet. Sane ante annum 388. quo ejus uxor Euchrotia Treveris gladio peremta est, cum Priscilliano et aliis ejus errore infectis. Quod quia supplicium Delphidius non vidit, felix ab Ausonio prædicatur.

37 *Errore*] Priscilliani hæresi, qua infecta fuit filia ejus Procula, et uxor Euchrotia, quæ, cum Priscilliano aliisque, capitis damnata est, et truncata Treveris; ut ex Sulpitio Severo, Hieronymo, et veteri scheda a Scaligero laudata patet. Verba quidem schedæ a Scaligero citantur ejusmodi: 'Priscillianus in Synodo Burdigalensi damnandum se intelligens, ad Imperatorem Maximum provocavit, auditusque Treveris, ab Evodio Præfecto Prætorio Maximi, gladio addictus est cum Euchrotia Delphidii Rhetoris conjuge, et Latroniano, aliisque erroris consortibus.' De Priscillianistis agens Sulpitius Severus in fine libri posterioris hæc habet inter cetera: 'A Burdegala per Delphinum,' is erat Episcopus, 'repulsi,' Priscillianus et socii 'tamen in agro Euchrotiæ,' hæc uxor vidua erat Delphidii, 'aliquantisper morati, infecere nonnullos suis erroribus. Inde iter

NOTÆ

cœptum ingressi, turpi sane pudibundoque comitatu, cum uxoribus atque alienis etiam fœminis, in queis erat Euchrotia, ac filia ejus Procula; de qua fuit in sermone hominum, Priscilliani stupro gravidam, partum sibi graminibus abegisse,' &c. et multo post: 'Ita eo insistente' Fisci patrono 'Priscillianus capitis damnatus est, unaque cum eo Felicissimus et Armenius, qui nuper a Catholicis Clerici Priscillianum secuti desciverant. Latronianus quoque et Euchrotia gladio peremti,' &c.

Deviantis filiæ] Proculæ, ut patet ex allatis supra. 'Deviantis' et 'deviæ' pro 'aberrantis,' sequioris ævi est, et parum Latinum hoc sensu. Alio legas apud Horatium, pro 'semoto,' et non omnibus obvio: 'Quis devium scortum eliciet domo Lyden,' &c.

38 *Pœnaque*] Capitali supplicio.

Conjugis] Euchrotiæ.

VI. ALETHIO MINERVIO, FILIO, RHETORI. 196

O flos juvenum,
Spes læta patris,
Nec certa tuæ
Data res patriæ,
Rhetor Alethi.
Tu primævis
Doctor in annis,
Et præceptor

O Rhetor Alethi, decus juvenum, jucunda spes patris tui, et bonum tuæ patriæ datum, sed non stabile. Tu fuisti doctor in prima juventa, et magister illa ætate,

1 Variæ lectiones, et emendationes horum versiculorum exhibentur infra et in Not. Var. quas videsis.

NOTÆ

Alethio Minervio, filio] Latini Alcimi Alethii Rhetoris, de quo est Carmen II.

1 *O flos juvenum, &c.*] Hos versiculos in membranis veteribus male dispositos, in concinniorem ordinem reduxit Scaliger. Sed extremam manum admovit Tollius, ex cujus sententia excudi eos curavi. Sic autem in vulgatis editionibus leguntur:

O flos juvenum,
Spes læta patris:
Nec certa tuæ
Data res patriæ
Non mansuris
Ornate bonis:
Ostentatus,
Raptusque simul,
Solstitialis
Velut herba solet,
Rhetor Alethi.
Tu Burdigalæ
Lætus patriæ
Clara cohortis
Vexilla regens
Pubere in ævo:
* * * * *
Postque Pateræ,
Major utroque:
Tu primævis
Doctor in annis,
Et præceptor,
Tempore, quo te
Discere adultum
Non turpe foret
Cuncta habuisti
Commoda fati.
Prætextate
Jam genitori
Conlatus eras.
Ille superbæ
Mœnia Romæ
Fama, et meritis
Non sine morsu
Gravis invidiæ
Inclitus auxit
Floris adulti
Vota tuorum.
Et Rhetoricam
Fruge carentem,
Et connubium
Nobile soceri,
Sine pace patris:
Et divitias
Utriusque, sine
Herede suo
Deseruisti.
Omnia præcox
Fortuna tibi
Dedit, et rapuit.
Quam fatiloquo
Dicte profatu

Tempore, quo te
Discere adultum
Non turpe foret.
Prætextate
Jam genitori
Collatus eras.
Ille superbæ
Mœnia Romæ
Fama et meritis
Inclytus auxit.
Tu Burdigalæ
Lætus patriæ
Clara cohortis
Vexilla regens,
Post Nazarium,
Postque Pateram;
Major utroque,
Non sine morsu
Gravis invidiæ,
Cuncta habuisti
Commoda fati.
Non mansuris
Ornate bonis;
Omnia præcox
Fortuna tibi
Dedit, et rapuit.
Solstitialis
Velut herba solet,

qua non dedeceret te juvenem discipulum esse. Adhuc prætextam gerens, jam comparatus eras patri tuo. Ille illustris claritate nominis et meritis, ornavit muros magnæ Romæ. Tu in patria tua Burdigala lætus antesignanus turbæ magistrorum, post Nazarium, et post Pateram; clarior ambobus, possedisti omnia bona fortunæ, non sine morsu acerbæ invidiæ. Cumulatus bonis non duraturis, Fortuna præmatura cuncta tibi dedit, et abstulit: monstratus, et ereptus simul, ut herba

NOTÆ

Versus Horatî:
NIHIL EST AB OMNI
PARTE BEATUM.

sensu ut videre est, longe minus expedito.

3 *Nec certa*] Id est, non mansura, non propria.

12 *Prætextate*] Id est, cum adhuc gestares prætextam togam, quam excipiebat virilis. Vocativum casum pro recto promiscue satis usurpat in his carminibus Ausonius.

13 *Genitori*] Latino Alcimo Alethio, de quo Carm. II.

16 *Mœnia Romæ*] Intra quæ docuit.

21 *Clara cohortis Vexilla*] Principatum scholæ. Cohors hic Doctorum et Magistrorum intelligenda est.

23 *Post Nazarium*] Hiatus hic erat in membranis, et sequens versiculus sic legebatur: *Postque Petera.* Scaliger sic hiatum supplebat, et emendabat sequentem versiculum: *Post fata Patris, postque Pateræ.* Sed, cum docuisse Romæ Patrem, filium vero Burdigalæ superiores versus demonstrent; et Pateræ non Alcimum Alethium, sed Nazarium quendam in munere docendi conjungat Ausonius infra Carm. XIV. his versibus: 'Gloria Athenæi cognita sede loci; Nazario, et claro quondam delata Pateræ;' magis probo conjecturam Tollii, qui sic lacunam supplet: *Post Nazarium,* et pro *Petera,* quod in membranis veteribus legitur, *Pateram* reponit; non, ut Scaliger, *Pateræ.* De hoc porro Patera vide Carmen IV. supra.

35 *Solstitialis*] Plinius meminit solstitialis herbæ cujusdam, quam condurdum appellat Nat. Hist. lib. XXVI.

Ostentatus
Raptusque simul,
Pubere in ævo
Deseruisti
Vota tuorum,
Et Rhetoricam
Floris adulti
Fruge carentem;
Et connubium
Nobile soceri,
Sine pace patris;
Et divitias
Utriusque domus
Sine herede tuo.
Quam fatiloquo
Dicte profatu
Versus Horatî!
NIHIL EST AB OMNI
PARTE BEATUM.

solstitii solet, in ætate adulta destituisti vota tuorum, et Rhetoricam fraudatam fructu puberis tuæ ætatis, et affinitatem illustrem tui soceri sine venia patris; et opes utriusque domus absque hærede tuo. O carmen Horatii, quam fatidica vaticinatione es pronuntiatum! Nihil est fortunatum ex omni parte.

NOTÆ

cap. 5. 'Condurdum,' inquit, 'herba solstitialis, flore rubeo, suspensa in collo comprimere dicitur strumas.' Sed de brevitate herbæ hujus nihil habet. Plautus in Pseudolo, solstitialis herbæ brevis ævi meminit. 'Quasi solstitialis herba paulisper fui; Repente exortus sum, repentino occidi.' Ubi interpretes 'herbam solstitialem' intelligunt eam, quæ tempore solstitii, nocte præsertim frigidiuscula et rorulenta, subnascitur; et postea calore Solis diurni, qui tunc maxime sævit, moritur, aut certe languescit. Proverbialiter dicitur de re fugaci, et non diuturna.

37 *Ostentatus Raptusque simul*] Virg. l. VI. Æneid. de Marcello: 'Ostendent terris hunc tantum fata.'

43 *Floris adulti Fruge carentem*] Metaphora a plantis quæ post florem, frugem suam, id est, semen proferunt, in quo verus est earum fructus.

47 *Sine pace patris*] An 'deseruisti sine pace patris?' an 'contractum sine pace patris?' id est, 'sine venia?' Magis placet posterius.

49 *Utriusque domus*] Soceri, et patris.

50 *Sine herede tuo*] Sine filio a te prognato, is enim suus hæres est in jure. Observa primam syllabam vocis hærede correptam, contra morem, ab Ausonio.

54 *Nihil est ab omni*] Desumtum ex Ode XVI. lib. II. Carm. Horatii. Sed ut Anapæsticus versus constet, prima syllaba vocis *omni* corripitur ob duas liquidas *m* et *n*, ut in 'Clytæmnestra;' sic Lucretius lib. III. 'Cum semel ex omnibus membris ablata recessit.'

VII. LEONTIUS, GRAMMATICUS, COGNOMENTO LASCIVUS. 197

Qui colis lætos hilarosque mores,
Qui dies festos, joca, vota, ludum,
Annuum functi memora Leontî
    Nomine threnum.
Iste Lascivus patiens vocari,
Nomen indignum probitate vitæ
Abnuit nunquam: quia gratum ad aures
    Esset amicas.
Literis tantum titulum assecutus,
Quantus exili satis est cathedræ;
Posset insertus numero ut videri
    Grammaticorum.
Tu meæ semper socius juventæ,
Pluribus quamvis cumulatus annis,
Nunc quoque in nostris recales medullis,
    Blande Leonti!
Et juvat tristi celebrare cura
Flebilem cantum memoris querelæ:

Quisquis delectaris jucundis et facetis moribus, quisquis amas dies festos, cavillos, vota, lusum, refer anniversariam lamentationem nomine Leontii mortui. Hic sinens se appellari Lascivum, nunquam respuit nomen male conveniens probis suis moribus: quoniam illud placebat auribus amicorum. Adeptus in literis tantum nomen, quantum sufficit tenui cathedræ; ut posset videri inscriptus ordini Grammaticorum. Tu semper comes meæ juventutis, quanquam grandior esses natu, nunc etiam reviviscis in meo pectore, o suavis Leonti: et animus est mihi canere mæsto officio lugubre Carmen lamentationis memoris tui: quod munus est mihi acerbum, et

Cognomento Beatus Vulg.—2 ‘ Lege *joca, vota, ludum:* non *loca:* ut Sallus-

NOTÆ

5 *Iste Lascivus patiens vocari*] Non moleste ferens quod cognomentum ipsi Lascivo esset inditum; quia hilariter vitam transigebat in ludis et jocis, quanquam probus esset. Non enim lascivus semper libidinosum sonat, sed petulantem et jocabundum. Sic ‘ lascivire otio milites,’ sic ‘ lascivi pueri,’ aliaque multa.

* *Iste Lascivus patiens vocari*] Horatianum illud, et ex Ode II. desumtum: ‘ Patiens vocari Cæsaris ultor.’

Munus ingratum, tibi debitumque
Carmine nostro.

tibi debitum a meis versibus.

tius Jugurtha: ' joca atque seria.' *Scaliger.*—20 Hæc sic distinguenda monet Grævius.

NOTÆ

19 *Munus ingratum*] Querelam funebrem, quæ semper amico acerba est. Interpungendum post *ingratum*, ut vox *tibi* ad sequentem referatur, non ad præcedentem.

VIII. GRAMMATICIS GRÆCIS BURDIGALENSIBUS. 198

ROMULUM post hos prius, an Corinthi,
Anne Sperchei, pariterque nati
Atticas Musas memorem Menesthei
Grammaticorum?
Sedulum cunctis studium docendi;
Fructus exilis, tenuisque sermo:
Sed, quia nostro docuere in ævo,
Commemorandi.
Tertius horum mihi non magister;
Ceteri primis docuere in annis,
Ne forem vocum rudis, aut loquendi;
Sed sine cultu.

An post hos dicam prius Romulum, an Græcas Camœnas Corinthi, an Sperchei, simulque filii ejus Menesthei Grammaticorum? Assidua fuit illis omnibus cura docendi; emolumentum exiguum, et parva fama: verum, quoniam mea ætate docuerunt, celebrandi mihi sunt. Tertius eorum non fuit mihi præceptor; reliqui docuerunt me in prima juventa, ne essem ignarus verborum, aut fandi; sed absque

NOTÆ

1 *Romulum*] Nomen est Grammatici. Desumtum hoc versus principium ex Ode XII. lib. I. Carm. Horatii.

Post hos] Professores superioribus Carminibus memoratos.

Corinthi] Grammatici a Corintho urbe denominati. Unde crediderim Corinthium appellatum; ita ut *Corinthi* pro *Corinthii* sit positum per apocopen.

2 *Sperchei*] A Sperchio Phthiotidis fluvio, qui in sinum Maliacum influit, dictus hic Grammaticus.

Nati] Spercheo.

3 *Menesthei*] Mnesteus, Μνησθεὺς, l. v. Æneid. ' Mox Italus Mnestheus:' et alibi non uno in loco. Libro x. eadem epenthesi Menestheus ponitur ut hic: ' Lyrnessius Acmon, Nec Clytio genitore minor, nec fratre Menestheo.'

Obstitit nostræ quia, credo, mentis
Tardior sensus: neque disciplinis
Appulit Græcis puerilis ævi
Noxius error.
Vos levis cæspes tegat, et sepulcri
Tecta defendant cineres opertos:
At meæ vocis titulus supremum
Reddat honorem.

ornatu: quia, ut puto, lentior vis ingenii mei obfuit; neque damnosa aberratio ætatis meæ puerilis me admovit ad scientias Græcas. Terra levis vos operiat, et tectum tumuli protegat cineres vestros conditos: inscriptio autem mei Carminis exhibeat vobis extremum honorem.

19 *Ac meæ vocis* Vulg. mavult Tollius, ut nos, *At meæ vocis.*

NOTÆ

17 *Vos levis cæspes tegat*] Precatio mortuis solita fieri; 'ut sit terra levis,' 'ut humus cineri non sit onerosa,' &c.

IX. JUCUNDO, GRAMMATICO BURDIGALENSI, FRATRI LEONTII. 199

Et te, quem cathedram temere usurpasse loquuntur,
Nomen Grammatici nec meruisse putant;
Voce ciebo tamen, simplex, bone, amice, sodalis;
Jucunde, hoc ipso care magis studio;
Quod, quamvis impar, nomen tam nobile amasti,
Es meritos inter commemorande viros.

Te quoque appellabo carmine tamen, quem ferunt inconsulte occupasse cathedram, neque existimant dignum fuisse nomine Grammatici, o Jucunde, simplex, probe, amice, contubernalis, et mihi carior propter hoc ipsum studium; quia dilexisti nomen tam clarum, (quanquam ipsi non sufficeres,) celebrandus es inter viros qui eo digni fuerunt.

NOTÆ

Fratri Leontii] Lascivi, de quo est Carmen VII.

4 *Hoc ipso care magis, &c.*] Id est, Ipse tuus conatus, atque ipsa ambitio te mihi reddit cariorem, et ideo te laudo: quod, etsi Grammatici nomen non bene sustinuisti doctrina, tam nobili tamen auso excidisti.

6 *Meritos*] Eos qui doctrina sua et ingenio nomen illud et laudes nostras promeriti sunt.

Commemorande] Pro *commemorandus*, ut jam supra observavi Carm. VI. ad vocem 'prætextate.'

X. GRAMMATICIS LATINIS BURDIGALENSIBUS, PHILOLOGIS, MACRINO, PHŒBICIO, CONCORDIO, SUCURONI, AMMONIO, ANASTASIO GRAMMATICO PICTAVIORUM. 200

NUNC, ut quemque mihi
Flebilis officii
Religiosus honor
Suggeret, expediam.
Qui, quamvis humili
Stirpe, loco, ac merito,
Introtulere tamen
Grammaticæ studium
Ingeniis hominum
Burdigalæ rudibus.
Permaneat series;
Sit Macrinus in his,
Sobrius et puerorum
Utilis ingeniis.
Huic mea principio
Credita pueritiës.

Jam canam unumquemque, prout cultus religiosus lugubris officii suppeditabit meæ memoriæ: qui quanquam essent obscuro genere, tenui loco, et exiguo merito, injecerunt tamen studium Grammaticæ imperitis mentibus Burdigalensium. Hic ordo inter eos servetur: inter illos ponatur Macrinus, sobrius, et idoneus regendis ingeniis puerilibus. Mea pueritia ei commissa est initio. Nec silebo senem Phœ-

1 Horum versiculorum variæ lect. &c. in Notis apparent.

NOTÆ

1 *Nunc, ut quemque*] Carmen hoc in duo sectum in membranis veteribus, et, turbato versiculorum ordine, tenebris scatens, in unum compegit et ordinavit, lucique restituit Scaliger; cujus emendationem secutus sum in textu ordinando, et in Interpretatione.

11 *Permaneat series*] Hoc vult: quia eorum nullum est meritum, neque alius alio præstantior est, se secuturum seriem et successiones eorum, atque ætates.

13 *Sobrius et puerorum, &c.*] Ita lego unico versu, juxta codicem Lugdunensem; in aliis vero codicibus legitur: *Sobrius in pueris, Et puerorum;* quam lectionem repudiandam esse ipsa ratio convincit.

16 *Credita pueritiës*] Duas priores

Nec reticebo senem
Nomine Phœbicium:
Qui Beleni æditüus,
Nil opis inde tulit.
Sed tamen, ut placitum,
Stirpe satus Druidum,
Gentis Aremoricæ,
Burdigalæ cathedram
Nati opera obtinuit.
Et tu, Concordi,
Qui profugus patria,
Mutasti sterilem
Urbe alia cathedram.
Et libertina,
Sucuro, progenies;
Qui rudibus pueris
Prima elementa dabas.

bicium nomine, qui præfectus templo Apollinis, nullum ex eo auxilium accepit. Nihilominus tamen, ortus (ut volunt) prosapia Druidarum ex populo Aremorico, consecutus est cathedram Burdigalæ beneficio filii. Et tu, o Concordi, qui exul a patria, commutavisti cathedram tenuem cathedra alius civitatis. Et tu Sucuro generis libertini, qui docebas ignaros pueros primas literas. Cane etiam, o Musa,

NOTÆ

syllabas vocis *pueritiës*, quæ breves sunt, conjunge in unam longam diphthongum, ut metri ratio constet.

17 *Senem Nomine Phœbicium*] Patrem Attii Pateræ Rhetoris, de quo est Carm. IV. et avum Delphidii, de quo Carm. V.

19 *Beleni*] Phœbi Apollinis, de quo vide Carm. IV. supra; a quo Deo Phœbicius est appellatus, vel, ut placet Grævio, *Phœbadius*.

Æditüus] Qui ædem, id est, templum tuetur, et ei præest.

21 *Ut placitum, Stirpe satus Druidum*] Addit *ut placitum*, quia non omnibus credibile videbatur. De eadem re in elogio Pateræ Carmine IV. dixit: 'Si fama non fallit fidem;' ad quod Carmen vide quæ de Druidis dixi.

23 *Gentis Aremoricæ*] Bajocassium, ut patet ex Carmine IV. Neque putes Aremoricas gentes eas solum fuisse, quæ hodie minorem Britanniam, (ut appellamus,) componunt. Cæsar enim Comm. l. VII. civitates Galliæ Oceanum attingentes (qualis est Bajocassium) Gallorum consuetudine Aremoricas esse appellatas scribit.

25 *Nati opera*] Attii Pateræ, cujus jam Rhetoricam Burdigalæ docentis opera et studio accitus jam senex, Grammaticam ibidem docuit.

31 *Sucuro*] Nomen peregrinum et servile, huic Grammatico conveniens; quem libertinæ conditionis fuisse ait.

Pange et Anastasio
Flebile, Musa, melum;
Et memora tenuem,
Nænia, Grammaticum:
Burdigalæ hunc genitum,
Transtulit ambitio,
Pictonicæque dedit;
Pauper ubi, et tenuem
Victum habitumque colens,
Gloriolam exilem
Et patriæ et cathedræ
Perdidit in senio:
Doctrina exiguus,
Moribus implacidis,
Proinde, ut erat meritum,
Famam habuit tenuem:
Sed tamen hunc noster
Commemoravit honos.
Religiosum etenim
Commemorare meæ
Grammaticum patriæ;
Ne pariter tumulus
Nomen et ossa tegat.

lugubre melos Anastasio: et tu, o carmen, refer exilem Grammaticum: hunc, natum Burdigalæ, ambitio alio abduxit, et donavit Pictavicæ urbi; ubi tenuis, utens victu et vestitu paupere, amisit in senectute exiguam gloriolam patriæ et cathedræ: tenuis eruditione, inquietis moribus, ideoque in exigua existimatione fuit, ut dignus erat; nihilo tamen minus meum carmen hunc celebravit. Officii enim mei puto celebrare Grammaticum popularem meum, ne sepulcrum abscondat simul nomen ejus et cineres.

NOTÆ

36 *Et memora tenuem*] Hic incipiebat alterum illud Carmen, quod, ut partem prioris, ei redonavit Scaliger. Habebat autem hunc titulum: *Ammonio Anastasio Grammatico Pictaviorum.* Hos duos porro versus, *Et memora tenuem, Nænia, Grammaticum,* male expungit Scaliger; cum extent in veteribus membranis a Vineto laudatis.

40 *Pictonicæque dedit*] Supple *urbi; Poitiers.* Urbs Pictonum, seu Pictavorum est caput, qui noti Cæsari, Straboni, et aliis Veterum multis.

47 *Moribus implacidis*] Fortasse *implacidus,* ut modo: 'Doctrina exiguus.'

56 *Nomen et ossa tegat*] Id est, famam ejus et nomen una cum corpore obruat, et tradat oblivioni.

XI. HERCULANO, SORORIS FILIO, GRAMMATICO BURDIGALENSI. 201

Herculane, qui profectus gremio de nostro et schola,
Spem magis, quam rem fruendam præbuisti avunculo,
Particeps scholæ, et cathedræ pæne successor meæ;
Lubricæ nisi te juventæ præcipitem flexus daret,
Pythagorei non tenentem tramitis rectam viam:
Esto placidus, et quietis Manibus sedem fove,
Jam mihi cognata dudum inter memoratus nomina.

Herculane, qui egressus de meo sinu et de meo ludo, dedisti avunculo tuo potius spem quam rem fruendam, ludi mei particeps, et fere successor meæ cathedræ; nisi propensio juventutis periculosæ te in præceps raperet, non servantem directum iter viæ Pythagoreæ: sis quietus, et tranquilla umbra incole sepulcrum, tu qui jam pridem a me celebratus es inter nomina parentum meorum.

2 Τὸ *rem* deest in Vulgatis.

NOTÆ

1 *Herculane*] Hic est Pomponius Maximus Herculanus, de quo Carmine XVII. Parentalium.

2 *Spem magis, quam rem fruendam*] Sic Carm. XI. Parent. lusit in his voc. 'spes,' et 'res:' 'Pastor care nepos, spes cujus certa fuit res.' 'Spes' est in adolescentia, 'res' in virili ætate: unde in numismatibus antiquis Spes juvencula pingitur; et Cicero ait, in tenera ætate 'spem non rem laudari solere.'

4 *Præcipitem*] In desidiam et luxum.

5 *Pythagorei, &c.*] Id est, non insistentem virtutis viam. Pythagoras quippe Samius Philosophus, ut rudes animos ad virtutem alliceret, et absterreret a vitiis, humanæ vitæ speciem litera Y adumbrabat; cujus basis, quæ ad discrimen bicorne sese extendit, acta infantiæ nostræ, quæ neque bona neque mala sunt, significaret: deinde ubi ad bivium pervenissemus, hoc est, ad verum discrimen boni ac mali, dicebat nos libere in utramvis partem vellemus progredi posse: si quidem in dexteram, quæ virtutis est, tendere vellemus, summa ope primum enitendum esse, sed ad amœna loca nos perventuros: sin ad sinistram, quæ vitiorum est, declinaremus, facilem quidem aditum esse, sed durissimum instare exitum. Vide Carmen de hac litera Virgilio attributum, quod incipit: 'Litera Pythagoræ discrimine secta bicorni Humanæ vitæ speciem præferre videtur,' &c.

6 *Sedem fove*] Sepulcrum. Lib. VI. Æneid. 'Sedibus hunc refer ante suis, et conde sepulcro.'

XII. THALASSO, GRAMMATICO LATINO, BURDIGALENSI. 202

Officium, nomenque tuum, primæve Thalasse,
Parvulus audivi: vix etiam memini,
Qua forma aut merito fueris, qua stirpe parentum.
Ætas nil de te posterior celebrat.
Grammaticum juvenem te tantum fama ferebat,
Tum quoque tam tenuis, quam modo nulla manet.
Sed quicumque tamen, nostro quia doctor in ævo
Vixisti, hoc nostrum munus habeto, Vale.

O Thalasse, ego adhuc parvulus audivi nomen, et munus tuum: at ægre nunc recordor quo ore aut quibus virtutibus, aut quo genere fueris. Ævum posterius nihil memorat de te. Fama solum te dicebat esse juvenem Grammaticum; atque ea quidem tam parva tunc erat, quam nunc nulla superest. Attamen quisquis es, quoniam vixisti magister mea ætate, cape hoc meum munus, Vale.

'Forte melius *Thalassio*, et in primo versu *Thalassi*, pro *Thalasse.* Est enim a θάλασσα *Thalassius.*' Floridus. Idem vult Tollius.

NOTÆ

1 *Primæve*] Id est, qui docuisti in primo ævo, seu juventute tua. Infra: 'Grammaticum juvenem te tantum fama ferebat.'

XIII. CITARIO, SICULO SYRACUSANO, GRAMMATICO BURDIGALENSI, GRÆCO. 203

Et, Citari dilecte, mihi memorabere, dignus
Grammaticos inter qui celebrere bonos.
Esset Aristarchi tibi gloria, Zenodotique,
Graiorum; antiquus si sequeretur honos.

Tu quoque, Citari care, celebraberis a me, dignus qui prædiceris inter præstantes Grammaticos. Laus esset tibi par laudi Aristarchi et Zenodoti Græcorum; si nunc idem honos haberetur literis, qui olim habebatur. Musa Simonidis Cei cedit

4 'In antiquis libris et edd. est: *Gravior antiquus, si sequeretur, &c.* Hinc legendum censeo: *Clarior, antiquus si sequeretur honos.* Gloria tua esset clarior gloria Zenodoti et Aristarchi, si hæc ars in tanto esset pretio, quam olim.' *Grævius.* Nostra est emendatio Goropii quam probat Tollius, qui affirmat scriptum fuisse in veteri libro: *Grajor antiquos,* per ecthlipsin ei frequentissimam. Vid. Not. Var.

Carminibus, quæ prima tuis sunt condita in annis,
  Concedit Cei Musa Simonidei.
Urbe satus Sicula, nostram peregrinus adisti:
  Excultam studiis quam prope reddideras.
Conjugium nactus cito nobilis et locupletis,
  Invidia fati non genitor moreris.
At nos defunctum memori celebramus honore,
  Fovimus ut vivum munere amicitiæ.

versibus, quos scripsisti in primis annis vitæ tuæ. Natus in urbe Siciliæ, venisti extraneus in nostram, quam pæne effeceras eruditam studiis. Adeptus brevi connubium fœminæ claræ et divitis, invidente fortuna mortem obis absque liberis. At ego mortuum prosequor grato carmine, quemadmodum prosecutus sum amicitiæ officiis viventem.

NOTÆ

6 *Cei*] Ex Ceo insula, una ex Cycladibus; unde oriundus erat Simonides Poëta.

Simonidei] Pro *Simonidis*, a recto Simonideus: vel Ionico genitivo Σιμωνίδεω.

* *Cei Musa Simonidei*] Plures fuere Simonides. Is de quo agitur in cienda commiseratione excelluit, unde Catullus: 'Paulum quidlibet allocutionis Mœstius lacrymis Simonideis.' Et Horat. lib. II. Ode 1. 'Sed ne relictis Musa procax jocis Ceæ retractes munera næniæ.' Hinc collige in quo carminum genere se exercuerit Citarius.

7 *Urbe satus Sicula*] Syracusis, ut ex lemmate patet.

Nostram] Burdigalam.

XIV. CENSORIO ATTICO AGRICIO, RHETORI. 204

Eloquii merito primis æquande fuisti,
  Agrici, hic positus posteriore loco:
Ævo qui quoniam genitus functusque recenti,
  Dilatus nobis, non et omissus eras.

Agrici, qui eloquentiæ laude æquiparandus eras principibus, collocatus fuisti in posteriore ordine; qui quia proximo tempore natus et mortuus es, remissus a me eras in posteriorem locum, non autem prætermissus. Quoquo tandem ordine, cele-

Agrœcio legere vult Vinetus. *Agrico*, et in secundo versu *Agrice*, scripserunt Lugdunenses. *Agricio* et *Agrici* legendum monet Scaliger, ut habuit vetus codex.—2 Τὸ *hic* in antiquo codice desideratur.—10 ' Deesse hic ali-

NOTÆ

Agricio] *Agrœcius* legitur apud Sidonium lib. v. Epist. 10. et sic legi vult Vinetus, qui ab ἄγροικος deducit, quod significat 'agrestem.'

2 *Positus posteriore loco*] Secundum seriem Carminum.

Quocumque in numero, tristi memorabere threno:
Unus honos tumuli serus, et ante datus.
Tam generis tibi celsus apex, quam gloria fandi.
Gloria Athenæi cognita sede loci;
Nazario, et claro quondam delata Pateræ,
Egregie multos excoluit juvenes.
Conjuge nunc, natisque superstitibus, generoque,
Majorum Manes, et monumenta foves.

braberis mœsta lamentatione: eadem est laus sepulcri, sive tardius exhibeatur, sive citius. Tam sublime tibi est fastigium natalium, quam sublimis est laus eloquii. Laus illa nota est vel ex patria tua Attica; laus tributa olim Nazario et illustri Pateræ, qui optime instituit multos juvenes. Nunc colis Manes, et sepulcra majorum, relictis uxore, liberis, et genero.

quid Vinetus suspicatur; fortasse *qui*, ut sit *multos qui excoluit juvenes*, et referatur ad Pateram; quæ conjectura non displicet.' *Floridus.*

NOTÆ

8 *Athenæi ... loci*] Athenarum, ubi eloquentes a natura erant.

* 9 *Nazario*] In Eusebii Chronicis, ad annum Christi 328. insigni habito, cujus extat oratio de Constantini Magni laudibus.

XV. NEPOTIANO GRAMMATICO, EIDEM RHETORI. 205

Facete, comis, animo juvenali senex,
Cui felle nullo, melle multo mens madens,
Ævum per omne nil amarum miscuit:
Nostri medela, Nepotiane, pectoris;

Urbane, suavis, senex mente juvenili, cui animus nullo felle imbutus, sed multo melle, nihil habuit admixtum amari per totam vitam: o Nepotiane, remedium mei

4 *Medela nostri* Vulg. ' Transpone, *Nostri medela Nep. p.* errorem pedum alioqui inducit.' *Barthius.*

NOTÆ

1 *Juvenali*] *Juvenili.* Eodem sensu legitur apud Plinium lib. XXXIII. c. 2. ' Cum C. Sulpitius Galba juvenalem famam apud Principem popinarum pœnis aucuparetur.'

2 *Felle nullo, melle multo*] Metonymia, pro amaritie nulla, et multa dulcedine.

Tam seriorum quam jocorum particeps,
Taciturne, Amyclas qui silendo viceris.
Te fabulantem non Ulyxes linqueret,
Liquit canentes qui melodas virgines.
Probe, et pudice, parce, frugi, abstemie,
Facunde, nulli Rhetorum cedens stylo,
Et disputator ad Cleanthen Stoicon:
Scaurum, Probumque corde callens intimo:
Et Epirote Cinea memor magis.
Sodalis, et convictor, hospes jugiter:
Parum quod hospes; mentis agitator meæ.
Consilia nullus mente tam pura dedit,
Vel altiore conditu texit data.

animi, quocum seria pariter et jocos communicabam; adeo taciturne, ut superare potueris Amyclas tacendo. Ulysses, qui fugit puellas suavissime cantantes, non posset a te discedere, dum loqueris. O bone, caste, parce, frugalis, sobrie, eloquens, nemini oratorum inferior genere scribendi, et disputator comparandus Cleanthi Stoico: tenens in intima mente præcepta Scauri et Probi: et memoria superans Cineam Epiroten. Mi contubernalis, et convictor, et perpetuo hospes: sed leve est quod hospes meus fueris, fuisti etiam rector mei animi. Nemo tam candido pectore dedit consilia, aut profundiori secreto occultavit quæ dederat. Clarus quod Præses

NOTÆ

6 *Amyclas*] Tacitas illas, seu taciturnas, quæ periere silentio. Oppidum fuit in Italia, teste Servio ad illud Virg. Æneid. x. 'Et tacitis regnavit Amyclis,' inter Terracinam et Cajetam constitutum a Laconibus, qui comites Castoris et Pollucis fuerunt; et ab Amyclis, provinciæ Laconicæ civitate, est ei nomen inditum: quæ civitas cum frequenter falso nuntiantibus hostes adesse, inani terrore quassata esset; lata lege cautum est, ne quis unquam nuntiaret hostis adventum. Postea cum vere hostis veniret, nullo nuntiante, ex improviso capta est. Unde 'tacitæ Amyclæ.'

8 *Melodas virgines*] Sirenes.

11 *Ad Cleanthen*] Τὸ *ad* comparationem hic significat. Sic Carm. xx. infra: 'Grammatice ad Scaurum atque Probum:' sic Terent. 'Nihil ad nostram hanc.' Porro Stoici dialectices in primis studiosi fuerunt, et disputandi peritissimi. Cleanthes hic discipulus fuit Zenonis Stoicorum Principis, Magister Chrysippi, qui Soriten, (acervalem argumentationem,) fertur invenisse.

12 *Scaurum, Probumque*] Grammaticos nobiles.

13 *Epirote*] Eliso ε secundæ syllabæ ad correptionem: est enim ἠπειρώτης 'Epiro oriundus.' Quod si esset ab ει, *i* Latinum longum esset. Est ergo ab ἠπιρώτης.

Cinea memor magis] Hic Cineas, Pyrrhi Epirotarum Regis legatus, ea valuit memoria, testibus Plinio et Solino, ut postero die quam ingressus Romam fuerat, et equestrem ordinem, et Senatum propriis nominibus salutaverit.

Honore gesti Præsidatus inclytus,
Decies novenas functus annorum vices,
Duos relinquens liberos, mortem oppetis,
Dolore multo, tam tuorum, quam meo.

fuisti provinciæ, postquam per nonaginta annos vixisti, obis diem supremum, duobus relictis natis ; cum maximo luctu, et tuorum cognatorum, et meo.

XVI. ÆMILIUS MAGNUS ARBORIUS, RHETOR TOLOSÆ. 206

Inter cognatos jam fletus, avuncule, Manes:
Inter Rhetoricos nunc memorandus eris.
Illud opus pietas, istud reverenda virorum
Nomina, pro patriæ religione habeant.
Bis meritum duplici celebremus honore parentem
Arborium, Arborio patre, et avo Argicio.
Stemma tibi patris Æduici ; Tarbellica Mauræ
Matris origo fuit: ambo genus procerum.

O avuncule, quem jam luxi inter mortuos consanguineos meos: jam mihi celebrandus eris inter Rhetores. Prius Carmen datum est pietati, hoc detur venerandis nominibus virorum illustrium, pro caritate patriæ. Memoremus gemino Carmine consanguineum Arborium, meritum id duplici nomine ; cui pater fuit Arborius, et avus Argicius. Genus paternum ducis ab Æduis: mater Maura oriunda fuit ex Tarbellis ; uterque orti ab optimatibus. Sortitus es juvenis conjugem claram, et

6 Ita legit Scaliger.

NOTÆ

1 *Jam fletus*] Carmine III. Parentalium.

3 *Illud opus*] Laudationem inter parentes.

Istud] Laudationem inter Professores.

5 *Bis meritum*] Quod et avunculus, et professor Burdigalæ.

7 *Patris Æduici*] Carmine Parent. IV. 'Arborium Æduico ductum de stemmate nomen.'

Tarbellica Mauræ Matris origo fuit] Hæc fuit Æmilia Corinthia Maura avia materna Ausonii, de qua est Carmen V. Parentalium. De hac Carm. IV. quod est de avo Cæcilio Argicio Arborio, Arborii hujus patre, sic habet: 'Tum profugum in terris, per quas erumpit Aturrus, Tarbellique furor perstrepit Oceani, Grassantis dudum fortunæ tela paventem Pauperis ÆMILIÆ conditio implicuit.'

Nobilis et dotata uxor, domus, et schola, cultæ
  Principum amicitiæ contigerunt juveni :
Dum Constantini fratres opulenta Tolosa
  Exilii specie sepositos cohibet.
Byzantî inde arcem, Thressæque Propontidis urbem
  Constantinopolim fama tui pepulit.
Illic dives opum, doctoque ibi Cæsare honorus,
  Occumbis patribus, Magne, superstitibus.
In patriam sed te sedem, ac monumenta tuorum
  Principis Augusti restituit pietas.
Hinc renovat causam lacrymis, et flebile munus,
  Annuus ingrata religione dies.

locupletem domum, et cathedram, et amicitia junctus es cum principibus viris ; cum dives Tolosa teneret fratres Constantini relegatos in eam genere quodam exilii. Deinde fama tua pervenit ad arcem Byzantii, et Constantinopolim civitatem Propontidis Threiciæ. Illic, o Magne, abundans divitiis, et clarus ob edoctum Cæsarem, moreris; viris adhuc parentibus tuis. Verum amor Augusti Principis erga te reddidit te patriæ tuæ, et tumulis tuorum consanguineorum: ideo dies anniversarius redintegrat mihi acerba religione causam lacrymarum, et officium lugubre.

NOTÆ

11 *Constantini fratres*] Anaballianum, Constantium, et Constantem; de quorum tamen relegatione in urbem Tolosam nihil alibi legitur, quod sciam.

13 *Byzantî*] Byzantii, quæ deinde Constantinopolis.

Propontidis] Maris hodie *de Marmara*. Dicta est Propontis quod sita sit πρὸ πόντου, id est, ante Pontum Euxinum. In Propontidis et Bosphori littore, quod Thraciam spectat, sita est Constantinopolis.

15 *Doctoque ibi Cæsare*] Quis fuerit ille, non ita liquet. Multi enim fuerunt, Constantini Augusti ætate, Cæsares; quatuor scilicet ejus filii Crispus, Constantinus, Constantius, Constans, et Licinius sororis, ac Dalmatius fratris ejus Anaballiani filius. Hunc postremum magis crediderim hic designari: quippe cujus patri Anaballiano Tolosæ agenti pridem notus fuerat Arborius, ut ex superioribus patet.

16 *Patribus superstitibus*] Utroque parente; Cæcilio Argicio Arborio, et Æmilia Corinthia Maura.

* 17 *In patriam sed te sedem, monumenta tuorum, &c.*] Omnibus fere innatum ut se in suorum tumulo conditos velint. Et infelices habiti quibus patrio sepulcro carendum esset. Ii Græcis dicti Ἀπόταφοι.

18 *Principis Augusti*] Constantinum intelligit Vinetus.

XVII. EXUPERIUS, RHETOR TOLOSÆ. 207

Exuperi, memorande mihi, facunde sine arte,
Incessu gravis, et verbis ingentibus, ore
Pulcher, et ad summam, motuque habituque venusto:
Copia cui fandi longe pulcherrima; quam si
Auditu tenus acciperes, deflata placeret;
Discussam scires solidi nihil edere sensus.
Palladiæ primum toga te venerata Tolosæ,
Mox pepulit levitate pari. Narbo inde recepit.
Illic Dalmatio genitos, fatalia regum
Nomina, tum pueros grandi mercede docendi
Formasti Rhetor, metam prope puberis ævi.
Cæsareum qui mox indepti nomen, honorem

Exuperi celebrande a me, eloquens fuisti absque artificio, gravis gressu, et grandibus utens vocabulis, formosus vultu, et uno verbo, motu, atque habitu corporis eleganti: cui fuit ubertas dicendi longe præstantissima; quam si exciperes tantum auribus, cum impetu exhalata tibi probaretur: at si eam expenderes, agnosceres eam nullum explicare solidum sensum. Primum quidem Palladia Tolosa detulit tibi honorem togæ, mox te ejecit eadem inconstantia. Deinde Narbo te excepit. Ibi tu Rhetor instituisti, magno docendi præmio, filios Dalmatii, (fatalia nomina Principum,) tunc pueros prope fines ætatis puberis. Qui paulo post consecuti

6 Ita omnino legendum monet Scaliger. Vid. Not. Var.

NOTÆ

Exuperius, Rhetor Tolosæ] Fuit et ejusdem nominis Tolosæ Episcopus.

* 1 *Exuperi, memorande mihi*] Perperam Baronius ad annum Christi 405. Exuperium Rhetorem tradit Episcopum fuisse Tolosanum; immo Rhetor, Tolosa pulsus, Narbonem secessit: nec patitur temporum ratio. Exuperius enim, de quo hic sermo est, Dalmatii filios ante docuit quam Cæsares erearentur, quod incidit sub annum 336. Exuperius vero Episcopus Tolosanus claruit circa annum 405. nimirum septuaginta post Rhetorem annis.

7 *Palladiæ Tolosæ*] Cur Tolosa Palladia sit dicta, exposui ad Carmen tertium Parentalium.

8 *Narbo*] Galliæ Narbonensis caput. Hanc urbem infra celebrat inter claras urbes Ausonius; ubi plura de ea.

9 *Dalmatio genitos*] Anaballiani nepotes, Dalmatii filios; qui a patruo Constantino Imperii hæres una cum filiis jussus esse, factione Constantii patruelis et tumultu militari anno imperii tertio interemtus fuit; anno post Christum natum 341.

Fatalia regum Nomina] Hæc dicit ad funestum patris et ipsorum exitum respiciens.

Præsidis, Hispanumque tibi tribuere tribunal.
Decedens, placidos mores, tranquillaque vitæ
Tempora prædives finisti sede Cadurca.
Sed patriæ te jura vocant, et origo parentum,
Burdigalæ ut rursum nomen de Rhetore reddas.

nomen Cæsarum, dederunt tibi munus Præsidis, et tribunal in Hispania. Moriens valde locuples, terminasti quietos mores, et placidam vitam in urbe Cadurcorum. Sed jus patriæ tuæ, et stirps parentum tuorum te revocant, ut recensearis inter Rhetores Burdigalenses.

NOTÆ

15 *Sede Cadurca*] Apud Cadurcos gentem Aquitanicæ primæ, hodie *Querci;* quorum metropolis apud Ptolemæum *Δουήωνα*, hodie *Cahors.*

* *Sede Cadurca*] Hinc scriptor qui Cadurcensium Episcoporum historiam contexuit, inferre tentat Exuperium Rhetorem fuisse Cadurcensem Episcopum, quasi his vocibus, *sede Cadurca,* illud ipsum innuisset Ausonius. Nihil autem vult Poëta, nisi Rhetorem Exuperium, laboribus atque honoribus defunctum, petiisse Cadurcam sedem quietis ac otii studio. Accedit quod idem Poëta 'prædivitem' ait eundem obiisse: quæ laus non caderet in illius maxime ævi præsules. 'Cadurcum' olim Divona, nimis depravate in Tabula Pentingeri *Bibona.*

XVIII. MARCELLO MARCELLI FILIO, GRAMMATICO NARBONENSI. 208

Nec te Marcello genitum, Marcelle, silebo;
  Aspera quem genitrix urbe, domo, pepulit:
Sed fortuna potens cito reddidit omnia, et auxit.
  Amissam primum Narbo dedit patriam.

Neque tacebo te filium Marcelli, o Marcelle; quem mater dura ejecit urbe, et domo: verum fortuna domina rerum brevi restituit tibi omnia, et amplificavit. Ac primum quidem Narbo reddidit tibi patriam qua excideras. In ea urbe inclytus

1 '*Marcello genitus*] Lege: *Nec te Marcello genitum.*' Græviu.—11 Ita

NOTÆ

1 *Marcello genitum*] Suspicatur Vinetus Marcellum hunc filium fuisse Marcelli viri illustris ex magno officio Theodosii senioris, cujus extat liber 'de Empiricis' ad filios; quia in illius libri Præfatione Ausonii medici meminit, ut sui civis: Ausonii porro nostri pater medicus fuit.

2 *Aspera quem genitrix*] Mater novercali in filium animo.

4 *Narbo dedit patriam*] Te civem suum faciendo.

Nobilis hic hospes Clarentius, indole motus,
Egregiam natam conjugio attribuit.
Mox schola, et auditor multus, prætextaque pubes,
Grammatici nomen, divitiasque dedit.
Sed nunquam jugem cursum fortuna secundat,
Præsertim pravi nacta virum ingenii.
Verum oneranda mihi non sunt: memoranda recepi
Fata: sat est dictum, cuncta perisse simul:
Non tamen et nomen, quo te non fraudo, receptum
Inter Grammaticos prætenuis meriti.

hospes tuus Clarentius, impulsus ingenio tuo, dedit tibi in matrimonium præclaram filiam suam. Exinde cathedra, et frequentia discipulorum, et juventus prætextata, quæ te audiebat, tribuit tibi nomen Grammatici, et opes. At fortuna nunquam præstat totum cursum vitæ felicem, præcipue si incidat in hominem improbæ naturæ. Sed non sunt mihi premenda vituperatione fata hominum: institui tantum hæc commemorare. Sufficit, si dixerim omnia pariter pessum abiisse: non periit tamen etiam nomen tuum, quod nolim intercepisse tibi, quodque annumeratum est Grammaticis laudis perexiguæ.

legendum, non *honoranda*, monet Scaliger.

NOTÆ

11 *Verum oneranda, &c.*] Corrigit quod inceperat de pravo Marcelli ingenio dicere, et redit in institutum commemorandi, non autem culpandi Professores.

13 *Nomen*] Grammatici.

XIX. SEDATUS, RHETOR TOLOSANUS. 209

Religio est, tacitum si te, Sedate, relinquam,
Quamvis docendi munus indepte es foris.
Communis patria est tecum mihi: sorte potentis
Fati Tolosam nactus es sedem scholæ.

Religioni duco te præterire indictum, o Sedate: etsi sortitus es docendi provinciam extra patriam. Eadem est patria mihi et tibi: decreto fortis Fortunæ Tolosa

2 Sic legit Scaliger. *Indeptus* pro *indepte* scripsit Vinetus.—9 ‘ Legendum

NOTÆ

1 *Religio est, tacitum, &c.*] Quia, ut carm. sequenti ait, hactenus ipsi observata fuit lex commemorandi cives, sive domi, seu docuere foris.

2 *Indepte es*] Sic Scaliger legit, ex more solenni Ausonii casum vocativum usurpandi pro recto.

Foris] Tolosæ.

Illic conjugium, natique, opulensque senectus,
Et fama, magno qualis est par Rhetori.
Quamvis externa tamen a regione reducit
Te patria, et civem morte obita repetit:
Cumque vagantem operam divisæ impenderis urbi,
Arbitrium de te sumit origo suum.
Est tua nunc soboles, moremque secuta parentis,
Narbonem, ac Romam nobilitat studiis.
. . . . sed
Fama, velit nolit, Burdigalam referet.

*tibi contigit ubi doceres. Ibi habuisti connubium, liberos, et divitem senectam, et nomen dignum Rhetore egregio. Patria tua revocat te, quanquam ab extranea sede, et repetit te civem suum mortuum: cumque exercueris in remota civitate desultorium docendi munus, locus tui ortus repetit te pro jure suo. Sunt tibi nunc filii, qui imitati exemplum patris, illustrant Narbonem, et Romam sua doctrina. * * * at fama sive velit, sive nolit, asseret te Burdigalæ.*

non *vacantem*, sed *vagantem*.' Scaliger.—11 '*Morem secuta*] Ut metri vitium corrigeretur, syllabam *re* hic addidisse profiteor. Quod si non placet, scribe *sectata* pro *secuta*.' Vinetus.—14 Hoc uno versu Lugdunenses ediderunt: *Sed velit nolit famæ Burdigalam referet:* in vetere libro tamen non invenitur, si fides Vineto.

NOTÆ

7 *Reducit Te patria, et civem, &c.*] Scaliger et Vinetus intelligunt corpus ejus mortui a Burdigalensibus repetitum, et Tolosa relatum Burdigalam; ubi etiam in eo loco, qui hodie *Podium Paulini* dicitur, saxeam ejus imaginem aiunt locatam fuisse barbatam, librum manu tenentem, cum hac inscript. D. M. SEDATUS. Tollius non de corpore ejus hæc dicta interpretatur, sed de fama et nomine, quo Burdigala patria ejus superbit; quanquam in ea non docuerit, sed Tolosæ.

* *Quamvis externa tamen a regione reducit*] Recte interpretes intelligunt Sedati corpus Tolosa relatum Burdigalam, quod soli Tollio non probatur. Certe passim legitur civium et propinquorum reliquias a civibus et propinquis ardenti studio repetitas fuisse. Quod de Euripide apud Macedonas mortuo ab Atheniensibus factum memoriæ proditum est; Ausoniusque ipse de Æmilio Magno Arborio dixit Imperatorem curavisse hujus reliquias Constantinopoli Burdigalam transferendas. Plura apud Kirchman. de Funer. Rom. lib. III. cap. 25.

9 *Vagantem*] Extra patriam.

Divisæ . . urbi] Tolosæ.

10 *Arbitrium de te, &c.*] Hoc est, juxta mentem Tollii, gloriam progeniti tam docti civis jure suo sibi vindicat; quem sensum verum ac genuinum esse puto, et interpretationi Scaligeri antefero.

Origo] Patria Burdigala, ubi originem habuisti.

11 *Moremque secuta parentis*] Morem scilicet studia sua et doctrinam in alias urbes, quam in quibus nati sunt, transferendi: cum enim geniti

NOTÆ

essent Tolosæ, Narbone et Romæ docebant.

13 *Sed Fama, velit nolit*] Postremo hoc disticho, in quo hiatus est magnus, id videtur voluisse Ausonius, Tolosam cujus cathedram obtinuit Sedatus, sibi vindicare eum, non solum ut ascititium, sed ut civem: at, velit nolit, semper famam eum asserturam origini suæ, hoc est, Burdigalæ.

XX. STAPHYLIUS RHETOR, CIVIS AUSCIUS. 210

Hactenus observata mihi lex commemorandi
  Cives, sive domi, seu docuere foris.
Externum sed fas conjungere civibus unum
  Te, Staphyli, genitum stirpe Novempopulis.
Tu mihi, quod genitor, quod avunculus; unus utrumque:
  Alter ut Ausonius, alter ut Arborius.
Grammatice ad Scaurum, atque Probum, promtissime Rhetor,
  Historiam callens Livii et Herodoti.
Omnis doctrinæ ratio tibi cognita; quantam
  Condit sexcentis Varro voluminibus.

Huc usque servavi institutum celebrandi cives meos, sive docuissent in patria, sive peregre. Verum liceat sociare te solum civibus meis, o Staphyli, qui ortus es e familia Novempopulana. Tu mihi fuisti loco patris, et avunculi; tu solus utriusque vicem mihi præstitisti: fuisti mihi quasi alter Ausonius, quasi alter Arborius. Grammaticus eras comparandus Scauro, et Probo; Rhetor paratissimus, sciens historiam Livii et Herodoti. Omne genus eruditionis tibi notum fuit; quantum Varro complectitur innumerabilibus libris. Animus tibi erat aureus, vox per-

7 'Sic legendum, non *Grammaticæ*.' Scaliger.—14 Pulmanniana et aliæ

NOTÆ

4 *Novempopulis*] Vide quæ de Novempopulis scripsi ad Carm. III. Parentalium.

5 *Genitor*] Julius Ausonius.

Avunculus] Æmilius Magnus Arborius.

7 *Ad Scaurum, atque Probum*] Præstantissimos Grammaticos. *Ad* hic comparationis est, ut supra Carm. XV. 'Et disputator ad Cleanthen Stoicon.'

8 *Livii et Herodoti*] Græcam et Latinam; veterem et novam.

10 *Varro*] Marcus ille Terentius Varro doctissimus Romanorum, Tullii ipsius judicio; cujus 'de re rustica' et 'de lingua Latina' libri aliquot extant.

Aurea mens, vox suada tibi, tum sermo quietus,
Nec cunctator eras, nec properante sono.
Pulchra senecta, nitens habitus, procul ira, dolusque;
Et placidæ vitæ congrua meta fuit.

suadens, tum oratio placida, nec tardior eras loquendo, nec præceps nimis. Ad senectutem usque vixisti, optima valetudine, iræ, dolique expers; vitamque placidam placida mors excepit.

edd. *Et placidæ finis.* Vid. inf.

NOTÆ

14 *Et placidæ vitæ*] Sic Grævius reponit pro *Et placidæ finis*, quod in Pulmanniana et aliis editt. legitur. Recte quidem; *meta* enim *finis* nullius est sensus, cum optimus emergat, si rescribitur: *Et placidæ vitæ congrua meta fuit.* Nec aliter scribere potuit Ausonius. Ovid. 'Conveniens vitæ mors fuit ista tuæ.' Val. Max. l. VII. c. 1. de Metello Romanorum felicissimo: 'Hunc vitæ actum ejus consentaneus finis excepit.' Antiquus Poëta verissime: βίου δικαίου γίγνεται καλὸν τέλος.

XXI. CRISPUS ET URBICUS, GRAMMATICI LATINI ET GRÆCI. 211

Tu quoque in ævum, Crispe, futurum
Mœsti venies commemoratus
Munere threni.
Qui primævos, fandique rudes,
Elementorum prima docebas
Signa novorum.

Tu quoque, o Crispe, munus habebis lugubris cantilenæ, hoc meo Carmine futurum in ævum victurus. Qui tenellos pueros, et rudes loquendi prima docebas literarum elementa, quæ nondum attigerant. Creditus es indulsisse quandoque

3 'Non eo ordine, quem a Scaligero propositum cum Vineto sequimur, legebantur in editione Tornæsiana hæc Crispi et Urbici Elogia. In ea enim ed. metra sunt anapæstica dimetra: *Tu quoque in ævum, Crispe, futurum:* et trimetra anapæstica: *Mœsti venies commemoratus munere threni.*'

NOTÆ

3 *Munere threni*] Threnus Græce θρῆνος, Carmen lugubre, unde θρηνῳδοί, threnorum cantores in funeribus olim adhibiti. Eorum autem inventor audiit Linus; at videntur propius vero accedere, qui aiunt eum Herculi iratum quod minus ad discendum aptus foret, a furente et ingrato discipulo interfectum, deflctum fuisse a reliquis discipulis eo Carmine quod ab ejus nomine et nota ejulationis Aî Ælinum appellarint.

Creditus olim fervere mero,
Ut Virgilii Flaccique locis
Æmula ferres.
Et tibi Latiis posthabite orsis,
Urbice, Graiis celebris, carmen
Sic ἐλελίσω.
Nam tu Crispo conjuncte tuo
Prosa solebas et versu loqui
Impete eodem,
Priscos ut et Heroës olim
Carmine Homeri commemoratos
Fando referres;

vino, potusque scripsisse Carmina, quibus loca obtineres Virgilii Horatiique locis proxima. Et tibi, o Urbice, Græcis clare literis, quas Latinis anteposuisti, una te lugebo mœstis versibus. Tu enim tuo conjunctus Crispo, eadem celeritate solebas et solutum orationem et numeris astrictam sic adhibere, ut exprimeres Heroas tres

Souchay.—14 'Nonnulli, ut Scaligero observatum est, putarunt dicendum *prorsa*. Sed eos falli recte admonet: utrumque enim probum et Latinum, antiquius vero *prosa*.' Idem.—16 '*Priscos et heroas olim*] Constabit suis numeris versus, si sic emendes: *Priscos ac heroës olim:* vel certe, *Priscos ut et heroës olim*, adjecta particula *ut* propter verbum *referres*, nisi forte *referre*

NOTÆ

4 *Fandique rudes*] Ab antiqua voce 'fari,' quæ propria vatum est, qui et inde Fatui appellati.

7 *Creditus olim fervere mero, ut Virgilii, &c.*] Ea male videtur intellexisse Vinetus, dum refert Bitiæ temulentiam a Virgilio celebratam in fine libri Æneid. I. atque ebrietatem Horatio laudatam in Epist. 4. Vult enim Ausonius Crispum aliquando indulsisse vino, sicque ad poësin accedentem condidisse versus Virgilio et Horatio non indignos. Nec aliter Æschylus qui Plutarcho lib. VII. Sympos. memoratur potus suas scripsisse tragœdias. Propert. lib. IV. El. VI. 'Bacche soles Phœbo fertilis esse tuo.' Horat. lib. I. Ep. XIX. 'Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt Quæ scribuntur aquæ potoribus.'

10 *Latiis posthabite orsis, Urbice, &c.*] Id est, qui Musas vel literas Latinas post habuisti. *Graiis celebris*, Græcis literis, quod Græcus duntaxat Grammaticus esset.

* *Et tibi, .. Urbice*] Diversus ille ab Urbico qui sub Diocletiano ad annum Christi 388. claruit, et ex Senatore Arvernorum Episcopus evasit.

12 'Ελελίσω] Facete Ausonius, Crispum alloquens qui Græcas literas Latinis anteposuerat, verbum usurpat Græcum ἐλελίζειν, quod apud Tragicos non raro reperire est. 'Ελελίζειν ab acclamatione bellica ἐλελεῦ, quæ et in funeribus locum obtinuit.

16 *Priscos ut et Heroës, &c.*] Egregium sane Urbici encomium, qui, si fides Ausonio, Heroas tres apud Homerum eloquentiæ laude excellentes referebat. Fuit enim illius oratio

Dulcem in paucis ut Plistheniden,
Et torrentis ceu Dulichii
Ninguida dicta,
Et mellitæ nectare vocis
Dulcia fatu verba canentem
Nestora regem.
Ambo loqui faciles, ambo omnia carmina docti,
Callentes mython plasmata, et historiam.
Liberi et ambo genus: sed quos meruisse deceret
Nancisci, ut cluerent patribus ingenuis.

priscos Homeri versibus celebratos, Plistheniden in brevitate sua dulcem, et Dulichium cujus dicta nivosa torrentis in morem ruebant, regemque Nestorem verba fundentem mellito nectare dulciora. Ambo ad dicendum faciles et expediti, ambo periti omnium formarum Carmina condere, apprime tenentes fabularum figmenta et historiam. Ambo liberis quidem parentibus nati, at quibus par erat genus suum nancisci, ut revera haberentur orti patribus ingenuis.

malis legere. *Solebas loqui*, et *solebas referre*.' Vinetus.—20 'Malui Vinetum sequi, qui cum Pulmanno: *Et torrentis* edidit, quam Scaligerum: cum quo enim accusativ. *torrentem* construetur?' *Tollius*.—26 'Recte, ni fallor, *mython plasmata* emendavimus. Opponitur enim historiæ.' *Scaliger*.—28 Ita Scaliger. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

arguta et brevis, ut Menelai; torrens ut Ulyssis; suavis et ex utroque mista, ut Nestoris.

19 *Plistheniden*] Menelaum Plisthenis, Hesiodo, Apollodoro, &c. Homero autem Iliad. B. et Odyss. Δ. Euripidi, Sophocli, et aliis bene multis, Atrei filium. Sunt qui mediam tenentes viam, Menelaum quidem ex Plisthene natum, Atrei vero, a quo educatus fuerat, filium habitum esse asseverent. Vide Homeri Scholiast. in Iliad. B. Dictyn Cret. lib. I. &c.

20 *Dulichii Ninguida dicta*] Ulyssis sic dicti a Dulichio maris Ionii insula, una ex iis quibus ille imperabat, contra ostium Acheloi sita, non procul ab Ithaca. *Ninguida dicta* nivibus hybernis similia quæ ubertim ac spisse decidunt. Expressum illud ex Iliad. Γ. ubi iisdem coloribus depingitur Ulyssis eloquentia: 'Ἀλλ', ὅτε δή ῥ' ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει, Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν, Οὐκ ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆΐ γ' ἐρίσειε βροτὸς ἄλλος.

23 *Dulcia fatu verba canentem Nestora regem*] *Fatu*, vox quæ non alibi, quod sciam, aut raro occurrit. 'Nestora regem' Homero Odysseos B. Nelei ex Chloride filium, cui, juxta eundem poëtam parebant novem in Bœotia urbes, quarum caput Pylus, inde Enneapolis vocata. Ille ad Trojam cum reliquis Græciæ principibus se contulit, eorumque rebus plurimum profuit, tum summa prudentia quam annorum diuturnitate collegerat, tum eloquentia singulari: fluebat enim ex ejus ore dulcior melle sermo, ut canit Homerus Iliad. A. Τοῖσι δὲ Νέστωρ Ἡδυεπὴς ἀνόρουσε, λιγὺς Πυλίων ἀγορητὴς, Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

NOTÆ

26 *Mythen plasmata*] Μῦθος, fabula; πλάσμα figmentum, a verbo πλάττειν, fingere.

27 *Sed quos meruisse deceret, &c.*] Ita Scaliger, cujus emendatio mihi videtur verissima. Sensus est, Crispo et Urbico patres quidem liberos fuisse, at non potuisse probare se ingenuos, fortasse quod expositi fuissent. Nullo sensu in editione Tornæsiana legitur: *Quos meruisse doceret Nasci, ut cluerent paribus ingeniis.* Nec melius apud Vinetum legas *nasci* pro *nancisci*. *Cluerent* a Græco κλύειν, quod est audire vel dici. Plauto familiare pro perhiberi: in Trin. II. Act. 2. sc. 4. 'Ubi mortuus sis, ita sis ut nomen cluet.' Item Lucretius lib. II. vers. 208. 'Res Utilis invenietur, et opportuna cluebit.'

XXII. VICTORIO SUBDOCTORI, SIVE PROSCHOLO. 212

Victori studiose, memor, celer, ignoratis
  Assidue in libris, nec nisi operta legens;
Exesas tineis, opicasque evolvere chartas,
  Major quam promtis cura tibi in studiis.

O Victori, qui studiosus es, memoria valens, promtus in discendo, assiduus in libris maximæ hominum parti incognitis; nec legis nisi res abditas et occultas: major tibi cura est evolvere libros tineis exesos, situque deformes, quam paratis

' Pro *Victorino*, qui perperam antea legebatur, Vinetus et Scaliger reponunt *Victorio:* quare et in Epigrammate legendum *Victori:* cum antea, repugnante metro, legeretur *Victorine.*' Souchay. Vid. Not. Var.—5 ' Insulsa repetitio, quam omnes habent edd. nec Mss. ope emendare licuit.' *Idem.*—

NOTÆ

Proscholus Ausonio dicitur, qui a præfecto Scholæ secundus esset, ejusque vicem gereret.

* 1 *Victori studiose, &c.*] Ille ipse est cujus meminit Sidonius: quod et suspicatus est Scaliger. Unde miror eum postea negavisse, quod, inquit, Victorius, de quo Poëta noster, Grammaticus tantum fuit, Victorius autem, de quo Sidonius, Rhetor. At Rhetorem fuisse et eum de quo hic sermo, patet ex vers. 18. 'Exili nostræ fucatus honore cathedræ;' quid enim aliud 'fucatus' significat, nisi 'ornatus?' Eodem sensu in Gratiarum actione occurrit: 'Deus indulsit ut prætextam meam purpuræ tuæ luce fucatam præstares.' Quod si Victorius ornatus fuit honore cathedræ quam obtinuit Ausonius, ergo Rhetor, licet antea Grammatici titulum duntaxat libavisset; ut in Interpretatione exposui.

Ad Professores nihil ultra adjiciam, nisi quod lectorem monitum volo, si quid incuria aut inscitia a Carmine vigesimo ad XXVII. peccatum deprehenderit, illud in me refundendum, quippe qui deperditis Floridi Interp. et Notis, ea suppleverim.

Ignoratis Assidue in libris] O rem ridiculam et jocosam! usque adeone scire illius nihil fuisset, si eadem scivisset alter?

Quod jus pontificum, quæ fœdera, stemma quod olim
  Ante Numam fuerat sacrificis Curibus:
Quod Castor cunctis de regibus ambiguis, quod
  Conjugis e libris ediderat Rhodope:
Quod jus pontificum, veterum quæ scita Quiritum,
  Quæ consulta Patrum; quid Draco, quidve Solon
Sanxerit; et Locris dederit quæ jura Zaleucus;
  Sub Jove quæ Minos, quid Themis ante Jovem:

incumbere studiis. Quod jus Pontificium, quæ fœdera, quod olim ante Numæ tempora stemma fuerat Curibus sacra facientibus: quod Castor scripserat de cunctis regibus ambiguis, quod e conjugis sui libris Rhodope ediderat. Quod jus Pontificium, quæ vetera plebiscita, quæ Senatusconsulta, quid Draco vel Solon sanxerit, et quas leges Zaleucus dederit Locris. Quæ Minos sub Jove constituerit, et quid Themis antequam regnaret Jupiter. Hæc omnia magis tibi cognita quam

NOTÆ

5 *Quod jus pontificum*] Commentarii Pontificum perobscuri erant, utpote qui a Numa inchoati essent; unde Horat. lib. II. Ep. 1. fautorem veterum inducit dictitantem eos Albano Musas in monte locutas. Et Quintilian. Instit. lib. VIII. cap. 2. 'Obscuritas fit etiam verbis ab usu remotis: ut si commentarios quis Pontificum, et vetustissima fœdera, et exoletos scrutatus auctores, id ipsum petat ex his, ut quæ inde contraxerit non intelligantur.' De jure Pontificio septem erant Numæ libri. vide Liv. Hist. lib. XL. cap. 29.

6 *Sacrificis Curibus*] Cures perantiqua Sabinorum Italicæ gentis civitas, Numæ patria; unde forsitan incolas vocat Sacrificos Ausonius, quos Virgilius 'Parvos' appellat. Cures hodie *Turre*, Leandro, aliis *Vescovio.*

7 *Quod Castor, &c.*] Illius meminit Stephanus in voce βοιωτία. Quod dicitur ab Ausonio eum scripsisse libros de Regibus ambiguis, id referendum videtur ad ejus libros χρονικῶν ἀγνοημάτων, quorum Suidas mentionem facit. In quibus scripserat de iis quæ falso jactabantur sub hoc aut illo Rege facta, et contra temporum rationem errata arguebat.

10 *Quid Draco, quidve Solon Sanxerit*] Draco vetustissimus fuit Atheniensium legislator, cujus leges, eo quod maxime severæ essent, Demades solebat dicere non atramento, at sanguine scriptas; et Solon, ipse unus e septem Græciæ sapientibus, abrogandas curavit, præter eas quæ de cæde erant constitutæ. De Solone dicemus in Sapient.

11 *Locris dederit quæ jura Zaleucus*] Gente Locrensis, stirpe clarus, doctrina commendabilis, Pythagoræ discipulus multa subtiliter invenit, ac sapienter promulgavit. Vino ægris interdixit injussu medici, pœna capitis indita. Plura si cupis, consule Diodorum lib. XII. p. 85. edit. Wechel. T. 2.

12 *Sub Jove quæ Minos*] Cretensium rex nono quoque anno in quoddam præaltum et vetusta religione consecratum specus secedere solebat; et in eo moratus, tanquam a Jove (quo se ortum ferebat) traditas sibi leges prærogabat. Hæc Val. Max. ex Platonis Minoë, leg. I. Homerum interpretatus. Canit enim divinus poëta Odyss. T. Minoëm no-

Nota tibi potius, quam Tullius et Maro nostri,
  Et quicquid Latia conditur historia.
Fors istos etiam tibi lectio longa dedisset:
  Supremum Lachesis ni celerasset iter.
Exili nostræ fucatus honore cathedræ,
  Libato tenuis nomine Grammatici:
Longinquis posthac Romæ defunctus in oris:
  Ad quas de Siculo littore transieras.
Sed modo nobilium memoratus in agmine, gaude:
  Pervenit ad Manes si pia cura tuos.

aut Tullius noster, aut noster Virgilius, et quicquid Latinæ produnt historiæ. Fortasse etiam diuturna lectio tibi præbuisset istos evolvendos, nisi Lachesis iter ultimum festinasset. Ornatus exiguo honore cathedræ nostræ, postquam libasti titulum exilis Grammatici. Posthac mortuus Romæ in oris remotis, ad quas te contuleras e littoribus Siculis. Sed modo inter inclytos recensitus lætare, si pium officium pervenit ad tuos usque Manes.

18 ‘*Libato tenuiter*] Aut *tenui* legendum, aut *tenuis*, pro *tenuiter*.’ Vinetus.—20 *Ad quæ* vel *Ad quas* pro *Atque* legendum mouet Idem.

NOTÆ

venualem summi Jovis auditorem fuisse: Κνωσσὸς μεγάλη πόλις· ἔνθα τε Μίνως Ἐννέωρος βασίλευε Διὸς μεγάλου ὀαριστής.

Quid Themis ante Jovem] Θέμις Græce ‘fas,’ ‘æquum’ significat; unde Themis Dea credita est quæ hominibus id præciperet quod fas esset; ut ait Festus. Fuit autem Cœli ac Terræ filia, Saturno natu major, ut fabulatur Hesiodus. Quamobrem Ausonius, *ante Jovem* Saturni filium, Themidem dicit jura hominibus dedisse.

XXIII. DYNAMIO BURDIGALENSI, QUI IN HISPANIA DOCUIT, ET OBIIT. 213

Sed neque te mœsta, Dynami, fraudabo querela,
  Municipem patriæ causidicumque meæ.
Crimine adulterii quem saucia fama fugavit;
  Parvula quem latebris fovit Ilerda suis.
Quem locupletavit conjux Hispana latentem;
  Namque ibi mutato nomine Rhetor eras;

Sed neque frustrabor te mœstis questibus, o Dynami, qui patriæ meæ municeps es et patronus. Quem fama crimine adulterii imminuta, coëgit fugam capessere; quem exigua urbs Ilerda excepit intra mœnia ubi latuisti. Quem Hispana conjux abditum locupletem fecit; namque ibi eras Rhetor mutato nomine, Rhetor, inquam,

Rhetor Flavinii cognomine dissimulatus,
  Ne posset profugum prodere culpa suum.
Reddiderat quamvis patriæ te sera voluptas,
  Mox residem rursum traxit Ilerda domus.
Qualiscumque tuæ fuerit fuga, famaque vitæ;
  Jungeris antiqua tu mihi amicitia.
Officiumque meum, sensus si Manibus ullus,
  Accipe jam verus morte obita, Dynami.
Diversis quamvis jaceas defunctus in oris,
  Commemorat mœstis te pia cura elegis.

mentito cognomine Flavinii, ne crimen admissum retegeret profugum suum. Etsi voluptas sera te patriæ restituerat, mox tranquillum te traxit denuo domus Ilerda. Qualiscumque tua fuga, et tua fama fuerit, tu mihi conjunctus es prisca amicitia. Et, si Manibus inest sensus aliquis, accipe officium hoc meum, o Dynami, qui, jam fato functus, verus es Dynamis. Quamvis jaceas mortuus in aliena terra, te pia cura mœstis versibus celebrat.

10 *Domo* conjicit Tollius.

NOTÆ

10 *Mox residem rursum traxit Ilerda domus*] Tollius capere se negat hujusce versus sensum, qui mihi planus videtur. Dynamis adulterii reus, relicta Burdigala, in urbem Hispaniæ Ilerdam se receperat; cumque ibi diu latuisset, rediit tandem Burdigalam, unde mox repetiit Ilerdam 'quæ sua esset domus,' ibi scilicet uxore ducta.

Ilerda] Oppidum citerioris Hispaniæ, non procul a Sicori fluvio, hodie *Lerida*. Lucan. lib. IV. 'Super hunc fundata vetusta Surgit Illerda manu, placidis prælabitur undis.'

13 *Sensus si Manibus ullus*] Familiaris Ausonio sententia. Non absimile est quod legitur apud Tullium Orat. pro Archia poëta: 'Hæc vero,' memoria sempiterna, 'sive a meo sensu post mortem abfutura est, sive, ut sapientissimi homines putaverunt, ad aliquam animi mei partem pertinebit: nunc quidem certe cogitatione quadam speque delector.'

XXIV. ACILIO GLABRIONI, GRAMMATICO, JUN. BURDIGALENSI. 214

Doctrinæ vitæque pari brevitate caducum,
  Glabrio, te mœstis commemorabo elegis.

Glabrio, mœstis versibus celebrabo te, cujus doctrina et vita brevi ævo pariter

Stemmate nobilium deductum nomen avorum,
Glabrio Aquilini Dardana progenies.
Tu quondam puero compar mihi discipulo: mox,
Me dehinc facto Rhetore, Grammaticus.
Inque foro tutela reis, et cultor in agris,
Digne, diu partis qui fruerere bonis.
Commode, læte, benigne, abstemie, tam bone dandis
Semper consiliis, quam taciturne datis.
Tam decus omne tuis, quam mox dolor, omnia acerbo
Funere præreptus, Glabrio, destituis:
Uxore et natis, genitore et matre relictis,
Eheu quam multis perdite nominibus!
Flete diu nobis, nunquam satis, accipe acerbum,
Glabrio in æternum commemorate, Vale.

circumscriptæ fuerunt. Nomen tuum deducitur ab avis nobilibus, o Glabrio, qui Aquilinum Trojanum agnoscis generis tui auctorem. Tu, cum puer essem, meus fuisti condiscipulus, mox Grammaticus, ubi ego Rhetor evasi. Tu reis in foro præsidium, et colonus rure, dignus qui fruerere diu opibus acquisitis; commodus, hilaris, mansuetus, abstinens a vino, tum bonus semper in dandis consiliis, quam, ubi dederas, taciturnus. Tam omne tuorum ornamentum, quam mox fuisti desiderium, morte crudeli raptus, o Glabrio, cuncta deseris. Relictis uxore et natis, relictis parentibus, eheu quam multis nominibus periisti! o Glabrio, quem diu luximus, nec unquam satis lugebimus, in æternum celebrate, acerbum vale accipias velim.

In veteri codice *Attilio*. Vid. inf.—5 'Nullus dubito quin legendum sit *Discipulus*. Etenim in vetusto codice fuit *Discipulos*, et facile *u* immutatum est in *o*.' Souchay.—6 Vetus codex, *Meque dehinc*.

NOTÆ

Acilio Glabrioni, &c.] Monet Scaliger se in prisco codice legisse: *Attilio Glabrioni, &c.* at legendum *Acilio*, idque patere ex veteribus monumentis, in gente enim Acilia Glabriones fuisse. Et quidem Anicii Acilii Glabrionis meminit vetus saxum :.... D. D. N. N. ÆTERNIS. PRINCIPIBVS HONORI....ANICIVS. ACILIVS. GLABRIO FAVSTVS. V. C. PRÆF. VR....FATALI CASV. SVBVERSAM. IN FORMAM. PRISCI. VSVS. Hæc ex Tollii Omis. Commiss.

4 *Dardana progenies*] Id est, Trojana. Ceterum undecumque Burdigalam venisset Glabrionum gens, memoriæ proditum est Glabrionem illum, quem in suo consulatu quinto Collegam habuit Commodus tyrannus, genus ad Æneam Trojanum, Veneris et Anchisæ filium retulisse. Herod. lib. II.

9 *Abstemie*] Vox facta ab 'abstinentia temeti,' id est, vini: vinum enim prisca lingua 'temetum' appellabatur. Quintil. lib. I. cap. 7.

Tam bone dandis Semper consiliis, &c.] Laus summa, amice consiliari, ut verbis utar Horatii, et data consilia silentio premere.

NOTÆ

14 *Quam multis perdite nominibus*] Mariti scilicet, patris, et filii; cum mortuus esset superstitibus uxore, liberis, et utroque parente.

XXV. CORONIS. 215

Quos legis a prima deductos menide libri,
  Doctores patriæ scito fuisse meæ,
Grammatici in studio, vel Rhetoris, aut in utroque,
  Quos memorasse mihi, morte obita, satis est.
Viventum illecebra est laudatio: nomina tantum
  Voce ciere, suis sufficiet tumulis.
Ergo, qui nostræ legis otia tristia chartæ,
  Eloquium tu ne quære, sed officium,
Quo claris doctisque viris pia cura parentat;
  Dum decora egregiæ commeminit patriæ.

Scito eos quos legis ab initio libelli ductos extitisse patriæ meæ Doctores, aut in Grammaticæ, aut in Rhetoricæ, aut in utriusque studio; quorum, utpote mortuorum mihi sufficit recoluisse memoriam. Laudes sunt vivorum illecebræ. Satis erit illorum sepulcris, eos tantum nomine appellare. Quicumque igitur legis tristia hæc carmina otii fœtum, noli in iis quærere facundiam, sed illud officium, quo nostra pietas justa persolvit præclaris doctisque viris, dum nos celebramus viros qui extitere ornamentum egregiæ patriæ.

5 Liber optimus, *Viventium*.—10 In exemplari erat *decoregregiæ*, hoc est, *decor' egregiæ*, pro *decora egregiæ*.

NOTÆ

Coronis] Scribit Aristophanis Scholiastes coronidem esse lineam brevem, sed ab inferiori parte flexam, figura scilicet unci, aut literæ V. Hæc nota in librorum calce apponebatur: unde et pro librorum fine usurpatur. Martial. lib. x. Epig. I. 'Si nimius videar, seraque coronide longus, Esse liber: legito pauca, libellus ero.' Hinc natum proverbium, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, μέχρι τῆς κορωνίδος, 'ab initio ad coronidem.'

1 *Menide*] 'Menis' Turnebi judicio advers. lib. XXII. cap. 10. est 'lunula,' diminutivum a μήνη 'luna,' cujusmodi 'menidem,' seu 'lunulam' videntur antiqui initio operis apposuisse ut 'coronidem' in fine. Vinetus deducit a primo versu Iliados; Μῆνιν ἄειδε Θεὰ, &c. unde pro initio cujusvis libri sumta sit Menis; sed non vidit a μῆνις 'ira' fieri in genitivo μήνιος, non μήνιδος.

5 *Viventum illecebra est laudatio*] In Præfatione Epicedii in patrem, infra: 'Neque vero nunc patrem meum laudo, quod ille non eget: et ego functum oblectatione viventium onerare non debeo,' id est, laude.

XXVI. POETA. 216

VALETE, Manes inclytorum Rhetorum:
Valete, doctores probi:
Historia si quos, vel poëticus stylus,
Forumve fecit nobiles:
Medicæ vel artis, dogma vel Platonicum,
Dedit perenni gloriæ:
Et si qua cunctis cura viventum placet,
Juvatque honor superstitum:
Accipite mœstum carminis cultum mei,
Textum querela flebili.
Sedem sepulcris servet immotus cinis.
Memoria vivat nominum;
Dum remeat illud, judicis dono Dei,
Commune cum Dis sæculum.

Valete, umbræ illustrium Rhetorum: valete, boni Magistri: si qui sunt quos historia, aut genus scribendi poëticum, aut advocatio forensis commendavit, aut præcepta Medicinæ, aut scita Platonicorum cumulavit laude perpetua: ac si aliqua cura viventium probatur omnibus, et si placet honor eorum qui supersunt: accipite tristem ornatum mei carminis contextum planctu lugubri. Cineres quieti teneant locum suum in monumentis. Recordatio nominum vivat: donec munere Dei judicis illa ætas revertatur, quæ futura est nobis communis cum Divis.

4 *Forumque* Vulg.—5 Vetus liber sic distinguit: *Medicæ vel artis dogma, vel Platonicum.*—11 Antea reposuit Tollius ex optimo libro, *Sedem sepulcri.*

NOTÆ

5 *Vel Platonicum*] Philosophicum, synecdoche partis.

13 *Judicis dona Dei*] Christi, vivos mortuosque judicaturi aliquando.

14 *Cum Dis*] Sanctis, Divis. Vitam illam immortalem intelligit, quam Ethnici suis Heroibus falso tribuebant, Christiani, post hanc mortalem, hæreditatis jura merito expectant.

EPITAPHIA HEROUM

QUI BELLO TROICO[1]

INTERFUERUNT.

AUSONIUS LECTORI SUO S. 217

Ad rem pertinere existimavi, ut vel vanum opusculum materiæ congruentis[a] absolverem, et libello, qui commemorationem habet eorum, qui vel peregrini Burdigalæ, vel qui Burdigalenses peregre docuerunt,[2] Epitaphia subnecterem, scilicet titulos sepulcrales[b] Heroum, qui bello Troico interfuerunt. Quæ antiqua cum apud philologum

Credidi ad rem facere, ut perficerem saltem inane opusculum cujus materia convenit cum superioribus, et volumini, quod continet commemorationem illorum, qui aut cum extranei essent, docuerunt Burdigalæ, aut, cum essent Burdigalenses, docuerunt foris, subjungerem inscriptiones sepulcrales Heroum qui fuerunt in expeditione Trojana. Quæ vetera cum invenissem apud quendam Philologum, verti in oratio-

1 Sic reposuit Tollius pro, *Qui Bello Trojano,* quod est Vulg.—2 ‘ *Qui vel peregrini Burdigalenses*] Locum hunc a librario mutilatum, sic restitui posse sum arbitratus: *Qui vel peregrini Burdigalæ, vel qui Burdigalenses peregre docuerunt.* Quod autem sequitur, *epitaphia subnecterem, scilicet titulos sepulcrales heroum,* in eo istud, *scilicet titulos sepulcrales,* videtur esse glossarion verbi ἐπιτάφια, ab alio subjectum, non ab Ausonio.’ *Vinetus.* Vid. inf.—

NOTÆ

[a] *Materiæ congruentis*] Epitaphiorum scilicet, quæ cum superiori commemoratione Professorum et Parentalibus satis conveniunt.

[b] *Scilicet titulos sepulcrales*] Hæc redolent Glossema vocis *Epitaphia,* ab alio subjectum. Itaque expungenda e textu censeo, nec expressi in Interpretatione.

quendam reperissem,[c] Latino sermone converti, non ut inservirent ordini[3] persequendi,[d] sed ut cohærerent[e] libere, nec aberrarent.

nem Latinam, non eo animo ut iis uterer ad seriem operis continuandam, sed ut converterentur libere cum superioribus, neque vagarentur loco minus apto.

3 *Inservirem ordinis* Vulg. Item *cohærerem, aberrarem.* Vid. Not. Var.

NOTÆ

c *Philologum quendam reperissem*] Græcis scilicet metris conscripta, eadem fortasse quæ post C. Plaut. et H. Steph. edidit G. Canterus, qui ea firmiter Aristotelis cujusdam libri fragmentum esse asserit. *Philologus,* literarum humaniorum amator est, quales Grammatici illi Burdigalenses in titulo Carm. x. de Profess.

d *Ordini persequendi*] Quasi ista Epitaphia pars essent priorum.

e *Cohærerent*] Propter congruentem materiam.

I. AGAMEMNONI. 218.

Rex regum Atrides, fraternæ conjugis ultor,
 Oppetii manibus conjugis ipse meæ.

Ego Agamemnon Rex Regum, vindex uxoris mei fratris, perii ipse manibus meæ

NOTÆ

1 *Rex Regum*] Sic de eodem Cicero ad Dolabellam Epist. lib. IX. 'Agamemnoni Regum Regi fuit honestum habere aliquem in consiliis capiendis Nestorem.' Scilicet cum imperaret ceteris Regibus et Principibus, quos conjurata Græcia ad Trojam miserat; Menelao, Nestori, Achilli, Ulyssi, Diomedi, ceterisque, non immerito dictus est *Rex Regum.* Ἄναξ ἀνδρῶν apud Homerum dicitur, id est, 'Rex virorum.'

Atrides] Plisthenes Pelopis et Hippodamiæ filius, cum juvenis moreretur, filios Agamemnonem et Menelaum Atreo fratri commendavit, qui eos filiorum habuit loco: unde Atridæ dicti sunt, quasi filii Atrei essent: quanquam Plisthenidæ potius appellandi erant, ut appellatur a nostro Menelaus in XXI. Professorum.

Fraternæ conjugis] Helenæ.

2 *Conjugis ipse meæ*] Clytæmnestræ, et adulteri ejus Ægisthi. Extant porro hæc duo de Agamemnone Græca Epitaphia inter ea quæ Canterus edidit. ἘΠΙ ἈΓΑΜΕΜΝΟΝΟΣ *κειμένου ἐν Μυκήναις.* Λεύσσεις Ἀτρείδεω Ἀγαμέμνονος, ὦ ξένε, τύμβον. Ὃς θάν' ὑπ' Αἰγίσθου, κ' οὐλομένης ἀλόχου. I. e. Agamemnoni jacenti Mycænis. 'Vides Atridæ Agamemnonis, o hospes, tumulum; Qui fuit occisus ab Ægistho, et perniciosa uxore.' ἝΤΕΡΟΝ. Μνῆμα τόδ' Ἀτρείδεω Ἀγαμέμνονος, ὅν ῥα κατέκτα Δῖα Κλυταιμνήστρη Τύνδαρις οὐχ ὁσίως. Id est: 'Monumentum alterum, hoc est Atridæ Agamemnonis, quem interfecit, Diva Clytæmnestra Tyndari filia non juste.'

Quid prodest Helenes raptum punisse dolentem,
  Vindicem adulterii cum Clytemnestra necet?

uxoris. Quid me juvat iratum ultum esse raptum Helenæ, cum Clytemnestra interficiat me ultorem adulterii?

4 Al. *Clytemestra.*

NOTÆ

4 *Adulterii*] A Paride commissi.

Clytemnestra] Et ipsa adultera. Observa in hac voce, metri causa, diphthongum αι quæ est in Græco, Κλυταιμνήστρη, et verti per *æ* Latinum debuisset, in simplex *e* conversam, quod quidem corripitur ante duas liquidas *m n*, ut a Virgilio secunda syllaba in voce 'Polymnestor,' et in 'Polymneia,' et prima in voce 'Tecmessa' apud Horatium, et prima vocis 'omni' in Carmine VI. Professorum supra.

* *Cum Clytemnestra necet*] Legendum *Clytemestra*, abjecto *n*, ipsa metri ratio suadet. Sic Livius Andronicus Ægistho: 'In sedes collocat se regias, Clytemestra juxtim, tertias natæ occupant.' Sic Propertius lib. III. Eleg. XI. vers. 55. dixit 'Polymestoris.' 'Te scelus accepto Thracis Polymestoris auro.' Idem lib. IV. Eleg. VII. 63. Scripsit 'Hypermestre.' Ubi Broukhusius notat ita et scriptum Helenio Acroni ad Horatii lib. III. Ode 2. et Servio ad lib. VII. Æneid. vers. 631.

II. MENELAO. 219

Felix o Menelaë, Deum cui debita sedes,
  Decretumque piis Manibus Elysium.
Tyndareo dilecte gener, dilecte Tonanti:
  Conjugii vindex, ultor adulterii:
Æterno pollens ævo, æternaque juventa,
  Nec leti passus tempora, nec senii.

Beatus es, o Menelaë, cui domicilium Deorum debetur, et cujus piæ umbræ Elysium destinatum est. Gener care Tyndaro, care Jovi; assertor connubii, vindex adulterii; vigens vita perpetua, et perpetua juventute, non expertus es tempus mortis, neque senectutis.

NOTÆ

1 *Felix o Menelaë*] Desumtum ex hoc Græco disticho. Ὄλβιος, ὦ Μενέλαε, σύ τ' ἀθάνατος, καὶ ἀγήρως, Ἐν μακάρων νήσοις γαμβρὲ Διὸς μεγάλου. Id est: 'Beatus es, o Menelaë, tu et immortalis, et senii expers In Beatorum insulis, gener Jovis magni.'

Deum cui debita sedes] Lib. IV. Odysseæ Menelao Proteus vaticinatur eum, quia erat Helenæ maritus et Jovis gener, non moriturum Argis, sed Deos ipsum in Elysium missuros. Isocrates, in Helenæ laudatione, immortalitatis beneficium ab ipsa marito concessum ait.

3 *Tyndareo*] Vide supra Epigramma LVI.

III. AJACI. 220

Ajacis tumulo pariter tegor obruta Virtus,
  Illacrymans bustis funeris ipsa mei:
Incomtas lacerata comas, quod pravus Atrides
  Cedere me structis compulit insidiis.
Jam dabo purpureum claro de sanguine florem,
  Testantem gemitu crimina judicii.

Ego Fortitudo simul operior tumulata sepulcro Ajacis, plorans ipsa super cineribus meis: discissa sparsos crines, quoniam improbus Agamemnon coëgit me cedere compactis dolis. Jam producam ex nobili cruore florem purpureum, significantem querulis literis iniquitatem judicii in me lati.

3 *Inconstans* Vulg.

NOTÆ

Ajaci] Telamonis filio.

1 *Ajacis tumulo, &c.*] Duo sunt in hunc sensum Græca Epigrammata lib. III. Anthologiæ. Prius Asclepiadæ ascriptum, alterum Antipatri, quæ vide.

3 *Atrides*] De hac voce vide Epitaph. I. supra.

4 *Cedere me structis, &c.*] Agamemnon virtutem dolis et insidiis compulit cedere, cum arma Achillis, virtuti Ajacis debita, dolis et facundiæ Ulyssis adjudicavit una cum ceteris Græcorum Principibus in lite super iis inter ambos orta, ubi 'fortis viri tulit arma disertus,' ut ait Ovidius lib. XIII. Metamorphoseon, quem vide ibidem.

5 *Purpureum ... florem*] Hyacinthum. Vide Ovid. dicto loco.

6 *Gemitu*] His literis expresso, ex *ai, ai,* quæ Hyacintho inscriptæ, querelam Phœbi super mortuo puero, deinde nomen ipsum Ajacis designarunt. Sic Ovid. 'Purpureum viridi genuit de cespite florem, Qui prius Œbalio fuerat de vulnere natus. Litera communis mediis pueroque viroque, Inscripta est foliis: hæc nominis, illa querelæ.'

IV. ACHILLI. 221

Non una Æaciden tellus habet, ossa teguntur
Littore Sigeo, crinem Larissa cremavit.

Non unica terra possidet Achillem, ossa ejus condita sunt in littore Sigeo, coma

NOTÆ

1 *Æaciden*] Achillem Æaci nepotem.

2 *Littore Sigeo*] Quod sic dictum volunt a σιγᾷν, quod est silere, quia Hercules fraudatus præmio a Laomedonte, ibi se occultavit, indeque silentio reversus, Trojam repente adortus cepit.

Pars tumuli . . . .
Orbe sed in toto . . . Homer . .

ejus combusta est apud Larissam. * * * * * * * *

NOTÆ

Crinem Larissa cremavit] Non Larissæ, quæ Thessaliæ civitas est, sed in littore prope Trojam crematam legimus apud Homerum lib. XXIII. Iliad. Achillis comam una cum Patrocli cadavere, cujus in manibus eam deposuerat, cum desperasset de reditu in patriam, videretque se non posse eam Sperchio amni sacrare, cui pater eam voverat. Vide locum Homeri vers. 140.

3 *Pars tumuli*] Deletum ex hoc posterius distichon, neque ex Græcis Epigrammatis restitui potest: ex his autem: *Pars tumuli * * Orbe sed in toto * Homer.* * conjicere possumus hanc fuisse hujus sententiam: 'Partem tumuli Achillis esse in Asia, in Sigeo scilicet littore, partem in Europa, apud Larissam, at gloriam et nomen ipsius per totum orbem Homeri carmine sparsam esse.' Præter duo autem Epitaphia Græca Achillis a Vineto relata, extat et aliud in Anthologia. lib. III. cap. 14. Τύμβος Ἀχιλλῆος, &c. quæ vide ibi.

* Hujusce carminis lacunam sic memini me explere, etsi liberius paulo, pro more Ausonii, qui metricis legibus non usque obsequitur, at satis, quantum conjicio, in ejusdem sententiam: *Pars tumuli Europæ, Asiæ pars altera cessit: Orbe sed in toto versu clarescit Homeri.*

V. ULIXI. 222

CONDITUS hoc tumulo Laërta natus Ulixes.
Perlege Odyssean, omnia nosse volens.

Ulysses filius Laërtæ tegitur hoc sepulcro. Si vis scire cuncta quæ gessit, evolve Odysseam.

NOTÆ

Ulixi] Afferuntur a Vineto Epitaphia duo Ἐπὶ Ὀδυσσέως κειμένου ἐν Τυῤῥηνίᾳ, id est, 'Ulyssi jacenti in Tyrrhenia,' quæ Tuscia est seu Hetruria, in qua exulasse Ulyssem pulsum patria a procorum, quos occiderat, necessariis, scribit Plutarchus in Græcis quæstionibus.

1 *Laërta natus*] Unde Laërtiades passim appellatur.

2 *Odyssean*] Homeri Carmen, quo Ulyssis gesta post bellum Trojanum referuntur libris viginti quatuor.

VI. DIOMEDI. 223

CONDITUR hic genitore bono melior Diomedes;
Crimen ob uxoris pulsus dotalibus Argis,
Argyripam, clarosque viris qui condidit Arpos:
Clarior urbe nova, patriæ quam sede vetusta.

Hic sepultus est Diomedes fortior patre forti; qui Argis quos in dotem acceperat relictis, propter scelus conjugis, ædificavit Argyripam, et Arpos insignes civibus: illustrior nova sua civitate, quam veteri domicilio suæ patriæ.

1 '*Conditus hic*] *Conditur*, et in hoc, et priore epitaphio, exemplar.' *Vinetus.*—18 Sic reponit Tollius pro *agris.*

NOTÆ

1 *Genitore bono*] Tydeo: *bono* autem hic ponitur pro forti, strenuo, πατρὸς ἐξ ἀγαθοῦ, ut ipse ait Horat. libro primo Ode 15. 'Ecce furit te reperire atrox Tydides melior patre.'

2 *Uxoris*] Ægialeæ, in quam Venus, ob vulnus a marito ejus Diomede acceptum irata, tantum immisit furorem, ut ait Lycophron, ut cum obviis quibusque juvenibus turpissime viveret, maxime vero cum Cometa Stheneli filio, (alii Cyllabarum seu Cylloborum vocant,) cui proficiscens ad bellum Trojanum Diomedes domum et uxorem commiserat. Cum autem probra suæ domus Diomedes Troja rediens comperisset, in Italiam secessit, relicta patria.

Dotalibus Argis] Sic legit Tollius pro *Agris*, quod habent vulgo lib. Imperavit certe Argis illis Diomedes, quorum civitas Argos Hippium, et Hippobosum, et Iasium dicta est. Sed Argi illi dotales fuisse videntur matris ipsius Deipylæ, Adrasti Argivorum regis filiæ, quam Pater Tydeus uxorem duxerat, profugus ex Ætolia, ubi patrueles Lycopeum, et Alcatheum, et cum illis patruum Melanem, patri Œneo insidiantes, interfecerat; non autem Ægialeæ uxoris. Ut ut est, sive *Argis* legas, sive *Agris*, agri illi non alii fuerunt quam Argivi.

3 *Argyripam, &c.*] Dauniæ, seu Apuliæ urbem, ad mare Ionium, *Lampen* prius dictam. Quam cum Diomedes muris cinxisset, ac munivisset, *Argos Hippium*, nomine civitatis Peloponnesiacæ in qua regnaverat, appellavit. Quod vocabulum postea vetustate corruptum, in *Argyripam* mutatum est. Virg. l. XI. Æneid. de hoc Diomede: 'Ille urbem Argyripam patriæ cognomine gentis Victor Gargani condebat Iapygis agris.'

Arpos] In quod vocabulum *Argyripa* degeneravit. *Argyripa*, et *Arpi* idem. Insulas etiam maris Ionii tenuit Diomedes, ab eo Diomedeas appellatas, in quarum una sepultus fuit, ut ex veteri ejus Epitaphio Græco patet.

VII. ANTILOCHO. 224

Consiliis, belloque bonus, quæ copula rara est,
  Carus et Atridis, carus et Æacidis:
Præmia virtutis simul et pietatis adeptus,
  Servato Antilochus Nestore patre obii.
Non hic ordo fuit: sed justius ille superstes,
  Troja capi sine quo perfida non poterat.

Ego Antilochus aptus consilio et militiæ, quæ duo raro conjunguntur, dilectus Atridis, et dilectus Æacidis: mortuus sum, cum assecutus essem præmia fortitudinis simul et pietatis, conservando patrem Nestorem. Id contigit præter ordinem naturæ: verum æquius fuit ut ille superesset, sine quo perjura Troja non poterat expugnari.

NOTÆ

* 1 *Consiliis, belloque bonus*] Ita fere Philostratus Heroic. cap. 3. Antilochum ait in bellicis rebus strenuum fuisse, et prudentem in eorum usu quæ exploratores attulissent.

Quæ copula] Prudentiæ et fortitudinis.

2 *Atridis*] Agamemnoni et Menelao.

Æacidis] Achilli, Ajaci, Teucro, et Patroclo, qui omnes Æaci nepotes erant.

4 *Servato . . . Nestore patre obii*] Idem testatur Pindarus Carmine VI. Pythiorum; et Epitaphium Græcum Antilochi: Μνῆμ' ἀρετῆς υἱοῦ τοῦ Νέστορος Ἀντιλόχοιο, Ὃς θάνεν ἐν Τροίῃ ῥυσάμενος πατέρα. Id est: 'Monumentum virtutis filii Nestoris Antilochi, Qui obiit in Troja cum liberasset patrem.' Memnonis porro manu interfectus est Antilochus, ut habetur Odyss. lib. IV.

* *Servato . . . patre obii*] Dum pro parente dimicaret, Memnonis manu interfectus est, non ut vulgo canunt, inquit Philostratus ibidem, Æthiopis, at Trojani, omnium Heroum Trojanorum natu minimi.

5 *Non hic ordo fuit*] Naturæ, ut filius ante patrem moreretur.

Ille superstes] Nestor pater, sine cujus consiliis capi Troja non potuisset.

6 *Perfida*] Ob negatam Diis a Laomedonte promissam mercedem, et Herculi Hesionem, et ob receptum ac defensum cum Helena raptorem ejus Paridem.

* *Troja capi sine quo perfida non poterat*] Quippe cujus prudentia et eloquentia res Græcorum non mediocriter adjuverit.

VIII. NESTORI. 225

Hoc tegor in tumulo, quarti jam prodigus ævi
  Nestor, consilio clarus, et eloquio.

Ego Nestor conditus sum hoc sepulcro, jam quartæ ætatis, ideoque vitæ prodigus,

Objecit sese cujus pro morte peremtus
Filius: et nati vulnere vivo pater.
Eheu! cur fatis disponere sic placet ævum,
Tam longum, ut nobis; tam breve, ut Antilocho?

inclytus prudentia et facundia. Pro cujus fato filius exposuit sese, et interfectus est: et filii plaga servatus sum ego genitor. Heu! quare visum est fatis ita distribuere vitam, tam diuturnam, ut mihi; tam curtam, ut Antilocho?

NOTÆ

1 *Quarti jam prodigus ævi*] Qui, peractis jam tribus hominum ætatibus, quartam nolui peragere, sed ejus prodigus sum, et eam libenter abjeci, vitæ satur. Tres vixisse hominum ætates Nestorem canit Homerus Iliad. I. sed, quot annorum una quæque fuerit, controvertitur inter Commentatores. Tres opiniones varias affert Eustathius ad versum 249. lib. I. Iliados. At alia est Ovidii qui Metam. lib. XII. Fab. 4. sic inducit Nestorem loquentem: 'Vixi Annos bis centum, nunc tertia vivitur ætas.' Ubi ætates singulas centum annorum facit, longioris quidem spatii quam quo ab Eustathio afferuntur, sed quæ melius conveniant cum his quæ infra habet Ausonius: 'Tam longum ut nobis.'

4 *Filius*] Antilochus: vide Epitaph. superius.

* 5 *Eheu! cur fatis, &c.*] In eandem sententiam de Nestore Propertius lib. II. Eleg. 13. 'Non ille Antilochi vidisset corpus humari; Diceret aut, o mors, cur mihi sera venis!' Et Juvenalis Sat. X. 'Oro parumper Attendas quantum de legibus ipse queratur Fatorum, et nimio de stamine,' &c.

IX. PYRRHO. 226

ORBE tegor medio, major virtute paterna,
Quod puer et regis Pyrrhus opima tuli.

Ego Pyrrhus sepultus sum in medio orbe, præstans patri meo virtute, quoniam ego adhuc puer retuli spolia opima de Rege. Ego, inquam, quem impius Orestes dolo

NOTÆ

1 *Orbe tegor medio*] Delphis situm Pyrrhum innuit hoc Epitaphio Ausonius, ubi eum Apollini sacrificantem ante ipsas aras interfecerat Orestes, ob ereptam sibi ab eo sponsam Hermionem Menelai et Helenæ filiam, ut habetur lib. III. Æneidos. 'Orbe medio' dixit, quia Delphos orbis esse medium, ac veluti umbilicum, Veteres credidere. Antiquus poëta apud Varronem lib. VI. de lingua Latina, et Ciceronem lib. II. de Divinatione: 'O Sancte Apollo, qui umbilicum certum terrarum obsides, Unde superstitiosa primum sæva evasit vox fera.' Cujus rei fundamentum afferunt fabulam quandam: Emissas scilicet a Jove Aquilas duas, (alii cycnos, alii corvos dixerunt,) unam ab Ortu, alteram ab Occasu, Delphos concurrisse. Unde illatum est medium illum orbis locum esse.

Impius ante aras quem fraude peremit Orestes:
Quid mirum, cæsa jam genitrice furens?

interfecit coram altaribus. Neque mirum videri debet, cum fureret ob matrem jam a se interfectam.

4 'Liceat et mihi nugari, cum nemo non faciat. Maluissem Ausonium aliam reddidisse cædis Pyrrhi causam: hanc nempe:

Impius ante aras quem fraude peremit Orestes.
Quid mirum? ante aras sustuleram Priamum.'

Tollius.

NOTÆ

Virtute paterna] Achillis, cujus filius fuit ex Deidamia Lycomedis Scyri insulæ regis filia, quam, inter puellas delitescens ne ad bellum Trojanum iret, compressit. Non desunt tamen qui ex Iphigenia Agamemnonis filia genitum dicant, minus apte ad temporum belli Trojani rationem.

2 *Quod puer*] Unde etiam Neoptolemus est dictus, quod valde juvenis, ac puer ad bellum esset ductus. Occiso nempe Achille patre, et fatis aliquem ex gente Æaci ad Trojam capiendam poscentibus, Græci Pyrrhum adhuc puerum evocarunt.

Regis] Priami quem occidit ante aras, ut habetur lib. II. Æneid.

Opima] Spolia, quæ dux auspiciis suis bellum gerens hostium duci detraxerat.

3 *Impius ante aras, &c.*] Virgil. lib. III. Æneid. de Pyrrho: 'Ast illum ereptæ magno inflammatus amore Conjugis, et scelerum furiis agitatus Orestes, Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.'

4 *Cæsa jam genitrice*] Clytæmnestra, quam, ad ulciscendum patrem Agamemnonem, interfecit. Vide supra Epitaph. I. Agamemnonis. Atque ob cædem matris agitatum furiis poëtæ in theatra sua induxerunt.

X. EURYALO. 227

Nec me non dignum titulo Pleuronia credit:
Cui communis erat cum Diomede domus,

Me quoque Pleuronia non putat indignum epitaphio, cui Euryalo dicto eadem

NOTÆ

Euryalo] Mecistei filio, qui frater erat Adrasti, ex cujus Adrasti filia Deipyla et Tydeo ortus Diomedes Argivorum regnum tenuit.

1 *Pleuronia*] Sic appellatur a Strabone lib. X. pars Ætoliæ, ab urbe Pleurone in ea sita. At aliam urbem Pleuronem Tzetzes memorat in Peloponneso sitam, quæ videtur appellata a Pleurone quodam Peloponnesi Rege, Ledæ proavo, cujus meminit Pausanias, nobile ejus monumentum memorans, in Laconicis. Pleuronia igitur hic non alia est, quam Argiva regio, Diomedis, Stheneli, et Euryali Regnum. Lycophron quoque Cassandræ versu 143. Helenam appellat 'Pleuroniam,' quam Homerus Ἀργείαν, 'Argivam,' appellarat. *Pleuronem* Ætoliæ 'Melea-

Euryalo, et Sthenelo: nam tertius hoc ego regnum
Possedi: de quo nunc satis est tumulus.

familia fuit, ac Diomedi et Sthenelo. Ego enim tertius tenui hoc regnum: de quo sepulcrum jam mihi sufficit.

NOTÆ

griam' apud Statium dictam reperio: ' Fletaque cognatis avibus Meleagria Pleuron.' Est et apud Ovidium l. Metam. XIV. Fab. 4. ' Pleuronius Agmon,' unus e Diomedis sociis, qui in aves mutati sunt.

3 *Tertius*] Priores duo fuerunt Diomedes et Sthenelus.

XI. GUNEO. 228

GUNEA pontus habet, tumulus sine corpore nomen.
Fama homines inter; cœlum animus repetit.
Cuncta elementa duci tanto commune sepulcrum.
Quæ? cœlum, et tellus, et mare, et ora virum.

Mare tenet Guneum, sepulcrum habet nomen ejus, absque cadavere. Gloria ejus volat inter homines; mens ejus reversa est in cœlum. Omnia elementa sunt tumulus communis tam egregii imperatoris. Quænam sunt illa? cœlum nempe, et terra, et pelagus, et ora hominum.

NOTÆ

1 *Gunea pontus habet*] Ex hoc Græco Anthologiæ: 'Ἐπὶ Γουνέως. Σῆμα τὸ μὲν Γουνῆος ὁρᾷς· ψυχὴ δὲ θανόντος Ἀέρ' ἐς ὑγρὸν ἔβη, σῶμα δὲ πόντος ἔχει. ' De Guneo. Monumentum hoc quidem Gunei vides, anima autem mortui Aërem in liquidum abiit; corpus vero pontus habet.' Hic Guneus, teste Homero lib. II. Iliad. ad Trojam ex Cypho Thessaliæ civitate cum viginti duabus navibus venerat. Lycophron versu 897. Cassandræ scribit, eum in Africam delatum fuisse post captum Ilium. De sepulcri ejus loco nihil compertum habeo, quod afferam.

Tumulus] Κενοτάφιον ' tumulus inanis.'

XII. PROTESILAO. 229

FATALE ascriptum nomen mihi Protesilao.
Nam primus Danaum bello obii Phrygio,

Nomen fatale mihi impositum est Protesilao. Ego enim primus Græcorum

NOTÆ

1 *Fatale ascriptum, &c.*] Supra Epigrammate XX. ' Protesilaë, tibi nomen sic fata dederunt, Victima quod Trojæ prima futurus eras:' ubi vide Notas nostras.

Audaci ingressus Sigeia littora saltu,
  Captus pellacis Laertiadæ insidiis.
Qui, ne Trojanæ premeret pede littora terræ,
  Ipse super proprium desiliit clypeum.
Quid queror? hoc letum jam tum mea fata canebant,
  Tale mihi nomen cum pater imposuit.

mortuus sum in bello Trojano, cum insiliissem confidenter in littus Sigeum, deceptus dolis Ulyssis fallacis. Qui, ne calcaret pedibus littus telluris Trojanæ, insiliit ipse in parmam suam. At quare conqueror? fata mea mihi jam tunc prædicebant mortem hanc, cum genitor meus tribuit mihi nomen ejusmodi.

NOTÆ

* 3 *Audaci....saltu*] Tollius in Omis. Commis. recte annotavit eum ad peregrinam, hostilem inprimis, terram appellentibus ritum fuisse, ut saltu se e navi demitterent. Idque probari tum ex Ovid. I. Fastor. vers. 507. tum ex Justino de Alexandro Macedone, et Suetonio de Julio Cæsare, cap. 59.

4 *Laertiadæ*] Quatuor syllabis legendum, ut metri ratio constet, duabus primis vocalibus coalescentibus in unam diphthongum. Laërtiades est Ulysses Laërtæ filius.

5 *Premeret pede, &c.*] Sicque, ne mortem, oraculo pronuntiatam ei qui primus littora Trojana tetigisset, sibi arcesseret.

6 *Super proprium clypeum*] Quem prius in terram abjecerat. Quo quidem in clypeo catus Laërtiades tamdiu constitit, donec multos e Græcis in littus jam descendisse, et terram contigisse pedibus videret.

XIII. DEIPHOBO. 230

Proditus ad pœnam, sceleratæ fraude Lacænæ,
  Et deformato corpore Deiphobus,

Ego Deiphobus traditus supplicio, dolo scelestæ Lacedæmoniæ, et corpore fœde

NOTÆ

Deiphobo] Priami filio, qui, mortuo Paride, Helenam duxerat.

1 *Sceleratæ fraude Lacænæ*] Helenæ Lacedæmoniæ, quæ, qua nocte captum fuit Ilium, Menelao fores thalami aperuisse, et dormientem Deiphobum tradidisse interficiendum dicitur apud Hyginum, et Virgilium lib. VI. Æneid. unde desumta hæc sunt ab Ausonio.

2 *Et deformato corpore*] Virg. loco supra dicto: 'Atque hic Priamiden laniatum corpore toto Deiphobum vidit; lacerum crudeliter ora, Ora, manusque ambas, populataque tempora, raptis Auribus, et truncas inhonesto vulnere nares.'

Non habeo tumulum, nisi quem mihi voce vocantis
Et pius Æneas, et Maro composuit.

laniato, non habeo sepulcrum, præter illud quod pius Æneas, et Virgilius mihi exstruxit voce conclamantis me.

NOTÆ

3 *Nisi quem mihi voce vocantis, &c.*] Apud Virgilium Æneas Deiphobo: 'Tunc egomet tumulum Rhœteo in littore inanem Constitui, et magna manes ter voce vocavi. Nomen, et arma locum servant,' &c.

XIV. HECTORI. 231

Hectoris hic tumulus: cum quo sua Troja sepulta est.
Conduntur pariter, qui periere simul.

Hoc sepulcrum est Hectoris: cum quo Troja ipsius tumulata est. Simul jacent qui una interierunt.

NOTÆ

1 *Cum quo sua Troja sepulta est*] Egregia Hectoris laus, quod, eo stante, steterit patria, cadente corruerit. Sic poëta alter (Pentadius) in tumulo Hectoris: 'Occubuit telo violenti victus Achillei. Occubuere simul spesque, salusque Phrygum.'

2 *Conduntur pariter*] Id est, Trojani omnes, cum sepultus est Hector, una cum eo sepulti sunt, quoniam ipso mortuo stare diutius non potuerunt.

XV. ASTYANACTI. 232

Flos Asiæ, tantaque unus de gente superstes,
Parvulus, Argivis sed jam de patre timendus,
Hic jaceo Astyanax, Scæis dejectus ab altis.

Ego Astyanax, flos Asiæ, et solus relictus ex tam ampla familia, parvus admodum, sed jam formidabilis Græcis propter patrem meum, hic situs sum, præceps missus e

NOTÆ

Astyanacti] Hectoris et Andromachæ filio.

1 *Flos Asiæ*] Pulcherrimus, et nobilissimus Asiæ puer.

Tantaque unus de gente] De familia Priami, cui utriusque sexus liberi quinquaginta quatuor, et ex iis nepotes multi fuerunt, in quos omnes vario pœnarum genere, servitio, exilio, morte, Græci sævierunt.

2 *De patre*] Hectore, qui mala multa Græcis intulerat dum viveret, metumque eis fecerat, ne si superesset ex liberis ejus aliquis, patris mortem atrocem ulcisceretur aliquando virtute a paterna non degenere.

3 *Scæis....ab altis*] 'Scæam portam,' et 'Scæas portas' habet Virgilius. Σκαιὰς πύλας Homerus. Hæc Trojæ porta fuit, ex qua dejectus Astyanax. Hyginus e muro dejectum tradit.

Pro dolor! Iliaci Neptunia mœnia muri
Viderunt aliquid crudelius Hectore tracto.

summa Scæa porta. Proh dolor! muri Trojani a Neptuno exstructi viderunt aliquid magis dirum quam Hectorem raptatum.

NOTÆ

5 *Aliquid crudelius Hectore tracto*] Me scilicet Astyanactem insontem puerum e summis mœnibus dejectum; quod crudelius spectaculum erat, quam Hector, 'Raptatus bigis, aterque cruento Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.'

XVI. SARPEDONI. 233

SARPEDON Lycius, genitus Jove, numine patris
Sperabam cœlum; sed tegor hoc tumulo,
Sanguineis fletus lacrymis: pro ferrea fata!
Et patitur luctum, qui prohibere potest?

Ego Sarpedon Lycius, filius Jovis, sperabam me consecuturum cœlum ob divinitatem patris mei; at operior hoc sepulcro ploratus fletibus sanguineis. O fati duritiam! Etiam ille luget, qui potest id impedire?

4 Grævius pro *Et* legit *En.*

NOTÆ

1 *Lycius*] Lyciæ rex.

Genitus Jove] Et Laodamia Bellerophontis filia, ut habetur Iliad. VI. qui Trojanis contra Græcos auxilium tulit, et a Patroclo fuit occisus. Hunc eundem esse ac Sarpedonem Jovis et Europæ filium qui Creta pulsus a fratre Minoë, in Lycia regnavit, auctor est Apollodorus lib. III. Bibliothecæ. Fuit et alius Sarpedon Neptuni filius, Thraciæ rex, ab Hercule interfectus, ut habet scholiastes Argonauticorum Apollonii.

Numine patris] A quo impetraverat ut tres hominum ætates viveret, ut ait idem Apollodorus.

3 *Sanguineis fletus lacrymis*] A Jove patre, qui, ut habetur Iliad. lib. XVI. cum videret non posse se servare filium carissimum Sarpedonem, fatis id vetantibus, Αἱματόεσσας ψιάδας κατέχευεν ἔραζε. 'Sanguineas guttas effundebat humi.'

4 *Et patitur*] Hæc cum indignatione legenda.

Qui prohibere potest] Nempe pater Jupiter, qui ut summus Deorum deberet posse me morti eripere.

* *Et patitur luctum, qui prohibere potest*] Languere hæc dicit Grævius: unde putat Ausonium scripsisse *en.* An vero languent magis quam ista Virgilii Æneid. initio: 'Et quisquam numen Junonis adoret Præterea?'

XVII. NASTI ET AMPHIMACHO. 234

Nastes Amphimachusque, Nomionis inclyta proles,
Ductores quondam, pulvis et umbra sumus.

Nos Nastes et Amphimachus, clara propago Nomionis, olim imperatores, nunc sumus tantum cinis et umbra.

NOTÆ

1 *Nastes Amphimachusque*] Ad verbum ex illo Homeri Iliad. II. Νάστης Ἀμφίμαχός τε Νομίονος ἀγλαὰ τέκνα.

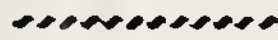
2 *Ductores quondam*] Cariæ militum, quos pro Trojanis ad bellum duxerant. Horum Amphimachum ab Achille occisum scribit Homerus. Alium quoque Amphimachum Græcum hominem memorat ab Hectore interfectum lib. XIII. Iliad.

* *Pulvis et umbra sumus*] Expressum illud ex Horatio Ode VII. lib. IV. 'Nos, ubi decidimus Quo pater Æneas, quo Tullus, dives et Ancus, Pulvis et umbra sumus.'

XVIII. TROILO. 235

Hectore prostrato, nec Dis nec viribus æquis
Congressus sævo Troilus Æacidæ,
Raptatus bigis, fratris conjungor honori.
Cujus ob exemplum nec mihi pœna gravis.

Ego Troilus, pugnans cum crudeli Achille neque Diis faventibus, neque pari robore, post interfectum Hectorem, tractus curru bijugo, in partem venio honoris fratris. Cujus exemplo supplicium hoc mihi fit levius.

2 'Ita proul dubio legendum, cum a præcedente sequens *s* absorptum sit; in veteri autem libro ultima etiamnum litera *o* conspiciebatur: sed et ita Vinetus.' *Tollius.*

NOTÆ

2 *Congressus sævo Troilus Æacidæ*] De hoc Virgilius lib. I. Æneid. picturam rerum Trojanarum in Junonis templo apud Carthaginem enarrans, sic habet: 'Parte alia fugiens amissis Troilus armis, Infelix puer, atque impar congressus Achilli, Fertur equis, curruque hæret resupinus inani, Lora tenens tamen. Huic cervixque comæque trahuntur Per terram: et versa pulvis inscribitur hasta.'

3 *Fratris*] Hectoris, cujus frater erat Troilus, Priami et Hecubæ filius.

Conjungor honori] Raptatus bigis, ut Hector.

XIX. POLYDORO. 236

CEDE procul, myrtumque istam fuge nescius hospes,
Telorum seges est sanguine adulta meo.
Confixus jaculis, et ab ipsa cæde sepultus,
Condor in hoc tumulo bis Polydorus ego.
Scit pius Æneas, et tu, rex impie: quod me
Thracia pœna premit, Troia cura tegit.

Discede longe, o hospes, et fuge hanc myrtum, ignorans quid ea sit; ea est seges jaculorum quæ crevit ex meo cruore. Ego Polydorus confossus telis, et ipsa mea cæde tumulatus, bis tegor hoc in sepulcro. Novit hoc pius Æneas, et tu quoque, rex scelerate: quoniam supplicium, a Thracibus de me sumtum, me obruit; at pietas Trojanorum me tumulat.

6 *Trojaque* Vulg.

NOTÆ

1 *Cede procul, &c.*] Effictum hoc Epitaphium ex iis quæ de Polydoro habet Virgilius initio lib. III. Æneid.

Myrtumque istam] Virg. dicto loco: 'Forte fuit juxta tumulus, quo cornea summo Virgulta, et densis hastilibus horrida myrtus,' &c.

2 *Telorum seges*] Virgilius. 'Nam Polydorus ego. Hic confixum ferrea texit Telorum seges, et jaculis increvit acutis.'

Sanguine adulta meo] Virg. 'Haud cruor hic de stipite manat.'

4 *Condor in hoc tumulo bis*] Semel cum a Polymnestore jaculis est obrutus; et iterum, cum ab Ænea est aggesta terra tumulatus. Virg. dicto loco: 'Ergo instauramus Polydoro funus, et ingens Aggeritur tumulo tellus,' &c.

5 *Rex impie*] Apostrophe ad Polymnestorem Thraciæ regem, cui Polydorum filium Priamus auri cum pondere magno furtim mandarat alendum, cum jam diffideret armis Dardaniæ. 'Ille, ut opes fractæ Teucrum, et fortuna recessit, Fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, et auro Vi potitur,' ut narrat Virgilius.

6 *Thracia pœna premit*] Jaculis figendo.

Troia cura tegit] Funus instaurando: ludit in Isocolo.

XX. EUPHEMO. 237

EUPHEMUM Ciconum ductorem Troia tellus
Condidit hastati Martis ad effigiem.

Terra Trojana humavit ante simulacrum Martis hastati Euphemum ducem

NOTÆ

1 *Euphemum Ciconum ductorem*] Hujus meminit Homerus inter eos qui Trojanis auxilio venerant lib. II. Iliad.

2 *Condidit hastati, &c.*] De hoc Euphemi sepulcro apud Ausonium solum mentio est.

Nec satis est titulum saxo incidisse sepulcri;
Insuper et frontem mole onerant statuæ.
Ocyus ista ruunt, quæ sic cumulata locantur:
Major ubi est cultus, magna ruina subest.

Ciconum. Neque contenti sunt inscripsisse lapidi tumuli Epitaphium; præterea imponunt fronti signum ingens. Hæc quæ sic invicem aggeruntur, citius cadunt: ubi major honor est, magnus casus subsequitur.

NOTÆ

6 *Major ubi est cultus, &c.*] Frigidiora hæc paulo. Id vult auctor, sepulcrum Euphemi ideo citius a Græcis capta Troja fuisse eversum, quia altius erat et statua ejus insigne: unde irati victoris vim brevi sensit. Sensus collatione Epitaphii sequentis magis patebit.

XXI. HIPPOTHOO ET PYLEO IN HORTO SEPULTIS. 238

Hippothoum Pyleumque tenet gremio infima tellus;
Caulibus et malvis terga superna virent.
Nec vexat cineres horti cultura quietos;
Dum parcente manu molle olus excolitur.

Ima terra complectitur sinu Hippothoum et Pyleum; dorsum superius virescit caulibus et malvis. Neque cultus horti solicitat ossa quiescentia: dum olus molle colitur leni manu.

1 *Pyleum Hippothoumque* vult Grævius: sed nihil mutandum monet Tollius.

NOTÆ

1 *Hippothoum Pyleumque*] Hos fratres facit Homerus Pelasgorum et Larissæorum ductores in Trojanis partibus lib. II. Iliad. et lib. XVII. Hippothoum ab Ajace Telamonio occisum memorat. Sed de eorum sepulcro nihil nisi hic. Pylæum porro ex Homero legendum esset, sed more suo diphthongum elidit, metri causa, Poëta noster.

3 *Nec vexat cineres horti cultura quietos*] Hoc vult Poëta, Hippothoi et Pylei cineres, in horto conditos absque tumuli et Epitaphii honore, tutos fuisse et inviolatos; cum Euphemi cineres, (de quo Epitaphio superiore,) superbo tumulo conditi, dispersi ac dissipati a Græcis fuerint.

XXII. ENNOMO ET CHROMIO. 239

Ennomus hic Chromiusque jacent: queis Mysia regnum,
Queis pater Alcinus, Oceanusque atavus.
Nobilitas quid tanta juvat? quo clarius istis
Est genus, hoc mortis conditio gravior.

Hic siti sunt Ennomus et Chromius; qui regnaverunt in Mysia, qui habuerunt patrem Alcinum, et atavum Neptunum. Quid prodest tanta claritas natalium? quo illustrior est illis prosapia, eo molestior est illis conditio mortis.

NOTÆ

1 *Ennomus hic Chromiusque*] Ἔννομος et Χρόμις Homero lib. II. Iliad. sub finem. Sed Χρόμιον quoque dici, auctor est Eustathius. Hinc est *Chromius.*

Queis Mysia] Fuerunt in Europa duæ Mysiæ seu Mœsiæ in Illyrico Orientis, superior et inferior; in Asia duæ Mysiæ, major et minor. Mysia hic Asiæ intelligenda est.

2 *Queis pater Alcinus*] Adde ex Homero Ennomum fuisse augurem. Sic enim ille loco dicto: Μυσῶν δὲ Χρόμις ἦρχε, καὶ Ἔννομος οἰωνιστής. Ἀλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσσατο κῆρα μέλαιναν, Ἀλλ' ἐδάμη ὑπὸ χερσὶ ποδώκεος Αἰακίδαο, &c. 'Mysis autem Chromis præerat, et Ennomus Augur, Sed non augurio depulit mortem nigram, Verum domitus est manibus velocis Æacidæ,' &c.

XXIII. PRIAMO. 240.

Hic Priami non est tumulus, nec condor in ista
Sede: caput Danai diripuere meum.
Ast ego cum lacerum sine nomine funus haberem,
Confugi ad cineres Hectoreos genitor.
Illic et natos, Trojamque, Asiamque sepultam
Inveni, et nostrum quicquid ubique jacet.

Hic non est sepulcrum Priami, neque tumulatus sum in hoc loco: Græci discerpserunt meum caput. Ego vero cum laniatum esset meum cadaver, neque haberem titulum sepulcri, recepi me ad ossa Hectoris cum pater sim illius. Ibi reperi et filios, et Trojam, et Asiam tumulatam, et quicquid ex meis rebus ubique sparsum est.

NOTÆ

3 *Cum lacerum sine nomine funus, &c.*] De hoc Virg. lib. II. Æneid. 'Jacet ingens littore truncus, Avulsumque humeris caput, et sine nomine corpus.'

4 *Ad cineres Hectoreos*] In sepulcro, quod ipsi exstruxerat Priamus, conditos, ubi non corpore quidem, sed animo totum fuisse se innuit.

5 *Illic et natos, &c.*] Vide supra Epitaphium Hectoris, quod est XIV.

XXIV. ITEM PRIAMO. 241

Qui tumulum Priami quærit, legat Hectoris ante.
Ille meus, nato quem prius ipse dedi.
Hectoris et patris simul est commune sepulcrum,
Amborum quoniam juncta ruina fuit.

Quisquis quærit sepulcrum Priami, legat prius Epitaphium Hectoris. Illud sepulcrum meum est quod ego prius exstruxi filio. Tumulus communis est simul Hectoris et patris ipsius; quia casus utriusque conjunctus fuit.

NOTÆ

2 *Ille meus, nato, &c.*] Quasi dicat, Jam tum mortuus sum, cum mortuum Hectorem sepelivi, et dolor jam tum cum ipso me contumulavit.

XXV. HECUBÆ. 242

Quæ regina fui, quæ claro nata Dymante,
Quæ Priami conjux, Hectora quæ genui;
Hic Hecuba injectis perii superobruta saxis.
Sed rabie linguæ me tamen ulta prius.
Fidite ne regnis, et prole, et stirpe parentum,
Quicumque hoc nostrum σῆμα κυνὸς legitis.

Ego Hecuba, quæ fui regina, quæ fui filia inclyti Dymantis, quæ fui uxor Priami, quæ peperi Hectorem; hic interfecta sum oppressa lapidibus in me missis. Sed tamen ulta sum me maledictis linguæ rabidæ. Quicumque hoc meum sepulcrum caninum legitis, ne confidite regnis, et liberis, et prosapia majorum.

NOTÆ

1 *Nata Dymante*] Juxta Homerum lib. Iliad. XVI. At Euripides in Hecuba, patrem ei fuisse Cisseum ait. Apollodorus lib. III. Bibliothecæ, Sangarium.

4 *Sed rabie linguæ*] Hinc fabulati sunt eam in canem conversam, quia oblatrare maledictis non desinebat.

5 *Fidite ne regnis*] Expressa ista ex his Senecæ, initio Troadis: 'Quicumque regno fidit, et magna potens Dominatur aula, nec leves metuit Deos, Animumque rebus credulum lætis dedit; Me videat,' &c.

6 *Hoc nostrum σῆμα κυνὸς*] Sepulcrum canis. Hujus sepulcri Hecubæ meminit Strabo lib. XIII. Geographiæ, et in Chersoneso illud collocat; et Mela lib. II. de eadem Chersoneso Thraciæ loquens, 'Est Cynos sema,' inquit, 'tumulus Hecubæ; sive ex figura canis, in quam conversa traditur, sive ex fortuna, in quam deciderat, humili nomine accepto.'

XXVI. POLYXENÆ. 243

Troas Achilleo conjuncta Polyxena busto,
Malueram nullo cespite functa tegi.
Non bene discordes tumulos miscetis, Achivi.
Hoc violare magis, quam sepelire fuit.

Ego Polyxena Trojana, juncta sepulcro Achillis, maluissem nulla terra operiri mortua. Male conjungitis sepulcra inimica invicem, o Græci; hoc fuit potius violare Manes meos, quam me tumulare.

NOTÆ

1 *Troas*] Trojana, filia Priami et Hecubæ, quam Græci, capto Ilio, ad Achillis tumulum immolaverunt.

Achilleo conjuncta, &c.] De hac apud Virgil. III. Æn. Andromacha: 'O felix una ante alias Priameia Virgo, Hostilem ad tumulum Trojæ sub mœnibus altis Jussa mori,' &c.

3 *Discordes tumulos*] Achillis et meum, me tumulando in ejus sepulcro.

4 *Violare magis*] Signate de sepulcris et mortuorum cineribus violare dicitur.

ALIQUOT ALIORUM

EPITAPHIA.

XXVII. NIOBÆ, IN SIPYLO MONTE JUXTA FONTEM SEPULTÆ. 244

Thebarum regina fui, Sipyleia cautes
Quæ modo sum: læsi numina Latoidum.

Ego fui regina Thebarum, quæ nunc sum rupes Sipyleia; offendi Deos Latona

1 Ita vetus liber.—2 Ita erat in exemplari.

NOTÆ

Niobæ] Hæc Tantali filia fuit Phrygiæ Regis, et uxor Amphionis Regis Thebarum, quam, propter superbiam ex natorum numero conceptam, iis interfectis ab Apolline et Diana spretam Latonam matrem ulciscentibus, in marmoream rupem conversam fuisse fabulati sunt. Vide Ovid. lib. VI. Metamorph. Fab. II. Apollodorum Biblioth. lib. III. Aulum Gell. ultimo Noctium Atticarum, et Ælian. lib. Histor. XII. Varia quoque Epigrammata leguntur in Anthologia in casum, formam, et imaginem Niobes.

1 *Sipyleia cautes*] Sipylus urbs fuit

Bis septem natis genitrix læta atque superba,
  Tot duxi mater funera, quot genui.
Nec satis hoc Divis: duro circumdata saxo,
  Amisi humani corporis effigiem.
Sed dolor, obstructis quanquam vitalibus, hæret;
  Perpetuasque rigat fonte pio lacrymas.
Pro facinus! tantæne animis cœlestibus iræ?
  Durat adhuc luctus, matris imago perit.

genitos. Cum essem mater ovans et superba quatuordecim liberis, totidem sepelivi corpora, quot genitrix peperi. Neque satis fuit hoc Diis. Circumvoluta dura caute, perdidi figuram corporis humani. Verum quanquam occlusi sint mihi vitales meatus, dolor in me remanet; et effundit pio latice fletus æternos. Proh nefas! an tam sævæ iræ insunt mentibus cœlicolarum? figura matris abolita est, et tamen fletus ejus adhuc durat.

NOTÆ

Phrygiæ, et mons in quo marmoream formam ex stupore induit Niobe, quæ propterea 'genitrix Sipyleia' Statio dicitur.

2 *Læsi*] Superbia. Cum enim Thebani omnes Latonæ sacrificarent, sola est inventa Niobe, cum septem filiis maribus totidemque puellis, quæ numen Deæ aspernaretur.

Numina Latoidum] Apollinem et Dianam, Jovis et Latonæ filios.

3 *Bis septem, &c.*] Septem maribus et fœminis totidem, ut habent Hygin. Fab. II. et Apollod. lib. III. quibus concinit Ovid. lib. VI. Met. Plures numerant Hesiod. Sappho, Bacchyl. Pindarus: pauciores Hom. et Herodotus.

6 *Amisi, &c.*] Per saxum in quo mutata est, intellige dolorem quo confecta diriguerit, juxta illud Tullii III. Tusc. 'Niobe fingitur lapidea propter æternum, credo, in luctu silentium.' Et D. Hieronymi in Epitap. Nepotiani: 'Unde et Nioben, quia multum fleverit, in lapidem, et diversas in bestias commutatas finxit Antiquitas.' Possis etiam per saxum intelligere lapideam statuam, quam, ut refert Palæphatus, liberis orba sibi erexit in monumentum.

7 *Vitalibus*] Meatibus ciborum, spiritus, et sanguinis.

8 *Perpetuasque rigat*] Hyginus de eadem Niobe: 'At genitrix liberis orba, flendo lapidea facta esse dicitur in monte Sipylo; ejusque hodie lacrymæ manare dicuntur.'

9 *Tantæne animis, &c.*] Ex I. Æneid.

XXVIII. EIDEM. 245

Vivebam: sum facta silex, quæ deinde polita
  Praxitelis manibus, vivo iterum Niobe.

Ego Niobe vivebam, facta sum lapis. Quæ postea expolita manibus Praxitelis,

Reddidit artificis manus omnia, sed sine sensu.
Hunc ego, cum læsi numina, non habui.

rursus vivo. Manus fabri mihi restituit cuncta, verum absque sensu. Ego hoc carui, cum offendi Deos.

NOTÆ

1 *Vivebam, &c.*] Expressum ex hoc incerti auctoris lib. IV. Anthologiæ. *Ἐκ ζωῆς με Θεοὶ τεῦξαν λίθον· ἐκ δὲ λίθοιο Ζωὴν Πραξιτέλης ἔμπαλιν εἰργάσατο.* Id est: 'Ex viva me Dii fecerunt lapidem, ex lapide vero Vivam Praxiteles denuo fecit.'

* Eandem omnino sententiam sic expressit uno disticho Vavassor, Epigr. lib. III. 'Me Superi e viva lapidem fecere: vicissim Praxiteles vivam redidit e lapide.' et aliter: 'Me saxum e viva potuerunt reddere Divi, E saxo vivam reddere Praxiteles.'

2 *Vivo iterum*] Id est, tam affabre sum facta, ut vivere videar. Sic Virg. Æneid. VI. 'Excudent alii spirantia mollius æra, Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus.'

XXIX. EIDEM. 246

Habet sepulcrum non id intus mortuum.
Habet nec ipse mortuus bustum super.
Sibi sed est ipse hic sepulcrum, et mortuus.

Hoc monumentum non habet interius cadaver. Neque ipsum cadaver habet monumentum desuper. Sed ipsum hoc sibi est monumentum, et cadaver.

NOTÆ

1 *Habet sepulchrum, &c.*] Lib. III. Anthologiæ perquam simile Epigramma extat Agathiæ scholastico tributum a scholiaste Sophoclis ad Electram. Ὁ *τύμβος οὗτος ἔνδον οὐκ ἔχει νεκρόν.* Ὁ *νεκρὸς οὗτος ἐκτὸς οὐκ ἔχει τάφον.* Ἀλλ' *αὐτὸς αὑτοῦ νεκρός ἐστι καὶ τάφος.* Id est: 'Tumulus hic intus non habet mortuum: Mortuus hic foris non habet tumulum: Sed ipse suus mortuus est, et tumulus.' Quod si Agathiæ illius scholastici est quem Paulo Silentiario et Triboniano æqualem facit Suidas; expressum fuerit ex Ausoniano hoc; cum, illi Justiniano Imperatore vixerint; Ausonius vero, qui Gratiano Cæsare Consul erat jam senex, eos annis plus centum præcesserit. Ut expressum Ausonianum ex hoc Græco crederem, faceret, quod mortuum pro muliebri cadavere habeat, more Græcorum, qui *τὸν νεκρὸν,* pro cujusvis sexus cadavere dicunt. Sed usitatum quoque Latinis hoc sensu mortuum probant veterum Jurisconsultorum fragmenta in Pandectis passim et præcipue toto titulo 'De mortuo inferendo et sepulcro ædificando.'

3 *Sed est ipse hic sepulcrum, et mortuus*] Nempe Niobe, suo ipsius lapide involuta, sibi ipsi sepulcrum est.

XXX. DIDONI. 247

INFELIX Dido, nulli bene nupta marito:
Hoc pereunte fugis, hoc fugiente peris.

Dido infortunata, neutri marito bene conjugata: hoc moriente aufugis, hoc aufugiente moreris.

NOTÆ

* 1 *Infelix Dido, &c.*] Gallice non semel versum est id Carminis. Sic quidem a Carpentario: *Pauvre Didon ou t'a reduite De tes maris le triste sort? L'un en mourant cause ta fuite; L'autre en fuyant cause ta mort.* Sic vero a Leibnitio qui non ita pridem Germaniæ decus et ornamentum extitit. Rem geminis versibus absolvit: *Quel mari qu'ait Didon, son malheur la poursuit; Elle fuit quand l'un meurt, et meurt quand l'autre fuit.* Nec diversa admodum ratione alter e nostratibus: *Didon, tes deux maris te comblent de douleurs, Le premier meurt, tu fuis; le second fuit, tu meurs.* Idem quoque expressit Hispanus Poëta tribus his ultimis versibus carminis quod incipit: *La Tirana Codicia, &c.* *O en ambas bodas poco venturosa! Muriendo el uno, perseguida huyes, Huyendo el otro, disdeñada mueres.*

2 *Hoc pereunte*] Sichæo, in Phœnicia.

Fugis] In Africam, opibus in naves impositis, cum Pygmalionem fratricidam timeres. Vid. lib. I. Æneid.

Hoc fugiente] Ænea, quem ipsi connubio jungit Virgilius, ex cujus sententia hic Ausonius loquitur.

XXXI. DIOGENI CYNICO, IN CUJUS SEPULCRO, PRO TITULO, CANIS SIGNUM EST. 248

DIC, canis, hic cujus tumulus? Canis. At canis hic quis?
Diogenes. Obiit? Non obiit, sed abit.

Dic, o Canis, cujus est hoc sepulcrum? Canis. Sed quis est hic Canis? Diogenes.

2 *Non obiit sed abiit* Vulg. Τὸ *sed* rejiciendum monet Grævius, et scriben-

NOTÆ

1 *Dic, canis*] Interrogat hospes quispiam canem marmoreum impositum Diogenis Cynici tumulo, juxta Corinthi portam quæ in Isthmum ferebat erecto, ut refert in ejus vita Laërtius. Simile est Græcum lib. III. Anthologiæ: Εἰπὲ, κύον, &c.

* *Dic, canis, hic cujus tumulus? Canis*] Solebant Veteres tumulos variis exornare emblematibus, quæ quidem emblemata mortuorum vitam et mores denotarent. Auctor Plutarchus Philagri sepulcro corvum lapideum, Isocratis vero arietem appositum fuisse.

Canis] Hoc canis ille marmoreus

Diogenes, cui pera penus, cui dolia sedes,
  Ad Manes abiit? Cerberus ire vetat.
Quonam igitur? Clari flagrat qua stella Leonis
  Additus est justæ nunc canis Erigonæ.

Mortuusne est? Non mortuus est, sed excessit. An Diogenes ille, cui sacculus erat pro cella promtuaria, et dolium pro domo, excessit ad Inferos? Cerberus eum prohibet illuc ire. Quonam ergo abiit? Nunc adjectus est canis justæ Erigonæ, qua parte cœli sidus micantis leonis ardet.

dum, *Non obiit, abiit.* Vid. Not. Var.—5 'Vetus liber hic minime sincerus, utpote in quo erat: *Et quoniam clari flagrat jam stella leonis.* Forte fuit: *At quonam? clari qua flagrat stella leonis.*' Tollius.

NOTÆ

hospiti respondere intelligendus est. Totum enim hoc Epigramma colloquium est inter hospitem interrogantem, et canem respondentem. De Diogene cane et ejus Cynismo vide Laërtium in ejus vita.

2 *Non obiit, sed abit*] Id est, non mortuus est, ut ceteri, necessitate fati coactus; sed sponte vitam deseruit. Hunc Athenæus lib. VIII. Dipnosoph. scribit obiisse alvo nimis soluta. Laërtius in ejus vita varias affert de ejus morte opiniones. Probabiliorem tamen, et necessariorum ejus testimonio confirmatam ait, ipsum spiritum continendo animam exhalasse. Quod suspicati sunt eum fecisse desiderio migrandi ex vita. Atque hoc mire convenit huic Ausonii loco.

3 *Pera penus*] Per metonymiam *penus* hic sumitur pro *cella* penum, id est cibaria, continente. Sic etiam de ipso Laërtius: Πήραν τε ἐκομίσατο ἔνθα αὐτῷ τὰ σιτία ἦν. 'Peramque tulit in qua cibos ferebat.'

Cui dolia sedes] Laërtius: Ἐπιστείλας δέ τινι οἰκίδιον αὐτῷ προνοήσασθαι, καὶ βραδύνοντος, τὸν ἐν τῷ μητρῴῳ πίθον ἔσχεν οἰκίαν. 'Cum ad quendam scripsisset' Diogenes 'ut sibi pararet cellulam, et ille tardius id cxequeretur, dolium quod in Metroo' (Phrygiæ Deæ sacrum illud erat Athenis) 'erat, pro domo habuit.'

4 *Cerberus ire vetat*] Ne alter sit præter eum canis apud Inferos.

5 *Stella Leonis*] Quintum Zodiaci signum.

6 *Justæ nunc canis Erigonæ*] Canicula, sidus prope Virginem, sextum signum Zodiaci, Erigone dicta, ab aliis Astræa: unde *justæ* merito addidit Ausonius, cum Justitia ipsa crederetur Astræa illa. Erigone porro Icarii filia fuit, qui et ipse Arctophylax sidus est. Sed totam Erigones, Icarii patris, et canis Meræ fabulam ex Hygino non pigebit ascribere. 'Cum Liber pater,' inquit Hyginus, 'ad homines esset profectus, ad Icarium et Erigonam in hospitium devenit. Iis utrem plenum vini muneri dedit, jussitque ut in reliquas terras propagarent. Icarius plaustro onerato cum Erigone filia et cane Mera in terram Atticam ad pastores devenit, et genus suavitatis ostendit. Pastores cum immoderatius biberent, ebrii facti, conciderunt; qui arbitrantes Icarium sibi malum medicamentum dedisse, fustibus eum interfecerunt. Icarium autem occisum canis ululans Mera Erigonæ monstra-

NOTÆ

vit ubi pater insepultus jaceret. Quo cum venisset, super corpus parentis in arbore suspendio se necavit, ob quod factum Liber pater iratus, Atheniensium filias simili pœna afflixit. De ea re ab Apolline responsum petierunt: quibus responsum est, quod Icarii et Erigones mortem neglexissent. Quo responso, de pastoribus supplicium sumserunt, et Erigonæ diem festum oscillationis, pestilentiæ causa, instituerunt, et ut per vindemiam de frugibus Icario et Erigonæ primum delibarent, qui Deorum voluntate in astrorum numerum sunt relati. Erigone signum Virginis, quam nos Justitiam appellamus: Icarius Arcturus in sideribus est dictus: canis autem Mera, Canicula.' Hæc Hyginus Fab. 130. Similia habet poëticon Astronomicon libro II. ubi de Arctophylace. Vult hic Ausonius, cum Græco Epigrammate superius relato, Diogenem post mortem in cœlum migrasse, et esse canis cœlestis sidus. Certe Cercidas Megalopolita, sive Cretensis, referente Laërtio in vita Diogenis, in eundem sensum dixerat in Meliambis, ἦν γὰρ ἀλαθέως Διογένης Ζανὸς γόνος, οὐράνιός τε κύων. Id est: 'Erat enim vere Diogenes Jovis filius, et cœlestis canis.'

XXXII. SEDECENNI MATRONÆ. 249

Omnia quæ longo vitæ cupiuntur in ævo,
Ante quater plenum consumsit Anicia lustrum.
Infans lactavit: pubes et virgo adolevit.
Nupsit, concepit, peperit, jam mater obivit.
Quis mortem accuset? quis non accuset in ista?
Ætatis meritis anus est, ætate puellă.

Anicia ante impleta quatuor lustra consummavit cuncta, quæ optantur in diuturno vitæ spatio. Lac suxit infans, facta est pubes, et puella adulta, nupsit, concepit, enixa est, mortua est jam genitrix. Quis incuset mortem? Quis eam non incuset in hac? Vetula est merito ætatis, puella ætate.

Scribendum monet Scaliger e membrana veteri: *In tumulum sedecennis matronæ.*—6 Idem reponit: *in isto Ætatis? meritis.* In veteri exemplar. erat scriptum: *quis non accusat insta. Quis mortem accuset? complevit munia vitæ, Jam meritis anus est, et adhuc ætate puella.* Ita Tilianus; pro quo codex Lugdunensis: *Quis mortem accuset quis non accuset insta Ætatis meritis anus ætate puella.* Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

2 *Ante quater plenum lustrum*] Ante vigesimum annum ætatis.

3 *Infans lactavit*] Id est lac suxit, quod lactere sæpius dicitur, cum lactare de matre dicatur potius quam de infante. Apud Nonium tamen Livius Tereo: 'Ego puerum ancillæ subdam lactantem meæ ne fame perbitet.' Et Serenus Sammonicus de præcordiis sanandis: 'Quin etiam catulum lactantem apponere membris Convenit.'

NOTÆ

5 *Quis non accuset in ista? Ætatis meritis*] Scaliger reponebat: *in isto Ætatis? meritis, &c.* Nihil mutandum. *Ætatis meritis* proculdubio scripsit hic noster, qui Epigram. XIX. dixit: 'Scire Ævi meritum, non numerare decet.' Apud Q. Curtium libro nono capite 6. Alexander moriens: 'Verum ego, qui non annos meos, sed victorias numero, si munera fortunæ computo, diu vixi.'

XXXIII. GLAUCIÆ IMMATURA MORTE PRÆVENTO. 250

Læta bis octono tibi jam sub Consule pubes
Cingebat teneras, Glaucia adulte, genas.
Et jam desieras puer, anne puella, videri:
Cum properata dies abstulit omne decus.
Sed neque functorum socius miscebere vulgo:
Nec metues Stygios flebilis umbra lacus.
Verum aut Persephonæ Cinyreius ibis Adonis:
Aut Jovis Elysii tu catamitus eris.

Florens lanugo tibi jam vestiebat molles malas sub seno deno Consule a tuo ortu, o Glaucia juvenis. Et jam cessaras apparere ambiguus puer an puella: quando festinata dies leti eripuit tibi omnem pulchritudinem. At neque permiscebcris plebeculæ mortuorum ut eorum comes: neque tristis umbra formidabis stagna Averni. Sed eris vel Adonis Cinyreius Proserpinæ: vel tu eris Ganymedes Jovis inferni.

NOTÆ

7 *Persephonæ Cinyreius ibis Adonis*] Proserpina te in locum Adonidis amasium sibi asciscet. Adonis Cinyræ, ex filia Myrrha, filius, a Venere dum viveret amatus, dilectus fuit Proserpinæ apud Inferos, teste Orpheo in Hymnis, et Ausonio in Cupidine cruci affixo.

8 *Jovis Elysii*] Jovis inferi (id est, Plutonis) catamitus eris, ut superi Ganymedes.

XXXIV. CALLICRATEÆ. 251

Viginti atque novem genitrici Callicrateæ
Nullius sexus mors mihi visa fuit.

Ego Callicratea mater viginti et novem liberorum nullius eorum, neque maris

NOTÆ

1 *Viginti atque novem, &c.*] Expressum hoc videtur ex Græco Epigrammate incerti auctoris lib. III. Anthologiæ: Εἴκοσι Καλλικράτεια, καὶ ἐννέα τέκνα τεκοῦσα, Οὐδενὸς, οὐδεμιῆς ἐδρακόμην θάνατον. Ἀλλ' ἑκατὸν καὶ πέντε διη-

Sed centum et quinque explevi bene messibus annos,
Intremulam baculo non subeunte manum.

neque fœminæ, aspexi letum. At peregi omnino centum et quinque annos, totidem messibus peractis, neque tamen fulsi scipione dextram trementem.

NOTÆ

νυσάμην ἐνιαυτοὺς, Σκήπωνι τρομερὰν οὐκ ἐπιθεῖσα χέρα. Id est: 'Viginti Callicratea, et novem filios enixa, Nullius maris, nullius fœminæ vidi mortem. Sed centum et quinque peregi annos, Scipioni tremula non apposita manu.'

XXXV. EQUO ADMIRABILI, JUSSU AUGUSTI. 252

PHOSPHORE, clamosi spatiosa per æquora Circi
Septenas solitus victor obire vias,
Improperanter agens primos a carcere cursus,
Fortis prægressis ut potereris equis:

O Phosphore, tu qui consueveras perficere victor septem circuitus per vastam planitiem Circi: non festinanter peragens primos cursus ubi exieras a carcere, ut

1 '*Prosphere*] Librarius cum *Prospere* scripsisset, supra quispiam, et fortasse idem ipse, literas *r* et *h* addiderat: unde Lugdunenses *Prosphere* ediderunt. Græcanicum itaque videtur vocabulum, sive φωσφόρος ei nomen fuerit, hoc est Lucifer; sive Prosphorus, aptus, conveniens, utilis.' *Vinetus.* 'Sic ediderunt Lugdunenses, cum in exemplari esset *pauosa per æq.* et supra *pauosa* alia manu scriptum, *panosa*, *n* pro *u*. Emendo *pannosa.*' Vine-

NOTÆ

Equo admirabili, jussu Augusti] Plinius Natur. Hist. lib. VIII. cap. 42. 'Fecit et Divus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris Carmen est.' De hoc existimo esse hoc Epigramma.

* *Jussu Augusti*] Valentiniani I.

1 *Phosphore*] Φωσφόρος, Lucifer.

Clamosi] Ob clamorem populi mirantis, plaudentis, et animos addentis certantibus.

2 *Septenas, &c.*] Certamina Curulia septeno metarum circuitu peragi solita, vel hinc discas.

* *Septenas solitus victor obire vias*] Septem gyris Circi agon peragebatur, et qui septimo præibat, victor erat, quamvis prioribus cessisset.

3 *Improperanter*] Lente primum cursum incipiens.

A carcere] A carceribus. Carceres erant unde cursuri emittebantur equi: metæ ad quas currebant, et quibus superatis ad carceres per alteram Circi partem recurrebant.

* *Improperanter agens primos a carcere cursus*] Artis erat lentius principio currere, ne equorum vires ante septimum spatium exhaurirentur. Hinc laudatur ab Ausonio Phosphorus Valentiniani equus. Sic apud Sidonium Carm. XXIII. vs. 361. Consentii collega cedere coactus, quod velocibus imperans quadrigis exhaus-

Promtum et veloces erat anticipare quadrigas:
  Victores etiam vincere, laus potior.
Hunc titulum vani solatia sume sepulcri,
  Et gradere Elysios præpes ad alipedes.
Pegasus hic dexter currat tibi: lævus Arion
  Funalis: quartum det tibi Castor equum.

validus assequereris equos præcedentes. Facile tibi erat etiam prævertere citos currus quadrijugos: gloria quoque major erat superare victores ipsos. Accipe hoc Epitaphium solamen tumuli inanis, et perge celer ad veloces equos Elysii. Illic Pegasus currat tibi a dextra. A sinistra Arion sit funalis. Castor suppeditet tibi quartum equum ad quadrigam complendam.

tus.—10 *Funis et ad quartum.* Ita vulgo editur: quidam ita distinguunt, leguntque: *Pegasus....Funis eat: quartum.* Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

tos sibi senserat jugales. *Sirmondus ad Sidonium.*

8 *Ad Elysios ... alipedes*] Ad equos illos celebres, quorum Manibus Elysium, veluti Heroum umbris, tribuit.

9 *Pegasus hic dexter, &c.*] Salmasius ad Solinum, pag. 899. vult jugales equos, id est, qui ad ipsum currus temonem in quadrigis conjugati erant, minoris dignationis fuisse quam funarios, seu funales, hoc est, eos qui a latere jugalium hinc atque hinc funibus ad currum religati erant, et hunc locum sic legit: *Pegasus hinc dexter currant ibi lævus Arion, Funi sed quartum det tibi Castor equum.* Vinetus aliud censet, et Gronovius, spreta Salmasii sententia, illius opinioni accedit. Et jugalibus primum, atque inter eos sinistro præcipuum tribuit honoris gradum. Atque his assentior, et ex vett. codd. cum Vineto lego: *Pegasus hinc dexter currat tibi, lævus Arion Funalis. Quartum det tibi Castor equum.* Ausonius hic Phosphorum ponit in jugo ad lævam qui locus ideo præcipuus erat, quod aurigæ a carceribus profecti, metas ad lævam haberent, quas operæ pretium erat sic evitare, ut tamen quam proxime raderentur; sic enim compendium viæ fiebat. Hoc autem ab ejus maxime equi solertia pendebat, qui ad jugum ab ea parte erat, quæ respiciebat metas, cum ejus maxime esset temonem gyrando flectere. Phosphoro igitur, ut dixi, primum locum assignat in læva parte jugi, dextrum in eodem jugo locat Pegasum alatum equum, funales autem statuit sinistrum Ariona, dextrum Cyllarum Castoris equum.

Lævus Arion] Hic Ἀρείων equus est ex Neptuno in equum transformato et Erynni genitus. Lapræo regi Haliarti Bœoticæ urbis Neptunus eum dedit; ille autem Herculi, qui deinde Adrasto regi Argivorum. De hoc Homerus Iliad. XXIII. vers. 347. *Οὐκ ἔσθ' ὅς κέ σ' ἕλῃσι μετάλμενος οὐδὲ παρέλθῃ, Οὐδ' εἴ κεν μετόπισθεν Ἀρείονα δῖον ἐλαύνοι Ἀδρήστου ταχὺν ἵππον, ὃς ἐκ θεόφιν γένος ἦεν.* Id est: ‘Non erit qui te assequatur transiliens, neque prætereat, Non si a tergo Arionem divinum impelleret Adrasti velocem equum, qui ex Deo genitus erat.’ Hujus meminit Apollodorus lib. III. Biblioth. et Statius Thebaidos lib. IV. et VI.

NOTÆ

* 10 *Funalis*] Rutgersius Var. Lect. lib. x. cap. 10. pro *Funali* legit: *Funis eat*, eodem sensu quo post Vinetum ac Gronovium interpres noster. Vult enim Rutgersius Ausonium usurpavisse *τὸ funis* pro *equo funali*, eodem pacto quo apud Poëtas habenæ pro equis usurpantur, notatque hoc genus Græcis dictum *σειραίους*.

Quartum det tibi Castor equum] Cyllarum, de quo Virg. lib. III. Georg. 'Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis Cyllarus.' Ubi Servius observat Pollucem pro Castore, fratrem pro fratre positum licentia poëtica. Hos equos memorat Ausonius in extrema gratiarum actione: 'Quæ enim memoria unquam transcursum tantæ celeritatis, vel in audacibus Græcorum fabulis, commenta est? Pegasus volucer actus a Lycia, non ultra Ciliciam permeavit. Cyllarus atque Arion inter Argos Nemeamque senuerunt.'

XXXVI. IN TUMULO HOMINIS FELICIS. 253

SPARGE mero cineres, bene olentis et unguine nardi,
Hospes, et adde rosis balsama puniceis.
Perpetuum mihi ver agit illacrymabilis urna:
Et commutavi sæcula, non obii.

Consperge ossa mea vino, et unguento nardi suave fragrantis, o advena, et junge balsama rosis rubicundis. Urna mea nequaquam luctuosa degit ver æternum. Et

1 '*Et odoro perlue nardo*] Vetus codex: *beneolente et unguine nardi.*' Vinet.

NOTÆ

1 *Bene olentis et unguine nardi*] Unguen est unguentum. Usus est hac voce Valerius Flaccus Argonaut. lib. VI. 'Pingui fluit unguine nardus.' Et pleraque in *entum* verbalia in *en* quoque desierunt. Fundamentum, fundamen, momentum, momen, tormentum, tormen, &c. Malo ergo retinere hanc lectionem quæ est veteris codicis, quam cum Vineto legere: *et odoro perlue nardo*.

* *Bene olentis et unguine nardi*] Veteribus mos fuit odores in rogum conjicere; Nardum quidem conjici solitum patet ex illo Propertii lib. IV. Eleg. 7. vers. 32. 'Cur nardo flammæ non oluere meæ?' Id vero genus ex eodem Poëta similiter lib. II. Eleg. 14. qua hæc deprecatur: 'Desit odoriferis ordo mihi lancibus, adsint Plebei parvæ funeris exequiæ.'

* 2 *Et adde rosis balsama puniceis*] Solenne etiam fuit tumulos floribus spargere, sed Rosis præsertim, ut constat ex Anacreontis Ode *εἰς ῥόδον*; et nonnullis inscriptionibus. Ceterum alii vestes, alii eorum aliquid quæ olim in deliciis habuerant, eodem secum rogo cremari mandabant. Auctor est Lucianus in *Nigrino*. Kirchman. lib. IV. allegat geminam inscriptionem in qua mandatur tumulum quotannis Rosa ornandum.

Nulla mihi veteris perierunt gaudia vitæ :
Seu meminisse putes omnia, sive nihil.

permutavi vitam, non autem sum mortuus. Nullas amisi voluptates pristinæ vitæ : sive existimes me recordari omnium, sive nihili.

'Lege, *beneolentis et ung. nardi.*' Tollius. Conf. Not. inf.—6 Ita scribendum ex v. c. monet Scaliger.

NOTÆ

6 *Seu meminisse putes, &c.*] Id est, sive remaneat post mortem sensus aliquis, et memoria præteritorum gaudiorum, hoc ipso felix ero : sive nullus sit in functis sensus, non ero infelix.

XXXVII. SEPULCRUM CARI VACUUM. 254

Me sibi, et uxori, et natis commune sepulcrum
Constituit seras Carus ad exequias.
Jamque diu monumenta vacant : sitque ista querela
Longior ; et veniat ordine quisque suo,

Carus exstruxit me commune monumentum sibi, et conjugi, et liberis suis ad tarda funera. Et jam dudum tumulus hic inanis est, et utinam hæc mea querimonia sit diuturnior : atque illi veniant ad me singuli suo ordine, qui præscriptus est condi-

4 Scaliger legit : *sit quæso querela Longius*, non *Longior*. '*Sit, quæso querela Longior*] *Questa*, quod in exemplari fuit, et in *quæso* mutarunt, existimarim *qu' ista* esse debuisse, id est, *que ista*. *Sitque ista querela Longior.*' Vinetus.

NOTÆ

1 *Me sibi, &c.*] Expressum ex hoc Græco incerti auctoris l. III. Anthologiæ : Αὐτῷ, καὶ τεκέεσσι, γυναικί τε, τύμβον ἔδειμεν Ἀνδροτίων· οὔπω δ' οὐδενός εἰμι τάφος. Οὕτω καὶ μείναιμι πολὺν χρόνον. εἰ δ' ἄρα καὶ δεῖ, Δεξαίμην ἐν ἐμοὶ τοὺς προτέρους προτέρους. Id est : 'Sibi, et liberis, et uxori tumulum struxit Androtion. Nondum autem ullius sum sepulcrum. Sic quoque maneam multo tempore. Si autem forte etiam oportet, Excipiam in me priores, priores.' Ubi *Androtion* nominatur, qui hic *Carus*. In utroque Epitaphio tumulus loquitur.

* *Me sibi, et uxori*] Apud Antiquos duplex sepulcrorum genus fuisse docet sæpe laudatus Kirchman. unum quod quis sibi duntaxat vel conjugi suæ, alterum quod familiæ posterisque exstruxerat. Hujusmodi fuit sepulcrum de quo Poëta noster.

3 *Ista querela*] Sepulcri : queri posse videbatur sepulcrum, quod tamdiu vacuum remaneret ; at ex officio pietatis optat ut diu querendi locus sibi detur, nec, nisi post longæ vitæ spatia, ad se veniant ii quibus est exstructum.

Nascendi qui lege datus; placidumque per ævum
 Condatur, natu qui prior, ille prior.

tione nascendi: et qui præcedit ætate, ille prior apud me sepeliatur per tranquilla sæcula.

Longior defendit Tollius.—5 ‘Sic participium *datus*, et non verbum *datur* in exemplari: quod et hoc Carmen inscribebat: *De sepulcro vacuo.*’ Vinetus.

XXXVIII. EX SEPULCRO LATINÆ VIÆ. 255

NON nomen, non quo genitus, non unde, quid egi.
 Mutus in æternum sum, cinis, ossa, nihil.
Non sum, nec fueram: genitus tamen e nihilo sum.
 Mitte, nec exprobres singula, talis eris.

Ne quæras meum nomen, nec quis mihi fuerit pater, nec quæ patria, neque quid gesserim. Ego sum mutus in æternum, pulvis, ossa, nihil. Non sum, neque quicquam fueram: sum tamen procreatus e nihilo. Missum me fac, neque objicias mihi singula, talis enim eris aliquando, qualis nunc sum.

NOTÆ

Ex sepulcro Latinæ viæ] Ad quam, ut ad ceteras publicas vias, crebra sepulcra. Hinc illa in Epitaphiis usitata: ‘Mane viator,’ ‘Asta viator,’ et similia Juvenalis Satira II. ‘Experiar quid concedatur in illos Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.’

3 *Non sum, &c.*] Confictum hoc putat Scaliger ex vulgatis monumentorum inscriptionibus, in quibus talia sæpe proponebantur. Et tale quoddam affert Lactorate a se lectum: D. I. M. NON. FUI. FUI. MEMINI. NON SUM. NON. CURO. DONNIA. ITALIA ANNORUM. XX. HIC. QUIESCO. C. MUNATIUS. C. DONNIA. CALISTE. LIBERTE PIISSIME.

AUSONII

DE

XII. CÆSARIBUS,

PER

SUETONIUM TRANQUILLUM

SCRIPTIS.

AUSONIUS HESPERIO FILIO S. D. 256

CÆSAREOS proceres, in quorum regna, secundis
Consulibus, dudum Romana potentia cessit,
Accipe bis senos: sua quemque monosticha signant,

Accipe duodecim Cæsares, in quorum Imperium potentia Romana jam pridem transiit, Consulibus tenentibus secundas partes. Singuli versus notant singulos,

2 'Sic legendum, et non *Romana potentia crevit.* Reposuimus autem verbum *cessit* ex novis aliquot, et veteribus quibusdam exemplaribus.' *Vinetus.*

NOTÆ

* Hujusce operis maxima pars intercidit quod in usum nati sui Hesperii scripserat, et ex quo facile intelligas quam sedulus ipsum instituisset. Sed neque parentis curam et vota fefellit Hesperius, quem sua virtus ad amplissima quæque evexit. Constat quidem ex codice Theodos. Africæ Proconsulem anno C. 376. et sequente, Italiæ vero et Galliarum mox Præfectum fuisse.

Hesperio filio] Hujus meminit in Carmine undecimo Parentalium, quod est de Pastore nepote ex ipso Hesperio.

1 *Secundis Consulibus*] Sub Cæsaribus quippe Imperatoribus Consules, qui primas olim in Republica partes tenebant, ad secundas rejecti, lapsu temporis nomen sine re obtinuerunt.

Quorum per plenam seriem Suetonius olim
Nomina, res gestas, vitamque obitumque peregit.

quorum Suetonius quondam perscripsit nomina, facta, vitamque et mortem pleno ordine.

MONOSTICHA DE ORDINE XII. IMPERATORUM. 257

PRIMUS regalem patefecit JULIUS aulam
Cæsar, et AUGUSTO nomen transcripsit, et arcem.
Privignus post hunc regnat NERO CLAUDIUS, a quo
CAIUS, cognomen Caligæ cui castra dederunt.
CLAUDIUS hinc potitur regno: post quem Nero sævus
Ultimus Æneadum: post hunc tres, nec tribus annis:
GALBA senex, frustra socio confisus inerti;
Mollis OTHO, infami per luxum degener ævo;
Nec regno dignus, nec morte VITELLIUS ut vir.
His decimus, fatoque accitus VESPASIANUS;

Julius Cæsar primus aperuit aulam regiam, et transmisit Augusto nomen, et Imperium. Post hunc Nero Claudius ejus privignus imperat. Post quem Cæsar, cui milites imposuerunt cognomentum Caligulæ. Deinde Claudius possidet imperium. Post quem crudelis Nero extremus Æneadum. Post hunc tres imperarunt minus tribus annis, senex Galba incassum fretus ignavo socio: Otho effœminatus, degenerans vita probrosa per luxum: Vitellius nec dignus Imperio, nec virili nece. Decimus his, et fato vocatus fuit Vespasianus. Et Titus fortunatus quod brevi

4 *Cæsar cognomen* vult Tollius.—8 *Infamis ævi* Vulg. Alia exemplaria: *infamis ævo.*

NOTÆ

2 *Augusto nomen transcripsit, &c.*] Testamento, quo eum hæredem scripsit, sororis Juliæ filium.

Et arcem] Metaphorice Imperium intellige, seu summam rerum.

3 *Nero Claudius*] Tiberius Nero e Claudiorum familia, Liviæ Drusillæ et Tiberii Neronis filius: quam Liviam Augustus a marito prægnantem abduxit, teste Suetonio in ejus vita, et Tacito.

4 *Cognomen Caligæ*] Cæsar Caligula, a Caligis calceamentis militaribus, cujusmodi ipse inter milites educatus utebatur. Sueton. in ejus vita: 'Caligulæ cognomen castrensi joco traxit: quia manipulario habitu inter milites educabatur.' Similia Tacitus habet.

7 *Frustra socio confisus inerti*] Pisoni, quem in castra perductum pro concione adoptaverat.

Nec morte Vitellius ut vir] Vide quæ dicemus infra ad ejus tetrastichon.

Et Titus imperii felix brevitate: secutus
Frater, quem Calvum dixit sua Roma Neronem.

regnaverit. Excepit eum frater, quem Roma ipsius urbs appellavit Calvum Neronem.

NOTÆ

12 *Frater, quem Calvum, &c.*] Domitianus de quo Juvenalis Satira IV. 'Cum jam semianimum laceraret Flavius orbem Ultimus; et Calvo serviret Roma Neroni.'

* *Calvum Neronem*] Sic Roma suum appellavit Domitianum, quod calvus cum esset, Nero alter fuit, Neronem sævitia vincens, aut saltem exæquans.

TEMPUS IMPERII XII. CÆSARUM. 258

Julius, ut perhibent, Divus trieteride regnat.
Augustus post lustra decem sex prorogat annos.
Et ter septenis geminos Nero Claudius addit.
Tertia finit hyems grassantia tempora Caii.
Claudius hebdomadem duplicem trahit: et Nero dirus
Tantundem: summæ Consul sed defuit unus.
Galba senex, Otho lascive, et famose Vitelli,
Tertia vos Latio regnantes nesciit æstas,
Interitus dignos vita properante probrosa.

Julius Cæsar imperat, ut ferunt, triennio. Augustus producit sex annos supra decem lustra. Et Claudius Nero adjicit duos post ter septem. Tertius annus finem imponit crudeli regno Caii. Claudius regnat per annos bis septem: et Crudelis Nero per totidem: nisi quod defuit unus annus summæ. O vetule Galba, impudice Otho, et infamis Vitelli, tertius annus non vidit vos imperantes in Latio, quia vestra vita turpis acceleravit vobis meritam mortem. Vespasianus peragit decennium sibi

4 Alius liber, *tranantia.*—6 Pro *defuit* quidam libri habent *deficit.*

NOTÆ

1 *Trieteride regnat*] Ab ἔτος annus. Est τριετηρὶς trium annorum spatium, seu triennium.

2 *Post lustra decem*] Lustrum quinque annorum spatium complectitur. Decem igitur lustra quinquaginta anni sunt.

3 *Ter septenis geminos . . . addit*] Id est, regnat annos viginti tres.

4 *Tertia finit hyems*] Tertius annus. Synecdoche, ut et infra 'tertia æstas.'

5 *Hebdomadem duplicem*] Quatuordecim annos. Ab ἑπτὰ septem, est ἑβδομὸς septimus, et ἑβδομὰς septimana, et septenarius numerus.

6 *Summæ Consul sed defuit unus*] Id est tredecim tantum annos regnavit. *Consul unus* pro uno anno, per metonymiam.

Implet fatalem decadem sibi VESPASIANUS.
Ter dominante TITO cingit nova laurea Janum:
Quindecies, sævus potitur dum FRATER habenis.

destinatum a fatis. Imperante Tito nova laurus ter coronat Janum; et quindecies, dum ejus frater crudelis imperat.

NOTÆ

11 *Ter dominante Tito cingit, &c.*] Ex more prisco annos imperii Titi describit. Solebat quippe, cum novus Consul Kalend. Januarii novum annum aperiret, nova laurea Jani statuæ imponi, vetere demta; unde Sidon. Apollinaris Carmine XI. 'Tuque, o, cui laurea, Jane, Annua debetur, religa torpore soluto Quavis fronde comas, subita nec luce pavescas Principis.' Innuit hic Ausonius tertium annum imperii inchoasse saltem Titum, quem certum est non absolvisse. De eo sic Suetonius: 'Excessit in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris, post biennium ac menses duos, diesque viginti, quam successerat patri, altero et quadragesimo ætatis anno.' Ex quo loco patet non esse omnino verum quod hic ait Ausonius, nec potuisse, ipso imperante, ter cingi nova laurea Janum, cum in imperii ejus tempus geminæ tantum Kalendæ Januariæ inciderint, ut patet Suetonii locum perpendenti.

12 *Quindecies, &c. dum Frater*] Domitianus, qui, ut refert Sueton. 'Occisus est XIV. Kal. Octob. anno ætatis quadragesimo quinto, imperii decimo quinto.'

* *Sævus potitur dum Frater habenis*] Domitianus, qui Flavium Clementem patruelem suum interfecit; discipulum Pantomimi puberem non aliam ob causam occidit quam quod magistrum suum referret; Metium Pomposianum quod imperatoriam genesin habere ferebatur, e vivis sustulit; Christianos passim crudeliter insectatus est. Ipse vulneribus septem confossus 13. Kal. Octob. ætatis 45. imperii 15.

DE MORTIBUS EORUM. 259

JULIUS interiit CÆSAR grassante senatu.
Addidit AUGUSTUM Divis matura senectus.

Julius Cæsar interfectus est senatu impetum faciente in eum. Senium provectum

NOTÆ

1 *Grassante senatu*] Senatoribus certe non paucis, in quibus Brutus et Cassius principes erant.

* 2 *Addidit Augustum Divis matura senectus*] Obiit anno ætatis septuagesimo et sexto, diebus quinque et triginta minus. Eum postea dicavit cœlo Tiberius, ut majestatis numen induceret, inquit Plin. Paneg. cap. 11. Ceterum consecratio illa, quæ longo tempore uni duntaxat Romulo decreta fuerat, vulgaris gliscente adulatione evasit. Unde prima morbi accessione Vespasianus dixisse fertur: 'Ut puto, Deus fio.'

Sera senex Capreis exul NERO fata peregit.
Exegit pœnas de CÆSARE Chærea mollis.
CLAUDIUS ambiguo conclusit fata veneno.
Matricida NERO proprii vim pertulit ensis.

adjunxit Augustum Diis. Tiberius Nero senex obiit tardam mortem Capreis, ubi velut exul erat. Effœminatus Chærea sumsit supplicium de Caio Cæsare. Claudius vitam finiit dubio veneno. Nero matricida sensit vim sui ipsius gladii. Senex

4 '*Expetiit pœnas*] Ita ex scriptis libris et ed. Hugeletti legere malui quam *Exegit.*' Tollius.—6 '*Matriquecida*] Unicum fuit impressum exemplar, quod ita haberet. Reliqua, sine *que, Matricida*, quomodo fuit et in scriptis libris, et legitur apud Sidonium in versu ducentesimo et nonagesimo carminis quinti. Particulam *que* adjecit quispiam: ne foret scilicet syllaba illa secunda brevis inter duas longas. Sed debebat ille cogitare Ausonium et Sidonium in iis non solere esse nimium religiosos. Sic etiam *parricida* positum in tetrasticho Severi invenies. Iidem porro antiqui libri habebant: *proprii vim pertulit ensis:* alii *proprio se perculit ense.* In proximo versu *Othoni*, et *Othone* legitur.' *Vinetus.* '*Matriquecida*] *Matricida* legendum esse plures monuerunt. Sic mox in Severo: 'Ut parricidæ regua adimat Didio.'' *Barthius.*

NOTÆ

3 *Capreis*] Ubi, veluti spontaneo exilio relegatus, agebat Tiberius. Capreæ insula Neapoli vicina.

4 *De Cæsare*] Caio Cæsare Caligula.

Chærea mollis] Suetonius in Caligulæ vita: 'Cum placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chærea Tribunus cohortis prætoriæ depoposcit: quem Caius seniorem jam ut mollem et effœminatum denotare omni probro consuerat, et modo signum petenti, Priapum, aut Venerem dare,' &c.

* *Chærea mollis*] Vel hinc discas quam accurate confectum illud opus fuerit. Neque enim temere Cassium Chæream dixit *mollem*, quem hoc nomine Caligula solebat omnibus probris afficere.

5 *Claudius ambiguo, &c.*] De hoc ita Sueton. in ejus vita: 'Et veneno quidem occisum convenit: ubi autem, et per quem dato, discrepat. Quidam tradunt epulanti in arce, cum Sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorem; alii domestico convivio per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum avidissimo talium ciborum obtulerat.'

6 *Matricida Nero*] Quidam *Matriquecida*, male. *Matricida* Ausonianum purum putum est, qui secundam hujus vocis syllabam, poscente id metro, producere non dubitavit, ut et secundam vocis *Parricida* infra in Severo. 'Ut parricidæ regna adimat Didio.'

* *Matricida Nero*] Matrem Agrippinam cum veneno ter tentasset, et frustra solutilem navem, cujus vel naufragio, vel cameræ ruina periret, commentus esset, tandem immissis percussoribus interfici jussit; quæ dum vulneribus confoderetur, identidem clamabat: 'Feri ventrem qui monstrum tam ferum tulit.' Vide Sueton. ac Tacit.

Proprii vim pertulit ensis] Quidam proprio se perculit ense. De eo Suetonius: 'Jamque equites appropin-

Galba senex periit, sævo prostratus Othone.
Mox Otho famosus, clara sed morte potitus.
Prodiga succedunt perimendi sceptra Vitelli.
Laudatum imperium, mors lenis, Vespasiano.
At Titus, orbis amor, rapitur florentibus annis.

Galba obiit interfectus ab Othone crudeli. Deinde Otho infamis, exitum tamen habuit illustrem. Secutum est imperium prodigum Vitellii violenta morte tollendi. Vespasianus laudabiliter regnavit, et miti fato concessit. Verum Titus, orbis deliciæ,

NOTÆ

quabant, quibus præceptum erat ut vivum eum attraherent. Quod ut sensit . . . . ferrum jugulo adegit juvante Epaphrodito a libellis.'

* *Galba senex periit*] Jugulatus ad lacum Curtii, ac relictus ita uti erat, donec gregarius miles a frumentatione rediens, abjecto onere, caput ei amputavit, et inserto per os pollice ad Othonem detulit. Periit autem tertio et septuagesimo ætatis anno. Sueton.

8 *Otho famosus, clara sed morte potitus*] De hoc Sueton. ' Post hæc sedata siti gelidæ aquæ potione, arripuit duos pugiones, et explorata utriusque acie, cum alterum pulvino subdidisset, foribus adopertis arctissimo somno quievit, et circa lucem demum expergefactus uno se trajecit ictu infra lævam papillam : irrumpentibusque ad primum gemitum, modo celans, modo detegens plagam, exanimatus est,' &c. Et infra : ' Tanto Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competiit,' &c. Et post : ' Per quæ factum putem, ut mors ejus, minime congruens vitæ, majori miraculo fuerit.' De eodem Othone Noster : ' Fine tamen laudandus erit,' &c.

9 *Prodiga, &c.*] Prodigalitatis, et gulæ notatus est vitiis Vitellius. Vide Sueton.

* *Prodiga . . . sceptra Vitelli*] Epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispertiebat: in jentacula et prandia, et cœnas, comissationesque; facile omnibus sufficiens vomitandi consuetudine. Indicebat autem alii aliud eadem die, &c. Sueton. ' Perimendi,' alludit Poëta ad augurium ei Viennæ factum, quo non aliud portendi creditum est quam venturum eum in Gallicani alicujus hominis potestatem, siquidem ab Antonio primo oppressus est, cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat, seu Gallinacei rostrum.

* 10 *Laudatum imperium, &c.*] Male partis optime usus est: in omne hominum genus liberalissimus, explevit censum Senatorium : Consulares inopes quingenis sestertiis annuis sustentavit : plurimas per totum orbem civitates terræ motu aut incendio afflictas restituit in melius. Ingenia et artes vel maxime fovit. *Mors lenis.* Alvo repente usque ad defectionem soluta, Imperatorem dixit stantem mori oportere. Dumque consurgit, ac nititur, inter manus sublevantium extinctus est, anno ætatis sexagesimo nono, superque mensem ac diem septimum. Sueton.

Mors lenis, Vespasiano] Non enim ferro, ut plerique Cæsares, sed alvo usque ad defectionem soluta extinctus est.

* 11 *Titus, orbis amor*] Ut ejus frater cognomine materno, a Domitilla, Domitianus, sic Titus cognomine pater-

Sera trucem perimunt, sed justa piacula, FRATREM.

moritur in flore ætatis. Tardum sed justum supplicium tollit ejus fratrem orbi intolerandum.

NOTÆ

no dictus Vespasianus. Ita Suetonius: Titus cognomine paterno, 'amor ac deliciæ generis humani.'

12 *Sera*] Quippe quæ non nisi decimo quinto imperii ejus anno contigerunt.

Fratrem] Domitianum.

EJUSDEM AUSONII

TETRASTICHA

A JULIO CÆSARE USQUE AD TEMPORA SUA. 260

NUNC et prædictos, et regni sorte sequentes
  Expediam, series quos tenet imperii.
Incipiam ab Divo: percurramque ordine cunctos,
  Novi Romanæ quos memor historiæ.

Jam persequar et superius memoratos, et eos qui post ipsos regnarunt, qui ordine numerantur Imperatores. Incipiam a Divo Julio, et percurram ex ordine omnes, quos novi recordans historiam Romanam.

NOTÆ

* Hæc de Cæsaribus non usque concinna juvandæ memoriæ sunt aptissima; continentque præter Cæsarum nomina et seriem, eorum adumbratam effigiem.

3 *Incipiam ab Divo*] Julio Cæsare, per Antonomasiam; ceteri enim Cæsares Divi quoque dicti sunt, sed post illum.

I. JULIUS CÆSAR. 261

IMPERIUM, binis fuerat solenne quod olim
  Consulibus, Cæsar Julius obtinuit.

Julius Cæsar occupavit solus Imperium, quod quondam solebat dividi inter duos

NOTÆ

* 1 *Imperium, &c. Julius obtinuit*] Omnia, inquit Cicero de Officiis lib. I. n°. 26. jura divina atque humana pervertit, propter eum, quem sibi ipse opinionis errore finxerat, principatum.

2 *Consulibus, Cæsar, &c.*] Non tamen Magistratum hunc e Rep. sustulit, sed reliquit simulacrum quoddam Consulatus, et magni nominis umbram; cum ipse totam ad se imperii vim transtulisset.

Sed breve jus regni, sola trieteride gestum,
  Perculit armatæ factio sæva togæ.

Consules. At crudelis conspiratio senatus armati destruxit breve ipsius imperium, administratum per tres duntaxat annos.

NOTÆ

3 *Sola trieteride, &c.*] Vide supra Carmen de tempore imperii duodecim Cæsarum.

4 *Factio sæva togæ*] Vide supra Carmen de mortibus Cæsarum.

II. OCTAVIUS AUGUSTUS. 262

Ultor, successorque dehinc Octavius, idem
  Cæsar: at Augusti nomine nobilior.
Longæva, et nunquam dubiis violata potestas,
  In terris positum credidit esse Deum.

Deinde Octavius fuit vindex ejus mortis, et ipsius successor, idem Cæsar quoque appellatus: sed notior adhuc cognomine Augusti. Potestas ejus diuturna, et nunquam læsa periculis, persuasit eum esse Deum degentem in terra.

2 Gronovius legit: *dehinc Octavius idem Cæsaris, Augusti nomine nobilior.* Idem conjicit *Augusto. Et Augusti nomine* Vulg. Vult Tollius ut nos.

NOTÆ

2 *Augusti nomine nobilior*] Quam Octavii, aut Cæsaris.

* *Augusti nomine nobilior*] Octavius Cæsaris, ac deinde Augusti cognomen assumsit: alterum testamento majoris avunculi: alterum Munatii Planci sententia: cum, quibusdam censentibus Romulum appellari oportere, quasi et ipsum conditorem urbis, prævaluisset ut Augustus potius vocaretur, non tantum novo sed etiam ampliore cognomine: quod loca quoque religiosa Augusta dicantur ab auctu, vel ab avium gestu, gustuve, ut ait Suetonius. Noti versus Ovidii: 'Sancta vocant Augusta patres, Augusta vocantur Templa Sacerdotum rite dicata manu.'

* 3 *Nunquam dubiis violata potestas*] Nec enim Varianæ et Lollianæ clades tanti fuerunt ut statum imperii labefactarent.

III. TIBERIUS NERO. 263

PRÆNOMEN Tiberî nactus Nero, prima juventæ
Tempora laudato gessit in imperio.
Frustra dehinc solo Caprearum clausus in antro,
Quæ prodit vitiis, credit operta locis.

Nero cui fuit prænomen Tiberius, laudabiliter imperavit primo juventutis tempore. Deinde conclusus in specu solitaria Caprearum, incassum putat tegi posse locorum secreto flagitia quæ ibi profert.

NOTÆ

* 1 *Prima juventæ tempora*] Tiberii vitam in varia tempora eleganter dispertit Tacitus: 'Morum tempora illi diversa: egregium vita famaque, quoad privatus vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus donec Germanicus ac Drusus superfuere: idem inter bona malaque mixtus incolumi matre. Postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore et metu, suo tantum ingenio utebatur.'

IV. CAIUS CALIGULA. 264

POST hunc castrensis caligæ cognomine Cæsar
Successit sævo sævior ingenio:
Cædibus, incestisque dehinc maculosus, et omni
Crimine pollutum qui superavit avum.

Huic successit Cæsar cognominatus a caliga militari, crudelior crudeli illius indole: qui fuit contaminatus cædibus, et mox incestis stupris, et vicit flagitiis avum omni scelere inquinatum.

NOTÆ

1 *Castrensis caligæ, &c.*] Vide locum Suetonii supra relatum ad Monosticha de ordine XII. Imperatorum.

4 *Avum*] Tiberium, Germanici Caligulæ patris patruum, eundemque patrem per adoptionem ipsius, jussu Augusti factam.

* *Superavit avum*] Non Antonium, ut video quosdam intelligere, sed Tiberium, qui, Germanico adoptato, sic avus Caligulæ dici potuit.

V. CLAUDIUS CÆSAR. 265

CLAUDIUS irrisæ privato in tempore vitæ,
In regno specimen prodidit ingenii.
Libertina tamen, nuptarum et crimina passus,
Non faciendo nocens, sed patiendo fuit.

Claudius qui derisus fuerat dum privatus viveret, exhibuit specimen indolis suæ in imperio. Tolerans tamen scelera libertorum, et conjugum, noxius fuit non agendo, sed tolerando.

3 'Alii libri: *Libertum tamen et nuptarum jussa secutus.* Quod quoniam τὸ *patiendo* in sequenti versu ingratam alias ταυτολογίαν efficit, num præferam dubito.' *Tollius.*

NOTÆ

1 *Claudius irrisæ, &c.*] Duobus modis legitur, nempe *Claudius irrisus privatæ in tempore vitæ,* quam lectionem in interpretatione secutus sum; et *Claudius irrisæ privato in tempore vitæ:* quod sic verti potest: Claudius cujus vita contemta, et derisa fuit, dum privatus esset, &c. Quod eodem recidit.

Irrisæ, &c.] De hoc Suetonius: 'Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum a natura, sed tantum inchoatum: ac si quem socordiæ argueret, stultiorem aiebat filio suo Claudio. Avia Augusta pro despectissimo semper habuit,' &c.

2 *Ingenii*] Varii quidem, sed quod cum paucis malis multum haberet boni admixtum.

3 *Libertina*] Narcissi præsertim, et Pallantis.

Nuptarum] Messalinæ, et Agrippinæ. De hoc similiter Suetonius: 'His' libertis, 'ut dixi, uxoribusque addictus, non principem se, sed ministrum egit. Compendio cujusque horum, vel etiam studio, ac libidine, honores, exercitus, immunitates, supplicia largitus est, et quidem insciens plerumque, et ignarus,' &c.

* 4 *Non faciendo nocens, sed patiendo fuit*] In hanc sententiam Seneca: 'Qui non vetat peccare, cum possit, jubet.'

VI. NERO. 266

ÆNEADUM generis qui sextus et ultimus hæres,
Polluit, et clausit Julia sacra Nero.

Nero, qui fuit sextus et postremus hæres stirpis Æneadum, inquinavit, et

NOTÆ

1 *Æneadum*] Gentis Juliæ, quæ ab Iulo Æneæ filio ortum ducere credita est.

Sextus] Imperator.

2 *Polluit*] Fœda vita.

Clausit] Morte violenta.

Julia sacra] Successionem Juliorum Cæsarum. Metonymia adjuncti.

Nomina quot pietas, tot habet quoque crimina vitæ.
  Disce ex Tranquillo, quæ meminisse piget.

finiit sacra Juliæ gentis. Quot nomina pietas Juliorum habuit, totidem ipse habet vitæ flagitia. Ea tu pete ex Suetonio Tranquillo; ego enim horresco memorare.

4 'In optimo libro erat, *sed meminisse piget.* Lege: *me meminisse piget.* Solet in repetitione ejusdem syllabæ accidere, ut prior intercidat. Pro hac igitur neglecta aliud quid monosyllabum a librariis intrusum est, ut versus constaret.' *Tollius.* Emendationem Tollii probat Floridus.

NOTÆ

Sacra sua quæque gens habebat, quorum faciendorum onus et impensa ad hæredes una cum hæreditate transibant. Hinc proverbialiter 'hæreditatem sine sacris' pro lucro sine onere dicebant. Hinc etiam præclarum illud inventum coëmtionalium senum ad sacra extinguenda.

* 3 *Nomina quot pietas, &c.*] Pessimus filius matrem Agrippinam, pessimus maritus uxores Octaviam ac Poppæam, pessimus frater fratrem Britannicum, pessimus discipulus præceptorem Senecam interfecit.

4 *Tranquillo*] Suetonio in vita Neronis.

VII. SERVIUS GALBA. 267

Spem frustrate senex, privatus sceptra mereri
  Visus es; imperio proditus inferior:
Fama tibi melior juveni: se justior ordo est,
  Complacuisse dehinc, displicuisse prius.

O senex, qui fefellisti spem Romanorum, dum privatus esses, existimatus es dignus Imperio: sed imperando ostendisti te imparem ei esse. Fama fuisti meliore juvenis: at æquior ordo fuisset displicuisse primum, ac deinde placuisse.

2 'Codex laudatiss. *Visus et imperio.* Malim: *Visus, at imperio.*' Tollius.

NOTÆ

* Secutus Poëta Taciti sententiam, at elegantiam non assecutus, ut recte observat Epigrammatum Elector in illud Ausonii.

1 *Spem*] Omnium de te conceptam.

Privatus sceptra mereri Visus es; imperio, &c.] Hæc ex Taeito depromta videri possunt. Sic ille lib. I. Histor. cap. 49. de Galba loquens: 'Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: Proconsul Africam moderate, jam senior citeriorem Hispaniam pari justitia continuit; major privato visus, dum privatus fuit, et omnium consensu capax Imperii, nisi imperasset.'

* *Privatus sceptra mereri Visus*] Viros Magistratu probari dixit unus e Sapientibus.

VIII. MARCUS OTHO. 268

ÆMULA polluto gesturus sceptra Neroni,
  Obruitur celeri raptus Otho exitio.
Fine tamen laudandus erit: qui morte decora
  Hoc solum fecit nobile, quod periit.

Otho, qui imperaturus erat ad exemplum spurci Neronis, opprimitur sublatus cita nece. Laudabilis tamen est exitu: qui pulchre moriens hoc tantum fecit laude dignum, quod mortuus est.

NOTÆ

1 *Æmula ... sceptra Neroni*] Cui per Libertinam Aulicam insinuatus, facile summum inter amicos locum tenuerat, congruentia morum, ut ait Suetonius. 'Creditus est etiam,' inquit Tacitus, 'de celebranda Neronis memoria agitavisse, spe vulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis proponerent; atque etiam Othoni quibusdam diebus populus et miles, tanquam nobilitatem, ac decus astruerent, NERONI OTHONI acclamavit. Ipse in suspenso tenuit, vetandi metu, vel agnoscendi pudore.'

* *Æmula .. sceptra Neroni*] Immanitate et sævitia Neroni haud cessurus.

3 *Fine tamen laudandus*] Supra in Carmine de mortibus Cæsarum: 'Mox Otho famosus, clara sed morte potitus.' Ad quem locum vide quæ notavi.

* *Morte decora*] Juxta Ethnicorum mentem loquitur Poëta: quanquam Aristoteles, Cicero, aliique non pauci violentas sibi manus afferre ignaviæ deputant.

4 *Hoc solum fecit nobile, quod periit*] De eo Tacitus: 'Duobus facinoribus, altero flagitiosissimo,' occupatione scilicet Imperii, 'altero egregio,' morte sibi ipsi fortiter illata, 'tantundem apud posteros meruit bonæ famæ, quantum malæ.' Similiter de Sardanapalo Justinus: 'Victus in Regiam se recipit, et se, et divitias suas in incendium mittit: hoc solo imitatus virum.'

IX. AULUS VITELLIUS. 269

VITÆ ut sors, mors fœda tibi, nec digne Vitelli,
  Qui fieres Cæsar: sic sibi fata placent.

Quemadmodum vita tibi fuit turpis, ita et mors, o Vitelli, neque dignus eras qui fieres Cæsar. Sic fortuna ludos facere amat. Habuisti tamen solum brevem umbram

1 '*Vitæ sors, mors fœda*] Puto excidisse particulam, quæ orationem multo reddebat commodiorem: *Vitæ ut sors, mors fœda tibi.*' Gronovius. Vid. inf. —2 Al. *tibi.*

Umbra tamen brevis imperii; quia præmia regni
Sæpe indignus adit, non nisi dignus habet.

Imperii: quia sæpe indignus aliquis accedit ad Imperii honorem, at illum diu tenere non nisi dignus potest.

NOTÆ

1 *Vitæ ut sors*] Particulam *ut*, quæ in vulgatis deest, supplevit Gronovius, quem libenter sequor.

Mors fœda] 'Religatis enim post terga manibus,' ut ait Sueton. 'injecto cervicibus laqueo, veste discissa, seminudus in forum tractus est, inter magna rerum verborumque ludibria per totum viæ sacræ spatium, reducto coma capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subjecto, ut visendam præberet faciem, neve summitteret: quibusdam stercore, et cœno incessentibus, aliis incendiarium et patinarium vociferantibus, parte vulgi etiam corporis vitia exprobrante, &c. Tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus, atque confectus est, et inde unco tractus in Tiberim.'

* 2 *Sic sibi fata placent*] Sic ludos facere amat fortuna, ut recte interpres noster. Legunt nonnulli: *Sic tibi fata placent*; id est, adeo tibi indulgent. Quæ lectio optimi sensus est, et Historiæ magis accommodati; auctor enim est Tacitus Principatum Vitellio delatum ab iis qui ipsum non noverant.

X. DIVUS VESPASIANUS. 270

Quærendi attentus, moderato commodus usu,
Auget nec reprimit Vespasianus opes.
Olim qui dubiam privato in tempore famam,
Rarum aliis, princeps transtulit in melius.

Vespasianus intentus parandis opibus, at liberalis in usu earum moderato, accumulat divitias, nec tamen eas retinet. Qui (quod raro contigit aliis) factus Imperator mutavit in melius famam, quæ prius suspecta erat, dum privatus esset.

4 'Lego: (*Rarum aliis*) *princeps transtulit in melius.*' Gronovius.

NOTÆ

1 *Quærendi attentus*] Sueton. in ejus vita: 'Sola est, in qua merito culpetur, pecuniæ cupiditas,' &c.

Moderato commodus usu] Idem Sueton. 'Quidam natura cupidissimum tradunt, &c. Sunt contra qui opinentur ad manubias et rapinas necessitate compulsum, summa ærarii fiscique inopia, &c. Quod et verisimilius videtur, quando et male partis optime usus est. In omne hominum genus liberalissimus,' &c.

* 3 *Olim qui dubiam, &c.*] Expressum illud, seu totum potius distichum, ex Tacito: 'Ambigua,' inquit, 'Vespasiano fama, solusque omnium

NOTÆ

ante se principum in melius mutatus est.'

4 *Rarum aliis*] Sic reponit Gronovius pro vulgato, *Par aliis ;* bene mea quidem sententia. Raro quippe evenit, ut qui dubia fama privati fuerunt, principes facti famam in melius transferant, cum potestas summa mores malos cito prodat, qui in privato latuerant; quin et eum, qui innocenter prius vixerat, nonnunquam corrumpat voluptatum illecebris et impunitate peccandi. Porro quod hic de Vespasiano dicit Ausonius, de filio ejus Tito dici merito posset. Sic enim de illo Sueton. 'Titus, cognomine paterno, amor et deliciæ generis humani, (tantum illi ad promerendam omnium voluntatem vel ingenii, vel artis, vel fortunæ superfuit: et, quod difficillimum est, in imperio : quando privatus, atque etiam sub patre Principe ne odio quidem, nedum vituperatione publica caruit,') &c.

XI. TITUS VESPASIANUS. 271

FELIX imperio, felix brevitate regendi,
Expers civilis sanguinis, orbis amor:
Unum dixisti moriens te crimen habere:
Sed nulli de te, non tibi credidimus.

O Tite, fortunatus fuisti quod imperaveris, fortunatus quod non diu imperaveris, intaminatus cruore civium, deliciæ generis humani; dixisti moriendo te unius tantum criminis tibi esse conscium: at nemini credidimus dicenti hoc de te, ac ne tibi quidem.

NOTÆ

* 1 *Felix imperio*] Quippe cujus studio flagravit Populus Romanus.

Felix brevitate regendi] Quia corrupisset fortasse mores tuos Imperii diuturnitas, et eo majus reliquisti civibus tui desiderium, quod cito eos deseruisti.

3 *Unum dixisti moriens te crimen habere*] De hoc Suetonius : 'Deinde ad primam statim mansionem febrim nactus, cum inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis cœlum, multumque conquestus : Eripi sibi vitam immerenti : neque enim extare ullum suum factum pœnitendum, excepto duntaxat uno : id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit, neque cuiquam facile succurrit. Quidam opinantur, consuetudinem recordatum, quam cum fratris uxore habuerit. Sed nullam habuisse persancte Domitia jurabat, haud negatura, si qua omnino fuisset, immo etiam gloriatura: quod illi promtissimum erat in omnibus probris.'

XII. DOMITIANUS. 272

HACTENUS edideras dominos, gens Flavia, justos,
Cur duo quæ dederant tertius eripuit?

O stirps Flavia, hucusque produxeras justos Imperatores. Quare tertius abstulit

Vix tanti est habuisse illos: quia dona bonorum
Sunt brevia; æternum, quæ nocuere, dolent.

bona, quæ duo priores dederant? Mallemus pæne illos non habuisse: quoniam proborum munera facile elabuntur; quæ autem noxia fuerunt, perpetuum doloris sensum relinquunt.

NOTÆ

2 *Duo quæ dederant*] Vespasianus et Titus.

Tertius] Domitianus.

* 3 *Vix tanti est habuisse illos*] Illustratur hoc distichum Martialis Epigrammate: 'Flavia gens, quantum tibi tertius abstulit hæres! Pæne fuit tanti non habuisse duos.'

XIII. NERVA. 273

PROXIMUS extincto moderatur sceptra tyranno
Nerva senex, princeps nomine, mente parens.
Nulla viro soboles: imitatur adoptio prolem,
Quam legisse juvet, quam genuisse velit.

Primus post interfectum Tyrannum Imperium regit senex Nerva, nomine imperator, animo pater. Nulli ipsi erant liberi. Asciscit sibi adoptione filium, quem gaudet elegisse, et quem vellet procreasse.

Titulus tetrastichi hujus fuit in vetusto codice, *Nerva Tetrarcha.* Vid. Not. Var.—4 Al. *juvat.*

NOTÆ

2 *Mente parens*] Hunc Dion Cassius testatur ad sustentandam civium vitam decies et quinquagies centena millia nummum erogavisse, et quosdam senatorii ordinis delegisse, qui agros emerent, eosque egenis dividerent. Plin. in Paneg. Nervam appellat Imperatorem et parentem generis humani.

* *Mente parens*] Plinius in Panegyrico ad Trajanum: 'Eodemque animo Divus Nerva parens tuus factus est quo erat omnium.'

3 *Adoptio*] Marci Ulpii Trajani, quem, etsi Hispanum genere, et peregrinum, adoptavit, existimans, ut ait idem Dion, virtutem hominis, non genus aut patriam spectari oportere.

4 *Quam legisse juvet*] Vide Panegyricum Plinii Secundi Trajano dictum.

XIV. TRAJANUS. 274

AGGREDITUR regimen viridi Trajanus in ævo,
Belli laude prior, cetera patris habens.

Trajanus suscipit habenas Imperii in flore ætatis, præstantior patre gloria mili-

Hic quoque prole carens sociat sibi sorte legendi,
Quem fateare bonum, diffiteare parem.

tari, et similis in reliquis. Hic etiam destitutus liberis, adjungit sibi adoptione principem, quem fatearis bonum esse, at neges ei esse parem.

NOTÆ

1 *Viridi in ævo*] Anno ætatis quadragesimo secundo, teste Dione.

2 *Belli laude prior*] Nerva adoptivo patre.

* *Belli laude prior*] Scythas devicit, Dacos Parthosque exscidit; tam multas denique gentes ab eo subactas ait Xiphilinus, ut earum nomina recenseri vix possint.

3 *Sociat sibi sorte legendi*] Non ipse Hadrianum vivens adoptavit, teste Dione Cassio, sed Cæsarem eum et Imperatorem, cum Trajanus sine liberis e vita excessisset, Tatianus municeps ejus, et Cæsaris procurator, factione Plotinæ Trajani uxoris, quæ illius amore flagrabat, declaravit. Quæ ficta adoptio ut procederet, mortem Trajani idem Dio narrat aliquot dies occultam fuisse, et literis a Trajano super ea re ad senatum datis, non ipsum Trajanum, qui mortuus jam erat, sed Plotinam subscripsisse, quod in nullo alio antea fecerat. De eodem Hadriano Spartianus: 'Nec desunt,' inquit, 'qui factione Plotinæ, mortuo jam Trajano, Hadrianum in adoptionem ascitum esse prodiderint, supposito qui pro Trajano fessa voce loqueretur.'

XV. ÆLIUS HADRIANUS. 275

ÆLIUS hinc subiit mediis præsignis in actis:
Principia et finem fama notat gravior.
Orbus et hic: sociatque virum documenta daturum,
Asciti quantum præmineant genitis.

Inde successit Ælius inclytus mediis suis rebus gestis: initia et finis laborant fama sinisteriore. Hic quoque caret liberis; et asciscit sibi virum ostensurum, quantum filii adoptati præstent procreatis.

3 Vetus liber: *Cui junctus erit documenta daturus.*

NOTÆ

2 *Principia et finem fama notat gravior*] Quippe invisum illum omnibus, ut testatur Dion Cassius, cædes fecerant, initio ejus imperii, et sub ejus mortem jussu ipsius patratæ, velut injuste et impie occisorum: quanquam natura minime sævus esset.

3 *Sociatque virum*] Antoninum Pium, de quo extat ipsius Hadriani apud Senatorum primores honorificentissima prædicatio apud Dionem in extrema ejus vita.

* 4 *Asciti quantum præmineant genitis*] Huc facit quod Galba apud Tacitum: 'Generari et nasci a principibus fortuitum, nec ultra æstimatur: adoptandi judicium integrum: et si velis eligere, consensu monstratur.'

XVI. ANTONINUS PIUS. 276

ANTONINUS abhinc regimen capit: ille vocatu
Consultisque PIUS, nomen habens meriti.
Filius huic fato nullus: sed lege suorum
A patria sumsit, qui regeret patriam.

Deinde Antoninus gubernaculum Imperii sumit: ille dictus est nomine et consiliis Pius, vocabulo moribus suis digno. Nullum ei filium fortuna indulsit: verum ex præscripto eorum in quorum familiam transierat, cepit e medio patriæ sinu successorem, qui patriam gubernaret.

1 *Vocatu Consultuque* Vulg.

NOTÆ

2 *Pius, nomen habens meriti*] Jul. Capitolinus in Antonini hujus vita: 'Pius cognominatus est a senatu; vel quod socerum fessa jam ætate manu, præsente senatu, levaverit; vel quod eos, quos Hadrianus per malam valetudinem occidi jusserat, reservavit; vel quod Hadriano, contra omnium studia, post mortem infinitos atque immensos honores decrevit; vel quod cum se Hadrianus interimere vellet, ingenti custodia et diligentia fecit, ne id posset admittere; vel quod vere natura clementissimus, et nihil temporibus suis asperum fecit.'

3 *Lege suorum*] Legem intellige sub qua adoptatus est. De qua Julius Capitolinus: 'Adoptionis lex hujusmodi data est: ut quemadmodum Antoninus ab Hadriano adoptabatur, ita sibi ille adoptaret M. Antoninum fratris uxoris suæ filium, et L. Verum Ælii Veri, qui ab Hadriano adoptatus fuerat, filium, qui postea Verus Antoninus est dictus.'

4 *A patria sumsit, &c.*] Sic Galba apud Tacitum, Pisonem adoptans: 'Augustus in domo successorem quæsivit, ego in Republica.' Plin. in Panegyrico: 'An Senatus Populique R. exercitus, provincias, socios transmissurus uni, successorem e sinu uxoris accipias? summæque potestatis hæredem tantum intra domum tuam quæras? Non per totam civitatem circumferas oculos? Et hunc tibi proximum, hunc conjunctissimum existimes, quem optimum, quem Diis simillimum inveneris? Imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus.'

XVII. MARCUS ANTONINUS. 277

POST Marco tutela datur; qui scita Platonis
Flexit ad imperium, patre PIO melior.

Inde regimen Imperii committitur Marco; qui transtulit placita Platonis ad

Successore suo moriens, sed principe pravo,
Hoc solo patriæ, quod genuit, nocuit.

artem regnandi, melior ipso Pio patre suo. Cum obiit relicto hærede suo, sed malo principe, hac tantum re læsit patriam, quod filium genuit.

2 Vulg. *Fecit.* Barthius *Jecit.* Gronovius *Vexit.* *Flexit* defendit Tollius.

NOTÆ

* 1 *Post Marco tutela datur*] Hujus extant de officio boni principis libri duodecim ad seipsum, πρὸς ἑαυτὸν, quos scripsit ut assidue legeret, ac secundum eos vitam moresque componeret.

Qui scita Platonis Flexit ad imperium] Dicebat scilicet Plato beatas fore Respublicas, si eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum rectores studere sapientiæ contigisset. Id Marcus re comprobavit. Philosophiæ enim, maxime Stoicæ, per totam vitam deditus, Imperium sancte juxta ac feliciter gessit, et nomen Philosophi est adeptus.

* *Scita Platonis*] Qui lib. de Repub. v. tum denique beatas Respublicas putavit, si aut docti et sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent omne suum studium in doctrina et sapientia collocassent. Ita Cic. I. ad Quintum Fratrem.

2 *Patre Pio*] Antonino Pio, a quo, Hadriani jussu, fuerat adoptatus.

Melior] Jul. Capit. de eo: 'Cum in amore omnium imperasset, atque ab aliis modo frater, modo pater, modo filius, ut cujusque ætas sinebat, et diceretur, et amaretur; octavo decimo anno imperii sui, sexagesimo et primo vitæ, diem ultimum clausit. Tantusque illius amor eo die regii funeris claruit, ut nemo illum plangendum censuerit, certis omnibus quod a Diis commodatus, ad Deos redisset.'

4 *Quod genuit, nocuit*] Idem Julius Capitolinus in ejus vita: 'Hic sane vir tantus, et talis, ac Diis vita et morte conjunctus, filium Commodum dereliquit: qui, si felix fuisset, filium non reliquisset.' Crediderunt tamen plerique Commodum alterius quam Antonini Imperatoris filium, ex adulterio Faustinæ Augustæ, ut mox innuet ipse Ausonius in Commodo.

XVIII. COMMODUS. 278

Commodus insequitur, pugnis maculosus arenæ,
Threcidico princeps bella movens gladio.

Sequitur Commodus, contaminatus certaminibus arenæ, Imperator pugnans ense

2 Alii *Threicio.*

NOTÆ

1 *Pugnis maculosus arenæ*] De eo Ælius Lampridius: 'Amazonius autem vocatus est ex amore concubinæ suæ Martiæ, quam pictam in Amazone diligebat: propter quam et ipse Amazonico habitu in arenam Roma-

Eliso tandem persolvens gutture pœnas,
Criminibus fassus matris adulterium.

gladiatorio. Luit tandem supplicium faucibus constrictis, cum flagitiis suis probasset se ex adulterio matris genitum.

NOTÆ

nam procedere voluit. Gladiatorum etiam certamen subiit, et nomina gladiatorum recepit eo gaudio, quasi acciperet triumphalia. Ludum semper ingressus est: et quoties ingrederetur, publicis monumentis indi jussit. Pugnasse autem dicitur septingenties tricies quinquies.'

2 *Threcidico*] Vel, ut legunt alii, *Threicio*, hoc est, gladiatorio. Notum qui in arena Thraces, qui Mirmillones. Emphasis est indignativa in his vocibus *Threcidico* et *Princeps* simul collatis.

* *Threcidico, &c.*] Hanc lectionem frustra solicitat Mariangelus, reponitque *Threicio*: eadem voce apud Tullium occurrente Philip. vii. n. 6. 'Cum ornasset Threcidicis comitem et familiarem suum, illum miserum fugientem ejugulavit:' ubi per *Threcidica* intelligendæ parma et sica, sive Harpe, quam a Thracibus inventam ostendit Clemens Alex. lib. i. Stromatum. Parmam quoque Plinius lib. xxxiii. cap. 9. *Threcidicam* dixit. Scilicet Commodus nulla nisi in arena gerebat bella.

3 *Eliso tandem, &c.*] De Commodi morte sic Lamprid. 'His incitati, licet nimis sero, Q. Ælius Lætus præfectus, et Martia concubina ejus, inierunt conjurationem ad occidendum eum. Primum ei venenum dederunt; quod cum minus operaretur, per athletam, cum quo exerceri solebat, eum strangulaverunt.'

4 *Fassus matris adulterium*] Jul. Capitolinus in vita M. Antonini Philosophi: 'Multi autem ferunt Commodum omnino ex adulterio natum: siquidem Faustinam satis constat apud Caietam conditiones sibi et nauticas et gladiatorias elegisse,' &c. 'Quod quidem,' ut superius dicit idem, 'verisimile ex eo habetur, quod tam sancti Principis filius his moribus fuit, quibus nullus lanista, nullus scenicus, nullus arenarius, nullus postremo ex omnium dedecorum ac scelerum colluvione concretus.'

XIX. HELVIUS PERTINAX. 279

Helvi, judicio et consulto lecte senatus,
Princeps decretis prodite, non studiis.

O Helvi, electus es judicio et decreto senatus et renuntiatus Imperator senatus consultis, non favore militum. Quod quidem infida cohors graviter

NOTÆ

1 *Et consulto lecte senatus*] Jul. Capitolinus in ejus vita: 'Statim ergo omnis magistratus cum Consule ad curiam venerunt, ingressumque Pertinacem nocte Imperatorem appellaverunt,' &c. Et infra: 'Suscipere se etiam Imperium a senatu dixit, quod jam sponte inierat.'

Quod doluit malefida cohors; errore probato,
Curia quod castris cesserat imperio.

tulit; atque ejus peccatum inultum mansit, quoniam senatus imperio cesserat militibus.

3 Alii libri: *Quod docuit.*

NOTÆ

3 *Malefida cohors*] Trecenti illi milites, qui adversus Pertinacem incitati a Læto Præf. Prætorio et iis quos Pertinacis sanctimonia offenderat, de castris armati ad Imperatorias ædes cuneo facto venerunt, et Pertinacem interfecerunt, ut narrat idem Capitolinus.

* *Errore probato*] Hæc noster interpretatur minus recte, dum ait, 'atque ejus peccatum inultum mansit.' Illud enim vult Poëta, Helvium Pertinacem a Prætorianis militibus interfectum fuisse, cum a Senatu potius quam a se imperatorem factum animadverterent; jus quippe eligendi a Senatu ad castra transierat.

XX. DIDIUS JULIANUS. 280

Di bene, quod spoliis Didius non gaudet opimis:
Et cito perjuro præmia ademta seni.
Tuque, Severe pater, titulum ne horresce novantis.
Non rapit imperium vis tua, sed recipit.

Dii bene providerunt, quod Didius non fruitur spoliis opimis: et quod brevi erepta est perfido seni merces sui criminis. Et tu, o Pater Severe, ne reformides nomen molientis res novas. Vis quam ei infers non invadit Imperium, sed recipit ab invasore.

1 Quædam exemplaria, *quod sceptris.*

NOTÆ

1 *Spoliis Didius non gaudet opimis*] Imperio Pertinaci detracto. 'Erat interea in odio populi Didius Julianus' inquit Spartianus in ejus vita, 'ob hoc, quod creditum fuerat emendationem temporum Commodi Pertinacis auctoritate reparandam: habebaturque ita, quasi Juliani consilio esset Pertinax interemtus.' Id tamen refellit idem Spartianus.

* *Spoliis opimis*] Imperio a militibus emto.

2 *Cito perjuro, &c.*] Ut enim habet idem Spartianus, vixit annis quinquaginta sex, mensibus quatuor. Imperavit tantum mensibus duobus, diebusquinque.

* *Perjuro*] Quod promiserat militibus donativum, non reddiderat.

XXI. SEVERUS PERTINAX. 281

Impiger egelido movet arma Severus ab Istro,
Ut parricidæ regna adimat Didio.
Punica origo illi: sed qui virtute probaret
Non obstare locum, cum valet ingenium.

Severus cito accurrit armatus a frigido Danubio, ut Imperium auferat Didio parricidæ. Ortus erat Carthagine: at ostendebat virtute sua, patriam non nocere, cum vis bonæ indolis prævalet.

NOTÆ

1 *Egelido*] Vox hæc sæpius tepidum sonat, ut apud Catullum, 'Jam ver egelidos refert tepores.' Sic etiam 'edurus,' non valde durus. At ejusmodi vocabulis sæpe utuntur ad augendam simplicis significationem; ut 'edurus' sit 'valde durus,' quemadmodum agnoscit Servius ad hunc Georgic. versum, 'Eduramque pyrum, et spinos jam pruna ferentes.' Sic etiam apud Ovidium lib. III. de arte amandi: 'Sed neque te facilem juveni promitte roganti, Nec tamen edure, quod petit ille, nega.' Hoc posteriori modo hic accipiendum *egelidus*, de Histro amne, qui sæpe, concretus gelu, tergo ferratos sustinet orbes. Quemadmodum etiam Servius exponit ad hunc versum lib. VIII. Æneid. 'Ut procul egelido secretum flumine vidit.' 'Hoc est,' inquit Servius, 'valde frigido.'

Movet arma Severus ab Istro] Ab Illyrico, cui præerat. Spartianus in Didio Juliano: 'Ergo Pescennius Niger in Syria, Septimius Severus in Illyrico, cum exercitibus quibus præsidebant a Juliano descivere,' &c. Illyricum occidentale a septemtrione, orientale per medium alluebat Ister seu Danubius.

2 *Parricidæ*] Secundam hujus vocis, metri necessitate, producit: quod supra in *Matricida* observavimus. Parricidam appellat Didium, opinionem eorum secutus, qui existimabant ejus consilio interfectum fuisse Pertinacem. Qui, cum Pater patriæ esset appellatus, non potuerat sine parricidio occidi.

3 *Punica origo*] Spartianus: 'Interfecto Didio Juliano, Severus Africa oriundus, imperium obtinuit; cui civitas Leptis,' &c.

* *Sed qui virtute probaret, &c.*] Respicit sane Ausonius Phædri fabulam de Vulpe et Corvo, seu potius ἐπιμύθιον ejusdem fabulæ: 'Hac re probatur quantum ingenium valet Virtuti, et semper prævalet sapientia.' Quanquam accedo libens Gudio qui primum versiculum ex Ausoniano disticho formatum huc putat irrepsisse. Certe Severum Poëta comparatum voluit Æsopeæ Vulpi. Ut enim illa caseo inhians astutia probavit sibi non obstare celsam arborem qua Corvus insidebat, sic inhians imperio Severus, virtute atque ingenio docuit, sibi non officere celsitudinem loci.

4 *Non obstare locum*] Juxta illud Juvenalis: 'Magnos sæpe viros, et magna exempla daturos, Vervecum in patria crassoque sub aëre nasci.' Apuleius in Apologia: 'Non ubi prognatus, sed uti moratus quisque sit, spectandum: nec qua regione, sed

NOTÆ

qua ratione vitam vivere inierit, considerandum est.'

* *Non obstare locum*] De altero Septimio Severo itidem Pœno, hujus fortasse proavo, Statius Sylv. IV. 'Tene in remotis Syrtibus avia Leptis creavit!' Et aliquanto post: 'Non sermo Pœnus, non habitus tibi, Externa non mens: Italus, Italus.' Illustris quoque ea de re locus apud Apulei. in Apologia: 'Apud socordissimos Scythas, Anacharsis sapiens natus est: apud Athenienses catos, Melesides fatuus.'

XXII. BASSIANUS ANTONINUS CARACALLA. 282

Dissimilis virtute patri, et multo magis illi,
 Cujus adoptivo nomine te perhibes.
Fratris morte nocens, punitus fine cruento,
 In risu populi tu Caracalla magis.

Degenerasti a virtute patris, et longe plus ab illius virtute, cujus nomine assumto te jactas. Pollutus nece fraterna, punitus morte violenta, tu melius appellatus es joco populi Caracalla, quam appellabaris Antoninus.

2 *Nomine tu* Vulg.—4 *Irrisus* ab Ausonio scriptum putat Accursius. *Inrisu* Vulg. Vid. Not. Var.

NOTÆ

1 *Patri*] Severo Pertinaci.

Illi, Cujus adoptivo, &c.] Antonino Pio, cujus nomen filiis Bassiano et Getæ a patre hac de causa inditum Spartianus narrat in Antonino Geta. 'Septimius,' inquit, 'Severus quodam tempore, cum consuluisset ac petiisset, ut sibi indicaretur, quo esset successore moriturus; in somnis vidit Antoninum sibi successurum. Quare statim ad milites processit, et Bassianum filium majorem natu M. Aurelium Antoninum appellavit, quod cum fecisset, paterna cogitatione, vel, ut quidam dicunt, a Julia uxore commonitus, quæ gnara erat somnii, quod minori filio hoc facto ipse interclusisset aditum imperandi, etiam Getam minorem filium Antoninum vocari jussit, &c. Sed nihil valuit patris matrisve cautio: nam solus ille successit, qui primus Antonini nomen accepit.' Facit ad hunc locum, quod idem Spartianus in Severo ait: 'Legisse me apud Ælium Maurum Phlegontis Tralliani libertum memini, Septimium Severum immoderatissime cum moreretur lætatum, quod duos Antoninos pari imperio Reip. relinqueret, exemplo Pii, qui Verum et Marcum Antoninos per adoptionem filios Reipublicæ reliquit, &c. Sed illum multum spes fefellit. Nam unum, parricidium; alterum, sui mores Reipublicæ inviderunt: sanctumque illud nomen in nullo diu bene mansit.'

3 *Fratris morte nocens*] Getæ Antonini, quem, ut ait Spartianus, statim post patris mortem, insimulatum insidiarum contra se cogitatarum, parricidiali etiam figmento interemit: et matrem ejus Juliam, novercam suam, uxorem duxit.

Punitus fine cruento] Insidiis Macrini Præfecti Prætorio occisus, me-

NOTÆ

dio itinere inter Carras et Edessam, cum levandæ vesicæ gratia ex equo descendisset, ut testatur Spartianus in ejus vita.

4 *Tu Caracalla magis*] Quam Antoninus. De hoc ejus nomine Spartianus in ejus vita: 'Ipse Caracalli nomen accepit, a vestimento, quod populo dederat, demisso ad talos usque: quod ante non fuerat: unde hodieque Antonianæ dicuntur Caracallæ hujusmodi, in usu maxime Romanæ plebis frequentatæ.'

* *In risu populi tu Caracalla magis*] Quam Antoninus, inquit noster, male Ausonii mentem assecutus. Nempe cum occideretur Caracalla (sic dictus a veste quadam Punica) ridente populo, magis fuit Caracalla, id est potiori jure ita appellatus, cum vestis et corpus punicea essent, ac sanguine cruentata.

XXIII. OPILIUS MACRINUS. 283

Principis hinc custos, sumtum pro Cæsare ferrum
  Vertit in auctorem cæde Macrinus iners.
Mox cum prole ruit. Gravibus pulsare querelis
  Cesset perfidiam: quæ patitur, meruit.

Deinde Macrinus, custos Imperatoris, ignavus convertit cæde in ipsum Cæsarem gladium quem pro ipso ceperat. Paulo post cadit cum filio. Desinat gravibus querimoniis incusare perfidiam; dignus est iis malis quibus afficitur.

1 *Principis hic custos* Vulg.

NOTÆ

1 *Principis hinc custos*] Præfectus scilicet Prætorio Antonini Caracallæ Macrinus erat.

2 *Vertit in auctorem*] Ipsum Caracallam, cujus jussu, auctoritate, ac sacramento arma gerebat; 'quem tamen,' ut habet Julius Capitolinus in Macrino, 'interemit tanta fictione, ut ab eo non videretur occisus. Nam stratore ejus redemto, et spe ingenti proposita, id egit, ut quasi militaribus insidiis, quod vel ob parricidium vel incestum displiceret, interemtum diceretur.'

3 *Mox*] Anno et amplius post Caracallæ cædem. Tamdiu enim imperavit, teste Capitolino, Macrinus.

Cum prole] Diadumeno filio, quem Antoninum appellarat, et Cæsarem dixerat.

Ruit] A militibus, in Antoninum Heliogabalum inclinantibus, desertus et occisus in vico Bithyniæ.

XXIV. ANTONINUS HELIOGABALUS. 284

Tune etiam Augustæ sedis penetralia fœdas,
Antoninorum nomina falsa gerens?
* * * * *
Reliqua desiderantur.

An tu quoque inquinas domus Augustæ penetralia, assumtis falso nominibus Antoninorum? * *

Al. *Antonini Alagabali.* Vid. Not. Var.

NOTÆ

Antoninus Heliogabalus] Occiso Macrino, ejusque filio Diadumeno, in Varium Heliogabalum imperium collatum est idcirco, quod Bassiani filius diceretur: 'Fuit autem,' inquit Lampridius, 'Heliogabali vel Jovis vel Solis,' 'solem fuisse Heliogabalum, vel Alagabalum, dictum apud Assyrios, ex inscriptionibus variis constat,' 'Sacerdos, atque Antonini sibi nomen asciverat, vel in argumentum generis, vel quod id nomen usque adeo carum esse cognoverat gentibus, ut etiam parricida Bassianus causa nominis amaretur. Et hic quidem prius dictus est Varius, post Heliogabalus a Sacerdotio Dei Heliogabali, cui templum Romæ in eo loco constituit, in quo prius ædes Horci fuit, quem e Syria secum adduxit, &c. Antonino autem Caracallo stupro cognita' (mater ejus) 'ita ut hinc vel Varius, vel Heliogabalus vulgo conceptus putaretur. Et aiunt quidam Varii etiam nomen idcirco eidem inditum a condiscipulis, quod vario semine, de meretrice utpote, conceptus videretur.' A Varia avia ejus dictum fuisse Varium magis crediderim. Hujus tam spurca vita fuit, ut merito incipiat Ausonius per Apostrophen indignationis plenam, *Tune etiam, &c.*

2 *Antoninorum nomina, &c.*] Hic ultimus Antoninorum fuit, 'quorum,' ut Lampridii verbis utar, 'sanctissimum nomen polluit.'

Nomina falsa gerens] Quia neque genere, neque adoptione, neque moribus erat Antoninus. Duo posteriores versus hujus Tetrastichi, cum insequentium Principum Tetrastichis carminibus, desiderantur.

AUSONII

BURDIGALENSIS

ORDO NOBILIUM URBIUM.

I. ROMA. 285

PRIMA urbes inter, Divum domus, aurea Roma.

Prima inter omnes urbes est Roma splendida, domicilium Deorum.

Hujus libelli titulus est in antiquo Lugdunensi codice, *Ordo Urbium nobilium.* Vid. Not. Var.

NOTÆ

* Libri editi hoc Carmen quod constat unico versu non distinguunt ab insequente. Distinguenda probat Tollius Epilogo, ubi Poëta sic habet: 'Utque caput numeri Roma inclyta, sic capite isto Burdigala ancipiti confirmet vertice sedem.

* 1 *Prima urbes inter*] Sic et Horatio lib. IV. Od. III. dicitur 'Princeps urbium :' et Tityrus apud Virgil. Eclog. I. de eadem : 'Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbes, Quantum lenta solent inter viburna cupressi.'

1 *Divum domus*] Ob varias Deorum ædes tota urbe, sed maxime ob Capitolium, totum Diis refertum.

* *Aurea Roma*] Marinus Lupercaliorum Poëta memoriæ prodidit apud Servium ad Eclog. I. non sic appellatam a Romulo, cum ab ea Romulus nomen acquisiverit. *Aurea*, eodem sensu quo Rutilius Numat. lib. I. *pulcherrimam* dixit.

II. CONSTANTINOPOLIS ET CARTHAGO. 286

CONSTANTINOPOLI assurgit Carthago priori,
Non toto cessura gradu: quia tertia dici
Fastidit, non ausa locum sperare secundum,
Qui fuit ambarum: vetus hanc opulentia præfert,
Hanc fortuna recens: fuit hæc, subit ista; novisque
Excellens meritis, veterem præstringit honorem:
Et Constantino concedere cogit Elissam.
Accusat Carthago Deos jam plena pudoris,
Nunc quoque si cedat, Romam vix passa priorem.
Componat vestros fortuna antiqua tumores.

Carthago cedit Constantinopoli se priori, non omnino tamen loco decessura: quoniam respuit appellari tertia, quanquam non audeat sperare secundum gradum, qui fuit utriusque. Opes antiquæ anteponunt Carthaginem, nova fortuna Constantinopolim. Illa fuit, hæc incipit esse; et præstans meritis recentibus, obscurat illius antiquum decus: et cogit Didonem cedere Constantino. Carthago queritur de Diis suffusa rubore, si nunc etiam cedat Constantinopoli, cum vix tulerit olim Romam esse se priorem. Pristina vestra fortuna sedet altercationes ortas ex

4 'Poëta scripsisse videtur: *Qui fuat ambarum:* hoc est, *sit* jure communis ambabus.' *Barthius.*—6 *Perstringit* Vulg. Quidam, *præstinguit.*—11 Vossi-

NOTÆ

* 1 *Constantinopoli*] Byzantium olim, Thraciæ caput, a Constantino urbs restaurata et ampliata, Romanorum Imperatorum sedes fuit; mox Græcorum, facta Imperii divisione; postremo Turcarum, quibus appellatur *Stamboul.*

Assurgit] Honorem defert. Metaphora ducta ab hominum more, apud quos, qui inferioris ordinis sunt, præstantioribus transeuntibus honoris causa assurgunt.

* *Carthago*] Urbs Africæ totius celeberrima, Romæ aliquando æmula. Tria cum Romanis gravissima bella gessit, capta demum a Scipione Æmiliano, et solo æquata. Eam Adrianus restitutam Adrianopolim appellavit.

5 *Fortuna recens*] Quod, sedes Imperii Orientis facta, terrarum dominationem cum Roma divisisset.

Fuit hæc] Carthago, Romæ quondam æmula.

Subit ista] Constantinopolis, Constantini magni urbs, Byzantium ante dicta.

6 *Præstringit*] Id est, delibat et decerpit. Quidam legunt *præstinguit,* quod esset, obscurat et extinguit.

7 *Constantino*] Conditori Constantinopolis.

Elissam] Didonem, fundatricem Carthaginis.

9 *Romam vix passa priorem*] 'Carthago,' inquit Mela, 'nunc Pop. Romani colonia, olim imperii ejus pertinax æmula.'

Ite pares, tandem memores, quod numine Divum
Angustas mutastis opes et nomina: tu cum
Byzantina Lygos, tu Punica Byrsa fuisti.

vestra superbia. Incedite pari gradu, recordantes demum, vos olim mutavisse tenues opes et nomina voluntate Deorum: quandoquidem tu Constantinopolis fuisti Lygos Byzantina, tu Carthago fuisti Byrsa Tyria.

anus primus, *quo numine Divum.* 'Nunc muto sententiam, et cum Vossiano libro, *quo numine Divum,* corrigendum statuo. Decepit me veteris libri auctoritas: sed in eo sæpius ita peccatum.' *Tollius, in Omiss. Commiss.* Vid. Not. Var.

NOTÆ

13 *Byzantina Lygos*] Plin. l. IV. Nat. Hist. cap. 11. 'Promontorium Chrysoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos dictum.'

Byrsa fuisti] Virgil. lib. I. Æneid. 'Devenere locos ubi nunc ingentia cernes Mœnia, surgentemque novæ Carthaginis arcem. Mercatique solum, facti de nomine Byrsam, Taurino quantum possent circumdare tergo.' Ubi Servius: βύρσα Græce; Latine *corrigia* dicitur. Donatus Punica quoque lingua *Bursals corium* esse affirmat.

* *Tu Punica Byrsa fuisti*] Punice *Botzra* vel *Bosra*, quod Strabo lib. XVII. interpretatur ἀκρόπολιν. Cum autem Græci mutavissent *Bosra*, in *Byrsa*, quod ipsis *Corium* significat, illud commenti fuere quod Virgil. Æneid. I. et Servius ad eundem versum: 'Mercatique,' &c.

III. ANTIOCHIA ET ALEXANDRIA. 287

TERTIA Phœbeæ lauri domus Antiochia,

Antiochia sedes laurus Apollineæ esset tertia, si colonia Alexandri vellet nume-

NOTÆ

1 *Phœbeæ lauri domus*] Abundabat scilicet lauro tota Antiochena regio; sed celebris in primis Daphne fuit, oppidum ab Antiochia quinque passuum millibus distans, 'amœnum et ambitiosum Antiochiæ suburbanum,' ut appellat Ammianus. Cujus, ut voluptarii loci, meminere scriptores permulti. In his Julius Capitolinus in M. Antonino Philosopho: 'Et Verus quidem,' inquit, 'posteaquam in Syriam venit, in deliciis apud Antiochiam et Daphnen vixit, armisque se gladiatoriis et venatibus exercuit,' &c. Vulcatius in Avidio Cassio: 'Nec fefellit de se judicium habitum. Nam statim et ad signa edici jussit, et programma in parietibus fixit, ut si quis cinctus inveniretur apud Daphnen, discinctus rediret.' Lucus ibi fuit ex lauro et cupressu, amœnissimus, fontanis aquis irriguus, ambitus decem millia passuum, et in ejus medio fanum Apollinis et Dianæ cum asylo, ut testatur Strabo libro decimo sexto Geographiæ.

Antiochia] 'Αντιοχείας per ει diphthongum. Unde *Antiochia,* et *Antio-*

Vellet Alexandri si quarta colonia poni.
Ambarum locus unus: et has furor ambitionis
In certamen agit vitiorum: turbida vulgo
Utraque, et amentis populi male sana tumultu.

rari quarta. Idem gradus est utriusque: atque eas furor ambitionis impellit ut contendant vitiis. Ambæ ut plurimum turbulentæ, et furentes seditione plebis

4 Vulg. legitur: *In certamen agit. Vitiorum turbida vulgo.* Mavult Tollius: *Vitioso turbida vulgo:* aut sic distinguendum monet: *In certamen agit*

NOTÆ

chea. Hæc caput erat Syriæ, a Seleuco Nicatore condita, et Antiochi ejus patris nomine Antiochia appellata, ut Seleucia ab ipso, Apamea ab ejus uxore Apama, et Laodicea a matris ejus nomine, conditæ omnes ab ipso Seleuco urbes.

* *Antiochia*] Plures ejusdem nominis. Hic de urbe Syriæ agitur, de qua sic Geographus Græcus qui sub Constantio et Constante Imperatoribus claruit: *πρώτη πόλις, Βασίλισσα, καὶ ἀγαθὴ ἐν πᾶσιν*, &c. Vide illius laudes apud Dion. Chrysostomum Orat. 47. Libanium in Basilico, &c.

2 *Alexandri ... colonia*] Alexandria, Ægypti clarissima urbs, ab Alexandro Magno condita.

* *Alexandri ... colonia*] In ora Ægypti, ab ostio Canopico duodecim passuum millibus in Occidentem sita urbs, opus Alexandri Magni, emporium celebre, quo advehuntur Indicæ merces per totam Europam spargendæ. Illius incolæ passim luxus notati ob cœli clementiam, velut apud Quintil. lib. I. &c. unde canit Ovidius Trist. l. II. 'Non ut Alexandri claram delatus in urbem, Delicias videam, Nile jocose, tuas.'

3 *Locus unus*] Tertius, de quo contendunt, ut Constantinopoleos et Carthaginis fuit secundus.

4 *In certamen agit vitiorum*] Interpungendum post vocem *vitiorum*, ut fiat sensus apertus.

Turbida vulgo Utraque, et amentis populi, &c.] De Antiochenorum contumacia, et pravis moribus videndus Herodianus lib. II. et Julianus in Misopogone, quem librum in eos scripsit. Sic de eo Ammianus lib. XXII. 'Quo circa in eos' Antiochenos 'deinceps sæviens, ut obtrectatores, et contumaces, volumen composuit invectivum, quod Antiochense, vel Misopogonem appellavit, probra civitatis infensa mente dinumerans.' Extant apud Scriptores Antiochenarum seditionum exempla non pauca; atque, inter ceteras, illius qua in Theodosium Magnum incensus ille populus, ipsius et Æliæ Flavillæ statuas evertit ac traxit per vicos: apud Theodoretum lib. V. cap. 19. Sozomenum lib. VII. cap. 23. et Joannem Chrysostomum in Homilia ad populum Antioch. De Alexandria vero Hadrianus Imp. in Saturnino Vopisci: 'Et utinam melius morata esset civitas, digna profecto, quæ pro sui profunditate totius Ægypti teneat principatum.' De Ægyptiis Trebellius in Æmiliano: 'Et hoc familiare est populo Ægyptiorum, ut velut furiosi ac dementes, de levibus quibusque ad summa Reip. pericula perducantur. Sæpe illi ob neglectas salutationes, locum in balneis non concessum, carnem et olera sequestrata, calceamenta servilia, et cetera talia, ad summum Reip. periculum seditionibus, ita ut armarentur contra eos exercitus, pervenerunt.'

Hæc Nilo munita quod est, penitusque repostis
Insinuata locis, fœcunda, et tuta superbit.
Illa quod infidis opponitur æmula Persis.
Et vos ite pares : Macetumque attollite nomen.
Magnus Alexander te condidit: illa Seleucum
Nuncupat: ingenuum cujus fuit anchora signum,

insanæ. Hæc superba est quia est defensa Nilo, et sita in recessu interiore, abundans frumento, et secura. Illa quia objicitur adversaria perfidis Persis. Vos quoque incedite pari gradu: et evehite nomen Macedonum. Alexander Magnus te exstruxit: illa nominat suum conditorem Seleucum. Cujus congenitum signum fuit

---

vitiorum. Turbida vulgo. Idem monet Floridus.—7 '*Fœcunda situque*] Vetus codex: *fœcunda, et tuta superbit*, melius.' *Vinetus.*—9 *Macedumque* Vulg. Nostram lect. ex veteri libro, veram esse affirmat Scaliger.—11 Sic emendatur Scaligero ex prisci libri auctoritate. *Ingenitus avus* Vulg. Conjicit Accursius: *In genitis cujus.* Baptista Pius legit, *Ingenitus navus.* Alii, *Ingenitum cujus.* Vid. Not. Var. Salmasius ad Solinum cum Scaligero facit.

NOTÆ

6 *Hæc Nilo, &c.*] Alexandria, ad unum ex Nili ostiis sita.

8 *Illa*] Antiochia, ubi præsidia vulgo Romani habebant adversus Persarum incursiones.

9 *Macetumque*] Id est, Macedonum. *Macetia* Macedonia est. A. Gellius lib. IX. cap. 3. 'Philippus Amyntæ, terræ Macetiæ Rex, cujus virtute industriaque Macetæ locupletissimo imperio aucti; gentium nationumque multarum potiri cœperant.' Hesychius : Μακετία ἡ Μακεδονία.

10 *Illa*] Antiochia.

Seleucum] Nicatorem.

11 *Ingenuum cujus fuit anchora signum*] Mire illustrat hunc locum, et totum hoc Epigramma id quod habet Justinus lib. XV. 'Seleuci et virtus clara, et origo admirabilis fuit. Siquidem mater ejus Laodice, cum nupta esset Antiocho, claro inter Philippi duces viro, visa est sibi per quietem ex concubitu Apollinis concepisse, gravidamque factam, munus concubitus annulum a Deo accepisse, in cujus gemma anchora sculpta esset; jussamque id donum filio, quem peperisset dare. Admirabilem fecit hunc visum et annulus, qui postera die ejusdem scalpturæ in lecto inventus est, et figura anchoræ, quæ in femore Seleuci nata cum ipso parvulo fuit. Quamobrem Laodice annulum Seleuco, eunti cum Alexandro Magno ad Persicam militiam, edocto de origine sua, dedit. Ubi post mortem Alexandri occupato regno Orientis, urbem condidit; ibique geminæ originis memoriam consecravit. Nam et urbem ex Antiochi patris nomine Antiochiam vocavit, et campos vicinos urbi Apollini dedicavit. Originis ejus argumentum etiam posteris mansit. Siquidem filii nepotesque ejus anchoram in femore veluti notam generis naturalem habuere.'

* *Ingenuum signum*] Nil necesse cum Desposio reponere *ingenitum.* Ita Solinus dixit: 'Lacus salubris ingenuo æstu,' et ipse Ausonius, 'Ingenui fontes.' Certe 'ingenuus' ἀπὸ τοῦ 'ingenium,' quod est natura ipsa, ut fuse probat Scaliger in conjectaneis.

(Qualis inusta solet) generis nota certa, per omnem
Nam sobolis seriem nativa cucurrit imago.

anchora, nota certa stirpis Seleucidarum, qualis esse solet quæ ferro inuritur. Ingenuum enim illud signum propagatum est per totum ordinem posterorum.

NOTÆ

12 *Inusta*] Peendibus.

13 *Nativa cucurrit imago*] Quod dixit supra 'Ingenuum signum,' anchoræ scilicet. M. Paulus Venetus lib. I. cap. 14. tradit famam fuisse, Georgianorum reges cum signo Aquilæ supra humerum antiquitus nasci.

IV. TREVERI. 288

Armipotens dudum celebrari Gallia gestit:
Trevericæque urbis solium, quæ proxima Rheno,
Pacis ut in mediæ gremio secura quiescit:
Imperii vires quod alit, quod vestit et armat.

Gallia potens bello jam diu avet memorari: et thronus urbis Trevericæ, quæ quanquam sita prope Rhenum, requiescit tuta velut in sinu mediæ pacis: quoniam nutrit, induit, et armis instruit copias Imperii Romani. Muri ejus ampli exten-

3 'Rectius liber optimus, *Pacis ut in diæ.* Quod et viro maximo Nicolao Heinsio fuit observatum.' *Tollius.*—4 '*Imperiique viros quod alit, quod versit, &c.*] Vetus lectio fuit, *Imperii vires.* Atque ita prorsus relegendum est. Non enim video, quo pacto addere librarii et immutare eam potuerint, quæ fuerit elegantissima. Nec probatione assequi hoc necesse est, sed conjectura.' *Accursius.*

NOTÆ

2 *Trevericæque urbis solium*] Ptolemæus et Mela 'Augustam' vocant Trevirorum urbem, a nostratibus hodie *Treves* et Germanis *Trier* appellatam. Galliæ Belgicæ urbs est, Imperatorum non paucorum sedes, ob Germaniæ viciniam, ab iis electa. Unde Ausonius 'solium Trevericæ urbis' dicit. Ad Mosellam sita est. In Vespasiani nummo Col. Aug. Pat. Trevir. vocatur. Vide plura de Treviris infra in Mosella.

* *Trevericæ urbis solium*] Treveri urbs ad Mosellam sita, omnium Europæ urbium, ut volunt, antiquissima, de qua sic Zozimus Comes: Ἔστι δ' αὕτη πόλις μεγίστη τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἐθνῶν.

Quæ proxima Rheno, Pacis ut in mediæ, &c.] Heinsius et Tollius reponunt ex veteri libro: *Pacis ut in diæ, &c.* Nihil mutandum. Sensus hujus loci planus est. Scilicet, Augustam Trevirorum, quanquam prope Rhenum et Germanos sita esset, unde bella et incursiones Barbarorum creberrimæ in populi Rom. provincias fiebant, tamen æque securam et quietam esse, ac si in mediæ pacis gremio, hoc est, in medio Imperii Romani esset, multis undique protecta provinciis et arcibus Romanis: propterea quod alebat et armabat copias, quas ibi Romani Imperatores adversus Germanorum incursiones paratas semper habebant.

Lata per extentum procurrunt mœnia collem.
Largus tranquillo prælabitur amne Mosella,
Longinqua omnigenæ vectans commercia terræ.

duntur per longum clivum. Latus Mosella fluit ante illam placido fluento, vehens omnis generis merces remotarum regionum.

NOTÆ

7 *Omnigenæ terræ*] Galliæ præsertim et Germaniæ. Vix enim ab Oceano naves adverso Rheno, ob cursus ejus rapiditatem, in Mosellam deduci possint.

V. MEDIOLANUM. 289

Et Mediolani mira omnia, copia rerum,
Innumeræ cultæque domus, facunda virorum
Ingenia, et mores læti: tum duplice muro
Amplificata loci species, populique voluptas
Circus, et inclusi moles cuneata theatri:
Templa, Palatinæque arces, opulensque Moneta,

Apud Mediolanum quoque omnia sunt admirabilia. Abundantia rerum omnium; domus innumerabiles et elegantes, ingenia hominum nata ad eloquentiam, et mores hilares. Præterea aucta amplitudo urbis gemino muro, et circus, et ingens theatrum cinctum undique et distributum in cuneos, oblectamentum populi: delubra, et

3 'Sic ex Vossiano codice legit Tollius. Alii habent: *antiqui mores:* quod non displicet. Antiqui mores sunt probi et frugi, quales antiquorum.' *Floridus.* Vid. Not. Var.—6 *Palatinæque domus* in margine veteris libri notatum

NOTÆ

1 *Mediolani*] Civitas est Insubrium, hodie *Milan*, a Gallis Transalpinis olim condita. Qui, ut ait Livius lib. v. cap. 34. 'per Taurinos saltusque Juliæ Alpis transcenderunt: fusisque acie Thuscis haud procul Ticino flumine, cum, in quo consederant, agrum Insubrium appellari audissent, cognomine Insubribus pago Heduorum; ibi, omen sequentes loci, condidere urbem: Mediolanum appellarunt.' Hujus meminit Strabo lib. v. meminit et alterius Mediolani in Santonibus libro quarto.

4 *Loci species*] Totum id quod conspicitur, tota amplitudo urbis.

5 *Circus*] Ad venationes, et aurigationes.

Moles cuneata] Distributa in cuneos. Cunei in Theatro sunt spatia sedilium inter scalas exituum, quos 'vomitoria' dictos apud Vitruvium reperio, comprehensa. Quæ quoniam latiora circa summum, coarctantur orchestram versus, cunei dicuntur a figura sua. Hinc 'excuneare,' pro, ejicere e theatri sedilibus.

Et regio Herculei celebris sub honore lavacri,
Cunctaque marmoreis ornata peristyla signis,
Mœniaque in valli formam circumdata labro.
Omnia quæ magnis operum velut æmula formis
Excellunt: nec juncta premit vicinia Romæ.

arces Palatinæ, et dives Moneta, et locus clarus sub nomine balnei Herculei, et omnia peristylia decorata statuis marmoreis, et muri cincti fossa in modum valli. Quæ omnia tanquam inter se certantia ingenti specie operum eminent: neque propinquitas Romæ vicinæ ea deprimit.

fuit; videturque τὸ *arces* illius esse interpretatio.' *Tollius.*—7 *Celebris ab h.* conjicit idem.—9 Ita legendum monet Scaliger, non, ut interpolatores reconcinnarunt, *circumdata limbo.*

NOTÆ

6 *Opulensque Moneta*] Templum Monetæ Deæ, et locus ubi Moneta cudebatur. *Opulens* dixit pro *opulentus*, ut et in Epicedio patris: 'Non opulens, nec egens: parcus sine sordibus egi.'

7 *Regio Herculei*] Balnea Herculea regio Mediolani. Sub tutela Herculis fuisse Mediolanum, ex variis inscriptionibus Mediolanensibus observat Scaliger.

8 *Peristyla*] Quæ et peristylia. Περιστύλια loca sunt columnis circumdata, a στύλος columna.

9 *Circumdata labro*] Labrum, præter vulgatam labri significationem, cupam significat. At hic nihil aliud est, quam fossa prætenta muro.

11 *Nec juncta premit, &c.*] Comparatione scilicet operum, magnificentiæque, quæ aliam de plebe urbem obscuraret.

VI. CAPUA. 290

Nec Capuam pelago, cultuque, penuque potentem,
Deliciis, opibus, famaque priore silebo;

Neque tacebo Capuam quondam valentem navali gloria, elegantia, abundantia cibariorum, voluptatibus, divitiis, et prisca laude; quæ fato mutante vices, cum

1 *Cultu, penuque* Vulg.—14 '*Corruerent Pœni*] Melius: *Corruerunt Pœni*

NOTÆ

1 *Nec Capuam*] De hujus nomine sic Livius lib. IV. cap. 37. 'Peregrina res, sed memoria digna, traditur eo anno facta. Vulturnum Hetruscorum urbem, quæ nunc Capua est, ab Samnitibus captam; Capuamque ab duce eorum Capye, vel (quod propius vero est) a Campestri agro appellatam.'

* *Nec Capuam, &c. silebo*] Totius olim Campaniæ urbem præstantissimam, quam interfluit amnis Vultur-

Fortuna variante vices, quæ freta secundis,
Nescivit servare modum: nunc subdita Romæ,
Æmula tunc: fidei memor, anne infida, senatum
Sperneret, an coleret dubitans, sperare curules
Campanis ausa auspiciis, unoque suorum
Consule: ut imperium divisi attolleret orbis.
Quinetiam rerum dominam, Latiique parentem,
Appetiit bello, ducibus non freta togatis.
Hannibalis jurata armis, deceptaque in hostis
Servitium demens specie transivit herili.
Mox ut in occasum vitiis communibus acti
Corruerunt Pœni luxu, Campania fastu,

fideret prosperis rebus, non potuit servare moderationem. Nunc subjecta Romæ, tunc rivalis ejus. Cum ambigeret servaretne fidem, an violaret, contemneretne senatum, an veneraretur, ausa est sperare sellas curules auspiciis Campanis, et uno ex suis civibus facto Consule: ita ut erigeret apud se Imperium orbis in duas partes scissi. Quin et aggressa est bello urbem dominatricem orbis, et matrem Latii: nixa Imperatoribus non Italis. Adacta sacramento in partes Annibalis, et delusa migravit stulta in servitutem hostis colore dominandi. Dein postquam in ruinam præcipites iverunt impulsi pariter vitiis suis, Carthaginienses luxu, Campani superbia,

---

luxu, Campania fastu.' Lipsius. 'Sic omnino legendum cum Lipsio.' *Floridus.* 'Præclare Lipsius: *Pœni luxu, Campania fastu:* sed infeliciter idem *Corruerunt:* τὸ *ut* non sinit mutari τὸ *Corruerent.*' Gronovius. *Corruerunt Pœni* defendit Græyius. Punctum post *fastu* summovendum monet Tollius.—

NOTÆ

nus. Ipsam caput urbium Florus appellat I. 16. et quondam inter tres maximas Romam Carthaginemque numeratam dicit. Capua, si Straboni fides lib. v. a 'Capite,' quod esset duodecim Campaniæ urbium caput.

6 *Sperare curules, &c. unoque suorum Consule*] De hac re Livius lib. XXIII. cap. 6. 'Postremo vicit sententia plurium, ut iidem legati, qui ad Consulem Romanum ierant, ad Annibalem mitterentur. Quo priusquam iretur, certumque defectionis consilium esset, Romam legatos missos a Campanis in quibusdam annalibus invenio, postulantes, ut alter Consul Campanus fieret, si rem Romanam adjuvari vellent. Indignatione orta summoveri a curia jussos esse, missumque lictorem, qui ex urbe educeret eos, atque eo die manere extra fines Romanos juberet.'

10 *Ducibus non freta togatis*] Quales erant Itali, sed externis, Pœnis scilicet, et Annibale.

11 *In hostis Servitium demens, &c.*] Hinc Magius cum duceretur in castra Annibalis vinctus, ad circumfusam undique multitudinem vociferabatur apud Livium lib. XXIII. cap. 10. 'Habetis eam libertatem, Campani, quam petistis, foro medio, luce clara, videntibus vobis, nulli Campanorum secundus, vinctus ad mortem rapior. Quid violentius Capua capta fieret?

(Heu nunquam stabilem sortita superbia sedem!)
Illa potens, opibusque valens, Roma altera quondam,
Comere quæ paribus potuit fastigia conis,
Octavum rejecta locum vix pæne tuetur.

(heu quam fastus nunquam habuit firmum situm!) illa urbs potentia et divitiis pollens, quæ olim erat altera Roma, quæ potuit ornare caput pari apice, rejecta in octavum locum, fere illum ægre retinet.

18 '*Vix pone tuetur*] Libri omnes, *vix pæne*: potest utraque lectio defendi: sed hæc est planior.' *Idem.*

NOTÆ

Ite obviam Annibali, exornate urbem, diemque adventus ejus consecrate, ut hunc triumphum de cive vestro spectetis.'

* 14 *Campania fastu*] Cicero luxus infamia Capuam notans, in Oratione de Lege Agraria contra Rullum, Luxuriæ et superbiæ domicilium esse ait. Livius lib. XXIII. 'Prona semper civitas in luxuriam.' Unde miror Lipsium velle Pœnos luxu, et fastu Campanos periisse, cum hi luxus et superbiæ passim apud scriptores pariter notentur.

17 *Comere quæ paribus, &c.*] Metaphora a galeis petita, e quarum conis jubæ solebant pendere, magis minusve pulchræ et magnificæ, pro ducum, qui iis utebantur, dignitate.

VII. AQUILEIA. 291

Non erat iste locus: merito tamen aucta recenti,
Nona inter claras Aquileia cieberis urbes,

Non hic erat tuus locus: nihilominus o Aquileia illustrata novo merito, vocaberis

NOTÆ

1 *Non erat iste locus*] Ut nona celebrareris.

Merito tamen aucta recenti] Quod in ea obsessus, captus, atque occisus fuit a Theodosio Tyrannus Clemens Maximus, Gratiani Imperatoris Ausonii nostri discipuli interfector.

2 *Aquileia*] Urbs, Plinio, in Venetia decima regione Italiæ, a mari Adriatico duodecim millia passuum distans. Strabo ponit eam extra Venetiam. Clara fuit Ausonii ætate. Annis autem circiter sexaginta post, ab Attila Hunnorum rege, immani illo Dei flagello, capta ac deleta est.

* *Nona inter claras Aquileia, &c.*] Urbs Carnorum, quam Natiso non longe a mari attingit, ut ait Mela II. 3. Aquileia ab aquila dicta, quam, dum urbs conderetur, a dextra advolavisse auctor est Julianus Orat. de gestis Constantii. Vossius ad laudatum Pomponii Melæ locum censet *Aquilegiam* antiquum fuisse nomen, a rivorum et fontium copia qui-

Itala ad Illyricos objecta colonia montes,
Mœnibus et portu celeberrima: sed magis illud
Eminet, extremo quod te sub tempore legit,
Solveret exacto cui justa piacula lustro,
Maximus, armigeri quondam sub nomine lixæ.
Felix, quæ tanti spectatrix læta triumphi,
Punisti Ausonio Rutupinum marte latronem.

nona inter urbes inclytas, tu quæ colonia es Latina opposita montibus Ilyrici, valde decantata ob tuos muros et ob tuum portum: sed hac re magis excellis, quod Maximus, qui olim fuerat lixa armiger, elegit te in fine vitæ suæ, ubi absoluto quinquennio lueret tardum supplicium suæ tyrannidis. Fortunata, quæ læta spectatrix tanti triumphi, ulta es prædonem Britannicum Italo bellatore.

6 *Solverit exacto* Vulg. Alii: *cui sera p. lustro. Justa piacula bello* Vulg.

NOTÆ

bus hanc urbem abundavisse docet Strabo.

3 *Itala*] Latina, non autem Romana. Livius lib. XXXIX. cap. 55. 'Illud agitabant, uti colonia Aquileiam deduceretur. Nec satis constabat, utrum Latinam, an civium Romanorum deduci placeret. Postremo Latinam potius coloniam deducendam Patres censuerunt. Triumviri' (huic deducendæ) 'creati sunt P. Scipio Nasica, Caius Flaminius, L. Manlius Acidinus.' Deducta fuit ad annum ab Urbe condita quingentesimum et septuagesimum tertium.

6 *Exacto cui justa [sera] piacula lustro*] Piacula scilicet occupatæ tyrannidis, et interfecti Gratiani optimi Principis. Hæc autem piacula *sera* appellat, quia punitum eum statim oportuisset, non autem per quinquennium sceleris sui mercede frui, Imperio scilicet Occidentis, quod occiso Gratiano et fugato Valentiniano invaserat.

7 *Maximus, armigeri quondam sub nomine lixæ*] De Maximo in eandem sententiam loquitur Latinus Pacatus Depranius in Panegyrico ad Theodosium: 'An sustinere te coram, et solum oculorum tuorum ferre conjectum ille quondam domus tuæ negligentissimus vernula mensularumque servilium statarius lixa potuisset?' Ambo ex affectione animi. Ceterum Maximus ille vir erat, ut historici ferunt, strenuus, et probus, atque Augusto dignus, nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset.

9 *Ausonio . . . marte*] Armis Theodosii Romani Imperatoris.

Rutupinum . . latronem] Maximum. De voce Rutupinum, vide quæ dixi ad hunc versum Carminis VII. Parentalium: 'Contentum, tellus quem Rutupina tegit.' Sext. Aurelius Victor in Epitome in vita Gratian. 'Dum exercitum negligeret' Gratianus, 'et paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se transtulerat, anteferret veteri ac Romano militi, adeoque Barbarorum comitatu, et prope amicitia capitur, ut nonnunquam eodem habitu iter faceret, odia contra se militum excitavit. Hoc tempore cum Maximus apud Britanniam tyrannidem arripuisset, et in Galliam transmisisset, ab infensis Gratiano legionibus exceptus Gratianum fugavit, nec mora, extinxit.'

VIII. ARELAS. 292

PANDE, duplex Arelate, tuos blanda hospita portus,
Gallula Roma Arelas: quam Narbo Martius, et quam
Accolit Alpinis opulenta Vienna colonis:
Præcipitis Rhodani sic intercisa fluentis,
Ut mediam facias navali ponte plateam.
Per quem Romani commercia suscipis orbis,
Nec cohibes: populosque alios, et mœnia ditas:
Gallia quis fruitur, gremioque Aquitania lato.

O Arelas, gemina urbs, aperi tuos portus comis hospita, Arelas quæ es parva Roma Gallica: quæ habes ab una parte Narbonem Martium, ab altera Viennam potentem habitatam ab Alpinis populis. Sic intersecta undis Rhodani celerrime fluentis, ut facias mediam plateam, ponte e navibus facto. Per quem excipis commercium Romani imperii, et transmittis: et locupletas alios populos, et alias urbes: quas Gallia et Aquitania amplo sinu complectitur.

'Aut emendari convenit: *De Arelatensi urbe:* vel (quod placet magis) simpliciter: *De Arelate.*' Accursius.—8 '*Læto*] Fertili: *lato* tamen pro *læto* vetus exemplar: et *Aquitanica,* pro *Aquitania.*' Vinetus.

NOTÆ

1 *Duplex Arelate*] Olim quidem duplex, dum duas haberet partes, unam in Orientali Rhodani ripa Italiam spectante, (quæ hodie sola superest,) alteram in altera ripa, in insula quam Rhodani ostia efficiunt. Atque hæc sive a Barbaris Gothis destructa, sive ipso temporis lapsu consumta est: utramque jungebat pons de quo infra.

2 *Gallula Roma Arelas*] In qua revera propter Emporii celebritatem, et opportunitatem, Flavius Constantinus, tyrannus ille, qui Honorii et Arcadii tempore Imperator in Britannia fuit renuntiatus, sedem imperii sui postea fixit, sanxitque Constantinam urbem vocari; prætereaque, ut in ea septem provinciarum conventus agerentur, scilicet Viennensis, utriusque Narbonensis, utriusque Aquitaniæ, Novempopulaniæ, et Alpium Maritimarum: ut ex Constantini illius constitutione patet, quam Scaliger a Fr. Roaldo acceptam edidit in Notis ad Ausonium; atque Imperium illud inde *Septimania* est appellatum.

Quam Narbo Martius] Meridiem versus.

Et quam Accolit Vienna] A Septemtrione.

3 *Alpinis opulenta Vienna colonis*] Hæc Allobrogum erat Metropolis, Alpinorum populorum, juris quondam Italici. De ea Carm. IV. Parentalium: 'Quaque potentes Æduės, Alpino quaque Vienna jugo.'

4 *Rhodani sic intercisa fluentis*] Tunc quidem, ut supra dixi, unde 'duplex Arelate' dicitur supra.

5 *Navali ponte*] Hujus pontis meminit Athalaricus Rex in quadam Epistola ad senatum urbis Romæ,

NOTÆ

cujus hæc verba refert Scaliger: 'Arelate est civitas supra undas Rhodani constituta, quæ in Orientis prospectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit.'

8 *Lato*] Alii *læto*, id est *fertili*.

* *Gremioque Aquitania lato*] Hic notat Alteserra Poëtam distinguere Aquitaniam a Gallia, cujus tamen pars. Eamque distinctionem occurrere apud Romanos quotquot a Constantino scripserunt. Maximus quidem Tyrannus qui plane exploratum habebat Galliarum statum, eandem agnoscit distinctionem Epistola ad Valentin. Jun. quæ inter Syricii Papæ Epistolas habetur: 'Italia omnis atque Africa hoc sacramento credunt, hac fide gloriantur Gallia, Aquitania omnis, Hispania, Roma ipsa venerabilis.' Huc quoque spectat quod ex Æthici itinerario descriptum iter est de Aquitania in Gallias, a Burdegala Augustodunum. Sulpicius Severus, quem ad Sidonii Carmen XVII. allegat Sirmondus, ut idem probet: 'Sed id nostris, id est Aquitanis, Gallis, ac Britannis indecens visum.' Historiæ lib. II.

IX. EMERITA. 293

Clara mihi post has memorabere nomen Iberum
Emerita: æquoreus quam præterlabitur amnis,

O Emerita inclyta civitas Hispana celebraberis a me post illas, tu quam fluvius

Titulus est: *De Emerita*, in codicibus impressis. In vetusto Lugdunensi, *De Hispali*: qui et in ipso Carminis secundo versu *Hispalis* scribebat, ubi alii *Emerita*. 'Melius sequemur vulgatam lectionem, quam veterem, quæ habet, *Hispalis*.' Scaliger.—1 '*Jure mihi posthac*] E vestigiis antiquæ lectionis, quæ in veteri codice est, repono *Clara*: nam *cara* pro *clara* in eodem sæpissime vitiose scriptum deprehendas.' *Tollius*. Veteres membranæ *Cara* scribebant. Vetus liber aspirabat, *Hiberum*: sed exemplar idem vetus *u* pro *o* scribebat, *numen* pro *nomen*. Nihil mutandum monet Tollius.—2 Nisi prima, inquit Tollius, in *Anas* corriperetur, scriberem: *præterlabitur Anas*. Et vix mihi persuaserim, non hoc sibi permisisse Ausonium.

NOTÆ

1 *Clara*] Sic ex veteris lectionis vestigiis, quæ habebat *cara*, reponit Tollius, quem in interpretatione secutus sum. Vulgatæ editiones habent *jure mihi*, &c.

Nomen Iberum Emerita] Civitas fuit in Lusitania, hodie oppidulum *Merida* dictum. Appellata est *Augusta Emerita*, teste Dione lib. LIII. et Isidoro lib. XV. Etymol. propterea quod cum Augustus Cæsar Cantabris, Asturibus, Lusitanisque subactis, veteranos et Emeritos milites in Hispania dimisisset, hanc illi urbem in Lusitania condiderunt, et ab Augusto Augustam, ab Emeritis Emeritam appellarunt. *Nomen Iberum* est hic nihil aliud quam gens, aut civitas Hispana; ut infra in Narbone 'Tectosagos, paganica nomina, Volcas:' sic alio in loco: 'Ioniæ populos, et nomen Achæum;' sic passim apud Livium:

Summittit cui tota suos Hispania fasces.
Corduba non, non arce potens tibi Tarraco certat,
Quæque sinu pelagi jactat se Bracara dives.

præterfluit in mare usque currens, tu cui universa Hispania defert imperium. Corduba non contendit tecum, neque Tarraco pollens arce sua, nec Bracara opulenta, quæ superbit propinquo Oceano.

NOTÆ

'Nomen Latinum' pro gente Latina. *Iberi*, a fluvio Ibero, dicti sunt Hispani.

2 *Æquoreus amnis*] Anas, ad quem sita est Emerita, nunc *Guadiana* dictus. Appellat hunc æquoreum, quia in mare usque fluit nomine servato. De Emerita, et Ana fluvio, ad quem sita est, Prudentius in Eulalia Virgine Martyre: 'Nunc locus Emerita est tumulo Clara colonia Vectoniæ:' (nomen hoc erat regionis illius:) 'Quam memorabilis amnis Ana Præterit, et viridante rapax Gurgite mœnia pulchra lavat.'

4 *Corduba*] Bœticæ Hispaniæ urbs, *Cordova* nunc Hispanis, Lucani et utriusque Senecæ patria.

Tarraco] Urbs celeberrima ad mare Mediterraneum, quæ Hispaniæ Tarraconensi nomen fecit. Hodie *Tarragona*, in Catalaunia.

* *Non Tarraco certat*] Tarraconem Scipionum opus dicit Mela lib. II. c. 6. quod non ita intelligendum quasi condiderint, sed quia auxerunt. Observat enim doctissimus Lloydius de Tarracone jam scripsisse Eratosthenem, antequam in Hispania pedem Scipiones fixissent.

5 *Bracara dives*] Tunc quidem; sed a Gothis Barbaris postea deleta, ostendit tantum fodientibus magnitudinis suæ pristinæ monumenta aliquot, prope urbem *Bragam* hodie dictam, in magnæ illius Bracaræ suburbio exstructam in Portugallia. Augustæ quoque titulo, sicut et Emerita, insignita fuit. Cum autem dicit Ausonius eam sinu pelagi se jactare, non sic intelligendum est, quasi ipsa ad mare fuerit, a quo milliaribus non paucis distabat; sed quia ager ejus ad mare usque pertinebat, in cujus littore portum habuerunt. Gentem illam Appianus in Hispanicis Βρακάρους appellat, qui Ptolemæo sunt Βραικάριοι.

X. ATHENÆ. 294

NUNC et terrigenis patribus memoremus Athenas,

Jam celebremus Athenas, quarum conditores indigenæ fuerunt, olim arcem con-

1 Legitur et *Trojugenis*. 'Particulam *et*, quæ vocem *terrigenis* præcedit, quidam in *ex* mutant; alii *e* primum fuisse putant, quæ præpositio *e* sibi de insequentis verbi principio *t* adjunxerit.' *Vinetus.* 'Mallet Turnebus, *Nunc*

NOTÆ

1 *Terrigenis patribus*] Mallet Turnebus, *Nunc e terrigenis*. Sed mutare nil opus est. Videtur Poëta spectare vetus illud commentum, quo terram Atticam hominem primo genuisse fabulati sunt, neque ex adventitia

Pallados et Consi quondam certaminis arcem:
Paciferæ primum cui contigit arbor olivæ:
Attica facundæ cujus mera gloria linguæ:
Unde per Ioniæ populos, et nomen Achæum,
Versa Graia manus, centum se effudit in urbes.

tentionis Minervæ et Neptuni. In qua civitate nata est primum arbor oleæ pacificæ. Cui laus elegantis sermonis Attici tota debetur. Ex qua turba Græcorum effusa per gentes Ionicas, et populos Achaiæ, dispersit se in centum civitates.

e terrigenis: sed mutare non opus est.' *Tollius.*—2 Nonnulli codices babent *Cossi.* *Consi* scribit Accursius.—6 'Valde metuo, ne quid huic loco acciderit. Habent perpauca exemplaria particulam *que:* quam si deleveris, *sa* poterit etiam produci propter sequentem mutam cum liquida.' *Vinetus.*

NOTÆ

passimque collecta populi colluvie, sed terrigenas Athenienses esse, eosque *Autochthonas* appellari. Vide Platonem in Menexeno, Lucianum in Philopseude, Apulei. in Metam. In cujus originis argumentum, patrio more, cicadas in seriem aureas capite gestabant Athenienses: quod tangit Thucyd. operis initio, Virgiliusque in Ciri. Cicadæ autem quo pacto e terra oriantur, præter Aristot. indicat Plato in Symposio. 'In terram,' inquit, 'spargentes semina, cicadarum instar, concipiebant atque generabant.'

2 *Pallados et Consi, &c.*] Consus apud Romanos appellatus est Neptunus, qui et Equester vocatus est, teste Livio. A quo dicta Consualia, ludi Circenses, qui, et Magni, et Romani. Consum autem a consilio dictum innuunt D. Augustinus, D. Cyprianus, et Arnobius, quod ab eo Romulus consilium de rapiendis Sabinis accepisset. De hoc Deo Servius ad lib. VIII. Æneid. 'Consus Deus consiliorum, qui ideo templum sub tecto in Circo habet, ut ostendatur teetum debere esse consilium,' &c. 'Ideo autem dicato Consi simulacro rapuerunt Sabinas, ut tegeretur initum de raptu consilium; unde etiam in ejus honorem Circenses celebrantur.' Dionysius Halicarnassensis lib. II. Consum, seu Neptunum illum Arcanorum Deum distinguere videtur a Neptuno Jovis fratre terræ quassatore. Vide plura apud Gyraldum de Diis gentium syntagmate 5. De Neptuni autem et Palladis, super nominandis Athenis, certamine, fabula sic habet. Conditis Athenis cum Neptunus et Minerva, seu Pallas, de illarum nomine contenderent, 'placuit Diis,' ait Servius ad lib. I. Georg. 'ut ejus nomine civitas appellaretur, qui munus melius obtulisset. Tunc Neptunus, percusso littore, equum animal bellis aptum produxit: Minerva jacta hasta olivam creavit; quæ res est melior comprobata, ut pacis insigne.' Itaque Pallas quæ Ἀθήνη dicitur, Athenas de suo appellavit nomine.

5 *Unde per Ioniæ populos, et nomen Achæum*] Iones et Achæi, ab Ione et Achæo dicti sunt, quorum pater Xuthus, mater vero una e filiabus Erechthei Athenarum regis. De Ionum et Achæorum coloniis videndi Herodotus, Pausanias in Achaicis, et Strabo lib. VIII. sub finem.

6 *Versa Graia manus*] Posterior

NOTÆ

syllaba vocis *versa* producitur ob sequentem mutam cum liquida initio vocis *Graia*.

Centum se effudit in urbes] Ex his coloniis sunt Ephesus, Miletus, Colophon, Priene, Clazomenæ, &c. in Asia minore.

XI. CATINA ET SYRACUSÆ.

Quis Catinam sileat? quis quadruplices Syracusas?
Hanc ambustorum fratrum pietate celebrem,

Quis taceat Catinam? quis taceat Syracusas in quatuor partes divisam urbem? Catinam claram pietate fratrum semiustulatorum, Syracusas vero urbem quæ con-

1 *Catanam* potius legendum monet Souchay. Ex Strabone legendum videtur *quintuplices*, affirmante Accursio, quod πεντάπολις olim fuerit.—4

NOTÆ

1 *Catinam*] Siciliæ urbem ad mare sitam, non procul ab Ætnæ montis radicibus. Hodie *Catanea*, Græcis Κατάνη apud Strabonem.

* *Quis Catinam sileat, &c.*] Seu potius *Catanam:* ita enim scribit Silius lib. XIII. 'Tum Catana ardenti nimium vicina Typhœo.' Nec aliter Strabo lib. VI. 'Η Κατάνη δ' ἐστὶ Ναξίων κτίσμα. Catana parvam sonat, inquit Bochartus. Nempe Catana erat oppidulum, antequam a Naxiis, colonia eo deducta, auctum fuisset.

Quadruplices Syracusas] Cicero accusationis in Verrem l. IV. qui est de Signis: 'Urbem Syracusas maximam esse Græcarum urbium, pulcherrimamque omnium sæpe audistis, &c. Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur. Quarum una est ea, quam dixi, insula, quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium aditumque projecta est, &c. Altera autem est urbs Syracusis, cui nomen Acradina est, in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, &c. Tertia est urbs, quæ, quod in ea parte Fortunæ fanum antiquum fuit, Tycha nominata est, &c. Quarta autem est urbs, quæ, quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur,' &c. Πεντάπολιν, hoc est, quinque urbium, fuisse Syracusas ante Pompeium solus, quod sciam, Strabo affirmat lib. Geogr. VI.

2 *Hanc*] Catinam.

Ambustorum fratrum] Amphinomi, et Anapiæ, de quorum facto Strabo l. VI. sic scribit: Ὑπέρκειται δὲ μάλιστα τῆς Κατάνης ἡ Αἴτνη, καὶ τῶν περὶ τοὺς κρατῆρας παθῶν πλεῖστον κοινωνεῖ, καὶ γὰρ οἱ ῥύακες εἰς τὴν Καταναίαν ἐγγυτάτω καταφέρονται· καὶ τὰ περὶ τοὺς εὐσεβεῖς ἐκεῖ τεθρύλληται τὸν Ἀμφίνομον καὶ τὸν Ἀναπίαν, οἳ τοὺς γονέας ἐπὶ τῶν ὤμων ἀράμενοι διέσωσαν ἐπιφερομένου τοῦ κακοῦ. Hoc est: 'Maxime Cataneæ superimminet mons Ætna, et urbs illa partem eorum potissimum capit, quæ crateres Ætnæ efficiunt: nam et ignis qui ex Ætna evomitur fluxu suo proxime in Catanæum agrum devolvitur: et facinus priorum filiorum Amphinomi et Anapiæ, qui ingruente isto malo parentes suos humeris sublatos eripuerunt, isti loco assignatur.' De hoc facto certamen Syracusas inter et Catinam esse tes-

Illam complexam miracula fontis et amnis:
Qua maris Ionii subter vada salsa meantes
Consociant dulces placita sibi sede liquores,
Incorruptarum miscentes oscula aquarum.

tinet admiranda fontis et fluvii. In qua illi transeuntes sub undis salsis Ionii Pelagi conjungunt suaves suas aquas in loco sibi dilecto, permiscentes oscula aquarum suarum adhuc sincerarum.

'Legitur vulgo *Quam*, sine sensu. Error ex geminata prima litera vocis *maris* ortus est.' *Floridus.* *Qua* legendum censet Tollius, sicut et Hugolettus.

NOTÆ

tatur Solinus. Polyhist. cap. 11. 'Inter Catinam,' inquit, 'et Syracusas certamen est de illustrium fratrum memoria, quorum nomina sibi diversæ partes adoptant. Si Catinenses audiamus, Anapias fuit, et Amphinomus: si quod malunt Syracusæ, Æmanthiam putabimus, et Critonem. Catinensis tamen regio causam dedit facto, in quam se cum incendia Ætnæ protulissent, juvenes duo sublatos parentes evexerunt inter flammas illæsi ignibus. Horum memoriam ita posteritas munerata est, ut sepuleri locus nominaretur campus piorum.' Horum meminerunt præter Claudianum Epigrammate xxxv. Severum in Ætna, Val. Max. lib. v. cap. 4. Pausaniam in Phocicis, et Martialem, D. Augustinus lib. III. de Civit. Dei c. 31. Photius ex Procopio, Apuleius de mundo.

3 *Illam*] Syracusas.

Fontis] Arethusæ, qui fons in Ortygia Syracusarum insula manat.

Amnis] Alphei, Peloponnesi fluminis, cujus aquas sub Ionio mari in fontem usque Arethusam fluere marinis impermixtas fabulati sunt, argumentum rei afferentes pateram quandam apud Olympiam in Alpheum prolapsam, ad fontem Arethusam fuisse delatam. Tum fontem illum turbidum fieri, quando Olympiæ boves sacrificantur, ut refert Strabo. Quem commentum illud commemorantem, et refellentem, vide lib. VI. De Alphei et Arethusæ amoribus, et Nymphæ hujus in fontem conversione vide Ovid. Metam. lib. v.

4 *Qua maris*] Legitur vulgo *Quam*, sine sensu. Error ex geminata prima litera vocis *maris* ortus est.

6 *Incorruptarum*] Salsuginis marinæ expertium.

XII. TOLOSA. 296

Non unquam altricem nostri reticebo Tolosam,

Nunquam prætermittam Tolosam meam nutricem, quam magnus circuitus mœnium

NOTÆ

1 *Altricem nostri*] Dum apud Æmilium Magnum Arborium avunculum educaretur, ut ex Carmine III. Parentalium intelligere licet; ubi hæc inter cetera: 'Qui me lactantem, puerum, juvenemque, virumque Arti-

Coctilibus muris quam circuit ambitus ingens,
Perque latus pulchro prælabitur amne Garumna;
Innumeris cultam populis, confinia propter
Ninguida Pyrenes, et pinea Cebennarum,
Inter Aquitanas gentes et nomen Iberum.
Quæ modo quadruplices ex se cum effuderit urbes,
Non ulla exhaustæ sentit dispendia plebis:
Quos genuit cunctos gremio complexa colonos.

ambit, ex lateribus coctis exstructorum, et juxta quam Garumna præfluit claro fluento: habitatam ab innumerabili populo, ob viciniam Pyrenæi montis nive operti, et Cebennarum pinu consitarum, positam inter populos Aquitaniæ et gentes Hispanas. Quæ cum nuper emiserit ex se ipsa quatuor urbes, nullum tamen percipit damnum exhausti populi sui: cum contineat adhuc sinu incolas omnes quos procreavit.

NOTÆ

bus ornasti, quas didicisse juvat. Te sibi Palladiæ antetulit toga docta Tolosæ,' &c.

2 *Ambitus ingens*] Et nunc ingens, at tunc ingentior, utpote quam urbem Ausonius in Epistola ad Paulinum quintuplicem appellat, sive quod ex quinque distinctis regionibus et quasi urbibus constaret, qua ratione Syracusas supra dixit quadruplices; sive quod, ut ait infra, quadruplices ex se urbes effudisset Tolosa, quæ cum ipsa quinque efficerent.

5 *Pyrenes*] Noti montis, Hispaniarum et Galliæ limitis, cujus nomen ab igne, qui πῦρ est Græcis, deductum tradit Diodorus Siculus lib. VI. propterea quod, igne a pastoribus forte injecto, tota ea regio montana, ubi plurimæ sylvæ sunt, continuis aliquot annis deflagrasset. Alii quidam fabulati sunt sic dictum montem a Pyrene quadam Bebrycis, regionis illius regis, filia.

* *Ninguida Pyrenes*] Vocis etymon a Phœnicio *purani*, quod ramosum et opacum sonat, deducit Bochartus. Talem fuisse Pyrenæum, saltem ab Hispaniæ parte, docent Strabo lib. III. et Silius, libro itidem Punicorum tertio: 'Ac Pyrenæi frondosa cacumina fontis.' Inde Pyrenæi saltus apud Æmilium Probum, Orosium et passim.

Cebennarum] Hodie *les Cevenes* mons est, Cæsari 'Gebenna,' si nihil librarii peccaverunt, dictus, Arvernos ab Helviis dividens. 'Cemmenus' etiam, Κέμμενοι, Ptolemæo et Straboni.

7 *Quadruplices, &c.*] Quænam sint illæ quatuor Tolosatium coloniæ, ignotum omnibus putat Vinetus. Suspicor ego nihil aliud innuere hic Ausonium nisi ad veterem Tolosam, abundante civium multitudine, adjectas fuisse lapsu temporis regiones quatuor, quæ, urbes veluti distinctæ totidem, sua quoque distincta habuerint nomina, quemadmodum Syracusis usu venisse ex Tullio supra ostendimus. Atque hæ quidem, sive regiones sive urbes quatuor, cum vetere unam tantum efficiebant, sed quintuplicem, ut appellat eam in Epistola ad Paulinum, et quæ, nulla exhaustæ sentiens dispendia plebis, quos genuerat cunctos gremio colonos complectebatur.

XIII. NARBO. 297

Nec tu, Martie Narbo, silebere, nomine cujus
Fusa per immensum quondam Provincia regnum,
Obtinuit multos dominandi jure colonos.
Insinuant qua se Sequanis Allobroges oris:
Excluduntque Italos Alpina cacumina fines:
Qua Pyrenaicis nivibus dirimuntur Iberi:
Qua rapitur præceps Rhodanus genitore Lemanno,

Neque tu taceberis, o Narbo Martie: cujus nomine appellata Provincia extensa olim per regnum ingens, habuit sub ditione sua multos incolas. Qua parte Allobroges junguntur regioni Sequanicæ: et qua juga Alpium separant regionem Italam a Gallica: et qua Hispani ab eadem Gallia dividuntur Pyrenæis montibus nivosis: qua celer Rhodanus ortus e Lemano lacu, decurrit, et qua Cebenna mons imminet

6 *Pyrenaicis* pro *Pyrenæis* liber antiquus.—9 Sic quædam exemplaria.

NOTÆ

1 *Martie Narbo*] Vinetus a decima legione, cujus milites Narbonem condiderunt, Martium appellatum fuisse putat, et eam legionem, nullo tamen auctore, Martiam quoque dici potuisse ait. Ego Martium Narbonem dictum certe existimo ab altero Consulum sub quibus Colonia Narbo deducta primum est. Is fuit Q. Martius Rex. Sic enim Velleius Paterculus lib. I. 'Narbo autem Martius in Gallia M. Porcio, Q. Martio Coss. ab hinc annos circiter CLIII. deducta colonia est.' Et Eutropius lib. IV. 'Marco Portio Catone, et Q. Martio Rege Consulibus (DCXXX. anno et tertio ab Urbe condita) Narbona in Gallia Colonia deducta est.' Deduxit Lucius Licinius Crassus Orator adhuc adolescens, ut testatur Cicero l. de Claris Oratoribus. Deducta iterum Colonia Narbonem est Julio Cæsare dictatore. Deduxit Tiberii Cæsaris Pater, teste Suetonio in Tiberio. Ex qua deductione Narbo non tantum Martius appellatus est, sed etiam Colonia Julia Paterna, ut puto, a Julio Cæsare Patre Patriæ, cujus jussu fuerat deducta.

* *Nec tu, Martie Narbo, &c.*] Quid vetat legi *Martia?* Certe Martialis in Epig. LXXI. lib. VIII. *Narbonem* fœminino genere protulit. Sirmondus Notis ad Sidonium putat id nominis sortitam urbem vel a Marte, vel a Martia legione, ex qua scilicet eo colonos deduxerit Cæsar.

2 *Provincia*] Gallia Narbonensis.

3 *Obtinuit multos ... colonos*] Hi erant, ut mox fines eorum describit Ausonius, qui hodie, Sabaudi, Delphinates, Provinciales, et Linguadochi, seu Occitani, appellantur.

4 *Sequanis*] Primam, quam hic corripit, syllabam, Lucanus, Martialis, aliique producunt.

Allobroges] Delphinatus et Sabaudiæ partem hi obtinebant.

7 *Genitore Lemanno*] Supra Lemanum lacum ex Alpibus ortus Rhodanus, per medium ipsum decurrit Lugdunum. Non igitur oritur *genitore*

Interiusque premunt Aquitanica rura Cebennæ,
Usque in Tectosagos primævo nomine Volcas,
Totum Narbo fuit: tu Gallia prima togati
Nominis attollis Latio Proconsule fasces.
Quis memoret portusque tuos, montesque, lacusque?
Quis populus vario discrimine vestis, et oris?
Quodque tibi quondam Pario de marmore templum
Tantæ molis erat, quantam non sperneret olim

interius arvis Aquitanicis, in Tectosagos usque veteri appellatione Volcas dictos, id omne fuit Gallia Narbonensis. Tu prima Gallica provincia populi Romani fasces erigis sub Proconsule Romano. Quis dicat portus tuos, et montes, et lacus? Quis dicat gentes tuas diversas inter se vestitu et lingua? et delubrum quod habebas olim ex marmore Pario tantæ magnitudinis, quantam non respuisset quondam Tarqui-

Alia: *panaque nomina Belgas:* alia: *paganaque nomina Belgas:* ubi legendum censuit Beatus Rhenanus libro primo rerum Germanicarum, *Germanaque nomina Belgas. Paganica nomina Volcas* procul dubio legendum monet Tollius. Alii *Belcas* et *Bolcas.*—14 *Vario* Vulg. Legitur et *Pario quondam d. m.*—15 Ita legendum monet Vinetus.

NOTÆ

Lemano. Aquarum tamen suarum ab ipso partem sumit maximam. Unde ipso genitore fluere dici potest.

8 *Cebennæ*] De his montibus superiori Carmine.

9 *Usque in Tectosagos primævo nomine Volcas*] Hanc lectionem secutus sum in Interpretatione. Alii *Paganaque nomina,* unde alii *Paganica nomina.* Quod probat Tollius, et interpretatur Paganas gentes, id est, per Pagos divisas. Amplectere quod magis arriserit. Volcæ porro appellati sunt qui regionem illam habitabant quam hodie *Languedoc* appellamus. Fueruntque in duplici differentia, Volcæ Tectosages, seu, ut noster habet, *Tectosagi:* et Volcæ Arecomici, ut habet Cæsar, vel Aricomii Ἀρικόμιοι ut Ptolemæus. Tectosages, de quibus hic Ausonius, partes tenebant Galliæ Narbonensis ad Occidentem maxime spectantes. Et eorum urbes ex Ptolemæo erant Iliberis, Ruscino, Tolosa Colonia, Cessero, Carcaso, Bætiræ, Narbo Colonia. Volcæ Arecomici post hos erant usque ad Rhodanum fluvium. Et eorum urbes mediterraneæ Vindomagus, Nemausus Colonia.

10 *Tu Gallia prima togati Nominis, &c.*] Unde Provincia per Antonomasiam dicta est. Quod nomen illa ejus pars retinuit, quam hodie *Provence* dicimus. Fuit Proconsularis, ut hinc patet.

12 *Portusque tuos*] Galliam Narbonensem hic alloquitur, non Narbonem solum. Præcipui hodie portus in ea sunt Massiliensis, Tulloniensis, et Antipolitanus.

14 *Pario de marmore templum*] Cui numini sacrum non liquet. Ut Jovi credamus fuisse, inducere videtur comparatio ejus cum templo Capitolini Jovis, quam facit infra Noster.

* *Pario de marmore templum*] Fortasse Marti sacrum, ex quo urbs *Martia* dicta sit. *Pario,* ex Insula Paro, Cycladum una, in qua marmor candi-

Tarquinius, Catulusque iterum, postremus et ille,
Aurea qui statuit Capitolî culmina, Cæsar?
Te maris Eoi merces, et Iberica ditant
Æquora: te classes Libyci Siculique profundi:
Et quicquid vario per flumina, per freta cursu
Advehitur, toto tibi navigat orbe κατάπλους.

nius, et rursum Catulus, ac postremo ille e Cæsaribus, qui fecit fastigium Capitolii aureum? Merces maris orientalis, et mare Hispanicum te locupletant: naves quæ secant mare Libyæ et Siciliæ, te locupletant: et quodcumque apportatur diversa navigatione per fluvios, et per maria; classes per totum orbem discurrunt tui gratia.

NOTÆ

dum ad Deorum simulacra maxime expetitum.

16 *Tarquinius*] Vel Priscus, qui Capitolium inchoavit, vel Superbus qui absolvit.

Catulusque iterum] Q. Lutatius Catulus, qui incensum per civilia Syllæ et Marii bella, instaurari cœptum a Sylla, absolutum tandem dedicavit, Q. Metello et Q. Hortensio Coss.

Postremus et ille, &c. Cæsar] Domitianus Imperator, qui incensum a Vitellio, et iterum sub Tito, cum Vespasianus restituere orsus esset, casu combustum refecit magnificentius elegantiusque quam antea fuisset. Cujus impensam duodecim millia talentorum excessisse refert Plutarchus.

21 Κατάπλους] Græcis est, teste Budæo in Pandect. 'adnavigatio, portus ad quem applicamus, et incursus navium.' Hic nihil aliud sociare potest quam quod in Interpretatione exposui.

* Κατάπλους] Præter Marcellum, quem allegat Vinetus, eandem vocem usurpaverat Martialis, lib. XII. Epig. LXXV. 'Cum tibi Niliacus portet crystalla Cataplus.'

XIV. BURDIGALA. 298

IMPIA jamdudum condemno silentia, quod te,
O patria, insignem Baccho, fluviisque, virisque,

Jam diu incuso impium silentium, quod non celebrem te inter principes urbes, o patria, quæ inclyta es vinetis, amnibus, virisque, et indole ac moribus incolarum

NOTÆ

* Expressit illud Gallicis versibus in Histor. univers. cap. 42. Belleforest.

2 *O Patria*] Burdegala, vel Burdigala, urbs in ea Garumnæ ripa posita, quæ ad Pyrenæum spectat, Biturigum Vibiscorum caput, quos Cuborum Biturigum, (hodie *Berry*,) coloniam esse, ex Strabone conjicere licet lib. IV. ubi solam Biturigum illorum, quos Ioscos vocat, gentem ait in Aquitanis peregrinam degere, neque de Aquitanarum esse corpore. Aquitaniam porro Garumna et Pyrenæis montibus definit.

Moribus, ingeniisque hominum, procerumque senatu,
Non inter primas memorem: quasi conscius urbis
Exiguæ immeritas dubitem contingere laudes.
Non pudor hinc nobis: nec enim mihi barbara Rheni
Ora, nec Arctoo domus est glacialis in Hæmo.
Burdigala est natale solum: clementia cœli
Mitis ubi, et riguæ larga indulgentia terræ;
Ver longum, brumæque breves, juga frondea subsunt.
Fervent æquoreos imitata fluenta meatus.
Quadrua murorum species, sic turribus altis
Ardua, ut aërias intrent fastigia nubes.
Distinctas interne vias mirere, domorum

tuorum, et senatu optimatum: perinde ac si sentirem apud me te esse parvam urbem, et metuerem tractare laudes tibi indebitas. Non est hic cur me pudeat. Nam fera ripa Rheni non est mihi patria, neque gelida habitatio mihi est in monte Hæmo Septentrionali. Mea terra natalis est Burdigala: ubi lenis est aëris temperies, et copiosa fertilitas soli irrigui; ver diuturnum, et hyemes curtæ, colles vestiti arboribus sese attollunt. Flumen æstuat instar cursuum et recursuum maris. Forma mœnium ad quadratam vergit, quæ assurgit turribus adeo excelsis, ut earum culmina ingrediantur nubes aërios. Admireris vicos interius divisos, ordinem

6 Sic vetus ille codex, non ut ediderunt Lugdunenses.—10 'Pro *breves, juga frondea subsunt*, Lugdunense exemplar habet; *novo cum Sole tepentes.* Subjungitque versum, qui in aliis nec reperitur, nec legi debet: *Æstifluique amnes, quorum juga vitea super.*' Vinetus.—14 'Hunc versum laborare vidit doctissimus Vinetus, videre et alii. In antiqua editione Ugoletti et aliorum desideratur. Pulmanniana legit: *Distincta interiore vias.* Verum scripsisse Ausonium persuasissimum habeo: *Distinctas mirere vias, mirere domorum Dispositum.* Sæpe priscis scriptoribus fraudi fuit repetitio vocis ejusdem, ut multis exemplis viri docti declararunt. Nob. Heinsius præcipue plurifariam

NOTÆ

4 *Quasi conscius urbis Exiguæ*] Exiguam tamen fuisse Ausonii ætate præ illa quæ nunc est, ex ipsius antiquis mœnibus cognosci ait Vinetus.

7 *Arctoo in Hæmo*] Hæmus mons est Thraciæ, quem Arctoum vocat, id est, Septemtrionalem, ab Arcto, id est, ursa, Boreali sidere, ad quod vergit Thracia.

10 *Juga frondea subsunt*] Id est, supereminent, et supra sunt. Hanc enim vim habet aliquando particula *sub*, ut pro *super* usurpetur. Sic Virg. Ecloga cui Gallus nomen est: 'Quantum vere novo viridis se subjicit alnus:' id est: sursumjacit et superjacit.

11 *Fervent æquoreos, &c.*] Quippe Burdigala sita est ad Garumnæ æstuarium, et refluente Oceano, refluit Garumnæ aqua supra Burdigalam passuum millibus plus quinquaginta.

12 *Quadrua murorum species*] Non plane quadrata, ut observavit Vinetus ex reliquiis veterum murorum; sed ita ut latera Septemtrionale et Meridionale longiora essent duobus reliquis.

Dispositum, et latas nomen servare plateas,
Tum respondentes directa in compita portas,
Per mediumque urbis fontani fluminis alveum:
Quem pater Oceanus refluo cum impleverit æstu,
Allabi totum spectabis classibus æquor.
  Quid memorem Pario contectum marmore fontem

ædium, et platearum latitudinem earum nomini respondentem; deinde mireris portas recta objectas compitis, et alveum fluvii a fontibus scatentis, ductum per mediam urbem. Quem cum pater Oceanus compleverit æstu redeunte, videbis naves affluere toto mari.

Quid dicam fontem coopertum marmore Pario æstuare instar Euripi? Quanta

ad Ovidium.' *Grævius.* Vid. inf.—25 Ita legendum monet Scaliger.—21

NOTÆ

14 *Interne*] Scaligero assentior qui *interne* adverbium hic esse vult licenter ab Ausonio correptum, sic Epist. v. 'Implicitum quam te nostris interne medullis,' &c. Hoc aliquando a veteribus factitatum docet Gifanius in indice Lucretiano. Si quid hic mutandum censerem, accederem libens ad Grævii sententiam, qui pro *interne* legendum suspicatur *mirere*, et interpungit post vocem *vias*, ut sit: *Distinctas mirere vias, mirere domorum Dispositum, &c.* Ubi repetitio vocis *mirere* venustate non caret. Sed nihil necesse mutare id, quod apud hunc Poëtam non uno in loco reperio licenter positum.

* *Distinctas interne vias mirere*] Metri ratio non constat, nisi vox *interne* sit in vocandi casu. Nec raro Veteres ita locutos fuisse probat Scaliger Not. in Append, Virgil. p. 211. Tibullus ad Bacchum: 'Huc venias hodierne.' Hodiernus, enim dicendum erat. Plautus in Curcul. 'Haud male meditate male locutus.' Albinovan. in Mœcenatis Epicedio: 'Impiger Alcide multo defuncte labore Te memorant curas sic posuisse tuas.' Propertius: 'Sic mihi te referas levis,' pro *levem*. Theocritus quoque ὄλβιε κῶρε γένοιο; dicere enim debuit ὄλβιος.

15 *Et latas nomen servare plateas*] Id est, tam latas esse vias Burdigalæ, ut platearum nomen jure mereantur: πλατεῖα enim Græcis est lata, supple ὁδὸς via.

17 *Fontani fluminis alveum*] Hunc alveum designari hic putat Vinetus, quo aqua ex variis, qui in Occidentali Burdigalensis agri parte sunt, fontibus influit urbem duobus locis, inter Episcopi ædes Castellumque coguomento *Fari*, ubi *Peuga* nominatur, et post adversam earundem Episcopi ædium partem, *Diviciæ* nomine. Navalis autem, quod tum in eo alveo fuisse intra Burdigalam innuit Ausonius, vestigium nullum superesse ait, sed alterius, quo, ampliata urbe, Burdigalenses usi sunt, in *Peuga*, extra ipsam Ausonii Burdigalam. Nunc autem, inquit idem Vinetus, nullum navigii genus Burdigalam ingreditur: sed omnibus portus et navale tutissimum amplissimumque est totus Garumna.

19 *Allabi totum*] E Virgilio desumtum lib. Æneid. x. 'Donec versas ad littora puppes Respiciunt, totumque allabi classibus æquor.'

Euripi fervere freto? quanta umbra profundi!
Quantus in amne tumor! quanto ruit agmine præceps
Margine contenti bis sena per ostia cursus,
Innumeros populi non unquam exhaustus ad usus!
Hunc cuperes, rex Mede, tuis conjungere castris,
Flumina consumto cum defecère meatu:
Hujus fontis aquas peregrinas ferre per urbes,
Unum per cunctas solitus portare Choaspem.
Salve, fons ignote ortu, sacer, alme, perennis,
Vitree, glauce, profunde, sonore, illimis, opace.

opacitas ejus ex profunditate! Quantus tumor in fluento! Quanta copia aquarum effluxus ejus fontis margine cohibiti præcipitat per duodecim exitus, nunquam exinanitus ad usus innumerabiles populi! O Rex Mede, optares illum dari tuo exercitui, quando fluvii destituerunt eum exhausto fluento: optares portare tecum aquas hujus fontis per urbes exteras, tu qui consueveras ferre tantum aquas fluvii Choaspis per omnes urbes.

Salve, o fons originis incognitæ, sacrate, alme, perpetuo fluens, pellucide, cærulee,

Ita omnino ex veteri libro reponendum, non *unda*, ut vulgo.' *Idem.*—23 'Desideratur hic versus in optimo libro, quod nescio cur Vinetus indicare neglexerit. Connexio autem ceterorum hic erat: *Quid memorem pario contectum marmore fontem Euripi fervere freto? quanta umbra profundi Marginis extent bissena per ostia cursu.* Sed, nisi quid fallor, male. Vulgatam enim lect. confirmat, qui paulo post sequitur versus: *Vitree,*' &c. *Tollius. Marginis extenti* et *cursu* alii legunt.—25 'Multo melius, quod in eodem Codice,

NOTÆ

21 *Euripi fervere freto*] Notus Euripus, fretum Eubœam insulam a Bœotia dividens, angustum, ideoque varie æstuans pro variis motibus aquarum et ventorum in Myrtoo mari, et Pelasgico sinu. Hinc aquæ, fontium fluviorumve per fossas, fistulas, tubos anguste ductæ, Euripi dicuntur. Cic. lib. II. de Legibus: 'Ductus vero aquarum, quos isti Nilos, et Euripos vocant.'

22 *Quanto ruit agmine*] Sic etiam Virg. 'immensum agmen aquarum' dixit pro magna copia.

25 *Rex Mede*] Xerxes.

26 *Flumina consumto, &c.*] Juven. Sat. X. 'Credimus altos Defecisse amnes, epotaque flumina Medo Prandente.' Rem narrat Herodotus in Polymnia, et fluvium illum, qui exaruit, Xerxe ad eum stativa habente, Chidorum nominat, per Mygdoniam fluentem.

28 *Choaspem*] Choaspes Asiæ fluvius est per Susa transiens, cujus aqua tam dulcis erat, ut ex ea portari sibi in potum Persarum reges, quocumque proficiscerentur, juberent, ut post Herodotum lib. I. qui inscribitur Clio, affirmant Plin. Solinus, et alii.

29 *Ignote ortu*] Quod subterraneo opere a capite usque in urbem ejus aqua duceretur, ut ex canalis illius effossis vestigiis conjicit Vinetus, sicque videret nemo unde aqua illa conciperetur.

Salve, urbis genius, medico potabilis haustu,
Divona Celtarum lingua, fons addite Divis.
Non Aponus potu, vitrea non luce Nemausus
Purior; æquoreo non plenior amne Timavus.
Hic labor extremus celebres collegerit urbes.
Utque caput numeri Roma inclyta, sic capite isto
Burdigala ancipiti confirmet vertice sedem.

alte, resonans, luti expers, umbrose. Salve Genius urbis, qui biberis medicinæ causa, Divona vocatus lingua Gallica, fons consecrate inter Deos. Aponus non est te salubrior potu: Nemausus splendore suo vitreo non est te limpidior. Timavus cum suo fluvio in mare currente non est te abundantior aquis.

Hic finis sit prædicationis clararum urbium. Et quemadmodum Illustris Roma fuit initium hujus carminis, ita etiam Burdigala in hac parte collocet firmiter sedem

contingere castris.' Tollius. Sic etiam in ed. Delph. legitur.—32 'Pro *Divona* veteres libri habent *Duionam*, quod videtur magis Gallicum.' *Scaliger*. '*Divona* legendum, pro isto *Duiona*. Nec aliter habuit vetus codex Lugdunensis.'

NOTÆ

31 *Salve, urbis genius*] Ethnico more numen fontis præses alloquitur. Sic Aponum fontem salutat Claudian. Epigram. III.

32 *Divona Celtarum lingua, fons addite Divis*] Non prisca illa Celtarum seu Gallorum lingua, qua ante Julii Cæsaris tempora utebantur, sed ea quam posthac a Romanis edomiti cum jugo sensim acceperunt, quæque diu Romanæ nomen apud nostrates obtinuit; quæ, Ausonii ætate purior multo, in hanc nostram vernaculam tandem degeneravit. A Divis ergo *Divonam* appellatum fontem illum vult. Quod si cum Scaligero malis legere *Duiona*, interpungendum erit post verba hæc *Celtarum lingua;* ut quæ sequuntur, *fons addite Divis*, ad superiora non referantur.

33 *Aponus*] Fons aquæ calidæ in agro Patavino, potu saluberrimus. De quo longum extat apud Claudianum Epigramma III. in quo hæc habet cum hoc Ausonii loco mire congruentia: 'Salve Pæoniæ largitor nobilis undæ: Dardanii salve gloria magna soli. Publica morborum requies, commune medentum Auxilium, præsens Numen, inemta salus,' &c.

Nemausus] Fons fuerit ad urbem cognominem Nemausum in Gallia Narbonensi, hodie *Nismes*. Fortasse qui nunc fons quidem appellatur, sed teste Vineto lacus est potius quam fons: fortasse aliquis alius, ut idem suspicatur, qui e proximis collibus in urbem tunc duceretur, sed qui labentibus annis terra obrutus evanuerit e conspectu.

34 *Æquoreo, &c. amne Timavus*] De hoc Virg. Æneid. I. ad quem locum respexit Ausonius: 'Et fontem superare Timavi, Unde per ora novem vasto cum murmure montis It mare proruptum, et pelago premit arva sonanti.' Hic tamen hodie vix extare dicitur. Hujus et Aponi simul meminit Lucan. lib. VII. 'Euganeo, si vera fides memorantibus, Augur Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit, Atque Antenorei dispergitur unda Timavi.'

37 *Ancipiti . . . vertice*] Sic intelli-

Hæc patria est : patrias sed Roma supervenit omnes.
Diligo Burdigalam : Romam colo : civis in hac sum,
Consul in ambabus: cunæ hic, ibi sella curulis.

suam dubio fastigio. Hæc est mea patria; verum Roma superat omnes patrias. Amo Burdigalam: veneror Romam. Consul sum in hac, civis in utraque, incunabula mihi sunt Burdigalæ, Romæ vero sella curulis.

Vinetus. Vid. inf.—40 'Hæc inversa sunt, et sic restituenda : *Consul in hac sum, Civis in ambabus.*' Grævius. Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

gendum, quasi, cum primam in numero Romam constituerit, Burdigalam in infimo, caput et hæc sortita loci videatur; ut primus locus ac novissimus capita utrimque habeantur.

39 *Civis in hac sum, Consul in ambabus*] Missis quæ Scaliger et Vinetus de municipalibus Magistratibus hic commemorant, Grævii restitutionem amplector ambabus ulnis, et lego: *Consul in hac sum, civis in ambabus.* Civis Burdigalæ natus est Ausonius, Consul Romæ esse non potuit, quin simul civis esset Romanus. Plana omnia sic legenti, quæ aliter male cohærerent.

LUDUS

SEPTEM

SAPIENTUM.

AUSONIUS CONSUL LATINO DREPANIO PACATO PROCONSULI. 299

IGNOSCENDA isthæc, an cognoscenda rearis
  Attento, Drepani, perlege judicio.

O Drepani, evolve hæc animo attento, ut videas utrum existimes ea egere venia,

NOTÆ

Latino Drepanio] Is est Pacatus, cujus extat panegyricus Theodosio Augusto Romæ dictus, post interfectum Aquileiæ Maximum tyrannum.

Proconsuli] Sic etiam in Technopægnio habet : 'Ausonius Pacato Proconsuli.' Ubinam autem, et quando Proconsul fuerit Pacatus, alibi non legitur. Certe æqualis fuit Ausonii, et Gallus etiam patria.

* Ludus hic Drepanii nomini inscribitur, qui victoriam de Maximo reportatam Theodosio Romæ agenti gratulatus est anno 389. Ubinam, et quando Proconsul fuerit Drepanius fatetur se nescire Interpres noster. Hoc ipsum ex codice Justin. lib. XII. tit. 51. petere potuisset, ubi Drepanius legitur Proconsul Africæ anno 390. unde colligas Ludum Sapientum, atque Technopægnion, quod eidem Drepanio Pacato Proconsuli dedicatur, ab Ausonio sene admodum scripta fuisse, qui jam senex esset cum anno 379. Consulatum iniit.

1 *Ignoscenda isthæc, an cognoscenda*] Paronomasia : ut in hoc Terentii Heautontim. 'Et cognoscendi, et ignoscendi dabitur peccati locus.' Et hic infra : 'sive legenda, Sive tegenda putes carmina.'

* *Ignoscenda isthæc, &c.*] Mariangelus interpretatur, 'condonanda ;' Vinetus 'non cognoscenda :' quod mallem. Sic Lucas Fruterius verisimil. lib. I. cap. 17. notat apud Apuleium in Apologia occurrere 'invidit' pro 'non vidit.'

Æquanimus fiam te judice: sive legenda,
Sive tegenda putes carmina, quæ dedimus.
Nam primum est meruisse tuum, Pacate, favorem:
Proxima defensi cura pudoris erit.
Possum ego censuram lectoris ferre severi:
Et possum modica laude placere mihi.
Novit equus plausæ sonitum cervicis amare:
Novit et intrepidus verbera lenta pati.
Mæonio qualem cultum quæsivit Homero
Censor Aristarchus, normaque Zenodoti.
Pone obelos igitur spuriorum stigmata vatum.
Palmas, non culpas esse putabo meas:

an digna esse quæ legantur. Feram æquo animo tuum judicium: sive censeas versus quos tibi exhibui dignos esse qui legantur, sive qui recondantur. Hoc enim opto præcipue, o Pacate, ut dignus sim tuo favore: deinde consulam pudori meo. Ego possum pati ultro notam quam tu lector rigidus ipsis inures: et possum gratulari mihi, si me vel tantillum laudes. Equus scit gaudere sono palpati colli: scit etiam fortiter tolerare flagra lenta. Quemadmodum Aristarchus criticus, et regula Zenodoti exornavit Homerum Mæonium, sic me exornato. Confige ergo mea carmina lineolis quæ sunt notæ quæ inuruntur carminibus malorum poëtarum. Existimabo illas esse meas palmas, non autem signa meorum erratorum: et appellabo emendata

7 *Possem* Vulg.—8 Præferendam existimet Tollius libri veteris lectionem: *sin minus ut lateam.*

NOTÆ

12 *Aristarchus*] Grammaticus Samothrax, cujus judicium tanti fuit apud Veteres ponderis, ut, nisi quem probasset, Homeri versum esse non crederent. Docuit Alexandriæ inter ceteros filium Ptolemæi Philometoris.

* *Censor Aristarchus*] Male 'Grammaticus Samothrax' Interpreti nostro dictus; quippe qui Alexandrinus fuerit, quanquam e Samothracia oriundus. Ælianus tradit eum tam castigato fuisse judicio, ut Homeri non putaretur versus, quem ille non probaret. Hinc Aristarchos vocamus alienorum scriptorum censores, qui vel antiquitus ita dicti, ut patet vel ex his Tullii ad Atticum I. 9. 'Ego varia meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere.' Et Horat. ad Pisones: 'Arguet ambigue dictum, mutanda notabit. Fiet Aristarchus.' Floruit Olymp. 156.

Zenodoti] Ephesii poëtæ, et Grammatici, qui, teste Suida, Philetæ discipulus, Ptolemæi primi ætate floruit, primusque Homeri scripta recognovit; præfuit Bibliothecis Alexandriæ, et Ptolemæi primi filios docuit.

13 *Pone*] In meis versibus.

Obelos] 'Οβελὸς veru Græcis, et virgula quædam jacens instar veru, significans expungendam esse dictionem cui apposita est. Quo sensu hic accipitur, ut declarat quod sequitur: 'spuriorum stigmata vatum.' Στίγματα signa, et notæ, ut malis

Et correcta magis, quam condemnata vocabo,
  Apponet docti quæ mihi lima viri.
Interea arbitrii subiturus pondera tanti,
  Optabo, ut placeam: sin minus, ut taceam.

potius, quam damnata, illa ex meis quibus censura tua, o vir docte, notam appinget. Interim ego cum sim subiturus judicium tanti momenti, cupiam tibi probari: sin autem minus, silere.

NOTÆ

servis, qui inde stigmatiæ, sic etiam malorum poëtarum versibus imprimi atque inuri solitæ.

* *Pone obelos, &c.*] Isidoro I. 20. 'Obelus est virgula jacens, quæ apponitur in verbis vel sententiis superflue iteratis, sive iis locis, ubi lectio aliqua falsitate notata est, ut quasi sagitta jugulet supervacanea, atque falsa confodiat. Sagitta enim Græce ὀβελὸς dicitur.' Hoc signum Aristarchus maxime adhibuit in alienis carminibus notandis.

14 *Palmas, non culpas*] Palmarium scilicet ducam a te emendari.

16 *Docti . . . lima viri*] Tu, o Drepani, reprehende, qui vir doctus es. Lima pro censura, metaphora a fabris qui opera sua, superflua demendo, lima perpoliunt.

18 *Sin minus, ut taceam*] Paronomasiam affectavit in his vocibus *placeam, taceam.* Unde vulgatam hanc lectionem nolim mutare. Quanquam ex veteri libro reponat Tollius *lateam:* quicquid enim afferat ad confirmandam lectionem suam, certe *taceam* idem hic sonat, ac illud quod oggerit *lateam,* ut patebit attendenti.

PROLOGUS. 300

SEPTEM Sapientes, nomen quibus istud dedit

Septem Sapientes, quibus prisca tempora tribuerunt hoc nomen, et posteriora non

NOTÆ

* 1 *Septem Sapientes*] Celebrantur præsertim in Græcia, quos ea ætate, qua captivus in Babylonia Populus Dei tenebatur, extitisse scribit Augustinus de Civitate Dei lib. XVIII. cap. 25. Septem vero fuisse non omnes uno ore tradiderunt. Dicæarchus quatuor omnino recenset omnium consensu Sapientes dictos Thalem, Biantem, Pittacum, ac Solonem, quibus præterea sex adjicit. Hermippus qui (Athenæo teste lib. X. cap. 12.) eorum vitas descripserat, decem et septem fuisse memoriæ prodidit; Hippobotus vero duodecim numerat, in descriptione Philosophorum. Hæc Laërtius in vita Thaletis. Quinque duntaxat agnovit Plutarchus, Chilonem, Thaletem, Solonem, Biantem, Pittacum, qui Cleobulum Lindium, et Periandrum Corinthium indignati Sapientum nomen usurpasse, Delphos convenerunt, ac literam E quæ numerum quinarium denotat, ibi dedicarunt, Deum testati repudiare se sextum atque septimum.

Fatendum tamen numerum septenarium hactenus fere obtinuisse, vel ex historia de aureo tripode, qui

Superior ætas, nec secuta sustulit,
Hodie in orchestram palliati prodeunt.
Quid erubescis tu togate Romule,
Scenam quod introibunt tam clari viri?
Nobis pudendum hoc, non et Atticis quoque:
Quibus theatrum curiæ præbet vicem.
Nostris negotiis sua loca sortito data:
Campus comitiis, ut Conscriptis curia:

ademerunt, hodie prodeunt in scenam amicti palliis. Quare pudet te, o Romane togate, quod viri tam inclyti ingredientur pulpitum? Hoc turpe est nobis, sed non similiter Atticis: quibus theatrum pro curia est. Nostris rebus sua quibusque loca destinata sunt: Campus Martius destinatus est comitiis habendis, quemadmodum

3 Ita legendum censuit Petrus Pithœus libro secundo Adversariorum.—6 'Legendum ex vestigiis priscæ scripturæ: *Nobis pudendum est hoc? Et Atticis quoque.* Optimo sane sensu, cum antea nullo legeretur: *non et Atticis.* Nam negativam illam non habet codex.' *Scaliger.* 'Sic habuerunt omnes nostri codices impressi. Versus autem hic in vetere libro sic mancus fuit:

NOTÆ

Thaleti primo ac reliquis postea missus, Apollini tandem consecratus est: vel ex superstitione Pythagorea, quod suspicatur Joan. Lomeierus Dissert. de Septem Græciæ Sapientibus.

Ceterum, ista qui subtilius quærunt, eos in numero Sapientum non habent, ut ait Cicero de Amicitia cap. 2. nec Sapientes fuisse vult Lactantius lib. VI. cap. 6. sed quandam similitudinem speciemque Sapientum gessisse. Revera, si eorum Sapientia cum Christiana conferatur, Sapientes ii non fuerunt, at pro ratione illorum temporum dici potuere.

3 *In orchestram*] In theatrum, synecdoche: orchestra pars theatri apud Græcos, in qua saltabant mimi. In ea apud Romanos locus erat præcipuis Senatorum, et legatis exterarum gentium, ut ex Vitruvio patet.

Palliati] Habitu Philosophico, et Græco, cum toga esset Romanorum. Hinc Palliatæ fabulæ Græcæ, et Togatæ Latinæ, ut videre est ex Satira I. Juvenalis.

4 *Romule*] Romane quivis. Sic Catullus de Cæsare: 'Cinæde Romule, hæc tu videbis et feres?'

6 *Nobis pudendum hoc, &c.*] Nobis Romanis, apud quos infames erant qui in scenam prodibant, non item apud Græcos. Facit huc apprime locus Cornelii Nepotis Præfatione in vitas excellentium Imperatorum: 'Magnis in laudibus in tota fuit Græcia, victorem Olympiæ citari. In scenam vero prodire, et populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini. Quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia atque ab honestate remota ponuntur.' Perperam ergo solicitata est a Scaligero loci hujus lectio, qui reponebat: *Nobis pudendum est hoc, et Atticis quoque.*

9 *Campus*] Martius, ubi comitia creandis Magistratibus celebrabantur.

Conscriptis] Patribus.

Forum atque Rostra separatis civium.
Una est Athenis, atque in omni Græcia,
Ad consulendum publici sedes loci:
Quam in urbe nostra sero luxus condidit.
Ædilis olim scenam tabulatam dabat
Subito excitatam nulla mole saxea.
Muræna sic, et Gallius: nota eloquar.

curia Senatoribus, forum et rostra privatis civium negotiis. Unicus est locus Athenis, et per universam Græciam, destinatus publicis deliberationibus, Theatrum: quod luxus tarde exstruxit in nostra urbe. Quondam Ædilis exhibebat theatrum e tabulis ligneis structum ex tempore absque ulla mole lapidea. Sic fecerunt Muræna,

Nobis pudendum, hoc et Atticis quoque.' Vinetus.—10 Sed et illi corrigendo idem codex facem nobis prætulit: *Forum, atque rostra separat jus civium.* Literula addita adjuvi priscam lectionem quæ habebat: *separatis civium.*' Scaliger. Nihil hic mutandum monet Tollius. Vid. Not. Var.—15 Alia exemplaria, *excitata.* Grævius distinguit, et scribit: *Subito excitatam, nulla mole*

NOTÆ

10 *Forum*] Dirimendiis privatorum controversiis.

Rostra] Orationibus habendis, et rogationibus ad plebem ferendis. Quod Magistratibus tantum sive Senatoriis sive Plebeiis licebat, ut patet ex Cic. Orat. pro Lege Manilia.

12 *Sedes loci*] Theatrum scilicet.

13 *In urbe nostra*] Romæ.

Sero] Scilicet anno demum ab Urbe condita quingentesimo nonagesimo nono inchoatum fuit primum in Urbe theatrum, a M. Val. Messala et C. Cassio Longino Censoribus; et mox, auctore Pub. Scip. Nasica prioris anni Consule, tanquam fracturum animos et mores labefacturum, destructum est, et omnis ejus apparatus hastæ subjectus væniit, teste Val. Maximo lib. II. cap. 4. et Floro in Epitome lib. XLVIII. Titi Livii.

14 *Ædilis*] Cujus erat ludos populo dare. Plautus Pænulo, 'Ludis pompam dare velle Ædilibus.'

Scenam tabulatam] Ex tabulis ligneis compactam. Servius ad lib. III. Georgic. vers. 24. 'Apud majores theatri gradus tantum fuerunt. Nam scena de lignis tantum ad tempus fiebat. Unde hodieque permansit consuetudo ut componantur pegmata a ludorum theatralium editoribus.'

15 *Subito excitatam*] Tumultuariam, non perpetuam. Idque ex Scto Scipionis Nasicæ. Hinc Tertull. in apologia: 'Ubi sunt leges quæ theatra stuprandis moribus orientia statim destruebant?'

16 *Muræna sic, et Gallius*] Id est, scenam tabulatam dederunt. Ludorum Murænæ in Prætura meminerunt Cicero Oratione pro Muræna et Plin. lib. XXXIII. 'Lucius Muræna, et Caius princeps in Circo pegma duxit, in quo fuere argenti pondo CXXIV.' Ædilitatis, et ludorum Q. Gallii meminit Asconius Pedianus Commentariis in Cic. Orat. in Antonium et in Catilin.

Postquam potentes, nec verentes sumtuum,
Nomen perenne crediderunt, si semel
Constructa moles saxeo fundamine
In omne tempus conderet ludis locum:
Cuneata crevit hæc theatri immanitas.
Pompeius hanc, et Balbus, et Cæsar dedit
Octavianus, concertantes sumtibus.
Sed ego quid istæc? non hac causa huc prodii,
Ut expedirem, quis theatra, quis forum,
Quis condidisset privas partes mœnium:
Sed ut verendos, Diisque laudatos viros,
Prægrederer, ac referrem quid vellent sibi.

et Gallius. Dicam nota vobis. Postea quam homines opulenti, nec timentes impensas, existimaverunt æternam sibi famam fore, si grande ædificium semel a se exstructum fundamento lapideo præberet perpetuam sedem spectaculis; excrevit hæc vasta moles theatri distincta in cuneos. Hujusmodi exstruxerunt Pompeius, et Balbus, et Octavianus Cæsar, certantes invicem impensis. At quare ego hæc narro? Non eam ob rem huc veni, ut explicarem quis ædificasset theatra, quis forum, quis singulas partes murorum: sed ut præcederem viros venerandos et probatos Diis, et exponerem quid dicturi essent. Solent pronuntiare suas sententias,

---

saxea. Excitatam mavult Scaliger.—26 ‘*Primas partes*] *Privas partes*, veteres membranæ: sed supra *u*, quispiam *m* scripserat.’ *Vinetus.* *Privas* legit Scaliger.—28 ‘Ita vetus liber recte habet, non *Progrederer*. Sed versus claudicat. Sed huic malo ita succurretur, puto: *Prægrederer ægre quid velint sibi.* Pro illo *agere*, inverso ordine feci, *ægre*. Deest autem verbum aliquod, puta, *dixim*, aut *dicam*.’ Scaliger. ‘*Prægrederer:* Badius, et liber antiquus. Posset autem suis numeris constare versus, si sic legeretur: *Progrederer agere, quidnam vellent hi sibi.*’ Vinetus. Nostram veram esse lect. censet Tollius.—

NOTÆ

21 *Cuneata*] Hinc ‘excuneare,’ theatro ejicere. Vide Vitruv. et Bulengerum de theatro.

* *Cuneata crevit hæc theatri immanitas*] Virgilius: ‘Cuneati hinc lata theatri Seditio.’

22 *Pompeius hanc*] Tacit. lib. XIV. ‘Quippe erant qui Cn. Pompeium incusatum a senioribus ferrent, quod mansuram theatri sedem posuisset. Nam antea subitariis gradibus, et scena in tempus structa ludos edi solitos,’ &c. Post Pompeium Corn. Balbus, et deinde Augustus Cæsar, theatra Romæ extruxerunt magnifica, testibus Dione libb. XXXIX. et LIV. Plutarcho, Val. Maximo, et aliis.

26 *Privas partes*] Ita Scaliger ex vett. membranis. Vulgatæ editiones *primas* habent. Quod si retineas cum Vineto *primas partes mœnium*, intellige murorum fundamenta, vel etiam *prima mœnia* urbis. Quod satis appositum ad hunc locum, ubi de primis theatrorum et aliorum operum publicorum conditoribus agitur: quod si mavis legere *privas*, intellige *singulas:* quod etiam sensu commodo

Pronuntiare suas solent sententias,
Quas quisque providentium anteverterit.
Scitis profecto, quæ sint: sed si memoria
Rebus vetustis cludit: veniet Ludius
Edisserator harum, quas teneo minus.

quas unusquisque prospiciens primus occupaverit. Novistis certe quænam illæ sint: verum si memoria claudicat in rebus tam antiquis; prodibit histrio expositurus illas, quarum non tam bene memini.

30 Legendum cum veteri libro monet Tollius: *Quasi quisque.*—32 Al. *claudit.* —33 Lugdunense exemplar *Edissertator* habebat: quod etiam in textum suum recepit Tollius.

NOTÆ

non caret; cum urbis, adjectis subinde variis regionibus, paulatim amplificatæ, mœnia a variis hominibus prolata, varios habeant partium diversarum conditores.

27 *Verendos, Diisque laudatos viros*] Septem Sapientes Græcis celebratos, de quibus mox.

28 *Prægrederer, ac referrem*] Sic restituit Tollius, sensu plano ac perspicuo. Cujus ideo conjecturam amplector libens.

29 *Pronuntiare suas, &c.*] D. Augustinus lib. VIII. de civit. Dei cap. 2. 'Thales Milesius unus illorum septem, qui appellati sunt Sapientes. Sed illi sex vitæ genere distinguebantur, et quibusdam præceptis ad bene vivendum accommodatis. Iste autem Thales,' &c.

30 *Quas quisque providentium*] Id est, quas unusquisque ipsorum, qui providebant, sive quas quisque eorum prospiciens, occupaverit proferre, seu primus protulerit.

32 *Cludit*] Sive (ut aliqui, et quod idem est) *claudit*, hic vetuste positum pro *claudicat* ut observant Scaliger et Vinetus.

Ludius] Histrio. A Lydis dictos Ludios, cum ex Timæo Siculo aliisque discimus, tum ex Tertulliano lib. de Spectaculis cap. 5. 'Ludorum,' inquit, 'origo sic traditur. Lydos ex Asia transvenas in Hetruria consedisse, ut Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri suo cesserat regni contentione. Igitur in Hetruria inter ceteros ritus superstitionum suarum spectacula quoque religionis nomine instituunt. Inde Romani arcessitos artifices mutuantur, tempus, enuntiationem, ut Ludii a Lydis vocarentur.' Apud Hesychium Λυδίζειν, Χορεύειν, ἀπὸ τῶν Λυδῶν.

LUDIUS. 301

DELPHIS Solonem scripse fama est Atticum,

Ferunt Solonem Atheniensem scripsisse Delphis, Γνῶθι σεαυτὸν, *quod Latine sig-*

NOTÆ

* Ludium quendam seu histrionem inducit Poëta referentem uno spiritu cujusque Sapientis effata, quæ deinde totidem quasi Scenis quilibet e pul-

Γνῶθι σεαυτόν: quod Latinum est, Nosce te.
Multi hoc Laconis esse Chilonis putant.
Spartane Chilon, sit tuum, necne ambigunt,
Quod introfertur, *ὅρα τέλος μακροῦ βίου*,
Finem intueri longæ vitæ quo jubes.
Multi hoc Solonem dixe Crœso existimant.
Et Pittacum dixisse fama est Lesbium,
Γίγνωσκε καιρόν. Tempus ut noris, jubet.
Sed *καιρὸς* iste, tempestivum tempus est.
Bias Prieneus dixit, *οἱ πλεῖστοι κακοί*:
Quod est Latinum, Plures homines sunt mali:
Sed imperitos scito, quos dixit malos.

nificat, Cognosce teipsum. Multi existimant id esse dictum Chilonis Spartani. O Chilon Lacedæmonie, dubitant an tuum sit, vel non, quod pervulgatum est inter nos; ὅρα τέλος μακροῦ βίου, quo dicto præcipis ut respiciamus exitum longæ vitæ. Multi arbitrantur Solonem hoc dixisse Crœso. Ferunt quoque Pittacum Lesbium dixisse, Γίγνωσκε καιρόν. Quo dicto præcipit ut cognoscas tempus; sed tempus illud significat occasionem opportunam. Bias Prieneus dixit οἱ πλεῖστοι κακοί: quod Latine vertitur Plerique homines mali sunt. At noveris illos quos appellavit malos, esse

5 'Τέλος ὁρᾷν] Reposui ex veteri cod. ὅρα τέλος.' *Tollius*.—9 Ita ex aucto-

NOTÆ

pito mox pronuntiabit.

1 *Scripse*] Syncope pro scripsisse. Sic infra 'dixe' pro dixisse.

2 Γνῶθι σεαυτόν] Sententiam hanc non Soloni Laërtius sed Thaleti tribuit, eandemque Phæmonoæ tribuisse Antisthenem in successionibus, et sibi ipsi Chilonem usurpasse idem Laërtius auctor est in Thaletis vita. Soloni autem aliam hujus loco tribuit, nempe μηδὲν ἄγαν 'nihil nimis.' Quod et ipsum Chiloni a quibusdam ascriptum fuisse idem monet in Thalete.

3 *Multi hoc Laconis, &c.*] In his Plinius lib. VII. Hist. Natur.

5 Ὅρα τέλος, *&c.*] Aliam ei gnomen seu sententiam tribuit Laërtius. Eam scilicet, quam infra Noster tribuit Thaleti Milesio, quamque ideo Dorica dialecto exprimit Laërtius, ut ab ore Laconis profectam, ἐγγύα πάρα δ' ἄτα.

7 *Multi hoc Solonem, &c.*] Inter hos Aristoteles lib. I. Ethicorum ad Nicomachum. Herodotus lib. I. ait Crœsum in pyra positum, recordatum fuisse ejus quod a Solone sibi dictum fuerat, μηδένα εἶναι τῶν ζώντων ὄλβιον, 'Ex viventibus beatum esse neminem.' Quod Ovidius planius de Cadmo III. Metamorph. 'Scilicet ultima semper Expectanda dies homini est, dicique beatus Ante obitum nemo, supremaque funera debet.' Vide infra Carmen Solonis, ubi fuse narratur Crœsi historia.

9 Γίγνωσκε καιρόν] Apud Laërtium Καιρὸν γνῶθι quod idem est.

13 *Sed imperitos scito, quos dixit*

Μελέτη τὸ πᾶν, Periandri est Corinthii:
Esse meditationem totum qui putat.
Ἄριστον μέτρον esse dixit Lindius
Cleobulus; hoc est, Optimus cunctis modus.
Thales, *ἐγγύα πάρεστι ἄτη*, protulit.
Spondere qui nos, noxa quod præsest, vetat.
Hoc nos monere, fœneratis non placet.
Dixi; recedam: legifer venit Solon.

ignaros. Hæc sententia μελέτη τὸ πᾶν est Periandri Corinthii: qui censet præmeditationem totum esse. Cleobulus Lindius dixit ἄριστον μέτρον esse, id est, Optimam esse moderationem in omnibus. Thales pronuntiavit ἐγγύα, πάρεστι δ' ἄτη. Qui hoc dicto prohibet, ne pro aliis sponsores simus, quia damnum præsto est. Non placet fœnore obstrictis, quod id monitum demus. Dixi; abibo: Solon legislator prodit.

ritate optimi codicis legit Scaliger.—16 *Lydius* Vulg.—18 Al. *ἐγγύα πάρεστι δ' ἄτη*. Al. *ἐγγύα πάρα δ' ἄτα*. Vid. Not. Var.—19 *Præsto est* Vulg. Vinetus, *præst' est*.—21 'Ineptissime illud vulgo editur: *Dixere quidam legifer venit Solon*. Et hanc quoque lectionem vetus liber retinet. Ego sane lego: *Dixi: recedam:* nam ex vitiosa scribendi consuetudine natum est hoc mendum, cum scriberent: *Dixi. requedam*. Quod igitur recte a nobis hæc emendata sint, habes exemplum infra in Cleobulo: 'Dixi: recedam: ut sit modus: venit Thales.'' *Scaliger*.

NOTÆ

malos] Non hanc interpretationem, ex Laërtii verbis elicias. Sic enim ille in Biaute: Ἔλεγέ τε τὸν βίον οὕτω μετρεῖν ὡς καὶ πολὺν καὶ ὀλίγον χρόνον βιωσομένους, καὶ φιλεῖν ὡς μισήσοντας, τοὺς γὰρ πλείστους εἶναι κακούς. 'Dicebat vitæ tempus ita metiendum, quasi et diu et parum victuri simus: ita amandum, quasi odio simus habituri: malos enim esse plurimos.'

15 *Meditationem*] Vertere etiam possis *μελέτην*, exercitationem, et industriam.

16 *Ἄριστον μέτρον*] Hujus sententiæ non meminit Laërtius in vita Cleobuli. Nisi sensum ejus elicere ex hac velimus, quam memorat ab eo prolatam; εὐτυχῶν μὴ ἴσθι ὑπερήφανος· ἀπορήσας μὴ ταπεινοῦ. 'Dum secunda fortuna arridet, superbire noli; adversa perstrepente noli frangi:' qua sententia suadet in prosperis adversisque moderationem.

Lindius] Laërtio etiam Λίνδιος, qui tamen refert Durim Cleobulo patriam Cariam assignare.

18 *Thales, ἐγγύα, &c.*] Hanc sententiam (ut jam dixi) Chiloni Laconi tribuit Laërtius, et scribit ἐγγύα πάρα δ' ἄτα, ubi πάρα pro πάρεστι, et ἄτα Dorice pro ἄτη.

19 *Præsest*] *Præst' est*, id est, 'præsto est' Vinetus legit: Scaliger *præs est*, ut 'præs' sit a 'præsto,' et firmat conjecturam suam ex Festo in voce *Præs*. 'Præs,' inquit Festus, seu Paulus Diac. 'est is qui populo se obligat, interrogatusque a Magistratu si præs sit, ille respondet Præs,' hoc est, (inquit Scaliger) 'præsto.' Vossius in Etymolog. ad vocem *Præs* legit in hoc loco una voce *Præsest*, et interpretatur 'præsens est.' Veteribus usitatum ait

NOTÆ

'præs esse' pro 'præsentem esse.'

20 *Fœneratis*] Gronovius *fœnerantibus*, contra metri legem. Nihil necesse est mutare. Non placet fœneratis, id est, obstrictis fœnore, quod moneat Ludius spectatores ne spondeant pro aliis; quia si credant Ludio, futurum est, ut fœneratore fœnus et sortem repetente, nec amicorum quoquam ad impetrandam eis dieculam spondere pro ipsis volente, bona eorum distrahantur, aut ipsi conjiciantur in vincula.

SOLON. 302

De more Græco prodeo in scenam Solon,
Septem Sapientum fama cui palmam dedit.
Sed fama non est judicii severitas.
Neque me esse primum horum nec imum existimo:
Æqualitas quod ordinem nescit pati.

Ego Solon progredior in theatrum juxta consuetudinem Græcorum, ego, inquam, cui fama detulit principem locum inter sapientes. Verum fama non proficiscitur ex accurato judicio. Ego censeo me neque esse primum eorum, neque postremum: quia æqualitas non potest ferre ordinem. Bene quondam Apollo apud Delphos, cum

4 Vulgo legitur: *Neque me esse primum, vestrum aut imum existimo.* Alia exemplaria: *Neque me esse p. vestrum unum e.* Emendat Vinetus: *N. esse me p. verum unum e.* Libri Lugdunenses: *N. me esse p. verum unum e.* Olim corrigebat Tollius: *N. me esse p. eorum aut imum e:* sed deinceps: *N. me esse*

NOTÆ

1 *De more Græco*] Vide supra Prologum, et quæ ad hunc versum annotavimus: 'Nobis pudendum hoc, non et Atticis quoque.'

* 1 *Prodeo in scenam Solon*] Eum in *Ludio* Poëta dixit Atticum: quod latius accipiendum; patria enim Salaminius fuit. Salamis vero insula sinus Saronici Peloponnesum inter et Atticam. Athenis eum claruisse, dum Romæ Tarquinius Priscus regnaret, auctor Gellius lib. XVII. cap. 21.

2 *Fama cui palmam dedit*] In hoc certe sapientior ceteris fuit, quod (ut testatur Callimachus in Iambis, referente in Thaletis vita Laërtio) tripodem oraculo Delphico huic destinatum, qui sapientia ceteros anteiret, et ad se a ceteris sapientibus per gyrum delatum, non ad alium mortalem remiserit, sed Delphos ad Apollinem, cum Deum sapientia præstantissimum esse affirmaret.

4 *Primum horum nec imum*] Vulgo legitur: *Primum vestrum aut imum.* Sed Tollii lectionem secutus sum, utpote quæ sola videatur esse genuina; nec enim Sapientes, verum spectatores alloquitur Solon.

5 *Ordinem*] Prioris et posterioris.

* *Æqualitas quod ordinem nescit pati*] Prioris nimirum aut posterioris, quorum alterutro posito æqualitas tollitur.

Recte olim ineptum Delphicus jussit Deus
Quærentem, quisnam primus Sapientum foret,
Ut in orbe tereti nomina eorum incideret;
Ne primus esset, ne vel imus quispiam.
Eorum e medio prodeo gyro Solon:
Ut quod dixisse Crœso regi existimor,
Id omnis hominum secta sibi dictum putet.
Græce coactum: ὅρα τέλος μακροῦ βίου:
Quod longius fit, si Latine edisseras:
Spectare vitæ jubeo cunctos terminum.
Proinde miseros, aut beatos dicere
Evita: quod sunt semper ancipiti statu.
Id adeo sic est: si queam, paucis loquar.
    Rex, an tyrannus, Lydiæ Crœsus fuit

quidam stolidus interrogaret, quis sapientum esset primus, imperavit ei ut insculperet illorum nomen in globo rotundo, ut nemo eorum esset primus vel postremus. Ego Solon progredior e medio eorum circulo: ut omne genus hominum existimet sibi dictum fuisse id, quod credor dixisse regi Crœso. Græce expressum brevius est, nempe ὅρα τέλος μακροῦ βίου: quod erit prolixius, si exponas Latine: scilicet, præcipio omnibus ut respiciant finem vitæ. Ideoque cave ne appellas homines infelices aut felices: quia semper sunt in statu dubio. Hoc porro sic habet. Breviter expediam, si possim.

Crœsus fuit rex, sive tyrannus Lydiæ, unus ex illis quos vulgus fortunatos putat,

p. *horum, nec imum e.* Vid. Not. Var.—6 Pro *jussit* Vulg. legitur *lusit.* Vetus liber: *ait.*—8 Ex libro veteri illa emendantur. Vulg. leguntur: *nomen insertum incideret.* Corrigendum suspicatur Accursius: *incestum.* 'Hoc puto erat in Lugdunensi: *nominum serum. Nomina eorum* legi debere arbitror.' *Vinetus.* '*Nomina eorum inscriberet*] Exemplar optimum: *nominum seriem incideret.* Sed ut ita legamus metri ratio non patitur. *Incideret* tamen bonum. Sic in Epist. XXIII. ad Paulinum: 'Lacte incide notas: arescens charta tenebit." *Tollius.*—16 Legendum monet Scaliger ex veteri libro: *dicere Evita: quod sint:* tantum in veteri *dicier* scriptum erat, non *dicere. Eventu quod sunt* Vulg.

NOTÆ

6 *Jussit Deus*] Sic Scaliger pro *lusit,* quod erat in vulgatis.

8 *In orbe tereti*] In quo videlicet nihil est primum, nihil postremum.

11 *Quod dixisse Crœso regi existimor*] Vide notata a nobis supra ad hunc versum Ludii: 'Multi hoc Solonem dixe Crœso existimant.'

* *Dixisse Crœso regi existimor*] Scite verbum illud usurpat Ausonius; nec enim certum cui ex sapientibus unumquodque dictum tribuendum sit; verum ut his pondus auctoritatis accederet, summorum virorum nomina Veteres præscripserunt. Utrum a Solone recte dictum sit neminem ante funera beatum judicandum esse, disquirit Aristot. lib. I. Ethic. ad Nicom. cap. 10.

15 *Spectare vitæ, &c. terminum*] Priusquam de felicitate cujusquam pronuntient.

His in beatis, dives insanum in modum,
Lateribus aureis templa qui Divis dabat.
Is me evocavit: venio dicto obediens,
Meliore ut uti rege possint Lydii.
Rogat, beatum prodam, si quem noverim.
Telana dico civem non ignobilem.
Pro patria pugnans iste vitam objecerat.
Despexit: alium quærit: inveni Aglaum,

adeo opulentus ut ex opibus insaniret, qui Diis fana instruebat lateribus aureis. Ille accersivit me ad se. Accedo parens jussis ejus, eo animo ut Lydii habeant regem meis consiliis redditum meliorem. Petit a me ut si cognoscam aliquem felicem, eum nominem. Nomino ei Telanem civem non obscurum. Hic pugnans pro patria profuderat animam. Aspernatus est Crœsus quod dicebam. Rogat pro-

Vetus liber, teste Vineto, habebat *Eueta* pro *Enita*.—20 Vetus liber *His in beatus*.—25 Al. *Tellana*.—26 Grævius affirmat Ausonium scripsisse : *Vitam abjecerat*.—27 ' Puto Poëtæ scriptum fuisse : *Invenio Aglaum*. Utitur enim

NOTÆ

20 *His in beatis*] Cujusmodi fortunatos vulgo putant, scilicet divites.

21 *Lateribus aureis*] Vel intellige parva templa, seu templorum effigies ex laterculis aureis expressas ; vel, *dabat* interpretare donabat, ut sit sensus a nobis in Interpretatione expressus. Qui, quam bene cum re congruat, collige ex his Herodoti lib. I. Ὡς δὲ ἐκ τῆς θυσίης ἐγένετο, καταχεάμενος χρυσὸν ἄπλετον, ἡμιπλίνθια ἐξ αὐτοῦ ἐξήλαυνε, ἐπὶ μὲν τὰ μακρότερα, ποιέων ἑξαπάλαιστα, ἐπὶ δὲ τὰ βραχύτερα, τριπάλαιστα· ὕψος δὲ, παλαιστιαῖα ἀριθμὸν δὲ ἑπτακαίδεκα καὶ ἑκατόν. καὶ τουτέων, ἀπέφθου χρυσοῦ τέσσαρα, τρία ἡμιτάλαντα ἕκαστον ἕλκοντα· τὰ δὲ ἄλλα, ἡμιπλίνθια, λευκοῦ χρυσοῦ σταθμὸν διτάλαντα, &c. Ἐπιτελέσας δὲ ὁ Κροῖσος ταῦτα ἀπέπεμπε ἐς Δελφοὺς, &c. 'Cum sacrificio finem imposuisset, magnam auri vim liquefecit, et ex ea dimidiatos lateres conflavit, longiores quidem sex palmorum, breviores autem trium, crassitudine palmari, numero centum decem et septem : quorum quatuor erant auri excocti, singuli pondo duorum et dimidii talenti ; ceteri vero auri albidi pondo binum talentorum, &c. Hæc Crœsus ubi perfecti Delphos misit,' &c.

Divis] Apollini Delphico, ut ex supra allato Herodoti loco patet, ex Luciano in Charonte sive Contemplantibus.

25 *Telana dico*] Τέλλον, Tellum, Herodotus, Plutarchus, et Laërtius, non *Telana* appellant; et post illum non *Aglaum*, sed Cleobin et Bitonem felices a Solone dictos memorant, quibus primas Lucianus in felicitate a Solone tributas ait in Charonte, secundas Tello Atheniensi.

26 *Vitam objecerat*] Placet admodum Grævii conjectura *abjecerat* reponentis, id est, projecerat, profuderat ut in Interpretatione exposui. Sic VI. Æneid. 'Lucemque perosi Projecere animas.'

27 *Aglaum*] Hunc Plinius, Val.

Fines qui agelli proprii nunquam excesserat.
At ille ridens: Quo dein me ponis loco,
Beatus orbe toto qui solus vocor?
Spectandum dico terminum vitæ prius:
Tum judicandum, si manet felicitas.
Dictum moleste Crœsus accepit: at ego
Relinquo regem. Bellum ille in Persas parat.
Profectus, victus, vinctus, regi deditus.
* * * *
At ille captus, funeris ipse instar sui,
* * * *

*feram alium. Occurrit animo Aglaus, qui nunquam egressus erat limites parvi sui fundi. Ille vero ridens rogat, quo deinde ordine collocas me qui solus per universum orbem appellor felix? Respondeo videndum prius esse finem vitæ ipsius: deinde judicium de hac re ferendum, si beatus esse perstiterit. Crœsus ægre tulit hoc meum responsum. Ego vero discedo a rege. Hic molitur bellum adversus Persas: init, victus est, ligatus, traditus regi * * * *. Quin flamma jam*

præsenti ferme ubique tempore. In veteri libro tamen paulo supra, *veni*, pro *venio dicto ob.* et mox, *τὸ qui* deest in seq. versu: et potest, me judice, negligi.' *Tollius.*—33 Emendat Scaliger: *accipit. Exeo.* 'Τὸ *at* non agnoscit vetus liber. Lege, *accipit. Ego.*' Tollius.—36 Vid. inf. et Not. Var.—37 Altera

NOTÆ

Maximus, et Solinus beatum, non a Solone, sed ab oraculo Apollinis judicatum aiunt, idque non Crœso, sed Gyge sciscitante.

28 *Fines qui agelli, &c.*] Val. Maximus lib. VII. cap. 1. quod est de felicitate: 'Cum Gyges, regno Lydiæ armis et divitiis abundantissimo inflatus, Apollinem Pythium sciscitatum venisset, an aliquis mortalium se esset felicior: Deus, ex abdito sacrarii specu voce missa, Aglaum Sophidium ei prætulit. Is erat Arcadum pauperrimus: sed ætate jam senior, terminos agelli sui nunquam excesserat, parvuli ruris fructibus contentus.' Claudianus Epigram. VI. quod est de Sene Veronensi: 'Felix qui propriis ævum transegit in arvis: Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem. Qui baculo nitens,' &c. quæ vide.

* *Fines qui agelli proprii nunquam excesserat*] Felicem, inquit unus e Poëtis nostratibus, qui agelli sui fines orbis metas esse arbitratur: *Qui croit que tout finit, où finit son domaine.* Paternis contentos agris sapientia suscipit in disciplinam, et cum iis amat felicitas rusticari. Felicitas enim in quiete animi, non in fascibus latet aut purpura.

* 35 *Profectus, victus, vinctus, &c.*] Ista eleganter concepta, ut semper, inquit Scaliger, elucescat in eruditissimo Poëta felix veterum Comicorum imitatio.

36 *At ille captus, &c.*] Scaliger sensum aliquem ex hoc versu elicere conabatur ex scripturæ veteris libri vestigiis, quæ sic habent: *At ille captans funeris instar sui,* hanc lectionem subodorans: *At illico aptant funeis, instant arsui.* Quod in medio relinquo, nec habeo unde lacunam impleam

Quin flamma totum se per ambitum dabat,
Volvens in altum fumidos æstu globos.
At pæne sero Crœsus ingenti sono,
O vere vates, inquit: o Solon, Solon.
Clamore magno ter Solonem nuncupat.
Qua voce Cyrus motus, extingui jubet
Gyrum per omnem, et destrui ardentem pyram:
Et commodum profusus imber nubibus
Repressit ignem. Crœsus ad regem illico
Deductus lectam per ministrorum manum,
Interrogatus, quem Solonem diceret,
Et quam ciendi causam haberet nominis,
Seriem per omnem cuncta regi edisserit.
Miseratur ille: vimque fortunæ videns,
Laudat Solonem: Crœsum in amicis habet.
Vinctumque pedicis aureis secum jubet

circuibat ipsum undique, glomerans sursum vapore fumantes globos. Crœsus vero fere tardius alta voce ait: O Solon, o Solon, vere fatidicus eras. Ter nominat Solonem alte vociferando. Quo nomine Cyrus permotus, jubet rogum flagrantem extingui per totum circuitum, et destrui: et opportune pluvia exundans nimbis extinxit ignem. Crœsus ductus extemplo ad regem a delecta cohorte ministrorum, atque interrogatus ab eo, quem Solonem appellaret, et quamobrem invocaret nomen ejus, exponit regi omnia ordine. Ille miserescit ejus: et cernens potestatem fati, laudat Solonem; et reponit Crœsum inter amicos. Ac imperat ut ligatus compe-

lectio: *Qua flamma.*—39 'In veteri membranaceo erat: *Hac pæne sero.* Lego: *Ac pæne sero*, ut referatur ad *funeris instar sui.* Nisi malis: *Hic pæne sero.*' Tollius.—46 Ita legit Scaliger. 'Ne sit hic trochæus, Pulmannus legeret: *Per administrum ducitur lectam manum.* Posset etiam legi *Ministrorum per lectam ducitur manum.*' Vinetus. 'Lege simpliciter: *Ministrorum perducitur lecta manu.*' Tollius.—47 Ita legit Scaliger, non *quæ in Solonem.*—51

NOTÆ

37 *Quin* [*Qua*] *flamma*] Altera lectio a Vineto memorata *Quin flamma* satis cum Scaligeri conjectura convenit.

44 *Commodum*] Adverbium frequens apud Apuleium.

46 *Deductus lectam, &c.*] Hæc est Scaligeri lectio, quam secutus sum. Pulmannus: *Per administrum ducitur lectam manum.* Vinetus: *Ministrorum per lectam ducitur manum.* Tollius: *Ministrorum perducitur lecta manu.*

50 *Vimque fortunæ*] Nemesin hic Tollius Jovis in ultionibus ministram intelligit per 'vim fortunæ,' ex Julii Capitolini, et Martiani Capellæ auctoritate, et nostri in Protreptico, hoc versu: 'Absistat Nemesis, ferat et Fortuna jocantem.'

51 *Crœsum in amicis*] Ad versus

Reliquum quod esset vitæ totum degere.
Ego duorum regum testimonio
Laudatus, et probatus ambobus fui.
Quodque uni dictum est, quisque sibi dictum putet.
Ego jam peregi, qua de causa huc prodii.
Venit ecce Chilon. Vos valete, et plaudite.

dibus aureis transigat secum quicquid vitæ superest. Ego celebratus fui testimonio duorum regum, et approbatus ab utroque. Et unusquisque existimet sibi dictum, quod a me dictum est uni.

Jam ego absolvi id, propter quod huc progressus sum. En Chilon prodit, vos valete, et plausum date.

Conjicit Pulmannus : *et in amicis.*—53 *Degeret* Vulg.

NOTÆ

integritatem deest *et* vel *que;* ut sit *Crœsum et in amicis habet*, ut vult Pulmannus; vel *Crœsumque in amicis habet.*

54 *Duorum regum*] Crœsi et Cyri.

CHILON. 303

Lumbi sedendo, oculique spectando dolent,
Manendo Solonem quoad sese recipiat.
Hui, quam pauca quam diu loquuntur Attici!
Unam trecentis versibus sententiam

Lumbi dolent mihi sedendo, et oculi aspiciendo, dum expecto donec Solon abeat e scena. Papæ! Quanto tempore Athenienses quam pauca dicunt! Tandem absolvit

1 *Aspectando* malit Accursius.—3 'Sic omnia alia exemplaria. Lugdunense: *Huic quam pauca diu l. A.* Ubi *Hui* admirantis interjectio pro *Huic* legi potest.' *Vinetus.* Vid. inf.

NOTÆ

1 *Lumbi sedendo, &c.*] Expressum ex hoc Plauti in Menæchmis act. v. sc. 3. 'Lumbi sedendo, oculi spectando dolent, Manendo medicum dum se ex opere recipiat.' Ubi ad prioris versus integritatem, quemadmodum et hic, non male reponas *oculique spectando*, vel, ut quidam legunt, *aspectando.*

3 *Hui, &c.*] *Hui* dissyllabum volebat Vinetus, legebatque: *Hui quam pauca diu loquuntur, Attici!* Scaliger legit: *Hui quam pauca quamdiu loquuntur Attici*, atque ut constet metri ratio vult illud *Hui*, quod admirantis est, non habere locum in versu, sed esse παρεπιγραφὴν, ut φεῦ apud Tragicos Græcos.

Tandem peregit, meque respectans abit.
Spartanus ego sum Chilo, qui nunc prodeo.
Brevitate nota, qua Lacones utimur,
Commendo nostrum γνῶθι σεαυτὸν, NOSCE TE,
Quod in columna jam tenetur Delphica.
Labor molestus iste, fructi est optimi,
Quid ferre possis, quidve non, dignoscere.
Noctu, diuque quæ geras, quæ gesseris,

unam sententiam trecentis versibus, et abscessit me identidem respiciens. Ego, qui nunc huc venio, sum Chilo Lacedæmonius. Laudo apud vos, breviloquentia illa nota, qua nos Spartani utimur, meam sententiam γνῶθι σεαυτὸν, cognosce te ipsum: quod nunc habetur in columna apud Delphos. Hic labor molestus affert optimum fructum; scire quid possis sustinere, aut quid non possis: examinare nocte et die tanquam usque ad parvum punctum, quæ agas, quæ egeris. Omnia officia vitæ in

NOTÆ

5 *Meque respectans*] Quasi invitus e scena discederet, atque aliquid adhuc haberet dicendum. Mire hic Lacon Atheniensium loquacitatem perstringit.

7 *Brevitate nota, &c.*] Atque inter ceteros Laconas Chilonem eximiæ breviloquentiæ fuisse observat Laërtius in ejus vita. Βραχυλόγος τε ἦν, inquit, ὅθεν καὶ Ἀρισταγόρας ὁ Μιλήσιος τοῦτον τὸν τρόπον Χειλώνειον καλεῖ. 'Erat in loquendo brevis: atque ob eam rem Aristagoras Milesius hunc loquendi morem Chilonium appellat.'

* *Brevitate nota, &c.*] Laconismus dicitur veluti proverbio breviloquentia: sive, inquit Erasmus, quod Lacedæmonii factis magis quam eloquentiæ laude excelluerunt, sive quod in sententiis proferendis maxime valuerunt. Illi quidem solebant plura perpaucis dicere; cujusmodi sunt illa, *Si*, legati prolixæ orationi responsum; et *Non*, totam occupans Epistolam.

* 8 *Nosce te*] Non illud unum, sed et 'Nil nimium cupias:' 'Comes æris alieni atque litis est miseria,' in Apollinis templo fuisse tradit Plinius lib. VII. cap. 32. Cetera ejus dicta exponit Joannes Stobæus.

9 *Quod in columna, &c.*] Plin. lib. VII. Naturalis Hist. cap. 32. 'Rursus mortales oraculorum societatem dedere Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta ejus Delphis consecrando aureis literis, quæ sunt hæc: nosse se quemque: et nihil nimium cupere: comitemque æris alieni atque litis esse miseriam.' Cicero lib. V. de Finibus cap. 16. 'Intrandum est igitur in rerum naturam, et penitus quid ea postulet pervidendum. Aliter enim nosmetipsos nosse non possumus. Quod præceptum, quia majus erat, quam ut ab homine videretur, idcirco assignatum est Deo. Jubet igitur nos Pythius Apollo noscere nosmetipsos. Cognitio autem hæc est una, ut vim nostri corporis animique norimus, sequamurque eam vitam quæ rebus ipsis perfruatur.'

10 *Labor molestus ille*] Se noscendi scilicet. Plaut. Pseudolo act. IV. sc. 2. 'Nam in foro vix decimus quisque est qui ipsus se noverit.'

Fructi] Vetus genitivus pro *fructus*, id est utilitatis.

11 *Quid ferre possis*] Horatius in Arte Poëtica: 'Versate diu quid ferre recusent, Quid valeant humeri.'

Adusque puncti tenuis instar quærere.
Officia cuncta, pudor, honor, constantia,
In hoc, et illa spreta nobis gloria.
Dixi. Valete memores. Plausum non moror.

hoc sita sunt: verecundia, honestas, constantia, et illa ipsa gloria quam contemno. Dixi. Valete nostri præcepti memores: non curo vestrum plausum.

NOTÆ

15 *Spreta nobis*] In speciem saltem, ut mos erat hujusmodi Philosophorum fastum sæpe non sine majori fastu calcantium. Certe, quam non gloriæ fastidiens esset hic noster Chilon, ostendit quod de eo narrat Plinius loco supra laudato: 'Funus ejus totam Græciam fuisse prosecutam, cum, filio Olympiæ victore, gaudio expirasset.'

16 *Plausum non moror*] Philosophi hoc est, humanas laudes parvi facere præ se ferentis.

CLEOBULUS. 304

Cleobulus ego sum, parvæ civis insulæ,
Magnæ sed auctor, qua cluo, sententiæ:
Ἄριστον μέτρον quem dixisse existimant.
Interpretare tu, qui, orchestræ proximus,

Ego sum Cleobulus, civis exiguæ insulæ, sed inventor egregii dicti, quo clarus sum. Ego is sum, quem putant dixisse, Ἄριστον μέτρον. Explica tu, qui, vicinus

2 Legitur et *qua cluco*, et *quam cluo*, et *quam clueo.*—4 Pro *proximus* legitur

NOTÆ

*1 *Cleobulus ego sum*] Evagoræ filius, robore et forma corporis eximius. Extat ejusdem ad Solonem Epistola.

Parvæ civis insulæ] Rhodi, in qua Lindus est urbs, Cleobuli patria.

2 *Qua cluo*] A Græco κλύω, juxta sententiam Vossii, et Latinum *cluo*, et *clueo*: quod proprie est 'audio;' per metalepsin autem 'dicor,' 'celebror.' Sic apud Lucretium lib. I. 'Detulit ex Helicone perenni fronde coronam, Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.' Eodem sensu hic accipe.

3 *Ἄριστον μέτρον*] Vide quæ ad hanc sententiam observavi supra in Ludio.

4 *Tu, qui orchestræ proximus, &c.*] In orchestra, ut jam monui, apud Græcos locus erat chori et saltantium. Unde etiam nomen traxit: ὀρχεῖσθαι enim saltare est. Sed apud Romanos orchestra destinata fuit Senatoribus, ex quo seorsim a plebe reliqua spectare cœperunt: quod contigisse memorat Livius anno U.C. DVIII. in ludis Attilii Serrani et L. Scribonii Ædilium, ex decreto Sexti Ælii Pæti, et C. Cornelii Cethegi Censorum. Quanquam idem Livius

Gradibus propinquis in quatuordecim sedes:
Ἄριστον μέτρον an sit OPTIMUS MODUS,
Dic: annuisti: gratiam habeo: persequar
Per ordinem: poëta dixe isthoc loco
Afer videtur vester, UT NE QUID NIMIS.
Et noster quidam, μηδὲν ἄγαν: huc pertinet
Uterque sensus, Italus, seu Dorius.
Fandi, tacendi, somni, vigiliæ est modus,

orchestræ, sedes in quatuordecim proximis gradibus: cedo utrum ἄριστον μέτρον significet moderationem esse optimam. Annuisti. Bene meritus de me es. Pergam ordine. Vester poëta Afer videtur pronuntiasse ex hoc loco, nihil immodicum esse debere. Et quidam e nostris μηδὲν ἄγαν dixisse. Sententia utriusque dicti, Latini, et Græci, huc spectat. Est aliqua mensura loquendi, silendi, dormiendi,

et *maximus.*—8 'In hisce multum juvit me vetus scriptura, quanquam corrupta. Vide quantum ex hac emendatione vulgatam damnare possis.' *Scaliger.* '*Dixisse ex isto loco*] Lugdunensis codex: *Per ordinem jam dixisse ex isto loco.*' Vinetus.—12 '*Fandi tacendique et cibi et somni modus*] Ita Badiana editio, et aliæ: sed vetus liber: *Fandi tacendi somni vicinus modus.* Nos, ni fallimur, depravatum locum pristino nitori restituimus.' *Tollius.*

NOTÆ

lib. I. in ludis a Tarquinio Prisco institutis loca divisa patribus equitibusque fuisse dicit. In quatuordecim autem proximis orchestræ gradibus postea equites a plebe segregati spectarunt. Unde non sine causa putat Vinetus Ausonianum Cleobulum alicui ex equitibus illud suum ἄριστον μέτρον facete occinuisse; quod ex eo ordine essent publicani, genus avarum, et in exigendis vectigalibus supra modum immane.

6 *An sit Optimus modus*] Convenienter huic loco Plautus in Pœnulo act. I. sc. 2. 'Modus omnibus in rebus, soror, optimum est habitu. Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex se.'

* *Optimus modus*] Similiter Horat. lib. I. Serm. 1. vers. 106. 'Est modus in rebus; sunt certi denique fines, Quos ultra citraque nequit consistere rectum.' Quin et regum sapientissimus, Eccles. cap. 7. vers. 17. 18. 'Noli esse justus multum, neque plus sapias quam necesse est, ne obstupescas. Ne impie agas multum: et noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.'

8 *Isthoc loco*] Id est in theatro.

9 *Afer*] Terentius initio Andriæ: 'Nam id arbitror Apprime in vita esse utile, ut ne quid nimis.'

10 *Et noster quidam, &c.*] Plin. lib. VII. cap. 32. supra memorato, Chiloni tribuit μηδὲν ἄγαν inscriptum Delphis aureis literis. Huc facit Varronis locus apud Nonium: 'Quid aliud est, quod Delphica canat columna literis Suis, Ἄγαν μηδὲν, quam nos facere id ad mortalem modum Medioxume, ut quondam patres nostri loquebantur?' Reperitur illud μηδὲν ἄγαν apud Euripidem, Theognidem, veteresque alios poëtas; et Soloni, Chiloni, ac Stratodemo Tegeatæ attributum scribit Clemens Alexandrinus lib. I. Stromatum.

Beneficiorum, gratiarum, injuriæ,
Studii, laborum, vita in omni quicquid est,
Istum requirit optimæ pausæ modum.
Dixi. Recedam, ut sit modus: venit Thales.

vigilandi, benefaciendi, agendarum gratiarum, inferendæ injuriæ, studendi, laborandi. Quicquid est in tota vita, poscit hanc mensuram termini congruentissimi.
Dixi. Recipiam me, ut mediocritas sit in meis dictis. Thales prodit.

NOTÆ

15 *Pausæ*] A παύω, ‘cesso,’ vel ‘cessare facio,’ est *pausa*, cessatio: qua voce usi sunt Ennius, Lucilius, Aceius, Lucretius, Plautus in Trinummo act. I. sc. 2. et alii quidam.

THALES. 305

MILESIUS Thales sum: AQUAM qui principem
Rebus creandis dixi, ut vates Pindarus.
* * * *

Ego sum Thales Milesius, qui affirmavi aquam esse principium rerum producen-

1 ‘Optimum exemplar: *Milesius sum Thales.* Ita ut ultimam in *Thales*

NOTÆ

1 *Milesius*] E Mileto Ioniæ urbe.

* *Milesius Thales sum*] Excessit e vita, dum gymnicum certamen spectaret, æstu sitique lapsus, jam senior, Olymp. 58. Primus apud Græcos Physicus dictus est: ‘Ex septem illis sapientia memoratis viris præcipuus,’ inquit Florid. XVIII. Apuleius. ‘Fuit enim Geometricæ penes Graios primus repertor, et naturæ rerum certissimus explorator, et astrorum peritissimus contemplator,’ &c.

Aquam, &c.] Diogenes Laërt. in ejus vita ἀρχὴν δὲ τῶν πάντων ὕδωρ ὑπεστήσατο, ‘Principium rerum omnium aquam constituebat.’ Idem de eo testantur Cicero lib. I. de Nat. Deorum cap. 10. et lib. II. Acad. cap. 37. Servius ad vers. 364. lib. IV. Georgicon Virgilii. D. Augustinus l. VIII. Civit. Dei cap. 2. Theodoretus, Clemens Alexandrinus, et alii.

* *Aquam qui principem Rebus creandis, &c.*] Aquam rerum omnium initium esse, et in eam cuncta resolvi dixit, vatem antiquissimum secutus Orphea, qui, ut annotat Lomejerus jam laudatus, ab Oceano omnes Deos resque omnes initium sumsisse in hymnis cecinit, ut et Homerus Iliad. XIV. vers. 201. Quam opinionem Thales ex Mose videtur hausisse, qui Dei spiritum aquis incubasse scripsit.

2 *Ut vates Pindarus*] Qui Olympiorum Oden primam sic incipit, Ἄριστον μὲν ὕδωρ: ‘optimum,’ id est, ‘præstantissimum, omnium elementorum est aqua.’ Lacunam porro quæ inter hunc versum et sequentem est, supplet Scaliger hoc versu: *Cuique*

Dedere piscatores extractum mari.
Namque hi, jubente Delio, me legerant:
Quod ille munus hoc sapienti miserat.
Ego recusans non recepi: at reddidi
Ferendum ad alios, quos priores crederem.
Dein per omnes septem sapientes viros
Missum, ac remissum, rursus ad me referunt.
Ego receptum consecravi Apollini.
Nam si sapientem deligi Phœbus jubet;
Non hominem quenquam, sed Deum credi decet.
Is igitur ego sum: causa sed in scenam fuit
Mihi prodeundi, quæ duobus ante me,
Assertor ut sententiæ fierem meæ.
Ea displicebit; non tamen prudentibus,
Quos docuit usus, et peritos reddidit.

darum, quemadmodum Pindarus poëta. Ego is sum, cui olim piscatores dederant tripodem aureum eductum e mari. Hi enim elegerant me jussu Apollinis: quoniam ille jusserat ferri hoc donum sapienti. Ego renuens non accepi illud: sed reddidi ipsis, ut deferrent ad alios, quos existimabam superiores esse sapientia. Deinde cum missum, et remissum esset per universos septem sapientes, referunt iterum ad me. Ego, cum ad me rediisset, dicavi Phœbo. Etenim si Apollo præcipit eligendum esse sapientem, cui tripus detur; æquum est credere non ullum mortalem, sed Deum esse illum sapientem. Ergo ego ille sum. Verum eadem causa me impulit ut prodirem in theatrum, quæ impulit duos, qui ante me prodierunt. Ut scilicet confirmarem sententiam a me prolatum. Illa offendet aliquos, non tamen prudentes, quos experientia instruxit, et effecit doctos. Nos dicimus, ἐγγύα πάρεστι δ' ἄτη·

auctor videatur corripuisse.' *Scaliger.*—9 '*Referunt* vetus codex: alii omnes

NOTÆ

olim jussu Apollinis tripodem aureum: cujus versus sensum cum sequentibus connexum expressi in Interpretatione, exceptis duabus vocibus, *jussu Apollinis*, propter eas quæ sequuntur, *jubente Delio*, quarum idem sensus est.

3 *Dedere piscatores*] Tripodis illius (vel Phialæ vel poculi) historiam omnem vide fuse narratam apud Diogenem Laërtium in vita Thaletis. Refert et Val. Max. lib. IV. cap. 1.

4 *Delio*] Apolline a Delo insula, in qua editus in lucem a Latona ferebatur.

Me legerant] Utpote quem sapientem existimabant.

11 *Ego receptum, &c.*] Sic quidam. Alii nonnulli non a Thalete, sed a Solone, cum ad eum gyro illo pervenisset, Delphos missum fuisse dixerunt ad Apollinem, quem ille Deum primum esse sapientia asserebat, teste Laërtio in Thalete.

Nos ἐγγύα πάρεστι δ' ἄτη, dicimus:
Latinum est, SPONDE: NOXIA EST PRÆSTO tibi.
Per mille possum currere exempla, ut probem
Prædes vadesque pœnitudinis reos:
Sed nolo quenquam nominatim dicere.
Sibi quisque vestrum dicat, et secum putet,
Spondere quantis damno fuerit, et malo.
Gratum hoc officium maneat ambobus tamen.
Pars plaudite ergo: pars offensi explaudite.

Latine redditum significat, Promitte pro alio: adest tibi damnum paratum. Possum discurrere per mille exempla, ut probem sponsores et fidejussores obnoxios esse pœnitentiæ. At neminem volo appellare nomine suo. Unusquisque vestrum nominet eos sibi ipsi, et recogitet apud se, quot hominibus jacturam et incommodum attulerit fide jubere pro alio. Nihilominus per me licet officium hoc placere pergat utrique parti.

Igitur pars vestrum comprobet plausu quæ dixi; pars vero, scilicet quos ista lædunt, improbent.

deferunt: sed præpositio *re* inseparabilis.' *Vinetus.*—18 Al. ἐγγύα πάρα δ' ἄτη, &c. Vid. Not. Var.—23 Al. *verum.*—25 Vetus codex, *manet.*—26 Al. *expludite* et *excludite.*

NOTÆ

14 *Quæ duobus*] Male numeravit: nam tres ante illum prodierant, Solon, Chilon, et Cleobulus. Suspicari hinc licet personam ejus, non suo hic ordine collocatam, ante Cleobulum esse reponendam.

21 *Prædes vadesque*] Proprie *Vades* in re capitali erant, qui promittebant suo se periculo aliquem judicio stituros. *Prædes* in re nummaria, qui promittebant aliquem aliquid daturum, facturum, aut se pro ipso daturos vel facturos. Auson. in Technopægnio hoc observat discrimen: 'Quis subit in pœnam capitali judicio? Vas. Quid si lis fuerit nummaria; quis dabitur? Præs.'

Pœnitudinis reos] Quos certo pœnituerit, pœnitentiæ convictos. De voce 'pœnitentiæ,' et 'pœnitudo,' vide observata ad Epig. XII.

24 *Quantis*] Quot, et quam multis.

25 *Hoc officium*] Non 'officium Thaletis monentis,' ut intellexisse videntur Vinetus et Tollius; quod pugnat cum sequentibus, 'pars plaudite,' &c. sed 'officium spondendi' et 'vadandi,' quod quia non viderunt, locum hunc non intellexerunt.

Maneat] Per Epitropen seu concessionem dictum hoc intellige, neque accedas Tollio locum hunc solicitanti.

Ambobus] Spondenti, et ei pro qu spondetur.

26 *Pars plaudite*] Locupletes, et idonei ad spondendum, plaudite mihi monenti quæ in rem vestram sunt.

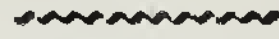
Pars offensi] Fœnerati, ut supra dixit Ludius, et qui ære alieno ac litibus implicati estis, mihi propterea offensi, quod mea hac sententia alios a spondendo pro vobis deterrere videor.

Explaudite] Sibilis, irrisu, et convitiis, si vultis, excipite me. Parvi facio.

BIAS. 306

Bias Prieneus dixi, οἱ πλεῖστοι κακοί.
Latine dictum suspicor, Plures mali.
Dixisse nollem. veritas odium parit.
Malos sed imperitos dixi, et barbaros,
Qui jus, et æquum, et sacros mores negligunt.
Nam populus iste, quo theatrum cingitur,
Totus bonorum est: hostium tellus habet,

Ego sum Bias Prieneus, qui dixi, οἱ πλεῖστοι κακοί. Opinor Latine explicatum esse, Plerique sunt mali. Vellem hoc non pronuntiavisse. Nam veritas creat odium. At vocavi malos, ignaros homines, et feros, qui spernunt justitiam, et æquitatem, et vitam religiosam. Hæc enim multitudo, quæ ambit theatrum, tota constat ex bonis.

1 Scaliger legit: *Bias Prieneus sum: dixi.*—4 ' Pro duobus hisce unicus tantum erat in optimo libro, quique sufficere posse videatur: *Dixi, sed imperitos dixi et barbaros.*' Tollius.

NOTÆ

1 *Prieneus*] Ex Priene Ioniæ civitate, quam Cadmen quoque dictam Strabo auctor est. Legendum putat Scaliger *Bias Prieneus sum, dixi, &c.* quia *Prieneus* trisyllabum esse non tetrasyllabum solet. Sed nihil mutandum, tantum absque Synalœpha legendum *dixi oí*, &c. cui rei favet asper spiritus articuli *oí*.

* *Bias Prieneus*] Teutamidæ filius, et civium suorum princeps, quos diu tutatus est; capta tandem patria cum singuli sarcinis onusti fugam capesserent, solus nihil tulit; interrogatusque cur ita ageret, respondisse fertur: ' Omnia bona mea mecum porto :' sapientiam intelligebat bonis omnibus pretiosiorem.

Oἱ πλεῖστοι κακοί] Vide quæ observavi ad hæc Ludii verba: ' Sed imperitos,' &c. Horat. lib. I. Sat. 4. dixit: ' plures culpari dignos.'

2 *Plures*] Id est, major pars hominum.

3 *Veritas odium, &c.*] Hoc ex principio Andriæ Terentii, cujus et sententias et nomen Poëta noster in ore Sapientum suorum ponit sæpissime: licet illi Terentium quadringentis annis, aut amplius præcesserint; ut vel pueris notissimum est qui nondum ære lavantur. At fingit Ausonius ætate sua redivivos, et in scena sua quemque effata pronuntiantes.

4 *Malos sed imperitos dixi*] Vide quæ observavimus supra in Ludio ad hæc verba: ' Sed imperitos scito quos dixi malos.'

* *Malos sed imperitos dixi*] In hanc sententiam unus nostratium elegantissime Epistola ad Clementem Marot. *Qui dit sots, dit à malice enclins. Et cherchés bien de Paris jusqu' à Rome, Onc ne verrés sot qui soit honnête-homme. Je le soutiens. Justice et verité N'habitent point en cerveau mal monté. Du vieux Zenon l'antique Confrérie, Disoit tout vice être issu d' Asnerie, &c.* et inferius: *De tout le bien, sagesse est le principe: De tout le mal, sottise est le vrai type.*

5 *Sacros mores*] Religiosos cultus et ritum sacrorum.

Dixisse quos me creditis, plures malos.
Sed nemo quisquam tam malus judex fuat,
Qui non bonorum partibus se copulet,
Sive ille vere bonus est, seu dici studet.
Jam fugit illum nomen invisum mali.
Abeo. Valete, et plaudite, plures boni.

Terra hostica tenet illos plerosque malos, de quibus putatis me esse locutum. At nullus sit tam pravus judex, qui non adjungat se ad partes bonorum, sive is revera bonus est, sive cupit appellari. Jam hoc odiosum nomen mali facessivit hinc procul.

Discedo. Valete, et plausum date, vos qui plerique boni estis.

NOTÆ

12 *Fugit illum* [*illud*] *nomen invisum mali*] A nemine agnoscitur, nemo se malum fatetur.

PITTACUS. 307

Mitylena oriundus Pittacus sum Lesbius,
Γίγνωσκε καιρὸν qui dixi sententiam.
Sed iste καιρὸς, tempus ut noris, monet:
Et esse καιρὸν, tempestivum quod vocant.

Ego sum Pittacus Lesbius ortus ex urbe Mitylena, qui pronuntiavi hanc sententiam, Nosce occasionem; verum hæc occasio monet te, ut cognoscas tempus opportunum: et occasionem esse id quod appellant opportunitatem. Sic Latini loquuntur,

1 Vetus liber, *ortus.*—2 Idem vetus liber, *docui.*—5 *Veni in tempore* Vulg. Vid. inf.

NOTÆ

1 *Mitylena*] Quæ Lesbi insulæ urbs est, hodie *Metelin.*

* *Pittacus sum Lesbius*] Crœsi tempore claruit, non sapientia modo sed et pietate adversus patriam commendabilis; siquidem ex Lesbo tyrannum Melanchrum depulit; ac deinde cum exortum esset Athenienses inter et Mitylenæos bellum, Phrynonem hostium ducem ad singulare certamen provocatum ac reti implicitum superavit: ex quo certamine creditum est Retiariorum et Mirmillonum factiones originem duxisse.

4 *Tempestivum quod vocant*] Occasionem scilicet, quam sic a tempore distinguit Cicero lib. I. de Inventione cap. 27. 'Occasio autem est pars temporis, habens in se alicujus rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem; quare cum tempore hoc differt. Nam genere quidem utrumque idem esse intelligitur: verum in tempore spatium quodammodo declaratur, quod in annis, aut in anno, aut in aliqua anni parte spectatur: in occasione ad spatium temporis faciendi quædam opportunitas

Romana sic est vox, Venito in tempore.
Vester quoque ille comicus Terentius,
Rerum omnium primum esse tempus autumat,
Ad Antiphilam quo venerat servus Dromo
Nullo impeditam, temporis servans vicem.
Reputate cuncti, quotiens offensam incidat,
Spectata cui non fuerit opportunitas.
Tempus me abire, ne molestus. Plaudite.

Veni in tempore. Ille etiam vester poëta Comicus Terentius, ait opportunitatem esse præcipuam in rebus omnibus, cum Dromo servus opportune venisset ad Antiphilam nullo negotio distractam, observans occasionem. Recogitate omnes, quam sæpe illi incurrat in offensionem, qui non exploraverit occasionem.

At tempus jam est me recipiendi, ne sim importunus vobis. Plaudite.

NOTÆ

intelligitur adjuncta. Quare cum genere idem sit, fit aliud, quod parte quadam et specie, ut diximus, differat.' Græcis Χρόνος est tempus seu spatium temporis, Καιρὸς autem occasio seu tempestivum et opportunum tempus.

5 *Venito in tempore*] Tollius ex hoc vetusti codicis *venit in tempore,* facit hoc: *venito in tempore,* vel *venite in tempore.* Utrumque recte.

* *Venito in tempore*] Hujus et illud profertur dictum: Providere oportet ne casus veniant: si forte venerint æquo animo tolerare.

7 *Rerum omnium primum esse tempus autumat*] In Heautontimor. act. 2. sc. 3. ubi non Dromo, sed Syrus ad Bacchidem se venisse, non ad Antiphilam, dicit: 'In tempore ad eam veni, quod rerum omnium est Primum,' &c. Sed huc facit quod Syrus idem eadem scena de Antiphila dicit: 'Jam primum omnium Ubi ventum ad ædis est, Dromo pultat fores: Anus quædam prodit. Hæc ubi aperuit ostium, Continuo hic se conjecit intro: ego consequor: Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit. Hinc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia, Quo studio vitam suam te absente exegerit; Ubi de improviso est interventum mulieri,' &c. Quem locum habebat Ausonius in anim , dum hæc scriberet.

PERIANDER. 308

Ephyra creatus huc Periander prodeo,

Ego Periander ortus Corintho huc progredior, qui dixi, Μελέτη τὸ πᾶν: *quique*

Substituunt alii in hujus locum *Anacharsin,* alii *Epimenidem* Cretensem,

NOTÆ

1 *Ephyra*] Corinthus Græciæ lumen, in Isthmo posita urbs, teste Stephano: Ephyra etiam, Epope, Pagos et Heliopolis est appellata. Corin-

Μελέτη τὸ πᾶν qui dixi : et qui dictum probo,
MEDITATIONEM id esse totum, quod geras.
Is quippe solus rei gerendæ est efficax,
Meditatur omne qui prius negotium.
Adversa rerum, vel secunda prædicat
Meditanda cunctis comicus Terentius.
Locare sedes, bellum gerere, aut ponere :
Magnas, modicasque res etiam, parvas quoque
Agere volentem, semper meditari decet.
Nam segniores omnes in cœptis novis,
Meditatio si rei gerendæ defuit.
Nihil est, quod ampliorem curam postulet,
Quam cogitare, quod gerendum sit : dehinc
Incogitantes fors, non consilium regit.

confirmo meum dictum, præmeditationem totum esse id quod facias. Nam ille tantum est idoneus ad rem gerendam, qui revolvit animo prius rem totam. Comicus poëta Terentius pronuntiat esse omnibus cogitanda, quæ improspera, et quæ prospera in rebus accidere possunt. Opus est ut ille semper meditetur, qui vult constituere habitationem suam, facere bellum, vel deponere: gerere res magnas, mediocres quoque, et exiguas. Cuncti enim ignaviores sunt in novis inceptis, si non consideraverunt id quod erant facturi. Nihil est quod flagitet majorem solicitudinem, quam meditari, quid sit faciendum. Postea enim casus, non autem prudentia, gubernat imprudentes.

alii *Mysonem.*—15 Legitur etiam *sors.*—16 In veteri libro fuit, *ad patres.*—17

NOTÆ

thium fuisse Periandrum sapientem Aristoteles affirmat, teste Laërtio in Periandri vita.

* *Huc Periander prodeo*] Cypseli filius, cui in Corinthiorum regno successit. Rogatus cur in tyrannide perseveraret, cum unus esset e sapientibus, respondisse fertur: 'Et sponte et invitum cedere periculosum.' Sunt qui eum e numero Sapientum expungant, et quidem haud immerito. Crudeliter enim se gessit, et eo devenit amentiæ, ut mortuam uxorem domi ac in lecto retineret.

2 *Μελέτη, &c.*] Hujus etiam dicti Periandrum auctorem facit idem Laërtius. In carmine Græco lib. I. Anthologiæ Epigrammatum Græcorum, quod infra referam, non hæc sententia Periandro assignatur, sed *Χόλου κρατέειν*, 'iram cohibere.'

3 *Meditationem, &c.*] Id est, rerum gerendarum summam in consilio recte capiendo consistere.

4 *Rei gerendæ est efficax*] Id est, recte perficit id quod gerendum suscepit.

7 *Terentius*] In principio actus secundi Phormionis: 'Demipho. Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxume, tum maxume Meditari secum oportet, quo pacto advorsam ærumnam ferant Pericla, damna,' &c.

* 14 *Cogitare, quod gerendum sit*] Huc facit quod ait Publ. Syrus: 'Deliberandum est diu, quod statuen-

Sed ego me ad partes jam recipio. Plaudite,
Meditati, ut vestram rem curetis publicam.

Verum ego nunc redeo quo me partes meæ vocant. Vos plaudite, cogitantes ut bene administretis vestram rempublicam.

Vetus liber, *Meditamini.*

NOTÆ

dum est semel.' Et: 'Deliberare utilia, mora tutissima est.'

Dehinc incogitantes, &c.] Cicero in Oratore sect. 23. 'Sed ingredientibus considerandum fuit, quid ageremus. Nunc quidem jam quocumque feremur danda nimirum vela sunt.'

* 15 *Incogitantes fors, &c.*] Casum significat fors; unde recte hic opponitur consilio: similiter Vellei. lib. II. cap. 66. 'Vel forte, vel providentia, vel utcumque constitutum.'

EORUNDEM SEPTEM SAPIENTUM

SENTENTIÆ

SEPTENIS VERSIBUS

AB EODEM AUSONIO EXPLICATÆ.

BIAS PRIENEUS. 309

QUÆNAM summa boni? Mens quæ sibi conscia recti.
Pernicies homini quæ maxima? Solus homo alter.
Quis dives? Qui nil cupiat. Quis pauper? Avarus.

Quodnam est supremum bonum? Animus sibi bene conscius. Quodnam est summum malum homini? Alius homo tantum. Quis est locuples? ille qui nihil concu-

2 *Pernicies hominum* Vulg.—3 Al. *cupiet.*—4 Vulg. *matronis.*—7 Vetus codex *Quod.*

NOTÆ

1 *Quænam summa boni*] Non congruunt hæ, quæ singulis Sapientibus ab Ausonio tribuuntur, sententiæ, cum iis quæ ipsis apud Laërtium assignantur.

* *Mens quæ sibi conscia recti*] Non abludit quod Horatius lib. I. Epist. 1. v. 6. 'Hic murus aheneus esto Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.'

2 *Solus homo alter*] Congruit cum hoc Plauti, Asinaria act. II. scen. 4. 'Lupus est homo homini, non homo.' Huc facit Cicero lib. II. de Officiis: 'Ut magnas utilitates adipiscimur conspiratione hominum, atque consensu; sic nulla tam detestabilis pestis est, quæ non homini ab homine nascatur.'

3 *Qui nil cupiat*] Nam, ut ait Pub. Syrus: 'Instructa inopia est in divitiis cupiditas.'

Quis pauper? Avarus] Siquidem juxta eundem: 'Inopiæ pauca desunt, avaritiæ omnia.' et: 'Tam deest avaro quod habet, quam quod non habet.'

Quæ dos matronæ pulcherrima? Vita pudica.
Quæ casta est? De qua mentiri fama veretur.
Quod prudentis opus? Cum possit, nolle nocere.
Quid stulti proprium? Non posse, et velle nocere.

piscat. Quis est inops? Avarus. Quænam est præclarissima dos matris familias? Mores casti. Quænam est pudica mulier? Illa cui fama non audet crimen affingere. Quodnam est factum hominis sapientis? Nolle alium lædere, cum sit facultas ipsi. Quid proprium est stulti? Non posse alium lædere, et tamen velle.

NOTÆ

4 *Vita pudica*] Quippe, ut ait Comicus, 'satis dotata est quæ morata est probe.'

5 *De qua mentiri fama veretur*] Quæ etiam a suspicione est libera, ut suam esse oportere dicebat Cæsar, interrogatus cur ab illa divertisset quam non comperisset adulteram.

* 7 *Non posse, et velle nocere*] Similiter et in hanc sententiam de se Tullius in Epist. ad App. 'Quod si essem ea perfidia qua sunt ii qui in nos hæc conferunt, tamen ea stultitia certe non fuissem, ut aut in obscuro odio apertas inimicitias, aut in quo tibi nihil nocerem, ostenderem nocendi voluntatem.'

PITTACUS MITYLENEUS. 310

Loqui ignorabit, qui tacere nesciet.
Bono probari malo, quam multis malis.
Demens superbis invidet felicibus.
Demens dolorem ridet infelicium.

Ille nesciet loqui, qui nesciet silere. Malo placere uni probo homini, quam pluribus improbis. Stultus ille est qui invidet superbis fortunatis. Stultus est,

NOTÆ

1 *Loqui ignorabit*] Ejusdem est artis, scilicet prudentiæ, recte tacere, et recte loqui, inquit ad hunc locum Erasmus, qui hæc Ausonii heptasticha exposuit.

* *Loqui ignorabit, &c.*] Similiter omnino Pub. Syrus: 'Tacere nescit idem, qui nescit loqui.' Nosse et loquendi et tacendi opportunitatem generosi ac regio more instituti hominis esse asserere non dubitat Plutarchus de Garrul.

2 *Bono probari, &c.*] Non refert quam multi laudent, sed quales. Nam ab improbis laudari, vituperari est. *Erasmus.*

3 *Demens superbis, &c.*] Stultum est invidere superbis et malis, cum opibus ceterisque, quæ homines vulgo bona putant, abundant: in mediis enim illis sunt ii miseri, et falsa semper atque apparens duntaxat est eorum felicitas.

4 *Demens dolorem ridet, &c.*] Quippe cum ei similis dolor impendeat. Hic enim est loci hujus sensus, non quem Erasmus affert.

Pareto legi, quisque legem sanxeris.
Plures amicos re secunda compara.
Paucos amicos rebus adversis proba.

qui illudit malis infortunatorum. Quisquis es, qui tuleris legem, obtempera legi. Si fortuna afflaverit, concilia tibi multos amicos; si reflaverit, explora paucos.

5 *Quisquis* Vulg.—6 ‘ *Compares*] Sic legit Erasmus, et in sequenti versu *probes*. Nos vero ex vetusto codice, *compara* et *proba*. *Proba* etiam habet Parisiensis.’ *Vinetus.*

NOTÆ

5 *Pareto, &c.*] Erasmus : ‘quod aliis præscripseris, ipse servato :’ recte.

6 *Quisque*] Pro *quisquis* seu *quicumque*, quo sensu etiam in D. Cypriano, Prudentio, Sidonio Apollinari, et aliis ejus ævi scriptoribus occurrit. Sic etiam infra in heptasticho Cleobuli : ‘Parcit quisque malis,’ id est ‘*quicumque* parcit malis, perdere vult bonos.’

7 *Plures amicos, &c.*] Prospera fortuna conciliat multos amicos, at reflante fortuna pauci manent, sed sinceri. *Erasmus.*

CLEOBULUS LINDIUS. 311

QUANTO plus liceat, tam libeat minus.
Fortunæ invidiæ est immeritus miser.
Felix criminibus nullus erit diu.
Ignoscas aliis multa : nihil tibi.

Quo plus possis, hoc velis minus. Qui miser est nullo suo merito, adducit fortunam in odium. Nemo diu fruetur felicitate parta sceleribus. Condones aliis multa,

NOTÆ

1 *Quanto plus, &c.*] Quo potentior es, hoc magis cave ne quid pecces, et quo plus tibi permittunt homines ob principatum, hoc ipse minus permittas tibi. *Erasmus hic.*

* *Quanto plus liceat, &c.*] Ita fere Seneca, dum in Troade ait: ‘Minimum decet libere, cui multum licet.’ Et sane perierunt omnia, ubi quicquid potentia suadet, indulgentia permittit. ‘Cæsari,’ inquit Plin. in Paneg. ‘cum omnia licent, propter hoc minus licet : ut felicitatis est posse quantum velis, sic magnitudinis velle quantum possis, aut potius quantum debeas.’

2 *Fortunæ, &c.*] Cum bonis male est, fortunæ imputatur, cum ea sæpe magnatum sit culpa. *Idem.*

3 *Felix, &c.*] Felicitas malo parta non est diuturna. *Idem.*

4 *Ignoscas, &c.*] In alios lenis esto, in te ipsum severus. *Idem.*

* *Ignoscas aliis, &c.*] Idem omnino Pub. Syrus : ‘Ignoscito sæpe alteri, nunquam tibi.’

Parcit quisque malis, perdere vult bonos.
Majorum meritis gloria non datur:
Turpis sæpe datur fama minoribus.

tibi vero nihil. Quisquis ignoscit improbis, ille vult probos corrumpere. Laus non pervenit ad posteros ex recte factis majorum, sed infamia sæpe ex illis ad eos pervenit.

5 *Parcit quisque bonis, prodere vult bonos* Vulg. Alia exemplar. *quisque malis perdere vult malos.* Et sunt codices qui habeant: *quique malis prodere vult bonos.* Legendum suspicatur Erasmus: *quisque bonis, perdere vult malos.* Nostra est lect. Gronovii et Pulmanni.—7 *Forma* Vulg.

NOTÆ

5 *Parcit quisque, &c.*] *Quisque* hic pro *quisquis*, ut jam observavi supra. Amplector lectionem Gronovii: *Parcit quisque malis, perdere vult bonos.* Invitat scilicet ad peccandum qui peccata relinquit impunita, sicque 'perdit,' id est, ut exposui in Interpretatione, 'corrumpit bonos.' Quod consonat cum hoc Terentii: 'Nostrapte culpa facimus, ut malis expediat esse,' et cum his Publii Syri: 'Invitat culpam, qui peccatum præterit.' 'Cum vitia prosunt, peccat qui recte facit.' 'Felix improbitas optimorum calamitas.' Et magis adhuc cum hoc ejusdem, ex quo expressum Ausonianum illud videtur: 'Bonis nocet quisquis pepercerit malis.' Nec intercedo tamen quominus hoc 'nocet,' et illud 'perdere vult bonos,' non 'exemplo' tantum, sed etiam 're' interpreteris. Boni enim in tutela sunt legum, quas si malis violare impune permittitur, nulla jam bonis securitas, nullum præsidium. Neque Vinetus locum hunc probe legit, neque Erasmus.

* *Parcit quisque malis, &c.*] Malo nunquam parcendum nisi boni gratia suadet Syrus: 'Malo etiam parcas, si una est periturus bonus.'

6 *Majorum meritis*] Laus parentum, inquit Erasmus, non tribuitur posteris; at probra parentum sæpe objiciuntur liberis. Similiter Mariangelus Accursius. Quem sensum, ut non negaverim optimum et verissimum, non tamen genuinum esse hujus loci dixerim. Non tantum ex probris parentum dedecus parari liberis interpretor, sed etiam ex recte factis illorum augeri horum infamiam, collatione scilicet paternæ virtutis cum degenerum filiorum vitiis, horum turpitudinem in majus extollente.

PERIANDER CORINTHIUS. 312

Nunquam discrepat utile a decoro.
Plus est solicitus, magis beatus.

Utilitas nunquam differt ab honestate: qui plus habet opum, plus habet curarum.

NOTÆ

1 *Nunquam discrepat*] Nihil utile quod non honestum. *Erasmus.*

* 2 *Plus est solicitus, &c.*] Idem eleganter expressit Horatius lib. III.

Mortem optare malum, timere pejus.
Faxis, ut libeat, quod est necesse.
Multis terribilis, caveto multos.
Si fortuna juvat, caveto tolli.
Si fortuna tonat, caveto mergi.

Malum est expetere mortem, pejus est eam formidare. Da operam ut libenter facias, quod necesse est te facere. Cum formidabilis eris multis, time multos. Si fortuna tibi favet, ne nimium extollaris. Si fortuna tibi minatur, ne nimium deprimaris.

NOTÆ

Ode XVI. v. 17. 'Crescentem sequitur cura pecuniam, Majorumque fames.' Et Juvenalis: 'Misera est magni custodia census.'

Plus est solicitus] Quo quisque ditior, hoc magis solicitus vivit. *Erasmus.*

* *Magis beatus*] Hic accipitur pro locuplete, velut in Plauti Pœn. act. I. scen. 2. 'Bonam ego, quam beatam me esse nimio dici mavolo.'

3 *Mortem optare malum*] Miser est qui tædio vitæ mortem optat, sed miserior qui amore vitæ semper timet mortem. *Idem.*

* *Timere pejus*] Duplicem Pub. Syri sententiam: 'Mortem timere, crudelius est quam mori, Mori est felicis antequam mortem invocet,' unica sententia Ausonius absolvit.

4 *Faxis, ut libeat*] Quod necesse est facere, fac ut libenter facias. *Idem.*

5 *Multis terribilis*] Quem multi timent, is multos timeat necesse est. *Idem.*

Caveto multos] Verisimile est enim illos, ut te excutiant a suis cervicibus, aliquam tui de medio tollendi viam inituros.

6 *Si fortunu juvut*] Ne extollaris fortunæ prosperitate: in rebus adversis ne frangaris animo. *Erasmus.* Horat. Ode III. lib. II. Carm. 'Æquam memento rebus in arduis Servare mentem: non secus in bonis Ab insolenti temperatam Lætitia.'

SOLON ATHENIENSIS. 313

Dico tunc beatam vitam, cum peracta fata sint.

Aio tunc vitam dici posse felicem, cum fato quis functus est. Par uxor jungatur

1 Erasmus et vetus exemplar legunt: *Dico tunc vitam beatam, fata cum peracta sint.* Pulmanni liber: *Tunc beatam dico vitam, cum peracta fata sint:*

NOTÆ

1 *Dico tunc*] Pulmanni codex: *tunc beatam dico vitam cum peracta fata sint.* Nemo beatus nisi qui feliciter obierit diem. *Erasmus.* Vide superius notata in Solone, et in Ludio.

Par pari jugator conjux: quicquid impar, dissidet.
Non erunt honores unquam fortuiti muneris.
Clam coarguas propinquum, propalam laudaveris.
Pulchrius multo parari, quam creari nobilem.
Certa si decreta sors est, quid cavere proderit?
Sive sint incerta cuncta, quid timere convenit?

pari marito. Quodcumque est impar male congruit. Veri honores nunquam casu dabuntur. Corripe occulte consanguineum, lauda autem publice. Longe præstantius est fieri meritis nobilem, quam gigni. Si certum fatum nobis statutum est, quid proderit præcavere? Si vero omnia sunt incerta, quid opus est metuere?

quod probat Tollius.—2 '*Jugato*] Vetus codex addit r *Jugator*, idque rectius.' *Vinetus.* 'Sic vetus codex: nam illud: *quod impar est, dissidet*, metri ratio ferre non potest.' *Idem.* *Dissidet, quod impar est* Erasmus.—4 Al. *quem palam.* Erasmus et vetus exemplar: *sed palam.*

NOTÆ

2 *Par pari, &c.*] Firmissima est amicitia, quæ inter pares coiit. *Erasmus.* Tritum est illud: 'Nube pari.'

* *Quicquid impar dissidet*] Non bene convenit.

3 *Non erunt, &c.*] Honos verus virtutis est præmium, non munus fortunæ. *Erasm.*

* *Non erunt honores, &c.*] Nunquam fortuna adeo valebit, ut verum honorem quasi munus suum largiatur cui libuerit.

4 *Clam coarguas*] Amicum laudato palam, sed errantem occulte corripe. *Erasmus.*

Propalam] Pulmanniani codicis est *propalam.* Alii minus bene *quem palam.*

5 *Pulchrius multo, &c.*] Clarior est nobilitas quam ipse tuis virtutibus tibi pararis, quam quæ ex majorum imaginibus contingit. *Erasmus.*

6 *Certa si decreta, &c.*] Si fatum vitari non potest, quid prodest præscisse? sin incertum, stultum est timere quod an eventurum sit nescias. *Idem.*

* 7 *Sive sint incerta cuncta, &c.*] Ita et Pub. Syrus, seu potius Seneca: 'Stultum est timere quod vitari non potest.'

CHILO LACEDÆMONIUS. 314

Nolo minor me timeat, despiciatque major.

Nolo ut inferior me metuat, et superior me contemnat. Sic cogita mortem vivendo,

NOTÆ

1 *Nolo minor, &c.*] Sic est moderanda vitæ ratio, ut nec inferioribus sis formidini, quod est tyrannicum, nec superioribus contemtui, quod est abjectæ fortunæ. *Erasmus.*

Vive memor mortis, uti sis memor et salutis,
Tristia cuncta exsuperans aut animo, aut amico.
Tu bene si quid facias, non meminisse fas est.
Quæ benefacta accipias, perpetuo memento.
Grata senectus homini, quæ parilis juventæ.
Illa juventa est gravior, quæ similis senectæ.

ut memineris etiam vitæ tuæ servandæ, domans mærorem omnem vel animi magnitudine, vel amici consuetudine. Si quod benefactum conferas, non debes ejus recordari. Quæ beneficia acceperis, recordare semper illorum. Senectus illa jucunda est homini, quæ similis est juventuti. Illa juventus molestior est, quæ similis est senectuti.

2 Suspicatur ita legendum Erasmus: *Vive memor mortis, ut sies memor et salutis.* Aut sic: *V. m. mortis, ne sis immemor et s.* Vid. inf.—7 'Hoc modo ex veteri codice malo legere, quam: *Illa juventus gravior.*' Vinetus.

NOTÆ

2 *Vive memor, &c.*] Sic fuge turpia, quasi hodie moriturus; sic cura honesta studia, quasi semper victurus, inquit Erasmus; qui etiam versum hunc aliter legit, immemor ejus quod ipse monet, carmen hoc choriambicum esse ex choriambis tribus, et amphibrachis. Quæ mensura non reperitur in his quæ substituit. Itaque vel legendum ut in Vulgatis: *Vive memor mortis, uti sis memor et salutis.* vel ut in Pulmanni codice: *Vive memor mortis*: *item vive memor salutis.* quod, ut idem significat, ita minus acutum videtur. Sensus meo judicio hic est: 'Sic fruendum vitæ bonis ut ea cogitemus aliquando morte tollenda; sic de morte cogitandum, ut illa cogitatio animum nostrum non affligat humi, neque impediat quominus vita utamur, fruamur; proindeque si mæror aliquis gravior inciderit, eum discutiamus aut animi vigore, aut allocutione et consuetudine suavis alicujus amici.' Hos enim duos versus interpunctione sublata conjunctim lego: *Vive memor mortis, uti sis memor et salutis Tristia cuncta exsuperans aut animo, aut amico.*

4 *Tu bene si quid facias, &c.*] Consimile est illud Tullii ex Demosthene 'De corona' expressum: 'Beneficia meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare qui contulit.' Et illud Publii Syri: 'Beneficium se dedisse qui dicit, petit.'

6 *Grata homini, &c.*] Florida senectus simillima est adolescentiæ; morosa juventus simillima est senectuti. *Erasmus.*

Quæ parilis juventæ] Quæ læta est et hilaris ut juventus.

7 *Quæ similis senectæ*] Quæ morosa est et tetrica ut senectus solet.

THALES MILESIUS. 315

Turpe quid ausurus, te sine teste time.

Cum paras facere aliquid fœdum, te ipsum reverere, si nullus alius adest testis.

Vita perit, mortis gloria non moritur.
Quod facturus eris, dicere sustuleris.
Crux est, si metuas, vincere quod nequeas.
Cum vere objurgas, sic inimice juvas:
Cum falso laudas, tunc et amice noces.
Nil nimium. Satis est: ne sit et hoc nimium.

Vita occidit, at gloria parta egregia morte non perit. Abstine dicere, quod paras facere. Ingens cruciatus est, si timeas id, quod non possis superare. Quando me juste corripis, ea ratione mihi benefacis, etiamsi sis mihi inimicus. Quando me laudas immerito, ea ratione mihi malefacis, etsi sis mihi amicus. Nihil nimis cupias. Satis præceptorum est hactenus; ne et in hoc modus excedatur.

Mariangeli, necnon Pulmanni codex: *Anacharsis Scytha.*—3 In Ms. *dicere distuleris.*—6 Vetus Pulmanni: *sic et amice noces.*

NOTÆ

1 *Turpe quid ausurus, &c.*] Heptastichum hoc Carmen, non Thaletis Milesii, sed Anacharsidis Scythæ nomen præ se fert in Mss. Mariangeli Accursii, et Pulmanni codicibus. Certe et hic ex Sapientibus illis unus habitus est, ut ex Laërtio discimus. Sic autem hunc versum exponit Erasmus: 'Quod apud alium pudet te facere, ne solus quidem facere ausis, veluti te ipso teste.'

2 *Vita perit, &c.*] Etiam post mortem vivit gloria benefactorum. *Idem Erasmus.*

3 *Quod facturus, &c.*] Sile, si quid est in animo facere, ne quis impediat. *Idem.*

4 *Crux est, &c.*] Auget sibi molestiam qui timet, quod vitari non potest. *Idem.*

5 *Cum vere objurgas, &c.*] Præstat vere carpi ab inimico, quam falso laudari ab amico.

7 *Nil nimium, &c.*] Interpunge post *nimium*, hoc modo: *Nil nimium. Satis est: ne sit et hoc nimium.* ut fiat sensus quem expressi in Interpretatione.

DE IISDEM SEPTEM SAPIENTIBUS, E GRÆCO. 316

Septenis patriam Sapientum, nomina, voces,

Explicabo septem versibus patriam, nomina, et dicta septem Sapientum. Singuli

NOTÆ

1 *Septenis patriam, &c.*] Desumtum hoc e Græco Epigram. quod refertur lib. I. Anthologiæ cap. 86. quod est in Philosophos hoc titulo: Ἀποφθέγματα τῶν ἑπτὰ σοφῶν, quod referre non pigebit. Ἀποφθέγματα τῶν ἑπτὰ σοφῶν. Ἑπτὰ σοφῶν ἐρέω κατ' ἔπος πόλιν, οὔνομα, φωνήν· Μέτρον μὲν Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος εἶπεν ἄριστον. Χείλων δ' ἐν κοίλῃ Λακεδαίμονι, Γνῶθι σεαυτόν. Ὃς δὲ Κόρινθον ἔναιε, Χόλου κρατέειν, Περίανδρος. Πιττακὸς, οὐδὲν ἄγαν, ὃς ἔην γένος ἐκ Μιτυλήνης. Τέρμα δ' ὁρᾷν βιότοιο, Σόλων ἱεραῖς ἐν Ἀθήναις. Τοὺς

Versibus expediam: sua quemque monosticha dicent:
Chilo, cui patria est Lacedæmon, Noscere seipsum.
Periander, Trepidam moderare, Corinthius, iram.
Ex Mitylenæis, Nimium nil, Pittacus oris.
Mensuram optimum, ait Cleobulus Lindius, in re.
Expectare Solon finem docet, ortus Athenis.
Plures esse Bias pravos, quem clara Priene.

versus expedient singulos. Cleobulus Lindius dicit, modum in omni re esse optimum. Chilon Sparta oriundus jubet quemque noscere semetipsum. Periander Corinthius dixit, Reprime iram turbidam. Pittacus, cui Mitylene patria est, ne quid nimium. Solon Atheniensis monet nos, ut expectemus finem. Bias, quem Priene inclyta civitas tulit, dixit plerosque hominum esse malos. Thales enutritus apud Miletum

NOTÆ

πλέονας κακίους δὲ, Βίας ἀπέφηνε Πριηνεύς. Ἐγγυὴν φεύγειν δὲ, Θαλῆς Μιλήσιος ηὔδα. Hoc est ad verbum: 'Sententiæ Septem Sapientum. Septem Sapientum dico ad verbum civitatem, nomen, dictum. Modum quidem Cleobulus Lindius dixit optimum: Chilon vero ex cava Lacedæmone, nosce teipsum: Qui vero Corinthum habitabat, iram moderari, Periander. Pittacus, nihil nimis, qui erat genere ex Mitylene: Finem vero intueri vitæ Solon sanctis in Athenis: Plures malos vero Bias dixit Prieneus: Sponsionem fugere vero Thales Milesius dixit.' Quo Epigrammate inductus, versum Cleobuli qui in vulgatis quartus est, primum reponi curavi, quod jam Accursius monuerat. Hyginus, seu quis alius sub ejus nomine, in fabulis, fab. 221. aliud Heptastichon Sapientum affert, nempe: 'Optimus est, Cleobulus ait, modus, incola Lindi. Ex Ephyra Periandre doces, cuncta ut meditanda. Tempus nosce, inquit Mitylenis Pittacus ortus. Plures esse malos, Bias autumat ille Prieneus. Milesiusque Thales sponsori damna minatur. Nosce, inquit, te te, Chilon Lacedæmone cretus. Cecropiusque Solon, ne quid nimis induperabit:' ubi Periandro non quæ in hoc carmine, et in Græco unde expressum est, sententia tribuitur, Χόλου κρατέειν, 'iram moderari:' sed quæ superioribus carminibus, Μελέτη τὸ πᾶν, 'meditationem totum esse,' ut et apud Sidonium Apollinarem in Panegyrico Anthemii et Epithalamio Polemii et Arancolæ. De iisdem Sapientibus extant hæc etiam quæ in antiquis libris post Sid. Apollin. carmina reperit Vinetus, cujus cujus veterum poëtarum sint: 'Te, Solo, præcipue laudavit Græcia, vosque, Pittace, Chilo, Thales, Cleobule, Bia, Periander. Pittacus ex Lesbo satus, et Lacedæmone Chilo. Mileto natus Thales, et Lindo Cleobulus. Prieneque Bian tulit, ast Ephyre Periandrum. Atticus Actalicum Solo septimus est Sapientum. Hic jubet attente meditarier ultima vitæ. Ille nihil rerum fieri probat immeditatum. Esse malos plures tandem deprehenderat alter. Alter habere modum perhibet moderamina rerum. Quintus opes vitæ communes præcipit esse. Sextus, ut ipsum se curet cognoscere quisque. Primus temporibus dat res, et tempora rebus.'

Mileti, fugisse Thales vadimonia, alumnus.

pronuntiat, optimum factu esse, si vites spondere pro aliis.

NOTÆ

9 *Thales vadimonia*] Vadimonium a 'vade' dictum, ut mercimonium a merce. E Thaletis dicto Turnebus observat, quanquam 'vadimonii' nomine proprie censetur obligatio sistendi se judicio, tamen omnem sponsionem et promissionem eo interdum vocabulo contineri.

AUSONII

BURDIGALENSIS

E D Y L L I A.

I. VERSUS PASCHALES PROCODICTI. 317

SANCTA salutiferi redeunt solennia CHRISTI :

Sacra annua Christi servatoris recurrunt: et Sacerdotes pii exercent religiosa

Alii, *Epyllia.*

Scaliger legit : *Proclo dicti. Probo dicti* conjicit Souchay. Fabricius suspicatur *a Proconsule dicti.* Alii titulum produnt : *Versus in Dominicam resur-*

NOTÆ

* Interpres noster, Vinetum secutus, vocem *Edyllium* educit ἀπὸ τοῦ εἶδος 'species.' Dictum potius ἀπὸ τῆς εἴδης 'sylva,' apud Æolas et Iones. Sic et Statius opera sua, quæ varia variis de rebus carmina continebant, 'sylvas' appellavit. Ceterum Vineto lubens accedam censenti Carmen Paschale, et quæ sequuntur comprehensa sub Edyllii nomine, non ante *Edyllia* fuisse inscripta, quam Ausonii Opera, quæ veteres libri confundebant, distincta fuissent, uti modo distinguuntur. Edyllia certe nusquam Poëta ipse vocavit. Etenim in Præfatione Griphi legendum ex libris membraneis *Epyllia*, non Edyllia.

Ausonii Burdigalensis Edyllia] Sive Edyllia sive Idyllia scribas, utrumque certe ab εἶδος 'species.' Diminutivum est εἰδύλλιον, ut ab ἔπος, ἐπύλλιον 'Epyllium,' quæ vox legitur infra in literis ad Symmachum. Εἴδη porro, et εἰδύλλια dicuntur poëmatia, quæ novum semper argumentum tractant. Adeo ut (inquit Vossius) qui opuscula sua hoc pacto inscribit, is nihil dicat de materia totius, sed ad singulos partes remittat. Sic Pindari Poëmatia olim εἴδη inscribebantur. Sic opuscula sua εἰδύλλια inscripsit Theocritus : et hæc Ausonius.

Versus Paschales, &c.] Quid sibi velit *Procodicti*, Ausonianorum interpretum nemo, quod sciam, intellexit.

Et devota pii celebrant jejunia Mystæ.
At nos æternum cohibentes pectore cultum,
Intemeratorum vim continuamus honorum.
Annua cura sacris, jugis reverentia nobis.
Magne Pater rerum, cui terra, et pontus, et aër,
Tartaraque, et picti servit plaga lactea cœli :

jejunia. Nos vero concipientes animo perpetuam in Deum venerationem, continue illi exhibemus sinceros honores. Cura horum sacrorum tantum semel in anno nobis redit, sed nostra in Deum veneratio perpetua est. Summe Parens mundi, cui tellus, et mare, et æther, et orcus, et candens regio cœli stellati subdita est ; quem turba

NOTÆ

Corrupta procul dubio vox est. Sed, quid in ejus locum substituendum sit, non video. Scaliger putat legendum *Proclo dicti*, quasi eos Proclo alicui amico suo dixerit, seu miserit Ausonius. Utere hac conjectura, donec melius quid suppetat.

* Hujusce Edyllii apud Sylvium Ambianatem, et passim, titulus fuit maxime conveniens, *De resurrectione Domini*, seu *In resurrectionem Dominicam.* Cur titulum *versus Paschales Procodicti* e vetere libro assumtum Scaliger prætulerit, prorsus ignoro. Nec ille compertum habet quid sit *Procus.* Modo enim (Lect. Auson. lib. II. cap. 3.) *Procum* illum accipit Episcopum aut Presbyterum : modo (ibidem cap. 25.) *Proclum*, quia, inquit, usitatum nomen, unde legendum asserit *Proclo dicti.* Fuit quidem usitatum olim id nominis, quod habuere plurimi. At nemini eorum quos novimus Poëta versus Paschales inscribere potuit, cum ipso sint vel antiquiores vel recentiores. Nonne potius legendum *Probo dicti?* Certe notissimum fuit nomen, Ausonii ætate, quin et ipsi Ausonio. Dum enim Gratianum erudiret, Sextus Petronius Probus Præfecturam gerebat. Et quod præcipuum est, fidem Christianam a majoribus acceptam profitebatur. Unde non mirum ejus nomini, id est, viri aulici et Christiani versus Paschales inscriptos fuisse, cui et Epistolam XVI. inscribit Ausonius.

* *Procodicti*] Joan. Alb. Fabricius Bibl. Lat. lib. III. cap. 10. suspicatur *a Proconsule dicti*, ut, inquit, Edyllium VIII. precatio est Ausonii Consulis. Equidem Proconsules Africæ fuerunt Hesperius Ausonii filius, et Thalassius gener. Fuit quoque Asiæ Proconsul Auxonius quidam ; at ipsum Ausonium haud fuisse contra Scaligerum diserte probat Rubenius in vita Mallii Theodori. Unde arbitror legendum omnino, *Probo dicti*, donec quid melius suppetat.

1 *Sancta, &c.*] Festum scilicet Dominicæ resurrectionis. Unde, in Parisiensi vetere editione, et quibusdam aliis, carminis hujus titulus erat : *Versus in Dominicam resurrectionem.*

2 *Devota . . . jejunia*] Quadragesimæ jejunium, quod jam ab Ecclesiæ primordiis Paschæ prævium fuisse, cum ex aliis Veterum locis, tum ex hoc evinci potest.

* *Devota pii celebrant jejunia Mystæ*] Sancta aut sancte promissa, proprie enim, devovere est sancte jurare. *Mystæ*, Sacerdotes, ita dicti ob arcana divinæ rei secreta, quæ mysteria appellantur. Μύω quippe est 'abscondo.'

Noxia quem scelerum plebes tremit, almaque rursum
Concelebrat votis animarum turba piarum:
Tu brevis hunc ævi cursum, celeremque caducæ
Finem animæ donas, æternæ munere vitæ.
Tu mites legum monitus, sacrosque prophetas
Humano impertis generi: servasque nepotes,
Deceptum miseratus Adam: quem capta venenis
Implicuit socium blandis erroribus Eva.
Tu Verbum, Pater alme, tuum, natumque Deumque
Concedis terris totum, similemque, paremque,
Ex vero verum, vivaque ab origine vivum.
Ille tuis doctus monitis hoc addidit unum:
Ut super æquoreas nabat qui Spiritus undas,
Pigra immortali vegetaret membra lavacro.
Trina fides auctore uno, spes certa salutis
Hunc numerum junctis virtutibus amplectenti.

criminum rea pavet, et vice versa sanctus cœtus piorum animorum prosequitur votis: tu donas vita immortali spatium hoc brevis vitæ, et citum exitum infirmi spiritus. Tu largiris hominum generi suavia præcepta legum tuarum, et monita sanctorum Prophetarum: et salvos facis Adami posteros, misertus ipsius delusi: quem Eva decepta venenatis verbis, irretivit suum participem, dolis sibi blandientibus. Tu sancte Parens indulges orbi terrarum Verbum tuum, et filium, et Deum, totum tibi similem, et æqualem, verum Deum ex vero Deo, et viventem ab origine viventi. Ille instructus tuis præceptis adjecit hoc unum: ut Spiritus qui ferebatur super aquas maris, reficeret torpentes artus hominum in lavacro salutifero. Fides trium personarum in Deo, ab una origine, est certa spes salutis ei, qui hunc numerum credendo apprehendit, conjungens cum fide virtutes. In terra simile exemplum

rectionem.—23 *Amplecti* Vulg.—27 Alii, *Nomine*, alii, *Munere*.

NOTÆ

* 8 *Noxia quem scelerum plebes tremit*] Hæc de hominibus damnatis Sylvius intelligit: possunt quoque accipi de improbis, qui, si cogitent de Deo scelerum suorum vindice, vix fieri potest quin timore perculsi contremiscant.

12 *Tu mites legum monitus*] Juxta illud Christi Domini: 'jugum meum suave est, et onus meum leve.'

14 *Venenis*] Serpentis suasionibus.

20 *Super æquoreas*] Genes. 1. 'Et Spiritus Dei ferebatur super aquas;' quem locum de flatu et vento quidam: Noster, cum aliis non paucis, de Sancto Spiritu interpretatur.

* 21 *Pigra vegetaret membra lavacro*] Peccati enim, in quo omnes nascuntur, macula animas facit quasi pigriores, ne in cœlum ascendant. Quæ autem *Lavacro immortali*, id est, Baptismo sunt ablutæ, inest iis quædam alacritas in cœlos evolandi.

Lavacro] Baptismum intellige.

Tale et terrenis specimen spectatur in oris
Augustus genitor, geminum sator Augustorum:
Qui fratrem natumque pio complexus utrumque
Numine, partitur regnum, neque dividit unum,
Omnia solus habens, atque omnia dilargitus.
Hos igitur nobis trina pietate vigentes,
Rectores terræ placidos, cœlique ministros,
Christe, apud æternum placabilis assere Patrem.

cernitur Augustus pater, procreator duorum Augustorum. Qui complectens affectu paterno fratrem simul et filium, partitur cum iis, neque tamen scindit Imperium unum, tenens solus omnia, quanquam largitus sit omnia. Ergo, o Christe, propitius impetra a Patre æterno, ut nobis servet illos mites moderatores terræ, et ministros cæli, trigemino inter se affectu corroboratos.

NOTÆ

22 *Auctore uno*] Patre a quo genitus Filius est, et ab utroque Spiritus procedit.

23 *Junctis virtutibus*] Addendo bona opera, sine quibus mortua fides, ut vocant, et inutilis ad salutem est.

24 *Tale et terrenis specimen, &c.*] Tale etiam specimen Anatolici illi, seu Asiæ Minoris populi, sub Constantino Pogonato cernere volebant, qui apud Chrysopolin dicebant, ut refert Cedrenus, *ὅτι εἰς Τριάδα πιστεύομεν, τοὺς τρεῖς στέψωμεν*, 'quoniam in Trinitatem credimus, tres coronemus.' *Ἐταράχθη δὲ Κωνσταντῖνος*. Pergit idem: *μόνος γὰρ αὐτὸς ἦν ἐστεμμένος· οἱ δὲ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Τιβέριος καὶ Ἡράκλειος οὐδεμίαν εἶχον ἀξίαν*. 'Perturbatus autem est Constantinus. Is enim solus coronatus erat. Fratres vero ejus Tiberius et Heraclius nullum honoris gradum obtinebant.'

* *Tale et terrenis specimen, &c.*] Scilicet Valentinianus anno Christi 362. Valentem fratrem Constantinopoli Augustum pronuntiavit; Gratianum vero filium Ambiani anno 367. Imperatorem creavit. Unde conjicio Edyllium hoc eo ipso anno scriptum fuisse, cum recens in Aulam accitus esset Poëta.

25 *Augustus genitor*] Valentinianus Imperator.

Geminum . . Augustorum] Valentis fratris, et Gratiani filii sui.

* 26 *Pio complexus utrumque Numine*] Sylvius legit *munere*, id est imperatoria dignitate. Alii *nomine*, supple *Imperatorio*. Melius profecto *numine*, id est, voluntate, affectu paterno fraternoque, ut sit per assentationem minime laudandam ad divinas res allusio, quemadmodum jam instituta fuerat comparatio.

27 *Partitur, . . . neque dividit*] Indivisam scilicet in totum Romanum Imperium tres illi simul Augusti potestatem obtinebant. In qua indivisa trium potestate specimen quærit sanctissimæ Triados Ausonius, Principibus suis adulans.

30 *Cœlique ministros*] In terris ministros Dei. Omnis enim potestas a Deo est, juxta Apostolum, et qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.

31 *Placabilis*] Propitius, et placans. Sic apud Horatium 'dissociabilis' pro 'dissociante' Ode III. lib. I. 'Nequicquam Deus abscidit Prudens Oceano dissociabili Terras.' Et 'penetrabile frigus,' pro penetrante, passim apud poëtas, et 'resonabilis Echo,' pro resonante.

AUSONIUS LECTORI SUO S. D. 318

POST Deum [a] semper patrem colui: secundamque reverentiam [b] genitori meo debui. Sequitur ergo hanc summi Dei venerationem Epicedion [c] patris mei. Titulus a Græcis auctoribus, defunctorum honori dicatus, non ambitiosus, sed religiosus: [d] quem commendo lectori meo, sive is filius est, seu pater, sive utrumque. Neque, ut laudet, exigo; sed, ut amet, postulo. Neque vero nunc patrem meum laudo, quod ille non eget: et ego functum oblectatione viventium onerare [e] non debeo. Neque dico, nisi quod ag-

Semper veneratus sum patrem meum secundum Deum: atque existimavi secundos honores a me deberi meo parenti. Eamobrem subjunxi huic Carmini scripto in honorem supremi Numinis Epicedion mei patris. Hæc inscriptio Carminis consecrata a scriptoribus Græcis laudi mortuorum, non superba est, sed pia: quam commendo lectori meo, sive ille est filius, sive pater, sive utrumque. Nec posco ut eam laudet, sed peto ut eam diligat. Non autem laudo meum patrem, quoniam ipse non opus habet laude: atque ego non debeo gravare hominem mortuum delectatione viventium. Neque quicquam profero, nisi quod illi norunt esse verum, qui testes

NOTÆ

* Miror qui Præfationem Epicedii legerit, eum ambigere an versus Paschales Ausonio revera tribuendi sint. Utrumque enim et versus Paschales et Epicedion ejusdem esse, puta Ausonii, vel hæc verba conficiunt: 'Sequitur ergo hanc summi Dei venerationem Epicedion patris mei.' Rursus, cum Poëta noster versus Paschales condiderit, sequitur, quod video multos negare, eundem Christianum extitisse, nisi mavis in aliorum sententiam descendere, qui Christianum quidem fatentur eum fuisse, sed a fide descivisse contendunt. Verum de his plura in dissertatione de vita et scriptis Ausonii quam ejusdem operibus præfixi.

[a] *Post Deum*] In Græcis sententiis Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς. 'Dii Maximi sunt parentes, eorum judicio qui sapiunt.'

[b] *Secundamque reverentiam, &c.*] Platonis, Ciceronis, et aliorum judicio, non secundam, sed tertiam; post Deum enim patriam locant, et tertium assignant locum parentibus.

[c] *Epicedion*] A Græca voce τὸ κῆδος cura, exequiæ, funus, est ἐπικήδιον, Carmen quod in funere aut certe in mortui honorem canitur. Nænia.

[d] *Sed religiosus*] Religionis enim pars semper fuit cura mortuorum. Vide titulos digest. et cod. 'De Religiosis et sumtibus funerum.'

[e] *Onerare*] Id est, ei molestus esse laudatione, quam viventes amant, mortui aspernantur.

* *Onerare non debeo*] Affingere quidpiam falsi in laudando viro, qui post fata capi non potest laudatione, quæ 'viventum illecebra est,' ut ipse ait in Professorum coronide. Male noster *onerare* interpretatur 'molestus esse,' ut patet attendenti. Phædrus, lib. v. 'Multis onerant laudibus.'

noscunt, qui parti ætatis ejus interfuerunt. Falsum me autem, morte ejus obita, dicere, et verum tacere, ejusdem piaculi existimo. Imagini ipsius hi versus subscripti sunt: neque minus in opusculorum seriem relati. Alia omnia mea displicent mihi: hos[5] relegisse amo.[f] Vale.

fuerunt partis ejus vitæ. Puto autem, cum ille obierit diem supremum, æque nefas mihi esse falsa loqui, ac vera premere silentio. Hæc Carmina subscripta sunt a me ejus effigiei: et simul inserta meis opusculis. Cetera cuncta mea Carmina fastidio mihi sunt: delector his versibus revolvendis. Vale.

5 Vetus codex, *hoc.*

NOTÆ

* f *Alia omnia mea displicent mihi: hos relegisse amo*] Supple versus. Vetus codex habebat *hoc*, referendum ad vocem *opusculorum.* Ea vero quam affectus et pietatis plena!

II. EPICEDION IN PATREM SUUM JULIUM AUSONIUM. 319

Nomen ego Ausonius, non ultimus arte medendi:
  Et mea si nosses tempora, primus eram.

Ego appellor Ausonius, non postremus in medicinæ arte: et si cognosceres meam ætatem, diceres me Principem in ea fuisse. Fui in duabus propinquis civitatibus

1 *Nomen* pro *Nomine* veteres libri, et *infimus* pro *ultimus*, Tilianus. *Nomen*

NOTÆ

Epicedion] Lucilliano stylo, patris sui, itemque prædioli elogium scripsit. In quo mihi videtur omnium, quicumque idem tentaturi sunt, conatus posse deterrere. De industria enim veterem illam simplicitatem affectat, et quantum potest, ad ejus characterem stylum suum componit. Hæc *Scaliger.*

1 *Nomen ego Ausonius*] Id est, quoad nomen sum Ausonius. Sic enim ex veteribus libris scriptum volunt *nomen*, non autem, ut in quibusdam, *nomine.*

* *Nomen ego Ausonius*] Julius, circa annum Christi 287. natus, ut ad Parentalium I. annotavimus, ubi videsis argumenta, quibus nostra sententia nititur.

Non ultimus arte medendi] Vide Carmen primum Parentalium.

* *Non ultimus arte medendi*] De re medica quædam scripsit Vindiciano et Marcello laudata, in Epistola præfixa libro 'de Medica,' et ejusdem libri cap. 25. Si fides habenda Scaligero, artis medicæ causa in Palatium arcessitus fuerat a Valentiniano,

Vicinas urbes colui patriaque domoque,
  Vasates patria, sed lare Burdigalam.
Curia me duplex, et uterque Senatus habebat
  Muneris exsortem, nomine participem.
Non opulens, nec egens: parcus, sine sordibus egi.
  Victum, habitum, mores semper eadem habui.
Sermone impromtus Latio: verum Attica lingua
  Suffecit culti vocibus eloquii.

origine et habitatione; origine quidem apud Vasates, habitatione vero apud Burdigalam. Gemina Curia et ambo Senatus me tenebant expertem officii, et nomine tantum ipso gaudentem. Vixi nec dives, nec pauper: parcus, neque tamen avarus. Semper usus sum eodem victu, eodem vestitu, et iisdem moribus. Imparatus ad loquendum Latine: sed lingua Græca suppeditavit mihi verba ad eloquentiam

reponit Gronovius.—8 *Semper eosdem* Vulg.—21 Ita legendum monet Sca-

NOTÆ

jam antequam Poëtæ nostro Gratianum commisisset educandum. De quo tamen apud Poëtam ipsum nihil omnino occurrit.

* 2 *Primus eram*] Noti ea ætate Medici principes præter Julium Ausonium, Eutropius, Siburius quem Galliarum Prætorio Præfectum fuisse probat ad ann. 379. Hist. Gall. Ægidius Lacarry e Soc. J. et Gallum fuisse indicat Marcelli Epistola ad filios. Ad eundem extant Symmachi lib. III. Epistolæ aliquot, et quinque in Libanii Sophistæ codice regio.

3 *Vicinas urbes*] Vasates et Burdigalam, unius tantum diei itinere distantes inter se.

4 *Lare Burdigalam*] Quam Vasatum urbi patriæ suæ, utpote clariorem et celebriorem prætulit, in qua habitaret.

5 *Curia me duplex, &c.*] Burdigalensis, et Romana. Cum enim Præfectus Illyrico fuerit, ut habetur infra, verisimile est eum in civitatem Romanam, atque etiam in senatum prius allectum fuisse, quam ad præfecturam illam eveheretur.

* *Curia me duplex*] Romanam et Burdigalensem cuncti interpretes hic intelligunt. Intelligitur melius pro Romana Vasatensis, ut memor beneficiorum utraque civitas titulum ipsi Senatorium detulerit, 'muneris exsorti,' quod in palatio degens obire non potuit. Nimium acuta quæ Savaro ad Sidonii Epist. 3. lib. I. affert 'de participibus,' seu Consiliariis, qui quodammodo participarent Prætorio Præfecti dignitatem, e quorum numero vult Julium Ausonium fuisse.

6 *Muneris exsortem, &c.*] Honorarium, ut vocant, et solo nomine senatorem.

7 *Non opulens*] Sic et in claris urbibus, Carmine de Mediolano, 'opulensque Moneta,' pro 'opulenta.'

8 *Semper eadem habui*] In vulgatis *eosdem*, plano sensu: ex vett. libb. restituit Scaliger *eadem*, quod adverbialiter sumendum monet, ut apud Græcos *ταύτῃ*, id est *ὁμοιοτρόπως*. *Eadem* supple *ratione*.

9 *Sermone impromtus Latio*] Livius

Obtuli opem cunctis poscentibus artis inemtæ:
  Officiumque meum cum pietate fuit.
Judicium de me studui præstare bonorum:
  Ipse mihi nunquam, judice me, placui.
Officia in multos diverso debita cultu,
  Personis, meritis, tempore distribui.
Litibus abstinui: non auxi, non minui rem.
  Indice me nullus, sed neque teste, perit.
Invidi nunquam: cupere atque ambire refugi.
  Jurare, aut falsum dicere, par habui.
Factio me sibi non, non conjuratio junxit.
  Sincero colui fœdere amicitias.
Felicem scivi, non qui, quod vellet, haberet:
  Sed qui per fatum non data non cuperet.
Non occursator, non garrulus, obvia cernens,
  Valvis et velo condita non adii.

expolitam. Exhibui auxilium gratuitum meæ artis omnibus illud flagitantibus: et officium meum fuit conjunctum cum pietate. Enisus sum respondere opinioni quam viri probi de me conceperant: ego vero nunquam mihi ipsi probatus sum, meo judicio. Divisi juxta personas, merita, et tempora, officia quæ debebam multis cum honore diverso. Fugi lites: non amplificavi, neque detrivi bona mea. Nemo morti addictus est mea delatione, aut etiam meo testimonio. Nunquam invidi alienis bonis. Carui cupiditate atque ambitione. Perinde existimavi mentiri, et pejerare. Nulli factioni aut conspirationi me immiscui. Observavi amicitias pura fide: censui illum esse beatum, non qui possideret quodcumque optaret: sed qui non optaret ea quæ sibi fortuna non concessisset. Non obtuli me importune obvium aliis, non fui loquax, aspexi quæ occurrebant, sed non accessi ad ea quæ occultabantur

NOTÆ

lib. VII. ab urbe condita: 'Quia infacundior sit, et lingua impromtus.'

Attica lingua] Quam utpote medicus magis coluerat.

* 11 *Obtuli opem . . . artis inemtæ*] Hippocrates, si qui vellent artem addiscere, sine mercede et syngrapha id fieri præcepit.

* 17 *Non auxi, non minui rem*] Docet vetus Juvenalis interpres ad Sat. I. moris fuisse apud antiquos, ne quis adderet possessionibus suis, aut de illis minueret.

* 21 *Factio me sibi non, non conjuratio*] Factio pauciorum; conjuratio plurium vel sacramenti religione firmata.

23 *Felicem scivi*] Id est, censui, decrevi, statui. A scisco est; ut 'plebs scivit,' passim apud Livium, et 'Plebiscita,' decreta plebis.

* *Felicem scivi*] Hæc mea fuit sententia, hoc dictum, hoc effatum.

Non qui, quod vellet, haberet, Sed qui, &c.] Horatius libro quarto Carminum Ode IX. 'Non possidentem multa, vocaveris Recte beatum: rectius occupat Nomen beati, qui Deorum Muneribus sapienter uti, Duramque callet pauperiem pati,' &c.

Famam, quæ posset vitam lacerare bonorum,
  Non finxi: et veram si scierim, tacui.
Ira procul: spes vana procul: procul anxia cura;
  Inque bonis hominum gaudia falsa procul.
Vitati cœtus, ejuratique tumultus,
  Et semper fictæ principum amicitiæ.
Deliquisse nihil nunquam laudem esse putavi,
  Atque bonos mores legibus antetuli.
Irasci promtus, properavi condere motum:
  Atque mihi pœnas pro levitate dedi.
Conjugium per lustra novem, sine crimine, concors,
  Unum habui: gnatos quatuor edidimus.
Prima obiit lactens: at qui fuit ultimus ævi,
  Pubertate rudi non rudis interiit.

foribus, et sipario. Non commentus sum rumores, qui possent discerpere vitam proborum hominum: et si quos novi veros, pressi eos silentio. Amovi longe a me iram; longe spem inanem: longe solicitudinem inquietam; longe etiam falsam lætitiam in bonis humanis. Fugi conventus hominum, odio habui turbas, et amicitias Principum semper simulatas. Nunquam existimavi laudi ducendum esse mihi, quod non peccavissem, et prætuli legibus probos mores. Cum facile abriperer ira, curavi premere illam permotionem: et sumsi de me ipso supplicium quod tam levi de causa irascerer. Vixi in unico Matrimonio per quadraginta quinque annos, absque exprobratione, et unanimiter: procreavimus quatuor liberos. Prima mortua est adhuc sub nutrice. Sed ille qui fuit minimus natu, obiit in prima pubertate

liger.—28 ‘*Vera et si qua fuit, tacui*] Vetus liber: *et veram si scierim, tacui.*’ Vinetus.—38 *Natos tres numero genui* Vulg.—45 Al. *Cujus.*

NOTÆ

25 *Occursator*] Is est, qui aliis opportune importune sese offert obvium, salutandi, sciscitandi, et de rebus audiendi gratia.

23 *Deliquisse nihil, &c.*] Similiter in alio argumento Horat. in Arte Poët. ‘Vitavi denique culpam, Non laudem merui.’

34 *Bonos mores legibus antetuli*] Id est, inductus sum ad probe vivendum ex amore potius virtutis, et voluptate quæ ex probitate morum percipitur, quam ex metu pœnarum, quas leges irrogant peccantibus, juxta illud tritum: ‘Oderunt peccare boni virtutis amore,’ &c.

38 *Gnatos quatuor edidimus*] Sic ex veteri libro Vinetus et Scaliger. Nati illi quatuor fuerunt Æmilia Melania, quæ in cunis decessit; D. Ausonius Poëta noster; Julia Dryadia, quæ nupsit Pomponio Maximo, et juvenis virum amisit, de qua Carmen XII. Parentalium; et Avitianus, quem ævi supra puberis exire metas vetuit infesta Atropos, ut habet Carm. XIII. Parental.

39 *Prima*] Æmilia Melania, de qua est Carmen XXIX. Parental.

Qui fuit ultimus] Avitianus.

Maximus ad summum culmen pervenit honorum,
Præfectus Gallis, et Libyæ, et Latio,

non imperitus. Maximus natu evectus est ad supremum fastigium dignitatum, Præfectus Prætorio Galliarum, et Africæ, ac Italiæ; placidus, mitis, blandus

NOTÆ

40 *Non rudis*] De hoc in Carm. XIII. Parental. 'Minor iste natu me, sed ingenio prior Artes paternas imbibit.'

41 *Maximus*] Ipse Ausonius Poëta.

42 *Præfectus Gallis, &c.*] Noster in Protreptico ad Nepotem: 'Ut præfecturam duplicem, sellamque curulem,' &c. Duplicis tantum præfecturæ meminit, quia scilicet Libya seu Africa sub Præfecto Præt. Italiæ erat, et per Vicarium regebatur. Eam tamen multo post, profligatis Vandalis, Justinianus Augustus propriam jussit habere præfecturam, ut patet ex lege 'Quas gratias' I. Cod. 'de officio præfecti Prætorio Africæ, et de omni ejusdem diœceseos statu.' Sed juvat Scaligeri ad hunc locum observationes hic attexere. Post tempora, inquit, aut jam a temporibus Constantini, certissimum est quatuor præfectos Prætorii fuisse. Causa est quia jam tum Imperium non divisum quidem fuit, ut temporibus Caroli Magni, sed societatem admisit. Itaque Orientale Imperium fuit, et Occidentale. Ita vides ab illis temporibus nunquam fere Imperatores Romanos sine socio ascito fuisse; quare in Oriente præfectos Prætorio habuerunt, et in Occidente. Secundo post Imperatorem gradu fuit Præfectus Prætorio. Quare habebat eadem officia, quæ et Impp. Hoc ex notitia Imperii, item ex constitutionibus, præsertim ex Codice Theodosiano patet. In Oriente sedes Imperii fuit Constantinopolis: in Occidente Roma. Ita Constantinopoli ubi erat Imperator, ibi et Præfectus Prætorio; et Romæ, ubi etiam socius Imperii, ibi et Vicarius Imperatoris, hoc est, Præfectus Prætorio. Quia tamen neque Romæ unus sufficiebat, alter in Occidente Prætor, alter in Oriente creatus est. Primus igitur in Oriente, Constantinopoli, secundus in Illyrico; in Occidente primus Romæ, alter in Galliis, in urbe Treveris. Ita invenimus in Oriente Præfectum Prætorio Orientis, hoc est, Constantinopolis, qui sub se habebat Asiam, Syriam, Pontum, &c. Præfectum Prætorio Illyrici, qui sub se habebat Græciam, Mysiam, Daciam, et alia. In Occidente Præfectum Prætorio Italiæ, hoc est, Romæ, qui sub se habebat Italiam, Histriam, Dalmatiam, Africam. Præfectum Prætorio Galliarum, qui sub se habebat Gallias, Britanniam et Hispanias, antequam Hispaniæ regerentur a Proconsule, quod accidisse temporibus Gratiani auctor est Severus Sulpitius. Ausonius poëta fuit Præfectus Prætorio Italiæ: at fuit Præfectus Prætorio Italiæ alius a Præfecto urbis. Ausonius nunquam fuit Præfectus urbis, sed primum Præfectus Prætorio Italiæ. Quem Magistratum nescio qua calamitate diutius gerere non potuit, sed, ut inquit ipse, quasi fortunam pœnitere videretur, quod diuturnum illum honorem ei conservare non potuisset, præfecturam Galliarum obtinuit. Itaque ait: 'Præfectus Gallis, et Libyæ, et Latio.' Nam et Galliarum, et Italiæ Præfectus fuit. At Libyæ Præfectus idem cum Italiæ Præfecto. Quin etiam alibi profitetur se secundam Præfecturam habuisse, cum ait: 'Præfecturarum titulo tenuere secundo.' Secundum titulum præfecturæ vocat

Tranquillus, clemens, oculis, voce, ore serenus,
  In genitore suo mente animoque pater.
Hujus ego et natum et generum pro Consule vidi.
  Consul ut ipse foret, spes mihi certa fuit.
Matronale decus possedit filia: cujus
  Egregia et nuptæ laus erat, et viduæ;
Quæ nati, generique, et progeneri, simul omnium
  Multiplici illustres vidit honore domos.

aspectu, loquela, et vultu, animo et pectore paterno erga suum patrem. Ego vidi ejus filium, et generum in Proconsulari dignitate. Et habui spem haud dubiam, fore ut ipse Consul evaderet. Filia gavisa est honore matris familias: quæ floruit insigni laude pudicitiæ, et per matrimonium, et dum esset vidua: quæ vidit domos filii, et generi, ac progeneri, omnium simul claras multis dignitatibus. Ego ipse

NOTÆ

Gallias. Ea enim erat Occidentis secunda præfectura, ut Italiæ, prima. Quare Alciatus immane quantum hallucinatus est in eo versu interpretando in annotationibus in Cornel. Tacitum. Justiniani temporibus duo tantum primum fuerunt Præfecti Prætorio, illi videlicet, qui ante eum a Constantini temporibus erant, hoc est, Præfectus Prætorio Illyrici, et Præfectus Prætorio Orientis. Nam Occidentem Barbari occupaverant. Sed recepta Africa, ipse novum addidit Præfectum Prætorio, cum antea esset sub Præfecto Prætorio Italiæ, et ibi præficeretur Vicarius ab ipso Præfecto Prætorio. Nam ita Africa erat sub Præfecto Prætorio Italiæ, ut Britannia et Hibernia sub Præfecto Prætorio Galliarum. Formula Præfecti Prætorio extat apud Cassiodorum lib. VI. Hactenus Scaliger.

44 *In genitore suo*] Pro 'in genitorem suum.' Sic Ovid. lib. v. Tristium Eleg. 2. 'Sæpe suo victor lenis in hoste fuit.'

45 * Adi notas ad Parental. I.

Natum] Hesperium.

Generum] Val. Latinum Euronium, de quo est Carmen XIV. Parentalium.

46 *Consul ut ipse foret, spes mihi*] Nec enim filium Ausonium Consulem vidit pater, qui obiit ante ejus consulatum, quem Olibrio Hermogeniano collega gessit, anno Christi 382.

Filia] Julia Dryadia Pomponii Maximi, ut suspicatur Vinetus, uxor, de qua est Carmen XII. Parental. quod vide; facit enim ad totum hunc locum.

* *Filia*] Julia Dryadia Ausonii Poëtæ soror, quæ omni virtutum genere fuit ornatissima: Parental. XII. Unde non immerito canit Poëta 'matronale decus eam possedisse.'

* 47 *Matronale decus*] Festo Matronæ sunt quibus stolæ jus erat; ut Matronæ dicerentur notæ auctoritatis, spectatæ vitæ ac pudicitiæ fœminæ. Sic apud Livium X. 23. 'Ut nulla nisi spectatæ pudicitiæ matrona, et quæ uni viro nupta esset,' qualis fuit Julia Dryadia de qua hic agitur, 'jus sacrificandi haberet.' Per *matronale decus*, intellige auctoritatem, pudicitiam, virtutem. Eandem loquendi formulam usurpat Livius lib. XXVI. cap. 49. 'Quæ ne in malis quidem oblitæ decoris matronalis estis.'

Ipse nec affectans, nec detrectator honorum,
Præfectus magni nuncupor Illyrici.
Hæc me fortunæ larga indulgentia suasit,
Numine adorato, vitæ abitum petere:
Ne fortunatæ spatium inviolabile vitæ
Fatali admorsu stringeret ulla dies.

nec quærens, nec fugiens honores, appellor præfectus magni Illyrici. Hæc ampla fortunæ benignitas induxit me, ut, Deo adorato, precarer ab ipso migrationem e vita, ne aliqua dies fatali morsu carperet spatium meæ vitæ felicis, nullo antea læsum

NOTÆ

* *Nati, &c.*] Arborii, anno 380. Romæ Præfecti, ut patet ex legibus ipsi eodem anno inscriptis, Sulpitii Dial. III. cap. 14. et ejusdem de vita B. Martini cap 20. quod hic non pigebit exscribere, ut qualis vir extiterit Arborius innotescat: 'Arborius sancti admodum et fidelis ingenii, cum filia ejus gravissimis quartanæ febribus uteretur, Epistolam Martini, quæ casu ad eum delata fuerat, pectori puellæ in ipso accessu doloris inseruit, statimque fugata febris est. Quæ res in tantum apud Arborium valuit, ut statim puellam devoverit, et perpetuæ virginitati dicarit; profectusque ad Martinum, puellam ei, præsens ejus virtutum testimonium, quæ per absentem licet curata esset, obtulit: neque ab alio eam quam a Martino, habitu virginitatis imposito, passus est consecrari.'

49 *Nati*] Arborii, qui Veriam Liceriam uxorem duxerat, de qua est Carmen XVI. Parent. Nam alter Pomponius Maximus Herculanus de quo est Carm. XVII. juvenis obierat.

* *Generi*] Paulini, Megentiræ ejus filiæ mariti, qui Correcturam Tarraconensem obtinuit. *Progeneri* mariti Dryadiæ Paulini et Megentiræ filiæ, quam 'thalami de sede raptam funere maturo' deflet Parental. XXIII. de cujus mariti nomine et honoribus nihil apud Ausonium.

Generique] Paulini, de quo Carm. XXIV. Parent. qui Megentiram ejus filiam duxerat.

Progeneri] Mariti Dryadiæ, quæ Paulini et Megentiræ fuit filia, et quater enixa obiit, ut patet ex Carm. Parent. XXIII.

Simul omnium] *Omnium* dissyllabum legendum est. Sic apud Lucretium lib. v. 'Imbecillorum est æquum misererier omnium.'

52 *Præfectus, &c. nuncupor*] Solo nomine, et honoris tantum causa; non autem quod revera Præfectura illa fungeretur, cujus titulum ei vel filius Ausonius, vel sua ipsius peritia ab Imperatore impetraverat. Sic supra: 'Curia me duplex, et uterque Senatus habebat Muneris exsortem, nomine participem.'

* *Præfectus magni nuncupor Illyrici*] Honoris causa duntaxat, soloque titulo Præfectus. Qualem Præfecturam Libanio oblatam docet Eunapius cap. 14. et Exercituum Ducis titulum Sophistæ Proæresio delatum.

54 *Vitæ abitum*] Mortem.

* *Vitæ abitum*] Pro morte dixit, boni ominis causa, juxta Veterum consuetudinem. Sic Horat. in Serm. I. v. 119. 'Et exacto contentus tempore, vita Cedat uti conviva satur.'

55 *Inviolabile*] Hactenus inviolatum, non autem, quod violari non posset.'

Obtinui: auditæque preces: spem, vota, timorem,
  Sopitus placido fine, relinquo aliis.
Inter mœrentes, sed non ego mœstus, amicos
  Dispositis jacui funeris arbitriis.
Nonaginta annos, baculo sine, corpore toto
  Exegi, cunctis integer officiis.
Hæc quicumque leges, non aspernabere fari:
  Talis vita tibi, qualia vota mihi.

Cum de palatio,[1] [a] post multos annos honoratissimus, quippe jam Consul, redisset ad patriam, villulam, quam pater reliquerat, introgressus, his versibus lusit, Luciliano [2] stylo.[b]

infortunio. Impetravi; et preces meæ exauditæ sunt: ego, sopitus tranquilla morte, relinquo ceteris spem, desideria, et metum. Ego in medio amicorum meorum lugentium, sed non ipse lugens, obii, ordinatis prius quæ in funere meo fieri volebam. Transegi nonaginta annos absque scipione, cum totum meum corpus plene exerceret omnia sua munia. Quisquis leges hæc, non dedignaberis dicere: Talis vita tibi fuit, o Ausoni, qualem ego cuperem mihi esse.

1 Hoc ita fuit in Lugdunensi codice, sed præfixo hoc titulo: *Incipit de Prædiolo Præfatio in Prosa.*—2 *Luciano* Vulg.

NOTÆ

* *Spatium inviolabile*] Recte Interpres noster, 'hactenus inviolatum.' Violari enim posse experti Crœsus et Polycrates.

57 *Obtinui*] A Deo, ut morerer.

* 60 *Dispositis....funeris arbitriis*] Disposito pro meo arbitrio funere, funerisque impensa et pretio. 'Arbitrium' autem 'funeris' dicebatur, quoniam alicujus arbitrio funus et sepulcrum interdum permittere morientes solebant.

[a] *Cum de palatio, &c.*] Hæc veluti præfatiuncula est sequentis poëmatii, alius quam Ausonii, ut videtur manu adjecta, præfixo hoc titulo: *Incipit de prædiolo præfatio in prosa.*

De Palatio] Ex aula Romani Principis.

[b] *Luciliano stylo*] In Mss. *Luciano.* Reposuit *Luciliano* Scaliger, ut et initio Satyrici Petronii: 'Sed ne me putes improbasse schedium Lucilianæ improbitatis,' vel, ut alii, *humilitatis.* At quid hic per Lucilianum stylum intelligendum? An inelaboratum opus et extemporanea scriptio, ut Boschius exponit ad locum Petronii supra laudatum, et qualis fuit, teste Horatio, Lucilii stylus, qui in hora sæpe ducentos versus dictabat stans pede in uno, et fluebat lutulentus? An potius simplex quidem et neglectum, sed venustatis antiquæ opusculum?

* *Luciliano stylo*] Non stylo, ut quidam volunt, inelaborato, at simplici, et priscæ venustatis, quale est hoc Ausonii Carmen, et multa ejusdem Poëmatia quæ non nisi Veteri

NOTÆ

cuidam, ac etiam ultra Virgilii ætatem ascribenda fuisse vere affirmat Scaliger, si in veteribus libris sine auctoris nomine reperta fuissent. Fuit qui unum illud a se mallet compositum quam ex Tristibus Elegias quatuor: cujus ego judicium non modo non aspernor, verum etiam probo.

III. AUSONII VILLULA. 320

Salve, hærediolum, majorum regna meorum,
  Quod proavus, quod avus, quod pater excoluit.
Quod mihi jam senior, properata morte, relinquit:
  Heheu, nolueram tam cito posse frui!
Justa quidem series patri succedere: verum
  Esse simul dominos, gratior ordo piis.

Salve, prædiolum, possessio meorum majorum, quod proavus meus, quod avus, quod pater aravit. Quod ipse quanquam jam senex reliquit mihi, nimis cito obitu. Heu noluissem posse te frui tam propere. Æquus quidem ordo est succedere patri: at ordo est jucundior piis filiis possidere una cum parentibus. Nunc labor, et solicitudo

3 *Reliquit* conjicit Tollius.—14 '*Lydiă terra*] Efficax magis et ad rem

NOTÆ

1 *Hærediolum*] Columella, in Præfatione lib. I. de Re Rustica: 'Ex qua Q. Cincinnatus obsessi Consulis et exercitus liberator ab aratro vocatus ad Dictaturam venerit, ac rursus fascibus depositis, quos festinantius victor reddiderat, quam sumserat Imperator, ad eosdem juvencos, et quatuor jugerum avitum hærediolum redierit.'

* *Salve, hærediolum*] Præter Columellam quem noster allegat, suum et Apuleium allegare potuit qui Florid. lib. II. 'Hærediolum sterile' dixit. Festo, 'Hæredium,' prædium est parvulum, sic Veteribus appellatum, quod apud eos 'Hæres' pro 'Domino' poneretur. Prædium illud quod apud Santones habuit, ut meminit in Epistolis ad Axium Paulum ac Tetradium, seu potius in Vasatensi agro et juxta Garumnam, ut ex posterioribus inferre licet, 'regni' nomine vocat, Virgilium imitatus, qui Eclog. I. v. 70. scripsit: 'Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.' Tullium quoque, apud quem lib. I. de Oratore, Scævola: 'Id, nisi hic in tuo regno essemus, non tulissem.' Id est, in tua villa Tusculana. In eandem fere sententiam Epist. XXIV. dixit Ausonius: 'Ne sparsam raptamque domum, lacerataque centum Per dominos, veteris Paulini regna fleamus.'

* 6 *Esse simul dominos*] Illi nil saperet læva in parte mamillæ, qui sales et argutias Ovidii anteponeret huic sententiæ, et priori, 'senior, properata morte,' &c. affectus et pietatis plenissimæ. Ea legere non possum quin summo voluptatis sensu afficiar, Poëtamque non modo diligam, verum etiam amem.

Nunc labor, et curæ mea sunt: sola ante voluptas
  Partibus in nostris: cetera patris erant.
Parvum hærediolum, fateor: sed nulla fuit res
  Parva unquam æquanimis: adde etiam, unanimis.
Ex animo rem stare æquum puto, non animum ex re.
  Cuncta cupit Crœsus, Diogenes nihilum:
Spargit Aristippus mediis in Syrtibus aurum:
  Aurea non satis est Lydia tota Midæ.
Cui nullus finis cupiendi est, nullus habendi.
  Ille opibus modus est, quem statuas animo.
Verum ager iste meus, quantus sit, nosce: etiam me
  Noveris, et noris te quoque, si potis es:

colendi in me incumbit. Prius sola voluptas fruendi ad me spectabat; reliqua pertinebant ad patrem meum. Exiguum est prædium hoc, fateor, sed nihil unquam fuit exiguum iis qui moderato animo sunt: adde quoque, et qui concordes vivunt. Existimo par esse ut opes pendeant ex animo possidentis, non autem, ut animus ex opibus pendeat. Crœsus concupiscit omnia, Diogenes nihil; Aristippus projicit aurum in mediis Syrtibus; Lydia tota aurea non sufficit Midæ. Qui nullum modum sibi præfinit optandi, ille nullum quoque habet possidendi. Hic terminus est congerendarum opum, quem tute animo tuo præfinieris. Sed disce quis sit modus hujus mei ruris: sic etiam me noveris, et noveris etiam te ipsum, si potes: etsi difficile

apposita veteris libri scriptura, quæ *Lydia tota* exhibet. Ita et Vinetus edidit, et ego reponendum censui, tametsi priorem illam posse defendi non

NOTÆ

8 *Cetera patris erant*] Nempe labor et cura colendi.

* 11 *Ex animo rem stare*] In eandem fere sententiam Horat. I. Epist. 1. vs. 18. ‘Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor, Et mihi res, non me rebus summittere conor.’

12 *Cuncta cupit Crœsus*] Quanquam regum ditissimus.

Diogenes nihilum] Quia, quanquam pauperrimus, æquo animo ferebat rerum omnium inopiam.

13 *Spargit Aristippus, &c.*] Cyrenæus Philosophus, de quo Horat. lib. II. Sat. 3. ‘Quid simile isti Græcus Aristippus? qui servos projicere aurum In media jussit Libya, quia tardius irent Propter onus segnes:’ quem locum imitatus est hic Ausonius, pro media Lybia, medias Syrtes ponens, quæ sunt duo Africæ sinus arenosi.

* *Spargit Aristippus, &c.*] Dicens, referente Laërtio: ‘Satius est illa per Aristippum perire, quam per illa Aristippum.’

14 *Midæ*] Cujus ineptum votum et asininas aures lege apud Ovidium Metamorph. lib. II.

* 18 *Etiam me Noveris*] Qui paternis contentus agris nihil ultra exoptavi.

Quanquam difficile est se noscere. *Γνῶθι σεαυτὸν*,
Quam propere legimus, tam cito negligimus.
Agri bis centum colo jugera: vinea centum
Jugeribus colitur, prataque dimidium.
Sylva supra duplum, quam prata, et vinea, et arvum.
Cultor agri nobis nec superest, nec abest.
Fons propter, puteusque brevis, tum purus et amnis.
Naviger hic refluus me vehit, ac revehit.
Conduntur fructus geminum mihi semper in annum.
Cui non longa penus, huic quoque promta fames.
Hæc mihi non procul urbe sita est, nec prorsus ad urbem:
Ne patiar turbas, utque bonis potiar.
Et quoties mutare locum fastidia cogunt,
Transeo: et alternis rure, vel urbe fruor.

est nosse seipsum. Quam cito legimus hanc sententiam Nosce teipsum, tam cito eam negligimus. Aro ducenta jugera agri. Colo vineam centum jugerum, et dimidium modum pratorum: Est mihi plusquam bis tantum sylvæ, quantum est pratorum et vineæ, et agri. Neque abundant mihi coloni, neque desunt. Prope fundum meum est fons et puteus parum altus, præterea fluvius limpidus. Hic naves ferens, et refluens portat me, et reportat. Habeo semper fructus collectos in duos annos. Qui non habet penum congestam in longum tempus, hic etiam cito esurit. Hæc mea villa neque longe ab urbe posita est, neque omnino prope urbem: ne molectæ mihi sint turbæ commeantium, et ut fruar ejus commodis: et quoties tædium me impellit ad mutandum sedem, illuc migro: et alternatim fruor rure, aut urbe.

ignorem.' *Tollius.*—22 'Scribam lubens, *dimidio.*' Idem.—29 'Elegantius optimus Vossianus: *Hæc mihi nec procul.*' Idem.

NOTÆ

19 Γνῶθι σεαυτὸν] Solonis sententiam. Vide supra Sapientes.

21 *Jugera*] Jugerum modus areæ fuit centum et viginti pedes in latitudinem patens, ducentos et quadraginta in longitudinem, juxta rei rusticæ scriptores.

22 *Prataque dimidium*] Quinquaginta. Sed si legas *dimidio*, magis ad Grammaticæ leges.

23 *Sylva supra duplum, &c.*] Id est, plusquam septingentorum jugerum, si recte rationem putes.

25 *Et amnis. Naviger*] Hic videtur fuisse Garumna. Nam cum Vasates patris et avi Ausonii patria fuerint, a quibus hoc ei hæredium obvenit, verisimile est in Vasatensi agro fuisse ad Garumnam, quo fluvio facile rure Burdigalam et Burdigala rus vehebatur.

29 *Hæc*] Villa.

30 *Turbas*] Frequentius commeantium in eam amicorum.

Bonis] Villæ fructibus, et commodis.

31 *Et quoties mutare locum, &c.*] Hæc ex Eunucho Terentii expressa, ubi senex Simo: 'Ex meo propinquo rure hoc capio commodi: Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit. Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.'

AUSONIUS HESPERIO FILIO.[1] 321

Libellum, quem ad nepotulum[a] meum, sororis tuæ filium, instar protreptici[b] luseram, venturus ipse præmisi[c] legendum. Hoc enim malui, quam ipse recitare:[d] esset ut

Ego cum venturus sim ad te brevi, præmisi tibi libellum, quem ludens scripseram ad nepotulum meum, gnatum tuæ sororis, instar adhortationis, ut eum legas. Nam malui hoc facere, quam ipse tibi illum legere: ut liberius posses de eo ferre judicium:

1 In Lugdunensi membraneo codice titulus hujus Edyllii fuit: *Incipit*

NOTÆ

[a] *Ad nepotulum*] Ausonium nepotem ex filia cujus nomen nusquam extat.

* *Ad nepotulum meum*] Ausonium nepotem ex filia et Thalassio. Illius enim genitorem Poëta Proconsulem fuisse dicit infra: quod Thalassio, non Euromio competere annotavimus ad Parental. XIV.

[b] *Instar protreptici*] Est protrepticon, προτρεπτικὸν, exhortatoria oratio, a προτρέπω exhortor, suadeo, incito.

* *Instar protreptici*] Elegantis et multijugæ doctrinæ Carminis, judice Gyraldo. In quo Carmine Poëta nepotulum admonet, ut paternos mores imitetur, ac se literariis curis implicet.

[c] *Venturus ipse præmisi*] Scaliger ad hunc locum fuse probat fuisse morem hunc veterum eruditorum, cum ex longinquis regionibus amicos inviserent, ut præmitterent nuntium cum versibus, aut oratione, aut libro nomine ἀσπαστικοῦ, ut et vicissim ipsi simile munusculum reciperent. Hujusmodi præmissam scriptionem 'metatoriam paginam' appellat Sidonius Epist. ad Lupum Aginnensem: 'Huic quodam tempore metatoriam paginam, quasi cum Musa prævia misi.' Quod translatum a metatione castrorum, quæ per prævios metatores fiebat. Unde et hospitium quod advenienti hospiti parabatur, apud Græcos ἀσπαστικὸν dictum, apud Romanos 'metatorium' dicebatur. Eam autem quam advenientes ab hospitibus vicissim recipiebant sive epistolam sive scriptionem aliam quamvis, 'adventoriam' fuisse appellatam patet ex hoc loco Martialis ad Priscum, Præfat. libri XII. Epigr. 'Ne quid tamen et advenienti tibi ab urbe, et exigenti negarem (cui non refero gratiam, si tantum ea præsto, quæ possim,) imperavi mihi, quod indulgere consueveram, et studui paucissimis diebus ut familiarissimas mihi aures tuas exciperem adventoria sua,' &c. Adventores scilicet dicti sunt hospites peregre advenientes. Apul. lib. I. Milesiarum sive de Asino: 'Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformavit in ranam; et nunc senex ille dolium innatans vini sui, adventores pristinos in fæce submissus officiosis ronchis raucus appellat.'

* [d] *Hoc enim malui quam ipse recitare*] Aliter Plinius V. Epist. 3. at sapientissime Ausonius: notum enim quantum imponat audientibus recitatio suavis ac perita, et quam sæpissime

tibi censura liberior, quæ duabus causis impediri solet: quod aures nostras audita velocius, quam lecta prætereunt; et quod sinceritas judicandi præsentia recitantis oneratur. Nunc tibi utrumque integrum est: quia et legenti tibi[2] libera mora est; et judicaturo non obstat nostri verecundia. Sed heus tu, fili dulcissime, habeo quod admoneam. Si qua tibi in his versiculis videbuntur (nam vereor, ut multa sint) fucatius concinnata, quam verius; et plus coloris quam succi habere: ipse sciens fluere permisi,[e] venustula ut essent magis, quam forticula; instar virginum,

quas matres student[f]
Demissis humeris esse, vincto[3] pectore, ut graciles sient.

Nosti cetera. Superest igitur, ut dicas: Quid moraris judicationem meam de eo, quod ipse pronuntias esse mendosum? Dicam scilicet me hujusmodi versibus foris erubescere, sed intra nos minus verecundari: namque ego hæc annis illius magis quam meis scripsi, aut fortasse et meis.

quod solet impediri duabus de causis: scilicet quia quæ audimus recitari citius elabuntur e nostris auribus, quam quæ ipsi legimus; et quia sinceritas censuræ gravatur præsentia ejus qui recitat sua scripta. Nunc neutrum horum tibi obstat. Quoniam habes quantum volueris spatii ad legendum; et pudor meæ præsentiæ non impedit te in judicio ferendo. Verum, o gnate jucundissime, est aliquid cujus te moneam. Si quædam in his carminibus videbuntur tibi magis ad speciem exornata, quam ad verum; et plus habere externi nitoris, quam interioris succi: (non enim timeo ne multa sint hujusmodi:) ego sivi illa elabi de industria, ut plus haberent venustatis quam roboris; ad exemplum puellarum, quas matres earum curant habere humeros depressos, et pectus constrictum, ut teniores sint. Scis reliqua. Restat ergo ut reponas mihi, Quorsum petis judicium meum de eo carmine, quod tu ipse prædicas esse aspersum mendis? Dicam, nempe, pudere me horum metrorum apud extraneos, sed inter nos non ita erubescere illis. Ego enim hæc composui potius ad rationem ætatis illius, quam meæ: vel fortasse etiam ad meæ. Senes enim bis

Liber Protrepticus ad Nepotem.—2 'Dele cum veterrimo codice τὸ *tibi*, quod ab aliena manu est.' *Tollius.*—3 Al. *juncto.* Al. *junceo.* Sed vid. Not. Var.

NOTÆ

omnes judicii aculei hujus deliniamentis refringantur.

[e] *Fluere permisi*] Signanter *fluere* de iis quæ negligentius scripta, scribenti veluti effluunt. Horat. Sat. I. lib. IV. de Lucilio: 'Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.'

[f] *Quas matres student*] Desumta hæc ex Eunucho Terentii act. II. sc. 3.

Δὶς παῖδες [g] οἱ γέροντες. Ad summam, valeat auctoritas tua: mihi cum infante ratio est. Vale, fili dulcissime.

pueri sunt. Postremo, valeat tua ista censoria gravitas. Ratio mihi putanda est cum infante. Vale, jucundissime nate.

NOTÆ

[g] Δὶς παῖδες, &c.] Plaut. Merc. act. II. sc. 2. 'Senex cum extemplo est, jam nec sentit nec sapit. Aiunt solere eum rursum repuerascere.' Vide proverbii hujus explicationem apud Erasmum.

IV. AD NEPOTEM AUSONIUM PROTREPTICON DE STUDIO PUERILI. 322

SUNT etiam Musis sua ludicra: mixta Camœnis
Otia sunt, mellite nepos; nec semper acerbi
Exercet pueros vox imperiosa magistri:
Sed requie studiique vices rata tempora servant.
Et satis est puero memori legisse libenter.
Et cessare licet. Graio schola nomine dicta est,
Justa laboriferis tribuantur ut otia Musis.
Quo magis alternum certus succedere ludum,
Disce libens, longum delenitura laborem
Intervalla damus: studium puerile fatiscit,

Camœnæ quoque habent suos lusus. Musæ habent admixtam quietem, o dulcis nepos; neque vox imperiosa præceptoris perpetuo exagitat pueros. Verum successio quietis et studii observat tempora stata. Et sufficit puero, qui memoria valet, libenti animo legisse. Et licet ei etiam otiari. Schola vocata est Græco vocabulo, ut justa requies concedatur Camœnis laboriosis. Quo libentius studeas velim, cum scias lusum alternatim excipere studium, indulgemus relaxationes mitigaturas laborem diuturnum. Pueri defatigantur studendo, nisi hilares festi dies intermisceantur

4 *Sed requies* Vulg.—16 In una ex schedis Pulmannianis fuit: *Nunquam*

NOTÆ

4 *Sed requie, &c.*] *Requie*, pro *requiei*, ut *die*, pro *diei*. Virg. Georg. I. 'Libra die somnique pares ubi fecerit horas.'

* 5 *Satis est puero legisse libenter*] Studium enim, ut Fabius inquit lib. I. voluntate, quæ cogi non potest, constat.

6 *Graio schola nomine*] Σχολή, id est, 'otium;' et apud Latinos 'ludus,' unde 'ludi magister.'

10 *Fatiscit*] Resolvitur, frangitur, vanescit, durare atque ad fructum perduci non potest.

Læta nisi austeris varientur festa profestis.
Disce libens: tetrici nec præceptoris habenas
Detestere, nepos: nunquam horrida forma magistri.
Ille licet tristis senio, nec voce serenus,
Aspera contractæ minitetur jurgia frontis;
Nunquam immanis erit, placita assuetudine vultus
Qui semel imbuerit: rugas nutricis amabit,
Qui refugit matrem: pappos, aviasque trementes
Anteferunt patribus seri nova cura nepotes.
Sic neque Peliden terrebat Achillea Chiron
Thessalico permixtus equo: nec pinifer Atlas

acerbis profestis diebus. Disce libenter, neque aversare regimen magistri morosi, o mi nepos. Præceptoris facies nunquam est horrenda. Ille, quamvis sit morosus ob senectutem, et voce truci, minetur sævas objurgationes fronte corrugata; qui semel assuefecerit te placide vultui suo, nunquam videbitur tibi truculentus. Puer qui aversatur matrem suam, amabit caperatam frontem vetulæ nutricis. Nepotes tarde nati anteponunt parentibus avos, et avias senio trementes, quibus nova curæ materia sunt. Ita neque Chiron Thessalus Centaurus territabat Achillem Pelei filium: neque

immanis erit placita suetudine vultus. Barthius suspicatur legendum: *Nunquam insuavis erit placida* [vid. inf.] *assuetudine vultus.* 'Recte ille [Barthius] *placita assuetudine,* uti suo more *placitassuetudine* scriptum in veterrimo libro. Sed cur *immanis* in *insuavis* mutet, non video: cum illud τῷ *truculenta* magis respondeat.' *Tollius.*—20 'Lego etiam ex vestigiis ejusdem libri: *Sic neque Peliden Chiron terrebat Achillem.*' Scaliger. Erat *Peliaden* in Lugdunensi

NOTÆ

11 *Festa*] Otii et vacationis dies.

Profestis] Quibus opus fit.

* 12 *Tetrici præceptoris*] Morosi, ac sæpe sæpius plus nimio morosi, et austero terrentis vultu quos placida et leni gravitate allicere deberet, juxta illud Fabii lib. II. cap. 4. Præceptor omnino fiat puero familiariter amicus: nec officium in docendo spectet, sed affectum. *Tetrici* illud ipsum est quod unus e nostratibus Poëtis appellat: *Un pedant, porteur de tristesse.*

* 16 *Assuetudine vultus*] Qua dura omnia et acerba molliuntur: sic Prop. lib. II. Eleg. 'Ac veluti primo taurus detrectat aratra, Post venit assueto mollis ad arva jugo.'

* 18 *Pappos, aviasque*] Pappus Græce πάππος avus.

20 *Sic neque Peliden*] Legit Scaliger eodem plane sensu: *Sic neque Peliden Chiron terrebat Achillem.*

Peliden] Pelei et Thetidis filium.

Chiron] Centaurus, Saturni in equum præ metu Opis conjugis mutati, et Phylliræ, seu, ut vult Lactantius, Pelopeæ filius, Achillis pædagogus, Æsculapii item fuit, quem medicinam docuit. Vide Ovid. lib. II. Metam. Fab. 11.

21 *Thessalico permixtus equo*] Thessalus scilicet erat Chiron, quemadmodum et alumnus Achilles, quem leonum medullis pavisse puerum fertur. Et permixtus equo dicitur, quod

Amphitryoniadem puerum: sed blandus uterque
Mitibus alloquiis teneros mulcebat alumnos.
Tu quoque ne metuas: quamvis schola verbere multo
Increpet, et truculenta senex gerat ora magister.
Degeneres animos timor arguit: at tibi consta
Intrepidus; nec te clamor, plagæque sonantes,
Nec matutinis agitet formido sub horis:

Atlas pinifer filium Amphitryonis: sed uterque mitis demulcebat teneros alumnos blandis sermonibus. Tu quoque ne timeas: etiamsi schola personet crebris flagris, et vetus præceptor habeat vultum sævum. Metus prodit ignava pectora. At tu idem mane semper nihil metuens. Neque clamor, et verbera stridentia te exagitent,

libro, in quo, *terrebat Chiron Achillem.*—22 Quidam libri: *sed balbus.*—25 Alter Vossianus habebat: *et truculenta ferox ferat ora magister.*—39 ' Idem

NOTÆ

parte superna homo, inferna equus esset.

* *Thessalico permixtus equo*] Non quod revera, ut ait Interpres noster, parte superna homo, inferna equus esset: at quoniam e Centaurorum numero seu genere, qui primi cum equos domuissent, vicinis populis primum conspecti membra partim humana, partim equina habere crediti sunt. Centauros quidem in numero τῶν ἀπίστων haberi jubet Palæphatus: nec aliter de iisdem Lucretius, dum canit: ' Sed neque Centauri fuerant, neque tempore in ullo Esse queant duplici natura et corpore bino, Ex alienigenis membris compacta potestas.'

Pinifer Atlas] Mauritaniæ primum rex, dein mons, visa Gorgone, factus, ut habet Ovid. l. IV. Metam. Pinifer dicitur, quod multa pinu onustum haberet verticem. Sustentare dictus est cœlum humeris, quod dum viveret astrorum cursus et nomina apprime sciret, iisque contemplandis sæpe vacaret. Hunc Astrologiæ peritissimum fuisse, et Herculem Astrologiam docuisse, auctor est Diodorus Siculus lib. IV. Hinc locus fabulæ factus, qua sublatum ex Atlantis humeris cœlum Hercules suis tulisse fertur. Non desunt tamen qui Herculem non ab Atlante, sed a Chirone Astrologiam edoctum affirment.

22 *Amphitryoniadem puerum*] Herculem Jovis et Alcumenæ Amphitryonis uxoris filium, cui tamen Amphitryoniadæ nomen impositum est, ut Dioscuris et Helenæ, Tyndaridarum: licet Castori solum et Clytæmnestræ Tyndarus, Polluci et Helenæ Jupiter pater esset.

Sed blandus uterque] Statius, in Glauciam Melioris: ' Tenero sic blandus Achilli Semifer Æmonium vincebat Pelea Chiron.' Quidam Ms. codex hic habet: *Sed balbus uterque.* Notus senum mos, ut pueros demulceant, sæpe cum illis de industria balbutientium.

26 *Degeneres animos*] Ex lib. IV. Æneid.

27 *Plagæque sonantes*] In alieno tergo.

28 *Matutinis sub horis*] Quo tempore eundum in scholam.

Quod sceptrum vibrat ferulæ, quod multa supellex
Virgea, quod fallax scuticam prætexit aluta,
Quod fervent trepido subsellia vestra tumultu.
Pompa loci, et vani fugiatur scena timoris.
Hæc olim genitorque tuus, genitrixque secuti
Securam placido mihi permulsere senectam.
Tu senium, quodcumque superlabentibus annis

neque metus circa tempus matutinum: quod magister quatiat ferulam, sceptrum suum, quod schola probe instructa sit virgis, quod scutica callide operiatur corio molliori, quod sellæ vestræ personent tremulo strepitu; ne metuas illam pompam scholæ, et apparatum inanem inventum ad incutiendum terrorem. Pater et mater tua, amplexi quondam ista, oblectaverunt meam tranquillam senectutem. Tu qui jam

NOTÆ

29 *Sceptrum vibrat ferulæ*] Sic Martialis lib. x. Epigram. 62. 'Ferulæque tristes sceptra pædagogorum Cessent, et Idus dormiant in Octobres.' Ferula porro frutex est, e quo virgæ Ludimagistrorum fiebant; cum ex Betula arbore fierent virgæ Magistratuum, teste Plinio lib. xvi. cap. 18.

Quod multa supellex Virgea] Virg. lib. i. Georg. vers. 165. 'Virgea præterea Celei, vilisque supellex. Arbuteæ crates, et mystica vannus Iacchi.'

30 *Quod fallax scuticam, &c.*] Vinetus ad hunc locum: Scutica, quam a Græco σκύτος, quod corium significat, appellatam volunt Grammatici, quale flagellum fuerit, parum comperi, nisi forte cujusmodi meminimus in Hispania vidisse. Fustis est sesquipedali longitudine, pollice aliquanto crassior, præsertim qua parte perforatus lora admittit. Alteri parti, quæ exilior est, additur orbiculus digitum unum crassus, et diametro palmum unum fere longa, quo quia puerorum palmas cædunt, 'Palmatoriam' id genus appellarunt (hæ sunt palmulæ quas hodie 'ferules' vocant.) Lora terna esse solent, quibus ad nates utuntur, ex corio paulo crassiore facta, eaque digito auriculari non exiliora, nisi si qui paulo humaniores molli aluta (ut ait Ausonius ad nepotulum) tenellis parcant. Sed neque 'alutam' satis compertum habemus quam proprie antiqui dixerint. Ex qua tamen non dubitamus, quin nostra *Luda* facta sit. *Ludam* autem appellamus, id est, alutam, molliores pelles et albas, ut ex quibus chirothecæ vulgo fiunt. Hæc Vinetus.

* *Quod fallax scuticam, &c.*] Minos ex Anonymi commentario in Persium docet 'Scuticam' fuisse olim corrigiam quæ in summitate nodos quosdam in fabæ modum haberet; quam Scuticam Terentium intellexisse, cum dixit: 'Hæc faba cudetur in me.' Hic 'Scutica' flagellum est e mollibus pelliculis confectum, seu 'aluta' cujus nomen ex alumine quo subigebantur pelles.

33 *Genitrixque*] Quam a Patre Ausonio ingenuas Musarum artes edoctam fuisse, vel hinc colligas. Sic supra colum sapere audivimus non paucas, et omni politioris eruditionis genere excultam a Patre doctissimo miramur hac ætate digno conjunctam viro Annam Tanaquilli Fabri filiam.

Fata dabunt, qui nomen avi geris indole prima,
Prime nepos, vel re vel spe mihi porge fruendum.
Nunc ego te puerum, mox in juvenilibus annis,
Jamque virum cernam, si fors ita jusserit; aut si
Invidia est, sperabo tamen: nec vota fatiscent,
Ut patris, utque mei non immemor, ardua semper
Præmia Musarum cupias: facundus et olim
Hac gradiare via, qua nos præcessimus: et cui
Proconsul genitor, Præfectus avunculus instant.
Perlege quodcumque est memorabile: priva monebo.

a puero appellaris nomine avi tui, prime meorum nepotum, fac ut vel reipsa, vel propter spem de te conceptam, fruar lætus senili hoc ævo, quodcumque adhuc fata indulgebunt mihi, annis fluentibus. Nunc video te puerum, jamjam videbo juvenem, et mox virum, si fortuna sic voluerit; vel si hoc mihi invidetur, sperabo nihilominus, neque vota mea inania erunt, fore ut tu non oblitus patris et mei ipsius, concupiscas præmia Musarum semper difficilia acquisitu: et ut aliquando disertus hac via incedas, qua nos præivimus, et cui insistunt pater tuus Proconsul, et avunculus Præfectus. Evolve quicquid est memoria dignum. Indicabo singula. Legendus tibi est auctor Iliadis, et

cod. *si forsan vixeris:* sed pro *Invidia est* malim legere, *Invidiæ est*, id est, invidetur.' *Tollius.*—42 Quidam libri legunt: *capias.*—44 Tilianus codex: *Præfectus genitor, Proconsul avunculus.*—45 'Versum hunc exemplar vetus

NOTÆ

36 *Nomen avi*] Ausonius scilicet appellabatur hic nepotulus.

37 *Porge*] Syncopa pro *porrige.*

40 *Invidia est*] Melius legas, *Invidiæ est.*

* 41 *Ardua semper Præmia Musarum*] Excelsa, honores nempe ac dignitates quarum via patuit aliquando Mercurialibus viris. Unde Symmachus Ausonio: 'Iter ad capessendos magistratus sæpe literis promovetur ..... multi post hac adnitentur artes bonas, et laudes germanas, et meras literas.'

* 43 *Hac gradiare via, qua nos præcessimus*] Nullus est liberis parentum virtute stimulus acrior.

44 *Proconsul genitor*] Pater scilicet ejus, Ausonii gener, quem Thalassium vocat hic Scaliger, et Proconsulem Africæ fuisse ait Valente VI. et Valentiniano II. Augg. Coss. Ipse Ausonius generum celebrat Euronium Carm. XIV. Parentalium: quem præfecturam obtinuisse, et præsidem fuisse Illyrici ait, sed cum de eodem dicat: 'Occidis in primæ raptus mihi flore juventæ, Lactentis nati vix bene note pater:' vix credam hunc esse, de quo hic loquitur, Ausonii nepotis patrem.

Præfectus avunculus] Hesperius, Ausonii filius, qui fuit Præfectus prætorio Galliarum, ipso Ausonio patre ejus et Olybrio Coss.

* *Proconsul genitor, Præfectus avunculus*] Sic quoque apud Maronem lib. XII. Æneas ad Ascanium: 'Tu facito, mox cum matura adoleverit ætas, Sis memor, et te, animo repetentem exempla tuorum, Et pater Æneas, et avunculus excitet Hector.'

Conditor Iliados, et amabilis orsa Menandri
Evolvenda tibi: tu flexu et acumine vocis
Innumeros numeros doctis accentibus effer:

opera jucundi Menandri. Tu pronuntia inflexione et acumine vocis doctis accentibus versus ejus parum astrictos numeris. Et inter legendum exprime per-

non habet.' *Accursius.* Vid. Not. Var.—48 Alii *Innumeros, numeros.*—56 Ita

NOTÆ

45 *Priva monebo*] 'Privus' singularis est, et proprius. Sic apud Phædrum ex recensione Tanaquilli Fabri: 'Sua cuique cum sit animi cogitatio, Colorque privus.' Hinc 'privatus' derivatum est.

* *Priva monebo*] Evolvendum scilicet quemque in suo genere optimum scriptorem. Stultissimum quippe est, quod tamen interdum obtinere video, ad imitandum non optima quæque proponere.

46 *Conditor Iliados*] Homerus.

* *Conditor Iliados*] Ingenii cœlestis vates, primus doctrinarum et antiquitatis parens. Unde Fabius lib. x. optime institutum ait, ut ab Homero atque Virgilio lectio inciperet.

Et amabilis orsa Menandri] De hoc Poëta comico Quintilianus Inst. Orat. l. x. 'Hunc,' Euripidem, 'et admiratus maxime est (ut sæpe testatur) et secutus, quanquam in opere diverso, Menander: qui vel unus, meo quidem judicio, diligenter lectus, ad cuncta quæ præcipimus effingenda sufficiat: ita omnem vitæ imaginem expressit: tanta in eo inveniendi copia, et eloquendi facultas: ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus, &c. Ego tamen plus adhuc quiddam collaturum declamatoribus puto, quoniam his necesse est secundum conditionem controversiarum plures subire personas, patrum, filiorum, maritorum, militum, rusticorum, divitum, pauperum, irascentium, deprecantium, mitium, asperorum. In quibus omnibus mire custoditur ab hoc poëta decorum. Atque ille quidem omnibus ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, et fulgore quodam suæ claritatis tenebras obduxit.' Hæc de Menandro Quintil. ex quibus facile videre est, cur 'amabilis' dicatur, et quanto nostro damno opera ejus perierint.

48 *Innumeros numeros*] Hic discrepant interpretes. Quidam 'innumeros' innumerabiles, et infinitos numeros ac versus accipiunt. Turnebus cap. 12. lib. x. Adversariorum distinguit 'innumeros, numeros:' et 'numeros' versus intelligit, 'innumeros' vero orationem solutam et prosam, ex Plauti Epitaphio quod extat apud Gellium lib. I. noct. Attic. 'Postquam est morte captus Plautus, comœdia luget, Scena est deserta, dein risus, ludus, jocusque, Et numeri, innumeri, simul omnes collacrymarunt.' Josephus Scaliger, contra Turnebum, nihil distinguendum censet: et 'numeros innumeros' intelligit tam hoc loco, quam in Plauti Epitaphio, versus Comicorum, qui numeri sint, sed innumeri, hoc est, non numeri, et solutæ orationi similiores, quam vinctæ. Barthius suspicatur τὸ *innumeros* his duabus vocibus legendum, *in numeros*, ut dicat Ausonius: effer numeros doctis accentibus, et acumine vocis in numeros, hoc est, velut ad musicæ

Affectusque impone legens: distinctio sensum
Auget, et ignavis dant intervalla vigorem.
Ecquando ista meæ contingent dona senectæ?
Quando oblita mihi tot carmina, totque per ævum
Connexa historiæ, soccos aulæaque regum,
Et melicos lyricosque modos præfando, novabis,
Obductosque seni facies puerascere sensus?

motiones animi. Distinctio corroborat sententiam orationis; et spatia, observata inter legendum, addunt vim sententiis parum vegetis. Quandonam mea senectus fruetur his gaudiis? Quandonam mihi revocabis in mentem tot versus e memoria mihi elapsos, tot historias inter se connexas per ætates varias, Comœdias et Tragœdias, et versus Melicos ac Lyricos, prælegendo eos mihi, ac facies juvenescere sen-

distinguit Scaliger: *Obductosque seni facies p. sensus, Te præeunte, nepos, m. p.*

NOTÆ

imperium, et modos a Lyrista commendatos. Potest tamen (inquit idem Barthius) et acumen in eo quæsitum esse, ut numeri sint simul, et sint simul innumeri, pronuntiatione tam artificiosa, qualem requirit solida ad eorum temporum normam eruditio. Hoc est, nec plane canas, nec prorsus loquare, sed intermedio quodam sono numeros poëticos serves in pronuntiando. Huic sententiæ favere videtur quod sequitur: 'doctis accentibus effer.' Scaligeri nihilominus mentem in interpretatione sum secutus.

* *Innumeros numeros*] Intellige solutos comœdiæ versus; aliter versus ille cum priore non cohæreret. Igitur postquam dixit 'evolvenda Menandri orsa,' nepotulum monet quo eadem pacto debeat legere.

49 *Affectusque impone legens*] Vide quæ Quintil. lib. XI. cap. 3. quod est de pronuntiatione.

50 *Ignavis*] Vel iis qui ignave, hoc est, tarde et languide legunt, ut expressi in Interpretatione: vel subintellige 'rebus' aut 'enuntiationibus:' ut sit sensus; mora illa emphatica, quæ inter pronuntiandum observatur, enuntiationibus, quæ alias languidæ viderentur, robur quodammodo addi.

52 *Oblita mihi tot carmina*] Ex Virg. Ecloga IX.

* 53 *Connexa historiæ*] Periphrasis. Historia facta factis connectit. *Aulæaque regum.* Tragœdias, in quibus edendis ad ornatum magnificum aulæa solebant adhiberi.

Soccos] Metonym. Soccus, calceamentum histrionum comœdiam agentium, pro ipsa comœdia.

Aulæaque Regum] Meton. adjuncti. Aulæa et siparia in Theatris notum quid. Et Regum personæ vix alibi quam in Tragœdiis.

54 *Melicos, lyricosque modos*] Iidem modi 'melici,' a μέλος, cantus, qui lyrici, a λύρα. Sic Pindarus apud Plutarch. dicitur μελικὸς, id est, vel 'harmonice loquens,' a prædicto μέλος, vel etiam 'jucundissimus,' et 'melleus,' a μέλι, quod mel significat.

55 *Puerascere sensus*] Hic interrogationis notam omnino appinge, non autem post versum sequentem, ut contendit Scaliger. Planus est sic et apertus sensus.

Te præeunte, nepos, modulata poëmata Flacci,
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.
Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Terenti,
Comis, et astricto percurris pulpita socco,
Ad nova vix memorem diverbia coge senectam.
Jam facinus, Catilina, tuum, Lepidique tumultum,
Ab Lepido et Catulo jam res et tempora Romæ
Orsus, bis senos seriem connecto per annos.
Jam lego civili mixtum mavorte duellum,
Movit quod socio Sertorius exul Ibero.
Nec rudis hoc avus admoneo, sed mille docendo
Ingenia expertus: multos lactantibus annis

sus mihi seni jam obstructos? Libet mihi rursus discere carmina numerosa Horatii, et Virgilium grande sonantem, te prælegente, o Nepos. Tu etiam, o Terenti, qui exornas Latinam linguam tua oratione pura, et exhibes in theatro Comœdias numeris vinctas, revoca meam senectutem vix recordantem ad tua diverbia, quæ mihi iterum nova videntur. Jamjam aggressus legere scelus tuum, o Catilina, et bellum civile Lepidi, dein post Lepidum et Catulum, historiam et annales Romæ, continuo eorum ordinem per duodecim annos. Dein evolvo bellum permixtum civilibus armis, quod Sertorius extorris excitavit assumto in societatem Hispano. Atque ego tuus avus non imperitus rerum hæc tibi monita do, sed jam expertus mille ingenia docendo. Ego ipse educavi multos etiam tum lactentes: et fovens eos sinu, et sedans

Flacci?—58 Emendant alii: *læto sermone.*—63 Summovebat hosce duos versus post quartum, *Movit quod socio, &c.* vetus liber.—67 Omnia exem-

NOTÆ

* 57 *Altisonum, &c.*] Grandiloquo scribendi charactere usum.

60 *Ad nova vix memorem diverbia, &c.*] Ad comœdias tuas, quæ mihi oblivioso seni jam pridem non lectæ, novæ videbuntur. 'Membra Comœdiarum tria sunt,' inquit Diomedes Grammaticus lib. III. 'Diverbium, Canticum, Chorus. Diverbia sunt partes Comœdiarum, in quibus diversorum personæ versantur. Personæ autem diverbiorum, aut duæ, aut tres: raro autem quatuor esse debent. Ultra augere numerum non licet. In Canticis autem una tantum debet esse persona: aut si duæ fuerint, &c. Latinæ vero Comœdiæ chorum non habent: sed duobus tantum membris constant, diverbio, et cantico.'

61 *Jam facinus, Catilina, tuum*] Belli Catilinarii historiam ex Sallustio.

Lepidique tumultum] Hinc exorsum historiam Sallustium, ex hoc loco colligit Scaliger. De hoc civili bello Livius lib. XC. Lucius Annæus lib. III.

63 *Bis senos, &c.*] Quo auctore, non apparet.

65 *Sertorius*] Cujus bellum, hostile fuerit an civile, dubitat Lucius Annæus, quippe quod Lusitani Celtiberique, Sertorio duce, Romano cive, contra Romanos gesserunt.

Ipse alui: gremioque fovens, et murmura solvens,
Eripui tenerum blandis nutricibus ævum.
Mox pueros molli monitu, et formidine leni
Pellexi, ut mites peterent per acerba profectus,
Carpturi dulcem fructum radicis amaræ.
Idem vesticipes motu jam puberis ævi,
Ad mores, artesque bonas, fandique vigorem
Produxi: quanquam imperium cervice negarent
Ferre, nec insertis præberent ora lupatis.
Ardua temperies, dura experientia, rarus
Eventus, longo rerum spectatus ab usu,
Ut regat indocilem mitis censura juventam.
Quæ tolerata mihi, donec jam ærumna juvaret,
Leniretque usu bona consuetudo laborem.

eorum vagitus, subtraxi tenellam eorum ætatem dulcibus nutriculis. Deinde cum pueri facti essent, induxi eos blandis monitionibus, et leni timore, ut quærerent dulcem progressum per molestos labores, percepturi olim fructum suavem amaræ radicis. Ego idem, cum illi jam vestirentur lanugine, et agerentur impetu ætatis jam puberis, promovi eos ad bonos mores, et artes liberales, et eloquentiam, licet detrectarent ferre collo jugum, neque darent ora frænis quæ ingerebam. Difficile temperamentum est, experientia molesta, raro bonus exitus, et cognitus tantum diuturno usu rerum, ut lenis correctio moderetur juventutem indocilem. Quæ omnia perpessus sum, donec ipse labor mihi jam fieret dulcis, et bona consuetudo

plaria: *lactantibus.* Vulg. *lactentibus.* *Incertis* ed. Delph.—81 Al. *laborum.*

NOTÆ

72 *Dulcem fructum radicis amaræ*] Isocratis sententia est: τῆς παιδείας τὴν ῥίζαν πικρὰν, γλυκεῖς δὲ τοὺς καρπούς. Quod ex M. Porcio Catone Diomedes Grammaticus lib. I. sic effert: 'Literarum radices amaras esse, fructus jucundiores.'

73 *Vesticipes*] Festus: 'Vesticeps puer est, qui jam vestitus est pubertate. E contra investis, qui necdum pubertate vestitus est.' Vide Notas nostras ad hunc locum lib. V. Asini Apuleiani: 'Prome agedum, quæ sola mihi servis amanter, nomen ejus, quæ puerum ingenuum et investem solicitavit,' &c.

Motu jam puberis ævi] Infra in Genethliaco: 'At modo, cum motu vigeas jam puberis ævi.'

* 75 *Quanquam imperium cervice negarent Ferre*] Metaphora ducta ab equis, quam non semel noster usurpavit Epist. ad Paulinum.

76 *Nec insertis, &c.*] Metaphora ab equis. 'Lupata' Servius ad lib. III. Georg. interpretatur 'fræna asperrima.'

81 *Bona consuetudo laborem*] Seneca de tranquill. animi cap. 10. 'Nullo melius nomine de nobis natura meruit, quam quod cum sciret, quibus ærumnis nasceremur, calamitatum mollimentum consuetudinem invenit, cito in familiaritatem gravissima adducens.'

Donec ad Augustæ pia munera disciplinæ
Accirer, varioque accingerer auctus honore:
Aurea cum parere mihi palatia jussum.
Absistat Nemesis: ferat et fortuna jocantem.
Præsedi imperio, dum prætextatus in ostro,
Et sceptro, et solio, sibi præfert jura magistri,
Majoresque putat nostros Augustus honores.
Quos mox sublimi maturus protulit auctu:
Quæstor ut Augustis, patri natoque, crearer:

mihi leniret molestiam ipso usu. Quoadusque accerserer ad pium munus institutionis Cæsaris, et ad illud me pararem cohonestatus variis honoribus: cum scilicet imperatum est ut aurea palatia mihi obedirent. Abstineat a me Nemesis, et fortuna sinat me jocari. Præfui imperio, cum Augustus, adhuc prætextatus, in purpura sua, et sceptro, et throno, præponit sibi imperium præceptoris, et existimat majores esse suis nostros honores, quos deinde adultus promovit grandi incremento: adeo ut fierem Quæstor Augustorum patris et filii: et ut adipiscerer geminam præ-

—90 *Augustus* Vulg.—97 *Posses ornatus, posses honoratus* edidit Scaliger. Vid.

NOTÆ

82 *Ad Augustæ pia munera disciplinæ*] Ad institutionem Gratiani Cæsaris, cujus fuit præceptor.

84 *Aurea...palatia*] Metonymice, pro Gratiano Augusto palatia aurea habitante.

Mihi] Præceptori.

85 *Nemesis*] Hæc Dea, ira, indignatio, et animadversio divina est, superbos et vaniloquos puniens, de qua supra ad Epigrammata.

* *Absistat Nemesis*] Cum ea non dicam ex arrogantia, ne me superbiæ lutrix puniat Nemesis. Similiter in precatione jam Consul designatus: ‘Ecce ubi se cumulat mea purpura, mitibus audi Auribus hoc, Nemesis.’

86 *Prætextatus*] Gratianus, qui annos nondum octo natus, imperator factus est, et Augustus.

87 *Sibi præfert jura magistri*] Hoc est, obedit Magistro seu præceptori Ausonio.

* 90 *Quæstor ut Augustis, &c.*] Ex Symmachi l. I. Epist. 17. ipsi Ausonio tum quæstori inscripta, discere est quæ forent Quæstoris partes. ‘Quæstor es, memini: concilii regalis particeps, scio: precum arbiter, legum conditor, recognosco: adde huc alia mille rerum.’ Igitur condebat leges, ‘Precesque’ rimabatur, ut, si postularet æquitas, illis subscriberet. Unde idem Symmachus lib. v. Epist. 52. ad Felicem: ‘Rogo te cogites, quid de augusto aditu, cujus loqueris oracula, deceat impetrari. Fraterna tecum solicitudine loquor, Rescriptorum omnium fama te respicit.’

Augustis, patri natoque] Valentiniano et Gratiano, qui in Occidente imperabant, dum Valens Valentiniani frater, ab eo in partem imperii accitus, Orientem obtineret. Valentinianus porro, ut scribit Ammianus lib. XXVII. morem institutum antiquis supergressus, non Cæsares, sed Augustos germanum filiumque nuncupaverat. Benevole satis, inquit idem. Nec enim quisquam antehac ascivit sibi pari potestate collegam, præter principem Marcum,

Ut præfecturam duplicem, sellamque curulem,
Ut trabeam, pictamque togam, mea præmia, Consul
Induerer: fastisque meis prælatus haberer.
His ego quæsivi meritum quam grande nepoti

fecturam, et sellam curulem, utque factus Consul vestirer trabea, et toga picta, quæ erant mea merces, ac nomen meum præfigeretur fastis anni mei. Ego avus tuus et

NOTÆ

qui Verum adoptivum fratrem, absque diminutione aliqua Majestatis Augustæ, socium fecit. Quæsturæ hujus suæ meminit Ausonius in Actione Gratiarum, et in Epist. ad Ursulum.

91 *Præfecturam duplicem*] Prætorii scilicet Italiæ, quam præfecturam non diu tenuit, sed veluti libavit tantum, et Prætorii Galliarum, sub quo erat quoque Britannia, quam præfecturam plene rexit. Utriusque meminit supra in Epicedio patris: 'Præfectus Gallis, et Libyæ, et Latio.' Ubi vide quæ annotavimus. Meminit et Mosella: 'Aut Italum populos Aquilonigenasque Britannos Præfecturarum titulo tenuere secundo.'

* *Ut præfecturam duplicem*] Italiæ scilicet atque Africæ quam gessit anno 377. et Galliarum quam exeunte anno 378. jam gerebat. Perperam hic, post Scaligerum aliosque, versus ex Mosella 407. et 408. allegat Interpres noster; quasi in eo versu de præfectura sua ageret Poëta, qui non nisi post mortuum, anno 375. Valentinianum Præfectus fuit: ut patet ex Gratiarum Actione: 'Te ac patre Principibus quæstura communis, et tui tantum Præfectura beneficii:' constat autem ex versu ejusdem Mosellæ 450. Carmen de Mosella scriptum fuisse vivente etiamnum eodem Valentiniano, uti jam Bælius annotavit. Præterea Mosellæ versibus laudatis de Belgis scribit Ausonius, et narrato fluminis tractu dicturum alias se pollicetur de clarissimis viris e Belgio oriundis, qui 'Aut Italum populos,' &c. [vid. sup.] Hoc est, interpretante Sirmondo in Notis ad Sidonium, qui Vicarias Italiæ et Britanniarum Præfecturas gesserunt. Nimirum Vicariatus erat secundus titulus, et Vicarii 'Spectabiles' tantum dicebantur. Præfecti vero Prætorio 'Illustres;' atque hic titulus fuit primus.

* 91 et 92 *Sellamque curulem, Ut trabeam, pictamque togam, &c.*] Bonarottus, annotante jam laudato Antiquit. explan. auctore Suppl. Tom. III. putat vestem Consularem describi in his apud Vopiscum in vita Aureliani cap. 13. 'Cape togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eburneam.' 'Quæ omnia,' inquit, Ant. expl. auctor, 'an simul gestaret Consul, incertum.' Scimus anno 379. quo 'Consul Ausonius renuntiatus est, ipsum uti Consulem togam pictam gestasse.' Cui togæ ex hoc versu et trabeam addere potuisset.

* 93 *Prælatus haberer*] Hermogen. Olybrio collegæ meo. Prior enim sum indeptus fasces.

* 94 *Quæsivi meritum quam grande nepoti Consul avus*] Nulla non arrepta occasione Consulatum suum recantat. In Epigram. de Fastis non semel; in Burdigala, in Epistolis ad Paulinum, ad Tetradium, et in Parentalibus. Quod factum in protreptico plurimum abest quin culpem. Præmiorum spe nepotulum conatur ad honesta studia accendere.

Consul avus: lumenque tuæ præluceo vitæ.
Quamvis et patrio jamdudum nomine clarus,
Posses ornatus, posses oneratus haberi:
Accessit tamen ex nobis honor inclytus: hunc tu
Effice, ne sit onus: per te ut connixus in altum
Conscendas; speresque tuos, te Consule, fasces.

Consul paravi meo nepoti ingens meritum his rebus: et præfero facem tuæ vitæ. Etsi tu nomine tui patris jampridem illustris posses existimari decoratus, et gravatus; clarum tamen decus tibi est additum ex me. Tu fac ne illud sit tibi onus: adeo ut per te ipsum contendens sursum eveharis; et speres te propriis fascibus ornatum iri, cum Consul eris.

Not. Var.—100 Colerus legit *superesque.*

NOTÆ

97 *Posses ornatus, posses oneratus, &c.*] Posthabitis quæ Barthius in hunc locum affert, lego hic *oneratus.* Paronomasia est in his vocibus *ornatus* et *oneratus*, cujusmodi figura delectatus est non mediocriter Ausonius, ut mox: 'Accessit tamen ex nobis honor inclytus. Hunc tu Effice ne sit onus.' Oneratus haberi potest Nepos, cui respondendum est virtutibus, et honoribus avi Consulis, cavendumque ne ab eo degeneret.

* *Posses ornatus, posses oneratus*] Eandem figuram usurpat Ovidius in Heroid. 'Non honor est sed onus,' &c.

* 98 *Accessit tamen ex nobis honor inclytus*] A me scilicet avo tuo, et a patre tuo, ex quibus nobilitatis fructum capis.

* 99 *Per te ut connixus*] Quid enim tibi prodesset nobilitas a tuis cœpta majoribus, in te si desineret, et si nominibus generosus, nobis dignum te non exhiberes.

100 *Speresque tuos, &c.*] Non solum avitis fascibus, sed etiam tuis inclarescas, cum tu ipse ad consulatum tua virtute fueris evectus.

V. GENETHLIACON AD EUNDEM AUSONIUM NEPOTEM. 323

CARMINA prima tibi cum jam puerilibus annis

Cum cura præceptoris assidui blandiens doceret te versus primos jam tum in

Carminis hujus titulus fuit in codice vetusto: *Ausonius Avus Ausonio Ne-*

NOTÆ

* Genethliacon, Carmen de natali, quale et Statii Sylv. II. 7. Notum Veteribus celebrari solitum diem natalem, non hominum tantum, sed et urbium.

Traderet assidui permulcens cura magistri,
Imbueretque novas aures, sensusque sequaces,
Ut respondendas docili quoque murmure voces
Emendata rudi proferret lingua palato,
Addidimus nil triste senes: ne cura monendi
Læderet, aut dulces gustus vitiaret amaris.
At modo, cum motu vigeas jam puberis ævi,
Fortiaque a teneris possis secernere; et ipse
Admonitor morumque tibi, fandique videri;
Accipe non præcepta quidem, sed vota precantis,
Quin gratantis avi festum ad solenne nepotis.
Annuito, ut reducem fatorum a fine senectam
Sospes agam: festumque diem, dubitataque cernam
Sidera, deposito prope conclamatus in ævo.
Hoc, mellite nepos, duplicato fœnore partum,
Natali accedente tuo: munusque salutis
Plenius hoc nostræ, quod jam tibi puberis ævi
Crescit honos, juvenemque senex jam cerno nepotem.

puerili ætate, et iis impleret tuas aures teneras, et sensus facile amplectentes præcepta, adeo ut lingua tua castigata in ore tuo adhuc rudi pronuntiaret etiam susurro docili verba quæ erant respondenda, ego senex nihil adjeci severum: ne hæc cura te admonendi te offenderet, aut corrumperet suaves sapores amaris. At nunc cum jam ferveas impetu ætatis juvenilis, et valeas distinguere generosa a blandis; atque ipse tibi videri præceptor vivendi, et loquendi; accipe a me non monita quidem, sed vota avi optantis, atque etiam gratulantis in die festo solenni Nepotis sui. Testare nutu te libenter accipere, ut ego incolumis degam senectutem quasi remeantem mihi a vitæ termino: et ego qui fere jam sum conclamatus in hac ætate decrepita, aspiciam diem tibi festum, et astra quæ vix sperabam me visurum. Hoc mihi comparatum est geminato fructu, tuo die natali adventante, o dulcissime Nepos: et hoc est multo uberius beneficium meæ incolumitatis, quod juvenilis ætatis decus augetur tibi in dies, et quod ego senex jam video meum nepotem juvenem. Sextum hoc triennium

poti.—12 *Et gratantis* Vulg. Alii: *Qui gratantis.*

NOTÆ

11 *Accipe, &c.*] Hos versus duos ex emendatione Scaligeri excudendos curavimus.

12 *Festum ad solenne*] Natalem scilicet ejus diem. Est enim hoc Carmen natalitium.

* 15 *Deposito prope conclamatus in ævo*] Alludunt sæpe Veteres ad consuetudinem clamores tollendi, ubi quispiam e vita excessisset, ne forte pro mortuis sepelirentur in quibus aliquid vitæ latentis superesset. Unde Kirchman. lib. I. de Funer. Rom. cap. 13. ortum ait, ut 'conclamati' dicerentur, in quibus nulla reviviscendi spes affulgeret.

Sexta tibi hæc primo remeat trieteris ab anno,
Septembres notis referens natalibus Idus.
Idus alma dies, geniis quoque culta Deorum.
Sextiles Hecate Latonia vendicat Idus;
Mercurius Maias, Superorum adjunctus honori.
Octobres olim genitus Maro dedicat Idus.
Idus sæpe colas bissenis mensibus omnes,
Ausonii quicumque mei celebraveris Idus.
Vale, nepos dulcissime.

a primo tuo anno tibi recurrit, reducens Idus Septembres claras tuis natalibus. Idus sunt dies inclyta, celebrata etiam natalibus Deorum. Diana Latonæ filia sibi sumit Idus Augustas; Mercurius in Deorum numerum ascitus Maias Idus sibi vindicat. Virgilius consecrat Idus Octobres quondam natus eo die. O tu quisquis celebraveris Idus natalem mei Ausonii, sæpe celebres omnes Idus mensibus duodenis. Vale, jucundissime Nepos.

NOTÆ

20 *Sexta...trieteris, &c.*] Sextum triennium tibi redit, id est, quindecim jam annos supergressus spatium illud ingrederis, quod a decimo quinto ad decimum octavum annum est.

22 *Geniis quoque culta Deorum*] Ovid. lib. I. Fast. 'Idibus alba Jovi grandior agna cadit.' Geniis interpretatus sum 'natalibus,' quibus præerant Genii.

23 *Sextiles Hecate, &c.*] Expressus totus hic locus est ex Martialis Epigrammate LXVIII. lib. XII. in Natalem Maronis, quod est hujusmodi: 'Maiæ Mercurium creastis Idus. Augustis redit Idibus Diana. Octobres Maro consecravit Idus. Idus sæpe colas et has, et illas, Qui magni celebras Maronis Idus.'

AUSONIUS GREGORIO FILIO S. 324

En unquam [1] vidisti [a] nebulam [2] pictam in pariete? [b]

Aspexistine aliquando nubem adumbratam in pariete? Aspexisti sane, et recor-

1 *An unquam* Vulg.—2 Alii *tabulam.* Vid. Not. Var. et inf.—3 *Treviri*

NOTÆ

Gregorio filio] Quis fuerit ille Gregorius, non liquet. Filium crediderim amoris non cognationis nomine appellatum ab Ausonio. Nam, ut ex Parentalibus patet, filios habuit tantum duos, Ausonium, qui puer obiit, et Hesperium, ex quo Pastorem habuit nepotem; at Gregorii hujus nusquam, nisi hic, mentionem facit. Sic etiam Symmachum, et Pontium Paulinum, in Epistolis filios vocat.

* De Gregorio, cujus nomini hoc Poëmation inscribitur, præter nostrum, qui fatetur nescire se quis ille

Vidisti utique, et meministi. Treveris[3] quippe in triclinio Æoli[c 4] fucata est[d] pictura hæc: Cupidinem cruci affigunt mulieres[e] amatrices; non hæ de nostro sæculo, quæ sponte peccant,[f] sed illæ Heroicæ, quæ sibi ignoscunt, et plectunt Deum: quarum partem in lugentibus campis[g] Ma-

daris. Nam Treveris in triclinio Æoli hæc imago picta est: Cupidinem tollunt in crucem fœminæ amatrices, non hæ quidem nostræ ætatis, quæ ultro peccant, sed illæ Heroicæ, quæ dant sibi veniam, et puniunt Deum Cupidinem: quarum partem

Vulg. Tilianus codex: *Treviris.*—4 Parisiensis liber, *Zoili,* et vetus Tilii

NOTÆ

sit, silent omnino Interpretes. Eundem ego suspicor de quo Sulpit. Sever. Historiarum lib. II. tanquam Galliarum anno 383. Præfecto, et Symmachus lib. VII. Epist. 87. et lib. III. Epist. 17. quem eodem pacto filium vocat Ausonius, quo Paulinum et Symmachum, amoris et benevolentiæ causa, utpote minus ætate provectos.

[a] *En unquam vidisti*] Modus percontandi, Terentio valde familiaris. Phorm. act. 2. scena 2. 'Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mihi scriptam dicam?' Eodem actu scenæ 3. initio: 'En unquam cuiquam contumeliosius Audistis factam injuriam, quam hæc est mihi?' Et alibi passim.

[b] *Nebulam pictam in pariete*] Noster in Epistola ad Symmachum: 'Hoc me velut aërius bracteæ fucus, aut picta nebula, non longius, quam dum videtur, oblectat.' Unde videre est, non hic mutandum τὸ *nebulam* in *tabulam,* (quod quibusdam placuit,) cum hic 'Aëris campos,' et marcentes 'nebuloso lumine' flores, aliaque hujusmodi sit descripturus.

[c] *In triclinio Æoli*] Veteres quidam codices habent *Zoili,* non *Æoli:* quæ lectio placeret magis. Frequens satis 'Zoili' nomen in veteribus monumentis, at non sic 'Æoli.' Quod ventorum regis proprium, alii temere tributum haud reperias. Nisi forte 'triclinium Æoli' intelligamus, triclinium aliquod palatii Treverici, quod 'Æoli' dictum sit a pictura aliqua, aut sculptura 'Æoli' ventorum regis, quæ in eo fuerit. Sic enim solent palatiorum diætæ a picturis, aut aliis adjunctis denominari.

[d] *Fucata est*] Id est, picta. 'Fucare' illius ævi scriptoribus pro 'pingere' sæpe usurpatum. Paulin. VII. Natali: 'Nunc volo picturas fucatis agmine longo Porticibus videas.'

* [e] *Cupidinem cruci affigunt mulieres*] Narrat Balzacius simile quod Neapoli extare in marmore depictum. Scilicet Myrteæ quoque cruci Cupido affigitur, Heroidesque Deum ut plectant, rosis, quarum habent paratam segetem, tanquam lapidibus obruunt.

* [f] *Non hæ de nostro sæculo, quæ sponte peccant, &c.*] Peccaverant et sponte sua Heroides illæ; sed jocari Ausonium recte annotat Anonymus, hoc discrimen statuentem Heroidas inter et ævi sui mulieres: quasi hæ ultro peccarent, nec delicti quicquam præter se insimularent; cum Veteres illæ amatrices peccata sua Cupidini aut fato tribuerent, sicque ut ait Poëta vs. 64. transferrent 'proprias aliena in crimina culpas.'

[g] *In lugentibus campis*] Virgil. l. VI.

ro noster enumerat. Hanc ego imaginem specie et argumento miratus sum. Deinde mirandi[5] stuporem transtuli ad ineptiam poëtandi.[h] Mihi præter lemma, nihil placet. Sed commendo tibi errorem meum. Nævos nostros et cicatrices[i] amamus: nec soli nostro vitio peccasse contenti,[k][6] affectamus, ut amentur.[l] Verum quid ego huic eclogæ[m] studiose patrocinor? Certus sum, quodcumque

Virgilius noster recenset in campis lugentibus. Ego admiratus sum hanc picturam propter spectaculum quod exhibet, et propter illius argumentum. Postea, ex admiratione et stupore reversus, sat ineptus fui, ut eam Carmine describerem. Nihil in eo mihi placet præter argumentum. Attamen commendo tibi hunc meum errorem. Delectamur etiam nostris nævis, et nostris cicatricibus. Neque contenti quod soli nostra culpa erraverimus, cupimus ut ceteri quoque iis delectentur. Sed quare ego tam cupide defendo hoc Idyllium? Certe scio te amaturum quicquid meum esse

codex: quod etiam reponendum monet Scriverius.—5 *Denique mirandi* Vulg. —6 'Legas: *nec soli peccasse contenti. Nostro vitio* nescio, annon *vitium* additum sit. Nec tamen hæc affirmo. Sed, quæso te, quid opus, *nostro vitio*, cum omnia ad nævos et cicatrices referantur?' *Barthius*. Vid. inf.—7

NOTÆ

Æn. 'Nec procul hinc partem fusi monstrantur in omnem Lugentes campi: sic illos nomine dicunt. Hic, quos durus amor crudeli tabe peredit, Secreti celant calles, et myrtea circum Sylva tegit. Curæ non ipsa in morte relinquunt. His Phædram, Procrinque locis, mœstamque Eriphylen,' &c.

* [h] *Poëtandi*] A Deponente 'poëtor:' quod Veteres Latinos usurpasse probat libro octavo Priscianus. Sic Ennius dixit: 'Nunquam poëtor nisi podager.'

[i] *Nævos nostros et cicatrices*] Metaph. pro vitiis et erroribus animi.

* [k] *Nec soli nostro vitio peccasse contenti*] Alterutrum ex his, vel *nostro vitio*, vel *peccasse*, resecat Barthius quasi redundans, et insititium. Absit autem ut omnia sic ad vivum resecentur quæ redundare videbuntur: vis præterea latet in vocibus 'vitio nostro.' Non soli contenti nostrapte culpa, alieno exemplo nullatenus in errorem inducti, peccasse.

* [l] *Affectamus, ut amentur*] Nævi nostri quos licet perspectos non modo amamus, verum etiam amari volumus. Hunc locum mire illustrat Seneca lib. I. Controv. 10. ubi de Ovidio agens hæc habet: 'In quibus' carminibus 'non ignoravit vitia sua, sed amavit.' Manifestum potest esse, quod rogatus aliquando ab amicis suis, ut tolleret tres versus, invicem petiit ut ipse tres exciperet, in quos nihil illis liceret. Æqua lex visa est. Scripserunt illi quos tolli vellent secreto, hic quos tutos esse vellet. In utrisque codicillis iidem versus erant: ex quibus primum fuisse narrabat Albinovanus Pedo, qui inter arbitros fuit: 'Semibovemque virum, semivirumque bovem.' Secundum: 'Egelidum Borean, egelidumque Notum.'

[m] *Huic eclogæ*] Quæ poëmata Theocriti Εἰδύλλια et Βουκολικὰ vulgo inscribuntur, ac Virgilii Bucolica, hæc antiqui Grammatici 'Eclogas' vo-

meum scieris, amabis. Quod magis specto,"[n] [7] quam ut laudes. Vale.[8]

scies. Quod magis intendo animo, qaam ut laudes. Vale.

Spero Vulg.—8 Addunt quidam libri: *ac dilige parentem.*

NOTÆ

cant, ut Servius in III. VII. et IX. Bucolic. Virg.

* *Huic eclogæ, &c.*] Ecloga, ἐκλογὴ, proprie 'delectus.' Est enim ἐκλέγειν 'eligere,' 'secernere.' Igitur Ecloga est delectus paucorum e pluribus opusculis.

[n] *Quod magis specto*] Ita Barthius, pro *spero*, cui assentior libens. Non enim speramus ea quæ certo scimus. Et lectionem quidem Barthii expressi in Interpretatione.

* *Quod magis specto, &c.*] Ita legendum, non *spero*, quicquid contra afferat Anonymus: quanquam enim Ludos amicorum, etiamsi non laudentur, amari fateor, repugnat ea 'sperari' de quibus certi sumus.

VI. CUPIDO CRUCI AFFIXUS. 325

Aeris in campis, memorat quos Musa Maronis,
Myrteus amentes ubi lucus opacat amantes,

In campis Ætheriis, quos Carmen Virgilii celebrat, ubi sylva myrtea tegit

NOTÆ

* Hoc versibus Gallicis Poëmation expressit, immo corrupit Marollius, qui et 'Rosas' et 'Centonem,' et quædam ex 'Fastis' et 'Sapientibus' Ausonii eadem ratione expressa, ad Martialis, seu potius, ut festive Menagius aiebat, in Martialem Epigrammatum calcem subjecit. Hoc itidem Poëmation astricto sermone eoque Gallico non infeliciter imitatus est alter e nostratibus; Fuselerinsne an Vergerius, incertum. Imitatio illa inscribitur, *L'Amour fouetté.*

1 *Aëris in campis*] Id est, inanibus, ubi umbræ tantum et aëriæ rerum formæ volitant.

* *Aëris in campis, memorat quos Musa Maronis*] In Elysio, quod Ausonius post Maronem vocat *Aëris campos*, vel quia inanibus umbris habitatum, vel quia in pratis aëriis, cœlum inter ac terram mediis situm, juxta Stoicos.

2 *Myrteus, &c.*] Virg. l. VI. Æneid. loco jam supra laudato: 'Et myrtea circum Sylva tegit.' Quod ideo finxerunt, quia myrtus arbor sacra Veneri est.

* *Myrteus, &c.*] Servius ad Eclog. VII. Virgilii, Venerem e mari egressam in Myrto notavit, ne conspiceretur nuda, latuisse. Unde ipsi placuit Myrtus, et ex Myrteto apud Inferos uberrimo coronas ibi capere amantium immature defunctorum manes dicuntur.

* *Amentes ubi lucus opacat amantes*] Paronomasia, quæ occurrit in Plauto ac Terentio, quorum studiosus oppidoque imitator Ausonius: in Plauto quidem, Mercatoris Prologo: 'Amens amansque ut ut animum offirmo meum;' in Terentio quoque: 'In-

Orgia ducebant Heroides, et sua quæque,
Ut quondam occiderant, leti argumenta gerebant,
Errantes sylva in magna, et sub luce maligna,
Inter arundineasque comas, gravidumque papaver,
Et tacitos sine labe lacus, sine murmure rivos:
Quorum per ripas nebuloso lumine marcent
Fleti olim regum et puerorum nomina flores,
Mirator Narcissus, et Œbalides Hyacinthus,

insanos amantes, Heroicæ mulieres celebrabant orgia, et singulæ ferebant signa suæ mortis, quemadmodum olim occubuerant, vagantes in lato nemore, et sub ambiguo lumine, inter capita arundinum, et papaver grave, et stagna silentia absque lapsu, et fluvios absque susurro: juxta quorum ripas, flores quondam deplorati, inscripti nominibus regum et puerorum, squalent sub luce caliginosa, nempe Narcissus admirator sui ipsius, et Hyacinthus Œbali filius, et Crocus capillis aureis, et

NOTÆ

ceptio est amentium, haut amantium.'

3 *Orgia*] Servius ad hunc versum quarti Æneidos: 'Ubi audito stimulant trieterica Baccho Orgia,' &c. Sane sciendum, inquit, ὄργια apud Græcos dici sacra omnia, sicut apud Latinos, cærimoniæ dicuntur, sed abusive sacra Liberi orgia vocant, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id est, a furore, vel ἀπὸ τῶν ὄρων, a montibus' in quibus præsertim fiebant. Addit alia duo etyma Vossius; nempe ab εἴργω 'arceo;' quia non initiati ab iis arcerentur; et a ῥέζω 'facio,' et 'sacrifico,' cujus præteritum ἔοργα: ut ita dicantur, quasi θεῖα ἔργα. Certe hæc Heroidum Orgia, amoris infausti Orgia erant, non Bacchi.

* *Orgia ducebant, &c.*] Virgilianum loquendi genus. Quæ Floridus huc affert de Orgiis e Servio nihil omnino ad rem. *Orgia* pompam interpretor qua sua quæque 'Leti gerebat argumenta,' veluti in honorem Deorum inferorum.

5 *Errantes sylva in magna, et sub luce maligna*] Desumtum e duobus ejusdem libri VI. Æneid. locis.

* *Errantes sylva in magna*] Virgilius Æneid. VI. vers. 451. de Phœnissa seu Didone: 'Errabat sylva in magna.'

7 *Sine labe*] 'Labes' a 'labendo.' Hic pro 'lapsu,' seu fluento accipe.

* *Sine labe lacus*] Poëta, ut significet hæc esse somnia, per jocum dixit esse illic 'lacus sine labe,' hoc est, qui nulla telluris cavitate contineantur, quod perinde est ac montes sine declivitate. Sic et in sequentibus lusit. Hæc Anonymus qui 'labem' ex Ciceron. lib. de Divinat. III. 35. et 45. exponit humi cavitatem.

* 8 *Quorum per ripas, &c.*] Sic ea imitatur, quicumque tandem ille sit, carminis auctor inscripti, *l'Amour fouetté*, de quo jam verba fecimus: *On voit parmi les fleurs qui parent ce séjour, Hyacinthe et Narcisse, et tant d'autres encore, Qui mortels autrefois, de l'empire d'Amour, Ont passé sous les loix de Flore.*

10 *Mirator Narcissus*] Mirator suæ ipsius formæ, cujus in fonte conspectæ amore obiit, in florem deinde cognominem versus. Metam. III.

* *Mirator Narcissus*] Vult Anonymus Narcissum hic dici 'miratorem,' uti Hispaniæ diceretur, *el mirador*, Gallice (si tamen barbara vox non esset) *Narcisse le mireur*. Sed ea nimis acuta. 'Mirator,' intellige sui ipsius admiratorem.

Œbalides Hyacinthus] Œbali regis

Et Crocus auricomans, et murice pictus Adonis,
Et tragico scriptus gemitu Salaminius Æas.
Omnia quæ lacrymis, et amoribus anxia mœstis,
Exercent memores obita jam morte doloris:
Rursus in amissum revocant Heroidas ævum.

Adonis tinctus ostro, et Ajax Salaminius inscriptus voce luctuosi gemitus. Quæ cuncta solicita fletibus et tristibus amoribus exagitant vita jam defunctos recordantes adhuc doloris pristini: eadem revocant iterum Heroidas in præteritam

15 *Omnia, quæ lacrymis et amoribus anxia mœstis, Exercent memores, obita jam morte, dolores, Rursus in amissum r. H. ævum.* Ita emendavit Scriverius, qui etiam dicit: ' Aliter atque aliter hæc vulgo interpunguntur. Quid si legamus? *Exercent memores: obita jam morte dolores Rursus in hoc missas r. H. ævum.* Nisi per *amissum ævum* intelligendum sit, elapsum, præteritum, et vetus: atque ita nihil temere mutandum.' Gronovius tentat: *amoribus anxia mœstis Experti memores, obita jam morte, doloris Rursus in antiquum r.*

NOTÆ

Laconiæ filius, Apollini dilectus, atque ab eo, per imprudentiam, disci jactu interfectus, in floremque mutatus ejusdem nominis. Ovid. Metam. lib. x.

11 *Et Crocus auricomans*] Ovid. Metam. lib. IV. in fine quintæ Fabulæ: ' Et Crocon in parvos versum cum Smilace flores Prætereo.'

Et murice pictus Adonis] Ovid. Metam. x. de hoc flore: ' Nec plena longior hora Facta mora est, cum flos de sanguine concolor ortus, Qualem, quæ lento celant sub cortice granum, Punica ferre solent,' &c.

* *Et murice pictus Adonis*] Anemone, de nomine ejus, e cujus sanguine nata fingitur. Vide Ovidium Metam. x. in fine. *Anonymus.*

12 *Et tragico scriptus gemitu Salaminius Æas*] Qui Latinis ' Ajax,' Græcis est Αἴας, unde hic *Æas.* Tragicum autem gemitum intellige *αἶ, αἶ*, voces in Tragœdiis frequentes, quas voces inscriptas Hyacintho flori, gemitus Apollinis indices, in Hyacinthi Fabula Ovid. ait: ' Non satis hoc Phœbo est. Is enim fuit auctor honoris, Ipse suos gemitus foliis inscripsit, et *αἶ, αἶ* Flos habet inscriptum; funestaque litera ducta est.' Easdem priores literas referre nominis Ajacis, cujus cruor in consimilem florem sit versus, idem ait Ovid. lib. XIII. Metam. Fab. 3. quæ de Ajace est: ' Nec valuere manus infixum educere telum: Expulit ipse cruor, rubefactaque sanguine tellus Purpureum viridi genuit de cæspite florem, Qui prius Œbalio fuerat de vulnere natus. Litera communis, mediis, pueroque, viroque, Inscripta est foliis, hæc nominis, illa querelæ.' Salaminius dicitur a Salamine insula Interni maris, ejus patria.

* 13 *Omnia quæ lacrymis, &c.*] Hic nulla vox, præter vocem *doloris* in *dolores*, neque ipsa interpunctio mutanda. Sensus est ' Leti argumenta,' et flores in quos conversi fuerant infelices Heroës, et ' omnia quæ lacrymis et amoribus anxia exercent memores etiam obita morte dolores,' in amissæ vitæ memoriam Heroidas revocasse. Ita fere Anonymus, et quidem recte.

Fulmineos Semele decepta puerpera partus
Deflet, et ambustas lacerans per inania cunas

ætatem. Semele puerpera delusa plorat partum suum fulmine maturatum; et

H. ævum. Vid. Not. Var.—17 *Latera hæc per inania cunas* Vulg. Scaliger emendavit ut nos. Barthius Ausonio relictum putat: *laterum per inania.* Vinetus inquit: 'Vereor, ut ne hic *latera* pro alio aliquo verbo sit suppositum.' Legendum omnino monet Scriverius: *et ambustis laterum per inania cunis V. i. s. fulminis ignem: τὸ fulminis* pro *fulguris,* quod olim legebatur. Salmasius quærit Annon melius sic restitui possit: *et ambustas late per inania cunas V. ignavo s. fulminis igne.* Boxhornius conjicit: *et ambustas iterum per inania*

NOTÆ

16 *Fulmineos Semele*] Vide Ovid. Metam. lib. III. Fab. 6.

* 17 *Deflet, et ambustas lacerans per inania cunas*] Si quis locus Interpretibus crucem fixit, is profecto est, e quo ut se expedirent, alii alia commenti sunt, nisi quod noster salebras aut non vidit, aut pedibus calcavit. Igitur Vinetus legebat *latera per inania,* quod quidem suspectum habuit. Putavit Scaliger pro *latera* reponendum *lacerans:* quam lectionem in textu admissam secutus Interpres noster. Barthius, rejecta voce *lacerans,* legit *laterum per inania,* quæ de lateribus ipsis suo pondere spoliatis accipit. Salmasius, cui lacerare potius locum quam redintegrare ii videntur quibus arridet *lacerans,* sic restitui posse existimat: *Deflet, et ambustas late per inania cunas Ventilat ignavo simulati fulminis igne.* Salmasio accedit Boxhornius, nisi quod pro *late* reponit *iterum,* nempe in pictura. Tollius cum Barthio legit *laterum per inania,* mutatque *ambustas cunas* in *ambustis cunis: Deflet, et ambustis laterum per inania cunis, Ventilat ignavum simulati fulminis ignem.* Anonymus, cui suffragatur Clericus, Select. Biblioth. Tom. 24. aliam omnino affert lectionem, quæ et in textu hujus Poëmatii Hagæ-Comitum anno 1712. cum Pervigilio Veneris editi occurrit: *Deflet, et ambusti lateris per inania currens, &c.* Hæ fere sunt lectiones quas diarii Trivult. Mart. 1714. recenset unus e Soc. Jes. et refellere nititur, ut suam astruat; quæ quidem cum sensum efficiat planissimum retinenda mihi videretur, nisi in unico versu tres voces mutarentur, ut patet: *Deflet, et ambustos lacerans per inania crines, Ventilat, &c.* Dixi, nisi tres in unico versu mutarentur voces. Si enim talia Critici audent, qualia sæpissime peregrini, jam actum est de priscis scriptoribus, in quos nil quicquam licet, quamdiu intelligi posse non desperaveris. Locum autem in quo hæremus sine ulla mutatione intelligi posse contendo. Sensus quidem est: Semelen deceptam deflere partus fulmine maturatos, et 'ventilare per laterum inania ambustas cunas,' nempe thalamum suum qui pro cunis Baccho fuerat, ventilareque 'ignavum simulati fulminis ignem:' ut sit Ellipsis Latinæ vocis 'habentes.' 'Ignavum simulati fulminis ignem' dixit Poëta; id est, falsum fulmen, et veluti umbram fulminis, quia in Inferis verum nihil. Hæc ego scripseram, ubi non longe absimilem interpretationem allatam vidi in libro cui titulus: *Recueil de Pieces fugitives par M. l'Abbé Archambaud.* Tom. II. p. 70. et seq.

Ventilat ignavum simulati fulminis ignem.
Irrita dona querens, sexu gavisa virili,
Mœret in antiquam Cænis revocata figuram.
Vulnera siccat adhuc Procris: Cephalique cruentam
Diligit et percussa manum: fert fumida testa
Lumina Sestiaca præceps de turre puella.

divellens per aërem cunas flagrantes, excutit fatuam flammam fulminis ficti. Cænis, quæ gavisa quondam fuit sexu masculo, jam reducta ad pristinam formam, luget, conquerens donum sibi a Neptuno concessum vanum esse. Procris siccat adhuc vulnus suum: et quamvis vulnerata amat manum sanguinolentam Cephali. Puella, ruens e turre Sestiaca, gestat fumosum lumen in lampade fictili. Et mascula Sappho,

cunas V. ignavo s. fulm. igne. Vid. Not. Var. et inf.—20 *Cæneus* Vulg.—22 *Fumida testæ* Vulg. Quidam legunt *testem.* 'Ignoscat amicus mihi Belga

NOTÆ

18 *Ignavum simulati fulminis ignem*] Ista quippe Heroidum Orgia, et mortis argumenta varia, specie tantum tenus adumbrata erant.

* 19 *Sexu gavisa virili*] Post stuprum a Neptuno illatum.

20 *Cænis revocata figuram*] Sive *Cænis* legas, quod nomen ejus fuit, sive *Cæneus,* quod ipsi in virum mutatæ inditum est, utrumque bene erit. Expressa hæc sunt ex his Virg. lib. VI. Æneid. 'His Phædram Procrinque locis, mœstamque Eriphylen, Crudelis gnati monstrantem vulnera cernit, Evadnenque, et Pasiphaën: his Laodamia It comes, et juvenis quondam, nunc fœmina, Cænis, Rursus et in veterem fato revoluta figuram.' De Cæneo vide Ovid. lib. Metam. XII. Fab. 5.

21 *Procris*] Quæ, cum præ zelotypia post dumum lateret, maritum Cephalum observans, ab eo, feram esse rato, percussa jaculo est et interfecta. Vide Ovid. in fine lib. VII. Metam.

23 *Præceps de turre puella*] Hero, cui patria Sestos ad Hellespontum in Europa sita contra Abydum Asiæ oppidum, ex quo adnantem singulis noctibus amatorem Leandrum, suspensa e turri, ne erraret, lampade, excipere solita, cum summersum ipsum undis tempestate furentibus conspexisset, præceps e turre desiliit. Additur hic ei lampas sua amorum testis et conscia. Vide elegantissimum de Leandri et Herus amoribus Musæi Poëtæ Græci Carmen.

* *Sestiaca præceps de turre puella*] Noti Heronis et Leandri amores, de quibus venustum ac delicatum extat Musæi Poëmation. Eorundem Veteres meminere, utroque nomine, quod ad nostra usque tempora mansit, appellato. Solus, ut jam ab Anonymo observatum est, Joannes Harduinus e Soc. Jes. omnium quotquot ætate nostra fuerunt ceteroqui doctissimus, et qui nuper senio confectus obiit, solus, inquam, in nummis populorum et gentium fabellam hanc confictam voluit e mala interpretatione nummi Abydenorum in quo pro ΗΡΟΜΗΑΝΔΡΟΣ, quibus significabatur Hellespontus una nocte unius viri viribus trajici posse, legerunt nescio qui, ΗΡΟ ΛΗΑΝΔΡΟΣ. Verum ista proponere refellere est.

Et de nimboso saltum Leucate minatur
Mascula Lesbiacis Sappho peritura sagittis.
Harmoniæ cultus Eriphyle mœsta recusat,

interitura amore Lesbii juvenis, videtur jam jam desultura e Leucate nubes tangente. Tristis Eriphyle, infortunata filio, nec felix viro, respuit ornatum Harmoniæ.

alti vir ingenii, si ferre non possum: *fumida tedæ.*' Scriverius.—26 Ita legendum monet Vinetus pro: *Hermione cultus Eriphyles mœsta recusat.*—29

NOTÆ

24 *Et de nimboso saltum Leucate minatur*] Virg. lib. III. Æneid. 'Mox et Leucatæ nimbosa cacumina montis:' ad quem locum Pomponius Sabinus: 'Leucates mons mare intrat, dictus a petra coloris albi, in qua est Apollinis fanum. Hinc jaciebant se amantes, qui volebant oblivisci amoris.' Ipsa Sappho Epistola ad Phaonem apud Ovid. 'Hic ego cum lassos posuissem flebilis artus, Constitit ante oculos Naias una meos. Constitit, et dixit: Quoniam non ignibus æquis Ureris, Ambracia est terra petenda tibi. Phœbus ab excelso, quantum patet, aspicit æquor; Actæum populi, Leucadiumque vocant. Hinc se Deucalion, Pyrrhæ succensus amore, Misit, et illæso corpore pressit aquas. Nec mora, versus amor fugit lentissima mersi Pectora. Deucalion igne levatus erat. Hanc legem locus ille tenet. Pete protinus altam Leucada, nec saxo desiluisse time,' &c. Hinc locus ille ἅλμα τῶν ἐρώντων 'saltus amantium' dictus est. Plura huc congesta ex Ptolemæo Hephæstionis filio vide apud Scaligerum in castigationibus Ausonianis ad hunc locum. Porro 'Leucate' hic sextus casus est a recto 'Leucas.' Ampelius in lib. memoriali cap. 8. a Tollio laudatus: 'Leucade mons, unde se Sappho dejecit propter virum,' &c.

25 *Mascula*] Sive virili animo, quod ausa sit e rupe desilire, e qua tantum solebant viri sese impatientia amoris jaculari; sive 'masculæ libidinis' ut de Ariminensi Folia ait Horatius; quod fœminarum arserit amoribus. Unde ipsa in Epistola ad Phaonem supra laudata: 'Lesbides, infamem quæ me fecistis amatæ,' &c. et Horat. Ode XIII. lib. II. Carm. 'Æoliis fidibus querentem Sappho puellis de popularibus.'

Lesbiacis ... sagittis] Amore Phaonis Lesbii juvenis, qui unguentum a Venere accepisse dicitur, quo cum se perunxisset totum, formosissimus evasit, et cum alias mulieres quamplurimas, tum Sappho ipsam ad sui amorem pellexit; quod Plinius lib. Naturalis Historiæ XXII. cap. 8. radici erynges candidæ tribuit, quam 'centum capita' vocari ait. 'Portentosum est,' inquit, 'quod de ea' alba erynge 'traditur. Radicem ejus alterutrius sexus similitudinem referre, raram inventu: sed si viris contigerit mas, amabiles fieri. Ob hoc et Phaonem Lesbium dilectum a Sappho.'

26 *Harmoniæ*] Martis et Veneris ex adulterio filiæ, quæ Cadmo nupsit.

Cultus] Monile infaustum, quod Vulcanus, vindictæ cupidus, adulterinæ uxoris filiæ donum nuptiale fecerat eo fato, ut funestum esset gestanti cuilibet. Atque, ut ait Statius

Infelix nato, nec fortunata marito.
Tota quoque aëriæ Minoia fabula Cretæ
Picturarum instar tenui sub imagine vibrat.
Pasiphaë nivei sequitur vestigia tauri.

Tota etiam fabula Cretæ inanis ad Minoëm spectans coruscat sub levi simulacro ad exemplum picturarum. Pasiphaë sequitur passus albi juvenci. Ariadne derelicta

Picturatum legit Barthius, quod etiam Tollius.

NOTÆ

Thebaidos II. 'Prima fides operi Cadmum comitata jacentem Harmonie, versis in sibila dira querelis, Illyricos longo sulcavit pectore campos. Improba mox Semele vix dona nocentia collo Induit, et fallax intravit limina Juno. Teque etiam infelix perhibent Jocasta Deorum Possedisse nefas. Vultus hac laude colebas Heu quibus, heu! placitura toris! post longior ordo. Tum donis Argia nitet,' &c. donata scilicet illo monili a Polynice conjuge, qui postea, cum Amphiarao vate ad bellum Thebanum egeret, neque convenire eum delitescentem posset, uxoris ejus Eriphyles fidem eodem monili oblato per Adrastum socerum illius fratrem tentavit, et corrupit, atque proditum ab ea Amphiaraum abduxit in infaustam militiam, in qua periturum se vates sciebat. Nec tamen impune hoc Eriphylæ uxori abire passus, filio Alcmæoni mandat proficiscens, ut cum primum perlatus ad eum esset paternæ mortis nuntius, supplicium de matre sumeret. Quod ille fecit. Unde Noster de ea hic: 'Infelix nato, nec fortunata marito,' et Virgil. loco supra laudato: 'Mœstamque Eriphylen Crudelis nati monstrantem vulnera cernit.'

Mœsta] Sic Virg. 'mœstamque Eriphylen.' Homerus lib. XI. Odyss. Στυγερήν τ' Ἐριφύλην.

Recusat] Sed tardius. Dum enim viveret optaverat cupidius. Statius loco supra laudato: 'Viderat hoc conjux perituri vatis, et aras Ante omnes epulasque trucem secreta coquebat Invidiam, sævis detur si quando potiri Cultibus. Heu nihil auguriis adjuta propinquis, Quos optat gemitus! quantas cupit impia clades,' &c. de hac Propert. lib. III. Eleg. 13. 'Tu quoque ut auratos gereres, Eriphyla, lacertos, Dilapsis nusquam est Amphiaraus equis.'

* 27 *Infelix nato*] A quo interfecta fuit ob proditum Amphiaraum.

Nec fortunata marito] Amphiarao, quem apud Thebas tellus absorpsit.

28 *Aëriæ*] Vel 'inanis' et 'umbraticæ' tantum, ut expressi in Interpretatione: et cujusmodi erant, quæ in illis lugentibus campis gerebantur: vel, si refers ad veram Cretam, intellige 'altæ,' et 'sublimis.' Sic 'aërius mons,' et 'aëriæ turres' sæpe apud Poëtas.

Minoia] Ad Minoëm Cretæ regem pertinens, ut quæ de Pasiphaë uxore ejus et filiabus Phædra et Ariadne esset.

29 *Picturarum instar*] Barthius reponit *Picturatum instar*, et interpretatur; 'imaginem variis coloribus expressam.' Vulgatam secutus sum lectionem in Interpretatione. Elige, Lector, utram malueris.

30 *Pasiphaë nivei*] Ex Virgil. Ecloga VII.

Licia fert glomerata manu deserta Ariadne.
Respicit abjectas desperans Phædra tabellas.
Hæc laqueum gerit: hæc vanæ simulacra coronæ:
Dædaliæ pudet hanc latebras subiisse juvencæ.
Præreptas queritur per inania gaudia noctes
Laodameia duas, vivi functique mariti.
Parte truces alia strictis mucronibus omnes
Et Thisbe, et Canace, et Sidonis horret Elissa.

gerit manu filum convolutum. Phædra ad desperationem redacta aspicit pugillaria humi projecta. Hæc fert laqueum: illa fert inanem imaginem coronæ: hanc pudet intravisse latibulum vaccæ a Dædalo fabricatæ. Laodamia conqueritur nimis cito elapsus inter cassas voluptates noctes duas, alteram cum vivente conjuge, alteram cum eodem mortuo. In alia parte Thisbe, et Canace, et Dido Sidonia apparent horridæ omnes et truculentæ cum nudatis ensibus. Hæc gestat gladium mariti,

NOTÆ

31 *Licia*] Filum, quo cæca Thesei vestigia in Labyrintho rexerat.

Deserta] A Theseo, qui illam cum sorore Phædra rapuerat abiens. Et hujus amore captus, illam dereliquerat in Dia insula dormientem. Quam postea Liber pater, illac iter habens, repertam amavit, et duxit uxorem.

32 *Abjectas ... tabellas*] In quibus literas scripserat ad privignum Hippolytum incesti amoris indices.

Desperans] Se posse amore potiri.

33 *Hæc*] Phædra.

Laqueum gerit] Quo vitam finierat.

Hæc] Ariadne.

Vanæ simulacra coronæ] Quam Bacchus ei dederat, quæque postea inter sidera collocata est. De hac Virgilius lib. Georg. I. 'Gnossiaque ardentis decedat stella coronæ.'

34 *Dædaliæ*] Quam Dædalus peritissimus artifex e ligno compegerat, et tergo bovis contexerat.

Pudet hanc] Pasiphaën.

Latebras] Cavum ventris et femorum vaccæ, in qua delituit.

Subiisse] Ut hac specie deceptum Taurum in sui amorem pelliceret.

36 *Laodameia*] Acasti Thessaliæ regis filia, Protesilai uxor: qui cum prius Iolaus appellaretur, Protesilaus post mortem a Græcis est appellatus, quod primus omnium e navi in littus Trojanum desiliens, ab Hectore fuisset interfectus, ut jam observavi ad Epigrammata.

Noctes duas] Alteram quam extremam cum marito adhuc vivente et ad bellum jam jam profecturo transegerat: alteram qua cum eodem mortuo et ab Inferis a Mercurio reducto collocuta erat. Diem unum eam a Diis impetrasse ad congressum defuncti mariti Lucianus auctor est in dialogis. Tres tantum horas Hyginus Fab. 103. Quo iterum ad Inferos abducto, simulacrum æreum fecit simile conjugi, et in thalamis posuit, sub simulatione sacrorum, et illud colere cœpit, ut refert idem Hyginus fabula sequenti. Quod amplectentem illam famulus per rimam conspicatus, et ratus adulterum esse, cum nuntiasset Acasto ejus patri, in thalamum is irrupit, visamque Protesilai effigiem, ne filia diutius ea torqueretur, jussit pyra facta comburi, quo se Laodameia, dolorem non sustinens, immisit, atque usta est.

38 *Thisbe*] Cujus vide Fabulam

Conjugis hæc, hæc patris, et hæc gerit hospitis ensem.
Errat et ipsa olim, qualis per Latmia saxa
Endymioneos solita affectare sopores
Cum face et astrigero diademate Luna bicornis.
Centum aliæ veterum recolentes vulnera amorum,
Dulcibus et mœstis refovent tormenta querelis.
Quas inter medias furvæ caliginis umbram
Dispulit inconsultus Amor stridentibus alis.
Agnovere omnes puerum: memorique recursu
Communem sensere reum, quanquam humida circum

hæc patris, et hæc hospitis. Ipsa quoque Diana bicornis vagatur cum tæda, et diademate stellato, qualis solita erat quondam aucupari somnos Endymionis per cautes Latmi montis. Centum aliæ, renovantes plagas veterum suorum amorum, refovent cruciatus suos querimoniis jucundis simul et tristibus. Per quarum medium Cupido imprudens discussit pennis strepentibus obscuritatem nigræ nebulæ. Omnes agnoverunt puerum: et celeri recordatione animadverterunt eum esse communem sibi omnibus reum, quamvis humida culigo circumfusa obscuraret et cin-

NOTÆ

lib. IV. Metamorph.

Canace] Æoli filia, quæ cum ex incesto fratris Macarei concubitu mater facta peperisset, misso gladio a patre, cui latens sub olivæ frondibus et vitis infans, dum specie sacrorum auferretur, vagitu suo sese prodiderat, sese interficere coacta est. Vide ejus ad Macareum Epistolam apud Ovidium.

39 *Conjugis hæc*] Pyrami Thisbe.

Hæc patris] Canace Æoli.

Et hæc] Dido.

Hospitis] Æneæ, cujus gladio muneri sibi dato, sese interfecit: lib. IV. Æneid. 'Ensemque recludit Dardanium, non hos quæsitum munus in usus,' &c.

* 40 *Errat et ipsa olim, qualis, &c.*] Male hæc Tollius et noster interpungunt. Ante vocem *olim* debet esse distinctio, ut referatur ad 'Lunam,' non ad 'Elissam.' Sic in editione hujus Poëmatii Hagæ-Comitum vulgata. Idem quoque monuit Bronkhus. ad Propert. lib. III. Eleg. IX. vers. 10.

Per Latmia saxa] Latmus mons est Cariæ, Endymionis a Luna in eo adamati fabula nobilis, cujus fabulæ ait originem hanc fuisse Plinius lib. II. c. 9. quod Lunæ defectus et phases varias Endymion in illo monte primus observaverit.

41 *Affectare sopores*] Id est, conciliare ei somnum, et observare quandonam dormiret; ut scilicet dormientem oscularetur.

* *Affectare sopores*] Non audiendus Barthius qui verbum 'affectare' hic obscœno sensu usurpatum voluit; quod nihil aliud significat præter, captare tempus somni Endymionis.

* 42 *Cum face et astrigero diademate Luna, &c.*] Ingeniosissime Poëta Lunam donavit distincto sideribus diademate; ea enim Horatio Carm. Sæcul. 'Siderum est regina bicornis.' Ceterum Poëta recedit a Mythologia dum inter Heroidas Lunam recenset, nisi forte, ut putat Anonymus respexerit illud Heracliti de Incredib. cap. 88. ubi hæc habentur: 'Aiunt illius dormientis amore captam Lunam, delapsam cœlo cum eo concubuisse. Potuit vero Endymion pastor esse mulierem nondum expertus;

Nubila et auratis fulgentia cingula bullis,
Et pharetram, et rutilæ fuscarent lampados ignem:
Agnoscunt tamen: et vanum vibrare vigorem
Occipiunt: hostemque unum loca non sua nactum,
Cum pigros ageret densa sub nocte volatus,
Facta nube premunt: trepidantem et cassa parantem
Suffugia, in cœtum mediæ traxere catervæ.
Eligitur mœsto myrtus notissima luco,
Invidiosa Deum pœnis: cruciaverat illic
Spreta olim memorem Veneris Proserpina Adonin.
Hujus in excelso suspensum stipite Amorem,
Devinctum post terga manus, substrictaque plantis

gulum ejus splendens bullis deauratis, et pharetram et flammam facis ejus micantis: nihilominus agnoscunt eum: et incipiunt ruere in eum umbratico impetu: et agglomeratæ instar nubis urgent hostem illum unicum, qui inciderat in locum sibi iniquum, cum moliretur tardos volatus per caliginem opacam. Cum trepidaret et frustra conaretur effugere, traxerunt eum in mediam ipsarum turbam. Eligunt myrtum notissimam in tristi nemore, odiosam suppliciis Deorum. Proserpina contemta ibi excruciaverat quondam Adonin recordantem Veneris. In summo hujus trunco sublatum Cupidinem affigunt immodico supplicio ligatis manibus post tergum,

49 *Auratas fulgentia cingula bullas* Vulg.—51 *Rigorem* Barthius. Scriverius

NOTÆ

mulier vero...interrogata quænam esset, dixit, Luna.'

51 *Vanum*] Inanem, et ut inter umbras umbraticum.

* 53 *Cum pigros ageret densa sub nocte volatus*] An memoria lapsus hæc protulit Poëta, qui superius dixit: 'Furvæ caliginis umbram Dispulit inconsultus amor stridentibus alis?'

57 *Cruciaverat...olim,...Proserpina Adonin*] Ausonius Fabellam ab Apollodoro relatam lib. III. Biblioth. respicere videtur, quæ est hujusmodi. Adonin Venus adhuc infantem, et non ita pridem e Myrrhæ matris fisso cortice eductum, forma ejus capta, clam Diis in arca occultatum ante Proserpinam constituit. Quem simul ac illa conspexit, simili amore correpta, negavit se reddituram. Lis oritur. Itur ad Jovem, qui rem sic componit. Tres in partes annum partitur, et imperat ut unam Adonis apud ipsum Adonidem, alteram cum Proserpina, tertiam cum Venere permaneret. Sed enim Adonis pronior in Venerem, suum quoque anni trientem illi tribuit. Nec longo post tempore Dianæ, (quæ Proserpina est,) iracundia ab apro in venatione est interfectus Adonis. Nec tamen Veneris etiam post mortem oblitus, Proserpinam in ipso ejus regno ausus est contemnere. Atque illud est quod Proserpina nunc cruce myrtea vindicat. Ipse quoque Theocritus huc aspexit Idyllio XV. quod inscribitur Ἀδωνιάζουσαι.

Vincula mœrentem, nullo moderamine pœnæ
Affigunt: reus est sine crimine, judice nullo
Accusatus Amor: se quisque absolvere gestit,
Transferat ut proprias aliena in crimina culpas.
Cunctæ exprobrantes tolerati insignia leti
Expediunt: hæc arma putant, hæc ultio dulcis,
Ut quo quæque perit, studeat punire dolore.
Hæc laqueum tenet, hæc speciem mucronis inanem
Ingerit: illa cavos amnes, rupemque fragosam,
Insanique metum pelagi, et sine fluctibus æquor.
Nonnullæ flammas quatiunt, trepidoque minantur
Stridentes nullo igne faces: rescindit adultum

et lugentem quod pedes sibi constringerentur vinculis. Cupido statuitur reus sine scelere, absque judice. Unaquæque earum conatur se absolvere, ut sua peccata transferat in alium. Omnes exprobrantes ei suos casus, promunt in eum monumenta necis quam perpessæ sunt: hæc habent pro armis, hæc eis videtur jucunda ultio, ut unaquæque conetur eum plectere eodem cruciatu, quo ipsa obiit. Hæc tenet funem, hæc intentat vanam imaginem ensis: illa fluvios profundos, et scopulum asperum, et timorem pelagi furentis, et mare sine aquis. Quædam vibrant ignes, et intentant trepidanti tædas crepitantes quanquam sine flamma. Myrrha aperit ventrem tumi-

legendum vult: *manuum vibrare vigorem*, vel *librare*.—62 *Afficiunt* Vulg.—64 Al. *transfert et proprias*.—71 Legendum suspicatur Barthius: *lamnas*.—

NOTÆ

62 *Affigunt*] Sic Barthius, et Scriverius pro *Afficiunt*.

63 *Quisque*] Fœminino genere, cum de Heroidibus sermo sit. Nec mirum. 'Quis' enim eodem genere apud Plautum sæpe reperire est: ut apud Terentium in Eunucho 'quisquam:' 'hunc oculis suis nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria,' inquit Pythias act. 4. sc. 4. Et sane antiquitus videtur, hic et hæc quis, et hoc quid, dictum, deinde fœmininum quæ ascitum a relativo qui, quæ, quod.

* 64 *Transferat ut proprias, &c.*] Sic apud Lucianum Dialog. Æaci, Menelai, Protesilai, et Paridis, flagitium suum refert Paris ad Amorem a quo se invitum ait eo compulsum fuisse.

* *Studeat punire dolore*] Pœnam esse Cupidinis, dolorem similem dolori quo unaquæque periit.

67 *Punire dolore*] Sic recte Barthius, non *dolorem*, ut est in vulgatis. Ratio ex sensu patet.

* 68 *Hæc laqueum tenet, &c.*] Totum hunc locum sic expressit is quem dixi Poëmation illud sibi ad imitandum proposuisse: *L'une vient t'effrayer avec le fer sanglant, Qui finit de ses jours le déplorable reste; L'autre avec le débris encore étincelant D'un bucher, de sa mort théâtre trop funeste. De ses pleurs endurcis par le pouvoir des Dieux Myrrha fait contre toi de redoutables armes, &c.*

Myrrha uterum lacrymis lugentibus: inque paventem
Gemmea fletiferi jaculatur succina trunci.
Quædam ignoscentum specie ludibria tantum
Sola volunt: stylus ut tenuis sub acumine puncti
Eliciat tenerum, de quo rosa nata, cruorem;
Aut pubi admoveant petulantia lumina lychni.
Ipsa etiam simili genitrix obnoxia culpæ
Alma Venus tantos penetrat secura tumultus.

dum crassis lacrymis, et mittit in Cupidinem timentem succina micantia stipitis sui lacrymas fundentis. Nonnullæ, quasi ei veniam darent, ludos tantum facere volunt: puta ut parvus mucro exiguo punctu extrahat ab eo tenerum sanguinem, ex quo rosa genita est. Vel ut admoveant inguini protervam flammam lampadis. Ipsa quoque ejus mater alma Venus, conscia similis erroris, penetrat audacter tantos tumultus.

73 *lacrymis lucentibus* olim legebat Scriverius cum Mariangelo Accursio. deinde tentavit *lacrymis urgentibus.* Quidam codices habent *lacrymis vigentibus.* Barthius scribit, *flammis lugentibus.* Salmasius: *lacrymis ingentibus.* —74 Tollius suspicatur: *Gummea.*

NOTÆ

73 *Lacrymis ingentibus*] Barthius, *flammis lugentibus:* perperam. Mariangelus Accursius ex Mss. Codd. ubi est *lacrymis vigentibus* contra metri rationem, reponebat *lacrymis lucentibus,* hoc est, splendentibus. Scriverius ex ejusdem scripturæ vestigiis *lacrymis urgentibus,* hoc est, præ abundantia erumpere gestientibus. Fortasse *turgentibus* legendum fuerit. Salmasius *lacrymis ingentibus.* Duo quippe Myrrhæ genera esse, unum ἁδρόβωλον, alterum μικρόβωλον, illud glebis ingentibus, hoc minoribus. Cujus meminit Dioscorides. Myrrham autem hanc, quæ lacrymas suas in lapidem congelatas, quæ 'succina gemmea' hic vocat Ausonius, in Cupidinem erat jaculatura, grandioribus guttis, hoc est, ἁδροβώλους præoptavisse sudare; ut nempe gravius læderent Cupidinem, quam si parvas et μικροβώλους jaculata esset. Hanc postremam lectionem in Interpretatione sum secutus; tu elige, lector.

74 *Gemmea*] Tollius non male suspicabatur *gummea.* Succus enim ille Myrrhæ 'gummi' est.

* 77 *De quo rosa nata, &c.*] Narrat Anacreon Odario illo in Rosæ laudem elegantissimo, tunc e beato Telluris sinu, cum Venus e maris spuma, Pallasque e Jovis cerebro prodierunt, rosam editam, atque, ut ederetur, a Superis nectare irrigatam fuisse: Φέρε δὴ φύσιν λέγωμεν, &c. *Quand du cerveau de Jupiter Pallas sortit ceinte de fer, Et quand Vénus sortit de l'onde; Alors, par l'ordre des destins, Sortit de la Terre féconde La Rose, l'honneur des Jardins. De Nectar les Dieux l'arrosèrent, &c.* Regnier. Finxere alii Rosas ruborem contraxisse, ex vulnere quod sibi Venus inflixit, dum, Adonide occiso, nudis pedibus Sylvam ingressa est. Mahummedis cultores Rosas ex ipsius sudore natas volunt, referente in Epistol. Busbequio.

Nec circumvento properans suffragia nato
Terrorem ingeminat, stimulisque accendit amaris
Ancipites Furias, natique in crimina confert
Dedecus ipsa suum : quod vincula cæca mariti
Deprenso Mavorte tulit: quod pube pudenda
Hellespontiaci ridetur forma Priapi:
Quod crudelis Eryx, quod semivir Hermaphroditus.
Nec satis in verbis: roseo Venus aurea serto
Mœrentem pulsat puerum, et graviora paventem.
Olli purpureum mulcato corpore rorem

Non tamen parans deprecari pro filio capto, quin immo auget terrorem, et irritat in eum acerbis instigationibus illas quasi Furias: et ipsa conjicit probrum suum in culpam filii: quod perpessa sit subtiles catenas conjugis sui, quibus deprehendit Martem cum ea: quod figura Priapi Hellespontiaci derideatur ab omnibus ob turpe inguen. Quod Eryx fuerit crudelis; quod Hermaphroditus sit semimas. Neque contenta est objurgatione. Venus pulchra verberat serto e rosis puerum lugentem, et timentem acerbiora. Rosa illa in sertum consuta elicuit ipsi ex corpore icto multis ver-

90 *Multato corpore* Vulg.—94 Scribendum monet Barthius: *Venerem facit.*

NOTÆ

83 *Ancipites Furias*] Illas scilicet Heroidas, quæ cum ita in Cupidinem sævirent, Furiæ videri poterant. 'Ancipites' hic ne vertas 'dubitantes,' ut Vinetus; sed 'dubias,' quas scilicet tu dubites fœminasne voces, an Furias. Quæ hic Tollius affert adversus Vinetum ut 'Furias' hic probet veras Eumenidas intelligendas esse, non autem ad Heroidas referendam illam vocem, plane adversus eum pugnant. Versus est Epigrammatis xcv. quod est de Hyla qui cum a Naiadibus amantibus raperetur, sub aquis mersus est: 'Ancipites patitur Naiadas Eumenidas.' Intelligendum enim est Naiadas, quæ, cum ipsi mortem afferant, Furiæ videri possunt.

84 *Vincula*] Rete illud quo a Vulcano Venus cum Marte implicita ludibrio fuit Diis omnibus. Fabula extat lib. IV. Metam.

86 *Hellespontiaci*] Ex urbe Troadis Lampsaco ad Hellespontum sita oriundus Priapus, Veneris et Mercurii, ut vult Hyginus, ut alii ejusdem Veneris et Liberi patris filius: Deus hortorum habitus est, furum aviumque maxima formido.

87 *Quod crudelis Eryx*] Butæ et Veneris filius. Crudelis dicitur, quod viribus præpollens, Hospites ad cæstuum certamen provocatos soleret occidere; donec ab Hercule ex Hispania redeunte superatus et occisus est, sepultusque in eo monte Siciliæ, qui ab eo Eryx appellatus est; unde Venus Erycina quoque dicta.

Quod semivir Hermaphroditus] Ejusdem Veneris et Mercurii filius, ut nomen ejus sonat; Ἑρμοῦ καὶ Ἀφροδίτης υἱός. Ejus et Salmacidis Nymphæ in unum corpus coalescentium Fabulam vide Metam. lib. IV.

90 *Mulcato*] Percusso, verberato. Glossæ Isidori 'mulcat, percutit.' Apul. lib. VIII. Asini: 'Arrepto de-

Sutilis expressit crebro rosa verbere: quæ, jam
Tincta prius, traxit rutilum magis ignea fucum.
Inde truces cecidere minæ: vindictaque major
Crimine visa suo, Venerem factura nocentem.
Ipsæ intercedunt Heroides, et sua quæque
Funera crudeli malunt ascribere fato.
Tum grates pia mater agit, cessisse dolentes,
Et condonatas puero dimittere culpas.
  Talia nocturnis olim simulacra figuris
Exercent trepidam casso terrore quietem.
Quæ postquam multa perpessus nocte Cupido
Effugit, pulsa tandem caligine somni

beribus liquorem purpureum: quæ quidem rosa, cum jam ante infecta eo sanguine esset, duxit inde ardentem colorem, facta magis ignea. Hinc sævæ minæ conciderunt: et ultio visa est gravior ipso scelere, et redditura ipsam Venerem sontem. Ipsæ Heroides obstant quominus ulterius sæviat, et singulæ malunt assignare suas mortes sævo fato. Tunc mater pia gratias agit ipsis, quod, quanquam mærentes, cedant, et remittant puero culpas ejus quibus dant veniam. Talia spectra aliquando formis suis agitant per noctem vana formidine somnum inquietum. Quæ postquam Cupido perpessus per magnam noctis partem evasit, fugata demum obscuritate somni

---

ira nocentem.—98 Censet Gronovius fuisse: *Et condonatis puerum d. culpis.* In ed. Delph. legitur *pueros.*

NOTÆ

nique flagro, quod semiviris illis proprium gestamen est, contortis tæniis lanosi velleris prolixe fimbriatum, et multijugis talis ovium tessellatum, indidem sese multimodis commulcat ictibus.'

91 *Sutilis*] In sertum implexa. Sic Charontis cymba sutilis dicitur lib. VI. Æneid. id est, compacta ex asseribus.

* *Expressit crebro rosa verbere, &c.*] De rosis apud Inferos Plutarchus consolat. ad Apollon. ex Pindaro: *φοινικοροδίαι τε λειμῶνές εἰσι προάστειον αὐτῶν (εὐσεβέων.)* 'Prata puniceis rosis ornata eorum (Piorum) sunt suburbium.' In eandem sententiam Tib. lib. I. Eleg. III. vers. 62. 'Floret odoratis terra benigna rosis.' Et Propertius lib. IV. Eleg. VII. vers. 60. 'Mulcet ubi Elysias aura beata rosas.' Hæc ex Broukhusii Comment. ad Poëtam utrumque.

94 *Nocentem*] Quod ultra modum sæviisset.

* 95 *Et sua quæque Funera crudeli malunt ascribere fato*] Elegantissime hæc apud imitatorem: *Arrêtez, Déesse irritée, S'écrie avec transport la troupe épouvantée, Lorsque nous respirions le jour, Le sort fit nos malheurs, ce ne fut pas l'Amour.*

* 101 *Quæ postquam multa perpessus nocte Cupido, &c.*] Quasi Cupido hæc ipse somniasset. Commenta commentis tegit Ausonius, ne, ut ipse ait de mendaciis, perpluant. *Anonymus.*

Evolat ad superos, portaque evadit eburna.

evolat ad cœlicolas, et effugit per portam eburneam.

NOTÆ

103 *Portaque evadit eburna*] Illa scilicet, 'qua falsa ad cœlum mittunt insomnia Manes.' Cum altera somni porta, 'qua veris facilis datur exitus umbris,' cornea sit. Vide finem libri VI. Æneid. unde id desumsit Ausonius.

AUSONIUS PAULO SUO S. P. D. 326

Pervincis tandem: et operta Musarum mearum, quæ initiorum[a] velabat obscuritas, quanquam non profanus, irrumpis, Paule carissime. Quamvis enim te non ejus vulgi existimem, quod Horatius arcet[b] ingressu: tamen sua cuique sacra: nec idem Cereri, quod Libero,[c] etiam sub iisdem cultoribus.[d] Poëmatia,[1] quæ in alumnam[e] meam

Obtines tandem quod voluisti, Paule carissime; et penetras, quanquam non quidem profanus, secreta mearum camœnarum, quæ umbræ mysteriorum occultabant. Quanquam enim non putem te esse ex illo vulgo, quod Horatius prohibet aditu: nihilominus unus quisque habet sua sacra: neque idem est Cereri sacrum quod Baccho, licet apud eosdem adoratores. Coëgisti prodire in lucem tenebricosos versiculos,

NOTÆ

Paulo suo] Idem videtur Paulus, ad quem hoc et proximum mittit Idyllium, Epistolasque octavam et sex sequentes: Axius nempe Paulus, qui in eadem octava Epistola, Orator, et Poëta, ludique Magister, et Rhetoricæ Professor, in Ep. undecimæ Hendecasyllabis patria Bigerritanus indigitatur.

[a] *Initiorum*] 'Initia' Latinis fuere 'mysteria.' Varro lib. IV. de lingua Lat. 'Per initiorum dies non initiati templum Cereris imprudentes ingressi.' Sic autem dicta videntur 'mysteria,' quod essent 'initium vitæ melioris.' Græcis eadem mente, sed contrario vocabulo τελεταὶ, id est 'perfectiones' dicebantur. Ratio appellationis quod in iis summam beatitatem constituerent, quæ τέλος est, seu finis et perfectio vitæ humanæ. Vel statuendum, ut simpliciter 'facere' dicebant, pro 'sacra facere,' sic 'initia' dixisse pro 'sacrorum initiis,' et τελετὰς pro 'sacrorum consummatione.'

[b] *Ejus vulgi . . . quod Horatius arcet*] Ode I. lib. III. 'Odi profanum vulgus et arceo.'

[c] *Nec idem Cereri, quod Libero*] Cereri quippe mactabatur porca, quod soleret illud animal grunno sata fodere et destruere Cererem: Baccho autem hircus, quod vitem rodendo vinum destruat.

[d] *Etiam sub iisdem cultoribus*] Rusticis scilicet agricolis, et vinitoribus, quibus hæc maxime colebantur nu-

luseram,† rudia, et inchoata ad domesticæ solatium cantilenæ, cum sine metu[2] arcana securitate fruerentur, proferre[3] ad lucem caligantia coëgisti. Verecundiæ meæ scilicet spolium[f] concupisti; aut, quantum tibi in me juris esset, ab invito indicari. Ne tu Alexandri Macedonis pervicaciam supergressus: qui fatalis jugi[g] lora[h] cum solvere non posset, abscidit: et Pythiæ specum, quo die nefas

quos ludens scripseram de alumna mea, imperfectos quidem illos, et inchoatos tantum ut me consolarentur domi cantando, cum absque timore fruerentur securitate sui secreti. Optasti nempe habere has exuvias superati mei pudoris, vel me demonstrare, licet repugnantem, quantam haberes in me potestatem. Certe tu superasti obstinationem Alexandri Macedonis; qui cum nequiret solvere funes fatalis currus, amputavit illos: et irrupit speluncam Pythiæ, die quo non licebat eam aperiri. Utere

1 Vulg. *Poëmata.*—2 ' Τὸ *sine metu* vereor, ut ne glossema sit, quæ enim cum metu securitas?' *Tollius.*—3 ' Rectius: *proferri*, ex Mss. aliquot.' *Accur-*

NOTÆ

mina.

[e] *In alumnam*] Bissulam, ut infra patebit.

* † *Poëmatia quæ in alumnam meam luseram, &c.*] Bissulam formosam puellam, quæ ipsi anno 368. fusis non procul a Danubii fontibus Suevis, in prædam bellicam obtigit, mox pulchritudinis causa manumissam. Cur Tollius accedat Demstero apud Fulgentium lib. I. legenti *Bissulæ Ausonianæ loquacitas*, pro eo quod editi habent, *Sulpicillæ procacitas*, compertum non habeo. Certe petulantiam Sulpitiæ, de qua extat Satira, tangit Ausonius Præfat. Cent. Nupt. 'Prurire opusculum Sulpitiæ.' Quam ejusdem petulantiam indicant pariter versiculi apud Juvenalis Scholiasten. 'Ne me Cadurci,' &c. Consule Notas ad Fulgent. Munkeri. Periisse eorum quæ Poëta in Bissulam luserat maximam partem recte suspicatur Tollius ex duplici Præfatione qua muniuntur paucula quæ supersunt. Accedit quod in iisdem nihil inverecundi, nonnulla tamen in hoc libello fœda seu liberiora paulo fuisse colligitur ex his: 'Admoneo ante bibas.'

[f] *Verecundiæ meæ ... spolium*] Metaph. a bello, ubi victoriæ argumentum detracta ab hoste spolia. Spolium verecundiæ hic sunt versus de Bissula, quos verecundia premere jubebat, Paulus autem superata amici verecundia extrahit in lucem.

[g] *Fatalis jugi*] Currus seu vehiculi Gordii Midæ patris apud Gordium urbem, in quo curru 'notabile erat,' ut ait Curtius lib. III. 'Vinculum astrictum compluribus nodis in semetipsos implicatis et celantibus nexus. Incolis affirmantibus editam esse oraculo sortem: Asiæ potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset.' Et paulo post: 'Ille,' nempe Alexander, 'nequicquam diu luctatus cum latentibus nodis, Nihil, inquit, interest quomodo solvantur; gladioque ruptis omnibus loris, oraculi sortem vel elusit, vel implevit.'

[h] *Lora*] Quæ, si credimus Plutarcho, ex corni arboris libro, seu tenuiori cortice facta erant.

erat[i] patere,[4] penetravit. Utere igitur ut tuis, pari jure, sed fiducia dispari: quippe tua possunt populum non timere; meis etiam intra me erubesco.

Ut voluisti, Paule, cunctos Bissulæ versus habes:
Lusimus quos in Suevæ[k] gratiam virgunculæ,
Otium magis foventes, quam studentes gloriæ.
Tu molestus flagitator lege molesta carmina.
Tibi, quod intristi,[l] exedendum est: sic vetus verbum jubet,
Compedes,[m] quas ipse fecit, ipsus ut gestet faber.

ergo his sicut tuis, eodem jure, sed non eadem confidentia: quia scilicet tua carmina possunt non metuere vulgus; me vero pudet meorum etiam apud me.

Paule, habes ut optasti omnes versus de Bissula: quos ludens scripsi in gratiam puellæ Suevæ, magis ut occuparem otium meum, quam quod captarem inde laudem aliquam. Tu, qui fuisti petitor importunus, lege versus importunos. Tibi prorsus concedendum est, quod tu intrivisti; sic vetus adagium præcipit, ut faber ipse gerat compedes, quas ipse fabricavit.

sius.—4 *Quod nefas erat patere* Vulg. Immutarunt alii, *quod nefas erat,* pro, *quo die fas erat:* itaque legendum arbitratur Accursius: *quo die nefas erat,* aut certe: *quo die fas non erat.*

NOTÆ

[i] *Et Pythiæ specum, quo die nefas erat, &c.*] Res ex Plutarcho sic habet: Alexander expeditionem contra Persas suscepturus, ut Apollinem consuleret, Delphos venit. Quo tempore cum in nefastos dies incidisset, oraculi silentio datos, ideoque negantem, legemque tuentem Phœbadem exorare non posset: invitam trahens ipse in templum ascendit; ea autem, veluti Alexandri studio et pertinacia victa, Ἀνίκητος εἶ, ὦ παῖ, inquit, id est, 'invictus es, o fili.' Quod cum Alexander audivisset, assecutum se, quod ab ea cuperet vaticinium, neque alio sibi opus esse affirmavit. In templo porro specus erat ex qua Pythia vates oracula reddebat.

[k] *Suevæ*] Suevos, qui varias in Germania sedes habuerunt variis temporibus, easdem tunc cum hæc scriberet Ausonius occupasse quas nunc *Sueviam, Suaube,* ex eorum nomine appellamus, vel hinc patet, quod Suevam hanc virgunculam ad Danubii caput ortam infra dicit hoc versiculo. 'Conscia nascentis Bissula Danubii.'

[l] *Tibi, quod intristi, &c.*] Proverbium ex Phormionis Terentianæ fabulæ act. II. sc. 2.

* *Tibi, quod intristi, exedendum est*] Ex Terentiani Phormionis act. II. scen. 2. vers. 4. ubi sic Phormio Getam alloquens: 'Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum.' Παροιμίαν aptam esse parasito, quæ de cibo est, Donatus ait. Hoc autem inter rusticos de Alliato moretario dici solere. Qui cibus proprie 'intrita' dicitur.

[m] *Compedes, &c.*] Vid. Adag. 86. Centuriæ primæ apud Erasmum.

* *Compedes, &c.*] In eos competit qui sibi ipsi sunt malorum auctores.

AD LECTOREM HUJUS LIBELLI. 327

CARMINIS incomti tenuem lecture libellum,
Pone supercilium.
Seria contractis expende poëmata rugis.
Nos Thymelen sequimur.
Bissula in hoc schedio cantabitur, aut Erasinus.
Admoneo, ante bibas.
Jejunis nil scribo: meum post pocula si quis
Legerit, hic sapiet.
Sed magis hic sapiet, si dormiet: et putet ista
Somnia missa sibi.

Tu qui lecturus es exiguum libellum Carminis impoliti, depone gravitatem. Examina caperata fronte Carmina seria. Nos sectamur Thymelen. Bissula, vel Erasinus, celebrabitur in hac charta. Moneo te, ut prius potes, quam legas. Nihil scribo sobriis. Si quis legerit meum hoc opus post calices exhaustos, hic sanus erit. Sed hic erit sanior, si dormiet: et censeat hæc esse tantum somnia sibi missa.

5 Pulmannus conjicit: *haud.*

NOTÆ

* 1 *Carminis incomti tenuem lecture libellum*] Expressum illud e Lus. in Priapum: 'Carminis incomti lusus lecture procaces.'

2 *Supercilium*] Per Metonymiam pro superba quadam et morosa gravitate ponitur 'supercilium.'

3 *Rugis*] Frontis tuæ.

4 *Thymelen*] Res ludicras et saltationes, aliaque hujusmodi oblectamenta, idque per Metonymiam. 'Thymele' saltatrix fuit et mima celebris, uxor Latini mimi, de qua Juvenalis Satira I. 'Et a trepido Thymele summissa Latino.' Nomen porro hæc sortita videtur a θυμέλη, quod erat pulpitum theatri, ubi saltationes peragebantur. Unde Thymelici dicti Tibicines, Citharœdi, et similes ἐν θυμέλῃ, hoc est, pulpito, artem suam exercentes.

5 *Aut Erasinus*] Scaliger suspicatur fuisse Erasinum hunc γελωτοποιὸν aliquem, parasitum ridiculum, aut mimum temporibus Ausonii, quales apud Sidonium Caramalus, et Phabaton, qualis et fuit Paris, Domitiani temporibus. Ausonius itaque nihil hic nisi ridere pollicetur, nihil, quod alienum sit ab arte Erasini.

VII. AUSONII BISSULA. UBI NATA SIT, ET QUOMODO IN MANUS DOMINI VENERIT. 328

Bissula, trans gelidum stirpe et lare prosata Rhenum,
Conscia nascentis Bissula Danubii,
Capta manu, sed missa manu, dominatur in ejus
Deliciis, cujus bellica præda fuit.
Matre carens, nutricis egens, nescivit herai
Imperium. * * *
Fortunæ ac patriæ quæ nulla opprobria sensit,
Illico inexperto libera servitio.
Sic Latiis mutata bonis, Germana maneret
Ut facies, oculos cœrula, flava comas.
Ambiguam modo lingua facit, modo forma puellam,
Hæc Rheno genitam prædicat, hæc Latio.

*Bissula orta e familia et domo sita ultra frigidum Rhenum, Bissula quæ vidit Istrum scaturientem, capta manu, sed manumissa, primas tenet in deliciis illius, cujus præda facta est bello. Carens matre, carens nutrice, non experta est imperium dominæ. * * * * Quæ nullatenus sensit ignominiam sortis et patriæ suæ, liberata statim a servitute, quam nondum passa erat. Sic commutata commodis educationis Latinæ, ut vultus ei remaneret Germanus, cum habeat oculos cœruleos, et capillos flavos. Nunc loquela, nunc facies reddit virginis originem dubiam, hæc declarat eam ortam esse e Rheno, illa vero suadet eam ortam esse e Latio.*

NOTÆ

2 *Conscia nascentis, &c.*] Nata in Suevia ubi Danubii fontes sunt: supra in Præfat. ad Paulum, 'Suevam' illam dicit: 'Lusimus quos in Suevæ gratiam virgunculæ.'

3 *Capta manu*] Unde 'mancipia' dicebantur servi manu capti in bello.

5 *Nescivit herai Imperium, &c.*] Lacunam sic suppleri posse Scaliger putat, ut legatur: *Matre carens, nutricis egens, nescivit herile Imperium, domina libera facta manu.*

9 *Latiis ... bonis*] Commodis linguæ, morum, et educationis Latinæ.

* *Germana maneret Ut facies, &c.*] Notum ex Tacito de moribus Germanorum, iisdem cœruleos oculos et rutilas comas fuisse.

12 *Hæc Rheno genitam*] Forma, quæ Germana est.

Hæc Latio] Lingua Latina, qua loquitur.

DE EADEM BISSULA. 329

Delicium, blanditiæ, ludus, amor, voluptas,

O alumna mea, deliciæ meæ, lusus, amor, voluptas mea, barbara quidem, sed

Barbara, sed quæ Latias vincis alumna pupas,
Bissula nomen teneræ rusticulum puellæ,
Horridulum non solitis, sed domino venustum.

quæ superas Latinas virgunculas, Bissula nomen subrusticum teneræ virginis, asperius paulo iis qui non assueverunt, sed jucundum domino.

NOTÆ

* 2 *Vincis alumna pupas*] Vocem hanc, sicut et 'alumnum,' inter blanda nomina fuisse patet ex his Suetonii Calig. XIII. 'Densissimo et lætissimo obviorum agmine incessit super fausta nomina, sidus, et pullum, et puppum, et alumnum appellantium.' Patet quoque ex Horatii lib. II. Sat. III. 'Pupam et pupillam appellet.'

AD PICTOREM DE BISSULÆ IMAGINE. 330

Bissula nec ceris, nec fuco imitabilis ullo,
Naturale decus fictæ non commodat arti.
Sandyx, et cerussa, alias simulate puellas:
Temperiem hanc vultus nescit manus. Ergo age, pictor,

Bissula, quæ non potest exprimi ceris, neque ulla pictura, non accommodat nativam suam pulchritudinem arti fictæ. O sandyx, et cerussa, exprimite alias virgines; manus pictoris ignorat hanc temperaturam faciei. Age igitur pictor, permisce rosas

NOTÆ

* 1 *Nec fuco imitabilis ullo*] Vivam enim veræ pulchritudinis, quam, ut inquit Tuscul. Quæst. lib. IV. Tullius, color sanguinis ex rubore gratiam creat, vix assequitur artifex: quanquam idem lib. I. de Nat. Deorum asserit in Venere Coa corpus illud non esse, sed simile corpori: nec illum fusum et candore mixtum ruborem sanguinem esse, sed quandam sanguinis similitudinem. Quem locum, si ridere amas, vide, quo pacto verterit Marollius alter, immo alter a Marollio: *Dirons-nous de vos Dieux ce que nous disons de la Venus de Coa? Ce n'est pas un corps, mais comme un corps. Ce que vous voyez couler mêlé de rouge et de blanc, n'est pas du sang, mais comme du sang.*

2 *Fictæ non commodat arti*] Picturæ quæ rerum formas effingit.

3 *Sandyx*] Factitius color rubens. De hoc Plin. lib. XXXV. cap. 6. 'Sandaracha quomodo fieret diximus, fit et adulterina ex cerussa in fornace cocta. Colos esse debet flammeus. Pretium in libras asses quini. Hæc si torreatur, æqua parte rubrica admista sandycem facit. Quanquam animadverto Virgilium existimasse herbam id esse, illo versu: Sponte sua Sandyx pascentes vestiet agnos. Pretium in libras dimidium ejus quod Sandarachæ.'

Cerussa] Pigmentum candidum ex plumbo, sat notum.

* 4 *Temperiem hanc, &c.*] Illud ipsum est quod Lucianus habet in imaginibus: 'Corpus non nimium album esse oportet, sed plane temperanter rubescat:' ἀλλὰ ἔναιμον ἁπλῶς, &c.

Puniceas confunde rosas, et lilia misce:
Quique erit ex illis color aëris, ipse sit oris.

purpureas, et adjunge lilia, et qui color inde exsurget per aërem, ipse sit color vultus Bissulæ.

NOTÆ

Ergo age, pictor, Puniceas confunde rosas] Hæc ex Anacreontis Carmine de sua amica, quod incipit Ἄγε ζωγράφων ἄριστε. Ubi inter cetera: Γράφε ῥῖνα καὶ παρειὰς Ῥόδα τῷ γάλακτι μίξας. Id est, 'nasum genasque pinge, lacti rosas remiscens.' Pro *lacte* noster *lilia*.

* 5 *Puniceas confunde rosas, et lilia misce*] Præter Anacreontem hic allegari solitum, vide quæ Ovid. habet non his absona, tum Amor. lib. II. Eleg. V. tum lib. III. Eleg. III. Tibullus lib. III. Eleg. IV. Aristænet. lib. II. Epist. XXI. 'Illi mixtæ candore ac tenui rubore genæ nativum rosarum splendorem referunt,' &c.

* 6 *Quique erit ex illis color aëris, &c.*] Scite hoc prolatum; res enim objectæ aërem ambientem colore suo quasi vestiunt, qui ex se nullo præditus sit.

AD EUNDEM. 331

PINGERE si nostram, pictor, meditaris alumnam,
Æmula Cecropias ars imitetur apes.

Pictor si cogitas pingere meam alumnam, ars tua imitatrix æmuletur apes Atticas.

NOTÆ

2 *Cecropias*] Atticas, a Cecrope Athenarum rege. Porro in terra Attica ac præcipue in monte Hymetto, præstantissima mella, quæ inde Hymettia, apud Horatium et alios.

Imitetur apes] Varios colores ex variis floribus sumendo, ut ceram et mel ex variis floribus et herbis apes. Desiderari multa alia in Bissulam ab Ausonio scripta carmina, merito suspicatur Tollius: certe loquacitatem ejus ab Ausonio celebratam fuisse (cujus tamen nullum in his quæ extant vestigium) patet ex his Fulgentii lib. I. Mythol. 'Hac enim alludente et Plautini Saureæ dominatus obdormit, et Bissulæ Ausonianæ loquacitas deperit, Sallustianæque Semproniæ, quamvis præsens sit, cantilena raucescit.'

VIII. PRECATIO AUSONII CONSULIS DESIGNATI, PRIDIE KALENDAS JANUARII FASCIBUS SUMTIS. 332

JANE, veni: novus anne, veni: renovate veni Sol,

Veni, o Jane: huc ades, o nove anne: accede Sol renovate, qui aspecturus es.

Titulus fuit in vetusto Lugdunensi codice: *Precatio Consulis d. prid. Kal.*

Consulis Ausonii Latiam visure curulem.
Ecquid ab Augusta nunc majestate secundum
Quod mireris, habes? Roma illa, domusque Quirini,
Et toga purpurei rutilans prætexta senati,
Hoc capite æternis signat sua tempora Fastis.
Anne, bonis cœpte auspiciis, da vere salubri

Romanam curulem sellam Consulis Ausonii. Habesne nunc aliquid quod admireris secundum post majestatem Imperatoriam? Illa Roma, sedesque Romuli, et coruscans toga prætexta Senatus purpurati, ab hoc principio notat suos annos perpetuis fastis. Anne, inchoate faustis auguriis, præbe nobis per salubre ver flatus tepidos vento-

Jan. fascibus sumtis.—3 Vetus codex: *Etquid,* quod prætulit Tollius.—

NOTÆ

Consulis designati] Moris erat, creari Magistratus multo ante quam Magistratum suum inirent: inibant porro consulatum Kalendis Januarii. Sed ex iis quæ subjiciuntur, 'Pridie Kal. Januarii fascibus sumtis,' conjici potest abeuntem magistratu Consulem fasces extremo illo die sui consulatus mittere solitum ad successorem, postero die, nempe ipsis Kalendis, consulatum initurum.

1 *Jane, veni*] Kalendæ Januariæ, immo et totus Januarius peculiariter Jano dicatus erat; unde et Januarius dictus est: hinc anni petebatur initium. Ovid. I. Fastorum: 'Jane bifrons anni tacite labentis origo, Solus de superis qui tua terga vides.' Terga sua videre dicebatur, quod Kalendæ illæ Januariæ, et abeuntem annum et ineuntem respicerent, inter utrumque quodammodo mediæ.

Novus anne, veni] Nominandi casum pro vocandi casu observa, quod poëtæ huic satis familiare, ut jam annotavimus in Epigrammatis. Novus porro hic annus, qui Ausonii curulem visurus erat, fuit annus ab Urbe condita MCXXXII. a Christo nato trecentesimus et octogesimus secundus, quo Consul fuit, Collega Hermogeniano Olybrio, ut ex Fastis Romanis patet.

3 *Ab Augusta nunc majestate secundum*] Consularem dignitatem, quæ ab Imperatoria proxima erat, sed illis Ausonianis temporibus longo admodum intervallo proxima; quibus scilicet non populus, sed Cæsares ipsi, Consules creabant quos volebant, et non in annum sæpe, sed in paucos nonnunquam menses, immo et dies; destituebantque cum erat libitum.

5 *Senati*] Pro *Senatus* vetus genitivus.

* *Et toga, &c. senati Hoc capite, &c.*] Non ea ita stricte accipienda, quasi ab initio Consules honorem inierint ipsis Kalendis Januariis. Etenim per sexcentos annos res aliter se habuit, variante Consulibus creandis die, ut patet ex Livii Hist. III. 6. 36. et V. 11. 32. Cur demum Consulum electio ad Kalendas Januarias translata sit tradit Appianus.

6 *Hoc capite*] Mensis, scilicet Januarii Kalendis, quibus qui inibant consulatum nomen toti anno faciebant, quamvis alii paucis interdum post mensibus in eorum locum sufficerentur.

Apricas ventorum animas, da roscida Cancro
Solstitia, et gelidum Boream Septembribus horis.
Mordeat Autumnas frigus subtile pruinas;
Et tenuata modis cesset mediocribus Æstas.
Sementem Notus humificet: sit Bruma nivalis,
Dum pater antiqui renovatur Martius anni.
Spiret odorato florum nova gratia Maio.
Julius et segetes coquat, et mare temperet Euris.
Sirius ardentem non augeat igne Leonem.
Discolor arboreos variet Pomona sapores.
Mitiget Autumnus, quod maturaverit Æstas,

rum, præbe humida solstitia cum Sol in Cancri sidere erit, et per mensem Septembrem Aquilonem frigidum. Tenue frigus carpat pruinas autumnales: atque Æstas sensim attenuata desinat. Auster madefaciat sementem. Hyems sit nivosa, cum redit Martius mensis principium anni apud Veteres. Nova pulchritudo florum exhalet per Maium suaveolentem. Julius maturas faciat segetes, et regat mare Euris spirantibus. Ne Canis suo ardore incendat magis Leonem flagrantem. Pomona multicolor variet saporem fructuum arboreorum. Autumnus reddat dulce id quod

NOTÆ

8 *Da roscida Cancro Solstitia*] Alludit ad hæc lib. I. Georg. 'Humida solstitia, atque hyemes orate serenas Agricolæ.' Tollius paucis mutatis absque copula hic legebat: *Da roscida Cancro Solstitia; egelidum Boream Septembribus horis, &c. Attenuata modis cesset mediocribus Æstas.* Propterea quod cetera absque copula efferuntur. Solstitium hic, quod roscidum seu rorulentum et humidum orat, æstivum intellige, quod fit Sole Cancri sidus ingrediente. Si legas cum Tollio *egelidum*, interpretare 'Boream tepidum,' non valde frigidum, ut hyemis solet tempore.

12 *Sit Bruma nivalis*] Bruma, seu media Bruma, dies est solstitii hyberni, omnium anni dierum brevissima, unde et 'Brumam' dictam Varro et Festus volunt, quasi 'brevimam' pro 'brevissimam.' Erat hic dies Romanis, ut etiam nobis, hyemis initium, Græcis vero medium; ii enim puncta illa quatuor, a quibus tempestates anni ordimur, duo scilicet solstitia, et duo æquinoctia, non initia earum tempestatum, sed media faciebant.

13 *Pater antiqui ... Martius anni*] Cum scilicet decem tantum mensium erat Romanis annus initio urbis conditæ. Ab hoc veteri anni principio nomina habuerunt ordinis sui Quintilis, Sextilis, September, et reliqui ad Januarium usque menses. Agnito errore gravissimo, Januarius et Februarius in anni decumestris revolutione additi sunt, ita tamen ut December ultimus esset anni mensis, et initium ejus quod prius Kalendis Martiis erat, ad Kalendas Januarias retroferretur.

16 *Sirius*] Canis sidus, a quo dies Caniculares.

Leonem] In quo sidere Sol est per Caniculares dies mense Augusto.

17 *Pomona*] Fructuum Dea.

Et genialis Hyems parta sibi dote fruatur.
Pacem mundus agat: nec turbida sidera regnent.
Nulla tuos, Gradive, offendat stella penates,
Quæ non æqua tibi; non Cynthia; non celer Arcas
Finitimus terris; non tu, Saturne, supremo
Ultime circuitu: procul a Pyroënte remotus
Tranquillum properabis iter. Vos cominus ite
Stella salutigeri Jovis, et Cythereie Vesper.
Nonnunquam hospitibus facilis Cyllenius adsit.

Æstas coxerit, et Hyems voluptati dicata fruatur commodis sibi acquisitis per ceteras tempestates anni. Orbis tranquille degat: neque astra turbulenta præpolleant. Nullum sidus tibi inimicum incurrat in tuas sedes, o Mars pater. Non Luna: non velox Mercurius propinquus telluri: non tu, o Saturne, qui remotissimus planetarum extremum gyrum circumagis. Longe destitutus a Marte decurres iter pacatum. Vos ite conjuncti, o sidus Jovis salubris, et tu Lucifer Venerie. Aliquando Mercurius adsit sidus cum conjunctis astris conspirans. Veni, o Jane: huc ades,

22 Gronovius scribendum monet: *non Cynthia, non celer Arcas Finitimi terris:* quæ emendatio certissima est, censente Tollio.—27 Sic Lugdunenses: sed

NOTÆ

21 *Tuos, Gradive, ... penates*] An Romam, quæ penates Martis dici potest, cum ei præcipuæ curæ fuerit ab ejus natis Romulo et fratre condita? an potius sidus seu constellationem Zodiaci, quam Mars eo anno occupaturus erat, cujusmodi sidera Planetarum domus appellant Astrologi? Magis placet hoc posterius, ut sensus sit voti hujus Ausoniani, ne ullus planeta Marti adversus concurrat cum eo in eadem Zodiaci domo, atque eo concursu malum aliquod immittat in Romanum Imperium, quod sub tutela Martis esse crediderunt.

22 *Non celer Arcas*] Sic omnino legendum. 'Arcas' est Mercurius, sic dictus quod in Cylleno monte Arcadiæ Maia eum pepererit, unde etiam Cyllenius vocitatur. Sic apud Apuleium lib. Asini VI. Venus eum appellat Arcadem: 'Frater Arcas, scis nempe sororem tuam Venerem sine Mercurii præsentia nihil unquam fecisse.' Dicitur celer quia cum Solem gyro interiore proximus ambiat, circuitum suum circa ipsum omnium planetarum celerrime conficit.

23 *Finitimus terris*] Si in perigæo constitutus sit, Venus vero in apogæo, terræ post Lunam proximus est: sed si Venus in perigæo quoque sit, propior multo erit terræ, quam ipse Mercurius, ut ex planetarum theoria patet.

24 *A Pyroënte*] Marte, sic dicto a colore igneo quem habet. Inter Martem porro et Saturnum omnium planetarum supremum intercedit sphæra Jovis.

26 *Cythereie Vesper*] Stella Veneris, quæ Vespere cum videtur, Vesper, cum mane Lucifer appellatur. Cythereia Venus a Cytheris insula contra Cretam, ejus dicata numini.

27 *Hospitibus facilis Cyllenius*] Petitum hoc ex Chaldæorum astrologorum doctrina, qui Mercurium cum

Jane, veni : novus anne, veni : renovate veni Sol.
Hostibus edomitis, qua Francia mixta Suëvis
Certat ad obsequium, Latiis ut militet armis :
Qua vaga Sauromates sibi junxerat agmina Chuni,
Quaque Getes sociis Histrum assultabat Alanis :
(Hoc mihi præpetibus victoria nuntiat alis :)
Jam venit Augustus, nostros ut comat honores,
Officio exornans, quos participare cupisset.

o nove anne: accede Sol renovate. Jam Augustus Cæsar devictis hostibus, qua parte Franci Suevis permisti certatim ruunt in obsequium, ut militent sub armis Romanis: qua parte Sarmata adjunxerat sibi turmas vagantes Hunnorum, et qua Getæ adjunctis sibi Alanis, incursionibus infestabant Danubium, advenit (hoc Victoria mihi nuntiat celeri volatu) ut exornet meum honorem, cumulans illum suo

NOTÆ

concurrentibus planetis consentire semper voluut, et bonum esse si cum bonis sit junctus, sin cum malis, malum. 'Hospites' hic intellige concurrentes cum ipso in eadem domo planetas.

28 *Jane veni*] Intercalaris hujusmodi versus identidem recurrens appellatur, teste Servio in VIII. Eclog. Virgilii.

* *Jane veni, novus anne veni*] Novus porro hic annus, qui Ausonii curulem visurus erat, non fuit, ut post Vinetum noster asseverat, annus a Christo nato 382. at, quemadmodum patet ex Idat. Socrat. lib. v. cap. 2. et Fastis Consul. annus 379. Consulem autem ordinarium fuisse liquet ex eo quod ejus nomen in Fastis scriptum sit, quod fere contigit iis solis qui ineunte anno Consulatum obibant: seu potius, quod notatus sit Ausonius ad numerum annorum consignandum.

29 *Francia mixta Suëvis*] Franci, ut notum omnibus, Germaniæ populi erant, quorum jam tum celebre nomen fuit, cum Ausonius hæc scriberet. Nec ita multo post Gallias invaserunt superato Rheno. Suevi quoque ejusdem Germaniæ natio ad Istri fontes sita, ut supra observatum in Bissula. Mercenarios ex utraque illa gente milites in castris Romanis tunc militasse, cum ex hoc loco patet, tum ex multis aliis scriptoribus. De Francis fusius in Mosella.

31 *Sauromates*] Σαυρομάτης Sauromata et Sarmata, a qua gente Sarmatia dicta olim, quæ nunc Polonia et Lithuania, Moscoviæque pars. Scythica gens erat: legit porro sic hunc versum Tollius : *Qua vaga Sauromatæ sibi junxerat agmina Chunus.* Quod proprium fuerit Sarmatarum vagari. Sed non minus vagi Chuni seu Hunni. Chuni enim sunt illi qui postea detracto *C*, Huni dicti sunt, Romani Imperii cladibus variis postea noti, sicut et Getæ, qui Gothi postea, et Gothones, et Alani, de quibus mox, et Vandali populi omnes a Septemtrione in mitiores terras effusi instar diluvii.

34 *Jam venit Augustus*] Gratianus Imperator e Thracia Treveros in Galliam, ubi erat Ausonius, ut videre est in fine Gratiarum Actionis.

35 *Quos participare cupisset*] Hæc jactantius, quam verius. Cur enim Consul esse cum Ausonio non potuisset si voluisset Gratianus, qui jam ante quater Consul fuerat, et anno

Jane, veni: novus anne, veni: renovate veni Sol.
Aurea venturo, Sol, porrige gaudia Jano:
Fascibus Ausonii succedet Cæsar in annum,
Quintam Romulei prætextam habiturus honoris.
Ecce ubi se cumulat mea purpura, (mitibus audi
Auribus hoc, Nemesis,) post me dignatur oriri
Augustus Consul: plus quam conferre videtur
Me sibi, qui jussit nostros præcedere fasces.
Jane, veni: novus anne, veni: renovate veni Sol.
Coge secuturos bis sena per ostia menses.
Tu tropicum soli da cedere; rursus et illum
Terga dare, ut duplex tropicus varietur ab astro,
Et quater a ternis properet mutatio signis.

officio, cujus optavisset esse consors. Huc ades, o Jane: accede, nove anne: veni Sol renovate. O Sol extende usque ad proximum Januarium lætitiam quam ex radiis tuis aureis percipimus: Cæsar excipit consulatum Ausonii, gesturus quintum trabeam Romani Magistratus in anni spatium. Est cumulus honoris qui ad me redit ex purpura consulari, (o Nemesis, audi hoc auribus clementibus,) Augustus non dedignatur fieri Consul post me. Is videtur me sibi plusquam æquiparare, qui voluit ut meus Consulatus anteiret suum. Huc ades, o Jane: accede, nove anne: veni Sol renovate. Urge menses secuturos per duodecim ostia. Tu da ut tropicus superetur a Sole, et ut hic rursus revertatur, ut geminus tropicus mutetur ab eo sidere, et variatio acceleretur quater per tria quæque signa. Urge dies æstatis, et

in exemplari erat: *Non unquam.*—46 ‘Erat in exemplari: *Ut tropicum solido da cedere ruris et illum.* Sed Lugdunenses *Tu* fecerunt ex *Ut*, et *Solis* ex *solido*, cum *Soli* satis esset, ut istud unum *solido* ex duobus, *Soli* et *da*, conflatum fuerat. Et *ruris* corruptum vocabulum in *rursus* mutarunt.’ *Vinetus.* —48 *Et quater ac ternis properet vindemia signis* Vulg. ‘In exemplari erat *hac* pro *ac*, et *mutatia* pro ista *vindemia*: unde *mutatio* potius fieri debuit.’ *Idem.*

NOTÆ

insequente quintum fuit?

40 *Ecce ubi se cumulat, &c. post me dignatur oriri, &c.*] Non est cur inde tantopere superbiat, et Nemesin deprecetur; siquidem jam quater Consul Gratianus ante fuerat.

41 *Nemesis*] In Protreptico: ‘Absistat Nemesis, ferat et fortuna jocantem.’ Ubi vide Notas nostras, et in Epigr. XXI.

45 *Coge*] Urge, fac properent.

Bis sena per ostia] Per duodecim Zodiaci signa, per quæ, tanquam per totidem ostia, Soli transeundum est in annuo circuitu.

46 *Tu tropicum Soli da cedere, &c.*] Hoc est, fac ut Sol cito superet tropicum, Æstivum scilicet seu Cancri, ac deinde redeat ad Hybernum, seu Capricorni, ut sic commutet geminum tropicum.

48 *Et quater a ternis, &c.*] Quatuor anni tempestates intellige hoc versu designatas, Hyemem, Ver, Æstatem,

Æstivos impelle dies, brumamque morantem
Noctibus acceleret promissus Cæsaris annus.
Illum ego si cernam, tum terque quaterque beatus,
Tunc ero bis Consul, tunc tangam vertice cœlum.

annus Consulatus Cæsaris nobis promissus properare faciat Hyemem tardam noctibus. Si ego videam illum annum, tunc ero ter et quater felix, tunc ero bis Consul, tunc contingam sidera capite.

NOTÆ

et Autumnum; quarum singulæ ternis signis constant, Hyems Capricorno, Aquario, et Piscibus; Ver Ariete, Tauro, et Geminis; Æstas Cancro, Leone, et Virgine; Autumnus denique Libra, Scorpione, et Sagittario.

* 51 *Illum ego si cernam, &c.*] Votis tam ardentibus Janum a Poëta vocari, non mirabitur qui noverit Consulatum adeo expetitum fuisse, ut Claudianus in Consul. Prob. et Olybr. vers. 204. felicem dixerit 'uterum qui nomina parturit annis;' et Libanius Paneg. Juliani ignoscat 'iis qui expetunt hunc locum, et ante alia bona postulant a Diis, ut hac sella gestentur.'

52 *Tunc tangam vertice cœlum*] Ex Horat. Ode 1. lib. I. 'Sublimi feriam sidera vertice.'

IX. ITEM PRECATIO KALENDIS JANUARIIS. 333

ANNE, bonis cœpte auspiciis, felicia cernis
Consulis Ausonii primordia: prome coruscum,
Sol æterne, caput: solitoque illustrior, almo
Lumine purpureum jubar exere lucis eoæ.
Anne, pater rerum, quas Jani mense bifrontis
Volvis in hybernum glaciali fine Decembrem,

O anne, inchoate faustis auguriis, vides fortunata initia Consulatus Ausonii. O Sol æterne exere rutilum vultum: et, micantior quam pro more, effer radios sideris tui exorientis rutilantes luce benigna. O anne, rerum parens, quas volutas a mense Jani bicipitis usque ad Decembrem Hyemalem glaciali exitu, o anne, accede, et

NOTÆ

* Mos fuit et priscis Consulibus, quo die Consulatum inibant, in Capitolium a Senatu populoque deduci, atque ibi, ut patet ex Ovid. Pont. lib. IV. Eleg. IV. 29. sacra Diis immolare, et a Capitolio deductis in curiam, Superis ac Cæsari grates agere. Ovid. ibid. 'Curia te excipiet, patresque ex more vocati Intendent aures ad tua verba suas. Egeris et meritas Superis cum Cæsare grates,' &c. Hic abs re futurum arbitrarer, si monerem hoc Edyllium uti et 'Gratiarum Actionem' ad annum 379. esse referenda: cum precatio Consulis designati ad annum 378. exeuntem pertineat.

Anne, veni, et festum veteris novus aspice Jani.
Solennes pervade vias, bissenaque mundo
Curricula æquatis varians per tempora signis,
Præcipitem æterna perfer vertigine cursum;
Sic prono raptate polo, contraria Phœbus
Ut momenta ferat servata parte dierum,
Et novus hyberno reparet sua lumina pulsu.
Menstrua ter decies redeunt dum cornua Lunæ,
Exortus, obitusque manu volvente rotabis,
Legitimum Phœbi cohibens per signa meatum.

renovatus, vide festum antiqui Jani. Permea solitum iter, et varians orbi duodecim stadia signis æqualiter divisis in tempora, absolve citum cursum perpetuo rotatu; sic tractus per cœlum proclive, ut Sol servatis suis partibus afferat contrarias vices dierum, et renovatus resarciat suum lumen pulsa Hyeme. Dum cornua Lunæ menstrua reparantur tredecim vicibus, circumages manu volutante Ortus et Occasus, coërcens per signa cursum legitimum Solis.

7 Membranaceus: *et festum veteri novus adjice Janum.*—11 Vetus codex, *raptate*. Fuit in exemplari, *raptare*.—15 Al. *notubis*.

NOTÆ

7 *Veteris Jani*] Janus quippe antiquissimus Italiæ rex fuit, qui Saturnum a Jove filio e Creta fugatum, navique in Latium appulsum, hospitio suscepit, agrique colendi rationem ab eo est edoctus, ut ait Servius, qui eum bifrontem fictum fuisse dicit, quia prudentissimus erat, præterita sciens, et futura prospiciens.

14 *Menstrua ter decies redeunt dum cornua Lunæ*] Periphrasis mensium, qui Lunæ circuitu peraguntur. Sed hic menses periodicos intellige, qui conficiuntur dum Luna a puncto alicujus signi primo, puta Arietis, progressa, ad idem punctum primum Arietis revertitur, atque ejusmodi periodicus mensis viginti septem circiter dierum spatio absolvitur, sicque in anno solari qui 365. dierum est, tredecim ejusmodi menses continentur, et quatuordecim insuper dies. At mensis synodicus, quem mensem lunarem vulgo intelligimus, fit dum Luna a Sole digressa, absoluto gyro, ad eundem Solem redit. Atque is viginti novem dierum est cum dimidio. Et hujusmodi menses synodici in solari anno sunt tantum duodecim cum undecim diebus, qui dies Epactæ incrementum quotannis constituunt. Sed ista fusius vide in Kalendarii doctrina.